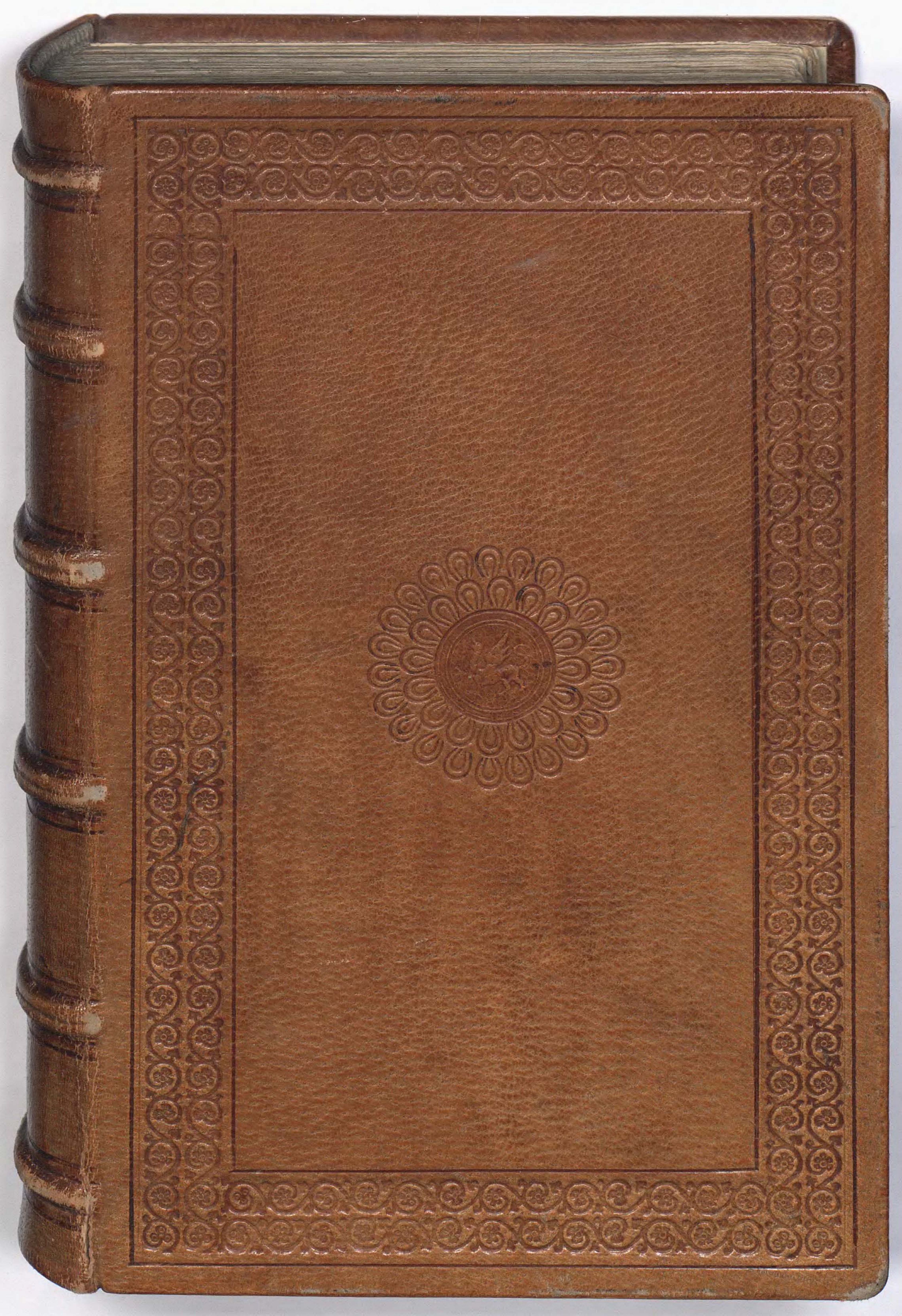
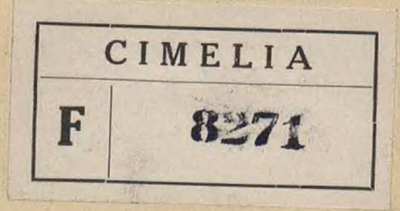
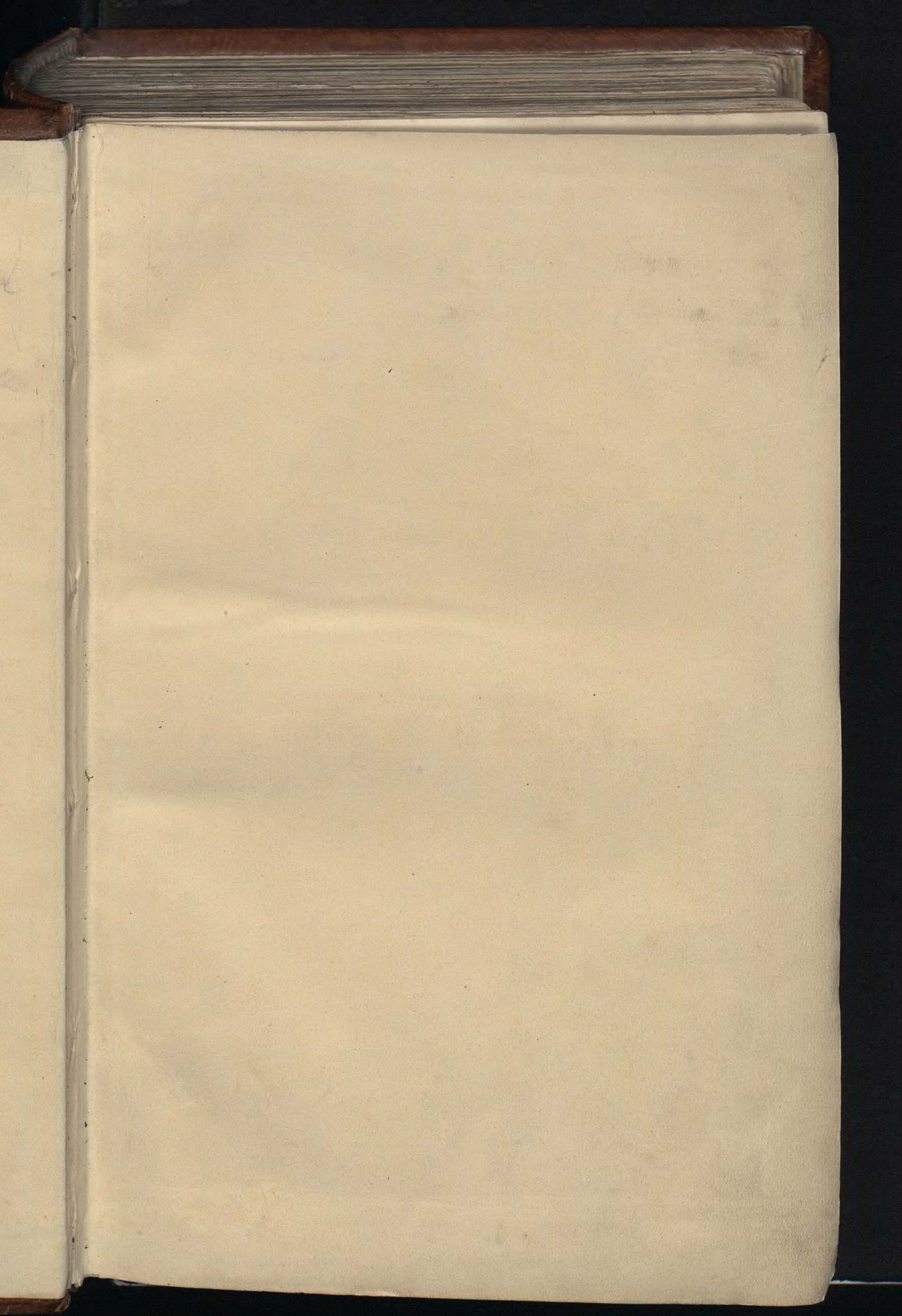
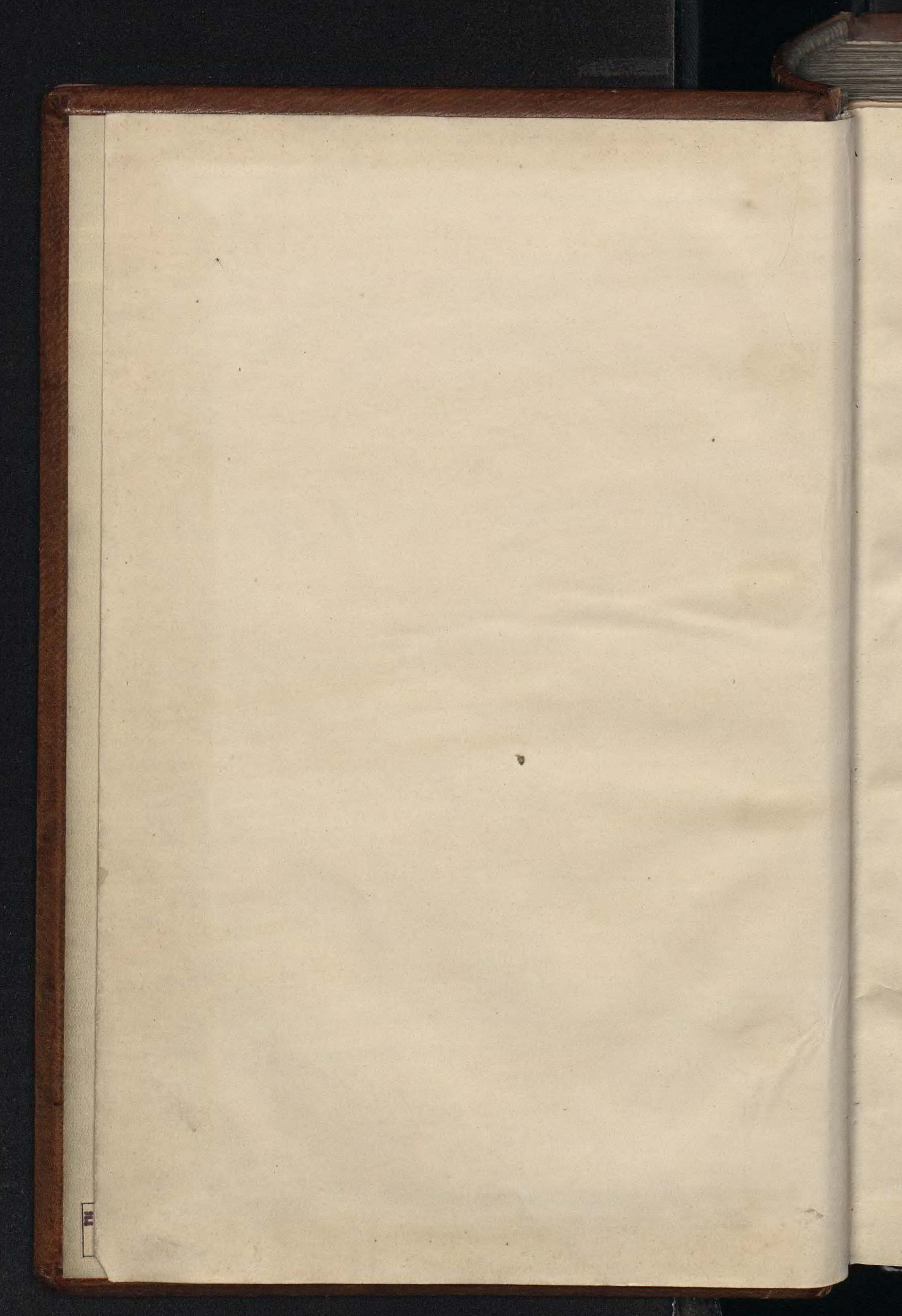
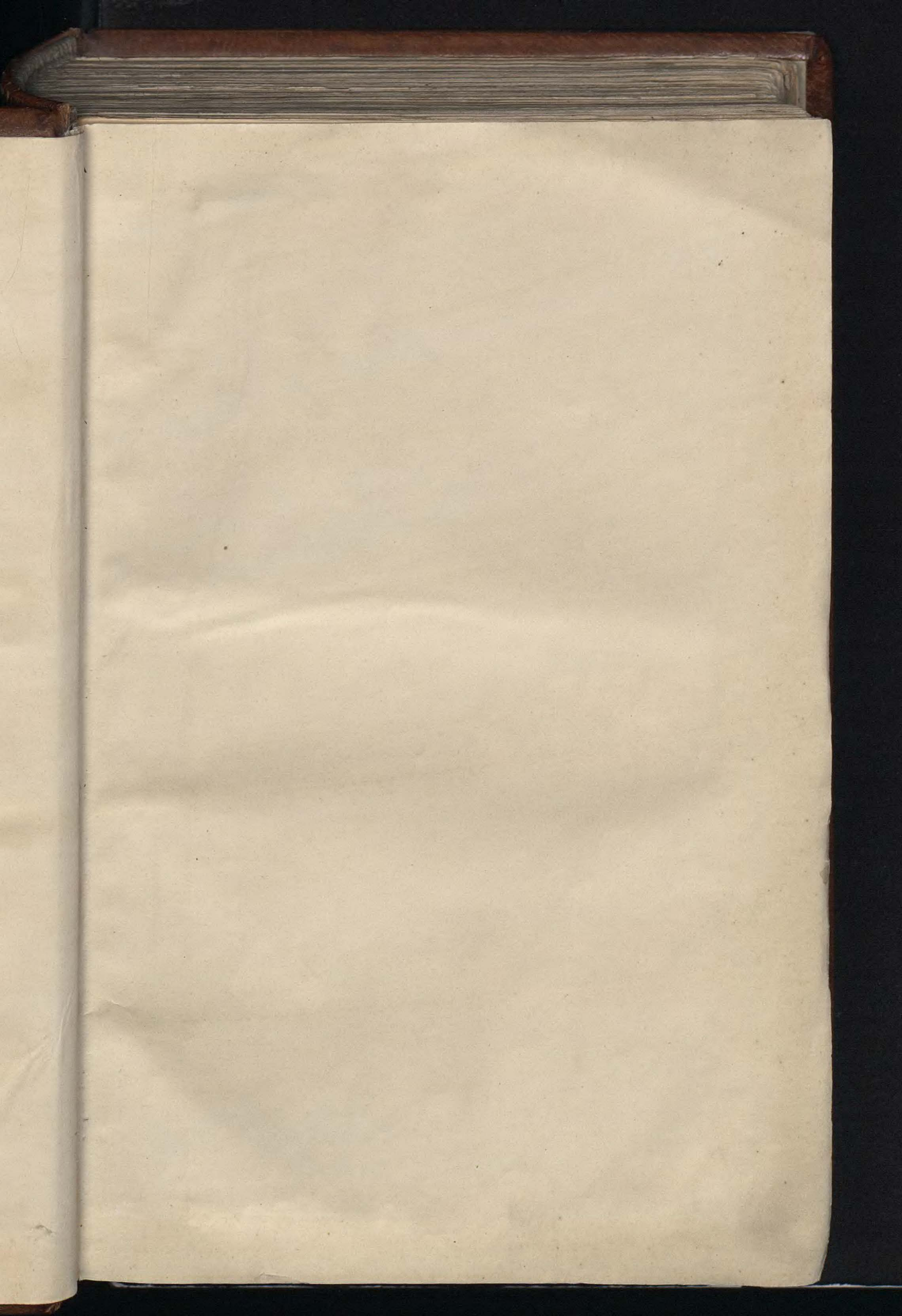

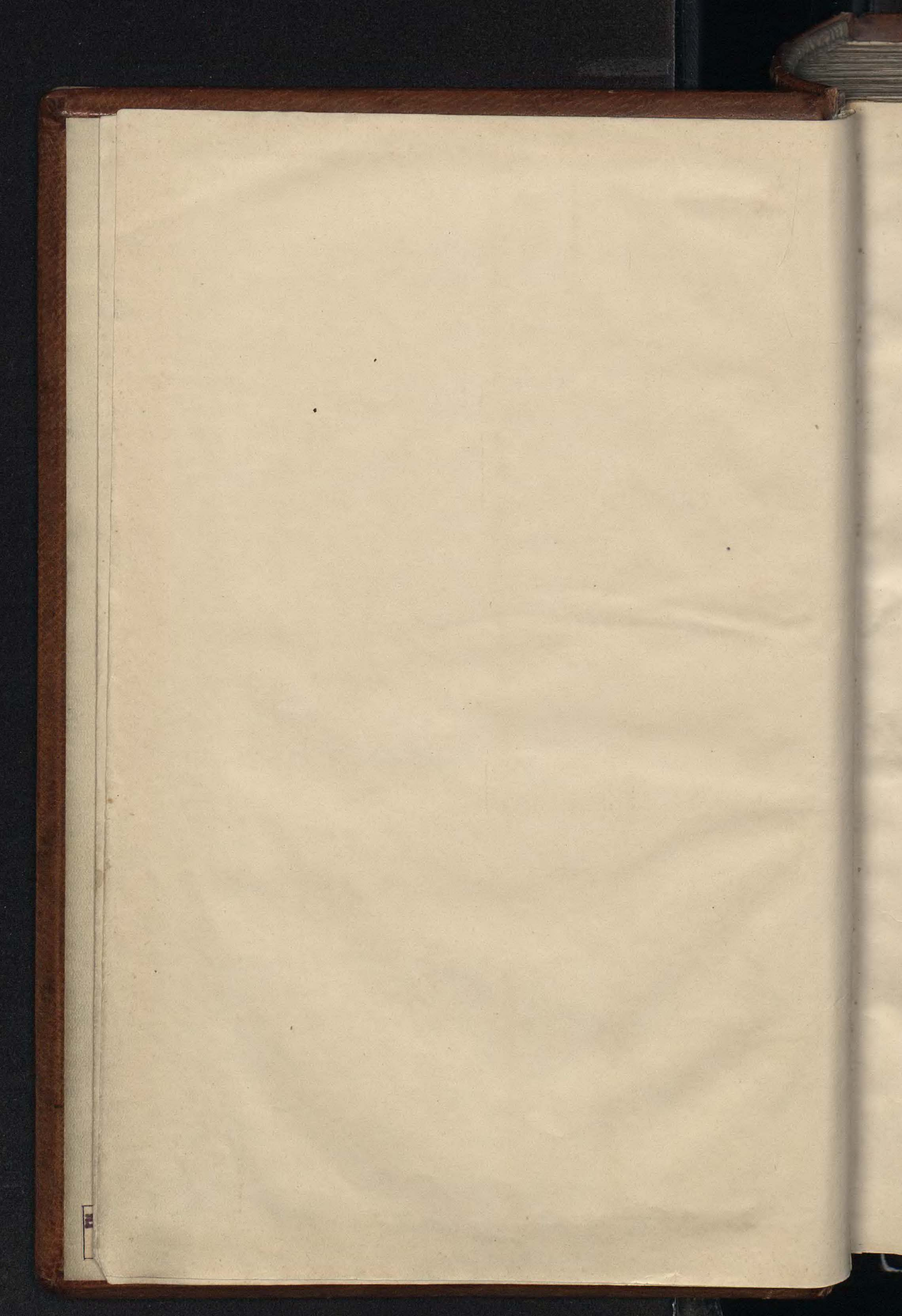

CIMELIA
F
8271

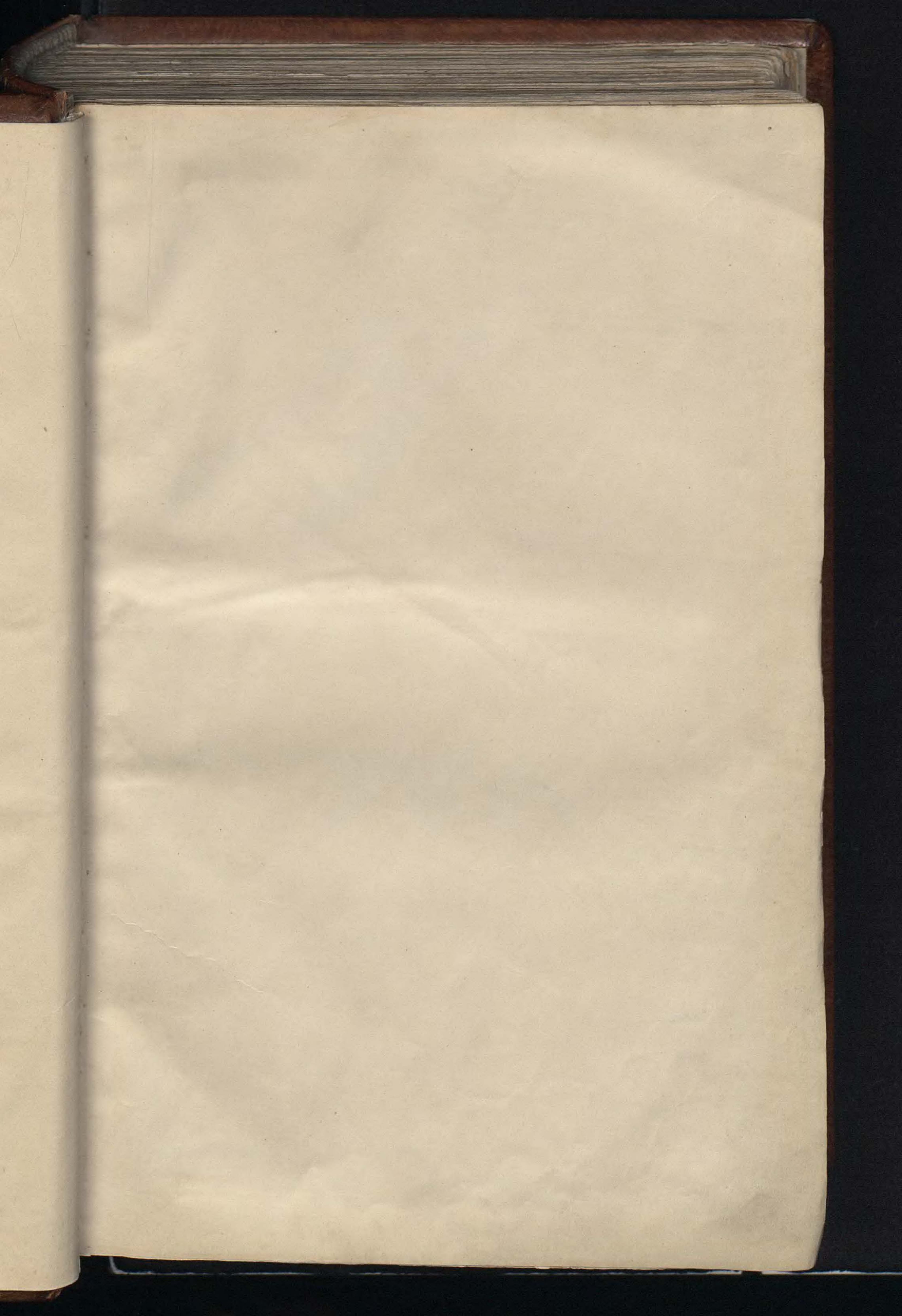

LIBRARIÆ COL LEGII
MAIOR CRACOVI
CIMELIA 8271

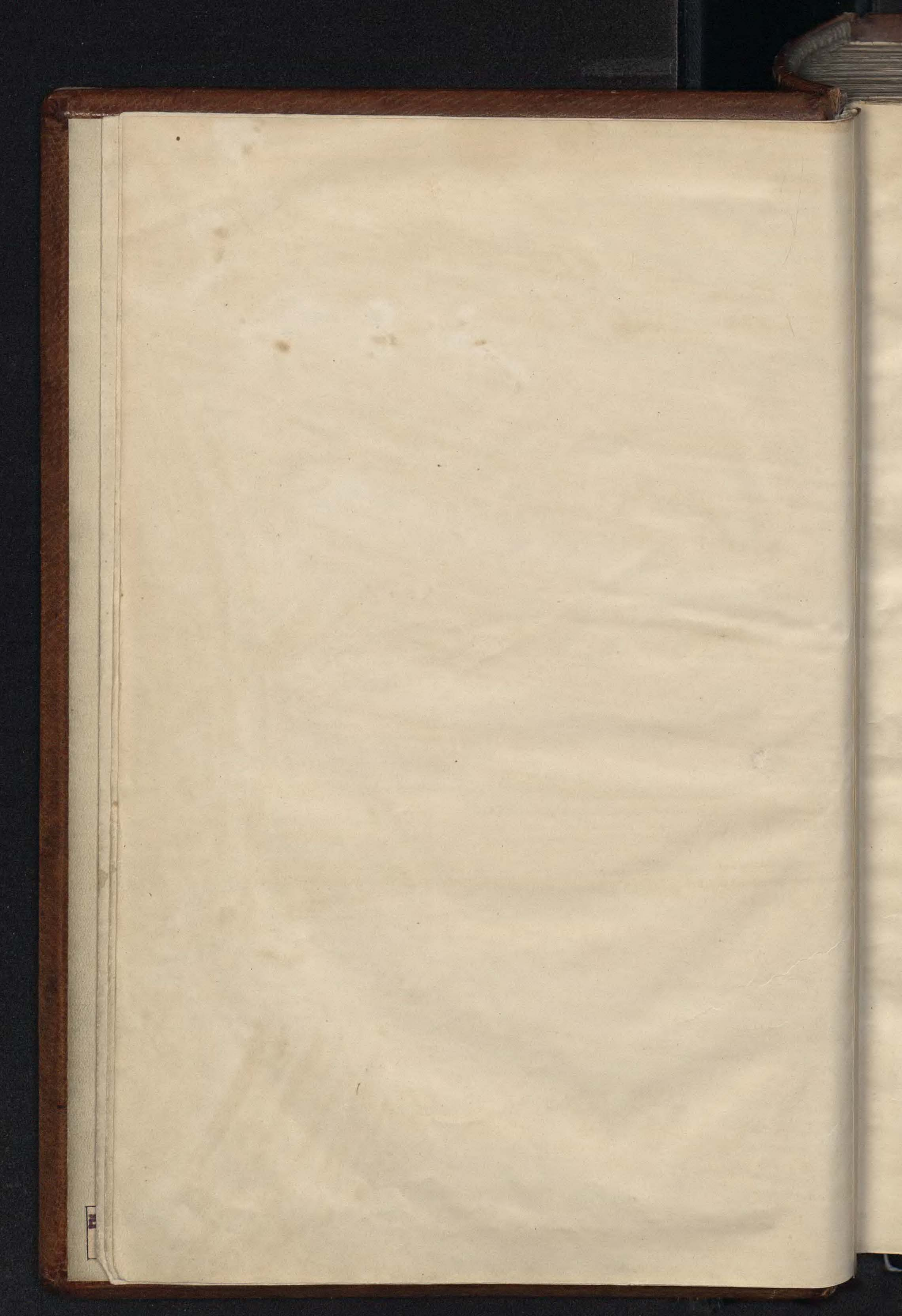

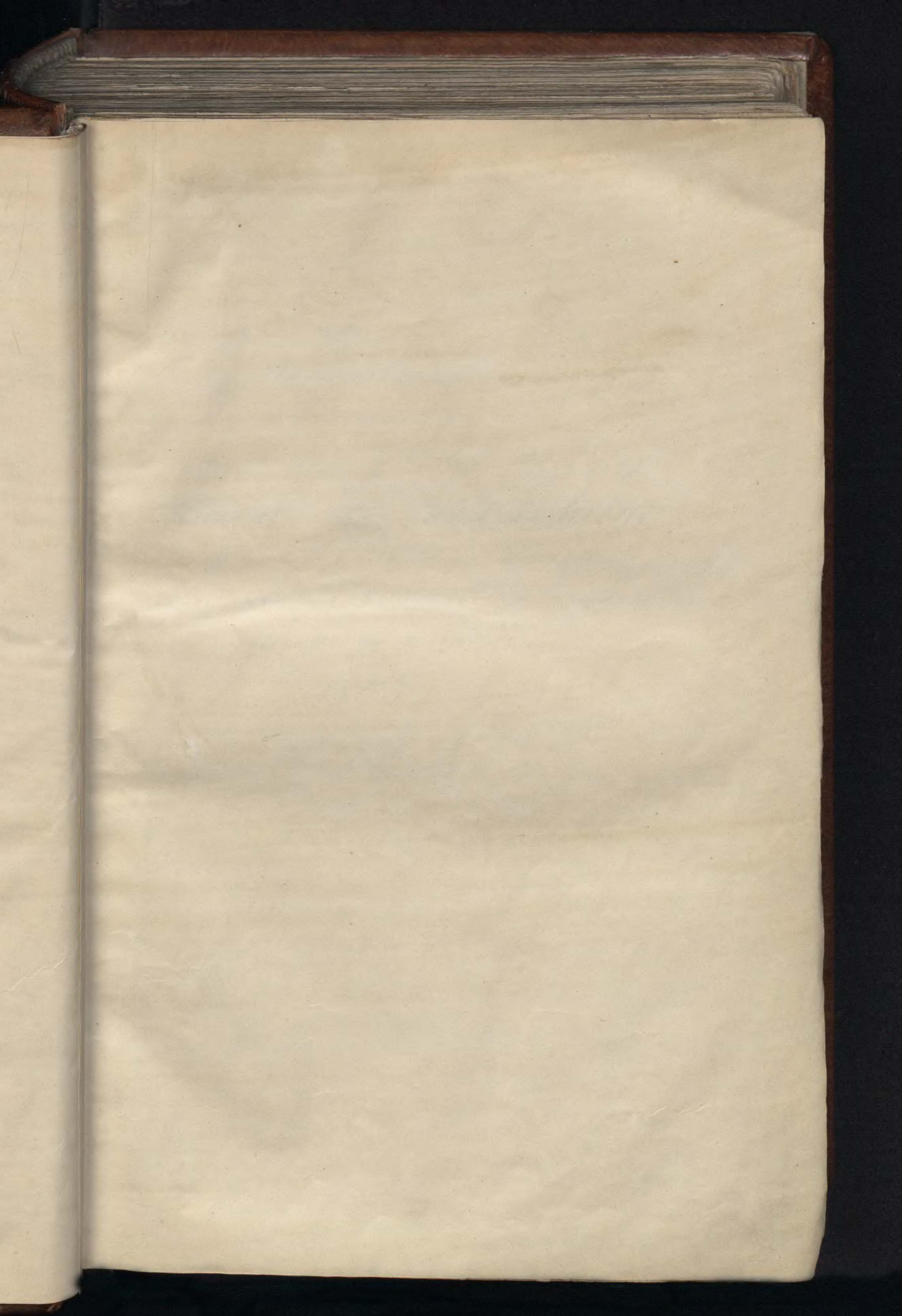

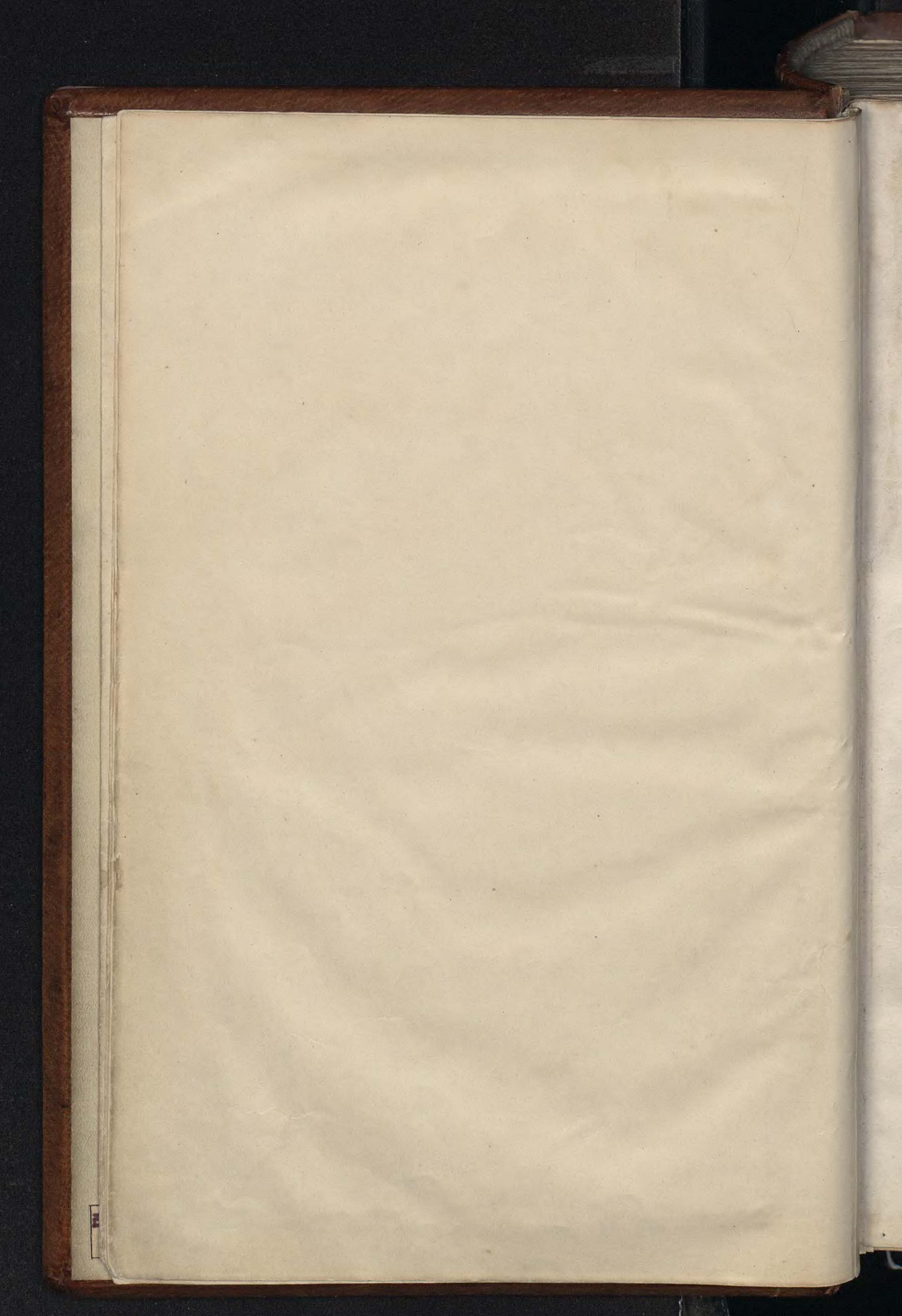

Ta książka oprawiona
kosztem
Znakomitego w Polsce Ornitologa
Kazim. Hr. Wodzickiego.
Oprawiał ją Fryderyk Friedlein,
który pomimo kilkokrotnego zastrzeżenia
oberznąć ją kazał.
1855.

[Ostatnią kartę z kolofonem dodano z innego egz. z dubletów.]

Marcin Ślemnk 1888

to iest/

Ziół tutecznych/ postronnych/ y Zamorskich opisánie : co zá moc máią / á iako ich

vzywáć / tak ku przestrzezeniu zdrowia ludzkiego / iako ku vzdrowienia rozmáitych chorob ; Teraz nowo/ wedle Herbarzow dzisieyszego wieku/ y inych zacnych Medykow/ popráwiony.

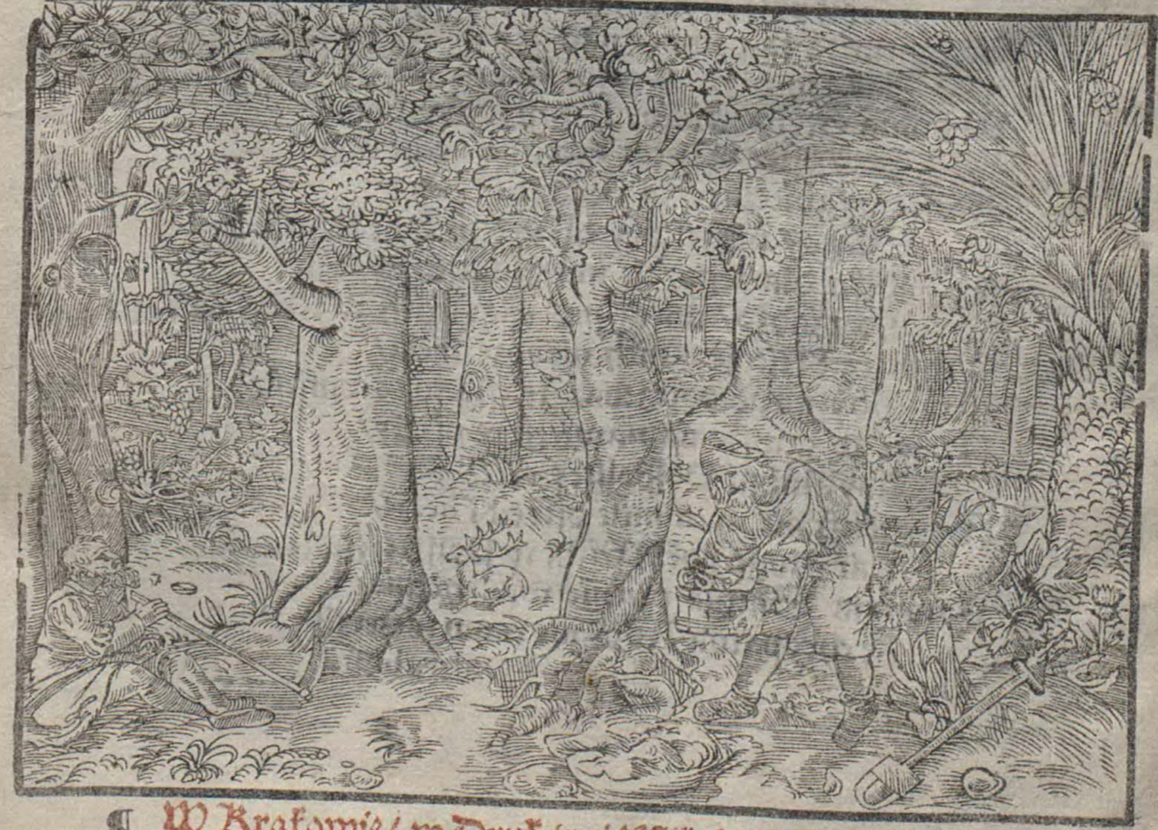
Przydano

Alexego Pedemontaná Ksiegi

ośmiory / o táiemnych á skrytych Lekárstwiech :

Przy czym dosyć misternych á tráfnych rzeczy y doświadczonych miec bedziesz.

¶ Co sie w tych Ksiegách wiecey opisuie/ zárázem po Epistole znaydziesz : á gdyć czego szukáć potrzebá/ Regestrá dostáteczne ná końcu snádnieć pokażą.

¶ W Krakowie/ w Drukarni Mikołáiá Szárffenbergá

Ná Herb ich M. Pánow Herborthow z Fulſztyná.

GDY Herby naprzod Slachcie rozdawano/
Na to nawiecey z pilnoſcia pátrzano/
Izeby káżdy ty zacne Klenoty/
Noſił przed ſoba z záſłużoney cnoty.
Abowiem to ſa pewne znaki tego/
Ják kto vżywał w ſpráwách meſtwá ſwego.
W domu Herborthow/ iż meſtwo widano/
Trzy oſtre Miecze Herb im noſić dano.
Bo ſławy wieczney zá złoto nie dáia:
Sławy poczćiwey Mieczem doſtawáia.
W Jabłku dla tego/ że mieſzkáia w zgodzie:
Co rzadko/ wierz mi/ znaydzieſz w iednym rodzie.
A dziś ty Miecze v nich nie rdzewieia/
Gdy gdzie potrzebá/ tráfić w to vmieia.
Máiac to záwſze ná nawietſzey pieczy/
Aby ſłużyli Poſpolitey rzeczy.
Nie tępćieſz śie nam miłe oſtre Miecze/
Ták długo poki Wiſłá w Polſzce ćiecze.
Potomna Sławá pieknie was hecuie/
Ze chropáwa Rdzá nic wam niezepſuie.

Andrzey Pográbius.

Herbarz

to iest/

ziół tutecznych/ postronnych/ y zamorskich opisánie: co zá moc máią / á iáko ich używáć

ku przestrzeżeniu zdrowia ludzkiego / iáko ku vzdrowieniu rozmáitych chorob: Teraz nowo/ wedle Herbarzow dziſieyszego wieku/ y inych zacnych Medykow/ popráwiony.

Przydano

Alexego Pedemontana Księgi Siedmiory/ o táiemnych á skrytych Lekárstwiech:

Przy czym dosyć misternych á tráfnych rzeczy y doświadczonych mieć będzieſz.

Co ſie w tych Księgách więcey opisuie/ záráżem po Epistole znaydzieſz: á gdyć czego ſzukáć potrzebá/ Regestrá dostátecznie ná końcu snádnieć pokaże.

¶ W Krakowie/ w Drukárni Mikołáiá Szárffenbergá.

R. 1568.

Ná Herb ich [...]
borthow z Fu[...]

BOR Herby naprzod Slachcie rozdawano/
Ná to nawiecey z pilnością pátrzano/
Izeby káżdy ty zacne Klenoty/
Nosił przed sobą z zásłużoney cnoty.
Abowiem to są pewne znáki tego/
Ják kto vżywał w spráwách mestwá swego.
W domu Herborthow/ iż mestwo widano/
Trzy ostre Miecze Herb im nosić dano.
Bo sławy wieczney zá złoto nie dáią:
Sławy poczciwey Mieczem dostawáią.
W Jabłku dla tego/ że mieszkáią w zgodzie:
Co rzadko/ wierz mi/ znaydziesz w iednym rodzi[...]
A dziś ty Miecze v nich nie rdzewieią/
Gdy gdzie potrzebá/ tráfić w to vmieią.
Máiac to záwsze ná nawietszey pieczy/
Aby służyli Pospolitey rzeczy.
Nie tępcieſz sie nam miłe ostre Miecze/
Ták długo poki Wisłá w Polszce ciecze.
Potomna Sławá pieknie was hecuie/
Ze chropáwa Rdzá nic wam niezepsuie.

Andrzey Pograbius.

¶ Ale to ná ſtronę odłożywſzy / y co może być roſkoſznieyſzego/ iáko moc tego znáć / co Bog ku potrzebie á zdrowiu ludzkiemu ſtworzyć raczył: Piſmo święte powiáda/ że cokolwiek Bog wſzechmogący ſtworzył/wſzyſtko to dla człowieká ſtworzył. A niewielkaſzby tho niewdzięczność Boſkich dárow byłá / o tym ſię człowiekowi niebádáć/ co ieſt ſpráwiono y vczyniono ku potrzebie iego: Nád to/ ponieważ zdrowie náſze ná ſłabey nitce wiſi/ prędko/á z máłey przyczyny/ieſli nie vrwáć/tedy náruſzyć ſię może: Zaż to nie rzecz pożyteczna á potrzebna / o tym ſię wywiádowáć/ czymbyś wątłemu zdrowiu ſwemu pomogł: czymbyś chorobie ſwey zábiegł: — Geneſ. 1.

¶ Stąd/ mym zdánim / Poetom mnimánie vroſło / żeználezienie Ziół/ nie ludziom/ále ſámemu Bogu przypiſuią. A nie dármo: Bo ták zacnego dáru Bożego/ á oſobliwego klenotu/ nikomu ſię przypiſáć ták ſnádnie niegodziło/ iáko temu/ od ktorego nietylko ziołá/ ále y my wſzyſcy ták rozliczne dáry mamy. Dla tego Piſmo święte/ roſkázuie nam Lekárzá czćić á w wadze mieć/ Powiedáiąc że Pan Bog ſam Lekárſtwo z ziemie ſtworzyć raczył/ ktorym człowiek mądry gárdzić niema. — Eccleſ. 38.

¶ Te tedy zacność á pożytek wielki náuki tey to/Miłościwy Pánie ia bacząc/ niechciałem litowáć áni nákłádu áni pracey ſwoiey/ drukowałem oto znowu Herbarz/ ponieważ y potrzebny/y częſto ſię o nim ludzie pytáli / proſząc mię zá to / abym go do Officyny ſwey z nowu wziął / á ná świát Polakom podał : Com ia chutliwie vczynił/ nie ták ná ſwoy pożytek iáki pátrząc/ iáko ad communem vtilitatem poſpolitych ludzi. Aczem był vmyſlił wydáć Herbarz nowy / wybrawſzy z Herbarzow dziśieyſzych zacnych Doktorow/ktorzy rozmáite Herbarze piſáli: Ale iżem człowieká tym czáſem potráfić do tego niemogł/ ktoryby ſię tey pracey podiął : á chocbym ſnádź y kogo miał / tedyby tego nakłádu moiá vboga máietność niewyniosłá : á zwłaſzczá gdyby figury ziół nowo włáſnie wykonterfetowáne były/muſiałem to przedśięwzięcie ná ſtronę odłożyć/ gdyż / iáko powiádam / wielka ſumma á koſztem tego odpráwićbym niemogł. A wſzákże żem baczył iż ludzie temu ſię Herbarzowi przyzwyczáili/ á tymi proſtymi lekárſtwy (zwłaſzczá gdźie Doktorow ſkąpo) wiele ſię ich rátowáło / dałem go troche gdźie potrzebá byłá popráwić : nawięcey w tym Mathiolá zacnego tych czáſow Medyká/y inych Doktorow/ ktorzy Simplicia teraz opiſáli/ náſláduiąc.

¶ Ktora to moie praca W. M. ſwemu M. Pánu offiáruię : nie iżbyś W. M. tego odemnie potrzebowáć miał/ ále iż to wiem/ że W. M. nietylko rzeczámi Rycerſkimi báwić ſię raczyſz/ ále czás

 wolny

wolny do tego máiac / y w czytániu Ksiąg rozmáitych wielce sie W. M. kochaß. Miedzy czym / cognitio Simplicium nieposlednie mieysce v W. M. ma : poniewaz o Medicynie gdi sie tráfi / Elogia zacne W. M. záwße dawaß / to mie przywiodło / ze ten vpominek pod zacnym imieniem W. M. znowu ná świát wychodzi. Ktory proße ábys W. M. odemnie służebniká swego zá wdzieczne przyiac raczył / áz co snádnieyßego y godnieyßego bedzie. Zá tym Pánie Boze day W. M. ze wßystkim domem W. M. fortunne á długie w łásce miłego BOgá pánowánie. Dan z Krákowá w Wigilią Ciáłá Bozego / Roku Páńskiego 1568.

W. M.

swego M. Páná powolny służebnik /

Mikołay Szárffenberg
Mießczánin Krákowski.

Wielmożnemu Pánu/ Pánu Janowi Herborthowi z Fulſztyná/ Káſztellanowi Sanockiemu/ etc. Pánu memu Miłośćiwemu.

W Jákiey zacnoſci Lekárska Náuká záwſze była/ Miłośćiwy Pánie/ tego ia v W. M. długimi słowy wywodźić niechce: ponieważ to pewnie wiem/ żeś W. M. tego lepiey á niżli ia świádom: boś W. M. látá ſwoie młode/ ták ná Náukách v poſtronnych ludźi/ iáko ná zacnych á Rycerſkich zábáwach ſtráwił. Ale iż to moie ku W. M. piſánie/ y do inych ludźi przyidźie/ krotiuchno zacnoſć Náuki tey to przypomnie: ktora Ceſárzom/ Krolom/ onych lat báwić ſie ſromotá niebyłá: á ták báwić/ że niektorzy Kśiegi niemáłe/ około mocy Ziol ſpiſáli: drudzy ziołá rozmáite wynálezli: Jni záśie/ lekárſtwá ná dźiwne choroby czynić náuczyli. Salomon on mądry á ſławny Krol/ Kśięgi niemáłe iż był nápiſał o mocy ziol/ y Piſmo święte świádczy/ y Jozephus Zydowſki Hiſtoryk tego potwierdza. Czytamy o Mitridáteśie onym zacnym Krolu Pontſkim y Bitynſkim/ iáko dobrze w tey náuce ćwiczony był/ że y po dźiśdźień Medykowie iego lekárſtwá/ (ktore on ſam wynalazł) przećiwko iádom á truciznam/ vżywáią: á od iego imienia Mithridatum ie zową. Pyrus Krol Epyrocki wiele ludźi (o czym Plutárchus piſze) vzdrawiał. Auguſtus Ceſarz lekárſtwo wynálazł/ ktore potym Medikowie w Kśięgi ſwe wpiſáli. Tyberius tákże (iáko Gálenus wſpomina) Emplaſtr ná wrzody iádowite á ku vleczeniu trudne/ Medikom zoſtáwił. Gentius Słowiáńſki Krol/ Lyſimáchus Mácedońſki/ Thelephus/ Eupator/ Clymenus/ Krolowie zácni ták śie około ziol báwili/ że y do tego czáſu/ od ich włáſnych imion/ ziołá przezwiſká máią. Nie wſpominam Euárá Kroláá Arábſkiego/ ktory o mocy ziol/ nie máłe Kśięgi do Neroná Ceſárzá nápiſał. Opuſzczam y Atáluſá Krolá Pergámſkiego/ ktory przećiwko iádom á záráźliwym truciznam/ rozmáite Antidota

Salomon. 3. Reg. 4.
Antiqitatū Iudaicarū lib. 8. ca. 2.
Mitridates
Pyrus.
Augustus.
Tiberius.
Gentius.
Lysimach9
Thelephus
Eupator.
Clymenus.
Euax.
Atalus.

wynálazł. Wyliczyłbym bárzo wiele zacnych ludzi/ ktorzy niero-
zumieli byc vblizenia ſtanu ſwemu zadnego/ ziołámi ſie báwić.

¶ A nie przez przyczyny to záprawde oni czynili. Bo y ſtad
wielkiey Boſkiey mocy przypátrzyć ſie możemy/ widząc to ná
oko/ iáko Bog nikczemnemu Ziołku/ Kámyczkowi máluczkiemu/
ták wiele mocy vżyczyć raczył/ że tym/ coś ku wierzeniu niepodo-
bnego być ſie zda/ ktorzy tego niedoświadczyli. Nie wſpomnie
Ziół tych/ ktorych mocy nam tu znáiome ſą/ przypomnie krotko
poſtronne: á ſnadź y tuby ie mogł ználeść gdyby kto około tego

Iuba Mauritanię rex.

był pilnym á vſtáwicznym. Jubá Krol Mauritáńſki (Xántus
Hiſtoryk piſze) zielem niektorym w Arábiey człowieká wſkrzeſił:

Aetiopis.

Aetiopis ziele ieſt/ przed ktorym ſie zamki otwieráią: ná co Má-
thiolus ſławny Medik w Weneciey pátrzał/ gdy iednego tákiego
wieſzono/ ktoremu ſie kłotki y zamki otwieráły/ gdy ſie ich do-

In Epiſtola dedicatoria ſui Herbarii.

tknął iednym zielim. Tenże Máthiolus piſze/ iż zna tákie ziele ná
Włoſkich gorách/ ná ktore koń podkowány gdy náſtapi/ odpá-
dnie podkowá: o czym y náſzy Chłopkowie/ że to bywa/ powiá-
dáią. Dzieciol gdy mu do gniazdá dziure w drzewie klinikámi
zábiie/ zielim iednym dotknąwſzy onych klinikow/ wyſkoczą: o

Antonius De bellis Parthicis circa finē.

tym Democritus y Theophraſtus świadczą. Anthonius niczym
inym Párthow nieporáził (Apianus Alexandrinus piſze) iedno gdy
żywności im nie doſtáło/ korzonki dla poſilenia kopáli/ tráfili ná
iedno ziele/ ktorego gdy ſie iedno ktory náiadł/ wnet od rozumu
odſzedł/ zápomniał wſzyſtkiego/ tylko kámienie iákoby ná coś pil-
nego/ iął kopáć: potym prędko náſzaláwſzy ſie vmárł. Wiele-
bym inych dziwnych mocy Ziół przypomniał/ ále nie tom wziął
przed ſie/ ábym tu v W. M. ſwego M. Páná/ ziołá wyliczáć
miał: gdyż W. M. o tym ſam/ v rozmáitych á ſtátecznych Au-

Libro 7. Cap. 25.

torow czytáć raczyſz. Pomniſz W. M. y ono co Ioſephus libro
de Bello Iudaico piſząc/ wſpomina/ Że ſie rodzi w Zydowſkiey
ziemi ziele/ ktore od mieyſcá Báárаſz zową/ bárwy ogniſtey/ á
wieczor ſie świeci: ktore ktoby wykopał á wyrwał/ zárázem v-
mrze. Przeto z dáleká korzeń okopáią y powroſkiem obwiążą/ kto-
ry do Pſá przywiązawſzy Pſá záwołáią/ on zá Pánem chcąc iść/
wyrwie ono ziele/ á zárázem zdechnie: potym iuż onego ziela bać
ſie nietrzebá. Tym zielim opętánego gdy ſie dotknieſz/ zárázem
go Szátan opuści. Niewymyślam tego ſobie/ czytay Jozephá
kto chce. Przypomniałbym tu y o dziwney náturze Ryb/ y o dzi-
wney mocy Kámieni drogich: Ale iż to y święte Piſmo wſpomi-
na/ y w tym Herbarzu piſáć ſie będzie/ opuſzczam: ponieważ też
co niektore Kámienie zá moc máią/ łatwie ſie temu kto chce przy-

Magnes.

pátrzy/ widząc gdy do Mágneſá żelázo ſkacze.

Ale

MORBORVM NOMINA.

F

Febris, Febra albo zimnica.
Frenesis, Kazenie glowy albo oszalenie.

G

Gangrena, Zmartwiale mieso.
Gibbositas, Garbatosc.
Glaucoma, Bielmo na oczach.
Gonorrhæa, est inuita & nimia seminis profusio, citra Venerem, citraq; libidinis insomnia. Natury wnetrzne czyscienie.

H

Halopecia Pyrorella/gdy wlosy padna z glowy albo z brody.
Hectica, Suchoty.
Hemicranea, Bolenie pol glowy.
Hemophtisicus, Ktory pluie krwia.
Hæmorrhois externa, affectus est ani ex Melancholico sanguine, qui in extremum venarum profusus se in ficus speciem distendit, Zlote zylki.
Hæmorrhois interna, quum corporis venę multo turgent sanguine eumq; eructant. Czerwona Biegunka.
Herpestiomenos, siue herpes exedens. Wilk.
Herpete, Liszaie.
Hernia, Wypuklina.
Herculeus morbus, S. Walentego niemoc.
Hordeolum, Jeczmyk.
Hydropisis, Puchlina.

I

Ictericia, Zolta niemoc.
Ignis persicus, Ignis sacer, Piekielny ogien.
Impetigo, Suchy swierzb.
Incubus, Duszenie nocne co ie latawcem zowa.
Intertrigo, Osadnienie.
Ischias, Bolenie krzyza albo Scyatyka.

L

Lepra, Trad.
Letargia, Zapomnienie nad przyrodzenie.
Lentigines, Piegi.
Lichen, Suchy liszay.
Lienteria, Biala Biegunka.
Lumbrici, Glisty.
Luxatio, Wywinienie.

M

Malum mortuum, Dziwe mieso.
Marasmus, suchoty nie vleczone.
Melancholia, Kazenie glowy.
Menstrua, Niewiescie przyrodzenie.
Mola, Kra/ albo w macicy zatwardzenie.

N

Nausea, Brzydkosc.
Nephritis, Bolenie nerek.

O

Obstructio, Zatkanie.
Oedema, Pecherz.
Ophtalmia, Bolesc oczna.
Orthopnæa, Dichawica.
Orexis, Zgaga.
Oregmon, Chrapienie w piersiach od flegmy.
Oscitatio, Poziewanie.

P

Papula, Brodawka.
Paralysis, Powietrzym zarazenie
Parotides, Zolzy zausznе.

Paro=

MORBORVM NOMINA.

Paronychia, Zanokcice.
Parodontis, Dziegná.
Pernio, Odziebienie.
Peripneumonia, Płucny wrzod.
Phagedæna, Wilk.
Phtiſis, Dichawicá Suchotna.
Pleureſis, Pleurá/kłocie ku ſercu.
Podagra, W nogách łamánie.
Polypus, Noſowy wrzod.
Pruritus, świerzb.
Pſora, Suchy á ſtrupiáſty świerzb liſzáiom podobien.
Pus, Ropá.
Puſtula, Kroſtá.

R

Ranula, Zábká dziećiō pod iezykiem.
Raſcatio, Charkánie.
Raucedo, Ochrápienie.
Regius morbus, Zołta niemoc.
Ructus, Rzygánie.

S

Sacer morbus, S. Walentego niemoc.
Sciatica vulgo, rectius Iſchiaticus morbus, Denna niemoc.
Scotomia, Záćmienie oczu.
Scrophulę, Zołzy.
Singultus, Szczkawká.
Syncopis, Omdlenie.
Spaſmus, Kurcz.
Spleneticus, Ktory cierpi ná śledzionie boleść.
Squinantia, Slinogorz.
Stranguria, Vryny cieſzkie puſzczánie.
Strabo, Rozoki.
Stupor, Scierpnienie.
Subeth, Głebokie ſpánie nád przyrodzenie. Záchwát.
Suffuſio, Kátáraktá.
Suppuratio, Zbieránie wrzodu.

T

Tabes, Suchoty.
Tenaſmon, Wydymánie.
Tetanos, Niemoc co ſzyią obroćić y ruſzyć niemoże.
Tortura oris, Zákrzywienie vſt.
Traulus, Záiekácz.
Tuſsis, Káſzel.

V

Variolę, Oſpice.
Vertigo, Zawrot głowy / albo wártogłowość.
Veruca, Brodawká.
Vlcus, Zágniła rána/Wrzod.
Vuula, Czopek.
Vulnus, Rána.

Chorob

REGESTR
albo
Summárius rzeczy ktore śie w tych Kśięgách opisuią.

Do Czytelniká.

NIe dziwuy śie temu/ Czytelniku miły/ że niektore Ziołá położyliśmy w tym Herbarzu/ z inákszymi przezwiski á niżli w stárym były: ponieważ ná rożnych mieyscách / rożne też przezwiská máią. Ktemu y bábki wedle swey fántáziey czásem ie przezywáią. Wszákże ná końcu iest wykład tych przezwisk/ ktoreby śie zdáły przytrudnieyszym ku wyrozumieniu/ przez Marciná Siennika spisány.

MORBORVM GENERA ET NOMINA CVM INTERPRETATIONE POLONICA, SERVATO ORDINE ALPHABETI.

AD LECTOREM.

NE tibi negocij aliquid amice Lector, morborum vocabula, facessere videantur, ex re tua fore putaui, hæc eadem in cathalogum redigere, atq; Polonam interpretationem adijcere: vt tu morbi nomine cognito, alios quoq; Medicos, qui hac in re suas nobis lucubrationes reliquerunt, consulere possis. Vale.

A

Abscessus, Pryszcz.
Albugo, Bielmo.
Alopecia, Párchy / álbo niemoc gdy włosy z głowy lázą.
Angina, apostema gutturis, Slinogorz.
Antrax, Piekielny ogień.
Apostema, Bolaczká / Nádećie wrzodu.
Apoplexia, Nagła śmierć.
Artetica, Bolenie w stáwiech.
Asthma, Dycháwicá.

B

Bocium, Wol.
Bolismus, Fálszywa chec ku iedzeniu.
Bubones, Dymienice.

C

Cambuca, Kilá / barbarum est, à Fernelio vocat Lues Venerea.
Calculus, Kámień.
Catharus, Rymá.
Cauterizatio, Przepalenie.
Cephalea, Bolenie głowne.
Chyragra, łamánie w rekách.
Cœliacꝰ morbꝰ, Biegunká biała.
Comicialis morbus, Kádukt/ álbo S. Wálentego niemoc.
Conuulsio, Kurcz.
Constipatio, Zápieczenie.
Colica, Kłoćie wnatrz.
Coriza, Sápká.
Cordiaca, Tesknośc serdeczna.
Crepatus, Rospukłość.
Crisis, Walczenie nátury z wrzodem/Rozsadek własnie.
Inde Criticos dies Medikowie zowa/ z ktorych łatwie poznáć iesli sie ku zdrowiu álbo ku śmierći ma.

D

Diaria, Biegunká prosta.
Dysenteria, Biegunká czerwona.
Dyspepsia, złe trawienie żołądká
Dyspnæa, Dicháwicá.
Dysuria, Niemoc gdy kto niemoże wody puszczáć.

E

Epaticus, Ktory ćierpi ná watrobie chorobe.
Epilepsia, Kaduk / álbo wielka niemoc.
Epiphora, Bolenie oczu gdy łzámi záciekáia.
Erysipelas, Piekielny ogień.
Escara, Strup.

Febris,

Chorob ludzkich przezwiská / y iáko ie Láćinnicy zową.

B

Bielmo/ Albugo.
Bolaczká/ Apostema.
Bolenie w ſtáwiech/ Artetica.
Bolenie głowy/ Cephalea.
Bolenie połgłowy/ Hemicranea
Biegunká czerwona/ Dyſenteria
Biegunká biała/ Lienteria.
Brodawká/ Veruca.
Brzydkość/ Nauſea.

C

Czerwona biegunká/ Dyſenteria
Charkánie/ Raſcatio.
Czopek/ Vuula.

D

Dycháwicá/ Aſthma.
Dymienice/ Bubones.
Dziwe mięſo/ Malum mortuũ.
Duſzenie nocne/ Incubus.
Dicháwicá z ſuchotámi/ Phtiſis.
Denna niemoc/ Iſchias.

F

Fálſzywa chęć ku iádłu: Boliſmꝰ
Fráncá/ Gallicus morbus.

G

Gárbátość/ Gibboſitas.
Głowy bolenie/ Cephalea.
Głowy kázenie/ Freneſis.
Głowy zawrot/ Vertigo.
Gliſty/ Lumbrici.

J

Jeczmyk/ Hordeolum.

K

Kaduk/ Epilepſia.
Kámień/ Calculus.
Kázenie głowy/ Freneſis.
Káſzel/ Tuſsis.
Kilá/ Lues Venerea.
Kłocie/ Colica.
Kłocie ku ſercu/ Pleura. (ſicus.
Krwią ktory pluie/ Hemophti=
Krá álbo w mácicy zátwárdze=nie/ Mola.
Kurcz/ Spaſmus.
Kroſtá/ Puſtula.

L

Latáwiec / niemoc w kthorey człowiek mnima by go co duſiło/ Incubus.
Łamánie w ſtáwiech/ Artetica.
Łamánie w nogách/ Podagra.
Łamánie w rękách/ Chyragra.
Liſzáie/ Herpete.

N

Nagła śmierć/ Apoplexia.
Natury wnętrzne czyśćienie / Gonorrhæa.
Niewieśćie przyrodzenie/ Menſtrua.
Noſowy wrzod/ Polypus.

O

Ogień piekielny/ Ignis perſicus.
Oſádnienie/ Intertrigo.
Odeſzćie od rozumu/ Melancho=(lia.
Oczna boleść/ Ophtalmia.
Odziebienie/ Pernio.
Ochrápienie/ Raucedo.
Omdlenie/ Syncopis.
Oczu záćmienie/ Scotomia.
Oſpice Variolę.

Parchy/

P

Párchy/ Alopecia.
Przepalenie/ Cauterium.
Puchliná/ Hydropisis.
Plwánie krwią/Hemophtisia.
Piekielny ogień/Ignis persicus.
Piegi/ Lentigines.
Poziewánie/ Oscitatio.
Pleurá/ Pleura.
Plucny wrzod/ Peripneumonia.

R

Rána/ Vulnus.
Rána zágniła/ Vlcus.
Rospukłość/ Crepatus. Hernia.
Rzygánie/ Ructus.
Rozoki Strabo.

S

Spánie nád przyrodzenie/ Subeth.
Ścierpnienie/ Stupor.
Szczkawká/ Singultus.
Sledziony boleść co cierpi/ Spleneticus.
Smierć nagła/ Apoplexia.
Slinogorz/ Angina.
Sápká/ Coriza.
Serdeczna teſkność/ Cardiaca.
Suchoty/ Hectica.
Suchy zwierzb/ Impetigo.
Swierzb/ Pruritus.

W

Vryny ćiężkie puſzczánie/ Stranguria.
Walczenie nátury z wrzodem / Crisis.
Wątrobny niedoſtátek/ Epaticus morbus.
Wilk/ Herpeſtiomenos
Wywinienie/ Luxatio.
W pierśiach od flegmy chrápienie/ Oregmon.
Wydymánie/ Tenaſmon.
W ſtáwiech bolenie/Artetica.

Z

Zábká/ Ranula.
Zápieczenie/ Conſtipatio.
Zákrzywienie vſt/ Tortura oris.
Záiekácz/ Traulus.
Zapomnienie nád przyrodzenie: Letargia.
Zołta niemoc/ Ictericia.
Záráženie powietrzym/Paraliſis
Zołzy/ Scrophulę.
Zebránie wrzodu/ Suppuratio.
Zgágá/ Orexis.

POczynáią ſie Kſięgi / Herbarzá Polskiego / w ktorych ſą opiſáne Nátury ziol rozmáitych / ku záchowániu Zdrowia człowieczego / teras znowu przeyrzáne / y ſpilnośćią Korrigowáne.

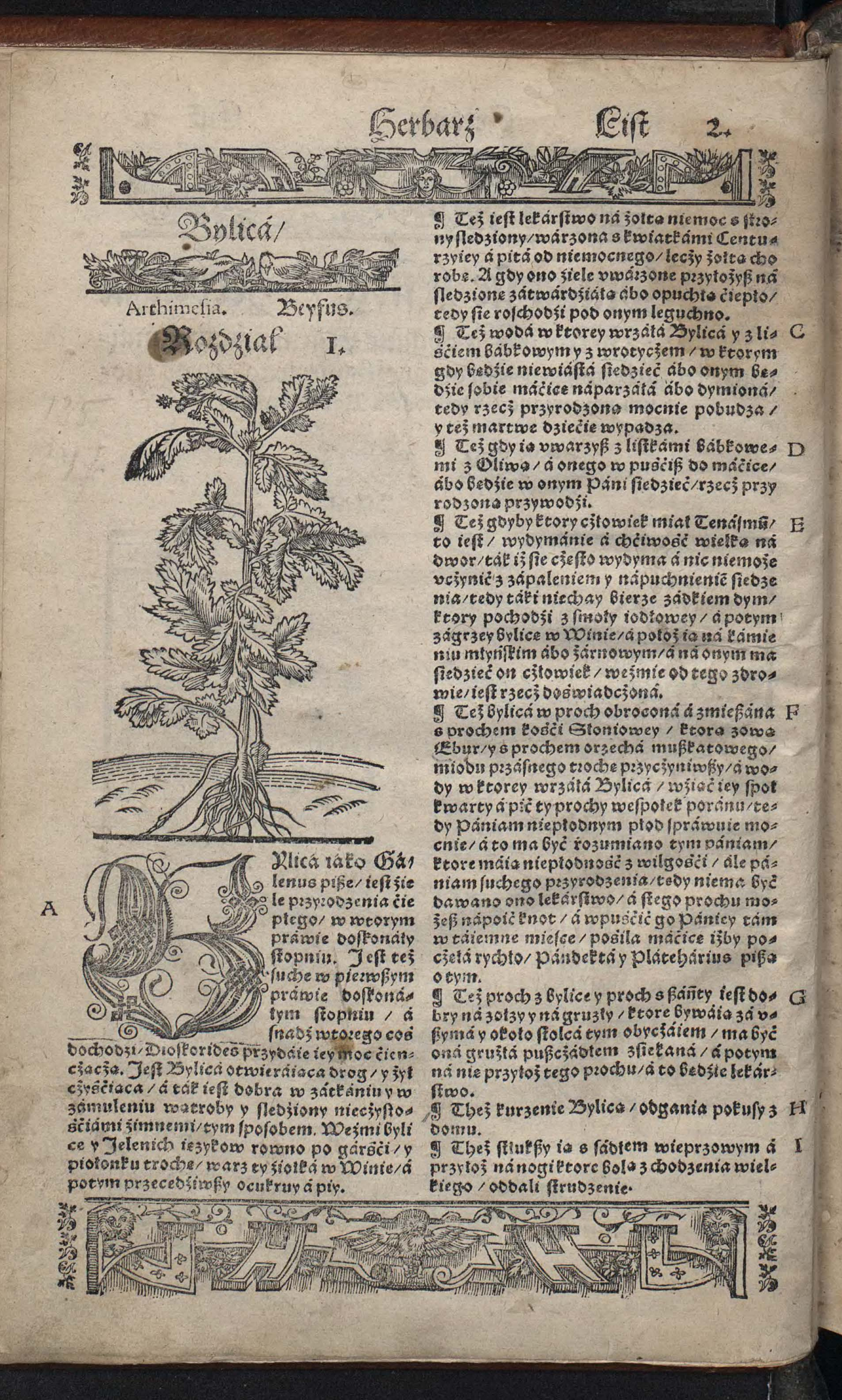

A Bylica.

Bylicá/

Arthimeſia. Beyfus.

Rozdział I.

A Bylicá iáko Gálenus piße/ ieſt ziele przyrodzenia ciepłego/ w wtorym práwie doſkonáły ſtopniu. Jeſt też ſuche w pierwßym práwie doſkonáłym ſtopniu / á ſnadź wtorego coś dochodzi/ Dioſkorides przydáie iey moc ćienczącą. Jeſt Bylicá otwieráiaca drog / y żył czyśćiaca / á ták ieſt dobra w zátkániu y w zámuleniu wątroby y ſledziony nieczyſtośćiámi źimnemi/ tym ſpoſobem. Weźmi bylice y Jelenich iezykow rowno po gárśći / y piołonku troche/ warz ty źiołká w Winie/ á potym przecedźiwßy ocukruy á piy.

¶ Też ieſt lekárſtwo ná żołtą niemoc s ſtrony ſledziony/ wárzona s kwiatkámi Centurzyiey á pitá od niemocnego/ leczy żołtą chorobę. A gdy ono źiele vwárzone przyłożyß ná ſledzione zátwárdźiáłą ábo opuchłą ćiepło/ tedy ſie roſchodźi pod onym leguchno.

C ¶ Też wodá w ktorey wrzáłá Bylicá y z liśćiem bábkowym y z wrotyczem / w ktorym gdy będźie niewiáſtá ſiedźieć ábo onym będźie ſobie máćice náparzáłá ábo dymioná/ tedy rzecz przyrodzoną mocnie pobudza / y też martwe dźiećie wypadza.

D ¶ Też gdy ią vwarzyß z liſtkámi bábkowemi z Oliwą / á onego wpuśćiß do máćice/ ábo będźie w onym Páni ſiedźieć/ rzecz przyrodzoną przywodźi.

E ¶ Też gdyby ktory człowiek miał Tenáſmū/ to ieſt/ wydymánie á chćiwość wielką ná dwor/ ták iż ſie częſto wydyma á nic niemoże vczynić z zápaleniem y nápuchnieniē ſiedzenia/ tedy táki niechay bierze zádkiem dym/ ktory pochodźi z ſmoły iodłowey / á potym zágrzey bylice w Winie/ á położ ią ná kámieniu młyńſkim ábo żárnowym/ á ná onym ma ſiedźieć on człowiek / weźmie od tego zdrowie/ ieſt rzecz doświadczoná.

F ¶ Też bylicá w proch obroconá á zmieſzána s prochem kośći Słoniowey / ktorą zową Ebur/ y s prochem orzechá mußkatowego/ miodu przáſnego troche przyczyniwßy/ á wody w ktorey wrzáłá Bylicá / wźiąć iey ſpoł kwarty á pić ty prochy weſpołek poránu/ tedy Pániam niepłodnym płod ſpráwuie mocnie/ á to ma być rozumiano tym pániam/ ktore máią niepłodność z wilgośći / ále pániam ſuchego przyrodzenia/ tedy niema być dawano ono lekárſtwo/ á ſtego prochu możeß nápoić knot / á wpuśćić go Pániey tám w táiemne mieſce / posiła máćice iżby poczełá rychło/ Pándektá y Plátehárius pißą o tym.

G ¶ Też proch z bylice y proch s ßāty ieſt dobry ná zołzy y ná gruzły / ktore bywáią zá vßymá y około ſtolcá tym obyczáiem / ma być oná gruźłá pußczádłem zſiekaná / á potym ná nię przyłoż tego prochu/ á to będźie lekárſtwo.

H ¶ Thež kurzenie Bylicą / odgania pokuſy z domu.

I ¶ Thež ſtłukßy ią s ſádłem wieprzowym á przyłoż ná nogi ktore bolą z chodzenia wielkiego / oddali ſtrudzenie.

Piołyn/

Absintium, Wermut.

Rozdźiał ij.

A Piołyn ieſt źiele ćiepłe w pierwßym ſtopniu ćiepłośći / á ſuche w trzećim ſtopniu / á ſok iego ieſt gorecżßy niż ſámo źiele/á ieſt wielkiey gorzkośći y też ćierpnośći / ma byc to źiele zbierano ku chowániu ná oſtátku Wioſny/ á ma bydź ſußono wćieniu / á ták przez Rok możeß ie chowáć.

JEST rozlicżney mocy/ bo ma w ſobie przećiwne dwoiakie własnośći / to ieſt/odmiekcżáiaca żywot/ á to cżyni z ſwoiey wrodzoney ćiepłośći y gorzkośći. Wtora ma moc zátwierdzáiaca / á to cżyni z nieiákiey ſwey grubośći źielney/ á ták ma wſobie przećiwne ſpráwy/á przeto niema być to źiele potrzebuiacym ludźiom dawano / ażeby pierwey przycżyná niemocy byłá ſpráwioná w ćiele / á potym piołyn dány / tedy ſwoia ćiepłośćia łácno wypedźi niemoc z ćiáłá chorego człowieká bo mocnie otwiera/wypadza wilgośći z watroby y z ſledziony/á ieſt lekárſtwo dobre ná niemoc żołta/ná opuchline. Ták też Awicenná mowi/ w wtorych Kśiegách ſwoich / gdy bedźie człowiek pił then ſok Piołynowi przez dźieſiec dni poranu trzy dragmy/to ieſt cżterzy łyżki/ tedy mu ieſt pomoc wielka ná niemoc káżda ktora z źimney przycżyny pochodźi/á ktoby niemogł ſámego ſoku pić dla gorzkośći / tedy może ij ocukrowáć według woley ſwey.

B ❡ Albo vcżyniß z niego iákoby ſyropek tym obycżáiem. Weźmi wierzchow piołynowych pol gárśći/kwiatkow Centurzyey/ y kwiatkow fiołkowych/y boragowych / y bágniſkowych rowne cżeśći káżdeᵒ pol garſtki / korzenia rumponticy z ápteki/lákricyey/káżdeᵒ co złoty záważy/rożynkow drobnych co cżterzy złote záważa/to ieſt dobra garść/ty rzecży wßytki przetłukßy troche warz w wodźie iżby trzećia cżeść wywrzáłá/ potym przecedź á o cukruy dobrze/á ták bedźie ſyrop/ bierzyż go poránu y wiecżor trunek mierny coby troche ćiepło/ ále przed pićim tego ſyropu wźiaćby dobrze pilułek de rumbárbáro / á potym pośilenie ktore Doktorowie zowa Diarodon abbatis/ ſa kołacżki w áptece / á ták potym piy ten ſyrop.

C ❡ Też kto ma ná głowie párchy dobry ieſt/ y komu włoſy pádáia y dlá molow. Weźmiż tego piołynu / bożego drzewká po gárśći/á ſpiki celtiki z ápteki troche przyłoż / warz ty źiołá w Winie á tym myy głowe ſobie.

D ❡ Też Sok Piołonowy z miodem przáſnym ábo z maka iecżmienna zmießány / zgania śiność pod ocżymá/ktora bywa z ſtłucżenia y też z inßych mieyſc ćiáłá mocnie ſpadza.

E ❡ Też ten ſok z prochem gliśćiánym/á ſtrocha miodu zmießány/wypadza gliſty y inße robaki z ludzi przez ſtolce.

F ❡ Też ſam Sok wpußcżony w oko/cżyrwoność ſpadza y bielmo z oká.

G ❡ Też gdy vwárzyß Piołyn w wodźie álbo w winie / á potrzymaß vchá nád ona pára/ tedy głuchość y pißcżenie vśmierza.

H ❡ Też Sok ten z oleykiem gorzkich migdałow wpußcżony w vcho/robaki morzy.

I ❡ Też piołyn wárzony w wodźie s korkámi Cytrynowemi/oddala cuchnienie vſt/ktore pochodźi z wilgośći zgniłych w żoładku.

K ❡ Też piáńſtwá broni ſok z miodem przáſ-

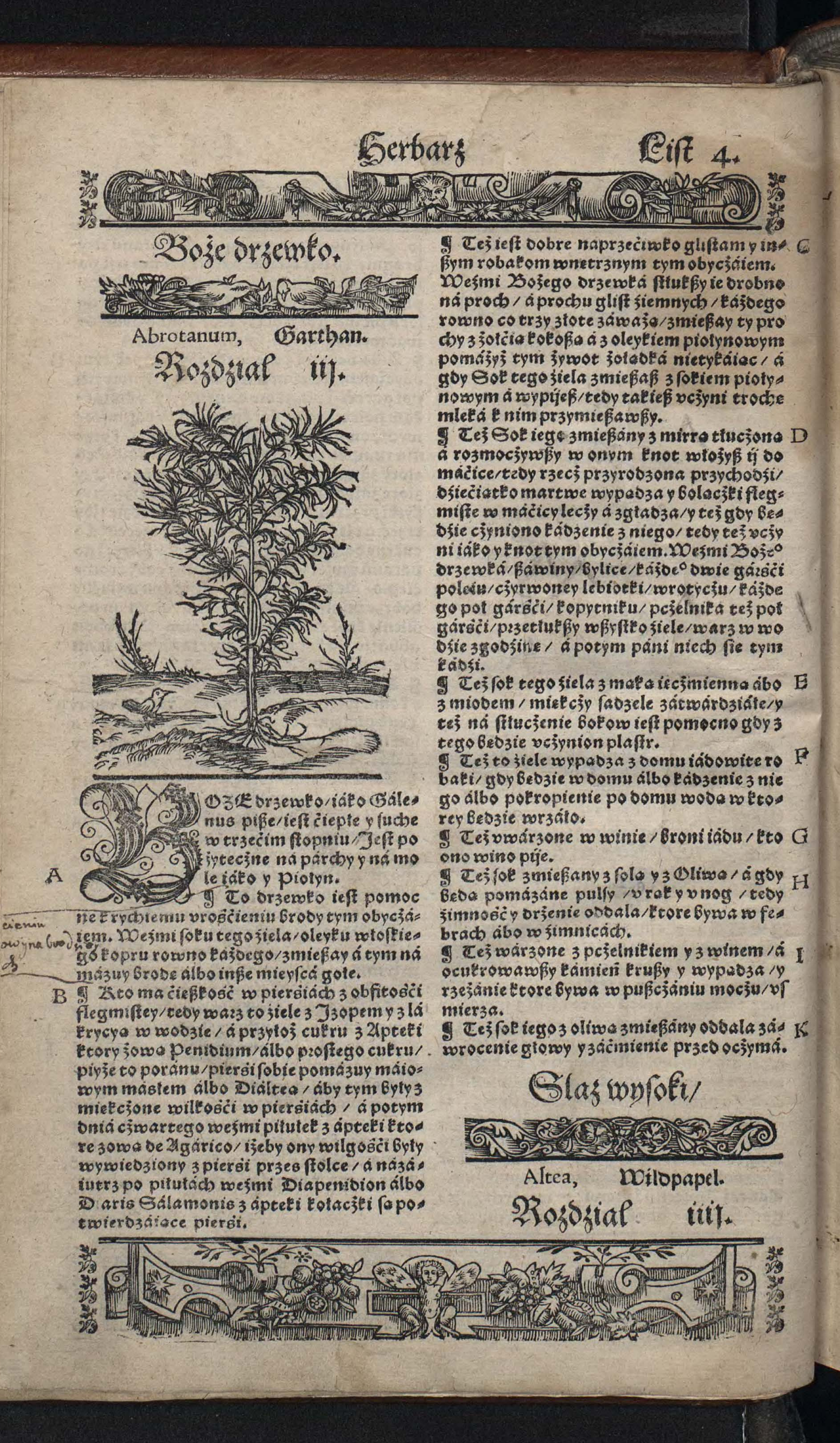
L ❡ Też rzecż przyrodzona pobudza pá(nymniam gdy bedźie vcżynion knot z niego á z bylica/y z Oliwa vwárzywßy ty rzecży vcżynić knot z tego/y wpuśćić ij w mieyſce táiemne.

Boże drzewko.

Abrotanum, Garthan.

Rozdział iij.

BOZE drzewko/iáko Gálenus piße/ieſt ćiepłe y ſuche w trzećim ſtopniu/Jeſt pożyteczne ná párchy y ná mole iáko y Piołyn.

A ❡ To drzewko ieſt pomocne k rychłiemu vroſćieniu brody tym obyczáiem. Weźmi ſoku tego źiela/oleyku włoſkiego kopru rowno káżdego/zmießay á tym námázuy brode álbo inße mieyſcá gołe.

B ❡ Kto ma ćießkość w pierśiách z obfitośći flegmiſtey/tedy warz to źiele z Jzopem y z lákrycya w wodźie/ á przyłoż cukru z Apteki ktory zowa Penidium/álbo proſtego cukru/ piyże to poránu/pierśi ſobie pomázuy máiowym másłem álbo Diáltea / áby tym były zmiekczone wilkośći w pierśiách / á potym dniá czwartego weźmi piłułek z ápteki ktore zowa de Agárico/ iżeby ony wilgośći były wywiedziony z pierśi przes ſtolce / á názáiutrz po piłułách weźmi Diapenidion álbo D aris Sálamonis z ápteki kołaczki ſa potwierdzáiace pierśi.

C ❡ Też ieſt dobre naprzećiwko gliſtam y inßym robakom wnetrznym tym obyczáiem. Weźmi Bożego drzewká ſtłukßy ie drobno ná proch / á prochu gliſt źiemnych / káżdego rowno co trzy złote záważa/zmießay ty prochy z żołćia kokoßa á z oleykiem piołynowym pomáżyż tym żywot żoładká nietykáiac / á gdy Sok tego źiela zmießaß z ſokiem piołynowym á wypijeß/tedy takieß vczyni troche mleká k nim przymießawßy.

D ❡ Też Sok iego zmießány z mirra tłuczona á rozmoczywßy w onym knot włożyß ij do máćice/tedy rzecz przyrodzona przychodźi/ dźiećiatko martwe wypadza y bolaczki flegmiſte w máćicy leczy á zgładza/y też gdy bedźie czyniono kádzenie z niego/ tedy też vczyni iáko y knot tym obyczáiem. Weźmi Bożeᵒ drzewká/ßáwiny/bylice/káżdeᵒ dwie gárśći poleiu/czyrwoney lebiodki/wrotyczu/ káżdego poł gárśći/ kopytniku/ pczelniká też poł gárśći/przetłukßy wßyſtko źiele/warz w wodźie zgodźine / á potym páni niech ſie tym kádźi.

E ❡ Też ſok tego źiela z maka ieczmienna ábo z miodem / miekczy ſadzele zátwárdźiáłe/y też ná ſtłuczenie bokow ieſt pomocno gdy z tego bedźie vczynion plaſtr.

F ❡ Też to źiele wypadza z domu iádowite robaki/ gdy bedźie w domu álbo kádzenie z niego álbo pokropienie po domu woda w ktorey bedźie wrzáło.

G ❡ Też vwárzone w winie / broni iádu / kto ono wino pije.

H ❡ Też ſok zmießany z ſola y z Oliwa / á gdy beda pomázáne pulſy / v rak y v nog / tedy źimność y drżenie oddala/ktore bywa w febrach ábo w źimnicách.

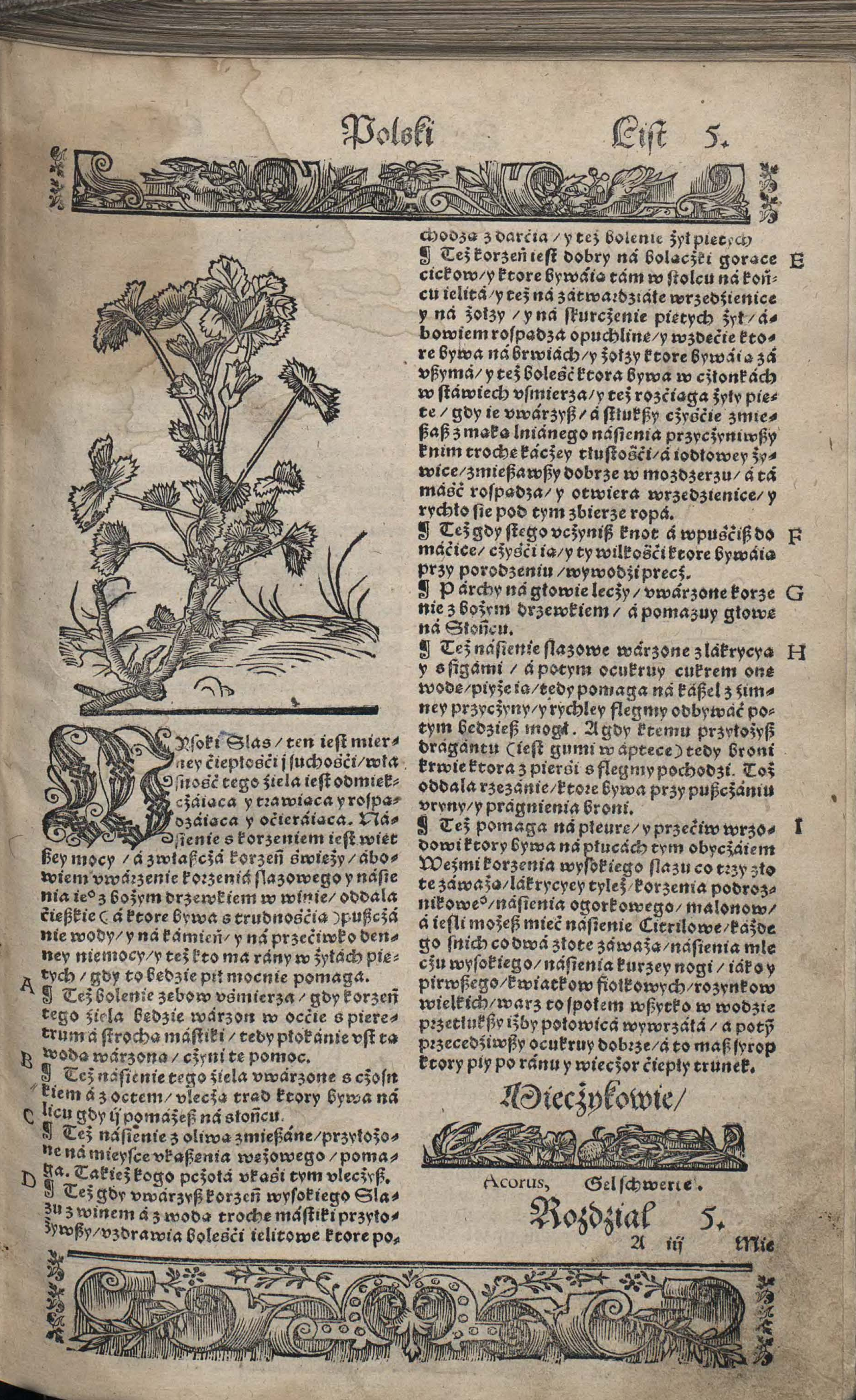
I ❡ Też wárzone z pczelnikiem y z winem / á ocukrowawßy kámień krußy y wypadza /y rzezánie ktore bywa w pußczániu moczu/vſmierza.

K ❡ Też ſok iego z oliwa zmießány oddala záwrocenie głowy y záćmienie przed oczymá.

Slaz wyſoki/

Altea, Wildpapel.

Rozdział iiij.

WYſoki Slas / ten ieſt mierney ćiepłośći j ſuchośći / właſnośc tego źiela ieſt odmiekczáiaca y trawiaca y roſpadzáiaca y oćieráiaca. Náſienie s korzeniem ieſt wietßey mocy / á zwłaßczá korzeń świeży / ábowiem vwárzenie korzeniá ſlazowego y náſienia ie° z bożym drzewkiem w winie / oddala ćießkie (á ktore bywa s trudnośćia) pußczánie wody / y ná kámień / y ná przećiwko dennęy niemocy / y też kto ma rány w żyłách pietych / gdy to bedzie pił mocnie pomaga.

A ¶ Też bolenie zebow vśmierza / gdy korzeń tego źiela bedzie wárzon w oćcie s pieretrum á ſtrocha máſtiki / tedy płokánie vſt ta woda wárzona / czyni te pomoc.

B ¶ Też náſienie tego źiela vwárzone s czoſnkiem á z octem / vlecza trad ktory bywa ná licu gdy ij pomáżeß ná słońcu.

C ¶ Też náſienie z oliwa zmießáne / przyłożone ná mieyſce vkąßenia wężowego / pomaga. Takież kogo pczołá vkasi tym vleczyß.

D ¶ Też gdy vwárzyß korzeń wyſokiego Slazu z winem á z woda troche máſtiki przyłożywßy / vzdrawia bolesći ielitowe ktore pochodza z darcia / y też bolenie żył pietych

E ¶ Też korzeń ieſt dobry ná bolaczki gorace cickow / y ktore bywáia tám w ſtolcu ná końcu ielitá / y też ná zátwárdziáłe wrzedzienice y ná żołzy / y ná ſkurczenie pietych żył / ábowiem roſpadza opuchline / y wzdećie ktore bywa ná brwiách / y żołzy ktore bywáia zá vßymá / y też bolesć ktora bywa w członkách w ſtáwiech vſmierza / y też rozćiaga żyły pieste / gdy ie vwárzyß / á ſtłukßy czyśćie zmießaß z maka lniánego náſienia przyczyniwßy k nim troche káczey tłuſtośći / á iodłowey żywice / zmießawßy dobrze w mozdzerzu / á tá máść roſpadza / y otwiera wrzedzienice / y rychło ſie pod tym zbierze ropá.

F ¶ Też gdy ſtego vczyniß knot á wpuśćiß do máćice / czyśći ia / y ty wilkośći ktore bywáia przy porodzeniu / wywodzi precż.

G ¶ Párchy ná głowie leczy / vwárzone korzenie z bożym drzewkiem / á pomazuy głowe ná Słońcu.

H ¶ Też náſienie ſlazowe wárzone z lákrycya y s figámi / á potym ocukruy cukrem one wode / piyże ia / tedy pomaga ná káßel z źimney przyczyny / y rychley flegmy odbywáć potym bedzieß mogł. A gdy k temu przyłożyß drágántu (ieſt gumi w áptece) tedy broni krwie ktora z pierśi s flegmy pochodzi. Toż oddala rzezánie / ktore bywa przy pußczániu vryny / y prágnienia broni.

I ¶ Też pomaga ná pleure / y przećiw wrzodowi ktory bywa ná płucách tym obyczáiem Weźmi korzenia wyſokiego ſlazu co trzy złote záważa / lákrycyey tyleż / korzenia podrożnikowe° / náſienia ogorkowego / malonow / á ieſli możeß mieć náſienie Citrilowe / káżdego ſnich co dwá złote záważa / náſienia mlecżu wyſokiego / náſienia kurzey nogi / iáko y pirwßego / kwiatkow fiołkowych / rozynkow wielkich / warz to ſpołem wßytko w wodzie przetłukßy iżby połowicá wywrzáłá / á potỹ przecedźiwßy ocukruy dobrze / á to maß ſyrop ktory piy po ránu y wieczor ćiepły trunek.

Mieczykowie /

Acorus, Gelſchwertle.

Rozdział 5.

A Teſt ziele Miecżyk ćiepłey ſuche rowno w wtorym ſtopniu á ma moc vryne wypadzáiaca / otwieráiaca y oćieráiaca / á ták ieſt dobry tym ktorzy máia twárdość ábo grußłe około ſledziony / ábowiem otwiera zátkánie ſledziony y wątroby z wilkośći flegmiſtey Melánkoliey / tym obyczáiem cżyniac.

Weżmi Korzenie Miecżykowe / ſtłukßy ie iákoby cżwarta cżeſć funtá / poleyże ie octem ábo ie ná mocż w occie ná trzy dni / á przyłoż k niemu korzenia Reupontycy dwá łoty / kwiatkow borakowych / Jelenich iezykow / káżdego dwie drágmie / rozynkow łot / wßytkich rzecży troche przetłukßy / warz ie w wodzie iákoby w połtory kwarty wody iż poł kwarty wywre / potym przecedż á ocukruy / piyże to ráno ćiepło / y wiecżor trunek. A potym pićiu cżwartego dniá / weżmi piłuły de Reubárbáro / piłuł de lápide lázuły / káżdych po poł drágmy / zmießay niech beda piłuły vdziáłáne s ſyropem Jeleniego iezyká w licżbie vij. ábo ix. á potym weżmi Diágálange ábo Diáboráinatum dla poſilenia żoładká / á ná oſtátku pomázuy. pomaż dobrze ſledzione máśćia Dialtia dla odmiekcżenia niecżyſtośći.

B ¶ Też gdy ia vwárzyß z Jeleniem iezykiem á z mlecżem / z lákrycyia / z náſieniem ogorkowym / malonowym / citruliowym / á przecedziwßy ocukruieß / gdy to bedzieß pił / vzdrawia żołta niemoc.

C ¶ Też Miecżykowie ſpadza bielmo z oká / ták ſpráwione. Weżmi ſoku miecżykowego ſoku włoſkiego kopru káżdego po cżterzy łoty / kámienia cálminaris drágme / háleny brunatney / thucyey / káżdego rowno trzećia cżeść łotá / á potym ty rzecży ktore máia być ſtárte ná proch zetrzy ſubtelnie / á potym powarz troche áby ſie ták dobrze zmießáły / potym wpußcżay piorem ná oko chore.

D ¶ Też ſok Miecżykow dány ku pićiu / ábo wodá w ktorey wrzał miecżyk / pobudza vryneku wyśćiu moca ſwa własna / y vśmierza boleść w płucách y w bokách / y też ieſt oſobna pomoc ná vkaßenie iádowitych robakow.

E ¶ Też vśmierza bolenie w máćicy gdy ie vwárzyß / á poſiedzi ná nim pani chora.

F ¶ Powiáda Pándektá / gdy ktory cżłowiek noſi przy ſobie miecżykowy korzeń / táki nigdy nie wpádnie w niemoc kurcżowa / áni w wielkie płynienie krwie. Pándekty náuká.

Szczaw /

Acetoſa, Sawer ámpfer.

Rozdział vj.

A Szczaw ieſt dwoiáki/ domowy y polny/ ieſt zimny y ſuchy/ w pierwßym ſtopniu zimny/ á wthorym ſuchy/ ma w ſobie cierpnoſć y też kwáſny ſmák/ ktory ieſt na lepßy w tym ßczawiu.

B ❡ Korzeń ßczawiowy z octem vwárzony leczy ſwierzb gruby gnoiſty/ y komu ſie páznokćie zádziera.

C ❡ Też ieſt lekárſtwo ná trady ná lißáie/ y ná inße ßkárádośći ćiáłá/ gdy kilká kroć będzie pomázano mieyſce tym przerzeczonym lekárſtwem/ á potym możeß pomázowáć lekárſtwem tym dla lepßey pewnośći. Weźmi ſoku ßczawiowego iákoby ośm łotow/ iodłowey żywice czterzy łoty/ ſoli proſtey ieden łot/ zmießay ty rzeczy z Oleiem bobkowym á ſtego vczyń máść ná rynce roſpuśćiwßy ty rzeczy ná ogniu.

D ❡ Też ßczaw ieſt pomocen ná żołta niemoc ktora przychodzi z zátkánia żył/ s przyczyny ćiepłey/ á ták maß ij wárzyć z woda mleczowa/ y z náſieniem ogorkowym y malononowym y citrullowym/ á to maß pić.

E ❡ Abo warz w Winie białym wyſtáłym/ á toż Wino piy/ leczy żołta niemoc z zimney przyczyny/ to też wino oddala brzydkość.

F ❡ Też ieſt lekárſtwo ná vkąßenie Niedźwiatká y weżá. O czym Awicenná y Serápio powiáda/ gdy kto kilko liſtow z ie ßczawiowych/ ábo pije wode w kthorey wrzał ſam/ á potym gdyby onego człowieká weż vkąſił/ ábo Niedźwiadek/ nic mu niebędzie ßkodzić.

G ❡ Też wodká ßczawiowá z dryakwia pitá/ morowego powietrza broni tym obyczáiem Weźmi wodki ßczawiowey pięć łyżek/ á łot ieden dryakwie/ rozmaćiwßy w wodzie/ day że wypić ćiepło w połnocy/ á potym niech ſie przyodźieie dobrze iżby ſie zápoćił/ ieſt tho rzecz známienita y doświadczoná wiele rázow.

H ❡ Też ſámá wodká s ſwoiey własnośći tedy záſtánawia biegunke y nárußenie ielit vzdrawia/ á nawięcey thá moc ná biegunke ieſt więtßa w náſieniu.

I ❡ Też ſok iego dobry vpiłym ludziom/ y tym ktorzy máia krwáwniec/ tho ieſth/ kto ma wielkie ćieczenie krwie z żyłek/ ktore ſa w ſtolcu/ ty záſtánawia.

K ❡ Też ieſli będzie ßczaw záwießon ná ßyi v tego kto ma zołzy/ zgina od niego. Awicenná mowi/ gdy vſtá płocześ woda w ktorey wárzyß ßczaw/ zębowa boleść vśmierza.

L ❡ Też korzenie iego wárzone w winie záſtánawia rzecz przyrodzona pániam/ y krußy kámień w nerkách/ y też broni dárćia ielit/ Awicenná powiáda

Rzepik ábo Stárzec/

Agrimonia, Odermenigk.

Rozdział viij

A Rzepik ábo ſtárzec ieſt ćiepły y ſuchy w wtorym ſtopniu/ Vwárzenie ieo korzenia ieſt pożyteczne náprzećiwko páráliżowi/ táko czyniac ten ſyrop. Weźmi korzenia rzepikowego/ ßáłwiey/ pierwoſnki/ káżdego po garśći/ korzenia piwoniey/ białey lebiotki/ káżdego poł garśći/ Cemierzyce/ Cynámonu/ bobrowego ſtroiu káżdego po 2. łotu/ przetłucz ty rzeczy troche/ á potym warz w Winie ſtárym w połtory kwarty winá/ żeby poł kwarty wywrzáło/ á potym przecedź á osłodź dobrze oßymowánym miodem/ á ták tho będzieß miał ſyrop trawiacy/ ktorego bierz poránu y wieczor trunek ćiepło/ á potym wypiwßy ten ſyrop/ weźmi ty piłuły kłádac ſie. Weźmi piłuł de Euforbio/ piłuł śmierdzacych/ káżdych po poł łotu/ vczyń piłuły s ſyropem de Sticádos/

de Sticádos/ to ieſt s ſyropem kocenkowym w lidzbie dziewieć / á potym názáiutrz dla posilenia żołądká y sercá weżmi Diamuſcum álbo Diacáſtoreum z ápteki / á potym ku wieczoru námáż paćierze v ßyie y grzbiet / y inße mieyſcá záráżone parálizem tą máśćią troche iey zágrzawßy.

B ¶ Weżmi ſoku rzepikowego / gorczyce ná ſienia piwoniey/káżdego po drágmie/bobrowego ſtroiu/piretrum / káżdego po poł łotu ßáfránu czwarta część łotu/ zetrzy ty rzeczy dobrze miáłko á zmießay z oleykiem z bobrowych ſtroiow á troche woſku / roſpuśćiß to wßytko ná rynce ná ogniu iż będzie z tego máść miekka / á pożyway iey w potrzebie przerzeczoney.

C ¶ Też ſok rzepikowy dobrze wyćiśniony/ w ktory wpuść troche Tucyey tártey/ á potrzymay troche ná ogniu w garnußku iż ſie dobrze zmießa / á potym niechay poſtoi / á onym z wirzchu maczay oczy przez chuſte/tedy oczy posila y czyśći wzrok bárzo dobrze.

D ¶ Też Sok rzepikow z mąką feni greci y boli ármeni y s malcem Wieprzowym zmießay to ſpołem / á máży mieyſce opuchłe y bolące gdziekolwiek będzie.

E ¶ Też Rzepik gdy go kto pożywa s kápuſtą álbo s ćwikłą álbo s ſpinakiem/ tedy bolenie żywotá vśmierza/tákież y śledźiony/ bolenie y nádymánie oddala.

F ¶ Też rzepik gdy ieſt zielony ſtárty na proch á pity z wodką ßczáwiową / tedy ieſt lekárſtwo wielkie ná bolączki iádowite s ktorych mięſo páda / y theż náprzećiwko iádu pſá y człowieká wśćiekliwego/ bo iemu nie dopußczą w natrz wchodźić / tákież y zwierzchu ná ty mieyſcá przyłożywßy/ pomága.

Czoſnek/

Allium. Knobloch.

Rozdział viij.

DWoiáki ieſt czoſnek / ieden domowy á drugi polny/ domowy ieſt ćiepły y ſuchy w czwartem ſtopniu / á leśny ießcze ćiepleyßy ieſt / á ták łácno może być s niego iad tym ſpoſobem.

¶ Weżmi náſienia Czoſnkowego rozſiey że ie/ á potym onego czoſnku ktory vrośćie/ weżmi iego náſienie y poſiey / czyń ták pięć rázow / tedy on czoſnek piątego ſiania iuż będzie iádem dla ſwey zbytniey gorącośći. A przeto ogrodnicy nigdy nie ſieią czoſnku iedno ſádzą / przyczyny niewiedzą czemu to czynią/ ále wy iuż ták wiedzćie. A

¶ Czoſnek ieſt Lekárſtwo ná párchy/ ktore pochodzą z zimney przyczyny / ták czyniąc: Stłucz Czoſnek á zmießay ij z oleykiem bobkowym/ ábo z drożdżámi oleiowemi/ á tym námázuy párchy. B

¶ Też Czoſnek ſtłuczony/ á kto ma roſpádliny ná rękách ábo gdzie indzie / ábo kroſty s ktorych wilkośći płyną/ vleczą gdy ij przyłożyß/ y tákież przyłożywßy w ług/ ná otręby ábo ná łupienie głowy pomaga. C

¶ Też kto ij czeſto iada / thedy wßy mnoży. D

¶ Też czeſte iádanie czoſnku / czyni bolenie głowy/ y też czyni trąd ná licu. E

¶ Też czyni mgły wzrok kto go wiele pożywa/ wyſußa wilgość dobrą z oczu/ á kto ma wilgo- F

wilgoſci złych obfitość w oczách/ tedy dobrze Czoſnek iádáć/ ábowiem wyſußa złe wilgoſci

H ¶ Też wárzony Czoſnek z máſtiká y z pire-trum/ vſmierza boleść zebow kiedy vſtá bedą ciepło płokáne.

I ¶ Też Czoſnek vwárzony ábo vpieczony/ á potym zmießay z cukrem/ głos Cántorom y ſpiewákom j inßym náprawia y káßel vſmierza/ j bolenie pierſi ktore pochodzi z źimney przyczyny/ oddala.

K ¶ Też kto ma obfitość flegmy y inßych wilgośći grubych w żołądku/ czoſnek dobry ieſt tákim/ ábowiem trawi j wypędza z żołądká.

L ¶ Też dobrze Czoſnek ieść onym ludziom ktorzy bdły iadáią/ ábowiem bdły ſą iádowite y źimne/ á czoſnek ieſt ná to pomoczny.

M ¶ Też Czoſnek dobry ieſt bárzo ludziom proſtym/ kmiotkom/ ktorzy iadáią grube rzeczy/ źimne/ á piją wode tedj czoſnek trawi w nich ty karmie y niemocy broni/ przeto ieſt ich dryiákiew/ y też onym ieſt dryakiew ktorzy ſą ná morzu á piją wode morſką y inßą wode złą.

N ¶ Też Czoſnek ſtłuczony á pity z ſitą/ wypędza z brzuchá robaki y też flegme. Ieſt też dobry komu ſie żywot odyma z wiátrow/ o czym Gálenus mowi/ iż miedzy innemi źioły czoſnek ieſt namocnieyßy j nalepßy w trawieniu wiátrow ktore bywáią zákńione w żywoćie.

O ¶ A gdyby chćiał iżby czoſnek z ćiebie nie pachnął/ ziedz troche korzenia koſáćczowego/ ábo też ſwieżey pietruſßki/ przeſtánie wonieć.

Pśie wiśnie ábo miechunki/

Alkakenge, Schluten.

Rozdział 9.

A Pśie wiśnie álbo miechunki/ ieſt ziele podobne niejáko pſinkam w wieſnośći/ źimne y ſuche około wtorego ſtopnia á ma liſt podobne liſtkom pſinkowym/ w tymże liśćiu ma mácherzynki/ á w nich ſą iákoby iágody czyrwone/ ktorego owocu moc ieſt podobna mocy iágod wilczych.

B ¶ Sok tego źiołka zmießány z ſokiem celidoniowym á z trochą koperwáſeru rzimſkieo tártego/ to lekárſtwo wpußczay w fiſtułe/ á potym w oſim godźin omyway one fiſtułe wodą w ktoreyby był miodek rożány/ á tho czyń ták długo ążeby ſie ono mieyſce zmieniło/ to ieſt iżby iuż ony nieczyſtośći wodne á rzadkie obróćiły ſie w geſtą rope białą/ tedy iuż oná fiſtułá łáczna bedzie ku zágoieniu.

C ¶ Też to ziele ieſt pożyteczne ſtłuczone wßytko weſpołek/ to ieſt owoc iego z źielim á z octem/ tedy gdy tego bedźieß przykłádał ná ſtrupy/ vßy/ ná rány opuchłe ieſt pomoc.

D ¶ Też to źiołko ieſt dobre ná dychawice y ná opuchline wątroby y ná żołtą niemoc/ y ná ćiężkie pußczánie vryny/ ábowiem z lekkośćią vryne pedzi nádoł/ y kámień w nerkách y w mecherzu łamie á potym wypądza precż á to tym obyczáiem pożywáiąc w pićiu.

E ¶ Weźmi Soku Miechunkowgo/ ſoku płotrußczánego káżdego poł funtá/ ábo mniey/ Náſienia Włoſkiego Kopru/ náſienia Opichowego/ náſienia od łáktuki/ łamikámieniowego álbo wroblego proſá káżdeo co dwá łoty záważy/ rozynkow/ kwiatkow fiołkowych rowne cżterzy łoty/ warz ty rzeczy w wodźie/ á troche winá przyczyń ták długo iżby połowice wywrzáło/ potym przecedź á ocukruy dobrze á w wieczor piy tego trunek poki tego ſtáie/ á potym ná oſtátku weźmi piłuły tyto. Weźmi máſſy piłuł ſmierdzących/ dwie drágmie/ máſſy piłuł z łyká wilczego ktore zową Meſereon drágme iedne/ zmießay z ſyropem occiánym w ktorym ſą karmie przypráwione/ á ták niech będą piłuły dziewięć w lidzbie.

A názáiutrz weźmi tych kołaczkow z Aptekí

Dialace dla poſilenia z pieć ná káždy dzień

G ¶ Też ſok tego ziela pity ſam przez ſie ábo z wodka mleczowa/ to picie vzdrawia rozpádliny w nerkách y w mechérzu/ y bolaczki wnetrzne vzdrawia.

Kmin biały/

Pſeudo Ameos, Ammey.

Rozdział 10.

A Kmin ten ieſt ziele/ ktorego náſienia vżywamy w lekárſtwie/ ieſt to ciepłe y ſuche w trzecim ſtopniu.
Jeſt dobry ten kmin náprzeciwko boleśćiam ktore pochodza z wiátrow w żywoćie/ á pobudza vryne y rzeczy przyrodzone białym głowam/ wárzony w winie ábo w proſtey wodzie/ á gdy to pánie beda pić/ tedy przyda ku zdrowiu.

B ¶ Sok te° kminu z miodē zmieſzay/ zábija robaki w żywoćie/ ktore zowa Aſcárides/ j inſze robaki ktorzy ſie płodza z flegmy grubey.

C ¶ Też czyśći żyły ktore ſa miedzy watroba á miedzy żoładkiem/ á ták ieſt dobry tym ktorzy ćierpia kámień w nerkách/ y tym ktorzy z boleśćia á z rzezánim wode puſzczáia/ á ták ten kmin wárzony z ſporyſzem zielem/ z náſieniem Włoſkiego kopru/ z náſieniem piotruſzczánym/ z miechunkowym ſzpárágowym/ wárzyć to w wodzie/ á oſłodźić miodem/ á potym pić iáko y pierwſze ſyropy.

D ¶ Ten kmin wárzony z ielenimi iezyczki y z liſtkámi ſene/ y z naſieniem piotruſzczánym/ włoſkiego kopru/ bruſcu/ y ſpárágowym náſieniem y teże z rozynkámi y z lákrycya w wodzie/ á potym ocukrowáć/ piyże ten ſyrop po ránu/ ten ſyrop quartane wypedza z człowieká kto ij pije poránu ćiepło potrunkowi/ á po wypićiu tego ſyropu/ weźmi ty piluły máſſy pilul de Reubárbáro też poł drágmy/ diagridij trzy ziarnká/ máſtiki iedno żarnko vczyń piluły pánie Aptekárzu z ſyropem iele nich iezykow w liczbie dźiewieć/ á po tych piłách názáiutrz ábo trzećie° dnia/ weźmi metridatum drágme/ iedne ábo dwie drágmie z winem ćiepło ná czczo ábo z woda ſzálwiowa.

E ¶ Też ten kmin vwárzyż z maka pſzeniczna troche miodu przyłożywſzy/ kto ma trad ná licu álbo ſinosć/ tedy tym pomázuy zginie.

F ¶ Też kurzenie z białego kádzidłá á z ſoku tego kminu/ czyśći máćice.

G ¶ Też kmin wárzony z miodem czyſtym y z prochem koſáćcowym zmieſzay ty rzeczy/ piy z wodka mátki bożey włoſkow/ ieſt pomoc tym ktorzy w pierśiách ćieſzkość máia.
Y tym ktorzy máia w pierśiách flegme lipka y też krew z ſiádła.

H ¶ Też vwárzenie te° kminu z miętka á z gálgánem/ vſmierza brzydkośći y wrácánie.

Kopr ſwoyski/

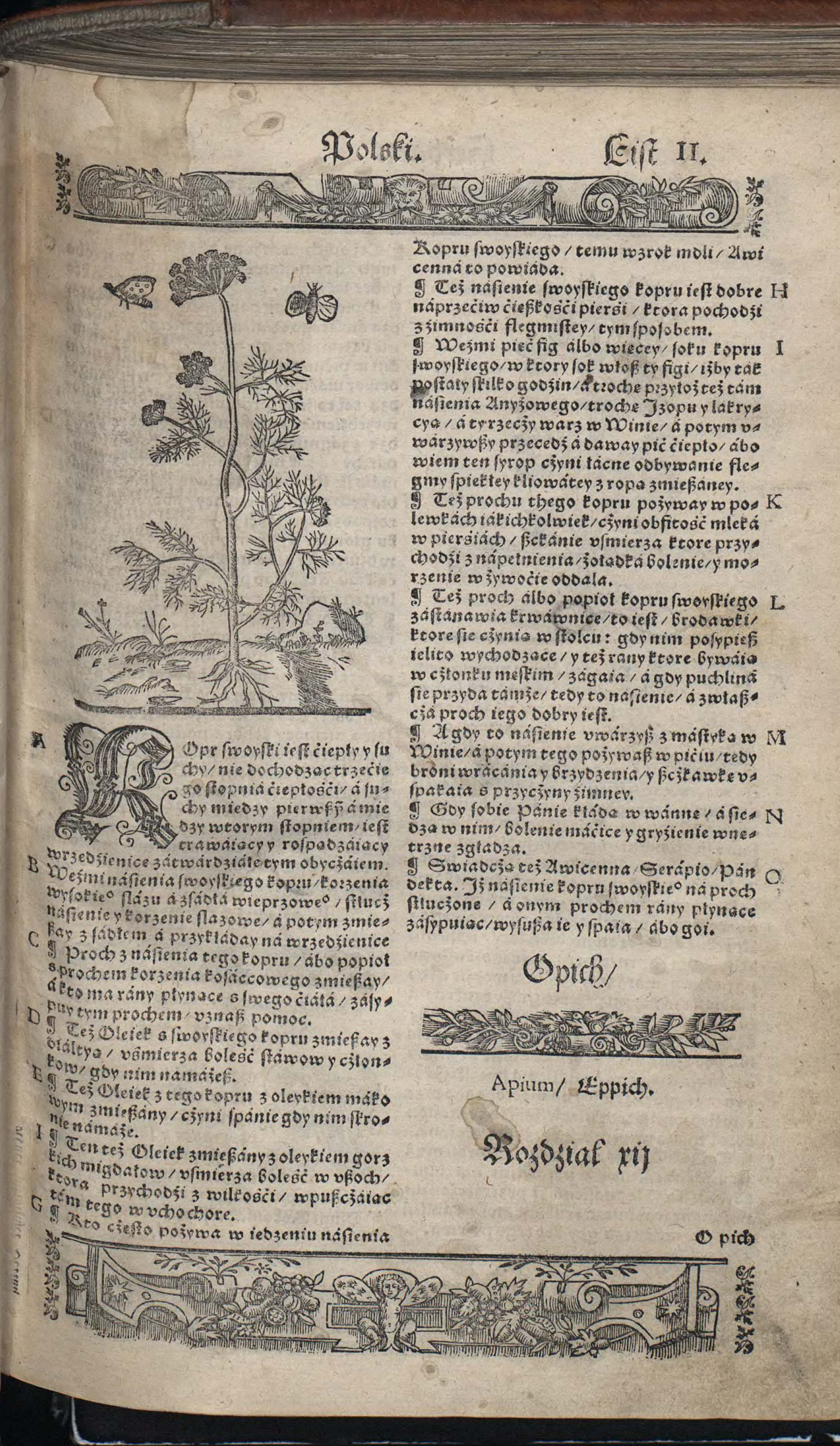

Anetum, Dyll.

Rozdział 11.

Kopr ſwoyſki

A Kopr ſwoyſki ieſt ćiepły y ſuchy/ nie dochodząc trzećiego ſtopnia ćieplości/ á ſuchy miedzy pierwßym á miedzy wtorym ſtopniem/ ieſt trawáiacy y roſpadzáiacy wrzedzienice zátwárdziáłe tym obyczáiem.

B Weźmi náſienia ſwoyſkiego kopru/korzenia wyſokie° ſlázu á zſádłá wieprzowe° / ſtłucz náſienie y korzenie ſlazowe/ á potym zmießay z ſádłem á przykładay ná wrzedzienice

C ❡ Proch z náſienia tego kopru / ábo popioł s prochem korzenia koſáccowego zmießay/ á kto ma rány płynace s ſwego ćiáłá / záſypuy tym prochem/ vznaß pomoc.

D ❡ Też Oleiek s ſwoyſkiego kopru zmießay z białtya / vśmierza boleść ſtáwow y członkow/ gdy nim namáżeß.

E ❡ Też Oleiek z tego kopru z oleykiem mákowym zmießány / czyni ſpánie gdy nim ſkronie námáże.

I ❡ Ten też Oleiek zmießány z oleykiem gorzkich migdałow / vſmierza boleść w vßoch/ ktora przychodzi z wilkośći/ wpußczáiac tém tego w vcho chore.

G ❡ Kto czeſto pożywa w iedzeniu náſienia Kopru ſwoyſkiego / temu wzrok mdli/ Awicenná to powiáda.

H ❡ Też náſienie ſwoyſkiego kopru ieſt dobre náprzećiw ćießkośći pierſi / ktora pochodzi z zimnośći flegmiſtey/ tym ſpoſobem.

I ❡ Weźmi pieć fig álbo wiecey/ ſoku kopru ſwoyſkiego/ w ktory ſok włoß ty figi/ izby ták poſtały ſkilko godzin/ á troche przyłoż też tám náſienia Anyżowego/ troche Izopu y lakrycya / á tyrzeczy warz w Winie/ á potym vwárzywßy przecedź á daway pić ćiepło/ ábo wiem ten ſyrop czyni łácne odbywanie flegmy ſpiekłey kliowátey z ropa zmießaney.

K ❡ Też prochu thego kopru pożyway w polewkách iákichkolwiek/ czyni obfitość mleká w pierſiách / ßckánie vſmierza ktore przychodzi z nápełnienia/ żołądká bolenie/ y morzenie w żywoćie oddala.

L ❡ Też proch álbo popioł kopru ſwoyſkiego záſtánawia krwáwnice/ to ieſt / brodawki/ ktore ſie czynia w ſtolcu: gdy nim poſypieß ielito wychodzace / y też rany ktore bywáia w członku meſkim / zágaia / á gdy puchliná ſie przyda támże/ tedy to náſienie/ á zwłaßczá proch iego dobry ieſt.

M ❡ A gdy to náſienie vwárzyß z máſtyka w Winie/ á potym tego pożywaß w pićiu/ tedy broni wrácánia y brzydzenia/ y ßczkawke vſpakaia s przyczyny zimney.

N ❡ Gdy ſobie Pánie kłáda w wánne / á ſiedza w nim/ bolenie máćice y gryzienie wnetrzne zgładza.

O ❡ Swiadcza też Awicenna/ Serápio/ Pándekta. Iż náſienie kopru ſwoyſkie° ná proch ſtłuczone / á onym prochem rány płynace záſypuiac/ wyſußa ie y ſpaia / ábo goi.

Opich/

Apium/ Eppich.

Rozdział xij

A Opich iest ćiepły w pierwszym stopniu/ á w wtorym suchy/ iest rospadzáiące ziele opuchliny/ y otwarzáiące/ á iest rozmáite/ Jedno iest domowe/ á drugie polne/ á trzećie wodne/ w nasieniu tego ziela moc iest nawietsza/ ktore gdy ktory człowiek zuie/ trácenie z vst oddala. Też iest dobre ná watrobna y śledziony niemoc/ tym sposobem.

B Weźmi soku Opichowego dziewieć łyżek/ Jelenich iezykow/ borakowych kwiatkow/ káżdego poł gárśći/ korzenia mieczykowego/ korzenia mietelcowego/ spárgowego z Apteki/ káżdego rowno dwá łoty/ násienia Włoskiego kopru/ piotruszczánego/ káżdego po poł łotu/ warz że ty rzeczy w wodźie aż do połowice/ á potym przecedziwszy ocukruy/ á ták to piy poránu y w wieczor/ á potym piluły de Reubárbáro weźmi/ á dyárodon abbatis dla pośilenia/ á gdy bedzie plastr vczyniony s soku opichowego á z násienia swoyskie° kopru/ á ćiepło przyłożysz ná watrobe ábo przećiw śledzionie/ tedy nieczystośći s tych członkow bywáia wypedzone y też odmiekczone.

C ¶ Też sok Opichowy z wroblem prosem v z złámykámieniem y z násieniem miechunkowym/ to ziele z násieniem przerzeczonym vwárzone w winie/ á ocukrowawszy/ kámień kruszy w mecherzu gdy kto tego pożywa.

D ¶ Też opich wárzony z bożem drzewkim w ługu/ á tym głowe zmyć párchowáta/ iest dobre lekárstwo.

E ¶ Opich wedlug powieśći Gáliená/ pobudza świetego Wálentego niemoc/ á ták pánie brzemienne nie máia tego ziela pożywáć áni w pićiu/ áni w myćiu/ ábowiem to mdli otwor máćicny/ á płod przed czásem wypadza/ też to ziele spráwuie w ćiele dźiećiecym wrzedźienice/ y insze niemocy ktore pochodza z zágniłych wilgośći/ iáko świerzby y párchy/ á ták mátki máiac dźiatki v pierśi/ máia sie strzedz tego ziela/ wszelkim obyczáiem dla tych y inszych niemocy/ ábowiem to ziele rospadza wilgośći wnetrzne/ y podnośi ie ku głowie/ á potym ony wilgośći wchodza w dźiureczki głowne/ ktore nápełniáia á záćiskáia/ á ták stad przychodzi świetego Wálentego niemoc tym dźiatkam.

F ¶ Też korzenie Opichowe vwárzone s korzeniem włoskiego kopru w soku polney ruty y w soku świniego mleczu/ á potym gdy powre dobrze/ przecedź á ocukruy/ á to piy dla opuchliny/ ktora pochodźi z flegmistey obfitośći/ á to też lekárstwo iest dobre/ y ná żołta niemoc/ kthora pochodzi z zátkánia wilkośći niedobrey w żyłách y w watrobie.

G ¶ Też opich wárzony w Winie z násieniem Włoskiego Kopru/ s piotruszka z wroblem prosem/ iest lekárstwo ná ćieszkie puszczánie wody/ y też rzecz przyrodzona pobudza pániam/ á ták vryne pobudza gdy przyłożysz licontriponis k tym rzeczam/ á potym wszystko wespołek warz/ á pożyway pijac.

Kokornak długi/

Aristologia longa. Lángholwurtz.

Rozdział xiij.

A Kokornaká iest dwoy rodzay ieden iesth podługowáthy a drugi okragły/ á obá sa ćiepłey mocy y suchey w wtorym stopniu/ á spowieśći lekárzow drugich sa ćiepłe w trzećim stopniu/ á suche w wtorym.

B ¶ Długi Kokornak iest oćieráiacy y zágrzewáiacy

wáiacy/á ták iest dobry w goieniu ran rosz-czac w nich ciáto.

C ¶ A zwłaszczá proch tego kokornakn/zmie-szay s prochem kosáccowym/iest bárzo dobry w gnoieniu ran wilgotnych/á s bolaczek v-dziáłánych.

D ¶ Náprzeciwko dycháwicy iest dobry/tym obyczáiem. Weźmi dwie cześci/to iest dwá loty prochu kokornakowego/á ieden lot pro chu goryczki s prochem kosáccowym/zmie-szay z miodem szymowánym/á ten lektuarz daway choremu.

E ¶ Też gdyby kto miał w sobie iad robaká/ ktorego iádowitego//to iest z vkaszenia wę-żá ábo iászczorki/dayże mu prochu tego Ko-kornaku s sokiem ruciánym / ábo s sokiem mietcánym/osłodziwszy troche.

F ¶ Też proch tego ziela trawi/ á wygryza dziwe mieso/ w ránách ábo w fistułách/v-czyniwszy knot y wpuścić w fistułe stego pro-chu/á potym ná wierzch oney fistuły posy-puy tym prochem/y tám w dziure wpuszczay tego prochu/iest rzecz pomocna.

G ¶ Też wywadza z máćice vmárły płod y ży-wy/y łożysko/w ktorym dzićiatko bywa/zo-wa Secundyna lekárze/tym obyczáiem.

H ¶ Warz kokornak długi s pieprzem a z mir ra w winie/á tego sie nápiy/vznasz prawde.

I ¶ Ale też y z wierzchu masz nápárzáć máći-ce vwárzonym korzeniem tego kokornaku długiego w winie/iteż knot masz pusczáć sobie/vwárzywszy korzenie tego ziela z oli-wa z mirra á s pieprzem.

K ¶ Też trzaská ktora bywa w ćiele/kiedy sie zá kole abo drewno w ránách/prochu s tego zie la przyłożyć ná ono mieysce w ktorym iest drewno/zmieszawszy k niemu prochu kosác-cowego/á prochu korzenia dipthánowego z miodem zmieszawszy/iż bedzie iákoby máść á to przykłáday ná ono zákłoćie.

L ¶ Też wodá w ktorey powre zgodzine/ten Kokornak długi/też oddala S. Wálánte-go niemoc/ktora przychodzi z grubey fleg-my/ y też dycháwicznym iest dobre/ktora przychodzi s tákieyże przyczyny/masz sie te-go nápiáć.

M ¶ Też Kokornak długi/iest známienite le-kárstwo ná członki/w ktorych pánuie kurcz/ kiedy stłuczesz ie ná proch/á przymieszay pro-chu s korzenia wysokiego Slazu/ ábo stłuk-szy slazowe korzenie stym prochem/á z oliwa y s smalcem wieprzowym/ vczyniwszy iáko-by máść/námázuy ty mieysca skurczone/á gdy zákádzisz tym zielem Kokornakiem/dya belstwo z domu wypadza/Pándektá mowi: Vwarzony też w wodzie á pity/kto ma bo-leść w nogách/vśmierza bol w nich.

Kokornak okragły/

Aristologia rotunda, Rundholwurtz

Rozdział xiiij.

A Okornak okragły/iest iedná kiey ćiepłośći y suchośći iáko y długi / á wszákoż okragły Kokornak/więtszych iest po żytkow w lekárstwách/niżli długi/ ma moc rospadzáiaca/ trawiaca y wypadzáiaca złych á szkodliwych wilkośći / á korzeń te° ziela ma być kopány przed tym niżli będzie miáło kwiatki to ziele / bo ták więtszey mocy będzie ku rospadzániu odmiękczeniu y wypędzeniu złych wilkośći /lepiey dáleko niżli długi kokornak/ to mowi Pándektá.

B ❡ Też proch Kokornakow zmieszány s sokiem/kobylego szczawiu y s sokiem polney ruty/ á przyczyniwszy troche heleny dzikiey á wapná nie gászonego troche z Oleykiem bobkowym zmieszawszy/ iest máść bárzo dobra ná świerzb y ná wszelkie krosty

C ❡ Proch tego ziela / mięso dziwe wnatrz trawi / á zwłaszczá mi[illegible] so martwe / ktore bywa w fistulách /trawi / pomázawszy tym prochem z miodem przásnym.

D ❡ Náprzećiwko też niemocy S. Wálántego/ y náprzećiwko párálizowi máść tego kokornaku vczyniona / iest rozliczna tym obyczáiem. Weźmi kokornakowego korzenia dwá łoty/ stroiu bobrowego poł łotá / śiárki/ Euforbium z ápteki trzećia częś łotu/ty rzeczy stłucz ná miáłki proch/á potym weźmi trzy łyżki oleyku/stroiow bobrowych á zmieszay ty prochy s tym oleykiem / á tym námázuy grzbiet/ począwszy od szyie áż do sámych krzyżow.

E ❡ Też wino w ktorym wárzono korzenie/tego kokornaku iteż kopytniku z opichem káżdego rowno wárzyć w winie ábo w wodzie/ á potym osłodziwszy piy to páni ktora chcesz mieć rzecz przyrodzona/ ábo martwy płod s śiebie wypędzić/ łożysko w ktorem dziećię bywa/ á gdy s tych rzeczy vczyniß knot/ przyłożywszy mirry/ á wpráwiwszy ij do máćice/toż rychło vczyni iáko y syrop wyższey nápisány.

F ❡ Też kokornak wárzony w wodzie z lákrycya z Izopem przylawszy Winá/ dobry iest dycháwicznym ludziom.

G ❡ Też komu iest bolaczká w nosie z dziurámi/ktora zowa Cáncer/ tedy proch te° ziela s prochem czarney heleny/y s prochem wapná niegászonego z miodem tho zmieszay /á tym potym ono mieysce námázowáć.

H ❡ Też proch kokornakow z miodem zmieszány/iest dobry ná rospádliny vst/iteż komu dziasłá gniye.

I ❡ Też proch kokornakow zmieszány s prochem diptánowym/káżdego dwá łoty wziać á potym zmieszay ie z miodem/będzie iákoby máść/ wyćiaga z ćiáłá trzaski y strzały / ábowiem kokornak iest oćieráiacey mocy y rospadzáiacy iteż przćiagáiacy.

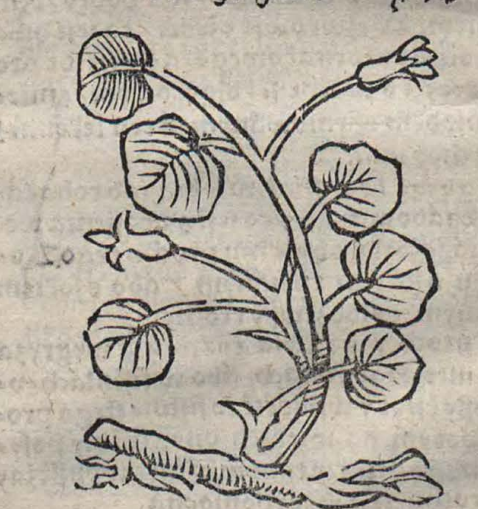
K ❡ Iżeby páni bez boleśći á lekko porodziłá dźiećiatko swoie/weźmiß kokornaku á warz ij z winem /á wley trzy łyżki oliwy ábo więcey / á thym pomázuy żywot pániey w ten czás/gdy iuż będzie czás tego.

Kopytnik/

Asarum, Haselwurcz/

Rozdział xv.

A Est ziele ćiepłe y suche / w trzećim stopniu / á otwiera záctkánia y oćiera / y członki záziębione zágrzewa/ á boleśći wnętrzne wszystki vśmierza to ziele kopytnik.

B ❡ A ták ma moc ná zádzierżenie zbytniey niemocy przyrodzoney/y vryne pobudza ktora bywa z zátrzymánia dla flegmy grubey w drogách tych przez ktore vryná pochodzi z watroby

watroby do nerek/ a tak ſtad y opuchline od-
dala/ tym obycżáiem ſpráwowáć.
Weżmi kopytniku/ kminu/ korzenia miecży-
kowego/ káżdego ſnich pol gáżśći/ bruſcy/
ſpárágu/ náſienia włoſkiego kopru/ piotruſ
czánego/ wroblego proſá/ káżdego ſnich po
trzy łoty/ polney ruty garść/ liſtkow ſenes/
rozynkow drobnych trzy łoty/ ty rzecży wſyt
ki przetłukſy warz z woda á z winem/ poł
kwarty wody/ á winá takież/ octu z winá
białego ſeść łyżek/ warz że tho iżby trzecia
cżeść wywrzálo/ á troche ocukruy białym cu
krem/ á potym przecedziwſy/ piy ten ſyrop
poránu y wieczor/ ktory ſyrop gdy wypieſ/
tedy potym weżmi piluły ty to. Weżmi má-
ſſy piłuł de Reubárbáro/ máſſy piłuł de fumo
terre/ máſſy piłuł de meſereon/ káżdych ro-
wno po iednym ſkropule/ ſpiki ziarnek trzy/
á potym ſtych rzecży vczyn iedny piluły s ſy-
ropem polney ruty w licżbie ix. á ná noc ie
weżmi/ nic ſie niepocac na nie/ á názáiutrz
po pilułách ábo trzećiego dniá/ Weżmi ko-
łacżkow z ápteki/ ktore zowa Diálácca ábo
Diácáſtum zá groſ/ pożywayże ich/ po trzy
poránu/ po dwu przed wiecerza/ bo ty ko-
łacżki poſilaia watrobe y ſledzione/ y żołta
niemoc to lekárſtwo lecży ábo wykorzenia/
á ieſt známienite doſyć/ y ten ſyrop przerze-
cżony/ wypadza boleśći s członkow y denna
boleść/ y też boleść/ ktora ſie wkorzenia w
biodrá.

[D] ¶ Kopytnik ma moc iż purguie/ cżyśći ży-
wot iáko y ćiemierzycá biała/ Awicenná po-
wiáda/ zwłaſcżá gdy bedzie wárzony z mio-
dem á z woda.

[E] ¶ Też kopytnikowy proch/ ieſt dobry ná o-
cży/ cżyśći wzrok.

[F] ¶ Gdy też bedzie wrzał kopytnik w moſcu/
á gdy ono wino bedzie pił człowiek opuchły/
vlecża opuchline y żołta chorobe.

[G] ¶ Też ná zimnice kwártane/ ieſt dobry z ie-
leniem iezykiem y z liſtkami ſene warz w wi-
nie/ á to piy/ ábowiem twárdość watroby y
ſledziony roſpadza/ ſkad pochodźi tá niemoc.

[H] A bárzo dobrze ieſt to ziele s kozia ſerwat-
ka mieſáć/ y troche ſpiki trzy ziarnká/ á po-
tym pić/ bowiem rychley vczyni ſtolce s thy-
mi rzecżámi.

Lobodá/

Atriplex, Milten.

Rozdział xvj.

TEſt ziele/ ktore ma w ſobie zimność w pierwſym ſkop-
niu/ á wtorym wilgość/ ieſt dobre ná wrzedzienice go-
race á wielkiey boleśći/ kto-re ſie czynia s koleży/ á to ná
przodku ich ábo ná oſtátku/ gdy ſie przeſtáie iuż mnożyć wrzod. [A]

¶ Gdy vwárzyſ naſienie łobodne/ náſie-
nie mlecżowe/ y náſienie Jeleniego iezyká/
ták iż powre zgodzine/ á potym przecedziw
ſy ocukruieſ/ á tego ſie bedzieſ nápiyał po-
ránu/ tedy żołta niemoc wypadza/ ktora po-
chodzi z watroby/ z goracey przycżyny. [B]

¶ Gdy vwárzyſ łobode s kápuſta/ z iármu-
żem á zſcżyrym zielem/ tedy żywot miekcży/
á gdy vcżyniſ plaſtr ſtey łobody á s korzenia
wyſokiego ſlazu tedy ſadzele twárde y gora-
ce roſpadza wolno. [C]

¶ Też náſienie łobody z woda rzodkwiána
á s trocha ſáfránu tártego/ á to wypiy z wo-
da ćiepła/ tedy wrácánie ſobie vcżyniſ/ á ták
żoładek wycżyśćiſ/ ſok tego ziela ſám wźiety [D]

cżterzy tyżki/ wrácánie cżyni y stolce.

E ❡ Serápio mowi/ Lobodá stłucżona z rożownikiem á troche octu przylawszy/ tedy iest lekárstwo nie podle ná ogień piekielny/ ktory bywa w ćiele człowieczym.

F ❡ Też lobodá stłucżona z miodem prześnym przyłożona ná podágre/ vśmierza bol y zápalenie/ á listki tego ziela iedzone s kápustą czarną/ tedy bolenie/ ktore bywa w mecherzu odeymuie.

G ❡ A gdy s śpinakiem ábo z łáktuką bedzieß pożywał/ goracżkę tepi chodząc.

H ❡ A też glisty wygania náśienie tey lobody/ z náśieniem glistnikowym/ gdy kto bedzie pił

I ❡ A ktoby miał cżyrwoną niemoc/ á pożywał náśienia lobody stárßy ná proch/ potym ono wypił w iáiu/ záſtánawia biegunkę.

K ❡ A gdy the lobode s korzeniem wysokiego ślazu vtlucżeß/ á przyłożyß ná mácice pániey tedy táki plastr bol przerywa/ á gdy ießcże ku temu przyłożyß náśienia feni grecy/ náśienia lnianego/ á troche máłowego másłá/ á tho stłucżeß/ á gdy to przyłożyß ná twárdość álbo ná gruźle tedy miekcży/ y bol vśmierza.

L ❡ Też Sok tey lobody z miodem zmießány á troche powárzony/ tedy to lekárstwo oddala boleść/ ktora zowa zanokćice.

M ❡ To maß wiedzieć/ iż lobodá domowa ábo ogrodna iest zimnieyßego przyrodzenia niżli polna/ á ták domowa lepßa iest ná bolacżki gorace/ ktore s kolery ábo ze krwie pochodzą/ gdy ia stłucżeß/ á octem przyłożyß.

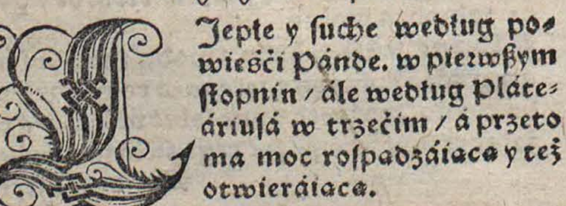
N ❡ Gdy lobody bedzieß pożywał z iármużem rychło od niey ćiáło weźmieß/ á ták chudym iest dobra/ iteż tym/ ktorzy żołta niemoc máia/ ábo ktorzy zápalenie wątroby miewáia dobrze ia im iádáć.

Obrazki ábo wężownik biały

Aaron, Aron.

Rozdział xviij.

Lepte y suche według powieśći Pándę. w pierwßym stopniu/ ále według Pláteáriuſá w trzećim/ á przeto ma moc rospadząiącą y też otwieráiącą.

B ❡ Gdy vcżyniß plastr tego ziela troche kminu á oliwy przycżyniß/ á to wespołek stłucżeß kto ma opuchlinę w vßoch tym vlecżyß/ gdy ná noc przyłożyß.

C ❡ Też gdy ktoremu człowiekowi krew idzie zbytnie stolcem/ ktorą zową krwáwnice/ ták vcżyń/ iesli chceß záſtánowić. Weźmi tego wężownikú/ kwiatkow dziewánny/ warz to w wodzie á w winie/ á potym rozmacżáiąc gebkę ábo chustę w onym/ przykładay ná stolec práwie ná koniec ielitá/ tym vlecżyß/ Iteż ná pecherze/ ktore sie wymiátáia támże ná tym mieyscu tákież vcżyń tedy bolenie przestánie y ony pecherzyki sie rozeydą.

D ❡ To też ziele stłucżone s ſmalcem álbo lepiey s ſádłem wieprzowym/ iest dobre ná zimne wrzedzienice/ ktore bywáia z melánkoliey ábo s flegmy/ ćiepło przyłożywßy.

E ❡ Też gdy ia zmießaß s cebulą á s ſádłem niedźwiedzim á przyłożyß ná złzy/ ábo ná gruźły/ rozchodzi sie pod tym bárzo dobrze.

F ❡ Też kto chce mieć cudność licá nad przyrodzoną cudność/ ták iżby skorá byłá gładßa/ ták vcżyń. Weźmi korzenia tego ziela/ á vßuß ie dobrze/ weźmi też poł drágmy kośći sepiyey (ták ie zową w áptece) weźmi też Ceruzy troche mniey/ á ono wßystko ná proch bárzo miáłki/ stłukßy zmießay z wodką rożáną/ á pothym gdy sie vstoi ná dnie proch/ tedy oną wodką vmyway z wierzchu lice/ ábo zámießawßy/ myy twarz.

G ❡ Dioscorides mowi o tym zielu/ ktore po łáćinie zowiemy aaron/ to iest wężownik/ moc tego

tego źiela ieſt w náſieniu w liśćiu y w korze-
niu/ á ták gdy to źiele ſtłuczeß á s krowińcem zmießaß/ tedy maß plaſtr bárzo dobry ná podegre/ to ieſt/ ná bolenie nog.

G ¶ Proch ſtego korzenia zmießay s prochem tártáry/ ieſt w áptece/ coby pół drágmy/ á cukru drágme/ zmießay to ſpołem á wypiy s czym chceß/ tedy opuchline tráći w człeku.

H ¶ A gdy proch tego źiela zmießaß s tym to tártarum z oliwa/ á przyłożyß ná opuchline z wirzchu/ tedy pomaga y opuchline rozga- (nia.

I ¶ Też ktoby pożywał tego źiela ábo prochu tego źiela w karmiách/ tedy wilgośći złe s pierśi wypadza.

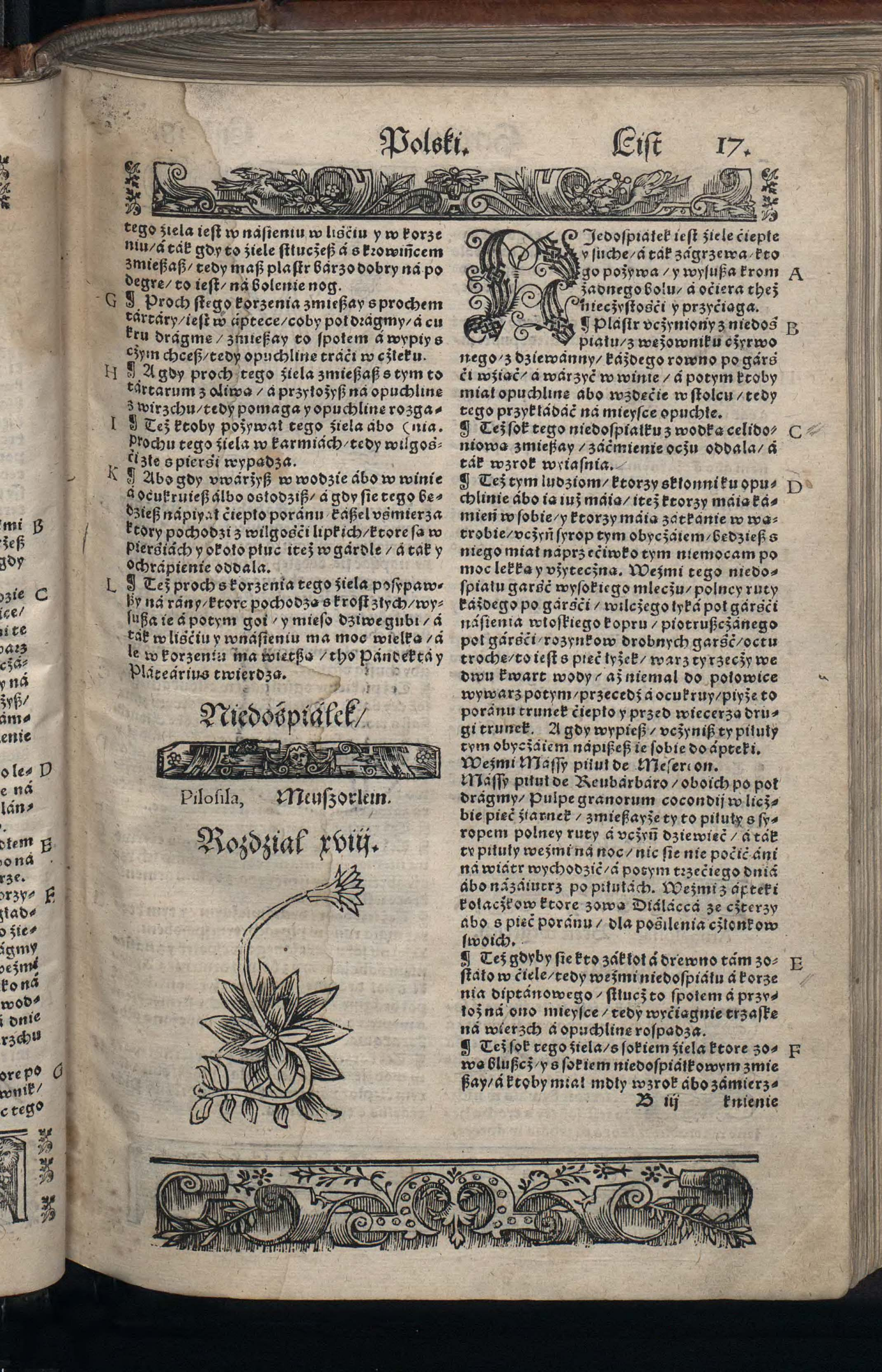
K ¶ Abo gdy vwárzyß w wodzie ábo w winie á ocukruieß álbo osłodziß/ á gdy ſie tego będzieß nápiyał ciepło poránu/ káßel vśmierza ktory pochodzi z wilgośći lipkich/ ktore ſa w pierśiách y około płuc iteż w gárdle/ á ták y ochrápienie oddala.

L ¶ Też proch s korzenia tego źiela poſypawßy ná rány/ ktore pochodza s kroſt złych/ wyſußa ie á potym goi/ y mieſo dziwe gubi/ á ták w liśćiu y w náſieniu ma moc wielka/ á le w korzeniu ma wietßa/ tho Pándektá y Pláteárius twierdza.

Niedośpiáłek/

Pilosila, Meuſzorlein.

Rozdział xviij.

N Jedoſpiáłek ieſt źiele ciepłe y ſuche/ á ták zágrzewa/ kto go pożywa/ y wyſußa krom żadnego bolu/ á oćiera theż nieczyſtośći y przyćiaga. A

B ¶ Pláſtr vczyniony z niedośpiału/ z weżowniku czyrwonego/ z dziewánny/ káżdego rowno po gárśći wziać/ á wárzyć w winie/ á potym ktoby miał opuchline ábo wzdećie w ſtolcu/ tedy tego przykłádáć ná mieyſce opuchłe.

C ¶ Też ſok tego niedoſpiałku z wodka celidoniowa zmießay/ záćmienie oczu oddala/ á ták wzrok wyiaſnia.

D ¶ Też tym ludziom/ ktorzy skłonni ku opuchlinie ábo ia iuż máia/ iteż ktorzy máia kámień w ſobie/ y ktorzy máia zátkánie w watrobie/ vczyń ſyrop tym obyczáiem/ będzieß s niego miał náprzećiwko tym niemocam pomoc lekka y vżyteczna. Weźmi tego niedoſpiału garść wyſokiego mleczu/ polncy ruty káżdego po gárśći/ wilczego łyká pół gárśći náſienia włoſkiego kopru/ piotrußczánego pół gárśći/ rozynkow drobnych garść/ octu troche/ to ieſt s pięć łyżek/ warz ty rzeczy we dwu kwart wody/ aż niemal do połowice wywarz potym/ przecedź á ocukruy/ piyże to poránu trunek ciepło y przed wieczerza drugi trunek. A gdy wypieß/ vczyniß ty piłuły tym obyczáiem nápißeß ie ſobie do ápteki.
Weźmi Máſſy piłuł de Meſerion.
Máſſy piłuł de Reubárbáro/ oboich po pół drágmy/ Pulpe granorum cocondij w liczbie pięć źiarnek/ zmießayże ty to piłuły s ſyropem polney ruty á vczyń dziewięć/ á ták ty piłuły weźmi ná noc/ nic ſie nie poćić áni ná wiátr wychodzić/ á potym trzećiego dniá ábo názáiutrz po piłułách. Weźmi z ápteki kołaczkow ktore zowa Diálácca ze czterzy ábo s pięć poránu/ dla pośilenia członkow ſwoich.

E ¶ Też gdyby ſie kto zákłoł á drewno tám zoſtáło w ćiele/ tedy weźmi niedoſpiáłu á korzenia diptánowego/ ſtłucz to ſpołem á przyłoż ná ono mieyſce/ tedy wyćiagnie trzaſke ná wierzch á opuchline roſpadza.

F ¶ Też ſok tego źiela/ s ſokiem źiela ktore zowa blußcz/ y s ſokiem niedoſpiáłkowym zmießay/ á ktoby miał mdły wzrok ábo zámierzknienie

knienie przed oczymá / wpuść tego soku w nos á ná wznák sie położ iż doydzie tám dále ko / do żyłek ktore pochodzą od mozgu do oczu przynoßac duchy iasne / y też zębow bolenie tráći toż lekárstwo.

G ¶ Też kiedy kogo wąż ábo co inßego iádowi tego vie / nápiy sie tego soku / niedopuści iádu wnatrz.

H ¶ Też sok thego ziela w nos nápußczony / nieczystośći z mozgu śmierdzace przyćiaga á ták mozg czyśći.

I ¶ Też Sok tego ziela / rány spaia y stula iteż żywot odmiekcza / gdy sie go nápiyeß z winem ábo s czarnym piwem.

K ¶ Też gdy komu ielito wychodzi / warz tego ziela sok z winem / á włoż dziewánny garść / á potym przykłáday one ná stolec / ábo siedź w tȳ / tedy ielito dáley nie bedzie wychodziło.

L ¶ Też sok tego ziela pity z winem / świetego Wálántego niemoc / tłumi y psuie.

M ¶ Też proch iego z Jngbierem / wstrzykány w nos / pobudza kichánie / á thák głowe y mozg czyśći.

N ¶ Też to ziele s koczkiem a s kminem kramnym wárzone w winie / ktoby miał kłoćie w żywoćie bárzo wielkie / gdy sie tego nápiye odeydzie boleść / ktora sie śmierći rowna.

O ¶ Też Sok iego z lubryka á z wodka żywokostowa ábo bábczána / krew ktora vsty pochodzi s pluc / zástánawia.

P ¶ Też tym pániam / ktore máia podniesienie máćice ku piersiam / á stad przychodza k śmierći nagley / tego ziela sok z wodka bylicowa pity / máćice ná swe mieysce pociska.

Bábká /

Arnoglossa, Breit wegerich.

Rozdział xix.

Bábká iest ziele zimne á suche w wthorym stopniu / á iest dwoiáka / iedná wietßa á druga mnieyßa / ma thę moc / wysußa rány y zágniłośći / ktore bywáia w nich / á to iest sok tey s trocha heleny watrobney / ktora przedáia w áptece.

A

B ¶ Watrobie iest ziołko dobrze posiláiace gdy ie vwárzyß z wysokiem mleczem ábo z wodka wysokiego mleczu / á potym ocukrowawßy nápyiąc sie bedzießie ćiepło poránu / á nawiecey / gdy watrobá ma w sobie zápalenie / ná ktore zápalenie możeß ták vczynić. Weźmi soku tey bábki / wodki mleczowey / zmießay / a chuste rozmocz / przyłożyß ná watrobe letnio ćiepło zwirzchu / y po wtore możeß / gdy chustá vschnie.

C ¶ Też piekielny ogień gáśi w członkách / gdy sok tey bábki s sokiem Roiownikowym zmießaß s trocha octu / przyłożyß ná ktory członek ktory ma w sobie ten ogień / tedy ij chłodzi y

D ¶ Też sok tego ziela s prochem vgaßa, obrałkowym ziela zmießány / tedy to lekárstwo vstánawia krew ktora zádem idzie / ktora zowa emoroides / to iest krwáwnice.

E ¶ Też ten sok / goi spárzeline wßelaką.

F ¶ Też iest dobry tym / ktorzy ćierpia czyrwona niemoc / y pániam ktorym bywáia ich rzeczy zbytnie / gdy ij pić beda z bolum ármeni / ktory iest w áptece.

G ¶ Też iest dobry dycháwicznym / y tym ktorzy máia rány w płucách / tym sposobem. Weźmi soku bábczánego wespołek y z nasieniem bábczánym y z bolum ármeni / z Aptekı s poł drágmy / korałow czyrwonych theż poł drágmy / zmießay ty prochy stym sokiem á wypiy to wßystko z wodka bábczána álbo borákowa.

H ¶ Też korzenie tego ziela s Piretrum warz w wodzie / á kogo zeby bola / płocz sobie vstá tym ćiepło / vśmierza boł / Pándektá y Pláteárius o tym mowia.

Sok

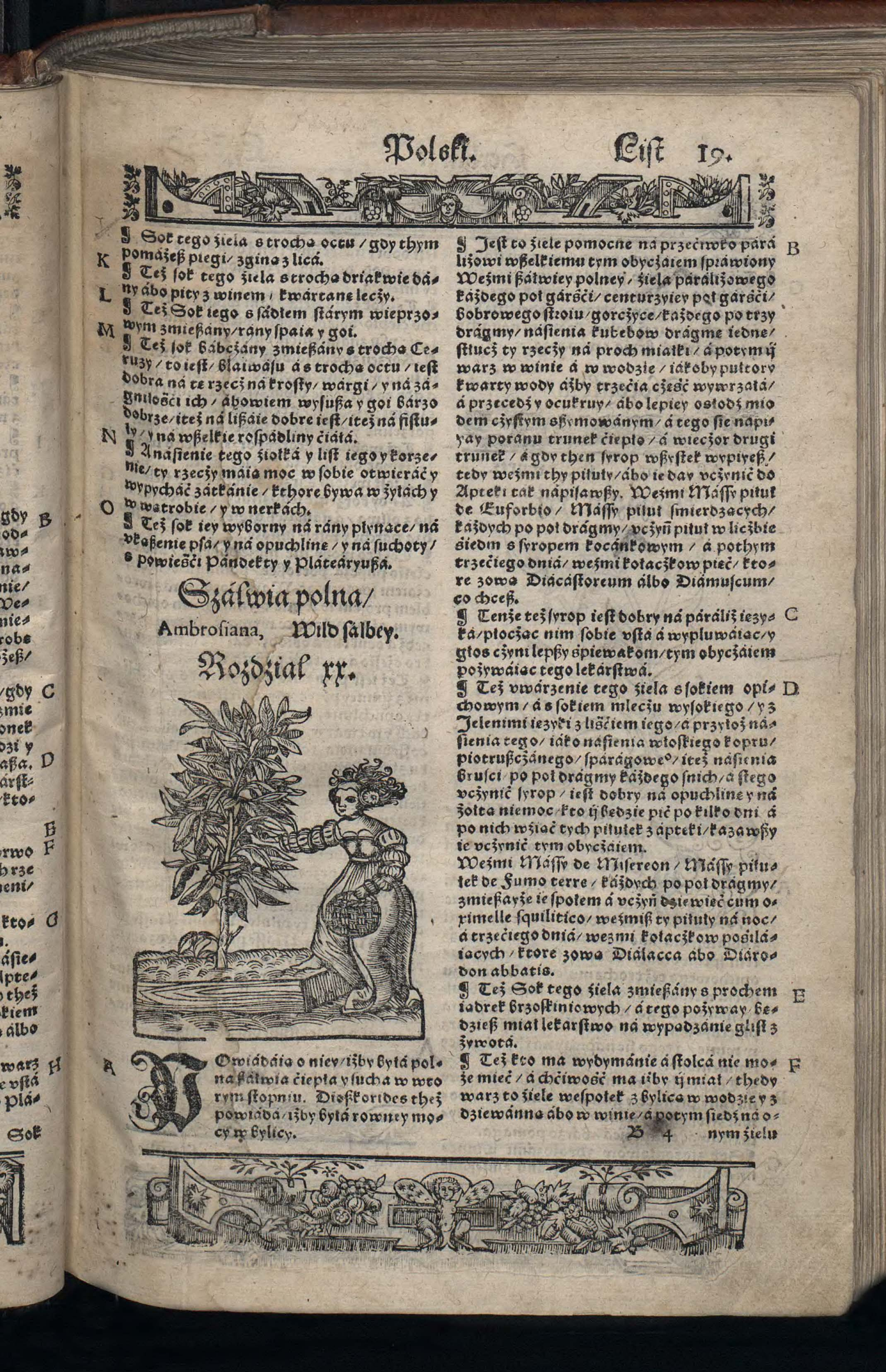

¶ Sok tego ziela s trocha octu / gdy thym pomażeß piegi / zgina z licá.
¶ Też ſok tego ziela s trocha driakwie dány ábo picy z winem / kwártane leczy.
¶ Też Sok iego s ſádlem ſtárym wieprzowym zmießány / rány ſpaia y goi.
¶ Też ſok bábczány zmießány s trocha Ceruzy / to ieſt / blaiwáſu á s trocha octu / ieſt dobra ná te rzecz ná kroſty / wárgi / y ná zágniłośći ich / ábowiem wyſußa y goi bárzo dobrze / iteż ná lißáie dobre ieſt / iteż ná fiſtuły / y ná wßelkie roſpádliny ćiátá.
¶ A náſienie tego ziołká y liſt iego y korzenie / ty rzeczy máia moc w ſobie otwieráć y wypycháć zátkánie / kthore bywa w żyłách y w wątrobie / y w nerkách.
¶ Też ſok iey wyborny ná rány plynace / ná vkąßenie pſá / y ná opuchline / y ná ſuchoty / s powieśći Pándekty y Pláteáryußá.

Száłwia polna /

Ambroſiana, Wild ſálbey.

Rozdział xx.

Owiádáia o niey / iżby byłá polna ßáłwia ciepła y ſucha w wtorym ſtopniu. Dioſkorides thez powiáda / iżby byłá rowney mocy z bylicy.

¶ Jeſt to ziele pomocne ná przećiwko páráliżowi wßelkiemu tym obyczáiem ſpráwiony. Weżmi ßáłwiey polney / ziela páráliżowego kájdego poł gárśći / centurzyiey poł gárśći / bobrowego ſtroiu / gorczyce / kájdego po trzy drágmy / náſienia kubebow drágme iedne / ſtłucz ty rzeczy ná proch miałki / á potym ŷ warz w winie á w wodzie / iákoby pułtory kwarty wody ážby trzećia cześć wywrzałá / á przecedź y ocukruy / ábo lepiey osłodź miodem czyſtym ßßymowánym / á tego ſie nápiyay poranu trunek ćiepło / á wieczor drugi trunek / á gdy then ſyrop wßyſtek wypiyeß / tedy weżmi thy piluły / ábo ie day vczynić do Apteki tak nápiſawßy. Weżmi Máſſy piłuł de Euforbio / Máſſy piłuł ſmierdzacych / kájdych po poł drágmy / vczyń piłuł w liczbie śiedm s ſyropem kocánkowym / á pothym trzećiego dniá / weżmi kołaczkow pieć / ktore zowa Diácáſtoreum álbo Diámuſcum / co chceß.
¶ Tenże też ſyrop ieſt dobry ná páráliż iezyká / płocząc nim ſobie vſtá á wypluwáiac / y głos czyni lepßy śpiewakom / tym obyczáiem pożywáiac tego lekárſtwá.
¶ Też vwárzenie tego ziela s ſokiem opichowym / á s ſokiem mleczu wyſokiego / y z Jelenimi iezyki z liśćiem iego / á przyłoż náſienia tego / iáko náſienia włoſkiego kopru / piotrußczánego / ſpárágowe° / iteż náſienia bruſci po poł drágmy kájdego s nich / á s tego vczynić ſyrop / ieſt dobry ná opuchline y ná zołta niemoc / kto ŷ bedzie pić po kilko dni á po nich wziac tych piłułek z áptekí / kazawßy ie vczynić tym obyczáiem.
Weżmi Máſſy de Miſereon / Máſſy piłułek de Fumo terre / kájdych po poł drágmy / zmießayże ie ſpołem á vczyń dziewiec cum oximelle ſquilitico / weżmiß ty piluły ná noc / á trzećiego dniá / weżmi kołaczkow pośiláiacych / ktore zowa Diálacca ábo Diárodon abbatis.
¶ Też Sok tego ziela zmießány s prochem iadrek brzoſkiniowych / á tego pożyway bedzieß miał lekarſtwo ná wypadzánie gliſt z żywotá.
¶ Też kto ma wydymánie á ſtolcá nie może mieć / á chćiwość ma iżby ŷ miał / thedy warz to ziele weſpołek z bylica w wodzie y z dziewánna ábo w winie / á potym ſiedź ná onym zielu

zielu gotym zadkiem/przydzie potym stolec.

G ¶ Też kto ma bol w pol głowy/warz to ziele s ßáłwią ogrodną á s włoskim koprem w winie/á onym głowe okłáday/odeydzie boleść od głowy/iteż boleść ktora w nogách y w pietych żyłách bywa/wypadza.

Złotogłow/

Affodillus, Goldwurtz.

Rozdział xxj.

A Złotogłow ma w sobie ciepłość y suchość w trzecim stopniu/o kthorym mowi Platearius/iż vryne pobudza/y rzecz przyrodzoną pániam pobudza/iteż bolenie boku oddala/ktore pochodzi z odlawienia ábo s tłuczenia tym obyczáiem spráwowáć. Weźmi soku tego ziela/opichowego też troche mniey/też wrotyczu liścia wespołek s korzeniem/násienia bruscy/spárágowego/włoskiego kopru/násienia piotrußczánego/ty rzeczy przetłukßy/warz w winie/á tego sie nápiyay ná thy niemocy námienione.

B ¶ Też proch korzenia tegoż ziela iest dobry ná ràny płynące y gniiące/á nawiecey powárzywßy go w winie/á onym winem wypryskáwáć ty mieysćá/bárzo pomaga.

C ¶ Sok złotogłowow z drożdżámi winnemi á z mirrą/á s trochą ßáfránu zmießány iest dobry ná ieczmyki y ná opuchline/ktora bywa pod oczymá przykłádáiąc chuste ná ty mieysćá.

D ¶ Też sok tego ziela/sam wpußczony w vcho ciepło/boleść zebow wielka vtula/y bolenie vßu známienićie vspokaia.

E ¶ Korzeń złotogłowow z bożym drzewkiem w ługu wárzony/włosy rości/y krosty spadzą á gdy to korzenie vwárzyß z otrebámi pßenicznemi w wodzie/á tym lice bedzieß myt/ogorzeline y inße nieczystośći z licá spadzą.

F ¶ Też wodá/w ktorey korzenie iego wrzáło/żywot odmiekcza y stolce czyni.

G ¶ A iest wężom bárzo przećiwne to ziele

H ¶ A gdy korzenie iego stłuczeß z miodem álbo z oliwą/á námáżeß głowe párßywą/spadzą párchy y włosy mnoży.

I ¶ Też kto wody nie może pußczáć/ábo kto często pußcza potrzebe/pomaga tym obyczáiem spráwuiąc. Warz złotogłow z wroblem prosem w winie á z násieniem opichowym áż do połowice wywarz/potym przecedź á ocukruy á osłodź/dayże to pić temu/kto często á potrzebe pußcza wode.

K ¶ Też iest pomocno náprzećiwko opuchlinie z zimney przyczyny/to iest/náprzećiwko tey opuchlinie/ktora iest w nogách á w rekách y w twarzy/zowa Jpozárká abo Leucofleumáncia/ták ią spráwuią. Weźmi soku złotogłowiego/skorek bzowych/chebdu á bo skorek iego/káżdego po srzodmi łotow/násienia opichowego/násienia spárágowego/korzenia bruscy/káżde° z nich rowno po dwie drágmie/wßystkich tych rzeczy przetłukßy/warz ie w winie s trochą octu áż do połowice/á potym przecedziwßy ocukruy á piy ciepło poránu y wieczor. Ten syrop iest ślachetności wielkiey/náprzećiwko tym chorobam á potym weźmi ty piluły. Weźmi Náßy pilul de Mesereon/Náßy pilul śmierdzących rowno poł dragmy/turbit ßkropulá połowice/imbgieru dwie ziarnká/zmießay ty piluły á vczyń ie cum oximelle squilitico/pánie Aptekárzu/á potym weźmi kołaczkow Diálaccá ábo Diácástum dla posilenia.

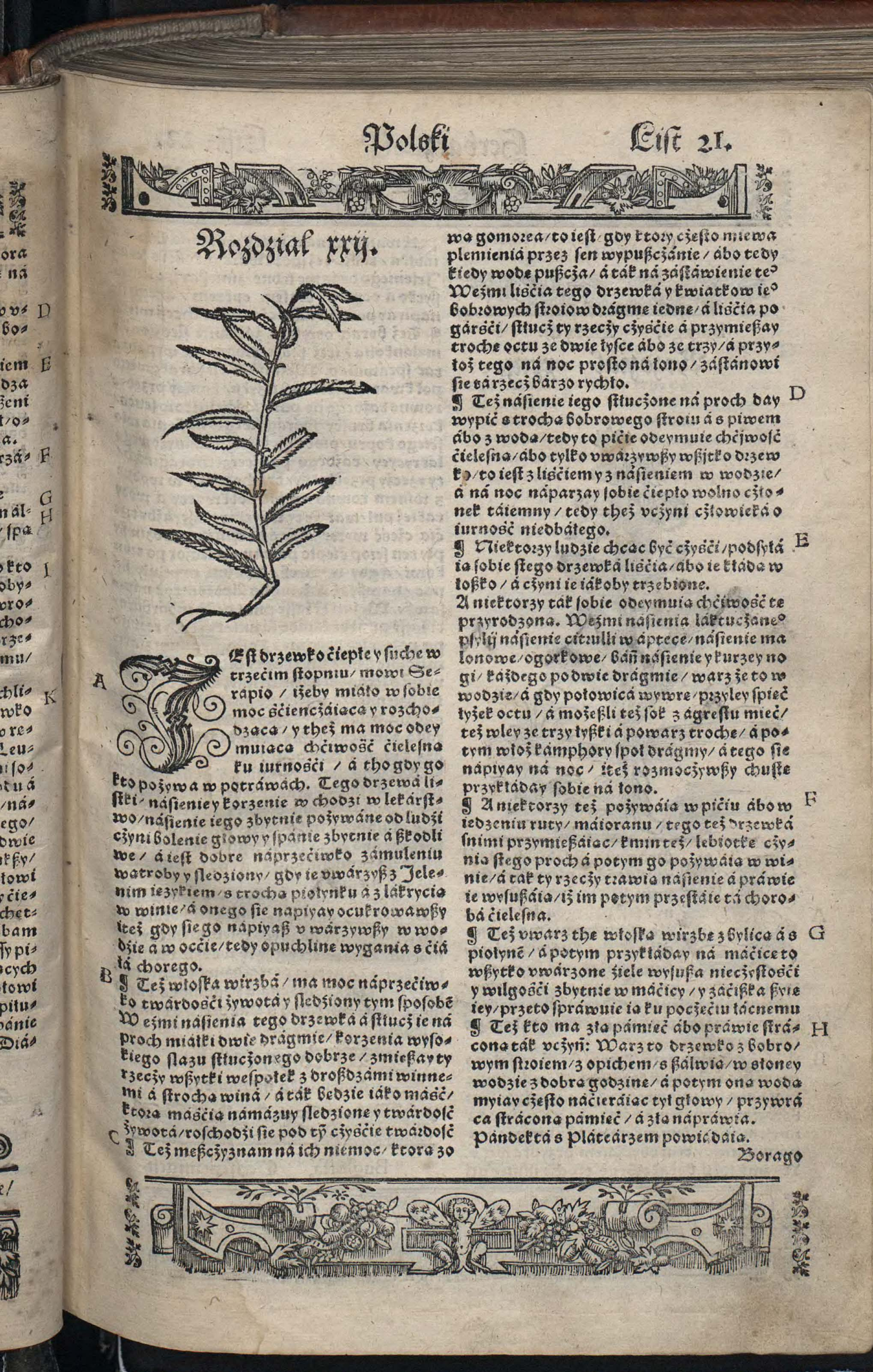
Włoska wirzbá/

Agnus castus, Schaffmulle/

Rozdział xxij.

TEſt drzewko ćiepłe y ſuche w trzećim ſtopniu/ mowi Serápio / iżeby miáło w ſobie moc śćienczáiaca y rozchodzaca / y thez ma moc odeymuiaca chćiwość ćieleſna ku iurnośći / á tho gdy go kto pożywa w potráwách. Tego drzewá liſtki/ náſienie y korzenie w chodzi w lekárſtwo/ náſienie iego zbytnie pożywáne od ludźi czyni bolenie głowy y ſpánie zbytnie á ſzkodliwe/ á ieſt dobre náprzećiwko zámuleniu watroby y ſledziony/ gdy ie vwárzyſz z Jelenim iezykiem/ s trocha piołynku á z lákrycia w winie/ á onego ſie napiyay ocukrowawſzy ité; gdy ſie go nápiyaſz v wárzywſzy w wodźie á w oććie/ tedy opuchline wygania s ćiáłá chorego.

¶ Też włoſka wirzbá / ma moc náprzećiwko twárdośći żywotá y ſledziony tym ſpoſobē Weźmi náſienia tego drzewká á ſtłucz ie ná proch miáłki dwie drágmie/ korzenia wyſokiego ſlazu ſtłuczonego dobrze / zmieſzay ty rzeczy wſzytki weſpołek z droſzdżámi winnemi á s trocha winá / á ták bedzie iáko máść/ ktora máśćia námázuy ſledzione y twárdość żywotá/ roſchodźi ſie pod tȳ czyśćie twárdość

¶ Też meſzczyznam ná ich niemoc/ ktora zowa gomorea/ to ieſt/ gdy ktory czeſto miewa plemienia przez ſen wypuſzczánie / ábo tedy kiedy wode puſzcza/ á ták ná záſtáwienie te° Weźmi liśćia tego drzewká y kwiatkow ie° bobrowych ſtroiow drágme iedne/ á liśćia po gárśći/ ſtłucz ty rzeczy czyśćie á przymieſzay troche octu ze dwie łyſce ábo ze trzy/ á przyłoż tego ná noc proſto ná łono / záſtánowi ſie tá rzecz bárzo rychło.

¶ Też náſienie iego ſtłuczone ná proch day wypić s trocha bobrowego ſtroiu á s piwem ábo z woda/ tedy to pićie odeymuie chćiwość ćieleſna/ ábo tylko vwárzywſzy wſzytko drzewko/ to ieſt z liśćiem y z náſieniem w wodźie/ á ná noc náparzay ſobie ćiepło wolno członek táiemny / tedy thez vczyni człowieká o iurność niedbáłego.

¶ Niektorzy ludźie chcac być czyśći/ podſyłáia ſobie ſtego drzewká liśćia/ ábo ie kłáda w łożko / á czyni ie iákoby trzebione.

A niektorzy ták ſobie odeymuia chćiwość te przyrodzona. Weźmi náſienia láktuczane° pſylij náſienie citrulli w áptece/ náſienie malonowe/ ogorkowe/ bāń náſienie y kurzey nogi/ káżdego po dwie drágmie / warz że to w wodźie/ á gdy połowicá wywre/ przyley ſpiec łyżek octu / á możeſzli też ſok z ágreſtu mieć/ też wley ze trzy łyſzki á powarz troche/ á potym włoż kámphory ſpoł drágmy/ á tego ſie nápiyay ná noc / ité; rozmoczywſzy chuſtę przykłáday ſobie ná łono.

¶ A niektorzy też pożywáia w pićiu ábo w iedzeniu ruty/ máioranu / tego też drzewká ſnimi przymieſzáiac/ kmin też/ lebiotkę czynia ſtego proch á potym go pożywáia w winie/ á ták ty rzeczy trawia náſienie á práwie ie wyſuſzáia/ iż im potym przeſtáie tá chorobá ćieleſna.

¶ Też vwarz the włoſka wirzbe z bylica á s piołynē / á potym przykłáday ná máćice to wſzytko vwárzone żiele wyſuſza nieczyſtośći y wilgośći zbytnie w máćicy / y záćiſzka ſzyie iey/ przeto ſpráwuie ia ku poczećiu łácnemu

¶ Też kto ma zła pámieć ábo práwie ſtrácona ták vczyn: Warz to drzewko z bobrowym ſtroiem/ z opichem/ s ſzáłwia/ w słoney wodźie z dobra godźine/ á potym ona woda myiay czeſto náćieráiac tył głowy / przywráca ſtrácona pámieć / á zła náprawia.

Pándektá s Pláteárzem powiádaia.

Borago

Borag/

Borago, Borych.

Rozdział xxiij.

A Borag ma w ſobie ćiepłość y wilgość w pierwßym ſtopniu liſt iego gdy ieſt zielony / ieſt dobry ku lekárſtwu ále vſchły iuż nie ma godnośći tákiey / á potym też náſienie borákowe bywa vżywáne w lekárſtwie. Borag ma to w ſobie/ iż krew dobra czyni/ á ták tym ludziom ktorzy wzmagáia z długich niemocy/dobrze go im pożywáć.

B ❡ Też tym ludziom/ktorzy ſercá weſołego nie moga być/y tym ktorzy omdlewánie miewáia abo drżenie ſercá / y ſmetnym ludziom borag wſpomożenie dáie / gdy go pożywa z mieſem ábo ßczym inßym miáſto iármuzu/á ná omdlenie / tym obyczáiem przypraw g o. Weźmi ſoku borákowego troche mniey niż pol kwarty/winá w ktorỹ wárzono Citrowe iábłká / tákże też ſpoł kwarty / kośći s ſercá Jeleniego drágme iedne/zmießay ſpołem wßytko á ocukruy białym cukrem / á tego ſie nápiyay poránu y wieczor/iáko chceß wiele.

D ❡ Też borag otwiera zátkánie ſledziony y melánkolia / iteż febre kwártane wypadza tak ſpráwuiac. Weźmi Soku borakowego poł kwarty/Jelenie° iezyku/ kániey przedze rowno kążdego po puł gárśći/liſtkow ſenes/ korzenia bruſcy/ſpárágowego/náſienia włoſkiego kopru/piotrußczánego/ hányżowego lákrycyey / kążdego po czterzech drágmách/ ty rzeczy przetłukßy/ troche warz w wodzie z winem rowno / winá poł kwarty á wody takież puł/warzże ty wßytki rzeczy/ ażby trzećia część wywrzáłá/ á potym przecedziwßy piy ten ſyrop ćiepło poránu y wieczor po trunkowi / á gdy wypiyeß. Weźmi ty piguły ná noc / dawßy ie vczynić do Apteki/ ták nápiſawßy. Weźmi Máſſy piguł de Reubárbáro/ Máſſy piguł de lápide lázuli/ kążdych rowno po połowicy drágmy / Pulpegranum ziarn w liczbie ßeść/ zmießay ty piguły weſpołek/á vczyñ s ſyropem ielenich iezykow/á vczyñ piguł dziewieć/á trzećiego dnia weźmi dla pośćenia driakwie drágme iedne / wypiyże to ráno z winem ćiepło / ábo diácorum lektuarz z winem ćiepło.

E ❡ Korzenie borakowe nie godzi ſie ná lekárſtwo / ále liśćie borakowe iedzone ſurowo z wołowym iezykiem/czyni krew dobra.

F ❡ Też náprzećiwko żołtey niemocy ſok borakowy ábo ſámo liśćie iego/ z liśćiem łobodziánym w mieſie warz / á one polewke iedz dla tey niemocy.

G ❡ Borag s ſwoiey wrodzoney własnośći/ ſerce pośila / á przeto też wodká borákowa ieſt ſerdeczna/ y ná inych wiele niemocy pomocna/ á nawiecey gdy w wodzie vwarzyß liſtki ſene / á potym przecedziwßy ocukruy á piy / ieſt rzecz pomocna á pośiláiaca bárzo ludzie mdłe/Serápio s Pándekta o tym powiádáia.

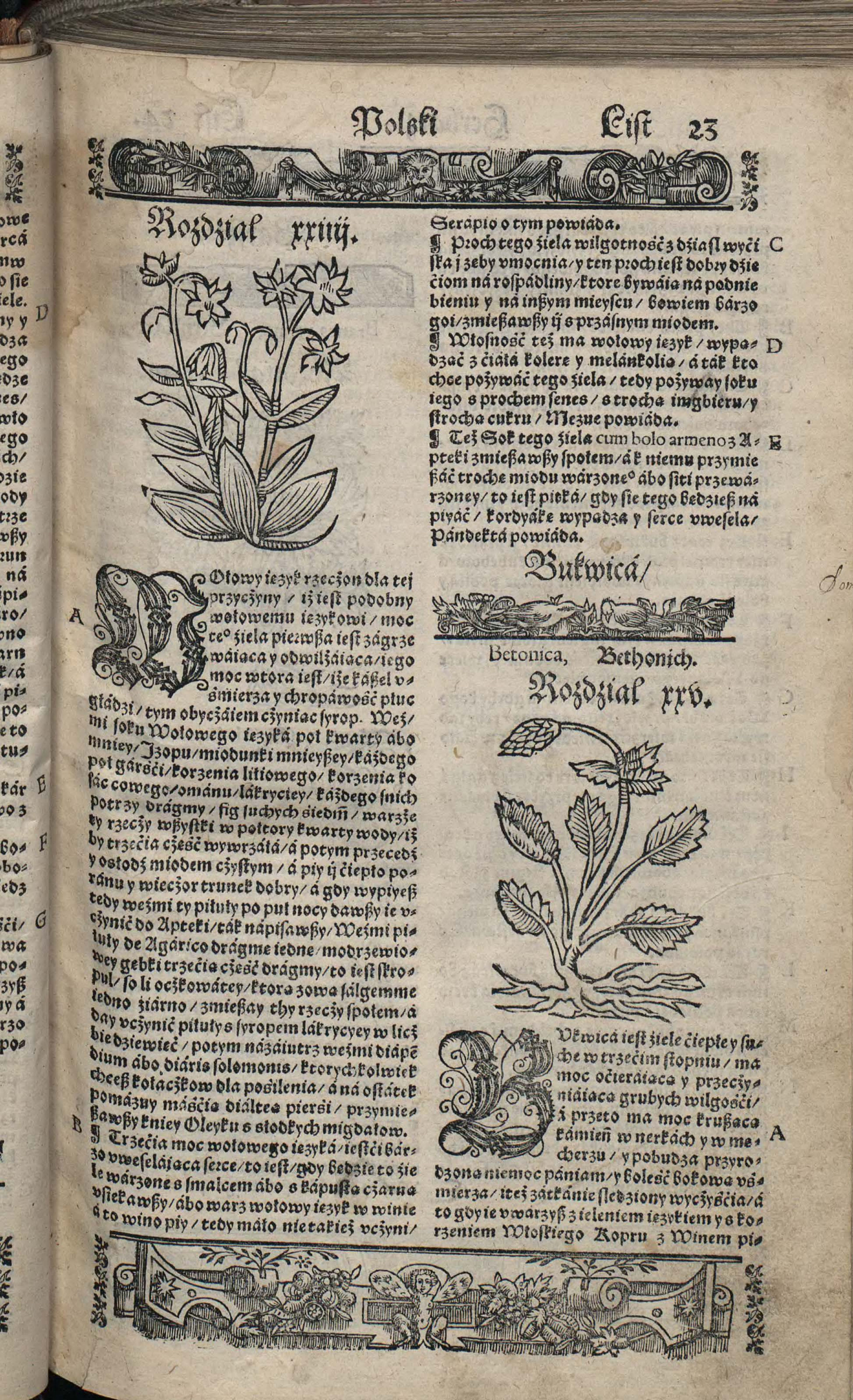
Wołowy iezyk/

álbo wielka miodnnká.

Buglossa, Ochſenzungen.

Rozdział xxiiij.

WOłowy iezyk rzeczon dla tej
przyczyny / iż iest podobny
wołowemu iezykowi / moc
te° ziela pierwsza iest zágrze
wáiaca y odwilżáiaca/iego
moc wtora iest/iże kászel v-
śmierza y chropáwość płuc
gładzi / tym obyczáiem czyniac syrop. Weź/
mi soku Wołowego iezyká pot kwarty ábo
mniey/ Izopu/miodunki mnieyszey/káżdego
pot gárści/korzenia liliowego/ korzenia ko
sác cowego/ománu/lákryciey/ káżdego snich
potrzy drágmy / fig suchych siedm / warzże
ty rzeczy wszystki w połtory kwarty wody/iż
by trzecia cześć wywrzáłá/á potym przecedź
y osłodź miodem czystym / á piy ij ciepło po-
ránu y wieczor trunek dobry/ á gdy wypiyesz
tedy weźmi ty piłuły po puł nocy dawszy ie v-
czynić do Apteki/ták nápisawszy/Weźmi pi-
łuły de Agárico drágme iedne/modrzewio-
wey gebki trzecia cześć drágmy/to iest skro-
pul/ soli oczkowátey/ktora zowa sálgemme
iedno ziárno / zmieszay thy rzeczy społem/á
day vczynić piłuły s syropem lákrycyey w licz
bie dziewieć / potym názáiutrz weźmi diápe
dium ábo diáris solomonis/ ktorychkolwiek
chceesz kołaczkow dla posilenia/ á ná ostátek
pomázuy máściá diáltea piersi / przymie-
szawszy kniey Oleyku s słodkych migdałow.
¶ Trzecia moc wołowego iezyká/ iestci bár-
zo vweseláiaca serce/to iest/gdy bedzie to zie
le wárzone s smalcem ábo s kápustá czarna
vsiekawszy/ábo warz wołowy iezyk w winie
á to wino piy / tedy máło nietakież vczyni/
Serápio o tym powiáda.
¶ Proch tego ziela wilgotność z dziasł wyci
ska j zeby vmocnia/y ten proch iest dobry dzie
ciom ná rospádliny/ktore bywáia ná podnie
bieniu y ná inszym mieyscu / bowiem bárzo
goi/zmieszawszy ij s przásnym miodem.
¶ Włosność też ma wołowy iezyk / wypa-
dząc z ciáłá kolere y melánkolia / á ták kto
chce pożywác tego ziela / tedy pożyway soku
iego s prochem senes / s trocha imgbieru/y
strocha cukru / Mezue powiáda.
¶ Też Sok tego ziela cum bolo armeno z A-
pteki zmieszawszy społem/á k niemu przymie
szác troche miodu wárzone° ábo siti przewá-
rzoney/ to iest piłká/ gdy sie tego bedzieß ná
piyác / kordyáke wypadza y serce vwesela/
Pándektá powiáda.

Bukwicá/

Betonica, Bethonich.

Rozdział xxv.

BVkwicá iest ziele ciepłe y su-
che w trzecim stopniu / ma
moc ocieráiaca y przeczy-
niáiaca grubych wilgości/
á przeto ma moc kruszaca
kámień w nerkách y w me-
cherzu / y pobudza przyro-
dzona niemoc pániam/y boleść bokowa vś-
mierza/ iteż záckánie sledziony wyczyścia/á
to gdy ie vwárzysz z ieleniem iezykiem y s ko-
rzeniem Włoskiego Kopru z Winem pi-

winem piyac/ á to też lekárstwo ma moc ná przećiwko opuchlinie przyłożyw ßy korzenia bruscy y korzenia ßparágowego/ á to gdy tá opuchliná przychodźi z zimney przyczyny/ to iest s flegmy.

B ¶ Then proch bukwice/ ma moc goić rány głowy/ á to zmießawßy z mirrá á s trochą ßáfránu/ przymießawßy k nim.

C ¶ Też bukwicá vwárzona w occie z bluß- czem á s trochą piretrum/ płocz sobie vstá/ zębow bolenie oddala.

D ¶ Też wodká bukwicowa s prochem czar- ney heleny/ á s trochą tucyey/ zmießayże to społem/ á pußczay tylko kropkę ná oczy/ ábo- wiem to lekárstwo záćmienie oczu y inße ská- zy oddala.

E ¶ Też warz bukwice w Winie/ á przyłoż k niey trochę piołynku y náśienia kubebow/ á tego sie nápiyay/ ábowiem głowę posila y bolesć oddala.

F ¶ Też bukwicá/ spikáceltyká y kubeby wá- rzone w ługu/ á tym ługiem głowę myiay/ záwrácánie głowy y bolesć oddala/ y świete- go Wálántego niemoc vlecza.

G ¶ Też warz bukwice z octem/ á gdyby kogo Wąż viadł/ przyłoż tego ná ránę/ tedy iad wyćiaga ná wierzch/ á niedopußcza w ćiáło sie wkorzeniáć.

H ¶ Też Wino/ w ktorym wre to źiele z gałgá nem tłuczonym/ rzygánie przykre á kwáśne zástånawia.

I ¶ Też vwarz korzenia bukwicowego s kro- kosem/ á wley octu śkilká łyżek iżby czuć ocet á to wpiy/ ábowiem to picie flegmę z żołąd ká obfićie pobudza/ y przez vstá wypadza.

K ¶ Też bukwicá wárzona w winie á pitha/ psiiie moc y złosć iádowitego lekárstwá/ Se rápio powiáda.

L ¶ Też wino w ktorym wrzáłá bukwicá z Bo lum ármeno zmießawßy/ zástånawia krew ktora pochodźi s pierśi.

M ¶ Też wino bukwicowe z chebdem á s tirli- cem vwárzone á pite/ bolesć członkow/ rąk y nog wypadza/ y kolkę odeymuie.

N ¶ Sámo Wino bukwicowe iest dobre pá- niey przy porodzeniu pite/ iesliby niemiáłá febry/ á iesliby miáłá/ tedy go niechay nie pi- ve/ á wßákoż sámá wodká bukwicowa iest do bra náprzećiwko febrze/ Pándektá/ Será- pio/ Plateárius powiádáią.

Barßcz/

Branca vrsina, Bernklaw.

Rozdział xxvi.

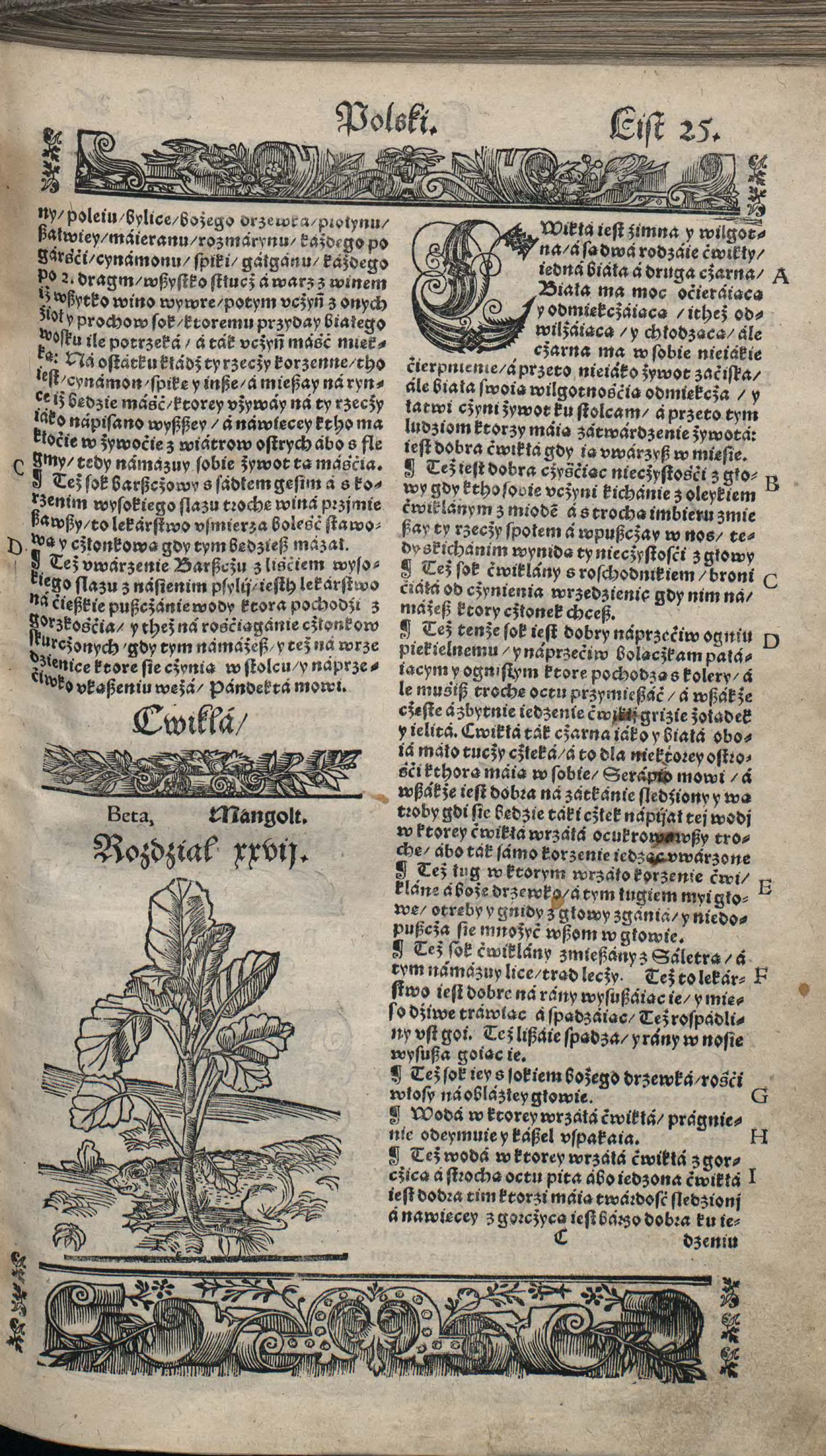

Jest źiele ciepłe/ y wilkie w wtorym stopniu/ przeto ma moc odmiekczáiące y prze- mieniáiące złych wilgośći w dobre/ á przeto iest dobre náprzećiwko vschnieniu żył pietych/ y członkow/ y prze- ćiw bolaczkam zátwárdźiáłym/ iteż náprze- ćiwko zátwárdzeniu słedźiony/ vczyniwßy máść z barßczu á s korzenia wysokiego Sla- zu/ á z náśieniem fenigrecy y lnianym/ warz to w Oliwie/ á potym przecedź á przykłáday wosku iáko wiele potrzebá/ á ták vczyń ßego máść/ ktora iest bárzo dobra ná wßelkie twárdośći/ iáko ná wrzedźienice y ná sadze- le y ná guzy/ iteż gdy nią námáżeß pierśi/ te- dy ie odmiekcza/ y flegmy łácne odbywánie czyni przez vstá/ á nawiecey gdy migdałow słodkich/ oleyku ktemu przymießaß/ niektá- dac oliwy/ tedy lepiey będźie.

B ¶ Też tá máść vśmierza bolesć máćice/ też bolesć inßych członkow ktora pochodźi z źim nośći j z wiátrow ostrych/ możeß ták vczynić Weźmi soku barßczowego 4. vncie/ ßáwi- ny/ po-

ny/ poleiu/ bylice/ bożego drzewká/ piotynu/ ßałwiey/ máieranu/ rozmárynu/ káżdego po gárśći/ cynámonu/ spiki/ gálgánu/ káżdego po 2. dragm/ wßystko stłucz á warz z winem iż wßytko wino wywre/ potym vczyń z onych ziół y prochow sok/ ktoremu przyday białego wosku ile potrzeká/ á ták vczyń máść miekká: Ná ostátku kłádź ty rzeczy korzenne/ tho iest/ cynámon/ spikę y inße/ á mießay ná rynce iż będzie máść/ ktorey vżywáy ná ty rzeczy iáko nápisano wyßßey/ á nawiecey ktho ma kłoćie w żywoćie z wiátrow ostrych ábo s flegmy/ tedy námázuy sobie żywot tą máśćią.

C ¶ Też sok barßczowy s sádłem gesim á s korzenim wysokiego slazu troche winá przymießawßy/ to lekárstwo vśmierza boleść stawową y członkową gdy tym będzieß mázał.

D ¶ Też vwárzenie Barßczu z liśćiem wysokiego slazu z náśienim psylij/ iesth lekárstwo ná ćießkie pußczánie wody ktora pochodźi z gorzkośćią/ y thęż ná rośćiągánie członkow skurczonych/ gdy tym námáżeß/ y też ná wrzedzienice ktore sie czynia w stolcu/ y náprzećiwko vkaßeniu weżá/ Pándektá mowi.

Cwikłá/

Beta, Mangolt.

Rozdział xxvij.

Cwikłá iest zimna y wilgotna/ á sa dwá rodzáie ćwikły/ iedná biała á druga czarna/ A Biała ma moc oćieráiąca y odmiekczáiąca / ithęż odwilżáiąca / y chłodząca/ ále czarna ma w sobie nieiákie ćierpnienie/ á przeto nieiáko żywot záćiska/ ále biała swoią wilgotnośćia odmiekcza / y łatwi czyni żywot ku stolcam/ á przeto tym ludziom ktorzy máią zátwárdzenie żywota: iest dobra ćwikłá gdy ią vwárzyß w mieśie.

B ¶ Też iest dobra czyśćiąc nieczystośći z głowy gdy ktho sobie vczyni kichánie z oleykiem ćwikłánym z miodē á s trochą imbieru zmießay ty rzeczy społem á wpußczay w nos/ tedy s kichánim wynidą ty nieczystośći z głowy

C ¶ Też sok ćwikłány s rośchodnikiem / broni ćiáłá od czynienia wrzedzienic gdy nim námáżeß ktory członek chceß.

D ¶ Też tenże sok iest dobry náprzećiw ogniu piekielnemu / y náprzećiw bolączkam pałáiącym y ognistym ktore pochodzą s kolery/ ále musiß troche octu przymießáć / á wßákże częste á zbytnie iedzenie ćwikły grizie żołądek y ielitá. Cwikłá ták czarna iáko y biała oboiá máło tuczy człeká/ á to dla niektorey ostrośći kthora máią w sobie/ Serápio mowi / á wßákże iest dobra ná zátkánie śledziony y wątroby gdi sie będzie táki człek nápiiał tej wody w ktorey ćwikłá wrzáłá ocukrowawßy troche/ ábo ták sámo korzenie iedząc vwárzone

E ¶ Też ług w ktorym wrzáło korzenie ćwikłáne á boże drzewko/ á tym ługiem myi głowe/ otreby y gnidy z głowy zgánia/ y niedopußcza sie mnożyć wßom w głowie.

F ¶ Też sok ćwikłány zmießány z Sáletra / á tym námázuy lice/ trad leczy. Też to lekárstwo iest dobre ná rány wysußáiąc ie/ y mieso dźiwe trawiąc á spadzáiąc/ Też rospádliny vst goi. Też lißáie spadza/ y rány w nośie wysußa goiąc ie.

G ¶ Też sok iey s sokiem bożego drzewká/ rośći włosy ná oblázłey głowie.

H ¶ Wodá w ktorey wrzáłá ćwikłá/ prágnienie odeymuie y káßel vspakaia.

I ¶ Też wodá w ktorey wrzáłá ćwikłá z gorczicą á s trochą octu pita ábo iedzona ćwikłá iest dobra tim ktorzi máią twárdość śledzionj á nawiecey z gorczyca iest bárzo dobra ku iedzeniu

dzeniu Dioscori. mowi Capitulo de Beta/ Cwikłá tym ktorzy máia twárdość á zátkánie w wątrobie albo w śledzionie/ bárzo dobra iest ku iedzeniu z gorczycą vwárzona.

K ❡ Też piekielny ogień gási y spárzenie od ogniá sok iey zmieszawszy z białkiem przyłożywszy ná mieysce/ iest rzecz bárzo pomocna.

L ❡ Też sok ćwikłány ciepło w vszy wpuszczony vśmierza boleść vszu/ á gdy nim pomážesz bliżnę/oddala śinosć y czárność ktora bywa około y ná bliźnie/ Pándektá powiádá.

Teśznik albo Táśznik.

Bursa pastoris, Teschelkrawt.

Rozdział xxviij.

A Ziele Teśznik / iesth zimney własnośći / á ma moc w sobie záwieráiącą / á iest dwoiákie to ziele / iedno iest / ma listki iákoby kálетki ábo táśki / á przeto iest rzeczone kálетá pásterska / á drugie iesth ktore zową sporyszem / ktore ziele kłádzie sie po ziemi / máiąc listki iákoby rutá / á náśienie ma około listkow / ktore też zową iezyczkiem wroblim. To ziele oboie iest vżyteczne przećiwko wrzedzienicam zápalonym / to iest / náprzećiwko tey bolączce / ktora pochodzi z kolery / zową ią herisipilá / y przećiwko they bolączce kthora pochodzi ze krwie / zową ią flegmon / á thák teśznik stłuczony z octem przyłożony ná tákie bolączki / ogień wyćiąga y niedopuszcza sie mnożyć.

B ❡ Też iest osobne lekárstwo ná czerwoną niemoc / y tym ktorzy pluią krwią gdy vwárzysz tho ziele z bábką á z bolo armeno w wodzie dżdżowey / á to piy áż przestánie czerwonká.

C ❡ Też vwárzywszy to ziele z bábką / z bolo armeno á z białkiem / przyłoż to ná żywot temu kto ma te czerwoną niemoc / á zástánawia sie czyśćio pod tym plastrem.

D ❡ Też sok tego zielá goi y spáia rány sieczone od żelázá / też ná strupy ábo ná rospádliny ktore sie v vszoch dziáłáią / ábowiem wysusza ropę y goi.

E ❡ Też ná zástánowienie rzeczy przyrodzonych pániam / gdy ie vwárzysz w wodzie deszczowey z Rdestem / á tym zielem okłáday ćiepło dymioná y ná mieysce táiemne / á potym przestánie tá rzecz.

F ❡ Thež sok iego zmieszány z bolum armeno á ktoby miał plwánie krwią / zástánawia y pierśi czyśći / y też tym iest wielka pomoc / ktorzy z bolesćią á z ćiężkośćią miewáią vryne.

G ❡ Też náprzećiwko vkąszeniu węża iest dobry sok tego zielá z winem pity / á bolenie vszu odeymuie.

H ❡ Też gdy vwárzysz to ziele z roiownikiem w occie / á przyłożysz białek iáieczny / á stłuczesz to społem / ktoby miał ogień w sobie / álbo z gorącey przyczyny wrzod / tego przykłáday ná mieysce zápalone.

Piwnik ábo białe ćiernie/

Berberus, Versing/Erbsal.

Rozdział xxix.

Iest zimne y suche w wthorym stopniu / á iest dwoiáki domowy y polny / polny iest zimny y suchy około trzećiego stopnia / á iest drzewko z ćierniem / á owoc iego ma w sobie ćierpnosć y zimnosć / ktora sie przećiwi kolerze.

B ❡ Sok owocu tego drzewká z wodką bábczáną / zástánawia biegunkę będącą od kilká niedziel / tákież y wilgośći ktore z máćice wypływáią / á gdy vczyniš z owocu thego plastr z sokiem dyptanowym / ábo z niedospiał-

ſpiátkowym ſtłukßy czyśćie / á potym gdyby ſie kto záktoł drewnem / tedy ten plaſtr wyćiaga drewno y inße rzeczy z ćiáłá.

C ❡ Też ſok ten oddála prágnienie y potwierdza żoładek y watrobe nád zwyczay / y gáśi zápalenie ktore pochodźi z kolery.

D ❡ Też ſok iego z wodka rożána á z białkiem ieſt bárzo dobry plaſtr ná wrzedźienice gorace á bolace.

E ❡ Też ſoku tego drzewká z wodka bábczána á ſtrocha máſtyki przymießawßy nápić ſie / ieſt dobra ná czerwona niemoc ktora przychodźi z obtupienia y z odárćia ielit.

F ❡ Też ná zápalenie wátroby ſok ten z mleczowa wodka / troche przyłożywßy czerwonych ſándalow / w Apthece ſa / á zmießawßy to ſpołem / rozmocz w thym fáceleth letnie ćiepło / przyłoż ná watrobe po kilká kroć / á vgáśi ie.

G ❡ Też ieſt dobre ná zápalenenie kthore pochodźi w febrách z goracych á z zgniłych wilgośći ták vczyniwßy. Weźmi ſoku tego námienionego / ſoku mleczowe° / káżdego rowno mniey niż po poł kwarty / kwiakow fiołkowych garść / náſienia ogorkowe° / málonowego / citrullowego / mleczowego káżdego po 2 drágmie / ſliwek wegierſkich ſiedm / warzże ty rzeczy w proſtey wodźie iákoby w połtory kwarty wody / á przecedz gdy trzećia część wywre / á potym ocukruy á piy trunek ćiepło áż wßyſtek wypiieß / á potym weźmi ty piłuły dawßy ie vczynić do ápteki / ták nápiſawßy. Weźmi Máſſi piłuł z Reumbárbárum dwá ſkropuły / Máſſi piłuł s polney ruty j ſkropuł / diágredij 3. ziarnká / zmießay z ſyropem mleczowym / vczyń piłuł 9. á názáiutrz ábo trzećiego dniá / weźmi Diárodon ábbátis pięć kołaczkow poránu / á potym drugiego dniá tákież / ábowiem thy kołáczki potwierdzáia / á potym możeß fácelet rozmoczyć w tym ſoku iáko wyßßey nápiſano / y przykłádáć ná watrobe przed iedzenim.

Bázylia álbo balſam Polſ

Baſilicon, Báſylgen /

Rozdział xxx.

A B Alſam Polſki dwoiaki ieſt / iedē ieſt gwożdzikowy / ábowiem ma wonia gwożdzikowa w ſobie / ktory ieſt ćiepły w pirwßym ſtopniu / ſuchy w wtorym / á ieſt ná rozliczniejßey mocy / o czym świádczy Plateárius s powieśći Conſtántinowey. A drugi ieſt máiac w ſobie bárwe iákoby żołta / ieſt ćiepły ſuchy w pirwßym ſtopniu / ktory dla ſwoiey korzennośći ma moc potwierdzáiaca y roſpadzáiaca złych wilgośći y trawiac ie y oćieráiac itez czyśćiac / Pándektá mowi s powieśći Dioſkoridesowey o thym

 bálſámie

bálsámie/iákoby moc iego lekárzom byłá nie pewna á wątpliwa/ á niktorzy z nich powiádáia/ iż żołądku iest nie dobry/ y oczy záćmiewa/ ithez czyni człowieká bezrozumnego/ á gdy to ziele zágniie sie ná słońcu/ tedy sie robacy czynia z niego/ niekthorzy powiádáia/ gdyby kogo wąż viądł tego dnia ktorego bázylia przy sobie ma / tedy nigdy sie thaki nie wyleży/ co iesth rzecz niepodobna ku prawdzie. A wszákoż Pándekta mowi iżby Bazylia dobra byłá żołądkowi/ á to przeto iż nádymánie iego oddála/ itez dobra iest ná mdłość y ná kordyáke/ á to gdy kto pije wino w ktorym to ziele wrzáło/ abo wodá iego vwárzona / á gdy ieszcze z nim bedzie wrzáło iábłko citrowe/ tedy lepiey pomaga ná ty niemocy.

B ¶ Żołądek też záziebiony zágrzewa y twierdzi / gdy ie vwárzysz w winie z gálgánem á z mietka/ á te° sie nápijąc bedziesz/ á ták y trawienie dobre spráwuie.

C ¶ Jest też dobra bázylia ná biegunke ktora pochodzi z zimney sflegmistey wilgości/ iáko iest lientria ktora pochodzi z záziebienia żołądká nic sie nie mieniac w nim ani trawiac á to ták spráwuiac. Weźmi násienia Bázyliowego troche/ soku tarnkowego/ á to wárz w deszczowey wodzie/ á day sie thego nápić choremu/ zástánowi biegunke.

D ¶ Jest thez dobra ná wyczyścienie mácice/ y ná pobudzánie przyrodzoney niemocy pániam/ á to gdy vwárzysz z bylica/ y z liściem bábkowym / á to przykłáday ná mácice ciepło / itez z thego czopek vczyń á włoż ij ná noc tám do mácice w niska fortke / á ten czopek y poczęcie rychle spráwuie.

E ¶ To też ziele bázylia/ z dziewánna warz w winie á przyley throche oliwy / á gdy thego przyłożysz ná biodra / tedy then plastr czyni stolce tym ludziom ktorzy máia chciwość á nie moga stolcow mieć/ zowa lekárze te chorobe Tenáſmon.

F ¶ Też gdy ktho pożywa w kápuście czarney przysiekáiac iey / tedy wolność oddychánia czyni piersiam / ithez bolenie oczu oddala/ gdy ie vwárzysz w winie/ á tego winá sie nápijasz. Pándektha y Pláteárius o tym powiádáia.

Przestep.

Brionia, Stuckwürtz.

Rozdział xxxi.

PRzestep iest ciepłe° y suchego przyrodzenia/ to iest korzeń/ list y wszystko ziele iednáko / á ma w sobie włosność ocieráiaca y omywáiaca/ ścieńczáiaca itez rospadzáiaca złych wilgości / á przeto dobre iest tym ktorzy máia twárdość sledziony czyniac z niego plastr / á k niemu przyłożysz korzenia wysokiego ślazu/ y też fig y smalcu ábo sádła wieprzowego / á ty rzeczy wárzyć w wodzie áż zmiekczeia/ á potym stłukszy ty rzeczy wespołek przyłoż ná sledziony/ rozchodzi sie pod tym gruzłá sledziony. A

¶ Też sok przestepow spadza szerść s skory. B

¶ Też sok przestepow s sola / iesth dobry ná rány szkodliwe gdy ie wymywasz ábo płoczesz tym sokiem. C

¶ Też na rospádliny ktore ná koniách bywáia / vlecza. D

¶ Thez korzeń przestepowy stłuczony s Fenum Grecum á z wyka z octem/ á ta wodo omyway skore/ ábowiem tá wodká spadza s skory piegi/ y inszy nieczystości/ blizny y też sinosć ktora bywa pod oczymá. E

¶ Sok tego ziela zmieszay z Oliwa á z woskiem/ á vczyń iákoby máść/ tedy tá máść iest F

dobra

dobra na fiſtule ktora bywa w ſtolcu / y boleść vśmierza bárzo dobrze.

G ¶ Też wierzchy tego przeſtepu/gdj iuż przychodzi ku vźrzeniu/ wárzone z ſwoyſkim koprem á s korzenim piotruſzczánym / gdy kto bedzie ſie tego nápijáć ćiepło/tedy vryne pędzi y żywot miekczy.

H ¶ Też korzeń z winem vwárzony / odpadza bol zanokćice/gdy tego przyłożyß ná pálec/y roſpadza śnie° mieżyſtośći/też to lekárſtwo wyćiaga kośći z ran y mieſo dźiwe trawi.

I ¶ Też wino w ktorym wrzáło to ziele/ieſth dobre ná s. Wáłántego niemoc/y przećiwko ápoplexyey/ ktora niemoc ieſt bárzo złá/ tákiż wedwudzieſtu godzin vmárza człowieká/ ieno iż płod w żywoćie zábijá/y ieſt dobry náprzećiwko vkaßeniu weżá ktore° zowa Tirus/ ktori wchodzi wdrzakiew/iedno nie trzebá rázem wiele bráć te° tylko coby dwie drágmie záważyło/á gdj páni te° ſobie włoży w táiemne mieyſce/wywodzi vmárły płod z żywotá.

K ¶ Też gdy ſie tego winá páni nápiiáć bedzie w ktorym wrzał przeſtep/rzecz iey przyrodzona pobudza y vryne wywodzi/ też mácice czyśći gdy na tym zielu páni ſiedźi.

L ¶ Też ſie wrzod pod nim zbiera y potym wychodzi precz bol gdy vczyniß plaſtr skorzeniá przeſtepowego itez z ſmalcu wieprzowego/ y s korzenia wyſokiego ſlazu weſpołek ſtukßy á thego przyłożyß na mieyſce ſádzełowe/vznaß pomoc. Awicenná y Pándektá o thym powiádáia.

Podrożnik/

Cicorea, Wegwart.

Rozdział xxxij.

A To ziele ieſt zimne á wilkie w wtorym ſtopniu/á ieſt dwoiákie/iedē polny drugi ogrodny/ ogrodny wiecey chłodzi niż polny.

B ¶ Sok podrożnikow ieſt dobry náprzećiwko záthkániu watroby/y náprzoćiwko zápaleniu iey/tym obyczáiem.

Weźmi ſoku te° ziela/y mleczowego/ielenie go iezyká/ káżdego z nich po połkwarty álbo mniey/kwiatkow fiołkowych/rozynkow drobnych káżdego z nich po trzy drágmy/náſienia ogorkowego/málonowe°/citrullowego bániowego/náſienia láktuczáne°/kurzey nogi/káżdego po dwie drágmie/ſpodij drágme iedne/wßytki rzeczy przetłukßy warzże wpoł tory kwarty wody/przyczyniwßy łyßke octu/ ázeby połowicá wywrzáłá/ á potym przecedźiwßy ocukruy białym cukrem/ á ſtego iuż bedzie ſyrop/ktorego ſie nápijay ćiepło porannu y wieczor/á gdy ij wypijeß/tedy weźmi ty piłuły dawßy ie ſobie vczynić do ápteki Weźmi máſſy piłuł de reubárbáro dwa ſkrupuły Máſſy piłuł de Stemáchicarum ieden ſkrupuł/ Diágridij trzy ziarnká/ vczyń piłuły w liczbie dziewieć s ſiropem wyſokie° mleczu/ á názáiutrz weźmi dla poſilenia członkow/ kołaczkow Diárodon abbátis s pieć rázow/ ábo Triáſádáli kołaczki też ſa dobre dla poſilenia/á zwierzchu ná watrobe vczyń mázánie máśćia Triaſándáli / álbo weźmi wodki wyſokiego mleczu/prochu ſándalowego czarnego/á to ſpołem zmießay/á omoczywßy fácelet we troie złożony przyłoż ná watrobe/ tedy gáśi zápalenie iey.

C ¶ Theż ſok podrożnikow ieſt pomocny náprzećiwko vkaßeniu weżá/y inßego iadowitego gádu/ álbo zwierzećiu.

D ¶ Też ſok tego ziela z maka ieczmienna á s trocha bláywáſu/ á zmießaß to czyśćie/ieſth rzecz bárzo dobra ná wrzedzienice gorace á bolaczki/ kthore zowa Erizypile/ abowiem chłodzi y boleść zátłumia.

¶ Też ſok podrożnikow zmißawßy z ſokiem

wysokiego slazu á s sokiem ziela paráliżowe go á z oleiem lniánym á s trocha száfránu/ zmieszawszy ty rzeczy społem iest dobry plástr ná bolenie nog/ ktore zowa podágrá.

F ❡ Też wodká podrożnikowa z sáletra zmieszána/ iest dobra náprzećiwko tredowi/ tho iest/ ná czyrwone krosty ktore bywáia ná licu/ gdy tym omywasz lice cżesto.

G ❡ Też sok podrożnikowy z wodka láktucżána pośila serce/ Awicenná o tym powiáda/ kápitulo o żyłách serdecżnych.

Kámienna Lebiodká/

Calamentum, Stainmuntz.

Rozdział xxxiij.

A Kámienna Lebiodká/ álbo polna mietká iest ćiepłośći y suchośći w trzećim stopniu á iest troiákiey osobnośći iedná iest woniey swoiey y w liśćiu podobna poleiowi/ iedno iż liśćia iest troche szyrszego/ á stadże niektorzy zowa ia piołynem. Wtora osobá mietki tey kámienney/ zowa ia biała lebiotká: A trzećia iest ná podobność mietki polney/ iedno iż list ma szyrszy y dłuższy niżli mietká polna/ Pándektá s powieśći Gáliená. Gdy ktory człowiek piye sok kámienney Lebiodki z woda miodowa/ tedy pot pobudza y pocenie cżyni.

B ❡ Gdy te kamienna liebiodke zetrzesz z oliwa á s trocha soli itez s trocha octu/ á thym pomázesz pulsy v rak y v nog przed febra z godzine/ tedy tho pomázánie oddála drżenie y zimność ktora przychodźi w febrách.

C ❡ Też to lekárstwo iest dobre ná denna niemoc/ pomázawszy thym żyłe/ kthora zowa sciátyká.

D ❡ Też sok tego ziela vwárzony z winem ábo sámo ziele vwárzone w winie/ á tego sie nápiyáy/ rzecż przyrodzona pániam pobudza bárzo mocnie.

E ❡ Też tredowátym ludźiom iest bárzo pomocne lekárstwo z inszemi rzecżámi ná the niemoc pomocnemi/ ábowiem trawi y rospadza niecżystośći ty z ktorych trad pochodźi.

F ❡ Sok tego ziela z winem/ ná siność ktora bywa pod ocżymá przołożony/ spadza precż.

G ❡ Też sok tey mietki pity z wodka piołynkowa ábo przez kristere wpuszcżony do ielit/ robaki glisty wypadza y zábija. Też sam sok iego zábija y morzy robaki ktore bywáia w vszoch y w ránach ktore pochodza z złych krost.

H ❡ Też gdy s tego ziela bedźie vcżynion cżopek suppositorium/ á włoż ij do máćice/ tedy płod vmárły wypadza/ ále z winem masz vcżynić ten cżopek/ á przeto ma moc ostra wycżyniáiaca dla ćiepłośći ktora ma w sobie y dla gorzkośći.

I ❡ Też sámá kámienna Lebiotká vwárzona w wodźie á ocukrowawszy/ kto ia piye/ tedy niecżysthośći z watroby y z sledźiony wypadza/ y żołta niemoc vzdrawia.

K ❡ Sok thego ziela náprzećiwko vkaszeniu weżá iest bárzo dobry gdy nim mieysce pomázesz vkaszone/ itez stłucżone mieyscá y odławione goi.

L ❡ Też kámienna Lebiodká z winem pita/ vcina iad y mdli/ itez mdły żoładek pośila/ A kurzenie stego zielá weże z domu wygánia/ á przeto miedzy inemi známienitemi lekárstwy godne iest policzenia. Pándekta mowi: Dźisieyszego cżásu iest názwano to ziele Diakálamentum/ dla sláchetnośći thego ziela.

Centurzya.

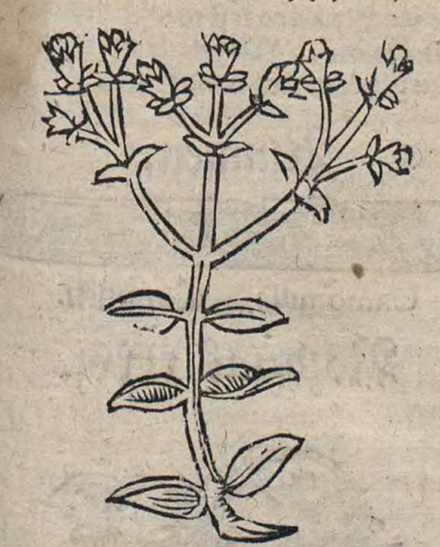
Centaurea. Tausentguldi.

Rozdział

Rozdział xxxiiij.

TEſth ćiepła y ſucha w trzećim ſtopniu/ á ieſt dwoiáka iedná wieczßa druga mnieyßa/ á ma moc ſpaiáiaca y ſtuláiaca/ ábowiem gdyby korzenie wietßey centurzyiey było włożono w gárniec w ktorym mieſo wre/ tedy ßtuki onego mieſa zroſta ſie/ á ták gdy świeża bedzie położona ná ráne goi ia mocnie/ iteż proch iey tho tákież vczyni.

¶ Korzenie Centurzjey wietßey/ to ieſt proch iego/ ábo vwárzenia teº korzenia z lákrycia w wodzie/ dobrze ieſt tym ktorzj krwia pluia.

¶ Też vwárzenie centurzyey wietßey ábo mnieyßey z ielenim iezykiem y z rozynkámi/ z lákrycia/ á potym przecedz á ocukruy/ ieſt dobre ku pićiu tym kthorzy zimnice máia/ mowi Pláteárius s powieśći Gálienuſá.

Centurzya ieſt ziele ktore ieſt godne policżenia miedzy inemi wybornemi lekárſtwy/ ktora wypycha zátkánia s ſledziony y z watroby przez żadnego obráženia/ á ták ieſt bárzo dobra ná żołta niemoc/ w pićie ábo w ſyrop.

¶ Też wodá w ktoreyby wrzáłá Centurzya pobudza przyrodzona rzecż pániam/ płod też ku wyśćiu poſiła/ przeto niema być pániam dawano brzemiennym to pićie/ bo by muſiáłá przed czáſem odbyć/ á gdy przyłożyß náſienia Włoſkiego kopru y piotrußczanego/ tedy vryne obſićie pedzi/ iteż ná zátkánie watroby y ſledziony/ y ná zátkánie nerek ieſt bárzo známienitha pomoc/ gdy białego cukru troche przyłożyß.

¶ Też centurzya z winem y z oliwa wárzona/ á potym onego przyłoż ná nerki/ pobudza vryne ku wyśćiu/ też ná ſledzione ieſt dobre lekárſtro ná niemocy iey. A gdy máść bedzie vczyniona s ſoku centurzey y s prochem iego z oliwa z trocha woſku/ á ſthego vczyń máść/ á gdy bedzieß pomázowáł abo przykłádał ná ſledzione/ tedy twárdość iey miekczy.

¶ Też náprzećiwko twárdośći ſledziony y watroby/ y náprzećiwko żołtey niemocy/ ieſt pomocne to ziele w ſyropie/ thym obycżáiem ſpráwuiac. Weźmi ſoku centurzyey mniey niźli połkwarty/ wodki ieleniego iezyká też troche mniey niźli połkwarty/ korzenia włoſkiego kopru/ piotrußczánego/ opichowego/ náſienia ogorkowego/ málonowego/ cytryllowego/ bániowego/ káżdego po trzech drágmiech/ warz thy rzecży w wodzie/ ażby trzećia cześć wywrzáłá/ á potym przecedziwßy ocukruy/ á tego ſie nápiiay ćiepło/ ták poránu iáko y inedy/ á potym weźmi piluły/ drágme iedne de reubárbáro/ á pothym dla poſilenia/ weźmi kołacżkow Diácálámentum.

¶ Też ten ſyrop ieſt dobry ná kolike ćießka/ iteż ſok centurzyey z wodka rożána/ ieſt dobry ná ocży/ ábowiem wyſußa ie známienićie.

Pśi Jezyk/

Cinogloſa, Hundszüng.

Rozdział xxxv.

WEeſt to ziele pſi iezyk podobne zielu bábce/ iedno iż pśi iezyk ieſt dłużßy á wietßy/ á ma náwierzchu liśćia ſweo nieiákie żyłki iákoby ziobrká Sok thego pśiego iezyká z octem zmießány goi roſpáliny y kroſty vſt y warg/ y inße rány ßkodliwe Jeſt też pſi iezyk zimnego y ſuchego przyrodzenia. Sok tego pſiego iezyká s ſokiem bábcżánym y s korzeniem

niem kosáccowym á s trocha miodu / zmieszay społem / á tym námázuy rány y rospádliny ktore bywáia w podniebieniu y w vściech goi ie mocnie.

B ¶ Też vwarz psi iezyk z bábka y z giczelnikiem / á siedźw thym zielu w wánnie / y okłáday nim sobe nyrki ábo krzyże chceszli zástánowić gomoream / to iest cieczenie násienia przyrodzoneo mężczyznam / á potym vwarz kwiatkow s liściem włoskiey wirzby á s trocha bobrowych strołow y z octem / á tym sobie okłáday członek taiemny wszytek chceszli to zástánowić / Abo warz násienie láktuczáne / citrulli / psilij / málonewe / ogorkowego / kurzey nogi / świnieo mleczu / warzże to w wodzie zgodźine / á potym przyłoż ágrestu á troche octu / a tego sie nápijay chceszli zástánowić te rzecz przyrodzona meszczyznam.

C ¶ Sa też niektore rzeczy / ktore trawia násienie y duchy ożywiáiace / ktore mnożą násienie iteż wiátry trawia / iáko iest włoska wirzbá / ruta / máioran / mietká kámieña / kmin / hánysz / ábowiem tj rzeczy sa ktore trawia y rozpadzáia wiátry j násienie przyrodzone / Pláteárius mowi ná tym mieyscu gdzie mowi o włoskiey wierzbie.

D ¶ Też vwárzenie psiego iezyká / á oslodziwszy nápiyay sie tego / ábowiem nieczystości lipkie z żoładká wypadza.

E ¶ Thez weźmi psi iezyk á serce máłey żábki / á ty rzeczy położ gdzie chcesz / tedj ná ono miestce wszyscy sie psi zbieża / á gdy ty rzeczy włożysz pod wielki pálec nożny / tedj náćie żadny pies nie szczeknie / ále beda iákoby niemi / á gdy ty rzeczy záwiesisz ná szyie psia żeby geba

nie mogł dosiadz / tedy sie bedzie wkoło obrácał iáko koło / ták długo áż pádnie ná ziemie iákoby zdechły / á to iest rzecz doświádczoná nászych czasow. Woyćiech mowi ná tym mieyscu gdzie mowi o mocy ziół.

Rumien.

Camomilla, Cámillen.

Rozdział xxxvj.

Rumien ma w sobie ćiepłość y suchość w pirwszym stopniu á ma moc odmiekczáiaca iteż rospadzáiaca / gáłazki y kwiatki rumnowe sa iednákiey mocy. A

¶ Wodá w kthorey wrzał rumienek z bylica / á tym nápárzáy máćice / rzecz przyrodzona popudza pániam / iteż tym pániam ktore máia porodzić / czyni łácne á przez bolesći porodzenie. B

Też

C ¶ Thež vwárzenie kwiatkow Rumienkowych/ iteż wierzchow piołynkowych s korzenim włoſkiego kopru/ s piotruſzczánym/ y theż z náſienim ogorkowym/ málonowym/ bániowym/ y citrullowym/ warzże ty rzeczy w wodzie á w winie/ ábo w ſámym winie áże do połowice/ á tego ſie ná czczo nápiiay/ ábowiem vryne popadza y kámień kruſzac wygánia z vryna/ iteż opuchline ſledziony y boleść watroby y ſłábizny roſpadza/ y żołta niemoc vlecza.

D ¶ Też vwárzenie rumienkowych kwiatkow s fiołkowym korzenim y z náſienim ogorkowym/ málonowym/ citrullowym/ iteż bániowym/ y z náſienim láktuczánym/ wyſokiego mleczu/ káżdego po poł gárści/ lákrycycy s tilko korzonkow/ fig ſpieć/ á to warz w wodzie/ á potym ocukruy á piy poránu ćiepło/ dychá wicżnym ieſt lekárſtwo dobre/ á nawiecey tym ktorzy máia bolaczke álbo rány ná płucách/ y watrobe chora wſpomága.

E ¶ Kwiatki też rumienkowe z octem y z trocha ſoli/ z oleykiem rumienkowym/ ſtłucz ty rzeczy ſpołem/ á gdy thym námáżeſz pulſy v rak iteż v nog/ ábo przyłożywſzy tego ná pulſy iákoby plaſtr tedy zimnice wypadza ábo vſmierza/ á to maſz czynić godzine przed zimnica.

F ¶ Też gdy z oleykiem rumienkowym námáżeſz ćiepło grzbiet/ zimno vśmierza kthore bywa przy zimnicách/ y trzeſienie zimne.

G ¶ Gdy też námáżeſz oleykiem rumienkowym z oleykiem włoſkiego kopru grzbieth/ tedy tym dobre kthorzy ſie ſprácuia w chodzie/ á máia boleść w krzyżách/ á názáiutrz nic nie poczuia po tym mázániu.

H ¶ Też rumienek ma moc gruzły miekczaca y roſpadzáiaca y trawiaca/ y ſcieńczáiaca/ á przeto boleſci vſmierza/ á nalepiej gdj kwiatki rumienkowe w oliwie vwárzyſz/ á ta oliwa námáżeſz bolace mieyſce/ á zwłaſzczá ſłábizne/ ieſliby tám boleść byłá przeſtánie.

I ¶ Kwiátki też rumiekowe bolenie głowy y oczu oddaláia.

K ¶ Też tym ktorzy máia mdła watrobe/ ſok rumienkow dány z wodka mleczowa/ vzdrawia watrobe y zimnice odpadza/ też rumien ieſt dobry ná bolaczki y ná ſadzele/ ábowiem miekczy y zbiera ſie pod tym czyśćie. Awicenná o tym powiáda.

Mátki bożey włoſki.

Capillus Veneris, Maur rauten.

Rozdział xxxvij.

W Mezue z Pandektha mowia o tych włoſkách/ iżby były ty włoſki ſtudzienne á niektorzy powiádáia iżby były mchem ſthudziennym/ ábowiem mátki bożey włoſki ſa podobne liśćiu koryándrowemu/ Dioſzkorides powiáda o nim iżby było Politricon/ kthore też ieſt podobne we wſzytkim matki bożey włoſkam. Rośćie to ziele ná mieyſcách ćiemnych á ná wilgotnych o koło ſtudzien. Jeſt zimney y ſuchey włoſnośći w wtorym ſtopniu. Platearius mowi/ iżeby miáło włoſność w ſobie pobudzáiaca vryne/ świeże włoſki wietſzey ſa mocy/ ále zwiedłe nie ták rozliczney mocy/ tylko ziołko ieſt pożyteczne á nie korzenie. A

¶ Jeſt dobre ná zápalenie watroby y ná febre trzećiaczke gdj ſirop vczyniſz tym obyczáie Weżmi mátki bożey włoſkow/ mleczu wyſokie°/ ielenie° iezyká po gárśći/ náſienia ogorkowego/ málonowe°/ Citrinowego/ bániowego/ náſienia kurzey nogi y láktuczáne° á ſtych rzeczy vczyń ſirop s cukrem iáko y pirwey/ á nápiiay ſie te° poránu y w wieczor po trunku ćiepło/ á potym po wypićiu tego ſyropu B

ropu

ropu/wezmi ty pigułki dawszy ie vczynić do ápteki nápisawszy. Wezmi pigułł de Reubárbáro drágme iedne/ Diagridi 3. ziarnká/ á vczyń pigułł dziewieć z wodka mleczowa/á ie sliby chćiał miásto pigułł wziać elektuarz tim obyczáiem. Wezmi elektuarzu s soku rożánego/ diasene/ káżdego po dwie drágmie/ Kássiey trzy drágmy /zmieszay społem á vczyń confekt/wezmi ij ná świtániu/a możesz po nim 3 godzine spáć/ á pothym názáiutrz dla pośilenia wezmi pieć kołaczkow Diarodon abbatis ábo Triásándálow.

C ¶ Máthki bożey włoski rosczą włosy thym ktorzy máią párchowáta głowe/ to iest gdy sok thego ziela z sokiem bożego drzewká á s trochą miodu przásnego/ zmieszay ty rzeczy á námázuy mieysce obłázłe/ ábo kłádź ty soki ábo ziele sámo w ług á myy sobie głowe tym ługiem/ ábo námázuy głowe thymi soki z miodem.

D ¶ Theż sok mátki bożey włosek z náśienim włoskiego kopru y z wroblem prosem/ vwárzywszy ty rzeczy z winem á tego sie nápijay kámień drobi to picie/ iteż czyni łácne odbywánie flegmy y lipkich wilkośći ktore w pierśiách obfituią/ ále ocukruy ten srop miernie Serápio powiáda.

E ¶ Tez wino w ktorym wre to ziele z ielenim iezykiem/iest dobre náprzećiwko záthkániu śledziony y wątroby/ y ná ćieszkie puszczánie wody/ y zástánáwia biegunkę krwáwą/tho iest czerwona niemoc.

Cebulá.

Cepe Zwipel.

Rozdział xxxviij.

A TEst ćiepła y goraca cebulá/ w ktorym stopniu z mieiąca wilgośćia/á zwłaszczá cebulá czyrwona á podługowáta/iest mocnieysza y ostrsza niżli okrągłá Cebulá biała/ ma własność otwieráiaca/ ábowiem otwiera końce żył tych ktore są w stolcu práwie około ielitá/ zową ie krwáwnice/ á tho

gdy przyłożysz cebule ná koniec kátnego ielitá/ też pobudza rzecz przyrodzona pániam/gdy vczynisz czopek s cebule á włoż ij do mácice przez godzine/iedno iż cebulá iest nádimáiaca á trudna ku strawieniu/ á nawiecey surowa/ále wárzona zágrzewa człowieká y miekczy w nim twárdość/wilgośći grube flegmiste/ a przeto ludziom suchego przyrodzenia kolerykom iest nie dobra ku iedzeniu/ále flegmátykom dobra im iest iádáć/abowiem trawi w nich flegme y siecze ią.

B ¶ Cebulá też czyni prágnienie/ y wiátry/ y też żywot odmiekcza.

C ¶ Sok cebulny zmieszány z prochem máioranowym á s trochą ingbieru gdy tego wpuśćisz w nos czyśći głowe.

D ¶ Cebulá też stłuczoná z wodą á z rutą/iest dobra náprzećiwko vkąszeniu psá wśćiekłego.

E ¶ Gdy też cebule stłuczesz z gniazdem iáskołczym á z modem/ będziesz miał dobry plastr ná ślinogorz gdy zwierzchu przyłożysz.

F ¶ Cebulá theż stłuczona z octem/ á tym ná słońcu pomázuy trąd ná licu ábo krosty czyrwone/ zgina od tego.

G ¶ Gdy też sok cebulny zmieszasz s tucyą ktora przedáią w áptece/á tego przyłożysz ná oczy przes chustkę/swierzb z oczu oddála/ktory swierzb s flegmy słoney przychodźi.

H ¶ Gdy theż sok cebulny zmieszasz z oliwą/ á tym námážesz brodawki/spadzą ie precż.

I ¶ Gdy theż sok cebulny zmieszasz z smalcem ábo

ábo s ſádłem kokoſzym/ á tym námáżeſz miey ſce oddtawione ábo ſtárte bothem ábo czym inſzym/ ieſt pomoc ná to.

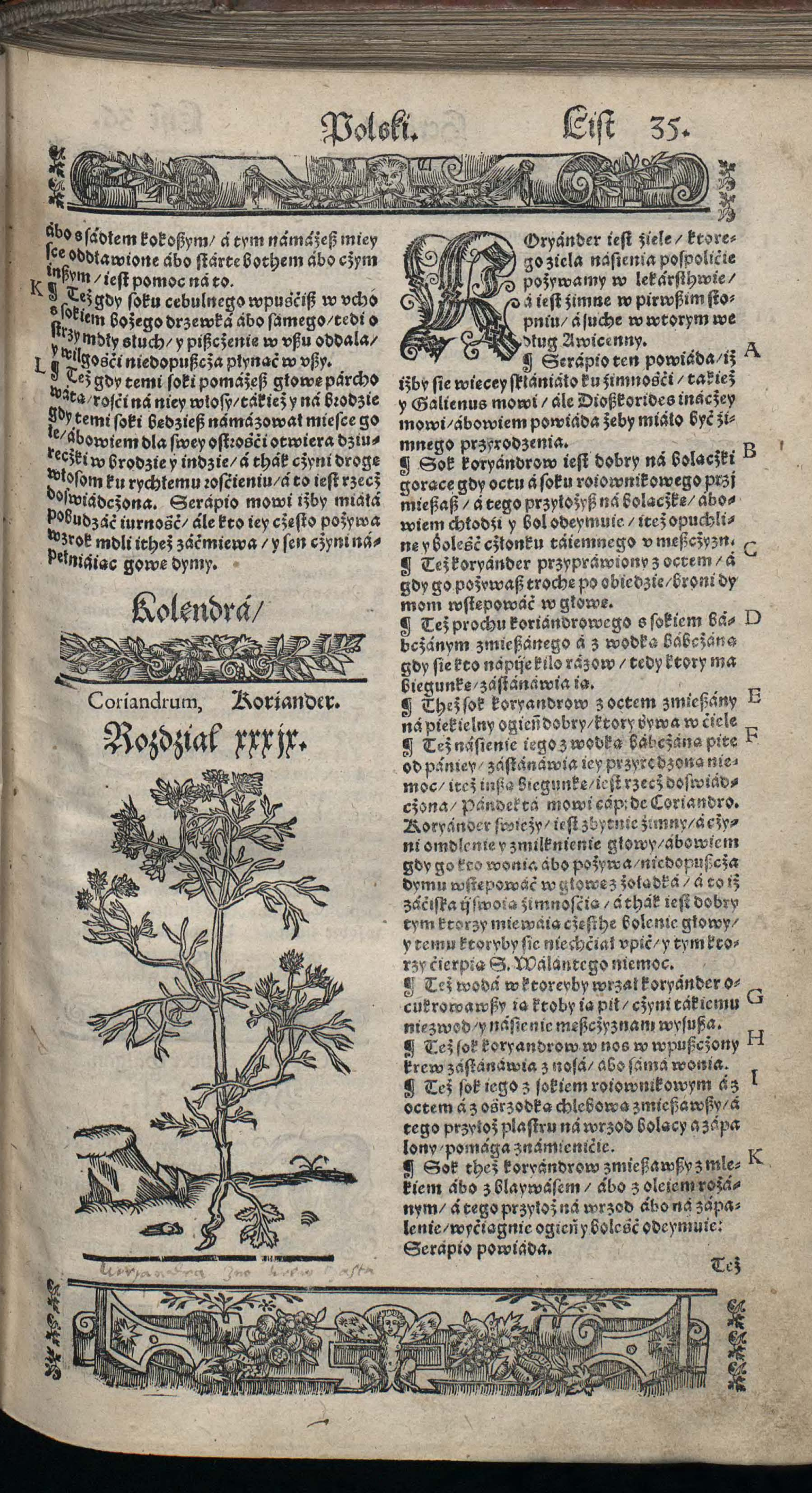
K ¶ Też gdy ſoku cebulnego wpuśćiſz w vchó s ſokiem bożego drzewká ábo ſámego/ tedi o ſtrzy mdły słuch/ y piſzczenie w vſzu oddala/ y wilgośći niedopuſzcza płynąć w vſzy.

L ¶ Też gdy temi ſoki pomáżeſz głowe párchowáta/ rośći ná niey włoſy/ tákież y ná brodzie gdy temi ſoki bedzieſz námázował mieſce gole/ ábowiem dla ſwey oſtrośći otwiera dziureczki w brodzie y indzie/ á thák czyni droge włoſom ku rychłemu rośćieniu/ á to ieſt rzecz doſwiádczona. Serápio mowi iżby miáłá pobudzáć iurność/ ále kto iey czeſto pożywa wzrok mdli ithez záćmiewa/ y ſen czyni nápełniáiac gowe dymy.

Kolendrá/

Coriandrum, Koriander.

Rozdział xxxix.

Koryánder ieſt ziele/ ktorego ziela náſienia poſpolićie pożywamy w lekárſthwie/ á ieſt zimne w pirwſzim ſtopniu/ á ſuche w wtorym według Awicenny.

A ¶ Serápio ten powiáda/ iż iżby ſie wiecey ſkłániáło ku zimnośći/ tákież y Galienus mowi/ ále Dioſzkorides ináczey mowi/ ábowiem powiáda żeby miáło być zimnego przyrodzenia.

B ¶ Sok koryándrow ieſt dobry ná bolaczki gorace gdy octu á ſoku roiownikowego przimieſzaſz/ á tego przyłożyſz ná bolaczke/ ábowiem chłodzi y bol odeymuie/ itez opuchline y boleść członku táiemnego v meſzczyzn.

C ¶ Też koryánder przyprawiony z octem/ á gdy go pożywaſz troche po obiedzie/ broni dymom wſtepowáć w głowe.

D ¶ Też prochu koriándrowego s ſokiem bábczánym zmieſzánego á z wodka bábczána gdy ſie kto nápije kilo rázow/ tedy ktory ma biegunke/ záſtánáwia ia.

E ¶ Thez ſok koryandrow z octem zmieſzány ná piekielny ogień dobry/ ktory bywa w ćiele

F ¶ Też náſienie iego z wodka bábczána pite od pániey/ záſtánáwia iey przyrodzona niemoc/ itez inſza biegunke/ ieſt rzecz doſwiádczona/ Pándektá mowi cáp: de Coriandro. Koryánder ſwieży/ ieſt zbytnie zimny/ á czyni omdlenie y zmilknienie głowy/ ábowiem gdy go kto wonia ábo pożywa/ niedopuſzcza dymu wſtepowáć w głowe z żoładká/ á to iż záćiſka ty ſwoia zimnoſcia/ á thák ieſt dobry tym ktorzy miewáia czeſthe bolenie głowy/ y temu ktoryby ſie niechćiał vpić/ y tym ktorzy ćierpia S. Wálantego niemoc.

G ¶ Też wodá w ktoreyby wrzał koryánder ocukrowawſzy ia ktoby ia pił/ czyni tákiemu niezwod/ y náſienie meſzczyznam wyſuſza.

H ¶ Też ſok koryandrow w nos w wpuſzczony krew záſtánáwia z noſá/ ábo ſáma wonia.

I ¶ Też ſok iego z ſokiem roiownikowym á z octem á z ośrzodka chlebowa zmieſzawſzy/ á tego przyłoż plaſtru ná wrzod bolacy a zápalony/ pomága známienićie.

K ¶ Sok thez koryándrow zmieſzawſzy z mlekiem ábo z blaywáſem/ ábo z oleiem rożánym/ á tego przyłoż ná wrzod ábo ná zápalenie/ wyćiagnie ogień y boleść odeymuie: Serápio powiáda.

L ❡ Tez Koriander przyprawiony s cukrem iáko bywa w áptece/ ieſt dobry náprzećiwko glowy záwrácániu/ ktore bywa z dymu goracego ábo flegmiſtego.

M ❡ Też ſok iego wpuſzczony w oko/ vſmierza boleść oczu.

N ❡ Też gdy proch koriándrow będzie pit z borákowa wodka/ oddala drżenie ſerdeczne.

Kánia przedzá.

Cuſcuta, Flachsſeyden.

Rozdział xl.

A KAnia przedzá wiye ſie po żielu y po lnie/ á ieſt ćiepła w pirwſzym ſtopniu/ ſucha w wtorym rychło/ ma moc czyśćienia y wypedzenia melánkoliey/ iteż potym flegme/ tym obyczáiem. Wezmi kániey przedze/ ieleniego iezyká/ káżdego po gárśći/ páprotki/ korzenia ſoſnki/ liſtkow ſenes/ káżdego połtory gárśći/ kwiatkow fiołkowych/ borákowych/ káżdego po poł gárśći/ warzże ty rzeczy ſkráiawſzy korzonki w winie á w wodzie iżby było wſzytkiego połtory kwarty/ á octu przyley kilá łyżek/ á potym warz iżby trzećia część wywrzáłá/ á przecedzy ocukruy/ nápijay ſie tego poránu y w wieczor po trunku ćiepło/ á gdy wypijeſz ten ſyrop/ weżmi piguły dawſzy ie vczynić do apteki ták nápiſawſzy. Wezmi Máſſi piłul de lápide lázuli/ Máſſi piłul żołądkowych káżdych poł drágmy/ Turbit trzećia część drágmy/ imbieru 3. ziarnká/ zmieſzay ty rzeczy á vczyń piguły s ſyropem ieleniego iezyká w liczbie dziewięć/ potym názáiutrz dla poſilenia członkow weżmi pięć kołaczkow ktore zowa Diacálámentum álbo Diácáparis/ ábowiem then ſyrop wſpomága watrobe mdła y nyrki czyśći/ y tudzież watrobe známienićie.

B ❡ Theż náprzećiwko tymże niemocam/ gdy vwárzyſz kánia przedze z náſieniem włoſkiego kopru/ s piotruſzczánym/ ſpáragowym/ bruſcy w winie/ ieſth rzecz pomocna y bárzo dobra/ ábowiem vryne známienićie pędzi/ y żołta niemoc vlecza/ ktora pochodzi z ſtrony watroby/ iteż to pićie źimnice dziatkam oddala gdy dobrze ocukruieſz/ á tego ſie im nápijáć dawaſz.

C ❡ Theż vwárzenie kániey przedze z winem á z hányżem á z opichem/ a z gálgánem/ żołądek poſila y trawienie dobre czyni. Serápio o tym powiáda.

D ❡ Theż gdy ſie nápijeſz z octem kániey przedze/ ſzczkawke vſtánáwia.

E ❡ Też wodká icy ieſt dziwney mocy náprzećiwko żołtey niemocy.

F ❡ Też wodká w ktorey wrzáłá kánia przedzá s polna dryakwia á z Hányżem/ kłoćie wnetrzne y boleść żywotá oddála/ ábowiem czyśći nieczyſtośći mulne ielit y máćice y nyrek/ á ták pomága/ Awicenná powiáda.

Przyrodzenie tego żiela/ ieſt według przyrodzenia onego ziela około ktorego ſie obwia/ á ieſliby około ćiepłego/ tedy też ma w ſobie ćiepłość/ á ieſliby około źimnego/ tedy też ma w ſobie źimność. Pándektá powiáda.

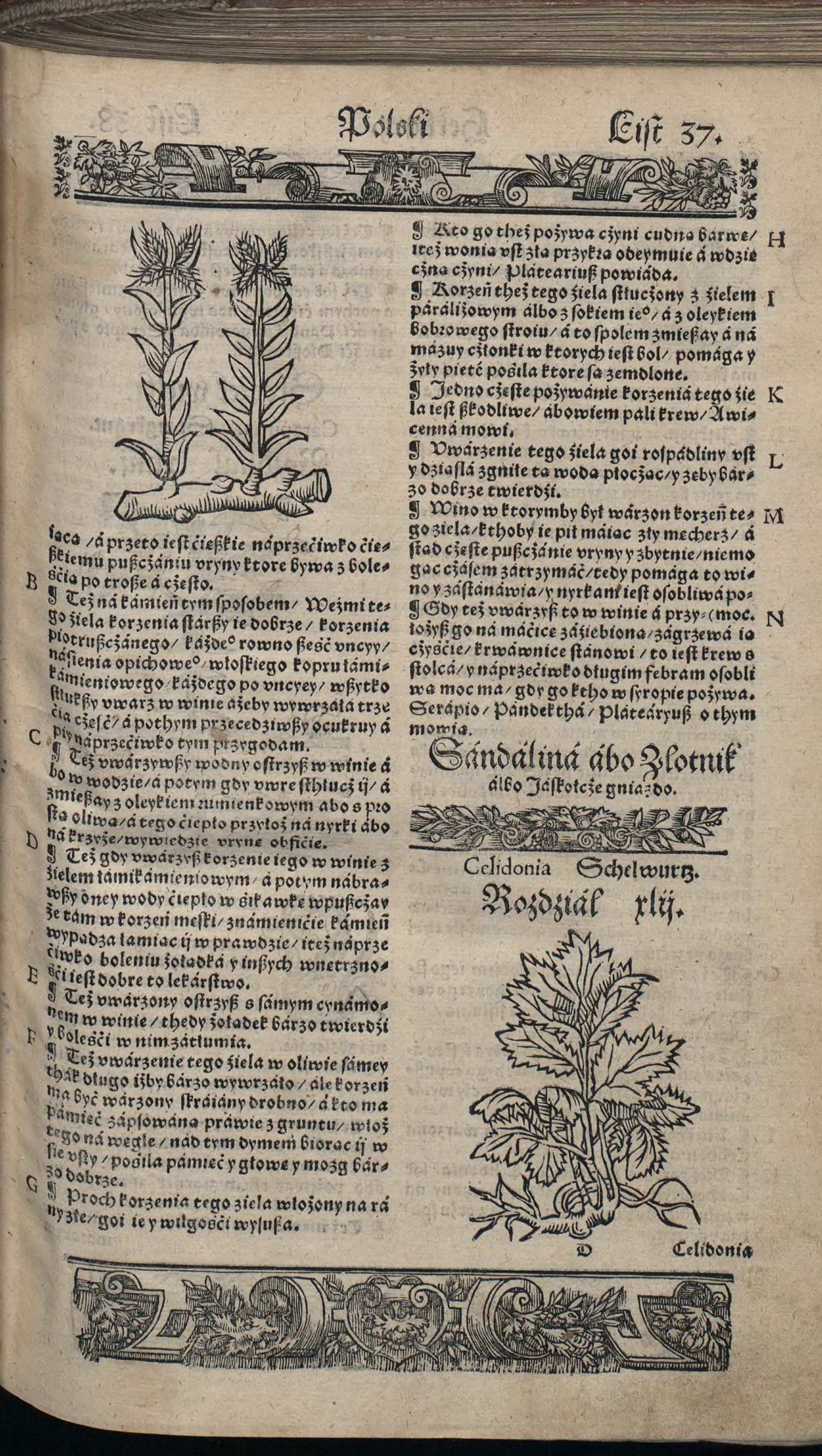
Wodny Oſtrzyſz/

Cyperus, Wilder Gálgan.

Rozdział xlj.

A WOdny oſthrzyſz ieſth ćiepły y ſuchy w wthorym ſtopniu/ á ieſth żiele ná trzy gránie roſtace/ á korzenie tego żiela ieſth vżyteczne ku lekárſtwam/ ma moc roſpadzáiace

saca / á przeto iest cieszkie náprzeciwko cieszkiemu puszczániu vryny ktore bywa z boleściá po trosze á często.

B ¶ Też ná kámień tym sposobem / Weźmi tego ziela korzenia stárszy ie dobrze / korzenia piotruszczánego / káżde° rowno sześć vncyy / náśienia opichowe° / włoskiego kopru támikámieniowego / káżdego po vncyey / wszytko stłukszy vwarz w winie ázeby wywrzáłá trzecia część / á pothym przecedziwszy ocukruy á piy náprzeciwko tym przygodam.

C ¶ Też vwárzywszy wodny ostrzysz w winie ábo w wodzie / á potym gdy vwre sthłucz ij / á zmieszay z oleykiem zumienkowym abo s prostą oliwą / á tego ciepło przyłoż ná nyrki ábo ná krzyże / wywiedzie vryne obficie.

D ¶ Też gdy vwárzysz korzenie iego w winie z zielem támikámieniowym / á potym nábrawszy oney wody ciepło w sikawke wpuszczay że tám w korzeń meski / známienicie kámień wypadza łamiąc ij w prawdzie / iteż náprzeciwko boleniu żołądká y inszych wnetrznośći iest dobre to lekárstwo.

E ¶ Też vwárzony ostrzysz s sámym cynámonem w winie / thedy żołądek bárzo twierdzi y boleśći w nim zátłumia.

F ¶ Też vwárzenie tego ziela w oliwie sámey thák długo iżby bárzo wywrzáło / ále korzeń ma być wárzony skráiány drobno / á kto ma pámięć zápsowáną práwie z gruntu / włoż tego ná wegle / nád tym dymem biorąc ij w sie vsty / posila pámięć y głowe y mozg bárzo dobrze.

G ¶ Proch korzenia tego ziela włożony na rány zle / goi ie y wilgośći wysusza.

H ¶ Kto go thez pożywa czyni cudną barwe / iteż wonią vst złą przykrą odeymuie á wdzieczną czyni / Pláteáriusz powiáda.

I ¶ Korzeń thez tego ziela sthłuczony z zielem párálizowym álbo z sokiem ie° / á z oleykiem bobrowego stroiu / á to społem zmieszay á námázuy członki w ktorych iest bol / pomága y żyły pieté posila ktore są zemdlone.

K ¶ Jedno częste pożywánie korzeniá tego ziela iest szkodliwe / ábowiem pali krew / Awicenná mowi.

L ¶ Vwárzenie tego ziela goi rospádliny vst y dziąsłá zgniłe tą wodą płocząc / y zeby bárzo dobrze twierdzi.

M ¶ Wino w ktorymby był wárzon korzeń tego ziela / kthoby ie pił máiąc zły męcherz / á stąd częste puszczánie vryny y zbytnie / niemogąc czásem zátrzymáć / tedy pomága to wino y zástánáwia / y nyrkam iest osobliwą po-(moc.

N ¶ Gdy tez vwárzysz to w winie á przyłożysz go ná mácice záziebioną / zágrzewá ią czyśćie / krwáwnice stánowi / to iest krew s stolcá / y náprzeciwko długim febram osobliwą moc ma / gdy go ktho w syropie pożywa. Serápio / Pándekthá / Pláteáryusz o thym mowią.

Sándáliná ábo Złotnik álbo Jáskotcże gniázdo.

Celidonia Schelwurtz.

Rozdział xlij.

D Celidonia

A Celidonia ieſt ćiepla y ſucha w czwartym ſtopniu/ á ieſt dwoiáka/ wietßa y mnieyßa/ á wßákoz iedná miáſtho drugiey może być brána/ á gdy ktory Doktor piße ia w recepthách/ thedy korzenie ma być rozumiano nie ziele/ ábowiem w korzeniu ieſt wietßa moc roſpadzáiaca/ trawiaca itez przyćiagáiaca.

B ¶ Ieſt pomoc náprzećiwko boleśći zebow/ ktora przychodzi z zimney przyczyny/ to ieſt gdy proch s korzenia Celidoniowego bedzie ná zebie bolacym trzyman.

C ¶ Głowa też czyśći z zimnych wilgośći itez máćice pániam/ y otwor nißßy wyſußa bárzo dobrze/ gdy proch korzenia Celidoniowego z oleykiem Liliowym zmießaß/ á uwikleß w báwelne y tám wetkaß izby ták było przez noc/ á potym wyymieß. Abo ták uczyń/ weżmi korzenia tego prochu abo wßyſtkiego ziela y korzenia/ warz ze tho w wodzie/ á potym poſtaw pod ſie/ izby párá ßłá miedzy miedzy nogi do máćice.

D ¶ Też weżmi korzenia Celidoniey/ ſtłucz ze ij á potym warz w winie/ á gdyby miał gryzienie w żywoćie/ thedy rozmoczywßy gebke w onym ćiepłym winie przykładay na mieyſce bolace/ odeydzie bol precż/ y ná kolike ieſt dobre to lekárſtwo.

E ¶ Też rzecż przyrodzona pániam wywodzi gdy ſobie tym bedzie náparzáła máćice.

F ¶ Też wodá w ktoreyby wrzáło korzenie Celidoniowe/ włożywßy w nie miodu/ á tym ſobie uſtá płokáć/ wyſußa kroſty złe w uśćiech ygoi/ á nawiecey bolace/ kancerowi ſie thez bárzo przećiwi.

G ¶ Też proch tego korzenia s ſokiem iego fiſtule záſtánáwia wyſußáiac ia gdy tego bedzieß wpußczáć czeſto w iáme fiſtulna/ Pláteáriuß powiáda.

H ¶ Też ſok Celidoniey s tucya ktora ieſt w áptece zmießewßy ie ſpołem/ á thego wpußczay ná oczy/ pothwierdza mdłe oczy wyiáśniáiac ie y mákuły ſpadza z nich.

I ¶ Niektorzy piia wino w ktorym wárzona Celidonia dla żołtey niemocy.

K ¶ Dioßkorydes kápitulo de Celidonia/ ſok Celidoniey wietßey z miodem wárzony ná weglu/ bielmo y inße nieczyſtośći z oczu ſpadza y śćiera.

L ¶ Też ſok celidoniowy s trocha ſiárki kiedy pomáżeß ſkore tym/ kłoſty y inße ßkárádośći zgłádza á ták dobry ieſt ná świerzb.

M ¶ Też ſok celidoniowy z miodem zmießány á pothym ćiepło w nos wpußczony/ głowe czyśći/ Pándektá powiáda y Serápio s powieśći Dioßkorydá.

Skoczek wielki.

Catapucia. Spingkrant.

Rozdział xliiij.

A SKoczek/ ieſt tho ziele ćiepłe w trzećim ſtopniu/ á wilkie w wthorym/ á gdy w recepták naydzieß piſano o ſkoczku/ maß rozumieć nie o zielu ále o ziárnkach/ s ktorych ziarnek ſkoreczke wierzchnia zdzieráia.

Zielony ſkoczek ma przednia moc czyśćienia y purgowánia flegmy/ á potym melánkolia y kolere pedzi precż.

B ¶ Też ma włoſność purgowánia wilgośći przez uſtá/ á to z nieiákiey tłuſtośći y lipkośći ktora ma w ſobie/ á ták nie wádzi bieráć ábo pożywáć thych ziarnek zdrowym ludziom dla záchowánia zdrowia.

C ¶ Też niemocnym ieſth dobre/ á nawiecey

máiacym

máiącym ná káżdy dzień febrę ktora zowią quotydyana/ktora s flegmy stoney pochodzi/ ktorey też flegmy y świerzb sie mnoży/ á tho tym obyczáiem vczyniwszy syrop. Weźmi Skoczkowego násienia/ polney dryakwie/ polney ruty/ káżdego z nich po gárśći/ korzenia sosnki mnieyszey/ páprotki/ káżdeo z nich po czterzy drágmy/ kániey przedze/ listhkow senes káżdego z nich po dwie drágmie/ ty wszysthki rzeczy warz w wodzie áże do wywárzenia trzećiey części/ á przecedziwszy oslodz zszymowánym miodem/ á ták sie tego syropu nápiyay poranu y w wieczor przed wieczerzą ze dwie godzinie.

D ¶ Też możesz sobie vczynić klaret tym obyczáiem/ weźmi Skoczku garść/ cynámonu/ gálgánu dwie drágmie/ imbieru trochę/ thy rzerzy stłucz wszystki miałko á warz ie w winie á przyłoż troche miodu zszymowánego/ á pothym przecedz przez worek/ á to bedzie roskoszne picie ludziom známienitym á roskoszným/ á nawiecey tym ktorzyby mieli febre/ quotidiane.

E ¶ Też to picie iest dobre tym ktorzy máia bolesć w nogách/ ktorego picia ábo syropu pożywáć możesz y w miesney polewce.

F ¶ Też wino w ktorym było wárzono to ziele iest dobre ku piciu tym ktorzy miewáia kłocie w ćienkich ielitách/ zową te bolesć Iliácá bárzo zła y szkodliwá tá niemoc.

G ¶ Tezcho wino w ktore przyłożysz ziela pirwoznik/ ktore sie nápierwey vkázuie ná wiosne/ á osłodziwszy gdy sie tego nápiyać bedzieszabowiem iest dobre náprzećiw párálizowi/ y náprzećiwko bolom członkowym y stáwo-

H ¶ Też proch skoczkowy strocha pro-(wnym. chu cynámonu w miekkim iáiu wziethy/ ábo w tákiey polewce/ leguchno purguie flegme z człowieká.

I ¶ Moc liśćia skoczkowego iest mnieysza niźli ziarnek iego.

K ¶ Też ziarnká tego ziela pietnaśćie w liczbie skorki z nich ziawszy/ á zmieszawszy snimi troche áloepátyki á mástiki też troche/ zmieszay to społem stłukszy á vczyń piluły/ weźmi ná noc chcesli áby z ćiebie wypedziły flegme s kolera y insze wodne wilgośći przez stolce/ czynia też wrácánie.

L ¶ Też świerzb y trąd wypadza y glisty z żywotá dźiećiom/ gdy ie vwárzysz w wodzie á ku piciu dasz. Serápio s Pándekta powiádáia.

Ogorek/

Cucumer, Gorcken.

Rozdział xliiij.

Ogorek iest zimnego y wilkiego przyrodzenia w wtorym sthopniu/ násienia pożywamy w receptách/ násienie ogorkowe/ bániowey/ cytrullowe/ malonowe ty násienia sa iakmiarz iednákiey mocy y wlosności/ Ty násienia vśmierzáia gorącość/ zápalenia/ iteż gorącość kolery odeymuia/ iedno iż ogorki/ cytrulli/ málony/ czynia złe wilgośći/ ktore sa łácne ku prochnieniu/ y gniłośći/ á ták potym ku zimnicą/ iedno iż násienie ogorkowe/ lepsze iest niż cytrullowe Cytrullus iesth trudnieyszy ku strawieniu/ á czyni zimnice bárzo długie/ ktorego złości przećiwi sie hányż zágrzewáiąc żołądek. **A**

Ktorzy ludzie miewáia omdlewánie z gorącey przyczyny/ sámá tylko wonia ogorkowa ożywia człowieká serce chłodząc.

B ¶ Sok ogorkowy ábo cytrullowy prágnienie odeymuie.

C ¶ Też gdy vwárzysz ogorek s cytrullem w wodzie á przyleiesz troche octu á miodu/ á to sie

cieplo nápijeß / czyni wrácánie flegmistemi wilgosciámi / á náwiecey gdy kniemu przylozyß ziarnek skoczkowych.

D ¶ Sok ogorkow s sokiem cytrullowym / vsmierza bolesć czlonkow táiemnych v meßczyzn / to iest iadrek / gdy ná nie przylozyß rozmoczywßy piekny fácelet.

E ¶ Náśienie ogorkowe / citrullowe / málonowe / sa náśienia pedzące vryne / á ták sa godneku lekárstwam.

F ¶ Tez te náśienia sa dobre náprzeciwko zátkániu watroby y sledziony / nerek / mecherzá / y náprzeciwko wrzedzienicam / ktore sie czynia w piersiách / ále ie trzebá z wierzchnich skorek obłupowáć / á potym ie maß zetrzeć / á potym w tyzánnie wárzyć / potym przecedziwßy ocukruy á piy / bedzieß miał lekárstwo náprzeciwko tym chorobam.

G ¶ Tez w gorących á w ostrych gorączkách iáko w vstawicznych trzećiączkách / ktore zowiemy ogniowemi / ábo thez w lozných niemocách / to czworo náśienie vwárzone tym obyczáiem / iest wielkiey pomocy. Warz náśienie ogorkowe / málonowe / cithrullowe / y bániowe / wárz ie w wodzie iákoby we dwu kwartu / á potym włoz k nim soku wysokiego mleczu mniey nizli pol kwarty / kwiatkow fiołkowych / rozynkow drobnych iákoby po czterzech drágmách / náśienia láktucżánego / kurzey nogi / ieczmieniu / iuiube sebesthen / w áptece ty sa owoce / kázdego rowno po dwie drágmie / sliwek wiegierskich siedm / niechay ty rzeczy wráia wßythki spolem przylawßy spiećć łyzek octu / ázby trzećia cześć wywrzáłá / á potym przecedziwßy ocukruy / á piy poránu y w wieczor cieplo po trunkowi / á gdy ij wypijeß zá kilko dni / Wezmiz potym lekárstwo s soku rozánego z apthekí pot vncyey / kássyey fistuly trzy drágmy / á tho wezmi ná świtániu z wodką mleczowa / á z borakowa dla stolcow / iest to rzecz nie podla temu mozeß wierzyć ná tákie niemocy gorace / á potym názáiutrz po purgácyey / wezmi kołacz kow zá groß kthore zowa Triásándáli / ábo Diarodon ábbátis czterzy rázem dla posilenia zoladká y watroby / abowiem ten syrop y tym iest dobry bárzo ktorzy máia suchoty / vryne tez pedzi / y stolce czyni lekko / Serápio s Pándekta powiádáia / y Pláteáryuß tego poświádcza.

Tátárskie ziele.

Calamus Aromaticus, Kalmuß.

Rozdział xlv.

A Test tho ziele tátárskie ciepłego y suchego przyrodzenia á ma moc cieńczenia y vmocniánia swoia korzennośćia wrodzona / á ztadze pobudza rzecz przyrodzona pániam známienicie / itez vryne pedzi / gdy ij vwárzyß w winie s kopytnikiem á z bozym drzewkiem / potym osłodziß trocha miodu zßymowánego / á tego sie nápijay poránu y w wieczor trunek / á pothym onymze zielem pierwey przecedziwßy one wode w ktorey wrzáło / okłáday cieplo dymioná y mácice / ábowiem tho spráwia ku mieniu ich rzeczy.

B ¶ Tez wino w ktorym wrzáło tátárskie ziele z zielem y z náśieniem opichowym y z chebdowym / á potym ocukrowawßy / iedst dobre náprzećiwko opuchlinie zywotá ktora przychodzi z zimney przyczyny / itez iest dobre to pićie náprzećiwko trudnemu pußczániu vryny / ktora bywa po trosze á z boleśćia / itez nerki wspomága chore / A gdy czopek vczyniß stych ziol po vwárzeniu á włozyß w mácice / niemoc pániam przyrodzona pobudza / y bolenie w mácicy vśmierza / ábo vczyń stych ziol wánne náwárzywßy tego ziela / siedzze wtey wánie / ábo okłáday sobie dimioná y mácice. Tez

C ❡ Też plastr vczyniony s Tátárskiego ziela á s korzenia dyptanowego/ stłuczże ty rzeczy społem á wley knim oliwy/ á ieszcze drugi raz przetłucz á potym ciepło przyłoż ná goleni w ktorychby byłá boleść ábo łamánie/ abowiem ma moc osobliwą plastr ten náprzeciwko tá tym boleściam posiláiac żyły pięté y mieysce oddłáwione ábo stłuczone wspomágáiac/ co iest rzecz czesto doświádczona.

D ❡ Korzeń tego ziela tátárskiego iest bárzo korzenny á zágrzewáiacy/ á iesth dobry náprzeciwko boleniu żołądká y inszych wnetrznośći/ ktora boleść pochodzi z zimney przyczyny y z wiatrow.

E ❡ Thez wino w ktorymby wrzáło to korzenie s cynámonem á z galgánem/ trawienie czyni dobre/ ábo vczyniwszy proch s tego korzenia á s cynámonem á z galgánem/ zwiazawszy ty prochy day wypić z winem ciepło dla posilenia żołądká/ á ocukruiesz dobrze.

Konop/

Cannabis, Hanff.

Rozdział xlvj.

Konop iesth ciepła y sucha w wthorym stopniu/ náśienie konopne iest więczszey wági nizli sámo ziele/ Kthore ma wielka moc wysuszáiaca/ też ma moc rospądzáiaca opuchliny w wiátry/ prze to náśienie konopne iest dobre ná opuchlinę żywotá/ kthora bywa z zimney przyczyny/ á mleko vczyniwszy gęste s siemięmiá konopnego/ wysusza náśienie przyrodzone meżczyznam/ á nikthorzy wyćiskáia sok z siemienia wpuszczony ciepło w vcho/ boleść odeymuie y vśmierza/ Serápio powiáda/ iż gdy korzenie konopne świeże/ będzie vwárzone s korzenim wysokiego ślazu á s pśinkowym/ á potym stłuczesz á vczynisz plastr/ á przyłożysz ná wrzedzienice álbo ná bolaczkę bolaca á zápalona/ bárzo iest vżyteczne.

B ❡ Też oley s konopnego náśienia wpuszczony w bolace vcho/ boleść vśmierza.

C ❡ Też gdy kto wyćiśnie sam sok z náśieniá konopne° á pożywa go/ tedy czyni boleść głowy

D ❡ Też listki konopne z bożym drzewkiem w ługu wárzone/ sa pożytheczne/ ktoby sie mył tym ługiem/ tedy włosy długie czyni/ y głowe bárzo czyśći.

E ❡ Siemie thego ziela ieść sie nie godzi/ iż trudne iest ku strawieniu. Ale polewká s niego służy dobrze głowie/ iż mozg twierdzi.

F ❡ Też sok wszystkiego ziela wpuszczony ćiepło ná ránę bol vspakaia.

G ❡ Też ktoby sie obiadł siemieniá konopnego á stadby miał nieiáka chorobę/ tedy sie ma napić wody z miodem á z octem vwarzoney ábo siropu acetosum (w áptece máia) odeydźie niemoc/ to iest boleść wnetrzna/ y boleść głowy ktora bywa dla dymow wstępuiacich w głowę z żołądká s tego siemieniá konopne°

H ❡ Też vwárzywszy náśienie y korzenie konopne z bláywásem á z oleykiem rożánym stłucz ty rzeczy społem á potym onego przykładay ná bolaczkę vznasz pomoc.

Krokos/

Cartamus, Wild Safran.

Rozdział xlvij.

Záfran domowy álbo Krokos ma w sobie cieptość w wthorym stopniu/ násienie domowego ßáfránu iest náużytecznieyße/ á potym iego kwiat / ma włosność wysußáiaca/ y očieraiaca/ cknienie czyni y skłonność ku wrácániu y sthołce pobudza/ á ták żołądkowi ßkodzi / á wßákoż gdy kniemu przyłożyß troche imbieru á gálgánu / tedy vczyni purgácia ten krokos bez obrázenia żołądká.

A

§ Kwiečie tego krokosu stárwßy ie ná proch przymießaß octu/ á gdy tym bedzieß námázowął dyiwe mieso álbo lißay/ zginie.

B

§ Też spádáły iezyk ábo vstá v dzieči thym námázeß kilko rázow á vleczyß.

C

§ Też kwiatki ßáfránu ogrodnego w winie wárzone / mleko w pierśiach białym głowam sśiádłe rospußczáia.

D

§ Też násienie thego krokosu vwárzone w polewce kápłuniey abo kurowey/ czyni stolce przez ktore wywodzi flegme z żołądká j z piersi/ Jthez tey polewki stym ßáfránem możeß wlać w klißtyrz do ielit chceßli kolike vleczyć

E

§ Też żołta niemoc vleczyß gdy kwiatki tego krokosu vwárzyß w syćie/ á te° sie daß ná pić kilko rázow poránu ćiepło dobry trunek

F

§ Też gdyby kogo niedzwiadek vkąsił/ tedy vwarz krokos w winie ábo w wodzie á day sie nápić / y zápočić sie potym/ á ktemu then krokos stłukßy przymießay octhu / á przyłoż ná ráne ktora niedzwiadek vczynił/ wyćiaga iad/ powiádáia niektorzy lekárze/ áby korzeń krokosow w rece trzymány boleśći bronił / ktoraby miáłá przyść od vkąßenia niedzwiadkowego.

G

§ Teß kur stáry kijem zábity/ á nie zárzezány/ ktory ma być wywnetrzony á ostubiony/ á ty rzeczy weń máia być włożone/ naprzod/ cynámon/ krokos/ hányż/ lebiotká/ y korzenie páprotki/ káżdego z nich pod miárą/ á potym záßpuntowawßy tego kurá / maß wárzyć ze dwie godzinie / á potym tá polewká iest dobra náprzećiwko iádom niedzwiadkowym y wężowym/ o czym Pándektá s Pláteáryußem powiádáia y o tym świádczą.

H

Kápustá.

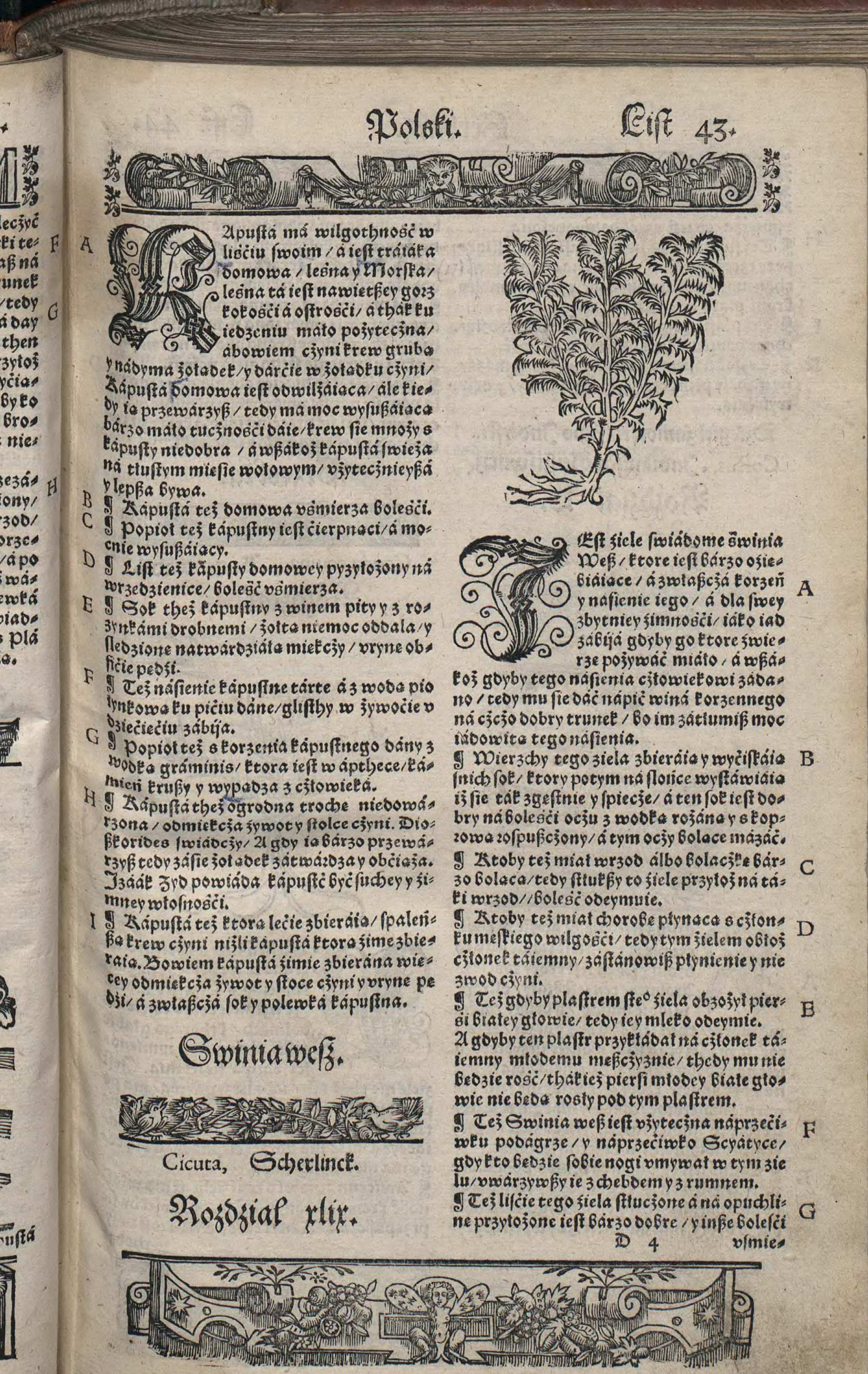
Caulis, Kraut.

Rozdział xlviij.

Kápustá

A Kapuſtá má wilgothność w liśćiu ſwoim / á ieſt trżiák á domowa / leśna y Morſka / leśna tá ieſt nawietſzey gorzkokośći á oſtrośći / á thák ku iedzeniu máło pożyteczna / ábowiem czyni krew gruba y nádyma żołądek / y dárćie w żołądku czyni / Kápuſtá domowa ieſt odwilżáiąca / ále kiedy ią przewárzyſz / tedy má moc wyſuſzáiąca bárzo máło tuczności dáie / krew ſie mnoży s kápuſty niedobra / á wſzákoż kápuſtá świeża ná tłuſtym mieśie wołowym / vżytecznieyſzá y lepſza bywa.

B ¶ Kápuſtá też domowa vśmierza boleśći.

C ¶ Popioł też kápuſtny ieſt ćierpnąci / á mocnie wyſuſzáiący.

D ¶ Liſt też kápuſty domowey pyzyłożony ná wrzedzienice / boleść vśmierza.

E ¶ Sok thez kápuſtny z winem pity y z rozynkámi drobnemi / żołtą niemoc oddala / y ſledzionę natwárdziáłą miekczy / vrynę obfićie pędzi.

F ¶ Też náśienie kápuſtne tárte á z wodą piolynkową ku pićiu dáne / gliſthy w żywoćie v dźiećięćiu zábija.

G ¶ Popioł też s korzenia kápuſtnego dány z wodką gráminis / ktora ieſt w ápthece / kámień kruſzy y wypądza z człowieká.

H ¶ Kápuſtá thez ogrodna troche niedowárzona / odmiekcza żywot y ſtolce czyni. Dioſkorides świádczy / A gdy ią bárzo przewárzyſz tedy záśie żołądek zátwárdza y obćiąża. Izáák Zyd powiáda kápuſtę być ſuchey y źimney włosności.

I ¶ Kápuſtá też ktora lećie zbieráią / ſpaleńſzą krew czyni niżli kápuſtá ktorą źime zbieráią. Bowiem kápuſtá źimie zbierána wiecey odmiekcza żywot y ſtoce czyni y vrynę pędzi / á zwłaſzcza ſok y polewká kápuſtna.

Swinia weſz.

Cicuta, Scherlinck.

Rozdział xlix.

A Jeſt źiele świádome Swinia Weſz / ktore ieſt bárzo oziębiáiące / á zwłaſzczá korzeń y náśienie iego / á dla ſwey zbytniey źimnośći / iáko iad zábija gdyby go ktore zwierze pożywáć miáło / á wſzákoż gdyby tego náśienia człowiekowi zádano / tedy mu śie dáć nápić winá korzennego ná czczo dobry trunek / bo im zátłumiſz moc iádowitą tego náśienia.

B ¶ Wierzchy tego źiela zbieráią y wyćiſkáią ſnich ſok / ktory potym ná ſłońce wyſtáwiáią iż śie ták zgeſtnie y ſpiecze / á ten ſok ieſt dobry ná boleśći oczu z wodką rożáną y s koprzową rozpuſzczony / á tym oczy bolące mázáć.

C ¶ Ktoby też miał wrzod álbo bolaczkę bárzo bolącą / tedy ſtłukſzy to źiele przyłoż ná táki wrzod / / boleść odeymuie.

D ¶ Ktoby też miał chorobę płynącą s członku męſkiego wilgośći / tedy tym źielem obłoż członek táiemny / záſtánowiſz płynienie y nie zwod czyni.

E ¶ Też gdyby plaſtrem ſteo źiela obzożył pierśi białey głowie / tedy iey mleko odeymie. A gdyby ten plaſtr przykłádał ná członek táiemny młodemu męſzczyznie / thedy mu nie będzie rość / thákież pierśi młodey białe głowie nie będą rosły pod tym plaſtrem.

F ¶ Też Swinia weſz ieſt vżyteczna náprzećiwku podágrze / y náprzećiwko Scyátyce / gdy kto będzie ſobie nogi vmywał w tym źielu / vwárzywſzy ie z chebdem y z rumnem.

G ¶ Też liśćie tego źiela ſtłuczone á ná opuchline przyłożone ieſt bárzo dobre / y inſze boleśći

vſmierza/ to ieſt rzecz doſwiadczona.

H ¶ Też ſwinia weß liśćie z náſieniem/ ſtukßy ty rzeczy ſpołem/ przyłoż ná członek męſki thaiemny/ oddala buynośc y członek mdli y broni pław nocnych.

I ¶ Też plaſtr przyłożony ná pierśi młodziuchney pánienki/ nie dopußcza im rośc.

K ¶ Też ſok náſienia świniey weßki pomázány ná oczy płynace/ záſtháwia łzy/ y oczy wyiáſnia.

Dziegiel zamorſki/ álbo Indiyſki.

Coſtus, Indiániſch Geißtſwurtz.

Rozdział L.

A Koſtus ieſth ziele/ ále ſie w Polſcze nie rodzi/ á ieſt troiákiego rodzáiu/ ieden ieſt ktory rośćie w Arábijey/ ten ieſt biały/ oſtrość w ſobie máiac/ á drugi rośćie w Indyey/ then ieſt czarny y gorzki/ trzeći rośćie w Syryey á ieſth woniey przykrey/ á ieſt ná podobieńſthwo dziegielu/ biały ieſt nalepßy świeży/ ktory czerwiwy nie ieſt/ ktemu nie śmierdzacy/ á ktory nie kaſa w iezyk/ á ktory w Indiey rośćie. Jeſt to ziele ćiepłey y ſuchey włoſnośći w trzećim ſtopniu.

B ¶ Coſtus ieſt oſobne lekárſthwo pośiláiace pietę żyły/ á nawiecey gdy kogo powietrze rußy iáko páráliż/ thedy oleiek ſtego ziela ieſth bárzo dobry máczáć paćierze y wßyſtek grzbiet/ álbo kto ma oddławione ábo odćiśnione żyły/ thedy koſtowym oleykiem námázuy ćiepło. Też drżenie ktore w ograßkach bywa oddála/ gdy tym oleykiem grzbiet námáżeß.

C ¶ Też przyrodzona niemoc pániam porußa á to gdy bedzie vwárzona w wine ábo w wodzie/ á thego ſie daß ráno ábo ná noc nápić/ Takież y kurzenie ſtego zielá vczyni.

D ¶ Boleśći też w máćicy oddala gdy tego ziela páni ſie nápije vwárzywßy w winie/ y ſtolce czyni/ i też ſie przećiwi iádom ktore przychodza z vkaßenia weżá y iáßczorki.

Przeſłka.

Cauda equina, Katzenwadel.

Rozdział lj.

A Przeſłká ziele o ktorym Awicenná w wthorych kſiegách kápitulo o Przeſlce mowi: Iż ieſt ziele ktore roſćie ná dolinách/ kthorego głabie ieſth czcze/ á ku rumienośći bárwa ſie ſktánia. Jeſt ziele nie thák oſtre iáko ſkrzyp bywa/ ma po po ſobie członki iáko y ſkrzyp/ á ma korzenie twárde/ to ziele ieſt zimney mocy y wyſußáiacey/ á ſmák ma gorzki ćirpnacy/ á dla tego ma moc wyſußáiaca.

B ¶ Awicenná mowi o tym zielu/ iż ma włoſnośc krew záſtháwiáć ſkadkolwiekby ſie przepußczáłá/ Rány ktore z złych kroſt przychodza

chodza wyſuſza y goi ie mocnie y żyły piethé porwáne ſpáia y zraſzcza / iteż wnetrznośći wſzytki / á zwłaſzczá ielitá y watrobe y żołądek poſiła / y náprzećiwko opuchlinie ieſt dobra / ták w trunku iáko y pláſtr z niey vczyniony / á wſzákoż Gálienus vczy wárzyć ſáme przeſlke z winem á z woda / á oſłodzić troche cukrem / á tego ſie nápijáć / powiáda iż czyrwona biegunke / y chorobe białym głowam / zbytnie bedaca záſtánáwia / krew z noſá zbytnie płynaca / y biegunke káżda z winem ábo z bábczána wodka pity ná czczo / o czym Dioſkorydes świádczy / iż bárzo dobra ieſt przeſlká ludziom ſtłuczonym álbo vtrzaſnionym / day pić z winem ábo z woda vwárzywſzy / y ná dycháwice też ieſt dobra / ktora czyni vlżenie w perſiách / y oddech wolny czyni / y káſzel odeymuie.

Trzebulá /

Cerifolium, Kerfelkraut.

Rozdział liij.

WEſth ziele zágrzewáiace y wyſuſzáiace zbytnie / á rośćie tho ziele poſpolićie ná mieyſcách wypráwnych / iáko przy rolach kſieżycá kwietniá rośćie / Izáak mowi o tym zielu w kſiegách Dietarum / To ziele w wodzie vwárzone / á potym miodem oſłodzone á ćiepło pite / pedzi vryne kto iey niemoże puſzczáć / iteż boleśći / ktoćie w bokoch y w mecherzu vſpakáia.

Theż wiátry y nádymánie żoładkowe z grubych wiátrow poſpadza y trawi / y zámulenie / to ieſt opilácye z żył wyczyśćia.

Też wodá z trzebule poránu pita / flegme w pierſiách y w żoładku trawi / á gdy k niey octu przyczyniſz / tedy gliſty w żywoćie v dzieći zábijá / y wypadza / iteż mole ktorzy włoſy ſieka ſpadza / y káżda opuchline roſpadza.

Macer theże w ſwoim Herbarzu wypiſuie tego ziela włośnośći ná przerzeczone niemocy bárzo vżyteczne.

Wielka Ozánká.

Camedreos, Gamanderlin.

Rozdział liiij.

WIelka ozánká ieſth ziele nie bárzo wyſokie / podobne ku debczynie / liſthki ma przyſzerſzym ku miertce podone / á roſkráiáne / Rośćie to ziele ná mieyſcách kámiennych opoczyſtych

cp⸗czyſtych/kwiatki ma bárwy fiołkowey/ To ziele zbieráią ku lekárſtwam kiedy iuż ná ſienie w nim dozrzeie/ á weſpołek z náſienim ma być zbierána/ Gálienus powiáda iż ieſt mocy ćiepłey wyſuſzáiącey/ á ſthąd ieſt bárzo podobna ozánká ku debczynie.

B ❡ Mocy tego ziela tyſą/ Naprzod vwárzona ozánká w proſtey wodzie/ á oſłodziwſzy miodem káſzel leczy/ y ſledzione zátwárdziáła też miękczy.

C ❡ Thez opuchłym ludziom ieſt pożyteczna/ martwy płod z żywotá wypadza/ á zwłaſzczá vwárzona ozánká w occie á w wodzie/ ſledzione zátwárdziáłe odmiekcza/ á z winem vwárzoná ozánka á pitha/ káżdemu ſie iádowi ſprzećiwi. Gálenus ták mowi: Ozánká ieſt ſmáku troche gorzkiego y troſzke przy kwáśnieyſzym/ á dla tych ſmakow ieſt bárzo vżyteczna náprzećiwko niemocam ſledziony vryne y pláwy białym głowam pedzi obfićie/ iteż wſzelkie nieczyſtośći grube z wnetrznośći wywodzi/ o tákichże włoſnośćiách Serápio lekarz ſtáry tego ziela wypiſuie/ powiáda ná záſtárzáły káſzel ieſt oſobney pomocy/ y żołądek poſiła/ kurczu broni/ W aptece ſyrop czynią ſtey ozánki/ ktorego możeſz vżywáć náprzećiwko tym wſzytkim niemocam z wodkámi/ piołynkowa á ielenich iezykow/ iteż żołta niemoc czarna ktora przychodzi s ſtrony ſledziony/ to ziele w wodzie vwárzone á poránu ćiepło pite po trunku/ vleczy.

Mała Ozánká.

Camepiteos, Feldt Cipreſs.

Rozdział liiij.

A Ozánká máła/ ktora ſie z Greckiego iezyká wykłada máła ſoſnká/ ábowiem woniey ieſt to ziele ſoſnowey/ á ieſth máła ozanká podobna iákmiarz we wſzytkich włoſnośćiach wielkiey ozánce/ Serápio ták mowi: Ozánká ieſt ziele ktore rośćie ledá gdzie ná ziemi/ á ieſth troiáki rodzay iey/ iedná ſnich ieſt wietſzey mocy/ ktora má liſtki iákoby zoſ⸗

chodnik/ iedno iż troche mnieyſze á koſmáte/ á pzy ſámych rozczkach liſtki ſą mnieyſze/ wonią máią iákoby ſoſniá/ kwiatki ma bláde/ náſienie czarne/ gáłąſki ſą długie. Wtory rodzay tego ziela ma gáłąſki bárzo długie á ćienkie/ ále liſt y kwiećie y náſienie podobne pierwſzemu. Trzeći rodzay máłey ozánki ma gáłąſki nasuc telnieyſze bláde y koſmáte á to ieſt práwy ſámiec/ Rozgá tego ziela przy ktorey ſą gáłąſki ieſt chropowáta/ nie gládka á biała/ kwiećie ma białe bárzo drobne/ ále woniey iednákiey z inſzemi.

B ❡ Serápio lekarz mowi: ozánká máła czyśći wnetrznośći omywáiąc y oćieráiąc zámulenia flegmiſte z żołądká y z wątroby y z ſledziony/ á ták náprzećiwko żołthey niemocy ieſt nád inſze ziołá wielkiey mocy.

C ❡ Thez pláwy białym głowam pedzi/ gdy vwárzyſz the ozánke z bylicą/ á oſłodziſz miodem/ á tego daſz ſie nápijáć trunek poránu/ też vryny zádzierżenie poruſza.

D ❡ Tez gdy ieſt zielona ozánká/ ma moc goiąca rány naráſzczáiąc ćiáłem/ y twárdość pierſi roſpadza/ y odbićie ábo wywinienie vzdrawia/ gdy ſnich plaſtr vczyniſz z miodem á z oliwą zmieſzawſzy.

E ❡ Dioſkorides ták powiáda gdy korzeń máłey ozāki bedzie pity z wodą vwárzonej przez ſiedm̄ dni żołta niemoc vleczyſz: ágdy go vwárzyſz w miedzie pitym/ kto ná ſciátzke/ to ieſt

denna

Dēna boleść/ ma pic trzydzieści dni a będzie zdrow/ tym ludziom ktorzy máia chora wątrobę/ ktorzy máia bolenie w krzyżách ieſt to rzecz doświádczona iż ná to dobry korzeń ozánki/ ktorego turcy często pożywáia.

F ❡ Też gdy vwárzyſz korzeń ozánki w wodzie á ona woda rozmaciſz make iara/ ták iż vczyniſz plaſtr przyczyniwſzy oliwy/ tedy ten plaſtr przykłáday ná mieyſca kthoreby czuynośći nie miáły/ á ktoreby ćierpnęły/ na to pomaga/ też twárdośći ktore bywáia około ran odmiękcza y roſpądza.

G ❡ Też gdy figi ſtłukſzy w możdzerzu/ zmieſzaſz ſtą wodą / w ktoreyby było wárzone korzenie ozánki máley / á k nim przyłoż żywice á ſtego vczyniſz twárdy plaſtr ktory rány czyśći y goi.

Koſztywał/

Conſolida maior, Walwurtz

Rozdział lv

A Koſztywał rośćie ná mieyſcách wilgothnych / gáłąſki ma podobne lebiodce/ ſą woniáiące á ſłodkiego ſmáku/ korzeń długi ma/ troſzke żołty á miąſzſzy. Drugi rodzay koſztywału ieſt kthory zową Simphitum/ wierzch ma oſtry á chropáwy: długi ná dwá łokćia/ á węgláſty/ ſłup te° ziela wnątrz nie ma nic/ liſt ma w ſobie oſtry/ chropáwy á przydłużſzym/ na podobieńſtwo miodunki/ ma kwiatki w ſobie bárzo ſłodkie tho ziele gdy zetrzeſz przyłożyſz ku ćiáłu gołemu/ nátychmiaſt vczyni świerzbienie/ á korzeń ma czarny zwierzchu/ á wewnątrz biały á wilgotny á to ieſt práwy koſztywał więt

B ❡ Korzeń koſztywału więtſzego miáłko ſtłuczony ſtárty á z wodką podbiałową pity/ dychawice leczy/ oddlawienia y opuchłe mieyſcá roſpądza/ á to gdy to ziele ſtłuczeſz weſpołek z liśćiem/ á przyłożyſz ná mieyſce wzdęte á odćiśnione miaſto plaſtru.

C ❡ Też rány ſtula y zraſzcza / á gdy tego ziela włożyſz w gárniec gdzie mięſo wre / tedy ſie ſztuki zraſtáia.

Głowienká Czerwona.

Conſolida minor, Braunellen.

Rozdział lvi.

Głowienká czerwona ma moc oćieráiącą / á ſtądże ropę z płuc oćiera y wyczyśćia/ á druga ma włoſność zgromádzáiącą ták iż krew záſtánawia zbytnie płynącą/ ſmáku ieſt ſłodkiego/ woniey wdzięczney.

A

B ❡ Gdyby to ziele prágnący człowiek żwał/ prágnienie oddala/ odeymuie ſpołem y ochłá

C ❡ Też roſpukłym dzieciom vczyń (pienie. plaſtr/ á przyłoż ná roſpukłe mieyſce/ mocno

przywia

przywiązawszy ręcznikiem / vleczy dobrze.

D ❡ Czyrwona też niemoc vleczysz vwarzywszy z winem / to ziele bolenie krzyżow też odeymuie.

E ❡ Dioszkorydes takież swiadczy o tym zielu / iż gdy ie vwarzysz w pitym miedzie / a bedziesz sie tego miodu napijać / płucá ktore moią w sobie zgromádzenie ropy wyleczysz / á z wodą vwárzone á pity / boleść krzyżow vleczą.

F ❡ Korzeń też iego w winie vwarzony / pániam vpławy zbytnie bedące zástánawia / y czerwoną biegunkę sthánowi / á gdy ij vwárzysz w wodzie / s throchą octu / á z miodem prząsnym á osłodzisz / tedy kłócie bokow oddala.

G ❡ Pliniusz też powiáda / iż iádowity wrzod ktory z melánkoliey spaloney bywa / zową ij Antrax / leczy ten korzeń gdy bedzie vsuszon á potym miedzy dwiemá kámieniomá stárty / á onym prochem posypowáć then wrzod / nád domniemánie ludzkie leczy.

Głowienká Modra.

Consolida rubea, Gulden guntzel

Rozdział lvij.

Ta Głowienká czarna od niektorych zwána / á to dla iey ćiemnośći. Abowiem z dáleká sie zda szezeroczarnym krzaczkiem. List ma podobny listhkowi kędzierzáwcy mietki / kwiatek práwie modry / kwithnie Máiá y Czerwrwcá / áż Lipcá. ⁘

❡ Też ziele ma moc gorącą / y płod w żywoćie vmocniáiącą.

❡ Proch stego ziela vczyniony á dány ku pićiu z bábczáną wodką ábo z sokiem bábczánym / zástánawia vrynę kto iey nie może zátrzymáć / iteż przyrodzoną niemoc biáłym głowam zástánáwia / gdy sie thym prochem nápárzy vwárzywszy w wodzie deszczowey / á w thym máczáć gębkę y ciepło przykłádáć ná máćice.

❡ Też áby páni mogłá donosić dźieciątká w żywoćie / weźmi prochu s korzenia thego zielá vczynionego społtorá / prochu s koryándru / co złoty záważy / thártego cynámonu / gwozdzikow co po połzłotego záważy / á ty prochy rospuśćiwszy wosk / á therpenthyne zmieszay z woskiem / á gdy ochłodnie / vczyń plastr / kthory plastr przykłáday ná krzyże y ná máćice możesz.

❡ Kto też w żołądku nic nie może zádzierżeć tedy proch tego korzenia zmieszay z białkiem iáiecznym / á ná trzonie vpieczony / day ieść ná czczo / zástánowisz wrácánie y żołądek posilisz dobrze.

❡ Ma też włosność proch tego korzenia rány wysuszáć y goić / ma też moc oćieraiącą y wysuszáiącą ran / á ták y goiącą.

Psi Rumien.

Cotula fetida, Hundts dyle.

Rozdział lviij

To ziele

Ziele to pſi rumnek/ ma gáłaſki miekkie/ á liśćie podobne koprowemu/ kwiatki ma żołthe/ napodobnieyße rumienkowemu kwiećiu/ á oſtrośći ieſt wietßey niżli Rumien ſwoyſki/ ma liſtki drobne/ rośćie poſpolićie około murow/ ná śiedliſkách puſtych. A

B ¶ Kwiećie zgłowkámi tego rumnu pſiego ſtárte ná proch z woſkiem roſpußczone/ á Oliwy troche przylawßy/ ma moc twárdośći y guzow odmiekczáć y roſpadzáć/ á możeßk niemu troche ßafránu przyłożyć.

Powiádáia też niektorzy/ gdyby ſie kto nápił wody w ktoreyby wrzáło to ziele/ wyßedßy z łáźnie/ tedy dáie cudna płeć y bárwe tákiemu człowiekowi. Wrácánie też czyni/ ktorym wrácániem wypadza kolere/ á ták żołta niemoc vlecza.

C ¶ Awicenná powiáda/ iżby wonia pſiego rumnu wiátry w głowie trawiłá/ á ták ßumienie y pißczenie oddala.

Bánia/

Cucurbita, Kurbſen.

Rozdział lix.

Plinius piße o bántách w xix kziegách/ powiáda bánie podobne być ogorkom w włoſnośćiách/ á nawiecey w tym/ iż zimná niećierpia/ áni ſie zimie rodza/ á ná wilgotnych y ná gnoionych z właßczá/ ná poł ſtopy ná glebia ſádza bánie w ziemie/ Kśieżycá Kwietniá/ Máiá/ á drudzy Márca śieia bánie/ po pieći ziarn w iedno mieyſce ſádza/ ſtadże rozdże wynikna/ ktore potym dla buynośći rośćie wyſoko ku gorze/ á to gdy bedzie przy ſobie miáło iákie drzewno ábo płot/ ábo pokład vczyniony/ zá ktorym ſie pnie ku gorze wyſoko. Pálládius lekarz ieden powiáda/ iże náſienie w iedney báni ieſt rozne/ ábowiem tho ktore ieſt przy ſámey ßyputce/ ieſt lepße niż wierzchnie/ potym nie ták dobre w pośrodku/ á ktore ieſt ná dole bániey/ to ieſt mnieyßey dobroći/ á ieſt grubße itez ßerße/ ty bánie bywáia chowáne á nie rußáne z rozdza áż do ſámey zimy/ áby ſie náſienie tym lepiey d[illegible] łáło/ á potym onyż bánie zebráne po w[illegible] ná Słońcu ſußa. A

B ¶ Náſienie tych bań/ iáko piße [illegible] ápio ieſt chłodzace.

Włoſnośći ſámych bań ty ſa/ naprzod bánia ták świeżo ſtłuczoná/ iż bedzie ſnicy iákoby plaſtr/ ktory gdy przyłożyß ná wrzedzienice ábo ná wzdećie ćiáłá/ ktore bywa z zápaleniem vzdrawia.

D ❡ Też sok wyćiśniony z bánie/ á z rożánym oleykiem zmieszány/ bolenie vszu/ ktore z zápalenia przychodzi/ oddala/ á zwłasczá dzieciom lekárstwo iest przespieczne.

E ❡ Bolenie też głowy z goracey przyczyny/ y opuchlinę ktora bywa pod oczymá spadza/ y podágre vśmierza/ gdy tym będziesz mázał.

F ❡ Też bánie vwárzone w wodzie/ á potym ku oney wodzie przymieszay miodu á soli ocz kowátey/ á komu sie dasz nápić/ będzie miał stolce.

G ❡ Gdy z bánie wyymiesz náśienie/ á náleiesz winá/ á dasz temu ták stać przes noc y przes dzień/ á onego wina dasz sie nápić komu/ tedy będzie miał purgácią.

H ❡ Sok też bań/ boleść żebow vśmierza/ gdy w vściech chwilę będzie trzymány/ á gdy ktemu sokowi przyłożysz rożánego Oleyku/ á tym námážesz mieysce wątroby y sercá/ tedy tákie námázánie oddala zbytnią gorącość w febrách.

I ❡ Też sok bániowy z ośrodká białego chlebá zmieszány á iáko plastr vczyniony/ iest vżyteczny náprzećiwko podágrze y herizipile/ to iest wrzod s kolery bárzo bolący/ leczy.

K ❡ Czynia też popioł s skorek bániowych/ ktory proch goi rány ná członku táiemnym męskim.

L ❡ Náśienie bániowe/ ma moc wysuszáiacą/ ktore gdy będzie ná proch startę/ á będziesz záspowáł onym prochem rány złych krost/ wysusza ie mocnie y goi.

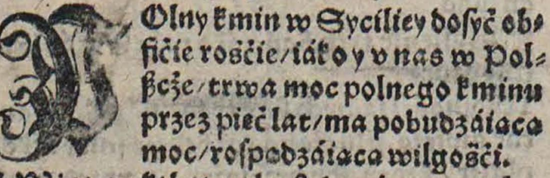
M ❡ Też w karmiach náśienie bániowe pożywáne/ żołądek odmiekcza y prágnienie odeymuie/ y wątrobę zápaloną chłodzi.

Polny Kmin álbo Hányż/

Caros, Wisenkimel.

Rozdział lx.

Polny kmin w Sycyliey dosyć obficie rośćie/ iáko y v nas w Polszcze/ trwa moc polnego kminu przez pięć lat/ ma pobudzáiacą moc/ rospędzáiacą wilgotśći.

❡ Wino w ktorymby był wárzony polny kmin/ iest vżyteczne náprzećiwko zádzierżeniu vryny/ iteż w potráwách iedźiony/ posila żołądek ku trawieniu/ wiátry w żołądku trawi/ y chęć ku iedzeniu dawa/ iteż robaki w żywoćie zábiia/ y drżenie sercá oddala/ Plinius pisze/ Polny kmin w Sycyliey być nalepszy y wietszey mocy. Korzeń polnego kminu może być iedźiony od ludzi iáko pásternak/ iest tegoż smáku.

C ❡ Też iest dobry tym ludziom/ ktorzy ćierpią S. Wálántego niemoc/ y kászlącym/ y ktorzy máia bolenie krzyżow/ y tym ktorzy niemogą vryny wolno pusczáć/ y ná przećiwko káždemu iádowitemu vkaszeniu.

D ❡ Też bolenie y kłoćie w żywoćie vśmierzá/ ktore przychodzi z grubych wiátrow.

E ❡ Ziárná kminu polnego startę ná proch á z octem rospusczone/ świerzby y párchy ná głowie leczą/ á gdyby sie ktory człowiek tym okádził/ tedy zgrzytánie żebow będzie mieć

Ptásze gniazdo/

Daucus creticus, Fogelnest/

Rozdział lxj.

Gniazdo ptásze/ iest ćiepłe y suche w trzećim stopniu/ ktorego ziela kwiatki więcey sa godne ku lekárstwu niż korzenie y liśćie iego/ á iest dwoiákie to ziele iedno ktore połáćinie zowa Creticus/ á drugie ktore zowa Azinius/ ktorego ostowie po żywáia/

żywáia/ tu bedzie wypiſánie o tym ktory zowa Creticus ma moc roſpadzáiaca/ trawiaca/ y ściencząiaca/ á ieſt popadzáiacey vryny.

B ¶ Náprzećiwko rymie y náprzećiwko káſzlowi/ y náprzećiw dychawicy z zimney przyczyny ieſt dobre ptáße gniazdo/ gdy bedzie vwárzone kwiećie iego w winie s figámi ſuchemi á z lákrycia/ á te° ſie máia nápijáć ći ktorzyby ty choroby mieli/ á to gdyby w ſobie goraczki niemieli/ á gdyby goraczke mieli/ tedy z woda á nie z winem máia być vwárzone/ ty rzeczy/ á gdy włożyß w to wino Diápráſſyum (kołaczki ſa w áptece) tedy ießcze lepiey bedzie/ á to ieſli ty choroby z zimney przyczyny ſa/ á ieſliby z goracey przyczyny były/ tedy ty rzeczy z woda maß dáwáć/ bo vino zápala

C ¶ Też wino w ktorym wrzáły ptáßego gniazdá kwiatki z hányżem dáne ku pićiu/ wiátry grube y oſtre trawi w żywoćie/ á ták kolice nie dopußcza być.

D ¶ Náprzećiwko opuchlinie vczyń ſyrop táki/ Weźmi kwiatkow ptáße° gniazdá iedne garść/ náſienia opichowego/ włoſkiego kopru/ piotrußczánego/ káżdego czterzy drágmy/ korzenia ſpárágowego/ bruſcy/ w áptece naydzieß/ warz ty rzeczy w winie á w wodzie iáko w pułtory kwarty wßytkie° áże iák miarz do połowice wywre/ á potym przecedz á osłodź trocha miodu/ á potym ſie nápiyay tego ſyropu poránu y wieczor/ á gdy ij wypiieß/ weźmiß ty piluły dawßy ie vczynić do Apteki/ ták nápiſawßy/ Weźmi piluł z wilczego łyká/ á vczyń dziewięć z wodka włoſkiego kopru/ á potym názáiutrz po pilułách/ weźmi kołaczkow dla poſilenia Dialaccá.

E ¶ Też przerzeczony ſyrop wſpomaga mdła watrobe y ſledzione/ broniac niemocy ſtych członkow pochodzić/ iteż drogi ktoremi vryná wyczyśćia/ iteż máćice czyśći s ſprochniáłych wilkośći/ á to gdy k niemu przyłożyß trochę Triferám ſárácenicam/ ieſt elektwarz w áptece ták wezwány.

F ¶ Też vczyń czopek rozmaćiwßy tey trifery w tym ſyropie/ á przyłożywßy prochu te° ziela ptáßego gniazdá/ á troche mirry á Oliwy ze dwie vncye/ á ták możeß te° troche powárzyć a ſte° vczyń czopek ktory włoż w máćice.

G ¶ Też wino w ktorym wrzáło to ziele/ ieſt dobre náprzećiwko kámieniowi/ y náprzećiwko obfitośći zbytniey vryny/ Pándektá/ Pláteárius/ Serápio o tym powiádáia.

Diptan biały/

Fraxinus pumila, Diptám.

Rozdział lxij.

DIptan ieſt ćiepłe y ſuche w trzećim ſtopniu/ ná mieyſcách ſuchych á kámiennych rośćie to ziele/ korzenie Diptánowe ieſt więtßey ważnośći y mocy niżli ſámo ziele/ á przeto w lekárſtwách poſpolićie o korzeniu ma być rozumiano. A Korzeń diptánow ma być obierány ktoryby nie miał w ſobie żadnych dziurek/ bowiem táko

wy korzeń ma moc rospadzáiącą/ trawiącą y przyćiągáiącą iad/ á przeto iest bárzo dobry Diptan náprzećiwko vkąšzeniu iadowitych robakow/ ábo źwierząt/ gdy korzeń Diptánow bedzie ſtłuczony z Oleykiem cebulnym/ á thego przyłoż ná mieyſce vkąšzone/ bárzo pomaga iad wyćiągáiąc z bolącego mieyſcá.

B ¶ Gdy vwárzyſz Diptan ábo trzemdále z bylicą á z niedoſpiálkiem á z zielem/ ktore zowa Benedikt/ w winie/ á ktoby był ránny/ day mu ſie tego nápić/ ábowiem poſpolity lud bárzo trzyma o tym pićiu/ iże ieſt rozliczney pomocy ránnym ludziom goiąc rány rychło/ á żadnego iatrzenia niedopuſzcza.

C ¶ Proch korzenia Diptánowego z bláiwáſem zmieſzány á s ſmołą iodłową/ iże bedzie iákoby máść/ ktorey ná ráne przykłáday/ ábowiem ſie pod nią goi y ſpáia rány.

D ¶ Thez niemoc przyrodzoną pániam wywodzi/ iteż łożyſko/ ktore zową po łáćinie ſecundiná/ wywodzi z żywotá/ y vmárły plod wyćiąga/ á to gdy vwárzyſz korzenie Diptánowe z bylicą/ á z bożym drzewkiem w winie/ á osłodziwſzy miodem ſzymowánym/ tego ſie bedzie nápiiáłá.

Ktemu też proch korzenia Diptánowego z mirrą á s ſokiem bylicżánym zmieſzawſzy ty rzecży ſpołem/ á vczyniſz czopek z báwełny ktory námoczywſzy w tych rzeczách/ włoż do máćice ná noc/ tedy rychło tákież vczyni iáko y pierwſze lekárſtwo.

E ¶ Też to pićie iáko ieſt wyżſzey nápiſano ma moc pobudzáiącą vryny/ ktora s ćieſzkośćią przychodzi.

F ¶ Też Wino w ktorym wrzáło tego ziela korzenie s piołynkiem/ ieſt dobre tym/ ktorzy miewáią bolenie w żołądku/ á nawiecey s pokármow złych/ iáko z bedlek.

G ¶ Też náprzećiwko dichawicy z zimney przyczyny vwarz Diptánu s figámi ſuchemi w winie/ á pothym przecedź á dobrze wyćiśni á tego ſie nápiyay.

H ¶ Też vwárzenie Diptanu s chebdem á z ośpichem w proſtey wodzie/ a potym przecedzi wſzy ocukruy ábo osłodź/ á teᵒ ſie nápiyay ná przećiwko opuchlinie ieſt dobre lekárſtwo.

I ¶ Też gdy vwárzyſz Diptan w wodzie/ á oną wodą w łáźni bedzieſz oćierał ćiáło/ ktoby miał żołtą niemoc pomaga/ bowiem żołtość ná wirzch wychodzi/ á s potem wypływa.

K ¶ Theż gdy nákłádzieſz Diptanu w domu ſwoim/ iadowite robáctwo/ iáko węże y iáſczorki wypadzą s tego domu/ Pándektá/ Pláteárius y Serápio powiádáią.

L ¶ Też Diptan w wodzie vwárzony á potym w przáſny miod włożony/ káſzel oddala iedziony ná czczo.

M ¶ Też Diptan w ktorym domu bedzie ná kilo mieyſcách/ wygania z onego domu gad.

N ¶ Też weźmi Diptanu y cáſtoreum/ to ieſt bobrowych ſtroiow/ każdego rowno czeſć co złoty zawáży/ ſoku rućiánego ſześć łyżek/ á ty prochy ſtym ſokiem zmieſzay/ wpuſzczay tego po troſzcze w nos/ ábowiem świętego Wálántego niemoc vzdrawia.

O ¶ Też komuby ſie członki ábo ſtáwy ſkurczyły z boleśćią/ tedy tym máſz/ vznaſz pomoc.

Soſnká mnieyſza.

Esula minor, Kleinwolforcz/

Rozdział lxiiij.

A Jeſt ćiepła y ſucha w trzećim ſtopniu/ Korzeń ſoſnki godzi ſie ku lekárſtwam/ á ma moc purgowánia flegmy/ á potym też y melánkolia s ćiáłá człowieczego/ ieſt ſoſnká dobra náprzećiwko zimnicy/ ktora bywa ná káżdy dzień/ iteż náprzećiwko ſtáwowym bo

wym boleściam ieſt bárzo dobra / to ieſt / ná przećiwko boleściam nog y rąk / y náprze- ćiwko páráliżowi / y ná kolikę w ćienßych ie- litách y náprzećiwko opuchlinie z źimney przyczyny / tym obyczáiem ſpráwowáć. Weź mi korzenia ſoſnki / korzenia piotrußczáne- go / korzenia chebdowego / mleczowego káż- dego po czterzy drágmy / náſienia włoſkiego kopru / náſienia opichowego j hányżowego / rowno iákoby po dwie drágmie / máſtiki / cy- námonu po trzech drágmách / warzże ty rze- czy we dwu kwart wody áżeby trzećia cżęść wywrzáłá / á potym przecedziwßy ocukruy / á tego ſie nápijay poránu y wieczor / Jeſliby ludzie roſkoßni brzydzili ſobie to pićie / tedy warz korzenie ſoſnki s świnie miesem á z rozynkámi á z hányżem / á ták niechay pożywáią tey to polewki náprzećiwko tym cho- robam / ábo vczyń klaret s prochu ſoſnkowe- go korzenia / s prochem gálgánowym / hány- żowym / máſtikowym / á będzie przyiemnieyßy ku pićiu.

B ¶ Soſnká nie ma być pożywaná od tych ktorzy ſą goracego przyrodzenia / ábowiem by goraczká byłá ſnadź tácno / co ieſt rzecz doświádczona od Serápioná / á nawięcey ßkodzi tym / ktorzy zwykli miewáć Emoroidi / to ieſt krew z żyłek / ktore ſą około ſtolcá / zbytnie wywodząc krew s nich / też dla ſwoiey ćirpnośći záćiſkáiąc ony żyłki / czyni w nich nieiáką opuchlinę / tákież y wilcze łyko toż czyni / bo ma w ſobie oſtrość s ćirpnośćią / Serápio Cápitulo o ſoſnce to powiáda.

C ¶ Też w mleku ſoſnki nie máß żadnego pożytku / ábowiem obraża kto go pożywa / gdzie wiele lekárzow ktorzy krążą około ludzi / á będąc niedoſkonáli / wiele ludzi tym mlekiem potruli / á gdy od nich pytano / ktoreby lekárſtwá dawáli w pićiu ludziom chorym / powiádáią / iże mleko ſoſnki z oleykiem kákolowym / ktora rzecz tákowy gwałt im czyniłá w ſtolcách / iż od nich vmieráć muſieli / Serápio / Pándektá / Pláteárius o tym mowią.

Mlecz wyſoki /

Endiuia, Meyen diſtel.

Rozdział lxiiij.

Jeſt źimny y ſuchy w pierwßym ſtopniu / liſt mleczowy ieſt godny ku lekárſtwu / s ktorego pokarm bywa / á nawięcey z świeżego / ieſt rozliczney mocy świeży mlecz ále ſuchy nic nie ieſt / Ma moc popędzáiącą vryny y potwierdzáiącą iteż ochłodzáiącą / á przeto ieſt dobry náprzećiwko zátkániu ſledziony y wątroby s przyczyny goracey. A

¶ Też ieſt dobry náprzećiwko żołtey niemocy / y náprzećiwko tercyánie iákażbykolwiek byłá / y náprzećiw zápaleniu wątroby / y ná bolączkę gorącą / vczyniwßy tákie pićie. Weźmi ſoku mleczowego poł kwarty / ieleniego iezyku / podrożniku / láktuki káżdego s nich po poł gárśći / kwiátkow fiołkowych / rozynkow náſienia ogorkowego / malonowego náſienia / bániowe° / citrullowego / káżdego s nich po dwie drágmie / warzże ty rzeczy w kwarćie wody cáłey áż do połowice wywre / á potym przecedziwßy ocukruy / á ták ſie tego ſyropu nápijay po trunku poránu y wieczor kielká rázow / á potym ſyropie / weźmi Reubárbárum ná proch ſtłuczonego dwie drágmie / á záwiązawßy w chuſtkę / włoż ij w mleczową wodkę ná noc / á potym ná świtániu wyćiśni czyśćie one chuſtkę iżeby moc onego Reubárbárum wyßłá w one wodkę / á potym rozmocz też w oney wodce Cáſsie fiſtule / diáfiniconis lekwarzu káżde° po dwie drágmie / á potym poránu ćiepło wypiy / vczyni ßeść ſtolcow / á potym dla pośilenia weźmi kołaczkow z ápteki / ktore zową Triáſandal / ábo confect s fiołkow. B

C ❡ Drugie / dla zápalenia watroby możesz przykłádáć faceleth rozmoczywszy w mleczowey wodzie / á przymieszawszy kniey troche sándálowych trocin czyrwonych. Drugie w iedzeniu masz pożywáć pokármow chłodzących / nic s pieprzem nie kłáść / ále gruce / krupy ięczmienne / ráki też z octem wárzone są dobre ku iedzeniu przy tákiey watrobie / ptyzánná thez s cukrem dobra iest nápiyáć sie iey.

D ❡ Też wodá mleczowa z bláiwásem á z octem / iest dziwney mocy ná członki zápalony chłodząc ie.

E ❡ Też gdy weźmiesz wodkę mleczową / á sok wysokiego slazu s trochą száfránu / á tym ná mász bolenie / ktore bywa w nogách.

F ❡ Też mleko / ktore bywa w mleczu zmieszáne s tucią / ociera y spądza bielmo z oká.

G ❡ Też weźmi wodki mleczowey / máki ięczmienney / á troche száfránu / á uczyń plastr / á ten plastr serce posila y drżenie oddala / Awicenná powiáda.

H ❡ Też ktho ma czyrwone krosty ná licu / sok thego mleczu wysokiego przyłożony ná ony krosty / wysusza snich ogień y spądza ie.

Szádziec /

Eupatorium, Hirtzklee.

Rozdział lxv.

Szádziec iest ziele ciepłe w pierwszym stopniu á suche w wtorym stopniu / niektorzy ij zową száłwią polną / á thák iestih w prawdzie / iest dobry ná párálíż wszytkiego ciáłá / iż też ná párálíż iednego ábo dwu członku ktorych kolwiek bądź / ná párálíż ciáłá wszytkiego vczyń tak syrop. Weźmi soku sádzcowego / soku száłwiowego / káżdego snich po połowicy więtszey kwarty / piołosnki / lebiotki / máioranu / káżdego snich po pol gárści / bobrowego stroiu / cynámonu káżdego snich dwie drágmie / vwarz ty rzeczy z białym cukrem ocukrowawszy / á tego sie nápiyay poránu y wieczor po trunkowi ciepło / á gdy ij wypiyesz / weźmi ty piluły / dawszy ie vczynić do ápteki / tym sposobem. Weźmi mássy pilut de Euforbio dwá skrupuły / Mássy pilut śmierdzących iedeń skrupuł / turbit pol skrupułu / ingbieru trzy ziarnká / zmieszay ty rzeczy społem / á vczyń pilul dziewięć s syropem kocánkowym / á weźmi ie o pol nocy / á potym názáiutrz weźmi kołaczkow diácástoreum spieć poránu ábo diántos mikołáikowych dla posilenia.

A

B ❡ Też náprzeciwko opuchlinie y żołtey niemocy / gdy ty choroby przychodzą s strony záthánia śledziony ábo watroby / ten syrop bedzie dobry / weźmi sádzcu / száłwiey / chebdu káżdego po gárści / náśienia opichowego / włoskiego kopru / piotruszczánego / káżdego po 3. drágmy / warz ty rzeczy w winie / áż do trzeciey części ma wywrzeć / potym przecedź y nápiyay sie tego poránu y wieczor / potym weźmi piluły de Mesereon poltrzeciá skrupułá / iże ich ma być dziewięć / á weźmi ie w pol nocy / á názáiutrz weźmi kołaczkow Diáłáccá / ábo electuárium ducis / dla posilenia.

C ❡ Thez vwárzenie sádzcu z bożym drzewkiem w ługu / iest dobry ná párszywą głowę / y ná mole / y ná otreby ktore są w głowie.

D ❡ Też sok sádzcow s sokiem kobylego szczawiu á polney ruty / zmieszawszy z occiánym syropem / kthory zową w áptece Oximel / á przyley knim wodki polney driákwie co chcesz / ábowiem ten syrop wypądza świerzb s ciáłá bárzo mocnie.

B ❡ Też sok sádzcu s sokiem kobylego szczawiu á z wieprzowym sádłem / á s trochą soli á sádzki / thy rzeczy wespołek zmieszay dobrze á vczyń iákoby máść / a thym námázuy świrzb / bárzo pomaga.

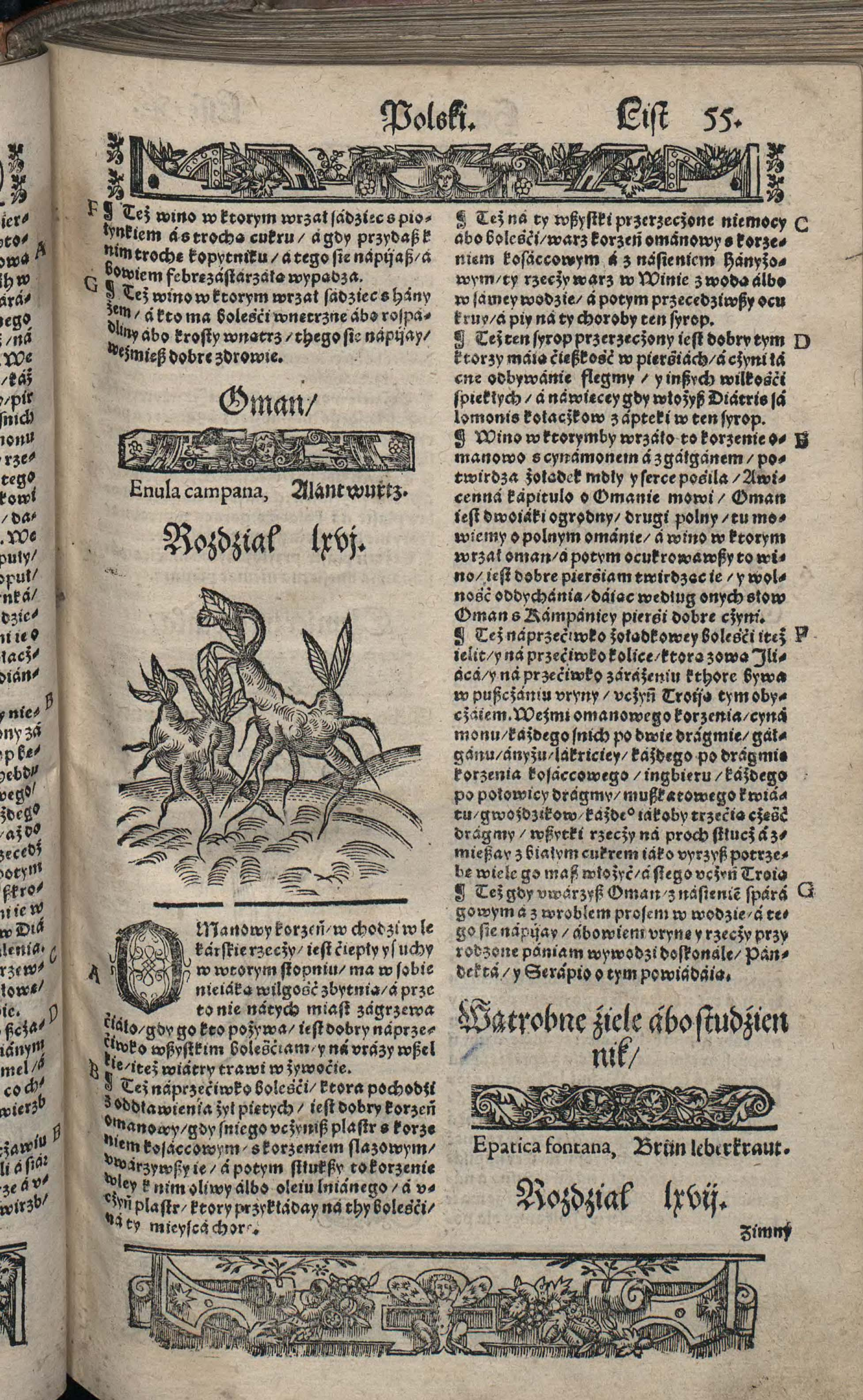
F ¶ Też wino w ktorym wrzał ſádziec s pio-
tynkiem á s trochą cukru / á gdy przydaß k
nim troche kopytniku / á tego ſie nápijaß / á
bowiem febrę zá ſtárzáłą wypądza.

G ¶ Też wino w ktorym wrzał ſádziec s hány
żem / á kto ma boleśći wnetrzne ábo roſpá-
dliny ábo kroſty wnątrz / thego ſie nápijay /
weźmieß dobre zdrowie.

Omán/

Enula campana, Alantwurtz.

Rozdział lxvj.

A OMánowy korzeń / w chodzi w le
kárſkie rzeczy / ieſt ćiepły y ſuchy
w wtorym ſtopniu / ma w ſobie
nieiáką wilgość zbytnią / á prze
to nie nátych miáſt zágrzewa
ćiáło / gdy go kto pożywa / ieſt dobry náprze-
ćiwko wßyſtkim boleśćiam / y ná vrázy wßel
kie / iteż wiátry trawi w żywoćie.

B ¶ Też náprzećiwko boleśći / ktora pochodźi
z oddłáwienia żył pietych / ieſt dobry korzeń
omanowy / gdy ſniego vczyniß plaſtr s korze
niem kośáccowym / s korzeniem ſlazowym /
vwárzywßy ie / á potym ſtłukßy to korzenie
wley k nim oliwy álbo oleiu lniánego / á v-
czyń plaſtr / ktory przykłáday ná thy boleśći /
ná ty mieyſcá chor.

C ¶ Też ná ty wßyſtki przerzeczone niemocy
ábo boleśći / warz korzeń ománowy s korze-
niem kośáccowym á z náśieniem hányżo-
wym / ty rzeczy warz w Winie z wodą álbo
w ſámey wodźie / á potym przecedźiwßy ocu
kruy / á piy ná ty choroby ten ſyrop.

D ¶ Też ten ſyrop przerzeczony ieſt dobry tym
ktorzy máią ćießkość w pierśiách / á czyni łá
cne odbywánie flegmy / y inßych wilkośći
ſpiekłych / á náwiecey gdy włożyß Diátris ſá
lomonis kołaczkow z ápteki w ten ſyrop.

E ¶ Wino w ktorymby wrzáło to korzenie o-
mánowe s cynámonem á z gálgánem / po-
twirdza żołądek mdły y ſerce pośila / Awi-
cenná kápitulo o Omanie mowi / Oman
ieſt dwoiáki ogrodny / drugi polny / tu mo-
wiemy o polnym ománie / á wino w ktorym
wrzał oman / á potym ocukrowawßy to wi-
no / ieſt dobre pierśiam twirdząc ie / y wol-
ność oddychánia / dáiąc według onych słow
Oman s Kámpániey pierśi dobre czyni.

F ¶ Też náprzećiwko żołądkowey boleśći iteż
ielit / y ná przećiwko kolice / ktorą zową Ili-
ácá / y ná przećiwko zárázeniu kthore bywa
w pußczániu vryny / vczyń Troiſą tym oby-
czáiem. Weźmi omanowego korzenia / cyná
monu / káżdego ſnich po dwie drágmie / gál-
gánu / ányżu / lákriciey / káżdego po drágmie
korzenia kośáccowego / ingbieru / káżdego
po połowicy drágmy / mußkátowego kwiá-
tu / gwoźdźikow / káżde° iákoby trzećią część
drágmy / wßytki rzeczy ná proch ſtłucz á z-
mießay z białym cukrem iáko vyrzyß potrze-
be wiele go maß włożyć / á ſtego vczyń Troią

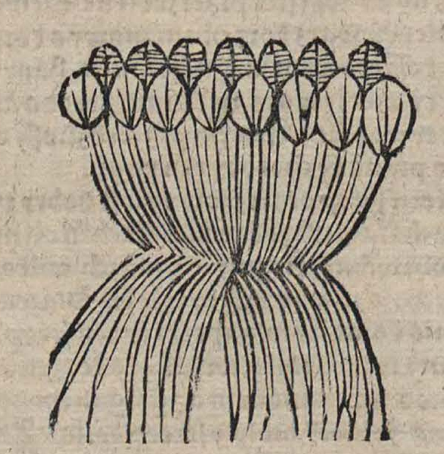
G ¶ Też gdy vwárzyß Oman / z náśieniē ſpárá
gowym á z wroblem proſem w wodźie / á te-
go ſie nápijay / ábowiem vryne y rzeczy przy
rodzone pániam wywodźi doſkonále / Pán-
dektá / y Serápio o tym powiádáią.

Wątrobne źiele ábo ſtudzien nik/

Epatica fontana, Brün leberkraut.

Rozdział lxvij.

A Zimny y ſuchy ieſt w pierwßym ſtopniu/ieſt ziołko roſtace około wod/ ábo ná wilgotnych mieyſcách ábo ná wilgotnych ſkáłách/á ieſt vżyteczne watrobie/ y wſpomágáiace ia w niemocách tey/ á przeto ieſt rzeczone watrobne ziele/á zwłaßczá náprzećiwko zápaleniu watrobnemu/iteż náprzećiwko żołtey niemocy/ma być daná wodá tego zielá/ ábo wodá w ktoreyby wrzáło to ziele z mleczem wyſokim / á ocukrowawßy pić.

B ❡ Náprzećiwko febrze ktora bywa trzećiego dniá/iteż ktora bywa ná káżdy dzień s ſtrony watroby chorey ábo wrzedliwey/tedy ten ſyrop niżey nápiſány lekárſtwem bedzie / y ná inße choroby wyżßey wypiſáne/ieſt ten ſyrop. Weżmi ſoku zielá watrobnego/mleczowego láktuczánego / káżdego rowno poł kwarty/ kwiatkow fiołkowych / rozynkow drobnych káżdego ſnich trzy drágmy/ śliwek Wegierſkich ſiedm/ty wßytki rzeczy warz we 2 kwartu wody/ áże do połowice niech wywre/á potym przecedziwßy ocukruy dobrze białym cukrem/á ták nápiyay ſie tego ſyropu poránu y wieczor we dwie godzinie przed wieczerza trunek coby w nim były ze czterzy vncie/á gdy ij wypijeß/weżmiß te purgácia z ápteki ták nápiſawßy ná kárćie. Weżmi lektwarzu s ſoku rożánego czterzy drágmy/ Reubárbárum trzećia cześć drágmy/ſpiki trzy ziarnká Cáſſie fiſtule trzy drágmy/á ty rzeczy rozmecz we czterzech vncyách ſyropu wyżßey nápiſánego/wypiyże to ćiepło ná świtániu / á názáiutrz / weżmi kołaczkow z Apteki zowa ie triáſandáli/ábo conſerwy fiołkowey dla pośilenia watroby/á zwirzchu vczyń plaſtr táki ná watrobe / wziawßy wodki wyſokiego mleczu co chceß/á zmießay ſnia prochu ſándáłow czyrwonych iákoby poł trzećiey drágmy /ſpodij prochu tego też ſpoł drágmy /á złożywßy fácelet we troie rozmoc w tey wodzie s tymito prochy / á przyłoż poránu ná watrobe ćiepło letnio / á tego czyń kilko rázow przykłádáiac.

C ❡ Też ziele watrobne/Jeleni Język /wyſoki mlecz/káżdego maß wziać po gárśći / á potym ocukruy á piy dla zátkánia watroby y ſledziony/s ſtrony wilgośći goracych.

D ❡ Też tych zioł przerzeczonych ſtłuczonych/ á potym przyłożonych ná ſáme watrobe/dobry plaſtr ná bolaczke goraca watrobna/ ktory nie dopußcza ßyrzyć ſie bolacce.

E ❡ Też ten plaſtr przyłożony na máćice/záſtánawia mieſiecna niemoc pániam.

Czemierzycá biała/

Elleborus albus, Weiß nißwurcz.

Rozdział lxviij.

A Biała Czemierzycá/ieſt ćiepła y ſucha w trzećim ſtopniu/ ktorey ieſt dwoiáki rodzay/to ieſt biała y czarna. Biała Czemierzycá ieſt dla tego

tego rzeczona/iż ma biały Korzeń/abo też iż flegme/ktora iest wilkość biała purguie/ czarna dla tego iest rzeczoná/iże melánkolia czarna purguie/á korzeń telko wchodzi w lekárstwá. Tu własności białey Cemierzyce wypisuiemy / stárzy ludzie w purgácyách swych pospolićie vżywáli białey Czemierzyce iáko my teras vżywamy scámoneam / ábowiem pirwßy ludzie mocnieyßego przyrodzenia byli/á ták mogli wyćierpieć czemierzycy/ ále dziś rzadko icy vżywamy/ bowiem są ludzie mdleyßy dziśieyßych czásow/á ták z wielka dowćipnośćia á z waga/ma sie ważyć lekarz dáwáć czemierzyce/á naiwiecey tym ludziom ktorzy są ćiásnych pierśi/ ále mdłym y suchego przyrodzenia nie ma być dawaná czemierzycá/ábowiem czyni gwałtowne wrácánie y stolce zbytnie / iedno ludziom tłustym wilgotnego przyrodzenia ma być dawaná.

B ¶ Weźmi Cemierzyce dwie drágmie/vczyniwßy proch śniey á zwiazawßy w chustke włoż ná noc w wodke mleczowa/iże ták postoi spieć godzin/á potym czyśćie wyćiśni/á wypiy ná świtániu / dla febry kthora bywa ná káżdy dzień / y też dla bolesći ktora bywa w nożnych członkách y recznych / y náprzećiwko páráliżowi/to bedzie dobra pomoc.

C ¶ Też z wierzchu przykłádáiac vwárzone Korzenie czemierzyce z lebiotka/ oddala ty choroby przerzeczone / á gdy ießcze ku tym ziołkam ábo ku temu korzeniu przyłożyß łáku s śledzi ábo z inßych ryb słonych.

D ¶ Też proch białey czemierzyce zmießány s sokiem brzoskiniowym/álbo z oleykiem gorzkich migdałow / wpuść tego w vcho w ktorymby robacy byli/ tedy ie zábiya.

E ¶ Też gdy bedzie vwárzona w ługu / á tym ługiem głowe myieß / wßy nie dopußcza w głowie / y głowe z otrab czyśći.

F ¶ Też náprzećiwko świerzbowy/iest dobra máść z białey czemierzyce á z litárgirium/á z Oliwa y z octem/vczyń s tego máść/ Pándektá/Mezue/Serápio powiádáia/twierdzac te rzeczy.

G ¶ Thież proch białey Czemierzyce w nos wdmuchniony/czyśći głowe czyniac kichánie.

H ¶ Też sok czemierzyce z maka rżána zmießány/iest dobry ná myßy/bo od tego zdycháia / gdy ktora tego zákuśi.

I ¶ Też kto ma podágre/vwarz Czemierzyce białey w oleyku ktory zowa petroleum / á tym námázuy nogi bolace/ vznaß pomoc dobra.

Czarna Czemierzycá/

Elleborus niger, Swarce neisswurcz

Rozdział xlix.

WEst czarna Czemierzycá ćiepła y sucha / gdy ia dobrze kto przypráwi/ wßytko ćiáło náprawia y krew takież/ ábowiem purguie/ wypadza czarne melánkoliczne wilgośći. A

B ¶ Gdy nákłádzieß korzenia Czemierzyce w kokoß álbo w kapłuná/ á włożyß też włoskiego kopru z sta czemierzyca / á ták potym vwarz te kokoß iáko sie godzi/ á oney polewki nápiyay sie / á potym we dwie godzinie iedz melánkolia czyśći znamienićie y żywot otwiera/y ćiáło s krost czyśći.

C ¶ Też proch ták czarney iáko y białey czemierzyce/trawi mieso złe w ránách zágniełych.

D ¶ Też proch Czemierzyce czarney zmießány z miodem/ przykłáday ná fistułe / powiáda Pándectá/iże zá tylko dni zástånawia fistułe wysußáiac ia.

E ¶ Też oboiá Czemierzycá ma moc oćieráiaca/á ták iest oboiá dobra ná trad/ná czyrwone krosty/ kthore bywáia ná licu / y thież ná świrzb/to iest /gdy vwárzyß czemierzyce w wodzie

dzie s ſokiem kybylego ſczawiu / ábo w ſámym ſoku kobylego ſczawiu / á przyłoż k nim Litárgirium á troche miodu / á ták zmieſzawſzy to ſpołem á vwárzywſzy iż zágeſtnieie / tedy tym maż ty niedoſtátki námienione.

F ¶ Ocet w ktorym będzie wárzona Cemierzycá / boleść zebow vśmierza / ćiepło tym v ſtá płocząc ſobie / á gdy ktemu przyłożyſz grochu ábo pſzenice / á powárzyſz weſpołek / tedy ktoryby gołąb tego grochu ábo pſzenice záku ſił / káżdy zdechnie / Pándektá powiáda.

G ¶ Też powiádáią / gdy Cemierzycá rośćie podle korzenia ktorego drzewá / tedy owoc onego drzewá ſtolce czyni.

H ¶ Też náprzećiw robakom / ktorzy w vſzoch bywáią / zmieſzay proch Cemierzyce s ſokiem piołynowym á ćiepło potroſze wpuſzczay w vſzy / pobiyeſz tym robaki.

I ¶ Też weżmi korzenia Cemierzyce / náſienia włoſkiego kopru / á záwiązawſzy w chuſtke włoż w wodkę Jeleniego iezyká / á potym po pięći godzin wyćiſni / á ocukrowawſzy wy piy ćiepło / bowiem ten trunek flegmę y kolerę purguie s cżeką przez ſtolce wywodząc / itez tym ktorzy máią S. Válántego niemoc ábo w członkách / itez tym ktorzy máią párá liż / to przerzeczone lekárſtwo dáie pomoc.

K ¶ Czopek vczyniony s czemierzyce á z miodem / á obwálkowawſzy báwełnę vczyniwſzy ſniey czopek / włoż iį do mácice chceſzli przyść ku rzeczam przyrodzonym / iedno brzemiennym tego nietrzebá / ábowiem płod wywodzi przed czáſem / Pondektá z Janem Mezue powiádáią / iżby ſie trzebá wiárowáć Czemierzyce białey / ábowiem zádużá człowieká / á iad ieſt ćiáłu.

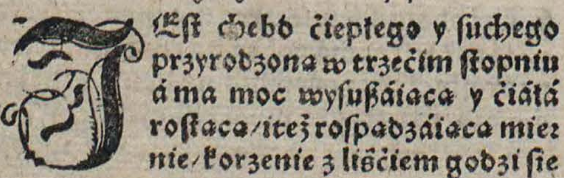
L ¶ Czarna czemierzycá w winie vwárzona / á pitá ocukrowawſzy / kwartánę oddala.

Chebd /

Ebulus, Atich.

Rozdział lxx.

A Jeſt chebd ćiepłego y ſuchego przyrodzenia w trzećim ſtopniu á ma moc wyſuſzáiącą y ćiáłá roſtącą / itez roſpadzáiącą mięźnie / korzenie z liśćiem godzi ſie

ku lekárſtwam bárzo dobrze.

B ¶ Też dla mocy ſwoiey roſpadzáiącey itez otwieráiącey rzecz przyrodzoną pániam pobudza / á gdy vwárzyſz chebd z bylicą / z bożym drzewkiem w winie / á tym okłáday dymioná y mácice / też wywodzi rzecz przyrodzoną pániam.

C ¶ Też ieſt dobry ná bolenie nog / ktore bywa z opuchliną / tym obyczáiem ſpráwuy. Weżmi chebdu / kwiátkow rumienkowych / noſtrzegu / káżdego ſnich pogárśći / otrąb pſzenicznych dwie gárśći / warzże ty rzeczy w ługu á tym ługiem vmyway przez dzień cżterzy rázy nogi ćiepło / ábo inſze mieyscá kędy bol był z opuchliną nie tylko nogi.

D ¶ Też ſok chebdow z roſołem ieſt dobry ná boleśći nożne y reczne zwirzchu przykłádáć.

E ¶ Też vwárzenie korzenia chebdowego z náſieniem włoſkiego kopru / piotruſzczánym z opichowym ná opuchlinę / ktora z zimney przyczyny pochodzi / niewymownie wſpomaga / Pándektá powiáda.

F ¶ Też ſok chebdu ćiepło wpuſzczony w vſzy / piſzczenie y ſzumienie od nich oddala / á gdy kniemu ſoku piołynkowego przymieſzaſz á w vcho wpuśćiſz po kilko rázow ćiepło / robaki vmarzą.

G ¶ Też ſok iego / przećiwi ſie vkąſzeniu iádowitych zwierząt / y krew s śiádła ábo mleko w pierśiách sśiádłe rozmiekcza / gdy tym ſokiem námażeſz mieyſce kielo rázow.

Pijáwki zábija kiedyby ſie ktora nápiłá teo.

H ¶ Wino w ktorymby wrzało korzenie chebdowe z lákrycia / káſzel zaſtárzały vſtánawia.

Rteż

iteż ślinogorz mocnie wypadza/ ktory zowa po łácinie Squinátia/ iest gárdłowy wrzod.

I ¶ Też sok chebdowy z wodą bábczáną á ſtrocha piretrum y z trochą miodu rożánego/ ty rzeczy zmieszay spolem/ á tym sobie vſtá płocz ciepło charkáiac/ ábowiem broni Rymy schodzić z głowy w gárdło y w piersi/ á le vſty wywodzi ty nieczystości/ iteż boleść zębow vśmierza długo trzymány w vściech y też czopek vpádły podnośi.

K ¶ Też wodá/ w ktorey wrzáło korzenie chebdowe z Jelenimi iezyki/ tym ktorzy máią ślezione chore/ wspomaga/ á gdy ktemu opichu przyłoży/ tym ktorzy máią kámień w sobie bárzo im dobre lekárstwo.

Kurdwan/

Edera terrestris, Gundetreb.

Rozdział lxi.

A Kurdwanowe liście iest godne ku lekárstwu/ liście iego z liściem wysokiego ślazu á s korzeniem mleczowym/ ty rzeczy spolem warz w occie á w wodzie/ á tego sie nápiyay ocukrowawszy/ ábowiec

B ślezione skáżona á opuchła náprawia.

¶ Abo ták vczyń syrop ná te niemoc. Weżmi soku Kurdwanowego/ soku Jeleniego iezyká/ káżdego snich po poł kwarty/ wysokiego ślazu/ maki z bobu/ korzenia mieczykowego/ káżdego snich po vncyey/ wszytki rzeczy sluszy warz w tych sokách przyląwszy trochę octu/ á potym rozmoczywszy w tym fácelet/ przyłoż ná śledzione opuchłą ábo zátwárdziáłą/ wszákże też wnątrz bierz piyąc.

¶ Ten syrop będziesz miał dobry ná skáżoną śledzione/ y náprzećiwko kwártanie/ náprzećiwko puchlinie/ y náprzećiwko żołtey niemocy z zimney przyczyny/ tym obyczáiem.

C Weżmi soku Kurdwanowego/ Jeleniego iezyká/ káżdego snich mniey niż po poł kwarty wierzchow piołynkowych/ kopytniku/ kwiatkow Centurzyiey káżdego snich po poł gárśćí kwiatkow borákowych/ rozynkow/ listkow senes/ káżdego snich poł gárśćí/ z ápteki epitimi ziele iest/ kániey przedze/ náśienia hányzowego/ opichowego/ włoskiego kopru/ pietruszczánego/ korzenia bruscy z Apteki/ szpárágowego/ káżdego snich trzy drágmy/ lakryceyey poł vncyey/ thy wszystki rzeczy warz w kwarcie winá białego ze czterzemá łyszkomá octu aż do połowice/ á potym przecedziwszy ocukruy dobrze/ á tego sie nápiyay po ránu ciepło po trunkowi/ á gdy ij wypiyesz/ weżmi te purgácyą w lektuarzech z Apteki. Weżmi lektwarzu hámech Mezue/ lektwarzu Diturbit/ diásene/ wszytkich rowno po dwie drágmie/ Cássyey wyćiągnioney czterzy drágmy/ á potym weżmi thego syropu/ czterzy vncye/ á rospuśćiwszy w nim ty lektwarze/ wypiy ná świtániu ciepło/ á názáiutrz dla pośilenia weżmi kołaczkow/ ktore zową Diácorus ábo diácálámentum/ á ná ostátek możesz przyłożyć ná śledzione przerzezony plastr zágrzawszy ij letnio.

D ¶ Też sok Kurdwanowy ciepło wpuszczony w nozdrze/ czyśći głowe y boleść iey vśmierza/ á gdy też tego soku w lewe vcho wpuśćisz/ tedy bolenie zębow ná lewey stronie vspokaia.

E ¶ Też vwárzony Kurdwan w ługu z łupinámi orzechow włoskich nie dozrzáłych/ włosy czyrni/ Pándektá powiáda.

F ¶ Też liście Kurdwanowe w wodzie vwárzone á oną wodą pitá poránu kilko rázow/ żołtą niemoc oddala.

G ¶ Też wánná vczynioná z wárzenia tego ziela/ á ktoby miał w nerkách kámień/ ma śiedzieć w oney wodzie ciepłey/ y náprzećiwko podágrze/ iest to zacna wánná.

¶ Też twárdość śledziony odmiekcza y rozpa dz

padza/gdy bedzie vwarzony bluſzcz w occie/ á przyłoż ony ná lewy bok.

I ¶ Też okchnienie oddala tym obyczáiem/ Weżmi ſoku bluſzczowego/á po kropce puſzczay čiepło w vſzy poránu y na noc.

Bluſzcz biały/

Hedera arborea, Klein Epheuw.

Rozdział lxxij.

A Bluſzcz then / ieſt rzeczony drzewowy bluſzcz/ bowiem ſie około drzewá wiie / kozy go rády pożywáia/mleká ſie im przymnaża dla tego pokármu/ Korzeń iego zimnego ieſt przyrodzenia / á czyni ziemie zimna ná kthorey rośčie / á długo trwa w zielonośći liſtu ſwoiego / ma ſmák gorzki s čierpnośćia niektora / ieſt dwoiáki rodzay bluſzczow/ieden biały á drugi czarny ábo ieden ieſt ſámiec á drugi ſámicá. Biały bluſzcz ma biały owoc/ á czarny ma czarny owoc/ Tym zielem Poetowie w Rzymie byli koronowáni dla ich ſláchetnośći rozumu/ gdźież to wielki Woyčiech powiáda/iżby Alexánder tym zielem Rycerze ſwoie koronował. Plinius powiáda / iż ten Bluſzcz ieſt drzewkiem bárzo wyſoko roſtac / zwłaſzczá gdy nardzie drzewo iákie / ábo mur ná ktorym ſie wiie/ma liſt iákoby drzewowy / á rozdzielenie w nim ieſth nieiákie weglowáte/ wonia máiac przykra / ſmák máiac gorzki/ pod čieniem tego drzewá/ weżowie y inſzy robacy rádzi przemieſzkawáia. Bluſzcz áczkolwiek ieſt gorzki / á wſzákoſz ieſt dobry ku lekárſtwam / ábowiem ma moc čierpnaca y záčiſkáiaca / á thák ieſt dobry náprzečiwko czyrwoney niemocy.

¶ Sok bluſzczow zmieſzány z oleykiem migdałow gorzkich w puſzczony w vſzy/oddala głuchość á ſluch przywráca.

¶ Też ſok w nos w puſzczony/ czyśći głowe/ y bolenie iey vśmierza/ábowiem ma moc w ſobie rozna á nieiáko przečiwna / á przetoſz też przečiwnym niemocam pomaga / ma moc trawiaca/ czyśčiaca / y boleśći vśmierzáiaca / á thák kiedy koziel bedzie karmion bluſzczem drzewnym/ tedy krew tákiego kozłá kruſzy kámień y wypadzáiaca s człowieká/ták z nerek/iáko y z mecherzá.

¶ Też ieſt ieden bluſzcz / ná ktorego liſtkách roſá pádnie á twárdzieie/á w kádzidło ſie obráca/ktore kádzidło lekárze wielkiey mocy być wyznawáia/ábowiem dym iego przyrodzona rzecz pániam pobudza / iteż czopek podnośi/ Serápio o tym powiáda.

Swieczki/

Eufraſia, Augentroſt.

Rozdział lxxiij.

A Swieczki / ieſt ziele bárzo podobne w rośćzkách Izopowi / Jedno iże świeczkowe rośćzki ſą bárwy fiołkowey / á drugie iż odrosla to ziele nie ma / ále liſt prawie s ſámego pretu wychodzi / drobny á kárbowány iákoby kurowy grzebień / kwiatki s ſiebie wypuſzcza nie prawie białe á drobne / iáko tu maß málowáne.

Brodawnik wielki /

Heliotropium maius
Stárendt wartzenkraut.

Rozdział lxxiiij.

A Brodawnik wielki / PLINIus powiáda / iż w ten czás kwitnie kiedy słońce bywa w známieniu niebieſkim ráku / á iáko słońce idzie / thakież iego kwiát zá słońcem idzie roſkwitáiąc ſie / á ſtądże potácinie to ziele ſolſequium zowa / iákoby náſláduiące słońcá / ábowiem iáko ſkoro słońce wznidzie / ták ſie też roſkwitnie iáko rychło zaidzie Słońce / á ono ſie thez ſtula / kwiatki s ſiebie wypuſzcza ku białości ſkłonne / też ku żołtości / y ku bronatności / to ieſt rozmáitey bárwy / á liſt ma chropáwy troche ciemny.

B ¶ Włoſność te ma to ziele / iż vwárzone w wodzie á poránu pite ciepło / flegme y kolere trawi w człowiecze / iteż niedzwiatkowemu vkąßeniu ſie przećiwi nie dopuſzcząiąc iádowi ſie ßyrzyć po ciele / gdy bedzie pite z Winem vwárzywßy dobrze.

¶ Też plaſtr vczyniony ſtego ziela / á przyłoż ná brodawki / ma moc iż giną od tego. B

¶ Też gdy czterzy ziarnká náſienia brodawnikowego z winem bedą ciepło pite przed kwártáną ſpoł godziny / tedy przeſtáie kwártáná ábo ſie vlżywa / á tym co tercyane miewáią / tedy trzy ziarnká day z winem przed przyſcim febry / tedy też przeſtáie trzećiaczká C

¶ Też od liśćia Brodawniku ſtłuczonego á przyłożonego ná opuchliny / rozchodzi ſie pod nim / thakież y ná podágre przyłożony plaſtr z liśćia iego odeymuie boleść / y thez przyrodzoną niemoc białym głowam pobudza / y martwy płod z żywotá wypadza. D

¶ Też Brodawnik weſpołek y z náſieniem / z Izopem / z włoſkim koprem / ſoli troche oczkowátey przyłożywßy k temu / to lekárſtwo zábija robaki w żywoćie / ták gliſty iáko y inße / krotkie á ßyrokie / ktore zową Aſcárides. E

¶ Thez gdy bedzie korzeń tego ziela ná ßyi noßony / niedzwiadek od tákiego człowieká vćieka / y iad iego nic mu nie ßkodzi. F

Włoska Kániánká /

Epitimum Weliſch fláchs ſeindeu.

Rozdział lxxv.

A Włoska Kánianká / ieſt ziele ktore rośćie we włoßech / á rośćie tym obyczáiem / iáko by kánia przedzá / á nalepße ná iednym wyſpie / ktory zowa Kretyńſkim / co nawaznieyße / to nalepße / á wonia ma oſtra / ktore ieſt przy liſowátßym / to ieſt nalepße / ále bláde ábo zoltáwe nie ieſt dobre ma moc ćiepla y wyſußáiaca y otwieráiaca y roſpadzáiaca / wnetrznośći poſila / prágnienie czyni / y zápala ćiáłá koleryczne / otwiera zywot czyniac ſtolce / iedno s pomoca inßych rzeczy / to zielenie ćierpi wielkiego ogniá / á ták y wielkiego wárzenia / á miedzy wßyſtkimi inßemi zioly / ma wiethßa własność purgowáć melánkolia / o czym Mezue / Awicenná / Serápio / Dioſcorides / y Gálenus świadcza.

B ¶ Mezue piße / niektorzy práwi ludzie powiádáia / áby epitimum / tá wyklina miáło tez flegme wypedzáć s ćiáłá / Páweł ieden lekarz mowi Epitimum wywodzi s ćiáłá człowieczego ſpalone wilgośći melánkoliczne / á ták ieſt lekárſtwo oſobliwe náprzećiwko niemocam / głownym / ktore z melánkoliey przychodza / iáko ieſt niemoc / ktora zowa melánkolia. Druga / ieſt zápomnienie / gdy człowiek márzy á ledá co mowi. Trzećia / ieſt pádáiaca / ktora s. Válántego zowa Tez to ziele záwrácánie głowy / y ſercá drzenie oddala / itez niemoc ſledziony leczy / tez kłoćie bokow y bolenie nerek oddala.

C ¶ Tez ktoryby człowiek miał cáncer wrzod ábo trad ná ſobie / vwárzywßy Epitimum s polna ruta / s páprotka / átego ſie nápijáć poránu przes kilko niedziel dla tych niemocy / Mirrá pozywána ſtego Epitimi ſámego vwárzenia zgarść / á prochu iego co czterzy złote záwaza / ieſt zábiezenie tym chorobam Wßákze / Lećie zadny człowiek nie ma pozywáć Epitimu / ále wieſieni / á ná wioſne / ty ſa czáſy godne ku iedzeniu tego.

D ¶ Tez kwártáne doſtátecznie vleczyß tym obyczáiem. Wezmi Epitimum ták wiele co dwá złote záwazy / kámieniá lázurowego z lubryka ćieśielſka / kázdego co złoty záwazy / á ták vwárzywßy pierwey Epitimi ziela w wodzie proſtey / wiec potym wziawßy to kámienie ná proch ſtárte / roſpuść w oney wodzie / w ktorey wrzáło Epitimum / dayze ſie onego nápić ná świtániu dobry trunek / á potym nie ieść áze przes ßeść godzin / iedno nie tego dniá maß dáwáć tego lekárſtwá / kiedy ma być febrá czwartaczká / ále przed byćiem iey dzień ieden.

Biala Gorczycá / Eruca, Weiſſer ſenff. Rozdział lxxvj.

Gorczycá biała / ieſt świádomá we wßem / iedná ieſt ogrodna á druga polna / domowa gorczycá ieſt zágrzewáiaca y odwilzáiaca w wtorym ſtopniu / á wßákoz polna ieſt mocnieyßa.

¶ Domowa gorczycá / czeſto iedzoná od ludzi / czyni ſkłonność ku iurnośći.

¶ Czynia s domowey gorczyce przyſmáki w ktorey ryby y mieſo maczáia / dáie chęć ku iedzeniu y ſmák / á wilgośći flegmiſte w głowie wyſußa.

¶ Plátearius powiáda o gorczycy / iz náprzećiwko párálizowi ieſt dobra / y náprzećiwko zádzierzeniu vryny / y náprzećiwko rzezániu kiedy ia s cebula vwárzyß w wodzie / á oney wody osłodziwßy miodem / daß poránu pić.

¶ Tez ziele ſámo gorczyczne w winie vwárzone á ná krzyz przyłozone ćiepło / czyni buyność ćieleſna / takiez y náſienie ſtłuczone ná proch á z miodem zmießáne przáſnym / przyłozze ná krzyz ábo ná nyrki / czyni ſkłonność ku rzeczam ćieleſnym.

¶ O tymze tez świadßy Gálenus / ize gorczycá czyni pomnozenie w meſkim náſieniu

y wiátry

y wiátry w żyłách/ á ták y prędkość ku cielesnym rzecżam/ iedno iż porusza bolenie głowy/ Ale kiedy gorcżyce z láktuką będzieß przyprawiał/ tedy odeymieß iey iadowitość zbytnią. Tenże Galenus powiáda/ iż gorcżycá biała ma moc zágrzewáiącą y wysussáiącą/ y temu mamy wierzyć iż ták iest/ bo tego doświadcżamy skutecżnie w zimnych á w wilgotnych niemocách.

Polna Rutá/

Fumus terre, Erdrauch.

Rozdział lxxvij.

A POlna rutá/ iest ciepła y sucha w wtorym stopniu/ Pandectá powiáda iż polna rutá rośćie z dymow grubych/ ktore pochodzą z ziemie/ im zieleńßa iest tym naleपßa/ ále sucha nie waży/ napierwey ma moc purgowánia melánkolią/ á potym flegme słoną/ y potym kolere/ á iest też popądzáiąca vryny/ á przeto vwárzenie polney ruty s piołynkiem/ s kwiatkámi Centurzyey/ z borakowemi/ káżdego snich wziawßy po poł gárśći/ korzenia sośnki/ korzonkow páprotki/ korzenia chebdowego/ káżdego snich po vncyey/ Ráńiey przędze/ Epitimi z Apteki/ listkow sene/ káżdego snich poł vncij Náśienia włoskiego kopru/ piotrußcżanego lubßcżkowego/ opichowego/ mirábolanu z Apteki/ káżdego snich dwie drágmie/ lákrycyey iedne drágme/ wßytki thy rzecży przetłucż miáßßo/ á warz s prostą wodą iákoby we dwu kwartu wody przylawßy troche octu iákoby pięć łyżek/ warz że aż do trzećiey cżęśći/ á potym przecedziwßy ocukruy á piy to poránu y wiecżor we dwie godzinie przed wiecerzą trunek/ á wypiwßy ten syrop/ weźmi ty piguły/ dawßy ie vcżynić do Apteki/ ták nápisawßy ná kártce. Weźmi mássy piguł z wilcżego łyká dwá ßkropuły/ mássy piguł s polney ruty ieden ßkropuł/ Turbit poł ßkropułu/ gránorum coconidij pięć/ imgbieru trzy ziarnká/ zmießay wßystko społem/ á vcżyń piguł dziewięć s syropem polney ruty/ á potym weźmi dla posilenia Diálláccam kołacżkow pięć ábo mniey/ ábo diácorum.

B ¶ Też Sok polney ruty s kozią serwatką/ á przymießay knim troche prochu mirábelánorum/ á tego sie napijay/ krew cżyśći y cżwartacżkę oddala.

C ¶ Też weźmi sok polney ruty/ s ktorym zmießay prochu wroblego prosá/ ábo prochu Łámikámieniá/ á tego sie nápijay/ vryne pędzi.

D ¶ Też sok polney ruty iest dobry ná zápsowánie warg/ iteż ná zápsowánie dziąsł/ ktore bywa s prochniáłośći/ gdy vstá sobie tym płocże

E ¶ Też sok polney ruty s cukrem/ iest dobry náprzećiwko zátkániu śledziony iteż wątroby z zimney przycżyny.

F ¶ Też sok polney ruty s śiárką á z Oleykiem bábkowym/ iest dobry ná świerzb/ Pándektá/ Plátheárius powiádáią.

Włoski Kopr/

Feniculus, Fenchel.

Rozdział lxxviij.

A LOski Kopr/ iest ciepły y suchy w wtorym stopniu/ ma moc pobudzáiącą vryny/ Náśienie y korzenie y liśćie Włoskiego kopru są dobre ku lekárstwam/ wodká Kopru włoskiego/ s swoiey własnośći/ ocży

ści/ á nawiecey s tucia á s kámieniem ktory zowa káláminárie/ ty rzeczy zetrzy ná proch á zmießawßy ſthą wodką/ tym oczy maczay chore á mdłe/ á przeto wężowie ná wioſnę wychodząc z ziemie máiąc záćmienie w oczách/ łażą do korzenia włoſkiego kopru/ á onym ſobie oczy wyćieráią/ á ſtąd oſtrość w zroku biorą.

B ¶ Też náſienie włoſkiego kopru álbo korzenie/ ábo liśćie pożywáne od pań/ mleko im w pierśiách mnoży.

C ¶ Też vwárzenie korzenia ábo náſienia kopru włoſkiego z náſieniem piotrußczánym/ z náſieniem wroblego proſá/ iteż łamikámieniowego/ w winie vwárzywßy/ á to wino vrynę wypądza/ y rzecz przyrodzoną pániam.

D ¶ Też wino w ktorymby wrzał włoſki kopr s korzeniem bruſcy/ s ſpárágowym/ z lubßczykiem/ á ktoby miał záttkánie wątroby y ſledziony/ tedy to lekárſtwo otworzy y wypędzi wiátry też w netrzne trawi y wypądza s ćiá

E ¶ Też náprzećiwko wężowemu vkąße (łániu/ ábo iákiego inßego iádowitego robaká vwárzywßy włoſki Kopr s cebulą/ á potym przetłukßy przyłoż ná mieyſce vkąßone/ wyćiągnie iad.

F ¶ Też Wino w ktorymby był wárzony włoſki kopr z miętką/ á tego ſie nápiiay/ bowiem żołądek y ſtráwność pośila/ y zgágę vſmierza z zimney przyczyny pochodzącą.

G ¶ Też wino w ktorymby wrzał włoſki kopr s korzeniem Páluchowym/ s korzeniem ſoſnki/ á potym ocukrowawßy nápiiay ſie tego opuchlinę wypądza z zimney przyczyny.

H ¶ Też ſok włoſkiego Kopru/ wyſtáwiony ná słońce w ſklance przez dwádzieśćiá dni/ ieſt dobry ná bielmo y ná inße zmázy oczu/ wpußczáiąc tego ná oczy chore.

I ¶ Też náprzećiwko świerzbowi oczu pewne ieſt lekárſtwo/ Wezmi ſoku włoſkiego kopru/ áloe epátiki z ápteki/ á potym wyſtaw to ná Słońce w ſklenicy ábo w kwárćie cenowey przez dwádzieśćiá dni/ á tego potym wpußczay ná oczy/ iáko ieſt obyczay.

K ¶ Czeſte iadánie włoſkiego kopru nie ieſt dobre/ bowiem ſie nierad trawi rychło w żołądku/ áczkolwiek nádymánie żołądkowe y zgágę odeymuie/ Awicenná powiáda.

L ¶ Też w febrach długich ábo záſtárzáłych wodá włoſkiego Kopru s piotrußczáną á s cukrem/ ſą dobre ku pićiu tym chorym/ Pándektá/ Pláteárius/ Awicenná powiádáią.

M ¶ Też ktoby miał robaká w vchu ſkorká ábo ſwierczká/ thedy ſok włoſkiego Kopru z miodem zmießawßy/ ćiepło wpußczony ná noc w vcho/ zdechnie robak.

N ¶ Też náprzećiwko opuchlinie/ ktorą zową Wodnicą/ włoſkiego Kopru korzenie ſtrocha mąki ięczmienney/ warz w winie/ á onego day choremu poránu potroße.

O ¶ Też ſámo korzenie w wodzie ábo w winie vwárzone/ á tey wody ocukrowawßy ábo osłodziwßy day ſie nápiiáć temu/ ktho ćierpi kámień/ wypądza z vryną bárzo lekko.

P ¶ Też kto czeſto náſienia włoſkiego kopru pożywa/ táki práwie odmłodnieie/ bowiem płeć głádzi á krew dobrą mnoży.

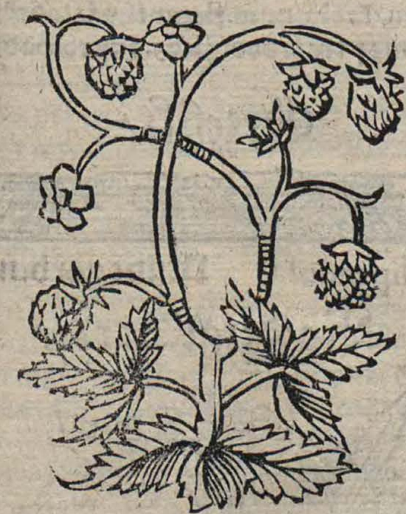
Q ¶ Też pczoły záchowawa w vloch/ iże nigdziey nie polecżą z onego vlá/ kiedy ſámo ziele włoſki Kopr ſtłuczeß/ á onym zielem będzieß pomázowáł vle.

Poziemki/

Fragaria, Erdbeerenn.

Rozdział lxxix.

A Poziemki ſa zimnego przyrodzenia/ ſa dobre ná ſtinogorz/ to ieſt ná ná opuchlinę ßyie tym obyczáiem. Wezmi Soku poziemkowego/ wodki bábczáney/ káżdego ſnich 4. vncye/ miodu rożánego iedne vncya/ ſoku żorawin pol vncyey/ Bálauſtie z ápteki drágmę iedne/ á przylawßy ktemu ze cztery łyßki octu/ przywarz/ á tym ſobie płocz vſtá.

B ❡ Też wodká poziemkowa goracość gáśi/ y pot záſtánawia/ á gdyby w tey wodzie rozpuścił drágántu á tego ſie nápijał/ prágnienie oddala.

C ❡ Też Wino w ktorymby wrzáło to ziele z náſieniem piotrußczánym/ z náſienieniem łamikámieniem/ kámień wypadza y rozmiękcza w człowieczę.

D ❡ Też ſok poziemkowy z miodem rożánym ieſt dobry/ tym/ ktorzy máią roſpádliny w vściech/ tym námázuy vſtá/ á gdy poziemki vwárzyß z mięſem/ z borakiem/ polewká onego mięſá/ krew dobra y iáſna czyni.

E ❡ Też ſok poziemkowy s cynámonem/ zło wonią vſt mieni/ przyiemna czyniąc.

F ❡ Też náprzećiwko boleśći ſercá y głowy/ ieſt lekárſtwem.

G ❡ Też vwárzywßy poziemkowe liśćie/ s ćwikłánym liśćiem/ z borakowym/ á potym vſiekay drobno iáko kápuſtę/ á záſie warz z rożynkámi drobnemi/ á tego pożywáy/ ábowiem ieſt dobry to ßpinák/ tym ktorzy ſuchoty miewáią.

H ❡ Też liśćie poziemkowe z liśćiem Iáworowym/ weſpołek vwárzone á ſtego potym vczyń pláſtr/ á przykłáday ij ná złamáne goleni/ ábowiem ſpaia y zraßcza ie.

I ❡ Też gdy poziemki vwárzyß z wyſokiem ſłazem/ á weſpołek ſtłuczeß/ będzieß miał dobry pláſtr ná wywinienie y oddłáwienie ćiáłá

K ❡ Też gdyby ktory człowiek miał wnetrzny vraz/ ſok poziemkowy s ſokiem żywokoſtowym zmießány/ ſpaia y goi rány/ gdy ſie tego kto nápijáć będzie.

L ❡ Thęż pániam ieſt dobry ku záſtáwieniu zbytniey przyrodzoney rzeczy/ á nawięcey/ gdy kniemu ſoku bábczánego przymießaß.

Jeſion/

Fraxinus, Eſchenbaum.

Rozdział lxxx.

A Y Eżion ieſt drzewo zimne y ſuche w wtorym ſtopniu/ moc iego liśćia ieſt nawietßa gdy ieſt zielone/ tedy rány goi nowe.

B ¶ Wodá w ktoreyby liśćie świeże Jeśionowe weſpołek y s korzeniem było vwárzone/ á ſtego vczynion był plaſtr / ieſth dobry ná złamánie mieyſcá / á tak y ná kości złamáne przykłáday / bo ie ſpaia.

C ¶ Też wino w ktorymby wrzáły ſkorki Jeśionowe s ſkorkámi bágnowemi / á tego ſie winá day nápić temu/ ktoryby miał ſledzione zátwárdziáła ábo zámulona / bes pochyby vlecza/ á one twárdość roſpadza mocnie. Jeſt to rzecz doſwiadczona/gdyby proſiećiu byłá daná wodá w ktoreyby były warzone ty ſkorki przez kilko dni/ á kiedy zabijeß ono proſie/ tedy naydzieß w nim bárzo máła ſledzione dla pićia tey wody/ Pándektá mowi.

D ¶ Też ieſt dobry Jeśion náprzećiwko czyrwoney niemocy/ ná przećiwko biegunce inßey / gdy vwárzyß ſkoreczki Jeśionowe w deßczowey wodzie/ á włożyß garść naſienia bábczánego / á thego ſyropu bedzieß ſie nápijał náprzećiwko tym chorobam.
Też w tym ſyropie rozmocz gebke/ á przykłáday ná żywot/ bo záſtánawia biegunke/ á kiedy k temu ſyropu przyleyeß octu á rozmoczywßy gebke w tym wßyſtkim ćiepło/ przykłáday ná żołądek/ chceßli wrácánie zbytnie záſtánowić/ ktore przychodzi z mdłośći żołądká.

E ¶ Też popioł s ſkorek Jeśionowych vczyniony/ á potym zmießány s ſokiem kobylego ßczawiu/ á s trochą Oleyku babkowego/ á s trochą żywego ſrebrá/ iż bedzie iákoby máść tedy świerzb y kroſty ſpadzą s ćiáłá.

F ¶ Też drágmá iedná ábo połtory prochu s ſkorek Jeśionowych z winem zmießány á pity/ flegme purguie/ itež kroſty wodne á białe ktore bywáia ná licu/ gdy tym winem s tym prochem pomáżeß/ wyſußa ie dobrze.

G ¶ Też liśćie Jeśionowe / przećiwi ſie iádowi/ to ieſt/ gdy ſok wyćiśnie z liśćia ieſionowego / á tego ſie ſoku z winem nápijeß / iad s ćiáłá wypadza/ ábowiem tákiey ieſt mocy iż weżowie poránu y wieczor chronia ſie ćieniá tego drzewa/ á nie śmieia po dzień włáżić/ á ták gdyby miedzy weżem położył z iedney ſtrony ogień/ á z drugiey ſtrony Jeśion/ tedy wąż dáleko woli w ogień w bieżeć / niżli w ćień ieſionowy/ Bártłomiey z Angliey mowi

¶ Też rány goi ſkorká Jeſionu młodego á świeżego/ ſtłuk ßy ie czyśćie / á przyłoż na ráne ćięta.

I ¶ Też vwárzone w winie/ á ono wino day pić temu/ ktoby miał flegmiſty żołądek/ trawi flegme y twárdość ſledziony roſpadza.

Orzeßki/

Filipendula, Wilde gárbin.

Rozdział lxxxj.

A O Rzeßki/ ziele ieſt ktore obfićie roście/ ták w Polßcze iáko y indzie / Korzeń Orzeßkowy/ ieſt nalepßy k ß lekarſtwam/ ten ieſt węzłowáty Czáſu Jeśiennego / korzenie ma być kopane ku lekarſtwam/ á przez dzieśieć lat może być chowáne to korzenie w mocy ſwey / Liſt ieſt tego ziela krwáwnikowemu podobny / moc ma przechodząca dla ćiepłośći y ſuchośći ſwoiey / trzećiego ſtopniá.

B ¶ Proch s Korzenia Orzeßkowego/ s prochem ziela łamikámienia iednáko po połowicy drágmy z winem ábo z wodą perziową zmießáne/ á ćiepło poránu pite / kámień wypędza z nyrek.

C ¶ Też ná kolike ktora bywa w ćienkich ieliták/ zowa ia Jliacá vczyń kriſtere s prochu tego ziela/ rozmáćiwßy w ćiepłey wodzie ke

rey ma być quartá ábo mniey/ á soli łyżke wsyp/ á Oliwy pieć łyżek ábo másłá.

Też lektwarz láxátiuá benediktá/ ktory w áptekách spráwuią/ dány tym obyczáiem. Weźmi benedicte láxátiwe pieć drágm/ prochu Orzeszkowego pieć ziarn/ zmieszay spolem/ á rozmoć z wodką włoskiego kopru/ á z wodką perzową/ á zágrzawszy ná świtániu/ day wypić ten trunek/ kámień wypadza y kolike leczy.

Też proch tego korzenia s prochem násienia włoskiego Kopru z winem dány/ boleści żołądká oddala.

Też ná boleści wnetrzne/ á zwłaszczá ná kłoćie. Weźmi prochu tego korzenia kilko łyżek/ á warz troche w winie iżby nie dokończá wywrzáło/ á potym en proch ták wilgotny/ włożywszy w worek ábo w chuste/ maczáiże w onym winie/ á przykłáday ná żywot.

Też náprzećiwko dycháwicy flegmistey/ proch korzenia thego z goryczką/ w potráwách ábo w piciu pożywány/ iest bárzo vżyteczny náprzećiwko Swietego Wálántego niemocy/ iest to lekárstwo dobre.

Tredownik/

Scrophularia, Brannwurtz.

Rozdział lxxxij.

Tredownik/ bárzo ziele podobne pokrzywie wielkiey/ tylko iż głádsze liście/ á ćiemnieyszey bárwy/ korzeń ma pekáty guzowáty/ krotki á miąższy/ thegoż vżywáią w lekárstwiech wiecey niż liśćia/ rośćie ná mieyscách wilgotnych.

Dioskorides pisze/ iż tredownik stłukszy sok wyćiśniony z niego/ wpuszczay w rány/ ktore ze złych krost bywáią/ wysusza rány y goi.

Też blizny ktore zostáią po ránách námázuy tym sokiem/ zrowna sie s ćiáłem.

Też tredownik w wodzie vwárzywszy day ie pić one wode ćiepło/ wypedzi precz kolere y insze wilgotnośći tłuste s ćiáłá.

Też krwáwnice goi/ gdy przyłożysz tego ziela roztłuszonego w możdzerzu stłukszy/ ná koniec ielitá.

Też sok wyćiśniony z tego ziela z miodem zmieszány/ mgliste oczy wyiaśnia/ gdy tym ná noc będźiesz pomázował oczy.

Też boleść/ ktore w pietych żyłách bywáią wkorzenione/ iáko w podágrze/ w sciátice vśmierza/ gdy tym zielem chory człowiek będzie sobie mieyscá bolące náparzał.

Polne Gwozdziki/

Garyophili sylvestres. Wildenegeln.

Rozdział lxxxiij.

Wolne gwozdziki/gáłąski polnych gwozdzikow geste roszczki s siebie wypuszczáią/ á pospolicie roszczká/ ktora pośledniey wyrośćie bywa wyższa / á ták dla tego nazywáią to ziele syn nád oycem.

B ¶ Gdy to ziele w wodzie bedzie vwárzono/ gdyby ktorego człowieká iászczorká vkąsiłá/ tedy ta woda wymyway/ Bowiem boleść vśmierza.

C ¶ Też sok ábo proch tego ziela w fistule wpuszczony/ wysusza ia y goi.

Wodna Bábká/

Fistula Pastoris, Wasser wegerich.

Rozdział lxxxiiij

A Wodna Bábká/ iest podobná psiemu iezykowi/ ná łokieć rośćie/ iedno iż ku ziemi skłánia sie/ ná sámym wirzchu kwiáth zielony wyrásta/ Korzenie cienkie iáko Czemierzycá to ziele ma/ rośćie w káłużách.

B ¶ Korzeń tego ziela ták wiele / co złoty záważy/ stárty z miodem przáśnym/ co dwá złote záważa/ day z ieść temu człowiekowi/ ktory by był okarmion iádem morskiego záiacá/ Tákież y iádowi opijowym lekárstwo iest/ iż też kłoćie ktore bywa w żywoćie/ oddala.

C ¶ Też sámo vwárzenie wodney bábki s korzeniem pásternakowym/ á ten syrop day pić temu ktoma czyrwoną biegunkę/ zástánawia ia mocnie/ tákież y korzenie vczyni.

D ¶ Też Awicenná w wtorych kśiegách swoich/ pisząc o tym zielu/ mowi/ iż ma moc oćieráiąca bolączki/ y wrzody rospadzáiące wnetrzne.

E ¶ Też wypadza kámień drobny z nyrek/ gdy ten korzeń bedzie vwárzon / á ten syrop bedzie dány ku piciu/ rány wnątrz goi to pićie.

Páproć/

Filix, Farenkraud.

Rozdział lxxv.

A Páproć Rośćie / ná kámiennych mieyscách / ná gorách kwiátku żadnego nie ma áni owocu/ list ma/ kthory rośćie iákoby pioro Strusie/ woniey też żadney práwie nie ma/ korzeń ma długi/ smák cierpnący / ma moc páproć w korzeniu więthszą/ á ma moc wysuszáiącą / kąsáiącą / omywáiącą / y posiláiącą.

B ¶ Dioszkorides pisze/ iże páproći liśćie/ co záważy czterzy złote w pitym miedzie vwárzywszy/ day wypić trunek / tedy chrobaki w żywoćie pozdycháią/ y płod zábija y precż wyrzuca. Jest też drugi rodzay páproći/ ktorą zową Sárex/ tey liśćie iest podobne pirwszey / iedno iż ma geste gáłąski/ Korzeń y list ma dłuższy. Bárwe ma korzeń tey páproći czarny s czyrwonośćią zmieszan/ á tá páproć iest

ieſt ſámicá/ korzeń tey páproći vwárzony á z miodem zmießány/ á vczyniony iáko elektwarz/robaki z żywotá wyrzuca y zábija.

C ¶ Też ktoraby biała głowá pożywáłá tego elektwarzu/brони poczećia y płod w żywoćie zábija y wyrzuca/ to mowie by ſie ſtrzegły/ nie dla tego áby to ſobie czyniły.

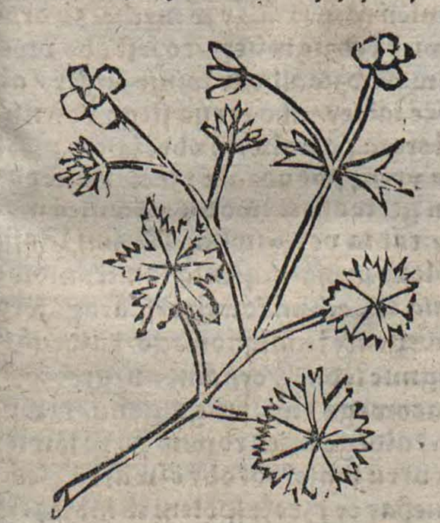
D ¶ Też proch vczyniony s korzenia páprociá nego/ktory proch ſyp w fiſtule/wyſußa y goi ia mocnie.

E ¶ Też liſtki páprociáne/poki ſa zielone á ktemu bárzo młode/ gdy beda vwárzone á iedzone/otwieráia żywot czyniac ſtolce/ á wßákoß Gálienus w 8. kſiegách fármácorum powiáda/ iż páproć nawietßa ma moc w ſwoim korzeniu/ y wypiſuie ty wßyſtki ſpráwy/ ktore ſa wyżßey nápiſáne.

Jáſkier/

Rauunculus, Hanenfus.

Rozdział lxxxvi.

A Jáſkier ma moc zápaláiaca/ábowiem ieſt ćiepły y ſuchy w trzećim ſtopniu/á nawiecey gdy ießcze zielony/ ieſt bárzo mocny w goracośći ſwey/ ále vwiedły/iuż mocy máło ábo nic nie ma.

B ¶ Pláteárius mowi/ Jáſkier w możdzerzu ſtłuczony/gdy bedzie ná gołe ćiáło przyłożon zráni ono mieyſce/ á práwie ſwoia goracośćia przepali ſkore kiedy przez noc z mieyſcá nie bedzie odięt/ á ták gdyby miał wrzod zebrány á niechćiał go przekłoć żelázem/ tedy tego iáſkieru przyłoż nań przymießawßy k niemu troche Oliwy. Thakież y ná wrzod ſquinántia/możeß tego iáſkru przyłożyć z Oliwa zmießawßy.

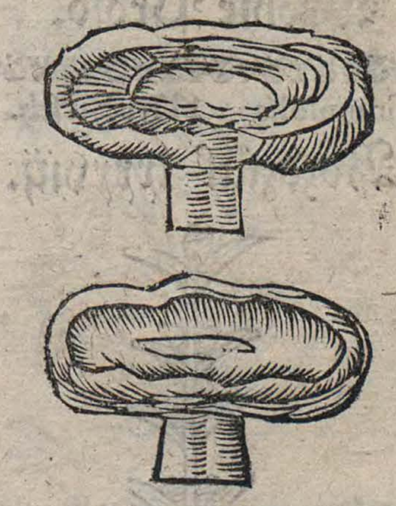
C ¶ Też gdy iáſkier bedzie w rożány Oleiek włożony/ thedy kolike vśmierza/ y członkowy bol/ktory Artetiká zowiemy.

D ¶ Thez kámień s człowieká wypadza/ gdy wodá w ktoreyby Jáſkier wrzał/ przez kriſtere do ielit wleieß.

Grzyby/

Fungus, Schwámmen.

Rozdział lxxxvii.

Galenus piße/grzyby być zimnego á wilgotnego przyrodzenia á dla tego ſa bliſkie we złośći iádowitym rzeczam/ Abowiem máia w ſobie zágniłość przyrodzona/

A Też Gállenus mowi w Kſiegách o karmiach/O grzybách/ iż ſa godne ku iedzeniu/iedno kto ich wiele á czeſto iada/mnoży w ſobie krew zła/ s ktorey w niemoc ćiężka przychodzi/zwłaßczá iż miedzy grzyby ſa rodzáie ich rozmáite/ gdziem widział iednego człowieká/ kthory po iedzeniu grzybow wpadł w dycháwice wielka y w kurczenie/y w omdlenie z boleśćia vſtek żoładkowych/ s ktorego bárzo zimny pot płynał/ á wßákoż

Bel vzdro-

był vzorowion przez picie wina korzennego w ktorymby był vwarzon Poley / á osoliwszy dáć sie dobry trunek nápić tego winá / po ktorym trunku wyrzucił żołądek ony grzyby s kliowátą flegmą. A przeto kto chce grzyby álbo insze bedłki iádáć / táki w kolike y w dychawice wpada / ále wino korzenne po nich pite / odeymuie im złość iadowitą / á ktoby sie niemiał po nich nápić winá / tedy vwárzyć całkiem troche tátarczánego násienia w wodzie / á potym odlawszy one wode / wspáć soli á octu wlać / á tego zásie przywárzyć á dáć sie nápić trunek dobry ná to.

B ¶ Też grzyby dosyć tuczności dáia / iedno są ciężkie ku strawieniu / á całkiem z żołądká wychodzą / rzezánie vryny czynią / kto grzybow czesto pożywa / dla tego / iż w kwaśną flegme á w gruba sie obrácáia / dla kthorey rzezánię przypuszczániu vryny przychodzi.

Wroble Proso.

Granosolis, Mer hirsch.

Rozdział lxxxviij.

A Wroble proso / ma w sobie ciepłość y suchość w trzecim stopniu / á násienie wroblego prosá / iest więtszey mocy á iest to Násienie białe á okrągłe á bárzo twárde / rośćie ná wysokich mieyscách / Moc Wroblego prosá násienia / iest pobudzáiąca vryny / vłamiaca kámień / á przeto wino w ktorym wrzáło to násienie z násieniem piotruszczánym / z násieniem włoskiego kopru / czyni to / iż kámień y vryne wywodzi. Albo ták vczyń syrop lepszey mocy ná ty rzeczy. Weżmi soku wroblego prosá / wodki włoskiego Kopru / piotruszczánego / káżdey mniey niż po poł kwarty / násienia wroblego prosá / łamikámieniowego / násienia miechunkowego / opichowego / káżdego snich czterzy drágmy / korzenia bruscy / spárágowego / káżdego snich dwie drágmie / násienia malonowego / krwie kozłowey / káżdego snich drágme / wszysthki rzeczy przetłukszy warz w winie iáko w połtory kwarty aż rychło do połowice ma wywrzeć / á potym przecedziwszy ocukruy / á tego sie napiiay poránu y wieczor po trunkowi ciepło.

B ¶ Też wino w ktorym wrzáło wroble proso ábo proch wroblego prosá wźiety z iáką polewką / iest dobry tym ktorzy wody nie mogą puszczáć / iteż ktorzy máia ostrą kolike w żywoćie ábo w ćiekich ielitách ktore zową Iliacá.

C ¶ Serápio mowi s powieśći Rásis / proch wroblego prosá iest dziwny w pobudzániu vryny / iteż w rzeczy przyrodzoney pániam / iteż kámień w nyrkách y w mecherzu drobi iá kokolwiek będzie wźiety / to iest ábo vwárzywszy iį w wodzie álbo w winie lepiey / ábo w polewce iákiey / ábo troiią ztego vczynić.

D ¶ Też troia pospolitym obyczáiem przyprawiona vryne pobudza / y rzeczy przyrodzone białym głowam wywodzi y kámień mocnie kruszy / ták ia vczyniwszy. Weżmi Násienia Wroblego prosá / násienia łamikámiowego / násienia Miechunkowego / spárágowego / opichowego iteż malonowego / káżdego snich po drágmie iedney / cynámonu / gwozdzikow musżkatowego kwiatu gálganu / krwie kozłowey / káżdego snich rowno po połowicy drágmy / cukru białe[o] iákoby czwarta część funtá / zmieszay ty rzeczy społem w możdzerzu / á vczyń troiią / ktorey pożyway s potrawámi.

E ¶ Gdyby kto chciał s siebie kámień wypędźić ábo vryne / ábo páni rzecz przyrodzona pobudźić / tedy ma wsieść w wánne w ciepłą wode / á potym ma sie nápić tey troyey z wodą Włoskiego kopru / ábo s piotruszczáná. A do wánny ma być wárzono ziele / piołyn / włoski kopr / piotruszká / rumien / Plátearius / Serápio / o tym powiádáia.

Galle-

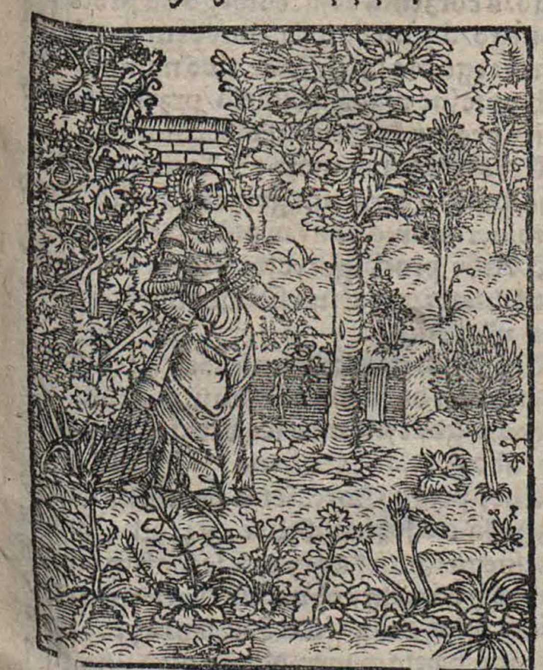

Gránatek/

Galletricum, Szárlach.

Rozdział lxxxix.

A TO ziele iest cieplew y suche/ma włosność czyścić mácice/vczyniwszy śniego syrop tym obyczáiem. Weźmi soku tego ziela / soku bylice / káżdego śnich pot kwarty/ Bożego drzewká / násienia włoskiego kopru/ hányżowego/ piotrusczáneᵒ / káżdego śnich pot gárśći/cynámonu/gálgánu/ káżdego onich drágme iedne/ty wszytki rzeczy warz w winie áże do połowice/á potym przecedziwszy ocukruy ábo osłodź miodem oszymowánym/á tego sie páni niechay nápija poranu y wieczor ieśli chce / á gdy ten syrop wypije/ te purgácia z ápteki niechay weźmie/ Weźmi Irepigre gáleni trzy drágmy/ diáfiniconis iedne drágme / cássie wyćiagnioney pot vncyey/rozmacżc ty electwarze w tym syrople/á poránu ćiepło wypiy / á názáiutrz weźmi kołaczkow/ktore zowa Diámbra/ábo electwarzu de gemmis dla pośilenia.

B ¶ Też wánná z zielem przyprawioná / czyśći mácice z ostátkow nieczystośći/to iest miodunká/ wrotycz/bylicá/izop/lebiotka/mie̅ta/stego ma być wánná przyprawioná/á po wyśćiu z wánny day sie iey nápić Metridátum co złoty záważy / á ma ćiepło wypić z wodka bylicowa / bárzo iest rzecz dobra pániam/á potym możesz sobie nápárzáć dymioná/vwárzywszy bylice/wrotycz/ izop/ y gronatek / ábowiem częste nápárzánie mácice/ czyni ia gotowsza ku poczećiu / á dla pośilenia żołądká/ma pożywáć diágálángi kołaczkow/ábo Aromáticum rosatum.

Benedikt/

Cariophillata, Benedictenwurtz.

Rozdział xC.

A BEnedikt iest ziele ćieple y suche w wtorym stopniu/ to ziele/ma moc wielka/w listku wietsza niż w korzeniu/ á przeto liśćie ma być kładziono ábo brano w lekárstwie/á nawiecey zielone liśćie ma być w zwyczáiu/ma moc rospadzáiaca/ trawiaca otwieráiaca zowa ten benedikt gwozdzikowy ziele̅ dla teᵒ iż ma wonia gwozdzikowa.

B ¶ Gdy vczyniß párzenie z vwárzenia benediktu z bylica/gronatkiem/rzecz przyrodzona pániam wywodzi.

C ¶ Czopek vczyniony s soku tego ziela / s soku bylice á s prochem mirri zmieszaway spotem / á rozmoczywszy w tym báwełne vczyn̄ czopek/ktory w pusć w mácice ieśli chcesz ku rzeczam przyrodzonym przyść rychło.

D ¶ Też Wino w ktorymby wrzało to ziele z mietką / z gálgánem iest dobre ku pośileniu dobrego trawienia żołądkowego / y wiátry z żywotá wygania.

E ¶ Też wino w ktorymby wrzáło tho ziele s koriándrem ná cukrze przypráwionym / kto sie go będzie nápiiał / boleść głowy vspakaia ktora pochodzi od żołądká.

F ¶ Też iest ziołko pośiláiące serce / á nawięcey w Winie s cynámonem vwárzone / á s kwiátem mußkatowym / á tego sie nápiiáć.

G ¶ Też sok benediktow z grißpanem zmießány fistuły spaia y goi.

H ¶ Też Wino w ktorymby było wárzono tho ziele s kminem á s polną driakwią / iest dobre náprzećiwko kolice wßelkiey.

I ¶ Też sok benediktow z bábczáną wodką zmießány á pity / wysußa wnetrzne wilkośći / y biegunkę zástáuawia / Pándectá powiáda Cápitulo de Gáriofilata.

Goryczká /

Genciana, Entzyan.

Rozdział xCj.

A Goryczká iest ćiepła y sucha w wtorym stopniu / korzenie iey ku lekárstwu sie godzi ále nie liśćie. Goryczká ktora ma wielką gorzkość iest dobra / ále ktora nie ma wielkiey gorzkośći / thá sie niegodzi ku lekárstwam / ma moc rosp ędzáiącą / trawiącą itez czyśćiącą / á iest pobudzáiącą vryny.

B ¶ Wino w ktorymby był wárzony korzeń goryczki s korzeniem kosáccowym z lákrycią / á to vwárzywßy ocukruy / będzieß miał syrop náprzećiwko dycháwicy.

C ¶ Też plastr vczyniony s prochu goryczczánego / s korzenia kosáccowego ná proch stłuczonego / á zmießawßy z miodem przyłoż ná pierśi tego dla dycháwice / ábo námáż pierśi dicháwiczne máśćią diáltia / przymießawßy k niey prochu korzenia kosáccowego.

D ¶ Też tym ktorzy máią S. Válántego niemoc / proch s korzenia goryczczánego z wodką máieranową dány w pićiu kielo rázow.

E ¶ A kiedy proch goryczki będzie dány s sokiem mietki / przećiwi sie iádowitych robakow vkąßeniu.

F ¶ Też proch goryczki zmießány s cebulnym sokiem / iest dobry ná vkąßeniu ptakow iádowitych / gdy tym mieysce będzieß pomázował ábo przykłádał ná nie.

G ¶ Thez proch Goryczki s prochem bożego drzewká á s sokiem bylice / s trochą miodu przesnego / zmießay ty rzeczy społem á vczyń czopek z báwełny obwálawßy w thych rzeczách / włoż do máćice / bowiem rzecz przyrodzoną pániam wywodzi / y płod vmárły / y tudzieß czepek / Pláteárius mowi.

H ¶ Ma moc otwieráiącą zatkánia z żył / y z wątroby / á kiedy weźmieß sok Goryczki / ábo wode w ktoreyby wrzáłá goryczká s cynámonem / á tego sie nápiiay / ábowiem boleść bokow / y oddlawienie pietych żył vzdrawia itez żołądkową boleść y wątrobną odeymuie.

I ¶ Też proch korzenia goryczkowego zmießány s prochem czarney heleny / á tego wezie rány płynące w pußczáć / wysußa y goi.

¶ Też proch bożego drzewká s prochem korzenia goryczkowego / zmießány społem námázuy krosty białe ná twarzy / Serápio z Pándecta powiádáią.

Jánowiec ábo Kręczynká.

Genesta, Heydenschmuck.

Rozdział xcij.

Jánowiec

Janowiec ieſt ziele ćiepłego y ſuchego przyrodzenia w wtorym ſthopniu/ á miewa kwiatki żołtáwe/ ná podobieńſtwo kśieżycá/ náſienie iego ieſt ćiepłe/ kwiatki tego weſpołek y zielem máią w ſobie zbytnią wilkość z nieiáką oſtrośćią vćináiącą/ á ſtądże wrácánie pobudza. Zołądkowi ßkodzi iteż ſercu/ iádowitość thego źiela miodkiem rożánym z maſtyką zmießánym bywa odeymowana/ náſienie iego ma być dawano z wodą miodową/ to ieſt z ſytą ábo z hányßowym náſieniem zmießáne/ ábo z náſieniem włoſkiego kopru/ á ták moc tego źiela bywa odeymowána/ kwiatki thego źiela nie ćierpią długie° wárzenia/ ále náſienie iego dłußßego wárzenia pothrzebuie. Jeſt też drugi Janowiec ktory ieſt źimny á ſuchy/ á ieſt mnieyßy y gáłąſki iteż ſam wßyſtek/ á kwiatki má białe/ Pándektá powiáda: Cápitulo de Geneſta.

¶ Dioßkorides też mowi/ náſienie Janowcu weſpołek s kwiatkámi ſtłukßy ie ná proch á ten proch wypiy z miodem ábo z młodym winem chceßli mieć wrácanie/ á precż niecżyſtośći flegmiſte s ſiebie wypędźić. Jan Mezue też mowi o tym źielu iżby miáło wywodźić flegmę z żołądká/ iteż z cżłonkow bárzo mocnie á pożytecżnie/ iteż z nyrek vryne pobudza y kámień w nyrkách iteż w mecherzu drobi/ á żadnym obycżáiem mnożyć mu ſie nie dopußcża/ ſtych to wßytkich á lipkich niecżyſtośći/ á to gdy vcżyniß táki ſyrop. Weźmi kwiatkow Janowcowych weſpołek z náſieniem iego/ iteż náſienia hányżowego/ náſienia włoſkiego kopru/ káżdego ſnich po poł gárśći/ korzenia ſparagowego/ piotrußcżánego/ káżdego ſnich popoł vncyey/ máſthyki poł drágmy/ ty wßyſtki rzecży warz w winie y wodzie/ iżby winá y wody było po kwarćie/ ták długo ma wrzeć áżeby trzećia cżęść wywrząłą/ á potym przecedziwßy ocukruy ábo miodem rożanym oſłodz/ á tego ſie nápijay/ ktory też ſyrop y ná opuchlinę ſledziony ieſth bárzo dobry.

¶ Też wodká ábo wodá proſtá w kthorey wrzáło náſienie tego źiela weſpołek s kwiátkámi iego á z náſieniem bábcżánym biegunkę krwawą záſthánáwia/ iteż przyrodzoną niemoc pániam záſtánáwia.

¶ Kto też cżęſto pożywa náſinia tego źiela w potráwach ábo kwiećia iego/ tákowy będzie záchowan od boleśći nożnych/ ktore zową podágrą.

Perz ieſt Trawá.

Gramen, Græce Aegicon, Qwecken.

Rozdział xciij.

A Eſt zimny y ſuchy w przodku pierwßego ſtopniá/ wodá w ktorey wrzał perz s korzeniem piotrußczánym vryne popadza obfićie y kámień drobi/ ithez roſpádliny w mecherzu goi/ y biegunkę niewymownie leczy.

B ❡ Sok tego źiela rány zá świeżá ſpáia / ále náſienie iego vrinę pędzi/ y wilgośći w żołądku itez w jelitách wyſußa.

C ❡ Thez korzeń tego źiela rány krwáwe goi/ to ieſth korzeń tey trawy ſtłuczony z ſokiem teyże trawy weſpołek/ á przyłożony ná rány/ ſtula ie y goi.

D ❡ Tez wodá w ktorey wrzał perz/ grizienie żywotá / y rány ábo roſpádliny w mecherzu vlecza / kámień drobi/ vrynę pędzi.

E ❡ Psi gdy ſie chcą vleczyć / tedy trawy álbo perzu pożywáią/ ták ku wrácaniu przychodzą.

F ❡ Tez wino w ktorymby był perz wárzony z ielenim iezykiem á s korzenim iáworowym/ á ocukrowawßy piy/ to bolenie odeymuie ſledziony/ Takiez gdy tego ná ſledzione zwierzchu przyłożyß/ mocnie ią wſpomaga/ cukru nic nie przykłádáiąc/ Pándektá mowi.

G ❡ Awicenná tez o tym powiáda/ ize perz roſpádliny y rány ſpaia y ſtula mocnie.

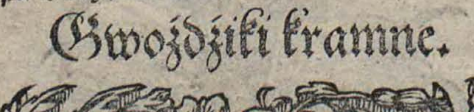
H ❡ Vwárzony pyrz w winie z dyptanem á z náſienim piotruſczánym/ itez z náſienim łamikámieniowym/ kámień z nyrek y z mecherzá wypadza.

I ❡ Náſienie perzowe w winie wárzone ábo w wodzie/ vrynę pędzi mocnie/ itez wrácánie y biegunkę záſtanáwia/ Pándektá s powieśći Gálená powiada.

K ❡ Tez ſok perzowy s trochą prochu bożego drzewká/ á s trochą miodu day wypić temu ktoryby miał robaki w ſobie ábo gliſty/ morzy ie y wypadza z żywotá / ábo tez z ſokiem perzu z żołćią wołową zmießawßy/ a tym ćiepło námázuy żywot dla wypędzenia robaków.

L ❡ Tez ſok perzowy z źielem weſpołek ſtłuczony á z trochą octu/ ogień piekielny vgaßa bárzo mocnie.

Gwozdziki kramne.

Caryophilli, Wurtz Neglin/

Rozdział xciiij.

Moc ieſt iednego drzewá/ będącego w kráinie. Indiyſkiey / świeży gwozdzik poznáć / gdy ij ściśnieß á on puśći s ſiebie tłuſtość/ to ieſt wilgość własna/ ten ieſt dobry / ma w ſobie ćiepłość w trzećim ſtopniu / á tho ieſt dowod tego/ bo ma w ſobie ßczypność ábo kąſánie oſtre.

❡ Moc iego ieſt wewnątrz vdy pośiláć/ oczy czyśćić / ſwym ośćieraniem bielmo z oczu zdzieráć/ y moc widzenia pośiláć.

❡ Tez żołądek y wątrobę pośila/ wárząc w winie gwozdziki/ á przymießáy ktemu máſtiki/ mirri/ potym to day pić/ to pićie mozg pośila / y máćice boleśći vſmierza / y wzgorę iey wſtępowáć nie da.

❡ Tez gdyby máćicá zeßłá ná doł/ gwozdziki dzierżeć w noſie / á thák záſie ku woniey wzgorę ſie poćiągnie.

❡ Thez proch gwozdzikow dány ku pićiu z wodką wołowego iezyká álbo z borakową/ odeymuie mdłość.

❡ Tez gdyby po śilney purgácyey czyrwona niemoc ſie przygodziłá/ tedy nawárzyć gozdzikow/ máſtiki/ gumi arabicum w wodzie do żáney a pić/ tez w winie vwárzywßy wytłoczyć/ á z miodem vczynić colirium/ tho ieſt pláſtr ná oczy/ wzrok oſtrzy y pośila.

❡ Tez dychawice ſtárym ludziom odeymuie włoż drágántu do tyzánny/ gwozdzikow/ cytwaru/ á potym ſtego nádziáłay gałeczek/ á biorąc ie potrzymáć máło pod iezykiem/ á po tym

thym połykáć a rano mlekiem popijáć/ moc w mężoch posila.

Modry Mieczyk.

Pſeudo Acorus, Blaw Lilgen.

Rozdział xcv.

A Ziele ieſt mieczyk ná wzroſt podobne mieczom w ſwoim liśćiu á ze ſrzodká wyráſta pręt gładki/ ná ktorym precie ku gorze ná to kieć wyraſtháią głowki nieiákie ná thrzy gránie/ á pod ſamemi głowkámi kwiatki modre/ náſinie ma mieczyk w ſtráczu podobne bániowemu/ iedno iż ieſt krotkie á okrągłe á kłiſowáte/ korzeń ma węzłowáty długi á żołtáwy.

B ❡ Dioſkorydes piſze/ iże mieczyk rány głowne goi/ łamánie vśmierza/ kośći ſtáwowe j inſze rzeczy ktore zákłoćiem w ćiele ſie kryią wyćiąga/ to ieſt korzeń mieczykow vwárzony á potym ſtłuczony/ tákże ná ono mieyſce przyłoż s ktorego chceſz kość ábo tarn wyćiągnąć

C ❡ Korzeń thęż mieczykow zetrzy/ á kniemu przyłoż kwiatkow ie° y ktemu korzenia centurziey/ miodu przáſne° á troche octu/ ſtłucż tj rzeczy weſpołek wmożdżerzu ábo w donicj á zmieſzay/ ſtego będzieſz miał lekárſtwo ktore opuchliny y twárdośći guzow ſpądza.

D ❡ Wziąwſzy też tego wſzyſtkiego co złoty zá waży/ możeſz ſie nápić gdyby miał kłoćie w bokoch z winem ábo z miodem ćiepło.

E ❡ Korzeń też mieczykow ná proch ſtłuczony z bábczána wodką pity/ biegunkę leczy.

F ❡ Náſienie też tego źiela co złoty záważy z winem ćiepło wypite/ rzezánie vriny y Dnę odpądzá/ á śledzionę posila.

Gállás ábo włoska dębiąká.

Galla, Galöpfel.

Rozdział xcvi.

A Dioſkorides piſze/ iż ieſt dwoiáki gállas/ ieden ieſth niewielki okrągły á ſękowáty/ dziurek w ſobie niemáiący á ćięſzki/ á drugi ieſth lekki dziurkowáty/ pierwſzy gállás ieſt lepſzy y ku lekárſtwu vżytecznieyſzy/ poki ieſzcże świeży/ thedy ma w ſobie bárzo przykry á ćirpnący ſmák/ ma moc záźiębiáiąca y wyſuſzáiąca.

Pliniuſz piſze/ w Syryey w Egipćie ſie obfićie mnoży.

B ❡ Dioſkorydes/ każdy gallas ieſt wielkiego cierpnienia. A tháк proch iego rány złych kroſth wyſuſza/ y mieſo dziwe wygładza/ y krew z noſá płynaca wściaga.

C ❡ Thez gállás niedopuſzcza wilgośći przypływáć do dziąſł ſktorych ſie dziegná czynia á zwłaſzcza gdy beda w piecu pirwey ták bárzo vſuſzone iż beda iákoby zbucżniáłe/ tedy ie ſtłucz ná proch/ á on proch zmieſzay z octem a przywarz/ á thym ſobie dziąſłá náćieray/ Też y krew zewſząd ſtánowi.

D ❡ Też gállás vwárzony w wodzie/ kthoreyby białey głowie ſpádłá ná doł máćicá/ nie chavże w oney wodzie ſiedzi.

E ❡ Włoſy też czyrni gállás w wodzie á occie vwárzony/ á ona woda myy głowe.

F ❡ Też biegunke záſtánowiſz/ gdy bedzieſz w tym máczáł gebke/ á ná żywoth przykłádáć przez czwierć godziny przed iedzenim.

Máły Skoczek.

Lathyris ſeu Cathapucia minor,
Springkerner.

Rozdział xcvij.

Skoczek ieſt dwoiáki/ Jeden wietſzy á drugi mnieyſzy/ wyſoko rośćie w látoroſlách/ liſt ma ſzyroko ſkárbowány/ á miedzy látoroſlmi iákoby groná z náſienim/ Skoczek mnieyſzy po łáćinie cátápucia minor/ rośćie wzwyſz ná łokieć/ liſtki ma podługowáte/ tłuſte á gładkie/ liſtki ná krzyż ſkłádá/ pełne wodnośći mleczney/ zwierzchu látoroſle ma krotkie/ á ná nich kwiáth z okołkiem iákoby ná czarnym korzeniu/ bo kwiećie żołthe zoſtáwiá ſtraczki trzygránowite/ wnatrz ſiemie białe/ ſmáku ſłodkie°/ ziárná oboie máia moc odmiekcząć trzewá. Napirwey ma moc flegme y kolere y goraca wilgość wypedząć a od ſiedmi ziarn możeſz dáwáć áż do dziewiaći do iedennaśćie/ wierzchem y ſpodkiem pedza/ zágrzewáia według ćiepłośći trzećiego ſtopniá/ á odwilżáia według wilgotnośći pirwſzego ſtopniá/ Temu kto czeſtho wráca á ieſth żoładká mdłego/ mdłych oczu/ nic ſłuży/ ziárná iego wyłupiwſzy ſmaż ie w pánwi/ á gdy ſie dobrze zágrzeia á przyſmáża/ wybierz á ná chuſte wkłádź/ włożże w niełáka práſe á wyćiśni oley/ potym ten oley daway w pokármie temu/ kto ma zimnice ná káżdy dzień.

❡ Warz ziárná w winie przyłożywſzy miodu/ gdy vwre wyżmi przez chuſte/ á potym daway ku pożywániu w zielu/ w ſzpinaku przyczyniwſzy winá piołynkowego/ iteż ziarná daway przetłukſzy themu co zimnice ma

❡ Ziárná przetłuczone (s ſłonozimnośći. á włożone w wino dáć ták ſtać przez noc kthemu przyiawſzy cytwaru/ á tego ſie winá nápijąc ráno/ á potym ześć kilko gwozdzikow: iteż fácelet máczáiac okładay tym żoładek/ zimnice leczy ktora bywa ná káżdy dzień/ iteż to wino dáwáć w occiánym miedzie/ bowiem wodność wygánia.

D ❡ Ziárná ſkoczká wietſzego/ wiecey ich możeſz bráć w lekárſtwá/ bo mnieyſzy ſkoczek ieſt pretſzy/ y iáko ſkoro vżre/ wnet z ſwe° ſiadłá wyſkoczy. Mocnemu żoładkowi cáłe ziárná dáwáć/ á mdłemu roſtárte z Cynámonem świeżym.

E ❡ Oley ſkoczká wietſzygo/ oſypánie ná ćiele/ y wrzody mokre ná głowie/ y kroſty zauſzne y ſzkárádośći ná ćiele leczy.

F ❡ Ziarnká ſkoczká mnieyſzego ſſtłuczone/ z lebiot-

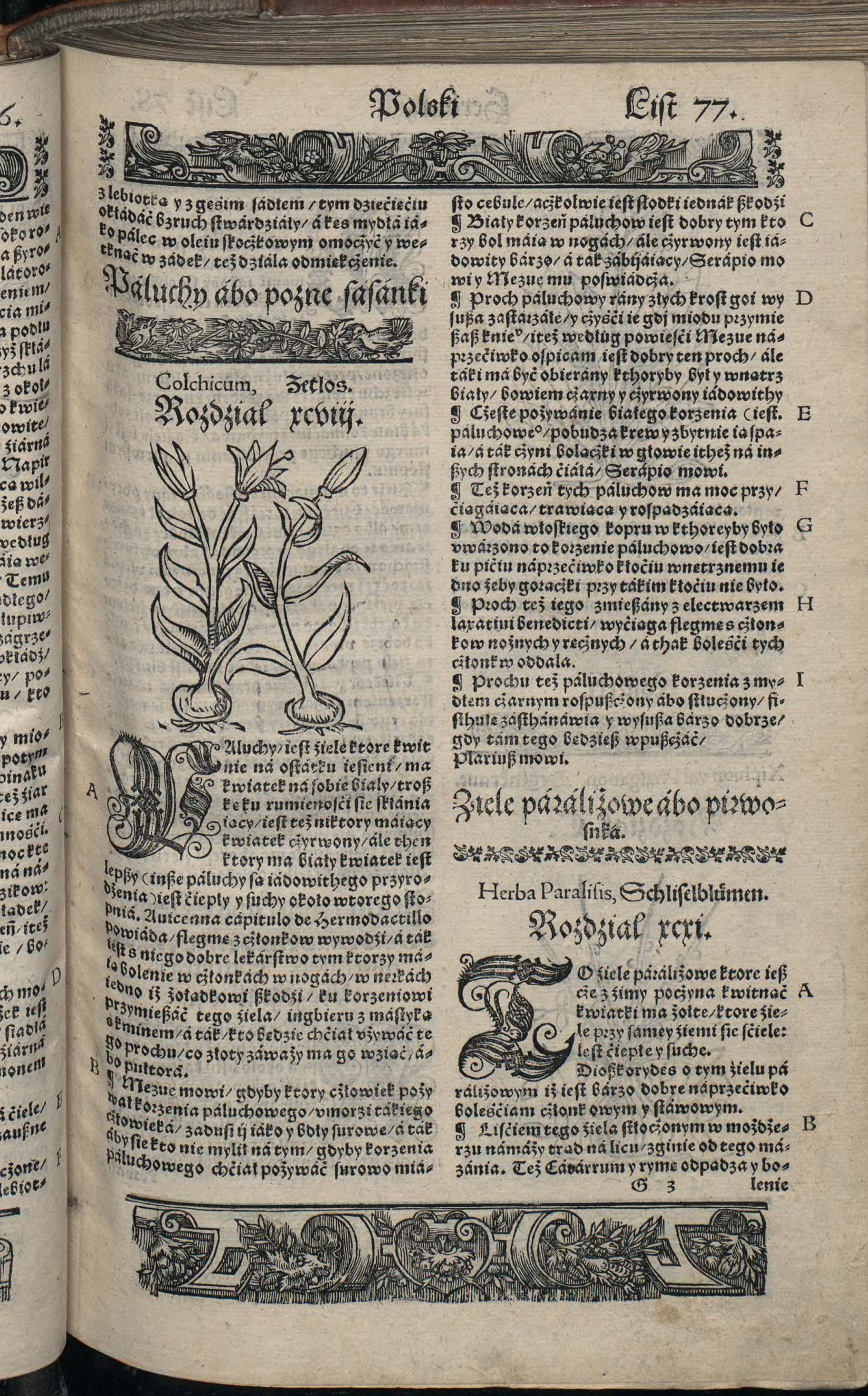

z lebiotka y z gesim sádłem / tym dzieciećiu okłádáć bzruch stwárdziáły / á kes mydłá iáko pálec w oleiu skocżkowym omocżyć y wetknać w zádek / też dzyáła odmiekcżenie.

Páluchy ábo pozne sásánki

Colchicum, Zetlos.

Rozdział xcviij.

A Páluchy / iest źiele ktore kwitnie ná ostátku iesieni / ma kwiatek ná sobie biały / trosz keku rumienośći sie skłániaiacy / iest też niktory máiacy kwiatek cżyrwony / ále then ktory ma biały kwiatek iest lepszy (insze páluchy sa iádowithego przyrodzenia) iest ćiepły y suchy około wtorego stopniá. Auicenna cápitulo de Hermodactillo powiáda / flegme z cżłonkow wywodzi / á ták iest s niego dobre lekárstwo tym ktorzy máia bolenie w cżłonkách w nogách / w nerkách iedno iż żoładkowi szkodzi / ku korzeniowi przymieszáć tego źiela / ingbieru z mástyka s kminem / á ták / kto bedzie chćiał vżywáć tego prochu / co złoty záważy ma go wziać / ábo pułtorá.

B ¶ Mezue mowi / gdyby ktory cżłowiek pożywał korzenia páluchowego / vmorzi tákiego cżłowieká / zaduśi ij iáko y bdły surowe / á ták áby sie kto nie mylił ná tym / gdyby korzenia páluchowego chćiał pożywáć surowo miásto cebule / acżkolwie iest słodki iednák szkodzi

C ¶ Biały korzeń páluchow iest dobry tym ktorzy bol máia w nogách / ále cżyrwony iest iádowity bárzo / á ták zábijáiacy / Serápio mowi y Mezue mu poświádcża.

D ¶ Proch páluchowy rány złych krost goi wysusza zastárzáłe / y cżyśći ie gdy miodu przymieszasz k nie[v] / itez według powieśći Mezue náprzećiwko ospicam iest dobry ten proch / ále táki ma być obierány kthoryby był y wnatrz biały / bowiem cżarny y cżyrwony iádowithy

E ¶ Cżeste pożywánie białego korzenia (iest. páluchowe[o] / pobudza krew y zbytnie ia spáia / á ták cżyni bolacżki w głowie ithez ná inszych stronách ćiáłá / Serápio mowi.

F ¶ Też korzeń tych páluchow ma moc przyćiagáiaca / trawiaca y rospadzáiaca.

G ¶ Wodá włoskiego kopru w kthoreyby było vwárzono to korzenie páluchowo / iest dobra ku pićiu náprzećiwko kłoćiu wnetrznemu ie dno żeby goracżki przy tákim kłoćiu nie było.

H ¶ Proch też iego zmieszány z electwarzem laxatiui benedicti / wyćiaga flegme s cżłonkow nożnych y recżnych / á thak boleśći tych cżłonkw oddala.

I ¶ Prochu też páluchowego korzenia z mydłem cżarnym rospuszcżony ábo stłucżony / fisthule zásthánáwia y wysusza bárzo dobrze / gdy tám tego bedzieß wpuszcżáć / Plarius mowi.

Ziele páráliżowe ábo pirwosinká.

Herba Paralisis, Schliſelblůmen.

Rozdział xcxi.

A To źiele páráliżowe ktore ieß cże z źimy pocżyna kwitnać kwiatki ma żołte / ktore źiele przy sámey źiemi sie śćiele: iest ćiepłe y suche.

Dioskorydes o tym źielu páráliżowym iż iest bárzo dobre náprzećiwko boleśćiam cżłonkowym y stáwowym.

B ¶ Liśćiem tego źiela stłocżonym w możdżerzu námáży trad ná licu / zginie od tego mázánia. Też Cátárrum y ryme odpadza y bo-

 lenie

w głowie vśmierza y vśpakáia.

B ¶ Thez Mezue piße iż śie przećiwi wilgo-
śćiam flegmistym stárych ludzi / á vśmierza
boleśći członkowe.

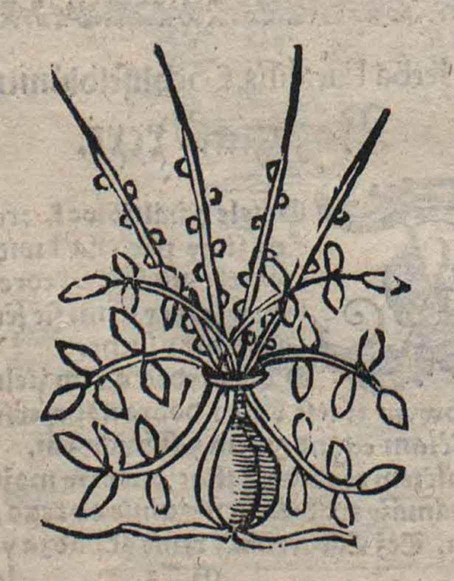
C ¶ Też mowe strácona przywráca ktora ij
nie dla páráliżu ábo ápoplexyey / gdy ten sok
tego źiela będźie dawány w vstá ná iezyk cżę
sto po troße.

Kosátki.

Xiphion vel Phasganon, Degenkraut.

Rozdział C.

W Rolách rośćie to źiele / mie
śiacá Sierpniá kwitnie / ko
rzeń ma iáko ßáfran / odźiá-
ne wiele skorkámi / dźiurá-
wemi iákoby śiatkámi / á
w pośrodku thych skoreczek
ze spodku korzonki dwá ie-
den ná drugim / á opußcża s śiebie korzonki
stáre / listy ma iáko trawá wielkie / długie zá
ostrzone / pręt wzdłuż ná łokieć z listem / á ku
wierzchu kwiatki idą rzędem ku gorze / są iá
sney brunatnośći / podługowáte / s pośrzod-
ká białe kosmáćinki wydawa / To źiele iest źi
mnego y suchego przyrodzenia w pirwßym
stopniu.

¶ Źiele to ma moc niecżystośći z rány odey-
mowáć / dźiećiom ie też słáć do kolebki zwrze
tem / álbo dźieći temi źiołki okłádáć / zácho-
wawa ie od złego vrzecżenia bab / y od inych
stráchow / á cżyni ie iże bez płácżu rádi vśypiá
ią / toć też rzecż prawdźiwa / gdy iedno dźie-
ćię pierwey nákarmiß á położyß s tym źielem
do kolebki / bárzo go też nie okármiay / á mle
ko dobrze vwarz Vrocżnik iest źiele podob-
ne źielu pępkowemu / iedno ma list dłußßy.

¶ Niektorzy też sobie przypráwuią to źiele
skorzeniem strzáłowym / á przy sobie noßą /
dla tego by śie żadney strzelby niebali / ieslić
ták iest / tedi tá moc z niebá dána / á teo poku
ßáią w bitwach / á przetoż to źiele zową / źiele
sláchetnie vrosłe. To korzenie połáćinie zo-
wą Artetticária / po Cżesku Strzáłowe ko-
rzenie / po Niemiecku Sichtkraut po Pol-
skusmy go nie mogli wypisáć / bo nie wiemy
iesli też Poskie imię ma ábo iesli śie tu rodźi.
, Ale przećiw strzelbie dálekość nalepßa.

Jeleni trunek ábo Sierpik.

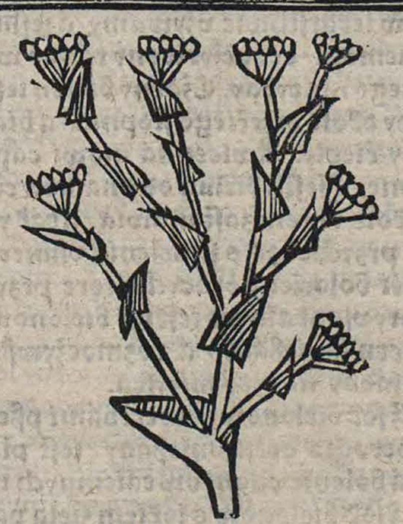
Aster Aticus, Sternkraut.

Rozdział cj.

ROśćie to źiele w łąkách / li-
sty ma ze spodku dłużße y ßyr
ße á około listu káżdego zob-
ki iáko śirp / á stąd ie też mo-
żemy zwáć po Polsku sierp /
korzeń ma niewielki z drob-
nemi korzonki / á od korze-
nia przestrzefowany / to iest iákoby igłą z złob
kował

bkowal podluż ku gorze/ á ták okolo wßyſtkiego pretá/ pret peten rozdżek/ látoroſtki okolo ſiebie máiąc/ á okolo rozdżek liſtki drobnieyße niżli ktore ſą ná dole okolo glabu/ á ná rozdżkách 3 ábo 4. glowki s kwiatem brunatnym/ w glowkach ſiemiaczko/ á glowki y ſiemie podobne glowaczowi/ ále mnieyße y cienſße glowki ſą.

B ¶ Stożenia żywiolnego goracego y ſuchego w wtorym ſtopniu/ ma moc ociéráć/ czyśćić/ náprawiáć rány y ſtłuczenia/ zbićia y obrażenia/ ſſtárćia/ vwárzyć ij w piciu á pić.

C ¶ Też vwárzony w winie czyrwonym/ rány świeże nápráwia y wycżyśćia/ goić ſie rychło niedopuśći/ otok rozgánia/ przepukline y ine goi boleśći w zádku/ dne vſmierza/ Sukiennicy tego żiela nawiecey potrzebuią ku fárbowániu ſukná.

Pepownik ábo obieżyſwiát.

Perfoliata, Durchwachs.

Rozdział cij.

A Ziele tho ma liſtki gládkie á obwijáiące ſie okolo glabu z ktorego wyráſta ták iż podczás ludzie mniemáią áby przez poſrzodek liſtu przeráſthał glab / zwierzchu ma kwiát iákoby/ czarny korzeń ogrogny/ y náſienie w teyże ßerokośći czarnego korzenia / iteż ſámo przyczerńßym.

B ¶ Moc thego ziela / gdy bedzie proch tego ziolká pity w winie/ przerwánie goi/ y owrzedzenie pepká leczy gdy tym okláda / y rány ſpaia/ y wyſtapienie pepká z iego mieyſcá nápráwia / vmocnia go ná iego mieyſcu.

Bielon ábo Száley/

Hyoſcyamus, Bilſenkraut.

Rozdział ciij.

A Bielon ieſt zimnego á ſuchego przyrodzenia/ czarny bielon ieſth nagorßy á naßkodliwßy/ á potym czyrwony. Biały miedzy nim ieſth nalepßy á názdrowßy / ktho-

rego w lekárſthwie vżywamy/ á ieſliby biały być niemogł/ tedy czyrwony ráczey weźmi/ á czarnego nie tykay. Czarny bielon ieſt zimny á ſuchy około trzeciego ſtopnia/ á biały ieſth mniey ciepły. Awicenná mowi cápitulo o bielonie. Jeſth bielun odymáiacy/ cżuynosć członkow y krew záſtánawia/ á ták y boleści ktore przychodza s ſtłuczenia vſmierza/ itez boleści bolaczek gorących ktore przychodza s kolery vſpakaia/ to ieſt ſok bielonow s trocha octu zmieszány/ á rozmoczywszy chuſte przykładay ná tyto mieyscá.

B ¶ Też ſok bielonowy z otrebámi pszeniczne-mi á strocha octu zmieszány/ ieſt plaſtr dobry ná bolenie członkow táiemnych męſkich.

C ¶ Też ſok bielonow s ſokiem ziela párálizowego/ á w tych ſokoch rozmoczywszy chuſte ábo fácelet/ przyłoż ná mieyſce bolace/ á nawiecey ná boleść członkowa/ á przed tym ſie nápijeſz zwierciawszy trzecia cześć drágmy tego náſienia bielonu/ z miodem ábo s pitka tym lepiey/ á pothym námaż mieyſce bolace tymi ſoki przerzeczonemi.

D ¶ Thez ſok bielonow/ ábo oleiek iego ciepło w vcho wpuszczony/ boleść vſpakáia.

E ¶ Też ſok bielonow z octem/ ábo też wino w ktorymby było wárzono náſienie białe° bielonu z octhem á s piretrum/ bolenie zebow vſmierza gdy tym vſtá ſobie płokáć bedzieſz.

F ¶ Bielonowy ſok z wodka rożána zmieszány/ á w tym rozmocz fácelet á ná czoło włoż.

G ¶ Liście bielonowe iedzone od ludzi/ błąd á nietákie odeście od rozumu czyni.

H ¶ Też ſok liścia bielonowego pomáczány ná oczy/ boleść ich y płynienie nieczyſtości k nim záſtánawia.

I ¶ Też plaſtr z z liścia bielonowego z octem ſtłuczony/ ná wrzedzienice pierśi białym głowam przyłożony/ ieſt wyborny.

K ¶ Bielonowy ſok z liſthem iego ſtłuczony s ktorego vczyń czopek á włożyj w mácice/ bolenie itez rzeczi przyrodzona zbytnia oddala. Ktoby náſienia iego pożywał/ then ná czás iákoby oszáleie y pámieć ſtráci.

L ¶ W gorących febrach dobry/ ieſt tym ktorzy ſen ſtráca/ gdi z ſokiem bielonowe° liścia zmieszaſz mleko niewieſcie/ á z białkiem á ſtrocha octu/ ty rzeczy weſpołek zmieszay á przyłoż rozmoczywszy fákeleth ná czoło coby nie bárzo wilgotno/ ábo nogi vmyway w bielonie ciepło ná noc: Pláteáryuſz o tym mowi.

Obraski.

Aaron minor, Aaron Pfaffenbindt.

Rozdział ciiij.

WEſt to ziele dwoiákie/ iedno mnieysze á drugie wietsze/ to wietsze zowa Diablik: bo ma korzenie káſáiace/ á to mnieysze ziele ma pratek ná piadz wyſoki/ liſty ma głádkie/ á przyszyrszym/ około pretá kwiátki ma połżołtey białości/ ziárná ma okragłe á zielone/ á w nich ieſt ſiemiaszko/ korzeń ma pobieláły s kosmácinkámi/ korzeń moga ludzie ieść iáko rzepe/ tego dyabliká álbo S. Janá głowy/ żadny człowiek prze iego káſánie niemoże ieść/ ále tu o nimnieyszym mowimy.

A

B ¶ To ziele gorace y ſuche w pirwszym ſtopniu/ á ma moc rozmiekczáiaca y ſcieńczáiaca/ itez ocieráiaca.

C ¶ Korzenie vwárzone w wodzie z lákricya/ s ſigámi/ z Jzopem/ pierśi czyści y płucá z wilgości grubych y lipkich/ gdy kto nápiwszy ſie go charka y kászle wymiátáiac ie.

D ¶ Też wárzyć to ziele z dziewánna w winie á ná onym ſiedzieć opuchline ſtolcá oddála.

E ¶ Thez bolaczki miekczy/ ſtłucz korzeń s ſádłem kokoszym á okłáday/ itez krzczyce (gdy ſniego vczyniſz plaſtr z niedzwiedzim ſádłem á bedzieſz przykłádał) rozwiezuie.

Też

F ¶ Też ſtłucz korzeń ze lnianym ſiemieniem á okłádny dnie nożne / roſpadza ia mocno.

G ¶ Thez ma moc rzecz przyrodzona paniam gdyby ſie záſtánowiłá otwieráć / itez trzewá miekczyć y czyśćić / też gdy ie vwárzyß s ſuchē korzenim brzoſkwiánym á daß pić / tedy pálacey goracośći wilgość wypadza precz.

H ¶ Thez gdy ná noc ſkráieß korzeń s Cytwárem / ále cytwaru mniey wziać iákoby iedne częſć álbo połtory cześći / itez teº ziela / á z winem pić / zimna wilkość wypadza / á gdy thez k temu kilko ziarn áloes przyczyniß / gorace y pieniſte wilgośći złe wymiáta / itez gdy mirabolanow Indiyſkich przyłożyß / gorace á grube wilgośći z ćiáłá wymiáta / Itez gdy przyłożyß páluchow / lipkie wilgośći wygánia / cztonki itez ſtáwy czyśći / itez ſoſnki gdy przyłożyß / żołtowodność wygania.

Ogrodny Izop /

Iſopus Adulterinus, Gartin Hizop.

Rozdział cv.

A Izop / Jeden ieſt ktory rośćie ná gorách / á drugi ogrodny / ieſth ćiepły y ſuchy w trzećim ſtopniu ieſt dobry á vżyteczny pierſiam á płucam y náprzećiwko dycháwicy / itez náprzećiwko záſtárzáłemu káßlowi / to ieſt / Wezmi izop koſáccu s figámi lákrycyey / á to ſpołem vwarz / á osłodziwßy poranu ſie nápijay / ábo ták vczyń ſyrop / Wezmi liśćia Izopowego / miodunkowego / rowno po garśći káżdego / korzeniá koſáccoweº / liliowego / káżdeº znich dwie vncyj / lakriciey ománu / káżdego rowno po vncyj / fig w liczbie dziewieć / Ty wßyſthki rzeczy przetłukßy warz w winie á w wodzie we dwu kwarth wßyſtkiego áż do wywárzenia trzećiey cześći / á potym przecedziwßy ocukruy á osłodz czyſtym miodem / á tego ſie ſyropu nápijay poránu y w wieczor ćiepło trunek / á wypiwßy ten ſyrop / wezmi piluły ná noc / dawßy ie ſobie vczynić do ápteki / Wezmi Máſſy pilut de ágárico dwá ßkropuły / Máſſy pilul de agregátiuarū ieden ßkropuł / gebki modrzewiowey poł ßkropułu / ſoli ocżkowátey iedno ziarnko / ty rzeczy zmießay ſpołem á vczyń ich dziewięć s ſyropem izopowym / á názáiuthrz dla posilenia wezmi kołaczkow zá groß z ápteki diaiſopum ábo diápráſium trzy ich rázem wezmi / á potym názáiutrz takież.

B ¶ Wino w kthorymby był wárzon izop s figámi / z náſieniem włoſkiego kopru / piotrußczánym thez bolenie y gryzienie żołądkowe odpadza y zátłumia / á gdy k tym rzeczam przyłożyß bylice / á tego ſie winá pani bedzie nápijáłá poránu / máćice iey z nieczyſthośći flegmiſtych wyczyśći / Albo vwárzywßy Izop z bożym drzewkiem w wodzie / á tym okłádáiac nápárzay máćice / zimne nieczyſthośći z máćice wywiedzie / y ſkłonna ku poczećiu v-

C ¶ Też ná reume zimna / y ná vpá- (czyni. dły czopek / vczyń płokánie vſt ćiepło charkáiac / vwárzywßy Izop z roża / s piretrum w winie / á troche octu przyczyniwßy / á potym podnieś vpádły iezyczek pálcem / á poſyp nań imbierowym prochem s piretrum zmießawßy / Awicenná powiádá.

D ¶ Też Izop wárzony w wodzie á pity / gliſty zábija w żywoćie.

E Thez Izop vwárzony w wodzie á przáſnym miodem osłodzony / troche mocnego octu przylawßy / á tego ſie day nápijáć / pierśi czyśći s flegmy / y ſtolce czyni.

F ¶ Też Izop w wodzie vwárzony / rány goi w vśćiech gdy onym winem beda płokane vſtá / y dziegná leczy.

Kosáciec.

Iris Syluestris maior. Blaw Schwertelwürtz.

Rozdział cvi.

A Kosáciec iest dwoiáki/ obádwá list máia sobie podobny/ iedno rozność kwiatkow máia/ ábowiem ieden kwiát nosi ná sobie biały/ á drugi brunatny nieprawie/ oboy kosáciec iest cieply y suchy w trzecim stopniu/ korzenia kosáccowego w lekárstwie vżywamy ktorykolwiek badź kosáciec/ ábowiem máia iednáka moc obádwá. Pláteáryuß mowi/ iżby kosáciec miał moc pobudzáiaca vryny/ iteż rospadzáiaca nieczystości y otwieraiaca/ á przeto iest dobry ná zátkánie śledziony y watroby/ nezek iteż meche rzá. Iest też lekárstwem náprzeciwko boleściam piersi/ płuc/ żołądkowey y inßych wnetrznośći/ ktore boleśći pochodza z wiátrow ostrych/ y náprzeciwko opuchlinie ktora z zimney przyczyny przychodźi/ y ná ty wßystkie niedostátki.

B ¶ Theż wino w ktorym vwárzyß korzeń kosáccow z Izopem/ s náśieniem włoskiego kopru/ s piotrußczánym/ s hányżowym/ z lákricya/ á vwárzywßy osłodz miodem sßymowánym/ á tego sie nápijay.

C ¶ Też proch korzenia kosáccowego/ iest dobry ná ráný złe zágnile/ bowiem mieso zgnite á dźiwe wyiáda/ á potym wysußáiac goi.

D ¶ Theż proch korzenia kosáccowego s prochem tucyey/ z wodka rożána ábo włoskiego kopru/ zmießay ty prochy á pußczay po troßce ná oczy/ tuske ábo bielmo zgánia precz.

E ¶ Theż proch korzenia kosáccowego z trocha prochu sosnki zmießawßy ábo rozmáciwßy z miodem/ potym wypiy ráno chceßli s siebie flegme stolcmi wipedźić gruba á lipka.

F ¶ Też wodá w ktoreyby wrzáło to korzenie s trocha korzenia białey czemierzyce/ s trocha bláywásu/ á ta woda vmywaj sobie lice chceßli piegi y inße fleki spedźić.

G ¶ Też sok korzenia kosáccowego zmießány z miodkiem rożánym/ iesth dore lekárstwo na śmierdzace á zagnile ráný/ mieso złe wygryza á dobre náraßcza.

H ¶ Też proch thego korzenia z wieprzowym sádłem zmießány/ zathwárdźiáłe mieysca y guzowáte miekczy/ á złozy rozgánia.

I ¶ Oleiek s korzenia kosáccowego iest dobry náprzećiwko páráliżowi y kurczowi/ y náprzećiwko denney boleśći námázuiac sobie.

K ¶ Też proch korzenia kosáccowego otwiera żyłki emoroidy/ á zástánawia rzecz przyrodzona/ ábo płynienie náśienia meßczyzn.

L ¶ Też oleiek s korzenia kosáccowego zmießány z oleykiem rożánym/ á s trocha octu/ boleść vśmierza głowy/ gdy nim sobie námáżeß skroni/ vznaß pomoc.

M ¶ Też proch iego sam kichánie czyni gdy go w nos wstrzyknieß/ Awicenná powiáda.

Iáłowiec/

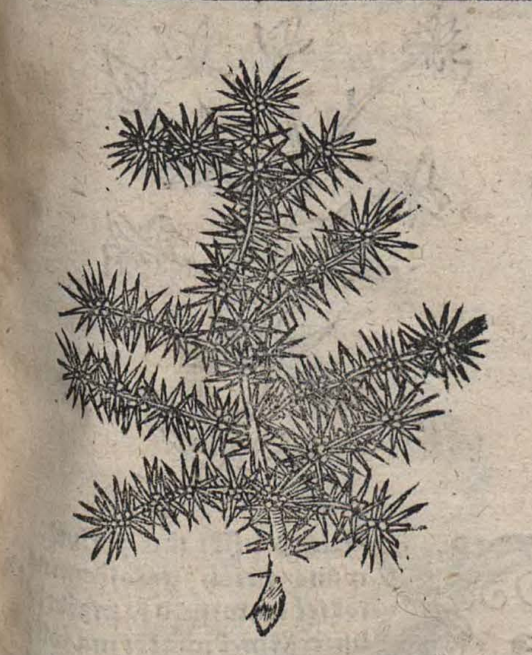
Iuniperus, Wachandelber.

Rozdział cvij.

A Cieply y suchy iesth iáłowiec w trzećim stopniu Iágody iáłowcowe pospolićie w receptách/ máia być rozumiáne/ ma moc iáłowiec rozpadzáiaca y thrawiaca/ biegunke zástánawia ktora przychodźi z ostrego á z mocnego lekárstwá ktore przylipa do żołądká

ladká/ á ták vstáwiczna purgácya á ßkodliwo cżini/ to iest gdy vwárzyß iálowiec w wodzie á oney wody daß sie nápić ćiepło ocukrowawßy ia/ ábo vwárzywßy iałowiec w wodzie/ á z oney wody vczyń wánne w kthorey siedzieć ma chory do sámego pepká.

B ¶ Wino w ktorymby wrzał iálowiec s kosáccowym korzeniem/ iest dobry tym ktorzy s ćießkośćia vryne pußczáia/ ábo gdy iey puśćić niemoga/ iteż kolike wypadza s subtelnych ielit bárzo dobrze.

C ¶ Też oleiek iálowcow iest wyborny náprzećiwko qwartanie/ ktora z meiánkoliey przychodzi/ to iest gdy daß oleyku iálowcowego poł drágmy w iákimkolwiek pićiu ábo w potráwie/ á pothym tymże oleykiem námázuy mieysce bolace y dymiona dla ćießkiego pußczánia wody.

D ¶ Też náprzećiwko S. Válántego niemocy námáży grzbiet iálowcowym oleykiem/ vznaß pomoc/ y pulsy v rak thez maß námázáć/ á to przed tym godzine niżli ma być.

E ¶ Oleiek też iálowcow iest dobry tym ktorzy máia kámień w mecherzu gdy tego wpuśćiß w korzeń sikawka.

F ¶ Jest też dobre ná dycháwice to lekárstwo vwárzywßy iágody iálowcowe s figámi/ z lákrycya w winie/ á ocukrowawßy day pić poránu/ Pláteáryuß powiáda.

G ¶ Oleiek też iálowcow zmießány z oleykiem słodkich migdałow/ á temi oleyki przed ogniem námáży pierśi/ cżyni wolne oddychánie y bolenie pierśi oddala.

H ¶ Też oleiek iálowcowy iest dobry náprzećiwko boleśćiam stáwowym.

I ¶ Wino w ktorymby wrzał iálowiec/ tedy to wino wypadza niecżystośći z żoładká/ iteż máćice cżyśći y bolenie ich vsmierza.

K ¶ Gdy też vwárzyß iálowiec z bylica w wodzie przyłożywßy kosáccu/ tym sobie nápárzay máćice boleść iey odeymuie/ y niemoc iey przyrodzona wywodzi.

L ¶ Też oleiek iálowcow iad tłumi y wyćiaga z rány/ ábo z mieyscá vkaßonego od iádowitego zwierzećiá/ kiedy nim mieysce námáżeß/ Awicenná powiáda.

Mikołáiek.

Eryngium, Maus treum.

Rozdział CVIII.

TEst ćiepły mikołáiek y wilkt w pirwßym stopniu/ wßákże wilkość dáley sie wśćiaga niżli do pirwßego stopniá/ Korzeń Mikołáykow przyprawion z miodem iáko ingbier przypráwiáia w áptece/ á ták kto teo korzenia mikołáykowego bedzie pożywał ná- A

sienie

ſienie przyrodzone mnoży meßczyznam/y vczynek małżeńſki vmacnia/ iteż wilgośći dobre ſniego ſie rodza/Serápio y Awicenná o tym powiádáia/iż mikołáiek ieſt rodzay ćirniowy/ ktorego liśćie bywa pożywano miáſto ſpinaku z inßym liśćiem ktorego ludzie pożywáia/ á to liśćie dáie krew dobra/Moc korzenia mikołáykowe°/ieſt iákoby páſternak

B ¶ Też korzeń Mikołáykow/ gdy bedzie ták ſurowo iedziony/ záſtánáwia meßczyznam naſienie przyrodzone kthore ſnich ſámo wychodzi/Pándektá powiáda.

C ¶ Liśćie mikołáykowe z liśćiem bábczánym w wodzie z octem vwárzone/ á tego ſie nápiyay/ieſt to pożyteczne pićie ná wzdećie żoładkowe/iteż ná opuchliny powiek.

D ¶ Niektorzy powiádáia iż kwiatek tego ziela troche żołty/ gdy bedzie vwárzony w wodzie/á tey wody dáy dziatkam ktore máia ſlinogorz/ábo ſwietego Wálántego niemoc.

E ¶ Sok tego ziela pomázány ná wrzedzienice ktora bywa ná biodrách vśmierza/ zapalenie y bolenie/Pándektá powiáda.

F ¶ Też gdy bedzie pity ſok korzeniá mikołáykowego/ vryne pobudza y wywodzi/ y przyrodzona rzecz pániam/y wiátry roſpadza y gryzienie żoładkowe vſpakaia.

G ¶ Gdy korzeń w wine bedzie vwárzony/ á to wino pite/ boleść watrobna/ y vkaßenie weżowe mdli á práwie trawi.

Serápio mowi/o Mikołáyku powiádáiac iż by to był práwy mikołáiek ktory ma ná ſobie czáſu wioſny/ kwiatki podobne kwiatkow fiołkowych/iedno iż ſa wietße nizli fiołkowe/á gdy opádna kwiatki ſtego ziela mikołáykowego tedy náſienie ma ták wielkie iáko ieſt tátárczáne á ſłodkość ma w ſobie nieiáka/ Serápio powiáda o tym mikołáyku.

Dzwonki.

Ipericon, Harthauw.

Rozdział cix.

Ziele to liſtki ma zdziurkowáne/ preth z gáłaſkámi ná łokieć wzwyß/ á ſa przydrobnieyßym/kwiatki ma żołte thákże y náſienie/ á pierwey nizli roſkwitnie maß nátárgáć papia á włożyć w oliwe á poſtáwić ná ſłońcu á przemießáwáć/ á ták ſtego oley bedzie czerwony/á ku wiele potrzebam bárzo dobry á zwłaßczá ku wyćiagnieniu iadu przez rány ábo przez wrzody/ á to zwłaßczá czáſu powietrznego.

A

B ¶ To ziele ma moc zágrzewáć y ſußyć zwłoſnośći trzećiego ſtopniá/ Ma też moc ſćienczáć/ otwieráć/ roſpußczáć záthwárdzenia zbythkow wßyſthkich mecherzowych/ ledźwiow y nieczyſtośći niewieśćich wßytkich/ krwáwych/ Moc ma otwieráć y wyrzucáć/ átho gdy vwarzyß ziele wßyſthko poſpołu s kwiećiem y z náſienim.

C ¶ Też ſpryßczenie od ogniá goi gdy go przyłożyß/wrzody gniiacy czyśći. Też kto dne ſpołona ćierpi/ rozwiezuie ia y roſpadza/ itheż gdy náſienie iego piieß/ zimnice czwartego dniá leczyß/ ále w wodzie vwárzywßy ielení iezyk z dziewanna/ w tey ie maß pić.

D ¶ Też biegunke ktora bywa z ielit/ vſtánáwia/ przepukline leczy/ rány/ ßramy bieli/ watrobe y ledźwi czyśći/ boleśći ich oddála/ rány ſußy/ iad wygania známienićie.

Iriſillirica

Fiolkowy Korzeń

Irisilliria, Violwurtz.

Rozdział cx.

Biały Korzeń ma tho ziele/ thwárdy/ miąßßy/ á w nim wonia fiolkowa iest/ kwiát ma biały/ ma być wziethy y skráiány korzeń/ á sußyć ij czásu wiosny. Ten korzeń iest ćiepły w wtorym stopniu/ á suchy w trzećim/ ma moc káßel vśmierzáć/ chárkánie wywodzi/ to iest gdy człowiek chárka flegma/ flegme lipka rzedzi/ śledzione náprawia/ kiedy ij w occie vwárzyß kurcz leczy: y pieté żyły pośila/ w winie vwárzony záſtánowienie rzeczy niewieśćich otwiera/ płod martwy wyćiaga z żywotá/ boleść brzuchá vśmierza/ rány czyśći y goi/ we wrzedzieach y w bolączkách czyni/ áby mieso dobre rosło/ W winie korzeń vwárzony á tym vſthá płokáć/ gnićie ich y około zebow/ smrod ich odeymuie.

¶ Thez proch iego zmießány s sádłem káczym mázáć pierśi/ miekczy ie/ Też z oleykiem fiolkowym zmießány strzekánie bokow leczy

¶ Thez ma moc otwieráć wnetrzne drogi/ przez ktore pochodzi vryná w mecherz/ moczteż pedzi/ y kápánie moczu y rzezánie leczy.

¶ Też ma moc rospußczáć zimno wilkość/ piethych żył drżenie/ kurcz/ bolenie krzyżow/ iteż skrzywienie vſt leczy.

Zlote Chrzaßcze.

Cantarides, Goldköffer.

Rozdział cxj.

Ci robacy sa zieleni á w nocy błyskáiacy á podługowáći/ strefy żołthe przez skrzydłá máia/ á ná kwiećiu pßenicznym śiadáia/ też ie ná Jeśienie o Swiatkách náyduia. Sa też drugie bes stref/ ktore bywáia ná sosnách/ y indzie ie też náyduia. Robakow thych nákłaść do máłego garnká á záwiezáć wierzch chusthą w iedno/ á wláwßy octu w wielki gárniec warz/ á nád ona pára obroć garnek chustą/ áby thám przez chuste párá ßłá/ áby oni od oney páry pozdycháli. Ci robacy máia goracość w czwartym stopniu/ to ćiáłá pryßcza y przeiadáia skore przyłożeni. Kto ich wiele w lekárstwo weźmie/ tedy mecherzowi ßkodza krosthawiac á rániac gobárzo/ áż wiec y mocz krwáwy śie pußcza/ ále kiedy ich miernie weźmie wode zá-

ſtánowiona w mecherzu/wypadzáia.

B ❡ Też ći robacy wchodza w máść y w plaſtrzyku párchom oſutym/y ku mdłośći/ itheż ku wykorzenieniu brodawek.

C ❡ Też ku wrzodam roziádáiacym ćiáło/ w piciu miernie dáne wodnoćielnym ludziom z moczem niemoc odchodzi.

D ❡ Theż około złych páznokćiow pomázáć ſtłukßy ie/ ſpádna precż.

E ❡ Też proch ſtych robakow s ćiáſtem zmießány/ á do łußczyny orzechá włoſkiego włożywßy/przyłoż ná mieyſce gdzie chceß ſpryßczyć á vczyni ſie bebel/ w ten bebel wodnosć wnetrzna wyćiagnie ſie.

F ❡ Też około brodawek zekrwáwić czym oſtrym/ to ieſt iżby krew ßłá/á thym prochem poſypowáć/ tedy ſpádna precż.

Kánforá.

Cafura, Kanffer.

Rozdział cij.

O Kánforze/ iáko á z iákiego drzewá pochodzi/ bedziem o tym niżey mieć w powieśći/o lipkich ſokoch. Tu tylko wiedzieć bedziem/ iż Kánphorá/ ieſt miernośći zimney á ſuchey w ſtopniu trzećim/ á kczemu ſłuży.

❡ Proch iey zmießány s ſokiem pſinkowym w tym chuſte maczáć á ná watrobe przykłádáć/ zápalenie iey iteż inßych członkow wnetrznych oddala/ iteż gdy tákże ná ledźwi/ náłono/ y nád łonem bedzieß okłádał/ tedy ćieczenie náſienia meßczyznkiego záſtánáwia y ćießkie wody pußczánie/ y zbytnie wody pußczánie/ ktore przychodzi z gorącośći ledźwi/ á to gdy kthemu przyleieß octu/ á romaczáiac chuſte bedzieß ledźwi okłádał.

❡ Też proch Kámphory ſ popiołem paloney pokrzywy/ ty prochy zmießáć z ſokiem ſporzyßowym/ á w tym rozmoczyć báwełne á kłáść w nos/ á krew zbytnie płynaca z nosá záſtánáwia/ byłoliby tho ćieczenie krwie z wnetrznośći dla gorącośći watrobney/ thedy zmießáć z rożána wodka/ á w tym chuſte omáczáć y okłádáć czoło/ ſkronie y wßyſthko gárdło/ ále to dziáłáć z bacznośćia/ bo niegdy tedy zbytnia krew przyrodzenie pedzi/ ktora ieſli záſtánowiß/ á oná potrzebuie iść: thedy ſie vdziáła bolaczká zá vchem/ ábo ſie ſadżele ná twarzy dziáłáia.

❡ Theż Kánforá z wodka rożána y z ſokiem Włoſkiego kopru zmießána/ nieczyſthośći z oczu y czerwonosć śćiera/ y gorącość ich odeymuie/ á gdy bedzie wodká Kánforowa zmießána z miodem/ thedy twarz czyśći flaki ſniey ſćieráiac precż/ w niemocách ktore bywáia z wielkiey gorącośći/ dobrze Kánfory vżywáć.

❡ Też wodká Kámphorowa gorącość głowy y oczu y twarzy odeymuie/ wonia ſwa y okłádánim krew ſtánowi/ v płynienie trzewa krwáwe (gdy ia z octem pije/ ábo z wodnośćia winá niezrzáłeko) záſtánáwia/ Theż zmießána s ſándálmi á z bolum armenum ſerce czáſu morowego powietrzá okłádáć maczáiac w tym ßárłat ábo táphte czyrwona/ bárzo potwierdza/ ále gdy iey czeſto pożywa wiele ßkodzi/ ábowiem martwe duchy ożywiáiac/ moc przyrodzona/ y pániam płodność tráći/ ſwinie ná człowieká predko wwodzi

wodzi/ wyſuſza mozg/ ſen odeymuie/ kámień w ledzwiach y w mecherzu mnoży.

Nogietek.

Calendula, Indel Blümen

Rozdział ciij.

A To ziele ma liſty podobne liſtowi oliwnemu ábo wierzbowemu/ ále dłuższy y tłuſtſzy z nieiáką lipkośćią/ kwiát ma żołty/ pręth z gáłaſkámi ná 2. piedźi wzwyż/ náśienie ma pobieláłe á zmarſzczone/ á w głowecce rzędem położone á ſkrzywione troche by trąbki/ ieſt goracego á ſuchego przyrodzenia.

B ¶ Moc tego źiela ieſt ſkurczáiąca/ pośiláiąca/ wyſuſzáiąca/ zetrzeć to źiele ná proch/ obwinąć w báwełne á przyłoż ná bolący ząb/ boleść oddála/ á kiedy go w nozdrze włożyſz/ czyrwiá kthory bywa w zębie vmorzyſz/ pryſcze ná nodze bárzo bolące zgládza gdy ij ſtłuczeſz/ á vczyniſz ſniego plaſtr á będzieſz przykłádał. Też gdy ſokiem iego będzieſz námázował brodawki/ ſpądzą ie precz.

C ¶ Też lice węgrowáte/ ábo ktore ieſt śinoczyrwone goi á to ták/ weźmi ſoku tego nogietku/ oleyku rożánego/ łoiu ieleniego/ łoiu kozłowego/ drágántu/ gumi Arabicum/ bolum armenum/ zetrzy tho wſzyſtko á vczyń ſtego máść/ á ta máśćia lice máż/ ále łoie roſtop/ á ty rzeczy do nich wſyp/ to ieſt gumi/ drágánt/ bolum armenum/ á thák będzieſz miał máść bárzo dobrą.

Lilia.

Lilium, Lilgen.

Rozdział ciiij.

A Lilia ieſt ćiepła á wilgothna w pirwſzym ſtopniu/ ieſt źiele domowe máiące kwiáty białe. Jeſt dobra lilia náprzećiwko źimnym wrzedźienicom/ to ieſt kiedy ſtłuczeſz kwiatki Liliowe s ſádłem wieprzowym z oleykiem rumienkowym zmieſzawſzy powarz abo poſmaż troche tego/ á przyłoż.

B ¶ Też korzenie liliowe z korzenim bárſzczowym/ s korzenim wyſokiego ſlazu/ vwárzywſzy

wßy ty rzeczy spolem w winie/ á potym przecedz/ ku ktoremu winu przyłoż wosku á oliwy iáko będzie potrzebá iżby byłá ſtego máść ktora mázy śledzione twárda á chora.

C ¶ Korzeń Liliowy z octem zmießány/ ieſth dobry ná świerzb záſtárzáły y ná kroſthy gdy tym będzieß námázował/ ábowiem mocte- go korzenia ieſt wyſußáiąca miernym obyczáiem/ ithez oćieráiąca miernie/ itez wyſußáiąca y trawiąca.

D ¶ Też korzeń liliowy s korzenim wyſokiego ſlazu/ vwárzony ſpolem w wodzie z maſtem/ á tho vwárywßy ſtłucz w możdżerzu/ á vczyń plaſtr ná pierśi przykłádáiąc ćiepło dla dycháwice y dla kaßlu ſuchego/ ieſth dobry/ ábowiem odmiękcza flegmę w pierśiách y w plucách pánuiącą/ á ták czyni to iż snádnie może iey s pierśi odbywáć.

E ¶ Też korzeń Liliowy z octem wárzony/ ieſt bárzo dobry ná ſpárzeline ták ogniem iáko y vkropem/ zmießawßy z náſieniem przyłoż.

F ¶ Też oleiek liliowy ieſt dobry tym kthorzy w vßu mewáia brzmienie ábo piśćzenie/ ábo też bolenie/ á ták wpuśćzony w vßy krop kilko ćiepło/ ná ty choroby pomága.

G ¶ Też korzeń ziela domowey Lelicy ieſt dobry ku vrośćieniu mięſá álbo ćiáłá w ránách z złych kroſt/ thez rzecz przyrodzona pániam pobudza ku wyśćiu/ y twárdość iey miękczy.

H ¶ Oleiek liliowy wozrzedza bez záwnego gryzienia y pomiękcza/ á ták ieſt dobry ná twárdość máćice námázawßy ią/ á możeß zmießáć ten oleiek ſtym plaſtrem wyßßey nápiſánym/ á tym námázuy máćice.

I ¶ Też vczyń czopek s korzenia liliowego v piekßy ij pierwey/ á potym ſtłucz z oleykiem lniánym á s trochą máſłá/ á ták potym ſtych rzeczy vczyń czopek á włoż do máćice w ktoreyby bolesć pánowáłá. Ieſth bárzo dobrá rzecz ná to/ Pándektá/ Serápio/ Pláteáriuß o tym powiádáią.

Chmiel.

Luppulus, Hopffen.

Rozdział cxv.

Wyeſth Chmiel ćiepły y ſuchy w pierwßym ſtopniu/ nieiáko ſie ſkłánia ku źimnośći/ ma moc vśmierzáiącą boleśći ktore z goracey przyczyny pochodzą/ á ták ma moc vgáßáiącą ogniſtego zápalenia/ á czyni wolność żywotá.

Sam chmiel nie ma być czeſto pożywány/ ábowiem otwiera krwáwnice/ á przetho ma być kniemu przymießano troche drágantu ábo troche máſtyki ábo ſpiki/ ábowiem thy rzeczy oodaláią iádowitość od chmielá/ á czyniąc ij bárzo dobrym á pożytecznym/ thákże ſerwatká ieſth dobra gdy ij włożyß w nie ná noc/ ábo powárzyß troche.

B ¶ Pándektá mowi o chmielu/ iż chmiel wywodzi s ćiáłá kolere żołtą/ á krew czyśći y zápalenie krwie chłodźi/ á gdy námoczyß chmiel w ſerwathce ná noc/ przez śiedm ábo oſm godźin/ á tey ſerwatki ſie nápijay ćiepło

C ¶ Też ſyrop vczyniony s chmielu/ leczy żołtą niemoc/ y opuchline ktora z goracey przyczyny bywa/ ták vczyń. Weźmi ſoku chmielowego/ mleczowego/ ielenego ięzyká/ káżdego

dego ſniey rowno popołkwarty/ kwiatkow fiołkowych/ borakowych/ rozynkow/ káżdych rowno po gárśći/ náśienia Hányżowego/ ieczmieniu otłuczonego/ náśienia ogorkowego/ málonowego/ bániowego/ citrullowego káżdego ſnich rowno po łoćie/ octhu winnego iedne vncya iákoby ſpięć łyżek/ ty wßyſtki rzeczy warz áże do połowice/ á potym przecedziwßy ocukruy białym cukrem/ á tego ſie nápijay poránu y w wieczor po trunkowi ćiepło/ á gdy ij wypijeß/ tedy weżmi thy piłuły ták nápiſawßy ná kárćie do ápteki. Weżmi máſſi piłuł de Reubárbaro. 2. ßkropuły/ máſſi piłuł s polney ruty j. ßkropuł/ diágrydij 3. ziarnká/ zmießay ty rzeczy á vczyń piłuł dziewieć s ſyropem polney ruty/ á názáiutrz po piłułách weżmi kołaczkow Triáſándalorū z ápteki/ ábo Diarodō abbátis dla poſilenia

D ¶ Też ſok chmielowy s krupámi ieczmiennemi dobra kármia tym ktorzy miewáia bolenie głowy z goracey przyczyny/ iteż tym ktorzy maia zapalenie watroby/ ſyrop przerzeczony dobry ieſt náprzećiwko goraczkom ktores kolery pochodza iteż ze krwie/ ábowiem ten ſyrop kolere wywodzi ſpalona/ y zátkánie z watroby y z ſledziony wypycha/ ithez z żył/ ktore zowa ſsace żyły.

E ¶ Też ſok chmielowy z ſerwatka ábo z wodka mleczowa ieſt dobry ná żołtha niemoc/ y náprzećiwko bolaczkam goracym watrobnym/ Pándektá mowi Cápitulo o chmielu.

Kobyli Szczaw.

Lapatium acutum, Men wel wurz.

Rozdział c xvj.

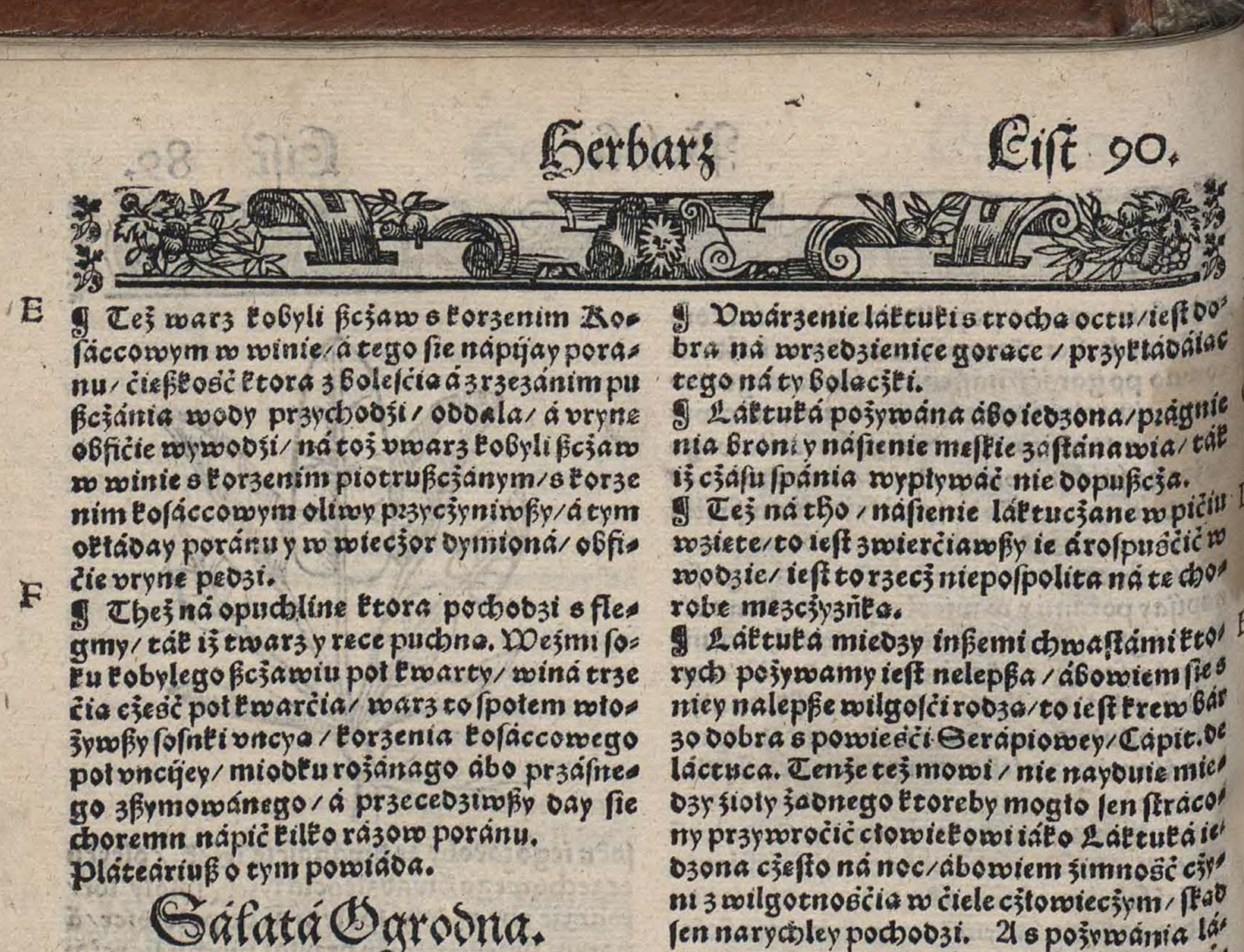
A Kobyli ßczaw ieſt ćiepły y ſuchy w trzećim ſtopniu/ według Pláteáryußá ieſt dwoiáki ßczaw/ ieden kobyli drugi polny/ Kobyli ieſth dla wielkośći rzeczony/ á thák gdy naydzieß nápiſano w receptách to słowo proſto ßczaw/ tedy maß rozumieć polny á nie kobyli. Szczaw kobyli ieſt dobry ná świerzb y ná lißaie vczyniwßy ſniego máść. Weżmi kobylego ßczawiu/ ſoku iego iákoby ze dwánáśćie łyżek/ oleyku orzechowego dwádzieśćiá łyżek/ ſmoły łot/ warzżc thy rzeczy ſpołem áż do połowice/ á potym przecedziwßy przyłoż prochu ſiárczánego s prochem wáinßtenu/ z nich káżdego po łoćie/ á zmießay ſpołem iż będzie máść/ á námázuy ta kroſty.

B ¶ Też kobyli ßczaw ieſt bárzo dobry ná zbieránie wrzodow zátwárdziáłych/ gdy liſt iego vwárzyß w oliwie przyłożywßy wieprzowego ſádłá/ á thego ná wrzod przykłáday/ Ná twárdość ſledziony ſok kobylego ßczawiu ſtoráce (ieſt gummi w áptece)/ iteż troche ármoniáku knim przyłoż/ octhu kilko łyżek/ á day temu ſtać przez trzy dni/ á potym troche przywarz tego ſpołem/ á przecedziwßy przyłoż troche woſku á oliwy/ á ſtego wßyſtkiego vczyń máść/ ktora mázy ſledzione poránu/ vznaß pomoc.

C ¶ Też wodá w ktreyby był vwárzony kobyli ßczaw s korzenim bruſcy/ y ßpáragowym/ á potym przecedziwßy ocukruy/ piy dla twárdośći ſledziony/ y watroby.

D ¶ Thez pláſtr s korzenia kobylego ßczawiu á s ſádłá wieprzowego vczyniony weſpołek ſthłukßy/ przyłożże ij ná zołzy obo ná gruzły ábowiem czyśćie pod tym roſchodzi ſie.

E ¶ Náſienie kobylego ßczawiu ma w ſobie ćirpność doſyć znákomita/ á przeto ſok kobylego ßczawiu s ſokiem bábczánym zmießány á przywárzywßy ich ſpołem/ day ſie nápić temu kilko rázow kthoryby miał biegunke krwáwa/ ábo choć biała záſtánáwiá ia. Pándektá powiáda.

E ¶ Też warz kobyli ßczaw s korzenim Ko-
ſáccowym w winie/ á tego ſie nápijay porá-
nu/ ćießkość ktora z boleśćia á zrzezánim pu
ßczánia wody przychodzi/ oddala/ á vryne
obfićie wywodzi/ ná toż vwarz kobyli ßczaw
w winie s korzenim piotrußczánym/ s korze
nim koſáccowym oliwy przyczyniwßy/ á tym
okłáday poránu y w wieczor dymioná/ obfi-
ćie vryne pedzi.

F ¶ Thez ná opuchline ktora pochodzi s fle-
gmy/ ták iż twarz y rece puchną. Weźmi ſo-
ku kobylego ßczawiu pol kwarty/ winá trze
ćia cześć pol kwarćia/ warz to ſpołem wło-
żywßy ſoſnki vncyą/ korzenia koſáccowego
pol vncyey/ miodku rożánago ábo przáſne-
go zßymowánego/ á przecedziwßy day ſie
choremu nápić kilko rázow poránu.
Pláteáriuß o tym powiáda.

Sáłatá Ogrodna.

Lactuca, Látych.

Rozdział cxvij.

A Sałatá ábo Láktuká ieſt dwoiá-
ka/ iedná ieſt domowa/ á druga
leſna. Moc tey lákthuki domo-
wey ieſt zimna y wilgotna mie-
nym obyczáiem.

B ¶ Vwárzenie láktuki s trochą octu/ ieſt do-
bra ná wrzedzienice gorace/ przykłádáiac
tego ná ty bolaczki.

C ¶ Láktuká pożywána ábo iedzona/ prágnie-
nia broni y náſienie meſkie zaſtánawia/ ták
iż czáſu ſpánia wypływáć nie dopußcza.

D ¶ Też ná tho/ náſienie láktuczane w pićiu
wzięte/ to ieſt zwierćiawßy ie á roſpuśćić w
wodzie/ ieſt to rzecz niepoſpolita ná te cho-
robe meżczyzniką.

E ¶ Láktuká miedzy inßemi chwaſtámi kto-
rych pożywamy ieſt nalepßa/ ábowiem ſie s
niey nalepße wilgośći rodzą/ to ieſt krew bár
zo dobra s powieśći Serápiowey/ Cápit. de
láctuca. Tenże też mowi/ nie nayduie mie-
dzy zioły żadnego ktoreby mogło ſen ſtráco-
ny przywroćić człowiekowi iáko Láktuká ie-
dzona czeſto ná noc/ ábowiem zimność czy-
ni z wilgotnośćią w ćiele człowieczym/ ſkad
ſen narychley pochodzi. A s pożywánia lá-
ktuki nie przychodzi żadne záßkodzenie á-
bo chrobaka iáko z inßych chwaſthow może
przyść. Żywotá też nie otwiera áni záſtáná-
wia ábo zátwierdza/ bowiem nie ma w ſo-
bie áni ſłonośći/ áni ćierpnośći/ áni oſtrośći

F ¶ Z Lákthuki vczyniony plaſtr weſpołek z
ſokiem/ á przyłożony ná bolaczke bolącą o-
deymuie bol y chłodzi ią bárzo dobrze.

G ¶ Też láktuká domowa ieſt dobra żołądko-
wi y chłodzi żywot/ ſen czyni/ mleko w pier-
ſiach pomnáża/ á ták z oliwą bedzie dobra.

H ¶ Thez gdy ią vwárzyß z mieſem świeżym/
ieſt dobra ku iedzeniu/ á nawiecey tym kto-
rzy máią w ſobie zápalenie/ iáko ći ktorzy ſą
goracego przyrodzenia.

I ¶ Też tym ludziom ktorzy miewáią gorace
febry/ láktuká im bedzie dobra á pożyteczna
ku iedzeniu z octem.

K ¶ Też wodá w ktorey wrzáłá láktuká/ dá-
na ku pićiu s trochą cukru/ ieſt dobra ná zá-
tkánie ſledziony ábo ná iey zátwárdzenie/ y
tákież watrobie ieſt dobra w iey niedoſtát-
koch/ Sen też ſtrácony przywráca.

L ¶ Też náſienie láktuczáne z mlekiem niewie-
śćim/ z białkiem iáiecznym/ zbiwßy to ſpo-
łem przyłoż ná czoło y ná ſkronie/ ieſth dobre
tym co ſpáć nie mogą/ Serápio powiáda.

M ¶ Też láktuká vwárzona w wodzie/ á po-
tym z oliwą á z octem iedzona/ żołtha nie-
moc wypądza.

N ¶ Też náſienie láktuczáne ná proch ſtárte/
á z winem

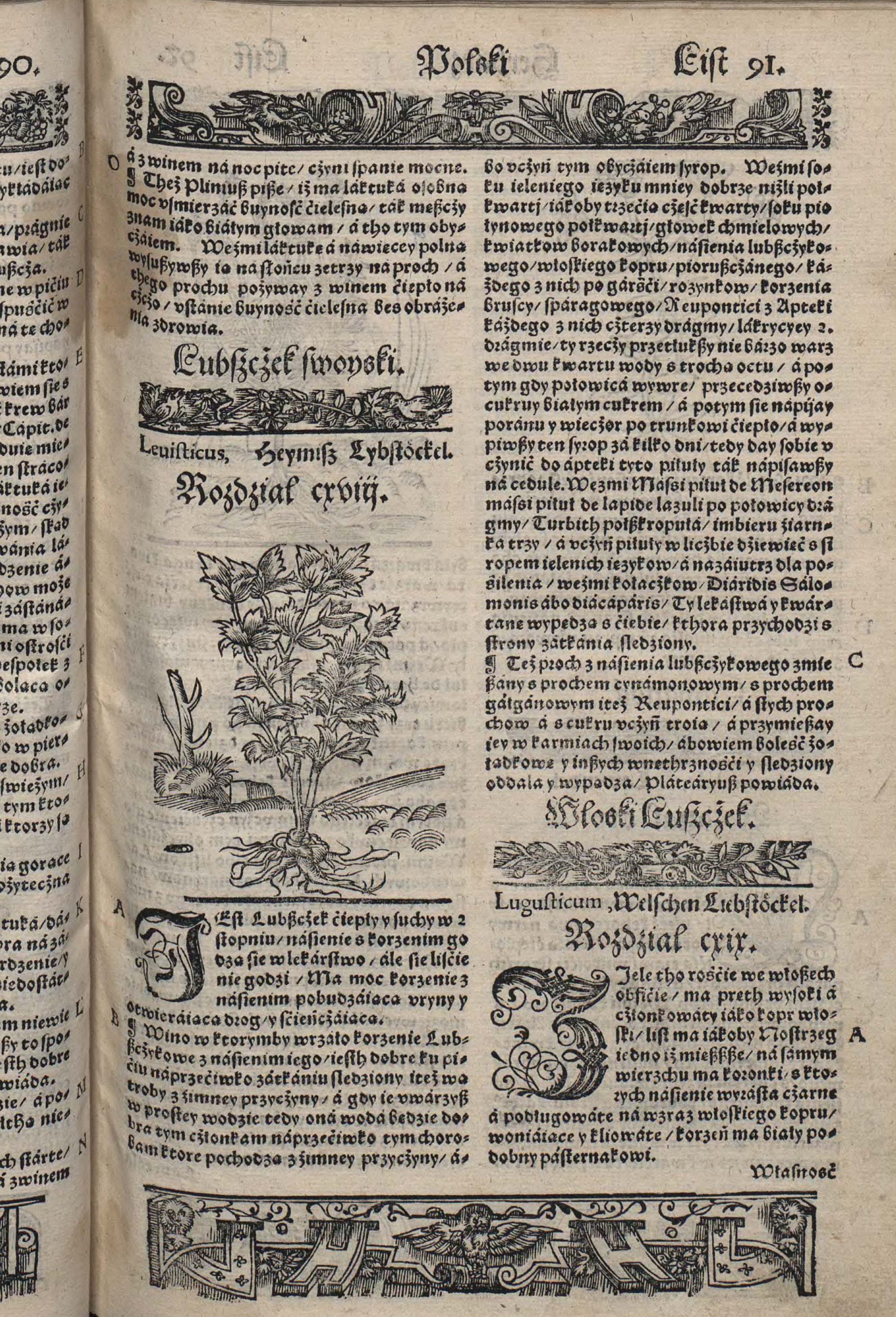
á z winem ná noc pite/ czyni ſpanie mocne.

¶ Thez Pliniuß piße/ iż ma láktuká oſobna moc vſmierzáć buynoſć ćieleſna/ ták meßczyznam iáko biáłym głowam/ á tho tym obyczáiem. Weźmi láktukę á náwiecey polna wyſußywßy ia na słońcu zetrzy ná proch/ á thego prochu pożyway z winem ćiepło ná czczo/ vſtánie buynoſć ćieleſna bes obrážeʼnia zdrowia.

Lubßczek ſwoyski.

Leuiſticus, Heymiſz Lybſtöckel.

Rozdział cxviij.

IEſt Lubßczek ćiepły y ſuchy w 2 ſtopniu/ náſienie s korzenim godza ſie w lekárſtwo/ ále ſie liſćie nie godzi/ Ma moc korzenie z náſienim pobudzáiaca vryny y otwierájaca drog/ y ſcienczáiaca.

¶ Wino w ktorymby wrzáło korzenie Lubßczykowe z náſienim iego/ ieſth dobre ku pićiu náprzećiwko záckániu ſledziony itez wątroby z zimney przyczyny/ á gdy ie vwárzyß w proſtey wodzie tedy oná wodá bedzie dobra tym członkam náprzećiwko tym chorobam ktore pochodza z zimney przyczyny/ ábo vczyń tym obyczáiem ſyrop. Weźmi ſoku ieleniego iezyku mniey dobrze niżli poł kwartj/ iákoby trzećia cześć kwarty/ ſoku piołynowego poł kwartj/ głowek chmielowych/ kwiatkow borakowych/ náſienia lubßczykowego/ włoſkiego kopru/ piorußczánego/ káżdego z nich po gárśći/ rozynkow/ korzenia bruſcy/ ſpáragowego/ Reupontici z Apteki káżdego z nich czterzy drágmy/ lákrycyey 2. drágmie/ ty rzeczy przetłukßy nie bárzo warz we dwu kwartu wody s trocha octu/ á potym gdy połowicá wywre/ przecedziwßy ocukruy białym cukrem/ á potym ſie nápijay poránu y wieczor po trunkowi ćiepło/ á wypiwßy ten ſyrop zá kilko dni/ tedy day ſobie vczynić do ápteki tyto piluły ták nápiſawßy ná cedule. Weźmi Máſsi piłuł de Meſereon máſsi piłuł de lapide lazuli po połowicy drágmy/ Turbith połßkropułá/ imbieru ziarnka trzy/ á vczyń piłuły w liczbie dziewieć s ſiropem ielenich iezykow/ á nazáiutrz dla pośilenia/ weźmi kołaczkow/ Diáridis Sálomonis ábo diácápáris/ Ty lekárſtwá y kwártane wypedza s ćiebie/ kthora przychodzi s ſtrony zátkánia ſledziony.

¶ Też proch z náſienia lubßczykowego zmießány s prochem cynámonowym/ s prochem gálgánowym itez Reupontici/ á ſtych prochow á s cukru vczyń troia/ á przymießay iey w karmiach ſwoich/ ábowiem boleść żołądkowe y inßych wnethrznośći y ſledziony oddala y wypadza/ Pláteáryuß powiáda.

Włoski Lußczek.

Luguſticum, Welſchen Liebſtöckel.

Rozdział cxix.

ZIele tho rośćie we włoßech obfićie/ ma preth wyſoki á członkowáty iáko kopr włoſki/ liſt ma iákoby Noſtrzeg iedno iż mießßße/ ná ſámym wierzchu ma koronki/ s ktorych náſienie wyráſta czarne á podługowáte ná wzraz włoſkiego kopru/ woniáiace y kliowáte/ korzeń ma biały podobny páſternakowi.

Właſnoſć

B ¶ Własność korzenia y násienia iest zágrzewáiaca/ cirpnaca/ boleść watroby leczy.

C ¶ Thez náprzeciwko vkaßeniu gádowemu ma moc/ vryne y miesieczna niemoc biały mgłowam wzrußa pity/ w wodzie vwarz ábo w winie nasienie tego lubßczyku/ żoladek zágrzewa y wiátry w nim trawi y rospadza.

D ¶ Wiele ludzi w dálekich stronách násienia tego lubßczyku miásto przeprzu vżywáia/ á zwłaßczá w Liguryey.

Láwandá.

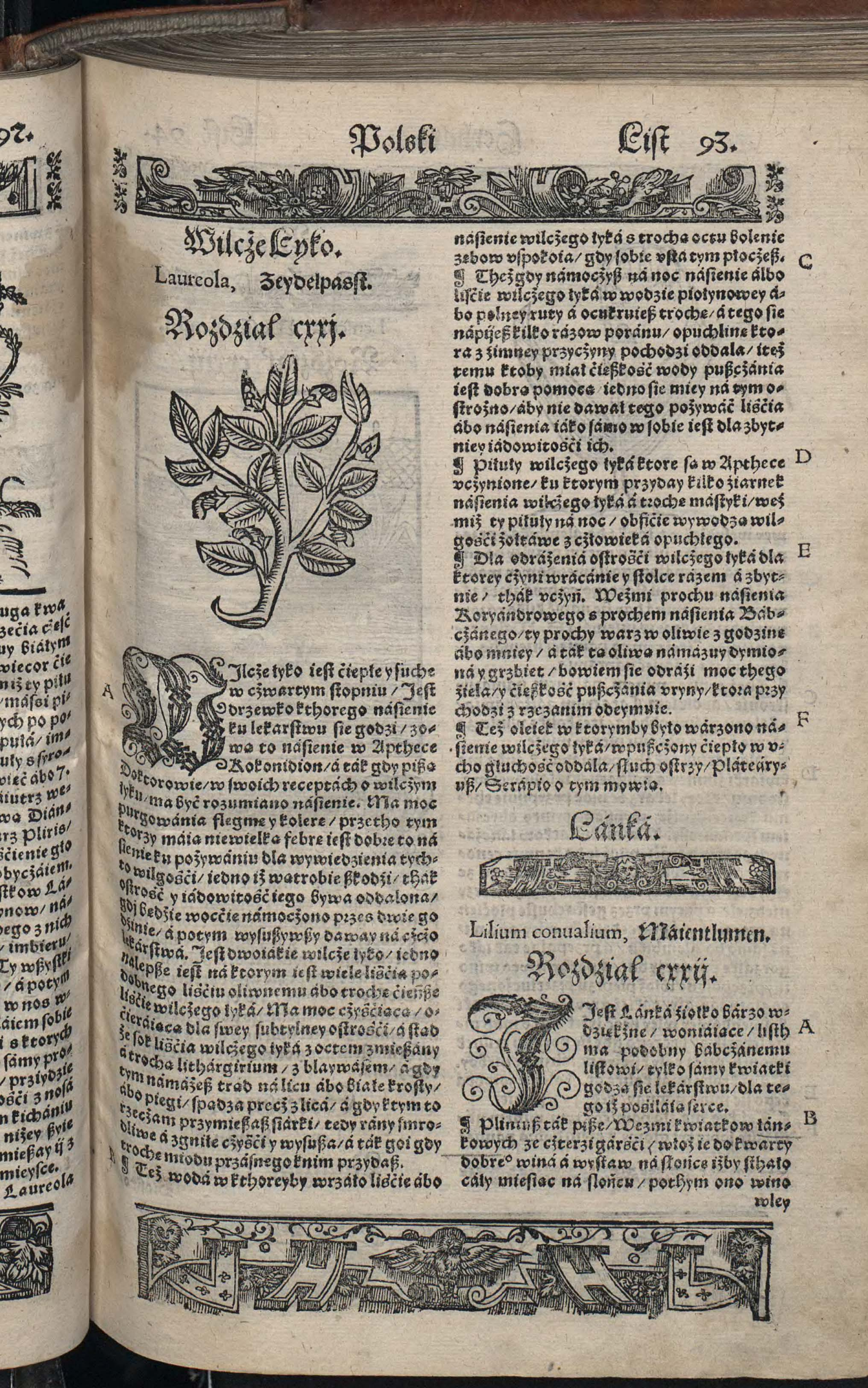

Lauendula, Lawendel.

Rozdział cxx

A Westh Láwendá ciepla y sucha á nieiáko korzenna/ á dla tey korzenności swey/ żyly pieté kthore zowa nerwy potwierdza/ á swoia cieplością trawi wilkości/ s ktorich páraliż przychodzi/ á tho gdy s niey tym obyczáiem vczyniß syrop. Weźmi kwiátkow Láwendowych/ máioranu/ kocenkow/ z Arábiy káżdego z nich po połowicy gárści/ kwiatkow rozmárynowych/ násienia koryandrowego/ s cukrem przyprawionego/ kubeb/ násienia ruciánego/ bobrowego stroiu/ káżdeo z nich po dwie drágmie/ thy wßysthki rzeczy przetlukßy/ warz ie w winie/ á w wodzie ßałwiowey rowno w kwarcie/ to iest izby w i iá byłá kwartá á wody ßałwiowey druga kwartá/ warzże ty rzeczy społem izby trzecia cześć wywrzátá/ á przecedziwßy ocukruy białym cukrem/ á nápijay sie poránu y w wiecor ciepło/ á potym wypiwßy syrop/ weźmiż ty piluly. Weźmi máßi pilul Cochiarum/ máßi pilul de Hermodactillis/ rowno káżdych po połowicy drágmy/ Turbith poł ßkropulá/ imbieru trzy ziarnká/ vczyń s tego piluly s syropem kocenkowym w liczbie dziewieć ábo 7. ktore weźmi ná noc/ á potym názáiutrz weźmi kołaczkow z ápteki kthore zowa Diántos ábo Diacástoreũ ábo elektwarz Pliris/ á potym trzeciego dnia vczyń czyscienie głowy náprzeciwko páráliżowi tym obyczáiem. Weźmi prochu kwiatkow álbo listkow Láwendowych/ kwiathkow rozmárynow/ násienia bázyliey iteż czárnußki/ káżdego z nich rowno po dwie drágmie/ piretru/ imbieru/ káżdego z nich po poł drágmy. Ty wßystki rzeczy warz w wodzie ßałwiowey/ á potym one wodke cieplo wpußczay sobie w nos wsárkáiac w sie/ bowiem tym obyczáiem sobie mozg wyczysciß s tych nieczystości s ktorych páráliż przychodzi/ ábo też iedno sámy prochy stárßy ie wpuść w nos troche/ przyidzie stad kichánie/ ktorym wiele wilgości z nosá wywiedzie iteż z mozgu/ á potym kichániu námaż ßyie w tyle/ y tám troche niżey ßyie oleykiem z bobrowych stroiow/ zmießay ij z oleiem lniánym/ á tym námazuy mieysce.

Wilcze Lyko.

Laureola, Zeydelpaſt.

Rozdział cxxi.

A W Ilcze łyko ieſt ćiepłe y ſuche w czwartym ſtopniu / Ieſt drzewko kthorego náſienie ku lekárſtwu ſie godzi / zowa to náſienie w Apthece Kokonidion / á ták gdy piſza Doktorowie / w ſwoich receptách o wilczym łyku / ma byc rozumiano náſienie. Ma moc purgowánia flegme y kolere / przetho tym ktorzy máia niewielka febre ieſt dobre to náſienie ku pożywániu dla wywiedzienia tychto wilgośći / iedno iż watrobie ßkodzi / thák oſtrość y iádowitość iego bywa oddalona / gdj bedźie wocćie námoczono przes dwie go dźinie / á potym wyſußywßy daway ná czcżo lekárſtwá. Ieſt dwoiákie wilcze łyko / iedno nalepße ieſt ná ktorym ieſt wiele liśćia podobnego liśćiu oliwnemu ábo trochę ćienße liśćie wilczego łyká / Ma moc czyśćiaca / oćieráiaca dla ſwey ſubtylney oſtrośći / á ſtad że ſok liśćia wilczego łyká z octem zmießany á trocha lithárgirium / z blaywáſem / á gdy tym námáżeß trad ná licu ábo białe kroſty / ábo piegi / ſpadza precż z licá / á gdy k tym to rzeczam przymießaß ſiárki / tedy rány ſmrodliwe á zgniłe czyśći y wyſußa / á ták goi gdy troche miodu przáſnego k nim przydaß.

B Też wodá w kthoreyby wrzáło liśćie ábo náſienie wilczego łyká s trocha octu bolenie zebow vſpokoia / gdy ſobie vſtá tym płocżeß.

C Thez gdy námoczyß ná noc náſienie álbo liśćie wilczego łyká w wodzie piołynowey ábo polney ruty á ocukruieß troche / á tego ſie nápiieß kilko rázow poránu / opuchline ktora z zimney przyczyny pochodzi oddala / iteż temu ktoby miał ćießkość wody pußczánia ieſt dobra pomoca iedno ſie miey ná tym oſtrożno / áby nie dawał tego pożywáć liśćia ábo náſienia iáko ſámo w ſobie ieſt dla zbytniey iádowitośći ich.

D Piluły wilczego łyká ktore ſa w Apthece vczynione / ku ktorym przyday kilko ziarnek náſienia wilczego łyká á troche máſtyki / weżmiż ty piluły ná noc / obfićie wywodza wilgośći żołtáwe z człowieká opuchłego.

E Dla odráżenia oſtrośći wilczego łyká dla ktorey czyni wrácánie y ſtolce rázem á zbytnie / thák vczyń. Weżmi prochu náſienia Koryándrowego s prochem náſienia Bábczánego / ty prochy warz w oliwie z godzine ábo mniey / á ták ta oliwa námázuy dymioná y grzbiet / bowiem ſie odráżi moc thego źiela / y ćießkość pußczánia vryny / ktora przychodzi z rzezanim odeymuie.

F Też oleiek w ktorymby było wárzono náſienie wilczego łyká / wpußczony ćiepło w vcho głuchość oddala / ſłuch oſtrzy / Pláteáryuß / Serápio o tym mowia.

Lánká.

Lilium conualium, Máientlumen.

Rozdział cxxii.

A Ieſt Lánká źiołko bárzo wdźiekżne / woniáiace / liſth ma podobny bábczánemu liſtowi / tylko ſámy kwiatki godza ſie lekárſtwu / dla tego iż pośiláia ſerce.

B Pliniuß ták piße / Weżmi kwiatkow lánkowych ze cżterzi gárśći / włoż ie do kwarty dobre° winá á wyſtaw ná ſłońce iżby ſthało cáły mieſiac ná ſłońcu / pothym ono wino

wley

wey weſpołek y z łanką do álembiká á przepal ono wino z lilia/ á potym przyley do onego winá przepalonego/ láwendowey wodki pieć łyżek/ pieprzu ſtártego co dwá złote záważa/ á tego winá day ſie nápić kilko rázow tym ludziom ktorzy miewáia S. Wálántego niemoc. Iteż tym co pámieći niemáia/ ábowiem zła pámieć nápráwia.

C ❡ Theż tymże winem palonym námázuy ſkronie/ ábowiem Catarrum záſtánáwia/ y bolenie głowy oddála/ iteż kolike vſmierza y ſerce posila poránu pite w winie.

D ❡ Pláteáriuß ták tho powiáda/ Lánka ma kwiatki zimney á wilgotney właſnośći w 2. ſtopniu/ ktory lekarz te moc przypiſuie themu kwiećiu niżey wypiſáná tymto obyczáiem ſpráwiwßy. Wezmi kwiatkow lánczánych ze trzy gárśći/ włoż ie do konwie cenowey/ á náley winá dobrego wyſthałego ze trzy kwarty/ á day temu ſthać przez czterzy niedziele á potym przez geſtą chuſte płoćien na przecedź / á przecedziwßy wley ono wino ſámo do Alembiku / á przepal ie ták iáko gorzałke pala trzy dni/ á pothym wto wino iuż przepálone włoż pieprzu przetłuczonego co złoty záważy/ tákież gwozdzikow/ wodki Láwendowey wley ßeść łyżek / á to maß pićie lekárſkie / ktorego gdy ſie poránu trunek nápiieß/ przez cáły kśiężyc párálizu ſie nieboy.

E ❡ Też ktoby miał kolike ábo bolenie żołądká tego ſie winá nápiiay/ tedy przeſtánie.

F ❡ Też kto ma zła pámieć/ tym winem námázuy ſobie tył głowy y czyni dobra pámieć

Rzaſá.

Lenicula, Waſſer Linſen.

Rozdział cxxiii.

Rzaſá wodna wyráſtha ná wierzch wody/ ieſt oziebiáiaca y odwilżáiaca w wtorym ſtopniu/ liſt ma podobny roſchodnikowemu/ korzenia nie ma wodna rzáſá. A

B ❡ Galienus/ wodna rzáſá ma w ſobie ćirpnienie/ á ták rány ſpárzeliny ktore bywáia od goracey wody/ goi y ogień wyſußa.

C ❡ Krew záſtánawia kthora s ſtrony nyrek pochodzi á to gdy przyłożyß z octem ná krzyże.

D ❡ Dioßkorides piße/ iże opuchliny roſpądza/ ogień s. Anthoniego gáśi / iteż boleśći nog vſmierza z ieczmienna mąką á z máiowym máſtem ábo z oliwą ná boleſne mieyſcá kłádziona.

Soczewicá.

Lens, Linſen.

Rozdział cxxiiii.

Dioßko-

A Dioskorydes Soczewice pisze być lepsza / ktora gdy pomoknie w wodzie czernieie á pecznieie / Wysuszáiąca moc ma Soczewicá.

¶ Gálienus pisze / iż Szoczewicá wárzona zátwierdza żywot / ále wodá w ktorey wrzáłá Soczewicá / czyni stolce.

B ¶ Też kto czesto pożywa soczewice / záćmiewa wzrok / y ćiesskość czyni żołądkowi ku strawieniu / pietém / żyłam y plucam iest szkodliwa / krew sie gruba śniey mnoży / vryne zástánawia / y niemoc przyrodzona białym głowam / á ták ku czestemu iedzeniu nie iest dobra.

Podkolan.

Lilialis vel Alisina, Zweyblat.

Rozdział cxxv.

A IEsth podkolan ziele podobne Czyrwcowi / thylko iż mnieysze / kwiatek ma máły á drobny iákoby psinkowy / listh ma ná podobieństwo domowey liliey / á ztad że po łácinie iest to ziele názwano Lilialis.

B ¶ Awicenná w wtorych kśiegách Capitulo de Alguasce pisze / iże Alguásce / to iest / podkolan / ma kwiát podobny domowey liliey / á iest to ziele ćiepłe y suche w pirwszym stopniu

C ¶ Włosność tego ziela iest wysuszáiąca y ocieráiąca miernie.

D ¶ Jest vżyteczna ná zanokćice / iże gdy tego ziela á zwłaszczá kwiećie stłukszy z másłem ábo z oliwą ná zanokćice przyłoż.

E ¶ Galenus de simplici medicina Cápitulo de Alismi / to iest podkolan pisze / iż ma włosność dziwna / náprzećiwko vkaszeniu wśćiekłego psa / dáiąc sie nápiiáć tego ziela vwárzywszy w wodzie / miodem przásnym osłodziwszy / y ná ráne możesz przykłádáć stłukszy kwiećia.

Lakrycya/

Liquiricium, Suszholtz.

Rozdział cxxvi.

A GOracość y wilgość ma w sobie miernie / korzenia y soku iey w lekárstwie vżywámy / korzeń żołty / then iesth dobry / ále ktory iest czarny / iest zły. Jest smáku słodkie z máłą ćierpnośćią / na moc spaiáiąca / miekczaca / wnetrzności gładzi / pierśi / płucá / dychánie łácne czyni / bolaczki ziobrowe / plwánie krwáwe á s płuc z ropą / to iest gdy płucá gniją / kászel suchy / sochość pierśi / y gárdłá: bolesć ledźwi / owrzedzenie mecherzá ábo osypánie / gorącość moczu y rzezánie iego / skáżenie krwie / gnićie wnetrza / Ty wszytki rzeczy

miekczenim

miekczeniem ſwym leczy/ á tho tym obyczáiem/ warz lákrycya/ figi/ korzenie ſlazowe/ mák biały/ rozynki/ mátki bożey włoſki w tyzánnie/ á to day pić ná ty wßyſtki niemocy/ ieſt to bárzo dobre lekárſtwo.

Ptáßy iezyk.

Lingua auis, Vogelszung.

Rozdział cxxvij.

NIEſt to ziele máłe/ roſćie przi leſiech/ przy łąkách/ liſteczki ma máłe iákoby ptáße iezyczki/ pret krotki/ á około wierzchu pretá kwiáteczki brunatne. Ziele to ieſt ćiepłe á wilgotne w pierwßym ſtopniu/ gdy ießcze ieſt zielone/ thedy ieſt ná wiele rzeczy pożyteczne/ ále gdy iuż ſuche nikczemu ſie nie godzi. A

¶ Tho ziele ma moc człowieká ku iurnośći pobudzáć/ á to gdy vwárzyß tó ziele z zielem drugim ktore zowa liſie iajká/ z gwozdziki/ z gorczyca biała/ z náſieniem ptáßego gniázdá w mleku/ á to bedzieß pił/ ábo ſttocz to ziele z zielem drugim ktore zowa liſie iayká/ á ledźwi okłádáć y łono. B

¶ Ktoby też od wielkiey źimnice/ ábo też od wielkiey goraczki wyſechł/ itez ktoby káßlał ſuchem káßlem/ wárzyć ij w tyzánnie/ á oſłodziwßy cukrem pić często. C

Mátki bożey len.

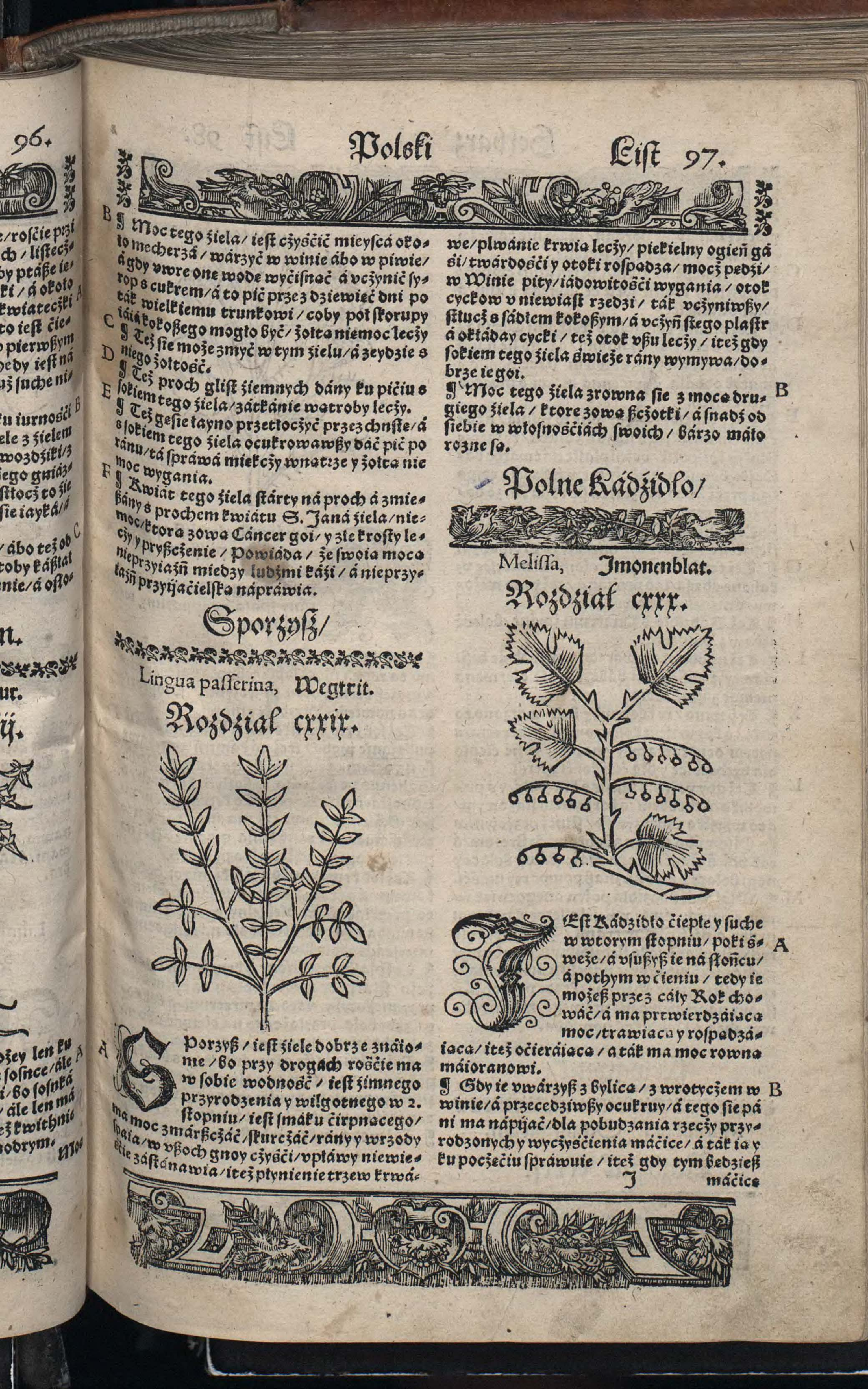
Linaria, Harnkraut.

Rozdział cxxviij.

POdobny ieſt mátki bożey len ku proſtemu lnu/ ábo ku ſoſnce/ ále ſie tym dzieli od ſoſnki/ bo ſoſnká pußcza z ſiebie mleko/ ále len mátki bożey mleká niema/ też kwithnie żołtym kwiátem/ á ten práwie modrym. A

B ¶ Moc tego ziela / ieſt czyśćić mieyſcá około mecherzá / wárzyć w winie ábo w piwie / á gdy vwre one wode wyćiſnać á vczynić ſyrop s cukrem / á to pić przez dziewiec dni po ták wielkiemu trunkowi / coby pot ſkorupy iáiá kokoßego mogło być / żołta niemoc leczy

C ¶ Też ſie może zmyć w tym zielu / á zeydzie s niego żołtość.

D ¶ Też proch gliſt ziemnych dány ku pićiu s ſokiem tego ziela / záckánie watroby leczy.

E ¶ Też geſie łayno przetłoczyć przez chuſte / á s ſokiem tego ziela ocukrowawßy dáć pić po ránu / tá ſpráwá miekczy wnatrze y żołta niemoc wygania.

F ¶ Kwiát tego ziela ſtárty ná proch á zmießány s prochem kwiátu S. Janá ziela / niemoc / ktora zowa Cáncer goi / y złe kroſty leczy y pryßczenie / Powiáda / że ſwoia moca nieprzyiaźń miedzy ludźmi káżi / á nieprzyiaźń przyiácielſka náprawia.

Sporzyß /

Lingua paſſerina, Wegtrit.

Rozdział cxxix.

A SPorzyß / ieſt ziele dobrze znáiome / bo przy drogach rośćie ma w ſobie wodność / ieſt zimnego przyrodzenia y wilgotnego w 2. ſtopniu / ieſt ſmáku ćirpnacego / ma moc zmárßczáć / ſkurczáć / rány y wrzody ſpaia / w vßoch gnoy czyśći / vpławy niewieśćie záſtánawia / iteż płynienie trzew krwáwe / plwánie krwia leczy / piekielny ogień gáśi / twárdośći y otoki roſpadza / mocz pedzi / w Winie pity / iádowitośći wygania / otok cyckow v niewiaſt rzedzi / ták vczyniwßy / ſtłucz s ſádłem kokoßym / á vczyń ſtego plaſtr á okłáday cycki / też otok vßu leczy / iteż gdy ſokiem tego ziela świeże rány wymywa / dobrze ie goi.

B ¶ Moc tego ziela zrowna ſie z moca drugiego ziela / ktore zowa ßczotki / á ſnadź od ſiebie w włoſnośćiách ſwoich / bárzo máło rozne ſa.

Polne Kádźidło /

Meliſſa, Jmonenblat.

Rozdział cxxx.

A JEſt Kádzidło ćiepłe y ſuche w wtorym ſtopniu / poki świeże / á vſußyß ie ná słońcu / á pothym w ćieniu / tedy ie możeß przez cáły Rok chowáć / á ma prtwierdzáiaca moc / trawiaca y roſpadzáiaca / iteż oćieráiaca / á ták ma moc rowna máioranowi.

B ¶ Gdy ie vwárzyß z bylica / z wrotyczem w winie / á przecedziwßy ocukruy / á tego ſie páni ma nápijáć / dla pobudzania rzeczy przyrodzonych y wyczyśćienia máćice / á ták ia y ku poczećiu ſpráwuie / iteż gdy tym bedzieß

mácice nápárzáć poránn/ máło nie tákież v czyni iáko y picie przerzeczone.

C ¶ Też ſtłukßy ty ziołá/ vczyń ſnich czopek/ przyczyniwßy troche ſoku cebulnego k nim/á wlać do mácice.

D ¶ Też vwarz kádzidło s ſkorkámi Citrinowemi á s trocha cynámonu/ á tego ſie nápiy ay ocukrowawßy / bowiem ſerce posila y ſmutek oddala. Awicenná mowi o mocách ſerdecznych.

E ¶ Też Kádzidło vwárzone w winie / s korzeniem wyſokiego ſlazu á z oliwa/ ty rzeczy ſtłukßy weſpołek/vczyń plaſtr ná twárde bolaczki/bowiem miekczy ty twárdośći y roſpadza precz/ ábo też zbiera ſie ropá bárzo dobrze pod tym.

F ¶ Też tenże plaſtr przyłożony ná twárdość ſledziony y watroby/ miekczy ie y roſpadza.

G ¶ Też tenże plaſtr przyłożony ná mieyſce vkaßone od pſá/iad wyćiaga / też y iad wezowy /y niedzwiadkowy.

H ¶ Też Kádzidło s Piretrum zwáne/boleść zebowa vſmierza.

I ¶ Też miodunká vwárzona w wodzie deßczowey z náśieniem bábczánym / czyrwona niemoc záſtánawia.

K ¶ Też wino / w ktorymby było wárzono to ziele / s korzeniem koſáccowym z lákrycia/á potym ocukrowawßy / nápiyay że ſie ćiepło dla dycháwice y dla ćießkośći pierśi.

L ¶ Też gdy vczyniß plaſtr s kádzidłá/y s pirwoſinka/s chebdem/s korzeniem ſlazowym/ á to wßyſtko vwárzywßy / ſtłucz przyczyniwßy Oliwy ábo oleyku z bobrowych ſtroiow/á ták vczyń máść / ktora máży ſtáwy bolace y nogi bolace y rece / vznaß pomoc tey máśći.

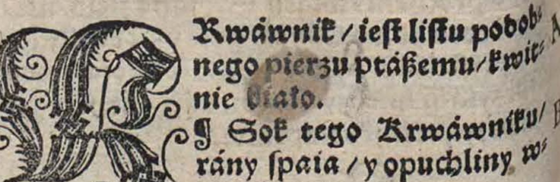
M ¶ Włoſność kádzidłá pożywánego w iedzeniu s potráwámi / vweſela ſerce y pokarm gruby á nieſtráwny trawi / Jteż zátkánie tych członkow/iáko ſledziony y watroby wypycha/ iteż mozgowe nápełnienie oddala/y też myśli ſmutne y dziwne/ ktore pochodza s ſtrony nápełnienia mozgowego/melánkolia wypadza / Pándektá powiáda.

Krwáwnik/

Millefolium Schaffgarben.

Rozdział cxxxj.

A Krwáwnik / ieſt liſtu podobnego pierzu ptáßemu/kwitnie biało.

B ¶ Sok tego Krwáwniku/ rány ſpaia / y opuchliny w nich broni.

C ¶ Sok krwáwnikow s piretrum vwárzony/ ta woda płocz ſobie zeby dla boleśći ich/ á możeß k temu octu przyczynić. Dioßkorides s powieśći Pándekty mowi.

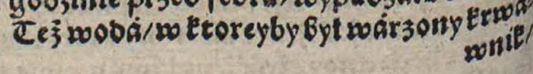
D ¶ Też ſok krwáwnikow ieſt dobry ná ćießkie pußczánie wody / iteż ná kámień zmießawßy iż z octem/ á nápijáć ſie go trunek. Pándekty. Gálienus powiádáia w ßoſtych kśiegách / o iednoſtáynych/ Kapitulo o krwáwniku/ pißac Gálienus mowi / iż ma moc ták bárzo wyſußáiaca / iż rány ſtula mocnie / iteż ná piekielny ogień /ieſt wielka pomoca.

E ¶ Też ſok krwáwnikow s ſokiem roſchodnikowym/ á s trocha octu zmießány ſpołem/á to przykłádáć ná piekielny ogień. Plinius powiáda / iżby to ziele rosło ná wilgotnych mieyſcách około błot.

F ¶ Też plaſtr vczyniony s krwáwniku z bluſczu/ ſtłukßy ty rzeczy ſpołem / á k nim octu przymießawßy/ y troche piretrum/á ták kogo zeby bola/przyłoż tego ná czeluść ábo ná zab/ábowiem vſmierza bol mocnie.

G ¶ Też vczyń plaſtr s krwáwniku / s bábki/s pokrzywy/y z octem / á z oliwa / á to ſpołem ſtłukßy/ przyłoż ná pulſy vrak y też v nog we 2. godzinie przed febra/wypadzáia s ćiáłá.

H ¶ Też wodá/w ktoreyby był wárzony krwáwnik/

krwáwnik z bábká / z roża / á z moßenkámi / á tego ſie nápiiay / ábowiem záſtánawia każ de biegunke / y krew ze wßelkiego mieyſcá płynaca. Albo ták vczyń plaſtr / ſtłukßy krwá wnik z bábka y ſtymi moßenkámi / á potym przyday knim białek iáieczny / á tym żywot niżey żołądká obwiń / chceßli záſtánowić czyrwona niemoc.

Slaz/

Malua Hortenſis, Kes Bappel.

Rozdział cxxxij.

SLaz ieſt zimny w pierwßym ſtopniu / á wilki w wtorym / ieſth dwoiáki / domowy ábo ogrodny á drugi polny / ktory zowa wyſoki ſlaz / ábowiem wyżßey roſcie / y ßyrße ma liśćie / ma w ſobie lipká wilkość / ánie ieſt ták zimny iáko ogrodny. A

B ¶ Sok vwárzony z rozchodnikiem / á z octem / á gdy tego przyłożyß ná wrzedzienice bolace á zápáliſte / pomocno ieſt bárzo.

C ¶ Też gdyby kto chćiał áby ſie zebrał wrzod á rychło wypłynał / ták vczyń / Weżmi liśćia domowego ſlazu / á maki feni grecy / vwarz ty rzeczy ſpołem / á pothym odlawßy wode / ſtłucz / á tego przyłoż ná noc ná bolaczke / á możeß ſádłá wieprzowego przyłożyć / á ten plaſtr y ná twárdość ſledzony j watroby / ieſt dobry poránu / przykłádáiac ná nie.

D ¶ Też párzenie vczynione ná nogi / vwárzywßy ſlaz ogrodny / z rumienkiem / s piołynkiē á tym ſobie ná noc nogi vmyy chceßli ſpáć dobrze / á nawiecey w febrách gorących.

E ¶ Też ſlaz s ßczyrem vwárzony w mieśie ábo w iákiey kápuśćie / żywot otwiera y ſtolce czyni / á ták w febrách dobrze ſnim pożywáć karmi / ábowiem poſpolićie bywa zátwárdzenie żywotá / w tych to febrách.

F ¶ Też ku pobudzeniu przyrodzoney choroby pániam / Weżmi korzenia ſlazowego ták długo iáko pálec ábo troche dłużey / á oſkrop troche zwirzchu / á potym rozmocz w miedzie / á poſyp zwierzchu trocha prochu Diágridij / z ápteki go wziawßy / włoż do máćice maß to pewne lekárſtwo ku wywiedzieniu rzeczy przyrodzonych / á wßákże ku tey rzeczy / tedy korzeń wyſokiego ſlazu / ieſt lepßy ták przyprawiony / niżli domowego.

G ¶ Też korzeń ſam wyſokiego ſlazu / z wieprzowym ſádłem ſktłuczony ná wrzod twárdy / miekczy ij y roſchodzi ſie pod nim / ábo też vczyń máść tym obyczáiem. Weżmi ſoku wyſokiego Slazu / y prochu też tego korzenia / maki feni greci / maki náſienia lniánego / máſłá troche / woſku też niewiele / á ſtego vczyń máść / ktora mázy twárde bolaczki / chceſli ie zmiekczyć / tá też máść ná twárdość ſledziony ieſth dobra / y na bolenie w pierśiach. Jteż kászel vſmierza / ktory z zimney przyczyny pochodzi. Serápio powiáda.

Mietká/

Menta, Mincz/

Rozdział cxxxiij.

MJetka ieſt ćiepła y ſucha w wtorym ſtopniu / ieſt dwoiáka ábo troiáka / iedná ieſt domowa / kthora nie bárzo zágrzewa áni też potwierdza / druga ieſt polna / ktora zowa kobyla mietka / tá ieſt nawietßey mocy y wietßey ćiepłośći. A wßákże domowa wiecey ſie godzi ku lekárſtwam / niżli polna / á zwłaßczá ſucha y zielona. Ma być ſußona w ćieniu / przez cáły rok może być ták chowana w ſwoiey zupełney mocy. A

ney mocy. Ma moc roſpadzáiaca/ trawiaca s ſwey przyrodzoney ćiepłośći.

B ❡ Ku pobudzenin chćiwośći iedzenia / vczyń ßálße z mietki/s cynámonu / s gálgánu troche pieprzu/octu przyczyniwßy/bowiem ſtrácenie chćiwośći ku iedzeniu/ktore przychodzi s ſtrony wilkośći zimnych w korzenionych w vſtkách zoładkowych/oddala.

C ❡ Też ſok mietki ogrodney z octem zmießány/ieſt dobry náprzećiwko cuchnieniu z vſt ábo z dziaſt/ gdy tym ſobie vſtá wypłoczeß/á po płokániu vſt / potrzy ſobie dziaſt ſucha mietka.

D ❡ Też vwárzenie mietki z octem á z białkiem / á w tym rozmocz chuſte / á przyłoz ia ná zołądek ábo ná vſtká zołądkowe / chczeßli wrácánie záſtánowić.

E ❡ Też wino w ktorymby byłá wárzona/ ieſt dobre náprzećiwko omdlewániu/ gdyby nie było febry/ále gdyby byłá febrá z goracośćia tedy ſok mietki s trocha octu zmießány/á po tym vgrzey grzanke á rozmocz ia w tym oćcie/ktora trzymay przed noſem y przed vſty/ ábo ſobie dziasłá poćieray ta grzanka ábo iezyk ábo wárgi/ y ná pulſy ſobie też teo przykłádáć y ná ſkronie. Też możeß żwáć mietke á one wilkość przełykay.

F ❡ Też mietká vwárzona z bylica / z bożym drzewkiem/przyczyniwßy k nim troche Oliwy/ tym páni ma nápárzáć máćice / ieſli ia chce wyczyśćić z nieczyſtośći flegmiſtych.

G ❡ Też mietká z włoſkim koprem vwárzona w winie z oliwa/tego przyłoz pániey ná pierśi / ktoreyby ſie mleko w pierśiách sśiádło/ rozchodzi ſie pod tym plaſtrem.

H ❡ Też vwarz trzy gárśći mietki / á polney driakwie w winie / á tego ćiepło przyłoz ná żywot/bowiem kolike mdli.

I ❡ Też wino w ktorymby byłá wárzona z Jelenim iezykiem mietká/s piołynkiem/trocha miodu czyſtego osłodziwßy/tego ſie nápiiay zátkánie watroby y ſledźiony otwiera / Jtez żytki/ktoremi vryná pochodzi.

K ❡ Też proch vczyniony z liśćia mietczánego z mlekiem pity/ ieſt dobry ná gliſty.

L ❡ Też ták ſáma mietká iedźioná ſurowo cudna pleć dawa temu człowiekowi/ktory iey czeſto pożywa/ krew dobra mnożac.

M ❡ Też ſok mietczány ieſt dobry tym / ktorzy krwia pluia/á nawiecey przymießawßy k niemu troche octu/á ćiepło dáć ná czczo wypić.

N ❡ Też czoło pomázáne tym ſokiem / bolenie głowy vſmierza.

O ❡ Też gdy bedzie mietká w winie vwárzona/tedy ono wino oddala zła wonia/ komu wychodzi z vſt.

P ❡ Jeſli chceß zeby mieć białe/ itez izby mocnie w dziasłách ſtáły / thedy przyczyń ktemu winu octu winnego / á tym ſobie vſtá płocz czeſto/á bedzieß miał dobre á mocne zeby.

Q ❡ Też kogo Waż vkaśi/mietká z ruta/s cebula/ kázdego rowno weżmi á ſtłucz weſpołek/troche ſoli przyczyniwßy/przyłoz ná mieſce vkaßone/vleczyß.

R ❡ Thez mietká ſtłuczona s przáſnym miodem/s trocha octu zmießána/ ieſt bárzo dobre lekárſtwo náprzećiwko vkaßeniu pſá wśćiekłego/ przykłádáiac tego ná rány.

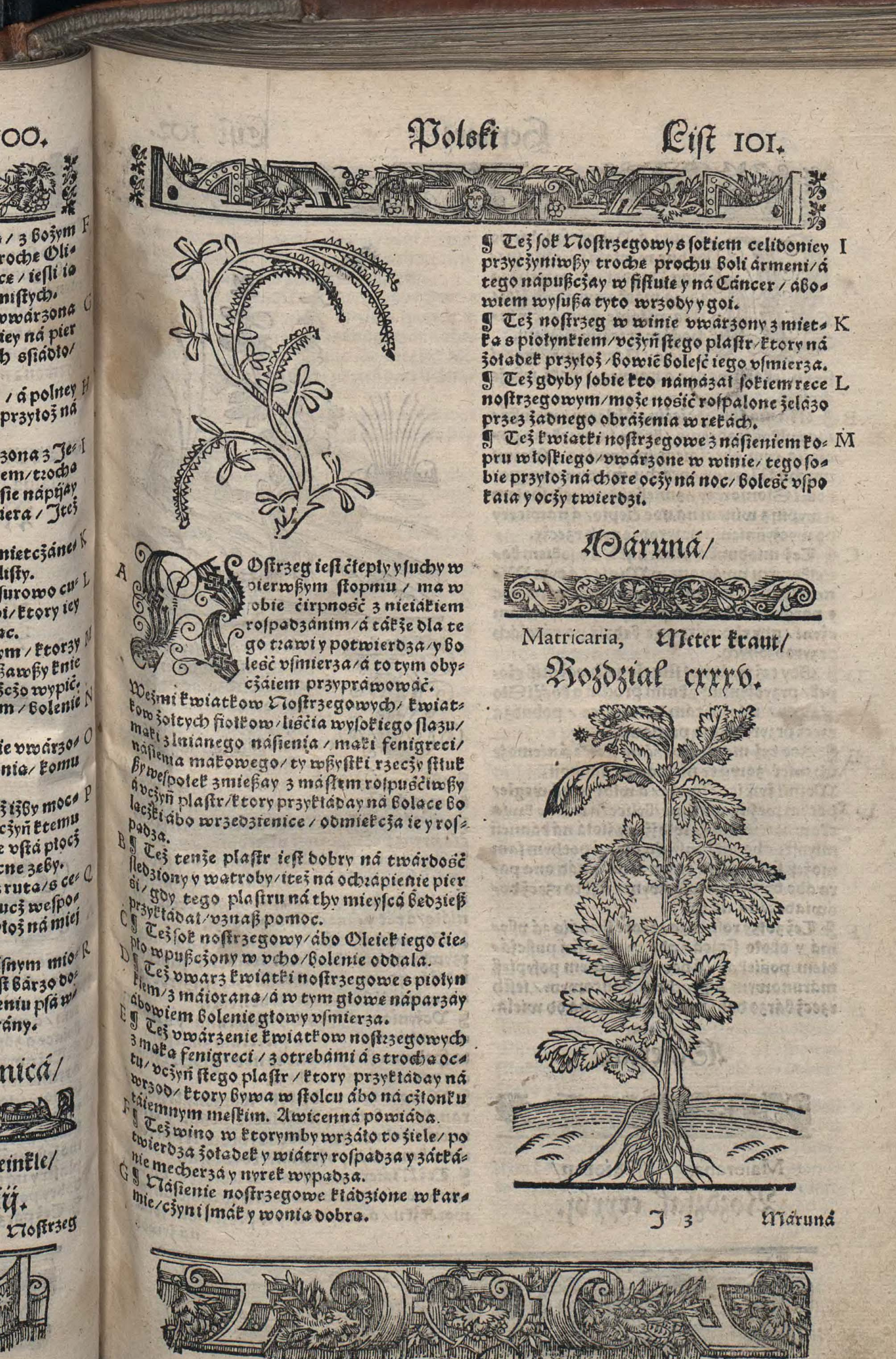
Noſtrzeg ábo Komenicá/

Mellilotum vulgare, Steinkle/

Rozdział cxxxiiij.

Noſtrzeg

A Nostrzeg iest ćiepły y suchy w pierwszym stopniu / ma w sobie ćirpnosć z nieiákiem rospadzánim / á tákże dla tego trawi y potwierdza / y bolesć vśmierza / á to tym obyczáiem przyprawowáć.

Weźmi kwiatkow Nostrzegowych / kwiatkow żołtych fiołkow / liśćia wysokiego slazu / mąki z lnianego náśienia / mąki fenigreci / náśienia makowego / ty wszystki rzeczy stłukszy wespołek zmieszay z másłem rospuśćiwszy á vczyń plastr / ktory przykłáday ná bolace bolaczki ábo wrzedzienice / odmiekcza ie y rospadza.

B ❡ Też tenże plastr iest dobry ná twárdosć śledziony y wątroby / iteż ná ochrápienie pierśi / gdy tego plastru ná thy mieyscá będźiesz przykłádał / vznasz pomoc.

C ❡ Też sok nostrzegowy / ábo Oleiek iego ćiepło wpuszczony w vcho / bolenie oddala.

D ❡ Też vwarz kwiatki nostrzegowe s piołynkiem / z máiorana / á w tym głowe náparzay ábowiem bolenie głowy vśmierza.

E ❡ Też vwárzenie kwiatkow nostrzegowych z mąka fenigreci / z otrebámi á s trocha octu / vczyń stego plastr / ktory przykłáday ná wrzod / ktory bywa w stolcu ábo ná członku táiemnym męskim. Awicenná powiáda.

F ❡ Też wino w ktorymby wrzáło to źiele / potwierdza żołądek y wiátry rospadza y zátkánie mecherzá y nyrek wypadza.

G ❡ Náśienie nostrzegowe kłádzione w karmie / czyni smák y wonia dobra.

I ❡ Też sok Nostrzegowy s sokiem celidoniey przyczyniwszy troche prochu boli ármeni / á tego nápuszczay w fistułe y ná Cáncer / ábowiem wysusza tyto wrzody y goi.

K ❡ Też nostrzeg w winie vwárzony z mietka s piołynkiem / vczyń stego plastr / ktory ná żołądek przyłoż / bowiē bolesć iego vśmierza.

L ❡ Też gdyby sobie kto námázał sokiem ręce nostrzegowym / może nosić rospalone żelázo przez żadnego obráženia w rękách.

M ❡ Też kwiatki nostrzegowe z náśieniem kopru włoskiego / vwárzone w winie / tego sobie przyłoż ná chore oczy ná noc / bolesć vspokaia y oczy twierdźi.

Máruná /

Matricaria, Meter kraut /

Rozdział cxxxv.

Aruna á Bylicá/ſa ſobie podobne w włoſnoſciách według Pándekty/ przetho ia zowa mátka wſzytkich ziol/ Ma w ſobie ćiepłość y ſuchość w trzećim ſtopniu. Liśćie Márunowe/ godzi ſie ku lekárſtwam/ á nawiecey poki ieſzcze świeże.

B ¶ Ma moc ku poczećiu rychlemu/ wyſuſzáiac wilkośći zbytnie/ ktore ſa przekáza poczećia tym obyczáiem ſpráwuiac. Weźmi prochu Máruny/ prochu miodunczánego/ kośći Słoniowey/ zmieſzay ty rzeczy ſpołem á wypiy z winem ná noc ćiepło/ á nawiecey po wyczyśnieniu przyrodzonych rzeczy.

C ¶ Też miodunká z márunka á s ſokiem kozielkowym vwárzone w Winie/ á tym Winem ſtym to zielem nápárzay mácice ná noc y poránu/ niewymowne poczećie pániam czyni/ gdy tho párzenie bedzie po rzeczách przyrodzonych.

D ¶ Gdy też ſtych ziol ſtłuczonych vczyniſz czopek/ przyczyniwſzy knim prochu s kośći Słoniowey/ włoż ij tám do mácice/ pobudza rzecz przyrodzona pániam.

E ¶ Kto też ma chćiwość ná ſtolce á niemoże ich mieć/ zowa te niemoc Tenáſmon. Weźmi żywice/ ſmoly/ á włoż ia ná wegle/ potym weźmi márune/ bylice/ á troche kwiatkow dziewánny/ włożże ty ziolá ná kámień młyński ábo iáki inſzy ćiepły/ á pothym ſam możeſz ſiedzieć ná onym zielu y nád ona pára ábo dymem żywicowym/ ieſt to rzecz doświadczona ná to.

F ¶ Też zołzy roſpadza/ ktore bywáia zá vſzymá y około ſtolcá/ gdy ty mieyſcá puſzczádłem pośiekaſz/ á potym prochem poſypieſz márunowym s prochem ſzántowym/ ieſth rzecz bárzo dobra y doświadczona od wiela.

Máieran/

Maiorana, Máioran/

Rozdział cxxxvj.

Eſt Máieran ćiepły y ſuchy w trzećim ſtopniu/ ma moc potwirdzáiaca dla ſwey wrodzoney korzenności y roſpadzáiaca/ trawiaca/ wyſuſzáiaca y zágrzewáiaca bárzo.

B ¶ Gdy vwárzyſz Máieranu w winie s ſtoczkiem/ s chebdem/ ieſt dobre ludziom/ ktorzy poczynáia puchnać/ y tym ktorzy s ćiężkośćia vryne puſzczáia ieſt vżyteczne.

C ¶ A gdy ſok z liśćia Máieranowego bedzie zmieſzány z miodem/ á tym námáżeſz mieyſce oſiniáłe pod okiem/ roſpadza one krew oſiniáła/ á ták y śinosć ſie rozchodzi.

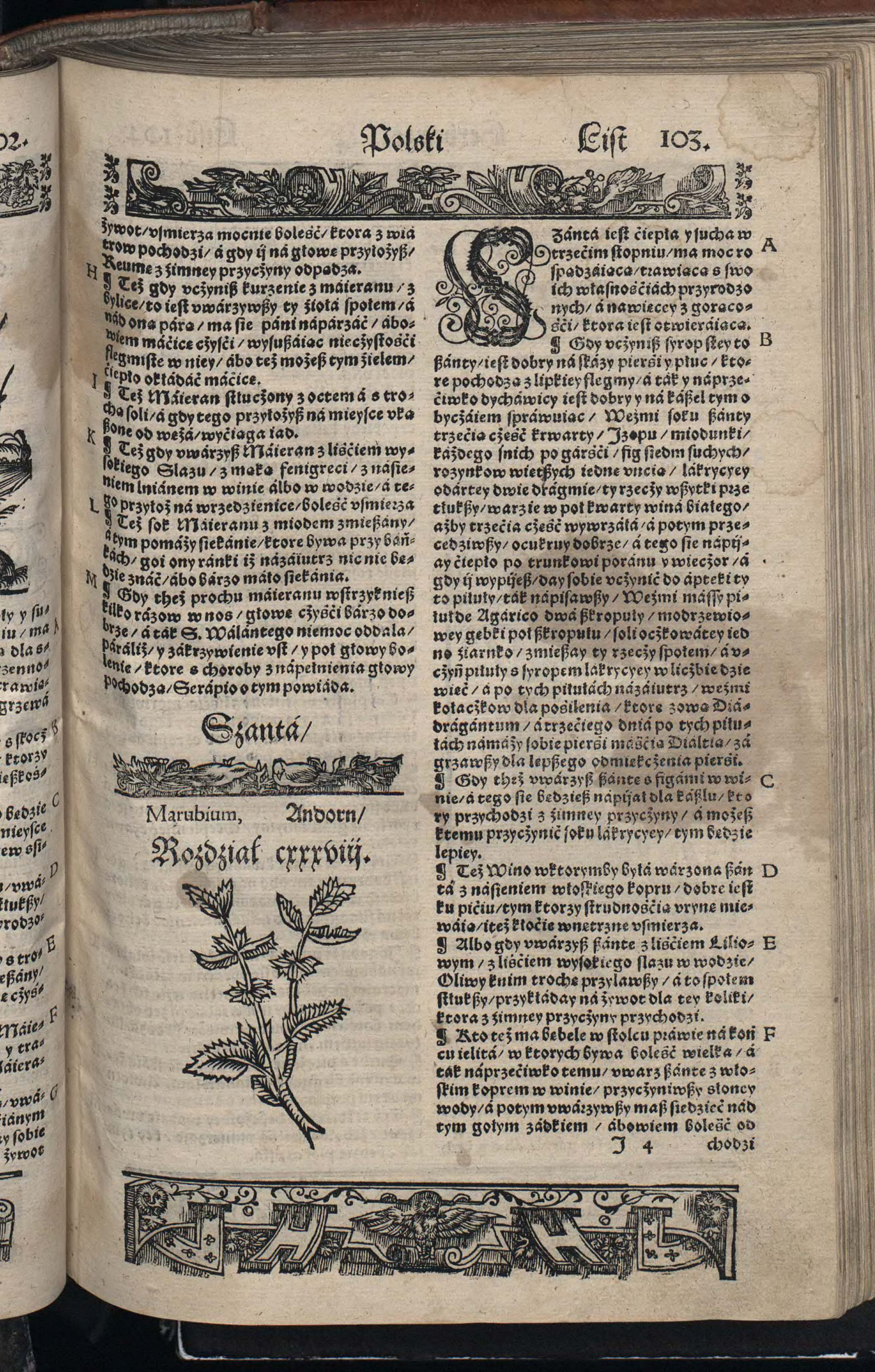
D ¶ Gdy też vczyniſz czopek z máieranu/ vwárzywſzy go/ á z białkiem weſpołek ſtłukſzy/ włoż że ij do mácice/ chceſzli rzecz przyrodzona wywieść bes żadney trudności.

E ¶ Vczyniony też proch z máieranu/ y s trocha imbieru/ s trocha piretrum zmieſzány/ to ſpołem wſtrzyknione w nos/ głowe czyśći y poświerdza ia dobrze.

F ¶ Wino w ktorymby był vwárzony Máieran/ kto ie bedzie pił/ żołądek pośiła y trawienie dobre czyni/ ábo też proch Máieranu w karmiách pożywány/ toż vczyni.

G ¶ Też Máieran s czyrwona lebiotka/ vwárzony w wodzie ábo w winie w chuśćiánym woreczku/ á potym ćiepło przykładay ſobie ná żywot

żywot/vſmierza mocnie boleść/ktora z wiá trow pochodzi/ á gdy ij ná głowe przyłożyß/ Reume z źimney przyczyny odpadza.

H ¶ Też gdy vczyniß kurzenie z máieranu / z bylice/ to ieſt vwárzywßy ty źiołá ſpołem / á nád oną párą / ma ſie páni nápárzáć / ábowiem máćice czyśći / wyſußáiąc nieczyſtośći flegmiſte w niey/ ábo też możeß tym źielem/ ćiepło okłádáć máćice.

I ¶ Też Máieran ſtłuczony z octem á s trochą ſoli/ á gdy tego przyłożyß ná mieyſce vkąßone od weżá/ wyćiąga iad.

K ¶ Też gdy vwárzyß Máieran z liśćiem wyſokiego Slazu / z mąką fenigreci / z náſieniem lniánem w winie álbo w wodzie/ á tego przyłoż ná wrzedzienice/ boleść vſmierza

L ¶ Też ſok Máieranu z miodem zmießány/ á tym pomáży ſiekánie/ ktore bywa przy báńkách/ goi ony ránki iż názáiutrz nic nie będzie znáć/ ábo bárzo máło ſiekánia.

M ¶ Gdy thez prochu máieranu wſtrzyknieß kilko rázow w nos / głowę czyśći bárzo dobrze / á ták S. Wálántego niemoc oddala/ páráliż/ y zákrzywienie vſt / y pot głowy bolenie / ktore s choroby z nápełnienia głowy pochodzą/ Serápio o tym powiáda.

Szantá/

Marubium, Andorn/

Rozdział cxxxviij.

S Zántá ieſt ćiepła y ſucha w trzećim ſtopniu/ ma moc rozſpadzáiącą/ trawiącą s ſwoich właſnośćiách przyrodzonych/ á nawiecey z gorącośći/ ktora ieſt otwieráiąca. A

B ¶ Gdy vczyniß ſyrop ſtey to ßánty/ ieſt dobry ná ſkázy pierśi y płuc / ktore pochodzą z lipkiey flegmy/ á ták y náprzećiwko dycháwicy ieſt dobry y ná káßel tym obyczáiem ſpráwuiąc / Weżmi ſoku ßánty trzećią część kwarty / Izopu / miodunki/ káżdego ſnich po gárśći / fig ſiedm ſuchych/ rozynkow wietßych iedne vncią / lákrycyey odártey dwie drágmie/ ty rzeczy wßytki przetłukßy/ warzie w pół kwarty winá białego/ ażby trzećia część wywrzáłá / á potym przecedziwßy/ ocukruy dobrze/ á tego ſie nápijay ćiepło po trunkowi poránu y wieczor / á gdy ij wypijeß/ day ſobie vczynić do ápteki ty to piguły/ ták nápiſawßy / Weżmi máſſy piguł de Agárico dwá ßkropuły / modrzewiowey gębki pół ßkropułu / ſoli oczkowátey iedno źiarnko / zmießay ty rzeczy ſpołem/ á vczyń piguły s ſyropem lákrycyey w liczbie dziewieć / á po tych pigułách názáiutrz / weżmi kołacżkow dla poſilenia / ktore zową Diádrágántum / á trzećiego dniá po tych pigułách námáży ſobie pierśi máśćią Dialtia/ zágrzawßy dla lepßego odmiękczenia pierśi.

C ¶ Gdy thez vwárzyß ßánte s figámi w winie/ á tego ſie będzieß nápijał dla káßlu/ ktory przychodzi z źimney przyczyny / á możeß ktemu przyczynić ſoku lákrycyey/ tym będzie lepiey.

D ¶ Też Wino wktorymby byłá wárzona ßántá z náſieniem włoſkiego kopru / dobre ieſt ku pićiu/ tym ktorzy ſtrudnośćią vryne miewáią/ i też kłoćie wnętrzne vſmierza.

E ¶ Albo gdy vwárzyß ßánte z liśćiem Liliowym / z liśćiem wyſokiego ſlazu w wodzie/ Oliwy k nim troche przylawßy / á to ſpołem ſtłukßy/ przykłáday ná żywot dla tey koliki/ ktora z źimney przyczyny przychodzi.

F ¶ Kto też ma bębele w ſtolcu práwie ná końcu ielitá/ w ktorych bywa boleść wielka / á ták náprzećiwko temu/ vwarz ßánte z włoſkim koprem w winie/ przyczyniwßy słoncy wody/ á potym vwárzywßy maß ſiedzieć nád tym gołym zádkiem / ábowiem boleść od

chodzi ſtych bebelow / potym ſie rozeydą.

I ❡ Sok ſzánty ćiepło w vſzy wpuſzczony / boleść ich vśmierza.

K ❡ Też wino w ktorymby wrzáłá ſzántá / zátkánie ſledziony y wątroby otwiera / pierśi też y płucá z nieczyſtośći flegmiſtych czyśći / y rzecz przyrodzoną pániam pobudza / gdy ſie go nápije / Serápio powiáda.

Morwá ábo drzewna ieżyna

Merus, Maulber /

Rozdział cxxxiiij.

A Morwy zrzáłe ſłodkie ſą / ále niedozrzáłe kwáśne / á ták dozrzáłe ſą ćiepłe á wilgotne / ále niezrzáłe / tedy ſą zimne y wilgotne / Ty iágody ſą poſpolićie ogrodne / ná wielkich drzewách roſtące / ſtáią ſie s czyrwonych czarnymi / gdy dozrzeią.

B ❡ Ty Morwy máią moc roſpadząiącą y trawiącą / y też oczyśćiáiącą / ſą dobre náprzećiwko ſlinogorzowi / itez komu czopek ſpádnie z mieyscá ſwego.

Też náprzećiw bolowi w gárdle álbo w zuchwách / y przećiw wrzedzienicam w Nozdrzách / Przećiw tákim chorobam / vczyń táki elektwarz / s ktorego czyń ſobie płokánie vſt / tym obyczáiem. Weźmi ſoku z Morw / ábo elektwarzu Diámoron z Apteki iedne vncyą / wodki bábczáney trzy vncye / octu rożánego miodku / káżdego po połowicy vncij / zmieſzay ty rzeczy ſpołem / á thym ſobie płocz vſtá.

C ❡ Też ſok z Morw ſłodkich dány ćiepło ku pićiu / żywot otwiera y ſtolce czyni / á nawiecey / kiedy ktho ma zátwárdzenie żywothá z zimney przyczyny / tym vzdrowiſz.

D ❡ Thez Wino w ktorymby były wárzony ty iágody / ielitá czyśći.

E ❡ Sok s ſkorek tego drzewá wyćiśniony / ábo wino w ktorymby były wárzone ty ſkorki / robáki vmarza w żywoćie y precz ie wypądza / ábowiem ſkorki tego drzewá máią właſność roſpadząiącą itez trawiącą.

Morwy niezrzáłe máią moc záćiſkáiącą dla ſwoiey kwáśnośći.

F ❡ Też gdy vwárzyſz liśćie weſpołek s ſkoreczkámi Morwowemi w winie s trochą octu / boleść zebową vśmierza / gdy tym ſobie bedzieſz płokáć vſtá.

G ❡ Też plaſtr vczyniony z liśćia morwiego / z Oliwą ſtłukſzy ie poſpołu / á gdy tego przyłożyſz ná mieyſce ſpárzone od vkropu ábo ogniá / nieiątrzy ſie pod tym.

H ❡ Thez gdy vwárzyſz Morwie s ſkorki z liśćiem / przyłożywſzy knim liśćia winnego á kilko fig / warzże tho w deſzczowey wodzie / á tym ſobie głowe myiay / chceſzli mieć czarne włoſy.

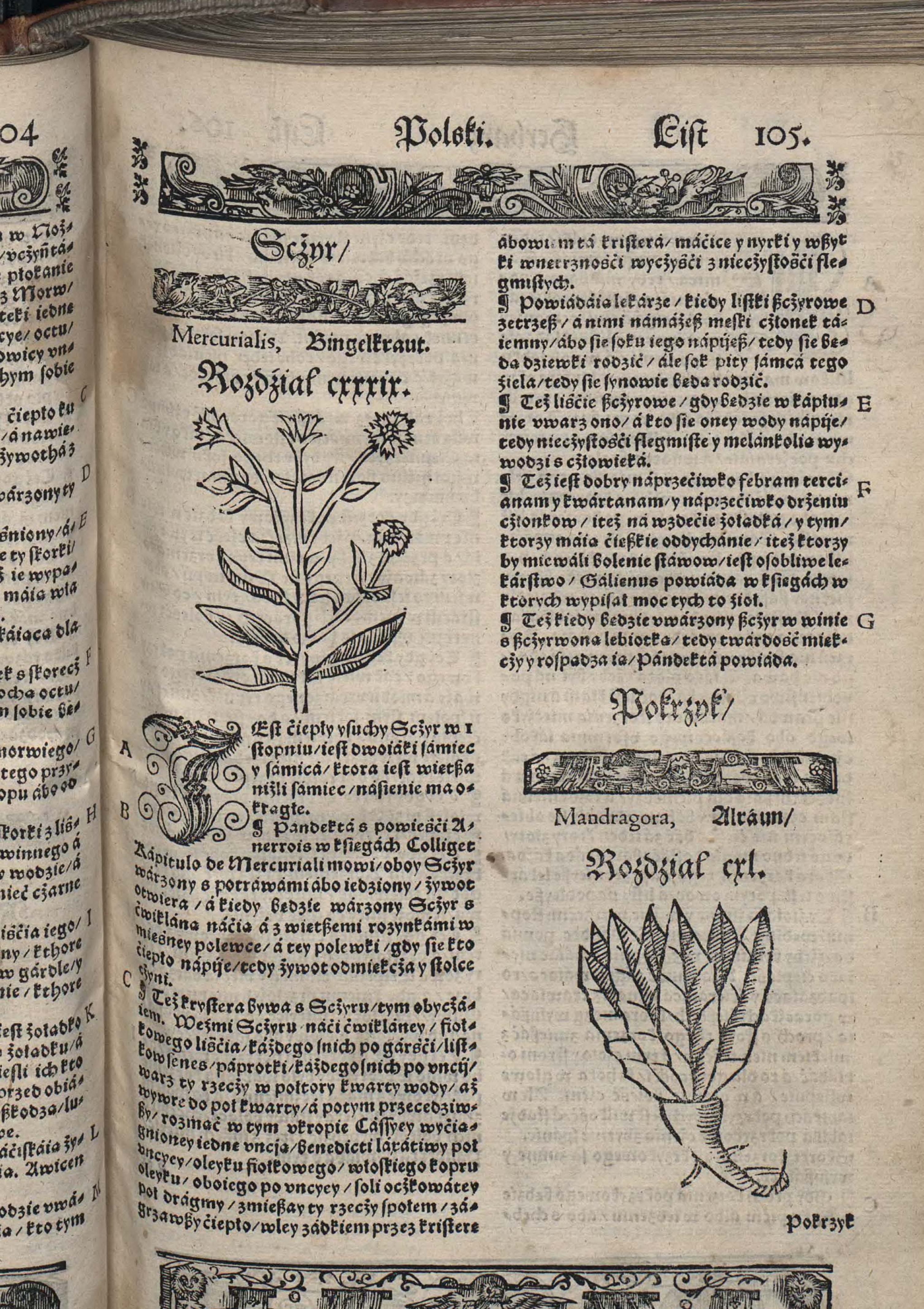
I ❡ Też ſok Morwi kwáśnych y liśćia iego / ieſt dobry ná rány ábo náropádliny / ktore bywáią w vſćiech ábo tám dáley w gárdle / y też ná ſlinogorz ábo ná zádáwienie / ktore bywa w gárdle.

K ❡ Jágodá Morwia / nie dobra ieſt żołądkowi / ábowiem wnet ſie obráca w żołądku / á nietrawi ſie dobrze. A przetho ieſli ich kto chce pożywáć / tedy ie ma iádáć przed obiádem / bowiem po obiedzie wiecey ſzkodzą / ludziom ſuchym / nie ták ſą ſzkodliwe.

L ❡ Suche á pieczone Morwy / záćiſkáią żywot / á ták biegunke záſtánawiáią. Awicenná o tym powiáda.

M ❡ Też Morwy w deſzczowey wodzie vwárzone / zebową boleść vśmierzáią / kto tym ſobie bedzie płokał vſtá.

Sczyr/

Mercurialis, Bingelkraut.

Rozdział cxxxix.

IEſt ciepły yſuchy Sczyr w I ſtopniu/ ieſt dwoiáki ſámiec y ſámicá/ ktora ieſt wietßa niżli ſámiec/ náſienie ma okrągłe.

A

B

¶ Pandektá s powieśći Anerrois w kſięgách Colliget Kápitulo de Mercuriali mowi/ oboy Sczyr wárzony s potráwámi ábo iedźiony/ żywot otwiera/ á kiedy będźie wárzony Sczyr s ćwikláną náćią á z więtßemi rozynkámi w mięśney polewce/ á tey polewki/ gdy ſie kto ciepło nápije/ tedy żywot odmiękcża y ſtolce czyni.

C

¶ Też kryſtera bywa s Sczyru/ tym obyczáiem. Weźmi Sczyru náći ćwikláney/ fiołkowego liśćia/ káżdego ſnich po gárśći/ liſtkow ſenes/ páprotki/ káżdego ſnich po vncij/ warz ty rzeczy w połtory kwarty wody/ aż wywre do poł kwarty/ á potym przecedziwßy/ rozmiać w tym vkropie Cáſſyey wyćiągnioney iedne vncia/ Benedicti láxátiwy poł vncyey/ oleyku fiołkowego/ włoſkiego kopru oleyku/ oboiego po vncyey/ ſoli ocżkowátey poł drágmy/ zmießay ty rzecży ſpołem/ zágrzawßy ciepło/ wley zádkiem przez kriſtere ábowiem tá kriſterá/ mácice y nyrki y wßytki wnetrznośći wyczyśći z nieczyſtośći flegmiſtych.

¶ Powiádáią lekárze/ kiedy liſtki ßczyrowe zetrzeß/ á nimi námáżeß męſki członek táiemny/ ábo ſie ſoku iego nápijeß/ tedy ſie będą dźiewki rodźić/ ále ſok pity ſámcá tego źiela/ tedy ſie ſynowie będą rodźić.

D

¶ Też liśćie ßczyrowe/ gdy będźie w káplunie vwarz ono/ á kto ſie oney wody nápije/ tedy nieczyſtośći flegmiſte y melánkolia wywodzi s człowieká.

E

¶ Też ieſt dobry náprzećiwko febram tercianam y kwártanam/ y náprzećiwko drżeniu członkow/ iteż ná wzdęćie żołądká/ y tym/ ktorzy máią ćięſkie oddychánie/ iteż ktorzy by miewáli bolenie ſtáwow/ ieſt oſobliwe lekárſtwo/ Gálienus powiáda w kſięgách w ktorych wypiſał moc tych to źioł.

F

¶ Też kiedy będźie vwárzony ßczyr w winie s ßczyrwoną lebiotką/ tedy twárdość miękczy y roſpadza ią/ Pándektá powiáda.

G

Pokrzyk/

Mandragora, Alráun/

Rozdział cxl.

Pokrzyk

A

POkrzyk ieſt dwoiáki/ ieden ſámiec drugi ſámicá / Sámicá / tedy ma bárwe poczerniáła / liſtki ßyrokie iáko Lucigá á tłuſte/ woniey przećiwney / liſtki kłádacże ſie po ziemi / á w poſrzodku liſtkow ma iágody álbo lepiey iábłußká okrągłe/ pożołćiáłe/ wdzieczney woniey / w tych iábłuſkách ſa iadrká iáko w grußce/ Korzenie ma dwá ábo trzy wielkie á ſpoyne/ zwirzchu poczerniałe/ á wnatrz białe.

Skorá tego korzenia ieſt miażßá / tho ziele nie miewa żadnego pręthá s ktoregoby liſt roſt ábo gáłaſki/ tylko s ſámego korzenia liſt wyráſta. Sámiec ieſt pobieláłey zielonośći/ liſtu wielkiego/ ßyrokiego á miękkiego / ma iábłko dwá rázy więtße niż ſamicá / bárwy piękney ßáfránney / woniey bárzo wdzieczney/ Páſterze niegdy náyduiac ty iábłká iadáia ie/ á ták w twárdy ſen wpadáia. Korzeń ma bielßy niż ſámicá / prętu też żadnego nie dawa. A iáko plota / żeby był ná podobienſtwo człowieká/ toć ieſt kłam á nigdy nie prawdá / mátácże to ſkorzenia mieczykowego ábo koſáccowego vformuia iákoby człowieká / á záſie do ziemie wſádza / á ták dádza rość/ potym záſie then ſtroy wyima á ludzi tym ßala dla pieniedzy/ á wżdy niewiáſtam czárownym y bábam z dyabły ſie obieráiacym nie ćiężko dáć zá ieden ktory złoty/ by go iedno mogłá doſtáć/ bárzo ráda káżda.

Skorá korzenia tego naprzednieyße lekárſtwo ieſt/ potym owoc/ á liſty napodleyße.

B ¶ Ty ziołá ſa zimne y wilkie w trzećim ſtopniu/ według Awicenny/ ále Pándec. powiáda/ iżeby był zimny w 3. ſtopniu/ máiac niejáka ćiepłość. Máia moc zágrzewáiaca/ rozpadzáiaca y śćieráiaca/ wnatrz trawiaca/ w goraczkách ćießkich/ ktore mozg wyſußáia / proch s ſkory thego korzenia zmießáć z mlekiem niewieśćim/ á tym czoło y ſkroni okłádáć/ á to dla gorącośći/ kthora w głowe wſtepuie/ á w głowie boleść czyni. Ale w iábłkách pokrzykowych ieſt wilkość/ á ſtadże iábłká pokrzykowe czynia zbytnie ſpánie.

Skorki korzenia pokrzykowego ſa zimne y wyſußáiace.

C ¶ Gdy proch korzenia pokrzykowego będzie dány ku pićiu álbo w iedzeniu / ábo s chlebem/ tedy czyni zbytnie ſpánie / á przeto tego prochu bárwirze vżywáia / kiedy członek iáki rzezáć chca/ á ták gdyby ſie kto miał dáć rzezáć ábo przepáláć ná niektorym mieyſcu żelázem goracym/ napierwey ma wźiać ten trunek/ aby nie poczuł. Weźmi ſoku s korzenia pokrzykowego / coby ieden pieniadz záważył/ á day pić w miodowey brzecce/ á ták vſnie.

Thez ták przez wrácánie gorącość y zimná wilgotność wymiáta s człowieká/ iáko y biała Czemierzycá / á gdyby thego ſoku więcey wźiał niżlim powiedział/ tedy vmartwia ábo vmorzy.

D ¶ Też gdy korzeń pokrzykowy będzie w winie vwárzony / ążeby trzećia część wywrzáłá/ á przecedziwßy/ weźmi tego korzenia co złoty záważy / á thego ſie Winá nápij / ábowiem to ieſt dobre lekárſtwo/ tym / co Sen ſtráćili w niemocách goracych / y boleśći wnetrzne vſpokaia bárzo dobrze.

E ¶ Też gdy będzie dány ſok s korzenia pokrzykowego / ták wiele iáko pułtorá złotego záważy á miodu vwárzonego trunek/ zmießay ij ſpołem ſtym ſokiem / á day ſie tego nápić ćiepło poránu / bowiem flegme wráczánim y kolere wywodzi / ále nie trzebá thego ſoku wiele bráć/ bo o zdrowie przyprawuie.

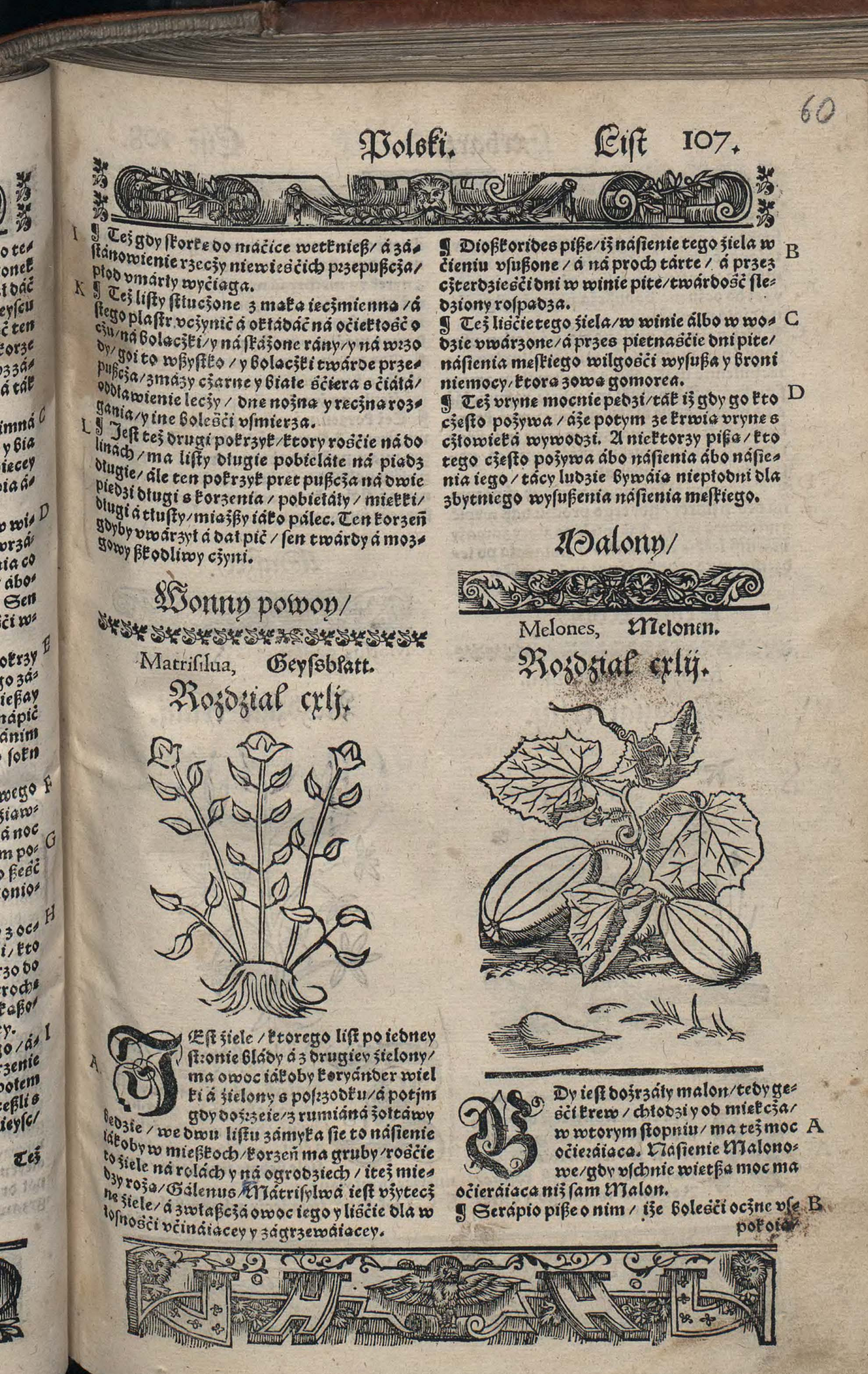
F ¶ Też gdy ſkorke s korzenia pokrzykowego włożyß w zádek/ czyni ſpánie/ to ieſt wźiawßy czopek/ ktory wpraw tám w zádek ná noc

G ¶ Też gdy vwárzyß ſłoniowa kość ſtym pokrzykowym Korzeniem przez pieć ábo ßeść godzin zálewáiac / miękczy te kość Słoniowa/ iż może ſniey co chce vczynić.

H ¶ Też gdy ſtłuczeß korzeń pokrzykowy z octem/ á przyłożyß tego ná wrzod ogniſty/ ktory zowa Eripizilá/ tłumi ij y vlecza bárzo dobrze / á gdy kniemu przyłożyß miodu trochę Oliwy/ przyłoż ná mieyſce od Weżá vkąßone/ iad wyćiaga weżowy ábo iáßczorcey.

I ¶ Też gdy ſok s korzenia pokrzykowego / ábo wino w ktorymby było wárzono korzenie pokrzykowe z maka ieczmienna/ á to ſpołem zmießawßy náćieray ſtáwy bolace/ chceßli s nich boleść wypędzić / iteż z inßych mieyſc/ Pándektá powiáda o tym.

Też

I ❡ Też gdy ſkorke do máćice wetkniesz/ á záſtánowienie rzeczy niewieśćich przepuſzcza/ płod vmárły wyćiaga.

K ❡ Też liſty ſtłuczone z maka ieczmienna/ á ſtego plaſtr vczynić á okłádáć ná oćiekłość oczu/ ná bolaczki/ y ná ſkáżone rány/ y ná wrzody/ goi to wſzyſtko/ y bolaczki twárde przepuſzcza/ zmázy czarne y białe śćiera s ćiáłá/ oddławienie leczy/ dne nożna y reczna rozgania/ y ine boleśći vſmierza.

L ❡ Jeſt też drugi pokrzyk/ ktory rośćie ná dolinach/ ma liſty długie pobielále ná piadz długie/ ále ten pokrzyk pret puſzcza ná dwie piedzi długi s korzenia/ pobiełáły/ miekki/ długi á tłuſty/ miąższy iáko pálec. Ten korzeń gdyby vwárzył á dał pić/ ſen twárdy á mozgowy ſzkodliwy czyni.

Wonny powoy/

Matriſilua, Geyſsblatt.

Rozdział cxlj.

A. JEſt ziele/ ktorego liſt po iedney ſtronie błády á z drugiey zielony/ ma owoc iákoby koryánder wielki á zielony s poſrzodku/ á potym gdy dozrzeie/ z rumiáná żołtáwy bedzie/ we dwu liſtu zámyka ſie to náſienie iákoby w mieſzkoch/ korzeń ma gruby/ rośćie to ziele ná rolách y ná ogrodziech/ itez miedzy roża/ Gálenus/ Mátriſylwá ieſt vżyteczne ziele/ á zwłaſzczá owoc iego y liśćie dla włoſności vczináiacey y zágrzewáiacey.

B ❡ Dioſzkorides piſze/ iż náſienie tego ziela w ćieniu vſuſzone/ á ná proch tárte/ á przez czterdzieśći dni w winie pite/ twárdość ſledziony roſpadza.

C ❡ Też liśćie tego ziela/ w winie álbo w wodzie vwárzone/ á przes pietnaśćie dni pite/ náſienia meſkiego wilgośći wyſuſza y broni niemocy/ ktora zowa gomorea.

D ❡ Też vryne mocnie pedzi/ ták iż gdy go kto czeſto pożywa/ áże potym ze krwia vryne s człowieká wywodzi. A niektorzy piſza/ kto tego czeſto pożywa ábo náſienia ábo náſienia iego/ tácy ludzie bywáia niepłodni dla zbytniego wyſuſzenia náſienia meſkiego.

Malony/

Melones, Melonen.

Rozdział cxlij.

A GDy ieſt dozrzáły malon/ tedy gáśći krew/ chłodzi y od miekcza/ w wtorym ſtopniu/ ma też moc oćieráiaca. Náſienie Malonowe/ gdy vſchnie wietſza moc ma oćieráiaca niż ſam Malon.

B ❡ Serápio piſze o nim/ iże boleśći oczne vſpokoia

ſpokaia / gdy ták ná oczy ſwieżo bedzie przyłożony / takież y boleśći głowne dźiećiom vśmierza / gdy ij przyłożyß ná głowe ná ćiemie / y też do oczu nie dopußcza płynąć wilgośći / ná czoło przyłożony.

C ¶ Też náśienie malonowo ná ſłońcu vſußone / potym ná máke miáłką ſtłuczone / z ieczmienną máką ábo s krochmalem zmießawßy / á ták tey máki w wodźie roſpußcząć á tą wodą day ſie białey głowie vmyć / ktora by miáłá ſláki ná twarzy ábo iákie inße ßkárádośći / y owßem piekną płeć czyni licá / gdy ſie tym bedźieß vmywał.

D ¶ Też korzeń Malonowy vſußony / á potym ná proch ſtárty / gdy tego prochu daß wypić z miodową wodą / ták wiele co złoty záważy vczyniß lekkie wrácánie / á zwłaßczá po iedzeniu / tego trunku zágrzawßy trochę.

Dioßkorides piße / Korzeń tego Kopru / ma moc odmiekczáiącą y otwieráiącą / boleśći z nyrek y z mecherzá wypadza przez vrynę / y też gdy bedźie vwárzony w wodźie ábo w winie / á bedźie dány ku pićiu / boleśći żołądkowe y máćice vśmierza y wiátry trawi.

C ¶ Gdy dźieći vryny mieć nie mogą / vczyń plaſtr s korzenia y źiela tego / ſtłukßy przyłoż ćiepło na żywot niżey pepká / pomoże.

D ¶ Też korzeń ná proch ſtárty z náśieniem włoſkiego Kopru w pićiu dány / żołądek zágrzewa y pośila / wiátry trawi v vrynę ku wyśćiu pobudza / item náprzećiwko wydymániu ná ſtolce krom vczynku / z winem pity korzeń / wſpomaga.

Leśny Kopr /

Meu, Wildetillen.

Rozdział cxliij.

A Kopr then leśny / ieſt ogrodnemu wielce podobny / tylko iż ieſt we wßem wietßy / ná dwá łokćiá wzwyß roſtąc / Korzenia wonnego y oſtrego ſmáku.

Myßec /

Morſus galline, Hunerbiſs.

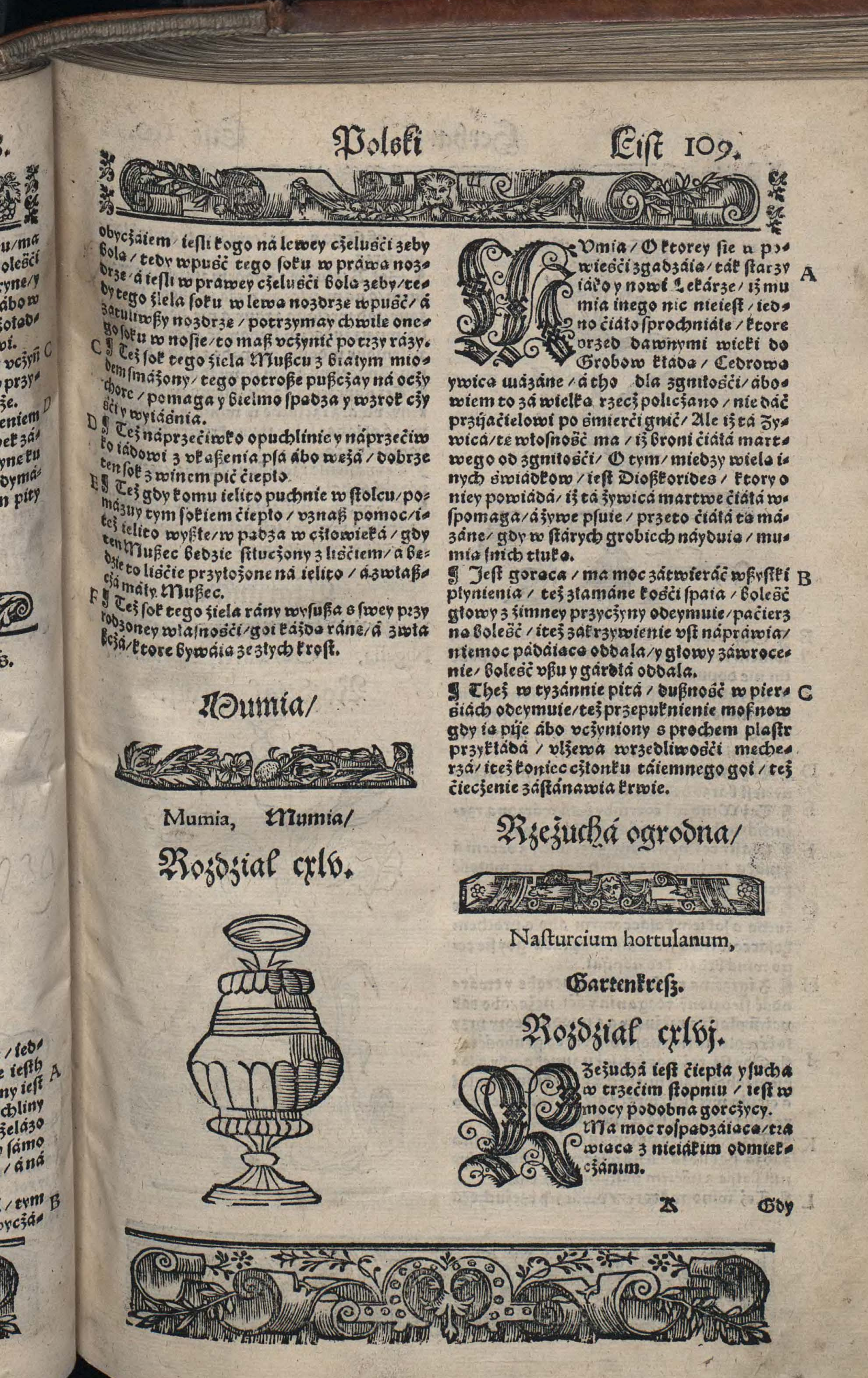
Rozdział cxliiij.

A To źiele ieſt dwoiákie / iedno wietße / á drugie ieſth mnieyße / oboie ná rány ieſt bárzo dobre źiele / puchliny broni / drewno álbo żelázo s ćiáłá wyćiąga / gdy ſámo źiele bedźie ſtłuczone / á ná mieyſce przyłożone.

B ¶ Też ſok tego źiela leczy zebowy bol / tym obyczá-

obyczaiem / ieśli kogo ná lewey czeluśći zeby bolą / tedy wpuść tego soku w práwą nozdrze / á ieśli w práwey czeluśći bolą zeby / tedy tego źiela soku w lewą nozdrze wpuść / á zatuliwszy nozdrze / potrzymay chwile onego soku w nosie / to masz vczynić po trzy rázy.

C ❡ Też sok tego źiela Muszcu z białym miodem smáżony / tego potrosze pusczay ná oczy chore / pomaga y bielmo spadza y wzrok czyśći y wyiáśnia.

D ❡ Też náprzećiwko opuchlinie y náprzećiwko iádowi z vkaszenia psá ábo wężá / dobrze ten sok z winem pić ćiepło.

E ❡ Też gdy komu ielito puchnie w stolcu / pomázuy tym sokiem ćiepło / vznasz pomoc / iteż ielito wyszłe / wpadza w człowieká / gdy ten Muszec będzie stłuczony z liśćiem / á będzie to liśćie przyłożone ná ielito / á zwłaszczá máły Muszec.

F ❡ Też sok tego źiela rány wysusza z swey przyrodzoney własnośći / goi káżdą ránę / á zwłaszczá / ktore bywáią ze złych krost.

Mumia /

Mumia, Mumia /

Rozdział cxlv.

MVmia / O ktorey sie w powieśći zgadzáią / ták stárzy iáko y nowi Lekárze / iż mumia inego nic nieiest / iedno ćiáło sprochniáłe / ktore przed dawnymi wieki do Grobow kłádą / Cedrową ywicą mázáne / á tho dla zgniłośći / ábowiem to zá wielką rzecz policzano / nie dáć przyiaćielowi po śmierći gnić / Ale iż tá Zywicá / tę włosność ma / iż broni ćiáłá martwego od zgniłośći / O tym / miedzy wiela inych świádkow / iest Dioszkorides / ktory o niey powiádá / iż tá żywicá martwe ćiáłá wspomaga / á żywe psuie / przeto ćiáłá tą mázáne / gdy w stárych grobicch náyduią / mumia z nich tłuką.

A

❡ Iest gorąca / ma moc zátwieráć wszystki płynienia / też złamáne kośći spaia / boleść głowy z źimney przyczyny odeymuie / paćierz ną boleść / iteż zakrzywienie vst náprawia / niemoc pádáiącą oddala / y głowy záwrocenie / boleść vszu y gárdłá oddala.

B

❡ Thez w tyzánnie pitá / dusznośc w piersiách odeymuie / też przepuknienie mosznow gdy ią piie ábo vczyniony z prochem plastr przykłádá / vlżewa wrzedliwośći mecherzá / iteż koniec członku táiemnego goi / też ćieczenie zástánawia krwie.

C

Rzeżuchá ogrodna /

Nasturcium hortulanum,

Gartenkresz.

Rozdział cxlvj.

RZeżuchá iest ćiepła y sucha w trzećim stopniu / iest w mocy podobna gorczycy. Ma moc rospadzáiącą / trawiącą z niiákim odmiękczánim.

B ❡ Gdy vwárzyß Rzeżuche w winie/ á tym winem włoſy zmaczaß/ vmocnia ie y ⁎páść im nie dopußcza.

C ❡ Też gdy ſtłuczeß Rzeżuche z roiownikiem á troche ſoli przyłożywßy k nim/ tego przyłoż ná bolaczkę zápaloną á ogniſtą/ y ná piekiel ny ogień/ ieſt wielkiey pomocy.

D ❡ Też Sok Rzeżuchowy z miodem zmießány/ ieſt bárzo dobry ná świerzb.

E ❡ Też Wino w ktorymby byłá wárzona rzeżuchá/ ieſt dobra ná boleść ſtáwową.

F ❡ Plaſtr też vczyniony z rzeżuchy z octem á z máką ieczmienną/ ieſth dobry ná mdłość piecych żył.

G ❡ Też wino w ktorymby byłá vwárzona rzeżuchá s sokiem koſáccowym ábo s prochem koſáccowym/ czyści pierśi y płucá gdy ſie tego winá bedzie kto nápijał.

H ❡ Zágrzewa też żołądek y wątrobe y twárdość ſledziony rozgania y ściencza/ ábo ták vczyń plaſtr z rzeżuchy á z miodu/ ktory przyłoż ćiepło ná ſledzionę dla tey to grubośći.

I ❡ Gdy ſie też nápijeß soku zmieſzawßy s sokiem łobodziánym troche octu k nim przyłoż á ćiepło wypijeß/ wrácánie vczyni/ przes ktore kolere czyrwoną wypędzi.

K ❡ Też Rzeżuchá pożywána czeſto/ ćieleſną żądzą pobudza/ á nawiecey gdy ſniey vczyniß ſałáte z liśćiem páſternakowym.

L ❡ Też wino w ktorym vwárzyß rzeżuche/ á bedzieß ſie go nápijał/ wiátry trawi y kłoćie vśmierza.

M ❡ Sok Rzeżuchy z miodem zmießány przáſnym/ á ná mieyſce od węża vkąßone przyłożony/ iad wyćiąga z rány á nie dopußcza go do wnętrznośći wſtępowáć/ y owßem dym vczyniony w domu/ wypądza gad s tego domu/ Awicenná o tym powiáda.

N ❡ Też náprzećiwko ćießkiemu puſzczániu vryny/ vwarz rzeżuche w winie a przyley Oliwy/ á okłáday ſobie tym krzyże y dymioná/ pomoże ná to.

O ❡ Też náſienie rzeżußáne zwáne/ iezykowy páráliż oddala.

P ❡ Też proch z náſienia rzeżuchy vczyniony a w winie wypity/ ieſt dobry náprzećiw zimney wilkośći mozgowey.

Czárnuchá/

Nigella, Schwártz Koriander/

Rozdział cxlvij.

Czarnucha iest ciepła y sucha w trzecim stopniu/ tego ziela moc wszytká iest w násieniu/ á ták ma moc rospadzáiaca/ ktora ma z goracości swoiey/ á ták trawi y rozgánia złe wilgości.

¶ Plastr vczyniony z mąki czárnuszki/ to iest z násienia iey/ y s soku piołynkowego/ á tho społem zmieszawszy/ przyłoż dziecięciu ná pępek/ robaki zábija w żywocie.

¶ Też máść vczyniona z násienia czárnuszkowego/ to iest stárszy ie ná proch coby go było s kielko łyżek/ siárki też łyszke/ octu mocne° oliwy niewiele/ á stego vczyn máść ktora námázuy swirzb ábo krosty swierzbiace y liszáie niewymownie pomocna iest tá máść.

¶ Na spędzenie thęż piegow z licá/ maká czárnuszkowe° násienia zmieszána z bláywásem/ z octhem/ á tym námázuy piegi gdziekolwiek chceß/ vznaß pomoc.

¶ Oleiek też gorzkich Migdałow zmieszány z woda w ktoreyby było wárzono násienie teyto czárnuszki/ á tego wpuść troche w vcho/ chrobaki mnoży y wypadza z vchá.

¶ Też wino w ktorymby było wárzono násienie tey czárnuszki/ z násieniem rzerzuszánym/ włoskiego kopru/ piotruszczánym/ á tego winá ocukrowawszy nápiiay sie/ ábowim ciesżkie puszczánie vryny oddala/ ktore z rzezániem bywa/ y kłocie ktore bywa w żywocie vspakaia.

¶ Też vryná w ktoreyby byłá wárzoná maká czárnuszki/ soku roschodnikowego troche k nim przyczyniwszy á octu/ zmieszay ty rzeczy społem/ á thego przykładay ná bolacżke ktora zowa Cárbunculus/ iest wrzedzenicá s kolery y ze krwie bárzo bolaca.

¶ Wino w kthorymby było wárzono násienie czárnuszki z bylica/ á gdj sie tego pánikyl ko dni nápije kożdy dzień/ rzecz przyrodzona pániam wywodzi y vryne pędzi/ mleko odeymuie/ bowiem ie wysusza s piersi i też tłuste wilkości lipkie trawi.

¶ Też gdy z násienia czárnuszkowego vczyniß proch/ s korzenia kosáccowe°/ á tych prochow wstrzykni w nos/ bowiem głowe czyści wywodząc nieczystości z głowy przez nozdrze a ták y oczom pomága płynacym/ iádom sie też przeciwi weżowym/ Pándektá powiáda.

¶ Thęż czárnuszká w chusthe záwiazána á w ocet przez kilko godzin námoczona á potym vsuszona/ iest bárzo dobra ná ryme ktho iey czesto wonia.

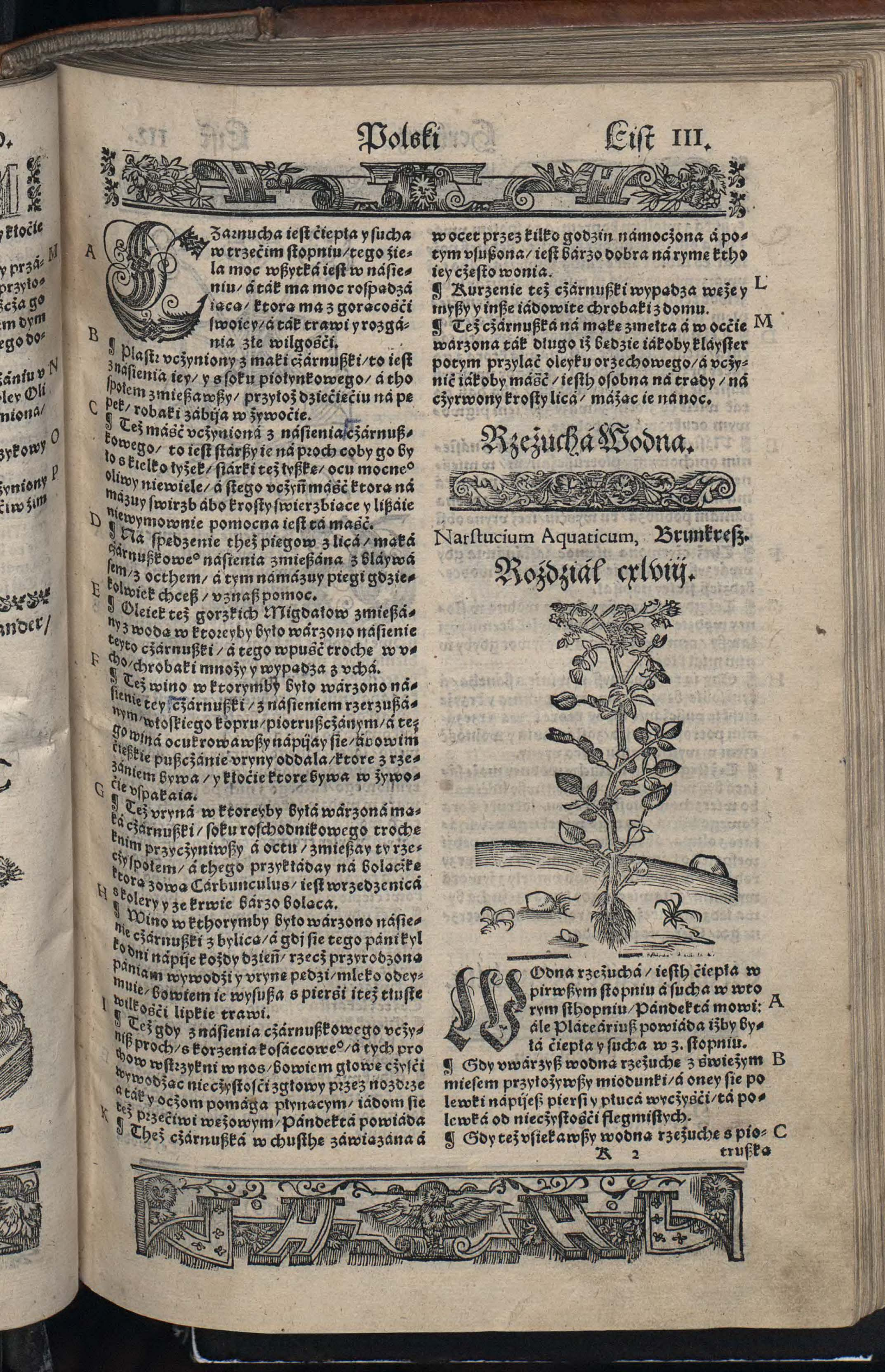
¶ Kurzenie też czárnuszki wypadza węże y myszy y insze iádowite chrobaki z domu.

¶ Też czárnuszká ná mąke zmełta á w occie wárzona ták długo iż będzie iákoby kláyster potym przylać oleyku orzechowego/ á vczynić iákoby máść/ iesth osobna ná trady/ ná czyrwony krosty licá/ mázac ie ná noc.

Rzeżuchá Wodna.

Narstucium Aquaticum, Brunkreß.

Rozdział cxlviij.

Wodna rzeżuchá/ iesth ciepła w pirwszym stopniu á sucha w wtorym sthopniu/ Pándektá mowi: ále Pláteáriuß powiáda iżby byłá ciepła y sucha w 3. stopniu.

¶ Gdy vwárzyß wodna rzeżuche z świeżym miesem przyłożywszy miodunki/ á oney sie polewki nápijeß piersi y płucá wyczyści/ tá polewká od nieczystości flegmistych.

¶ Gdy też vsiekawszy wodna rzeżuche s pio-

trnſká z włoſkim koprem/ á to ſpołem vwá-rzyſz a omáśćiſz iákoby kápuſtę/ będzieſz pożywał/ to iadło kolikę káżdą vśmierza/ Abo też vwárzywſzy te źiołá w winie/ nápárzay ſobie żywot temi to źioły rozmaczáiąc w tym ćiepłym winie dla tego to kłoćiá vſpokoienia.

D ¶ Też náſienie rzeżuchy wodney żywoth záćiſka/ á ták biegunkę záſtánawia ktora z goracey przyczyny pochodźi/ á to gdy vwárzyſz náſienie w deſzczowey wodźie/ ábo daſz go ták wiele co złothy záważy z ſokiem pigwowym ocukrowáwſzy dobrze.

E ¶ Náſienie thez wodney rzeżuchy z náſienim opichowym/ piotruſzczanym/ w mieśney polewce vwárzone/ thedy oná polewká ma moc drobić kámień/ y rzecz przyrodzoną pániam pobudza/ ku wyśćiu/ itez vryne obfićie pędźi.

F ¶ Thez czyrwoną niemoc záſtánáwia gdy vwárzyſz to náſienie w bábbczaney wodce/ będzieſz ſie iey nápiiał.

G ¶ Też gdy vwárzyſz rzeżuchę wodną w ſłoney wodźie/ á oliwy też ſpieć łyżek ktemu przilawſzy/ tym ćiepło nápárzay żywot gdyby w nim miał kłoćie.

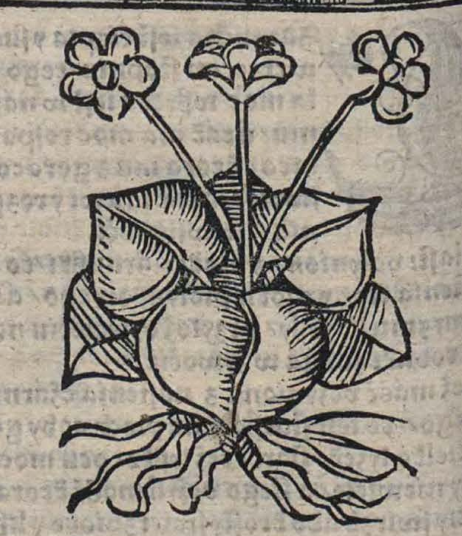
H ¶ Gdy ia też vwárzyſz w winie s ſzántha/ á tym ſobie będzieſz náparzał dimina y krzyże ćięſzkie puſzczánie wody ktore bywa z rzezánim potroſze á częſto/ záſtánáwia y wolność czyni w wychodzeniu teyto vryny.

I ¶ Też ſtego źiela rzeżuchy wodney może ſáłatá być vczyniona/ przyczyniwſzy liśćia álbo wierzchow włoſkie° kopru/ láktuki/ borakowego liśćia/ á s tego wſzytkiego vczyń ſáłate z oliwą/ ábowiem tá ſáłatá vrynę pędźi weſpołek s kámieniem/ y pániam rzecz przyrodzoną wywodźi itez płod vmárły z żywotá wygánia/ á nawiecey gdy ſámá rzeżuchá bywa iedzona/ itez rány y roſpádliny wnetrzne goi/ Serápio powiáda.

Grzybienie ábo wodna lilia.

Nenufar, Seeblůmen.

Rozdział cxlix.

GRzybienie ieſt źimne y wilkie w wtorym ſtopniu/ ieſt dwoiákie/ iedno ma białe kwiatki á drugie żołte/ pirwſze ieſt lepſze. A

B ¶ Kwiathki białe grzybieniowe ſą godne ku lekárſtwu/ z liſtkow grzybieniowych może być ſyrop pożytheczny náprzećiwko ćięſzkim goraczkam y náprzećiwko zapaleniu wątrobnemu/ tho ieſt weźmi kwiatkow grzybienia białego/ kwiátkow fiiołkowych po dwu gárśći/ náſienia mleczowego/ láktuczánego/ kurzey nogi/ náſienia ogorkowego/ málonowego/ bániowego/ ćitrullowego/ káżdego z nich po gárśći/ á to vwarz w wodźie iákoby we czterzech kwartach wodi á iżby trzećia część wywrzálá/ á potym przyley troche octu á ocukruy/ przecedźiwſzy y powtore możeſz powárzyć tego troche/ á tego ſyropu nápijay ſie poránu po trunkowi ćiepło náprzećiwko tymto chorobam.

C ¶ Też gdy kogo boli głowá z goracey przyczyny/ weźmi kwiatkow grzybieniowych/ á włoż ie w proſtą wode ná noc/ á poránu nápiy ſie oney wodi ćiepło ocukrowawſzy/ á ony kwiateczki włoż w nozdrze/ pomoże. Toż też lekárſtwo ſpánie czyni.

D ¶ Oleiek kwiátkow grzybieniowych vśmierza boleść głowy ktora z goracey przyczyny pochodźi.

E ¶ Gdy kwiatki grzybieniowe bedą vwárzone s kwiatkámi liliowemi wocćie/ tego przyłoż ná żołądek/ ábowiem boleść żołądkową odeymuie.

E ¶ Też wodá pitá/ w ktoreyby było vwárzo-ne grzybieniowe kwiećie/ bolenie mecherzá oddala.

F ¶ Też ſok kwiećia grzybieniowego zmießá-ny z bláywáſem/ ná twarzy flaki y inße ßká-rádośći ſpedzi/ á kiedy ktemu ſmoły przyło-żyß/ párchy zgoiß mázac ie.

G ¶ Opuchline też męſkich ſtroiow vlecżyß/ gdy vwárzyß kwiatki grzybieniowe z rożá-nem kwiećiem/ z maka pßeniczna w occie/ á tego przyłoż ná ſtroie męſkie/ przez watpie nia będzieß miał pomoc/ y náſienie iego cżę-ſto pite/ ktemu bárzo pomaga.

H ¶ Korzeń grzybieniowy y náſienie iego má-ia moc wyſußáiaca krom żadnego gryzienia á ták biegunkę záſtánawia.

I ¶ Náſienie grzybieniowe dáne z wodka bá bczána/ náſienie płynace przyrodzone męß-cżyznam záſtánawia/ A ieſt to náſienie po-twierdzáiace ſerce s powieśći Awicenny w kſiegach o mocách ſerdecżnych.

K ¶ Też wino w ktorymby było wárzono ko-rzenie grzybieniowe z bágniſkiem/ ieſt dobre ná opuchline ſledziony/ Awicenná mowi.

L ¶ Ma też moc roſpędzáć goracośći nagłych zimne/ ktore pochodza z goracey wilkośći y ze krwie ſkażoney/ itez ná zápalenie watro-by/ bolacżki gorace tráći/ á to ták cżyniac.

M Weźmi dziewiećiorniku/ mlecżu/ źiela ktore zowa ſwyni pyſk/ mátki Bożey włoſkow/ bab-ki/ ſliwek ktore zowa ſweſtki/ brzoſkwie/ łocy gi/ máku białego/ lakricyey/ iecżmieniu/ thy wßyſtki rzecży warz weſpołek/ potym zley o-ne wode do innego gárncá/ ták poki ießcże goraca/ á wto nakłáć kwiećia ſtego grzybie-nia/ á niech ták ſtoi aż oſtydnie/ przecedź to potym/ wytłocż wode dobrze ſtych źioł/ po-tym tey wody przywarz s cukrem/ áby nieco zgeſtnełá/ potym to daj pić z woda fiołkowa.

N ¶ Oley kwiátu grzybieniowego ieſt dobry przećiw goracośći głowy/ y inych członkow/ ták dobry ieſt iáko fiołkowy/ bo ſen przy wodzi/ boleśći gorace vkraca/ korzeń y ná-ſienie iego płynienie brzuchá zátwarza/ ſle-dziony bolacżkę y mecherzowe goi.

Nárcißek/

Narciſcus, Hornungsblum/

Rozdział Cl.

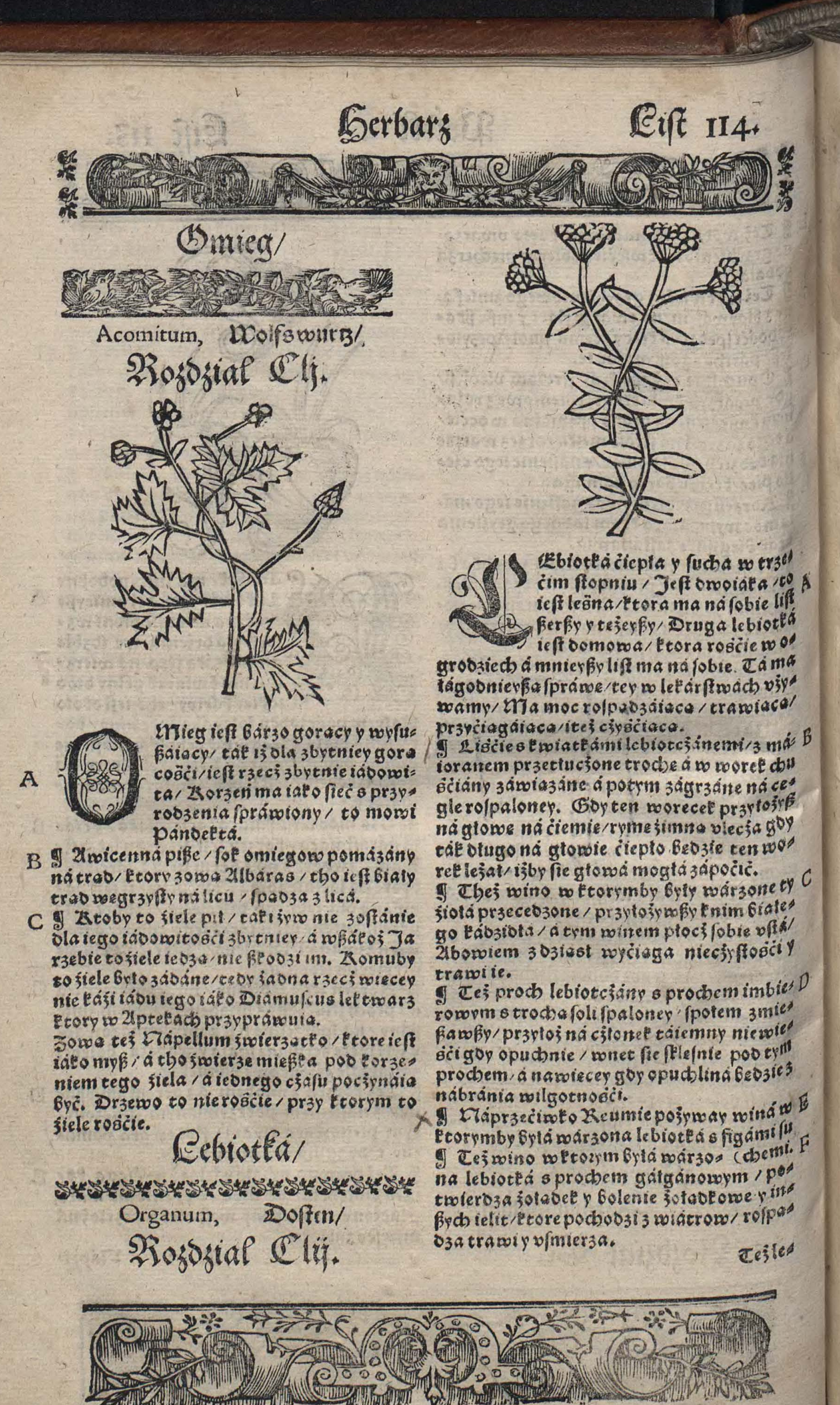
NArcißek/ ma liſthy podobny Łukowi/ iedno iż mnieyßy pręt ma ná dwie dłoni wzwyß/ á drżenia we ździble nie ma iáko żyto/ ná wierzchu ma kwiatek pełny dwo iákiey bárwy/ tho ieſt około biały/ w pośrzodku żołty ábo ßáfrámny/ korzeń ma biały okragły iák cebulká/ náſienie cżarne podługowáte/ Nárcißek ktory ná gorach rośćie/ ieſt lepßy/ kwiatek ma woniáiacy. **A**

B ¶ Ma moc wyſußáiaca/ ocieráiaca/ y ćiáłá náráſtáiaca/ korzeń ieſt lepßy ku lekárſtwam/ Izydorus piße o tym źielu Nárcißku/ ktore po łáćinie zowa Nárciſcus/ iż ieſt ná-zwano dla iednego dźiećiećiá/ kthore było przemienione w kwiatek iego cudny/ á ſtad ieſt názwano Nárciſcus/ Jeſt ćiepłe y ſuche w trzećim ſtopniu.

C ¶ Korzeń iego iedźiony/ wrácánie cżyni/ á ná proch ſtłucżony z miodem przáſnym zmie-ßány/ ná ſpárzeline ieſt dobry pomázowáć/ y żyły piete zerwáne ſpaia y zraßcza/ boleśći záſtárzáłe członkowe vśmierza.

D ¶ Też korzeń z miodem á z octem zmießány/ z náſieniem pokrzywiánym ſtłucżony/ tym piegowáta twarz y fłákowáta pomázuy/ tedy zgina ony niecżyſtośći.

E ¶ Też drewno s ćiáłá y żelázo wyćiaga korzeń z miodem/ z Oliwa/ s pßeniczna maka ſtłucżony á zmießány weſpołek/ przyłoż ná mieyſce záklote.

Omieg/

Acomitum, Wolfswurtz/

Rozdział Clij.

A Omieg ieſt bárzo goracy y wyſuſzáiacy/ ták iż dla zbytniey gorącości/ ieſt rzecż zbytnie iádowita/ Korzeń ma iáko ſieć s przyrodzenia ſpráwiony/ to mowi Pándektá.

B ❡ Awicenná piſze/ ſok omiegow pomázány ná trad/ ktory zowa Albáras/ tho ieſt biały trad węgrzyſty ná licu/ ſpadza z licá.

C ❡ Ktoby to ziele pił/ táki żyw nie zoſtánie dla iego iádowitośći zbytniey/ á wſzákoż Ja rzebie to ziele iedza/ nie ſzkodzi im. Komuby to ziele było zádáne/ tedy żadna rzecż wiecey nie káżi iádu iego iáko Diámuſcus lekarz ktory w Aptekach przypráwuia.

Zowa też Nápellum zwierzatko/ ktore ieſt iáko myſz/ á tho zwierze mieſzka pod korzeniem tego ziela/ á iednego cżaſu poczynáia być. Drzewo to nie rośćie/ przy ktorym to ziele rośćie.

Lebiotká/

Organum, Doſten/

Rozdział Clij.

Lebiotká ćiepła y ſucha w trzećim ſtopniu/ Jeſt dwoiáka/ co ieſt leśna/ ktora ma ná ſobie liſt ſzerſzy y teżeyſzy/ Druga lebiotká ieſt domowa/ ktora rośćie w ogrodziech á mnieyſzy liſt ma ná ſobie. Tá ma łágodnieyſza ſpráwe/ tey w lekárſtwach vżywamy/ Ma moc roſpadzáiaca/ trawiaca/ przyćiagáiaca/ i też cżyśćiaca. A

B ❡ Liśćie s kwiatkámi lebiotczánemi/ z máioranem przetłucżone troche á w worek chuśćiány záwiazáne á potym zágrzáne ná cegle roſpaloney. Gdy ten worecek przyłożyſz ná głowe ná ćiemie/ ryme zimna vlecża gdy ták długo ná głowie ćiepło bedźie ten worek leżał/ iżby ſie głowá mogłá zápoćić.

C ❡ Theż wino w ktorymby były wárzone ty ziołá przecedzone/ przyłożywſzy k nim białego kádźidłá/ á tym winem płocż ſobie vſtá/ Abowiem z dziąſł wyćiaga niecżyſtośći y trawi ie.

D ❡ Też proch lebiotczány s prochem imbierowym s trocha ſoli ſpaloney/ ſpołem zmieſzawſzy/ przyłoż ná członek táiemny niewieśći gdy opuchnie/ wnet ſie ſkleſnie pod tym prochem/ á nawiecey gdy opuchliná bedźie z nábránia wilgotnośći.

E ❡ Náprzećiwko Reumie pożyway winá w ktorymby byłá wárzona lebiotká s figámi ſuchemi.

F ❡ Też wino w ktorym byłá wárzona lebiotká s prochem gálgánowym/ potwierdza żołądek y bolenie żołądkowe y inſzych ielit/ ktore pochodzi z wiátrow/ roſpadza trawi y vśmierza.

Też le-

G ❡ Też lebiotkę z ogrodną rzeżuchą vwárzywßy w winie/ tym krzyże náparzay/ tedy ćięſkie pußczánie wody/ ktore zową rzeżakiem oddala.

H ❡ Też kto ma chytrość ná ſtolce/ á nie może ich mieć/ ábo komu ielito wynidzie/ tedy vwárzywßy lebiotkę z máioranem/ ſiedź ná tym zielu ćiepło/ będzieß ſtego wyſwiebodzon/ A gdy ktym źiołam przyczyniß Oliwy przetłukßy ich w możdzerzu/ á tego przyłożyß ná máćice/ tedy twárdość iey roſchodzi ſie pod tym.

I ❡ Też gdy vwárzyß bylice z lebiotką w wodzie álbo w winie/ á tym ſobie máćice y dymioná będzie páni dußká náparzátá/ rzecz przyrodzona iey ku wyſćiu rychtemu pobudzi/ Serápio powiáda.

K ❡ Abowiem moc oboygá ziela/ ták bylice iáko y lebiotki ieſt ćiepła/ á ták oboie vryne pobudza/ A gdy ſie kto nápiie wody tey/ w ktoreyby wrzało to dwoie/ tedy żywot otwiera y ſtolce czyni/ y kolere z żywotá wywodzi/ á gdy octu troche ktemu przyleieß/ tedy ſledzone mdła posila/ nieczyſtośći ſniey wyganiáiąc/ iádom ſie przećiwia/ Serápio Kápitulo o lebiodce to powiáda.

S. Janá ziele/

Buphthalmus, Streichblumen/

Rozdział cliij.

A Swietego Janá ziele/ liſt ma iáko Koryánder rozdzielone/ ále nie ták zielone/ bo ſą bielßey zielonośći á ziele ſámo krzewiſte/ gáłąſki ma ná piedzi długie/ á pobieláłe/ kwiećie zwirzchu żołte á ßyrokie/ iákoby oczy wołowe/ żołtość ieſt w poſrodku iákoby w wrotyczu/ á około tego co ieſt w poſrodku żołta/ ſą też liſteczki máluczkie żołte/ rośćie ná ſuchych mieyſcách. Ma moc zágrzewáć w wtorym ſtopniu/ á wyſußáć w pirwym.

B ❡ To ziele ma moc ſcienczáiącą z máteryey geſtey rzadką vczynić/ twárdość guzow y oćiekliny roſpußcza/ bolaczki miękczy ſtłukßy kwiát z ßáfránem á przyczynić woſku/ á ſtego vczyń plaſtr/ á przykłáday ná bolaczki.

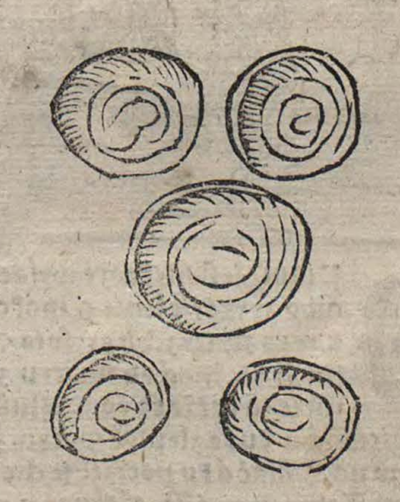
C ❡ Też gdy vwárzyß ſámo liśćie/ á te wode będzieß pił/ żołtą niemoc leczy/ á gdy kwiát vwárzyß á będzieß te wode pił/ tedy ßumność w głowie y w mozgu trawi/ kthora bywa z wiátrow/ ktore pochodzą z żołądká.

Wronie Oko zamorskie/

Nux Metella, Kroenangk/

Rozdział cliiij.

A Z Inßych kráin do nas to przynoßą/ ieſt rzecz okrągła przy ßyrßym/ ßára nie tłuſta/ bárzo twárda/ á gdy ią chcą odmiękczyć/ kłádą ią w winny ocet/ á ták zmiekńie y ſkorke wirzchnią s ſiebie puśći/ á ſámo potym będzie biá-

dziε białe á miekkie ku kráianiu ábo ſtłucze-niu ná proch/ ieſt rzecz bárzo gorzka/ gorą-cość y ſuchość w ſobie ma/ ma moc otwie-ráć vliczki wnetrznych członkow/ przez kto-re pochodzą wſzytki wilkośći złe álbo dobre/ piecze żyły y oſłábione vtwierdza/ bolenie kto re po ćiele chodzi y po żyłách vśmierza/ mocz záſtánowiony wypadza/ iadowi ſzkodźić nie dopuſzcza//á ieſt pſom trućiná niepoſpolita.

Mákowiczy Sok/
Opium Megleblut/
Rozdział Clv.

Opium/ ieſt niektore wyſaczenie álbo wypryſczenie z mákowic/ gdy ia zwierzchu zryſuią/ to ſie znich ſaczy/ á od wiátru zgeſt-nieie/ á tákże to co zgeſtnie/ wſzyſtko zbieráć á w kupe zlepiáć/ potym ſtego trocżiſzkow nádziáłáć á ku potrzebie chowáć.

A

B ¶ Opium Tebáicum ieſt czarnego máku mákowic/ z białego máku opium Niconis/ Opium ieſt woniey przećiwney/ ſmáku gorz kiego/ á dla wielkiego powietrza roſpływa ſie. Ma moc chłodzące w trzećim ſtopniu á ſuſzace w wtorym.

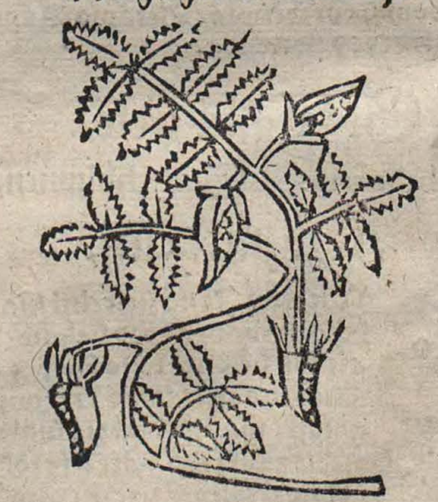
C ¶ Drugą moc ma zwieráiące/ przetho ſen przywodzi ábo przywráca y pámięć ſkázone ále gdy go názbyt pożywa/ tedy vmarza/ bie gunkę czyrwoną záſtánawia y owrzedzienie trzewgoi/ dáć go pić w bábczáney wodce/ też ktoby omdlewał od ſpánia wielkiego/ da way mu ij w polewce migdałowey.

D ¶ Też łzy w oczu wyſuſza/ gdy nim około oczu pomáżeſz/ gorącość oczu odeymuie y czyrwonośc ich ſpądza/ boleśći głowne vśmierza/ gdy ij pije ábo nim pomazuie zmieſzawſzy z mirrą/ z ſzáfránem/ z bobrowym ſtroiem (á to gdy tá boleść bywa z gorącey przyczyny) w mleku niewieśćim/ z oleykiem rożánym roſpuść á czoło mázáć y ſkroni/ też tho ſen przywráca/ z oczu gorącość wygania/ á le lepiey gdy k niemu przymieſz bobrowych ſtroiow/ bo mu iego iádowitość odeymuie.

Struſzowe Pioro/

Os mundi, Sánt kriſtofels kraut
Rozdział Clvj.

To ziele leśne ieſth podobne ku páproći z iedney ſtrony koſmáte/ nie ma áni pretá áni kwiátu áni náſienia. To ziele gdy w wi nie vwárzyſz/ á to wino będzieſz pił/ iad s ćiáła człowieczego wygania/ á to dla ćirpnośći ſwoiey/ ktora ma. A

B ¶ Też biegunkę czyrwoną záſtánawia/ gdy tym zielem brzuch będzieſz okłádał/ y wrácánie zbytnie ktore bywa dla mdłośći żołądka/ záſtánawia.

Kość z ſercá Jeleniego.

Os de corde cerui, Hirtzen hertzbein.

Rozdział Clvij.

A ROść bywa náydowána w ſercu Jelenim przy lewey ſtronie ſercá. Thá kość działa ſie z grubey krwie/ á tho gdy ſie gruba krew ſtwárdnieie/ á ſthego iuż bedzie kość/ iáko thež y mieſo Jelenie gruba krew czyni/ Jeſt mieſo kruchkie á cirpnace/ á ſwa cirpnościa záchowawa wilgości od ſkáżenia y ſpráwy ku zimnicy/ Tháktże y Sárnie/ Záiecze y inßych leśnych źwierzatek mieſo/ ieſt kruchcieyße y cirpnieyße. Kość s ſercá Jeleniego ieſt zimnego y ſuchego przyrodzenia/ Ma moc ſerce posiláć y wßekiego człowieká/ y krew w człowiecze czyścić/ ciáłá dreżenie y mdłość odeymuie/ ſtłukßy ia ná proch y dáwáć pić w wodce borákowey.

B ¶ Weżmi kości s ſercá Jeleniego/ wierzch mußkatowego kwiátu/ ßáfranu/ burßtinu/ gálgánu/ ſoku áloe/ to lekárſtwo daway ludziom ſtráßliwym/ przeciw powietrzu/ tym ktorzi bolaczki maia/ wrzedliwym/ z winem poránu przymießawßy w nie wodki/ z Jeleniego iezyká/ álbo z roiownikowey.

Gir/

Olus viciosum, Gierz.

Rozdział clviij.

JEſt Gier ziele wßyſtkim znáiome/ kthore ieſt chłodzace y odwilżáiace w wtorym ſtopniu/ Ná ogrodziech obficie y pod láſem roście/ w ruſkich ziemiách czeſtho ludzie gieru pożywáia/ ſkto rego pożywánia posilenie máłe przychodzi/ ábowie ſie ſniego krwie nie przymnaża/ áni żadneo przenikania do dziurek á zwłaßczá do watroby nie ma/ á ták z żoładká proſtho do ielit idzie krom żadnego pożytku też ſtrawienia. A

¶ A wßákoż ná wrzedzienice vwarz gir rozmáczáy w mleku á przyłoż/ boleść vſmierza. B

¶ Sok thez z gieru wyćiśniony z rożánym oleykiem zmießány/ bolenie głowy vśmierza gdy tym pomáżeß. C

¶ Też gier żywot odmiekcza nie długo w żoładku leży/ káßel vſmierza á nawiecey gdy bedzie z máiowym máſłem iedziony álbo z oleykiem migdałowym. D

¶ Ciáło też czyni gładkie gdy ſie ſokiem tego giru námáżeß/ ábowiem dziureczki pothne w ſkorze zamyka y záthula/ á ſthad ciáło czy- E

to cżyni gładße / Takaż też włoſność ieſt w Brzoſkwi.

Miſtrzownik.

Oſtrutium, Meiſterwurtz.

Rozdział clix.

A Miſtrzownik / oſtrośćia ieſt ziele podobne oleßnikowi / ieſt ćiepłe y ſuche.

B ¶ Korzeń tego źiela w winie vwárzony / wątrobe wſpomaga potwierdzáiac / y żołtha niemoc wypądza / iteż twárdość ſledziony rozgánia / y kámień z nyrek y z mecherzá y vryne wywodźi / itheż białym głowam przyrodzoną ich rzecż ná czáſy pobudza.

C ¶ Też ſok iego wyćiśniony á z bobowa máką iteż z winem zmießány / trad ná ćiele wyſußá gdy tym bedźieß pomázował.

D ¶ Też ſok iego ſtąż mąka zmießány vcżyniß iákoby plaſtr / ktory gdy przyłożyß ná wrzedźienice / káżda ſie pod tym zbierze / y wypłynie / y boleśći vśmierzy.

E ¶ Proch theż tego źiela w nos wpußcżony kichánie cżyni wolne przez kthore ſie głowá cżyśći / lepiey niżli od cżemierzyce.

F ¶ Sok też tego źiela z niewieśćim mlekiem zmießány á ćiepło w nos wpußcżony / ludziom ktorzy żołtą niemoc ćierpią ieſt bárzo dobry / ábowiem żołtość noſem zátym odchodźi.

Zebne Ziele.

Piretrum, Bertram Speychelwurtz.

Rozdział clx.

A Jeſt Piretrum ziele ćiepłe y ſuche w trzećim ſtopniu / Awicenná powiáda iżby było lepße Piretrum kthore w ſobie ma niemáła oſtrość / á kthore w iezyk kąſa / Korzenia Piretrowego vżywamy w lekárſtwách. O tym bácż iże oſtre Piretrum / Napierwey gdy ie żuie człowiek niecżuie oſtrośći iego / ále go ma długo trzymáć w vśćiech á żwáć ie / toż pocżuie moc iego / ktora ieſt roſpadzáiąca / przyćiągáiąca itheż trawiąca.

B ¶ Gdy vcżyniß chárkánie vwárzywßy korzenie zebownika w winie á w occie przyłożywßy imbieru / fig ſuchych / á thym ſobie płocż vſtá chárkáiąc / ábowiem to płokánie mozg z niecżyſthośći flegmiſtych wycżyśćia y podniebienie wyſußa.

C ¶ Toż też rychło vcżyni gdy tylko ſam korzeń bedźie kto żwał á trzymał w vſćiech y boleść zebow vſpakaia / y páráliż iezykow oddála.

D ¶ Theż korzeń iego ſtłucżony ſpierwoſnką / vwarzywßy ty źiołá w winie á oliwie / á tym okłáday

oktáday mieysce/ktore párálizem iest zárázone/y ná boleśći stáwowe bárzo pomaga.
Abo vczyń máść náprzećiw tym niemocam tym obyczáiem. Weźmi korzenie zebowniká/ á ztłucz ie ná proch/ á vwarz ie w winie á w Oliwie/ soku ziela pierwośnki przyczyń k nim/ á ták długo warz/ áże będzie gesto iáko by máść/ przyczyniwszy wosku troche/ á ową máśćią námázuy ty chore mieyscá/ iest tho máść bárzo dobra/ Plateárius teo świádek.
E ¶ Też vwárzysz korzenie zebowniká/ á ná proch ztłuczone s sokiem czyrwoney lebiotki z winem á z Oliwą/ tym námáżesz grzbiet/ álbo y wszystko ćiáło/ tedy pocenie obfićie vczyni.
F ¶ Też gdy vwárzysz korzenie tego ziela w winie z oliwą/ tym náćieray pięte żyły mdłe álbo zmiłkłe/ vznasz pomoc. Też kurcz oddala/ ktory bywa w goleniách álbo w rekách/ iteż otwiera niewymownie zátkánie/ ktore bywa w nosie y tám dáley ku mozgowi
G ¶ Też bolenie zębow oddala/ gdy korzenie tego vwárzysz w winie/ á tym sobie vstá będziesz płokał/ á gdy sobie kto vstá będzie płokał vwárzywszy ie w occie/ zęby poruszone vmocnia w dziąsłách.
H ¶ A gdy kto nátrze ćiáło prochem zebowników z oliwą zmieszawszy przed zimnicą odeymuie drżenie/ ktore bywa w zimnicách.

Piwonia/

Peonia, Peonienrosen.

Rozdział clxj.

A Jest Piwonia ćiepła y sucha w wtorym stopniu/ ktorey korzenia w lekárstwiech vżywamy/ Ma być obierány czárny/ ktory dziurek nie ma/ Zimie kopány ma być ten korzeń/ á przez cáły rok może być chowány.
B ¶ Ma moc dziwną náprzećiwko niemocy Swietego Wálántego/ á to gdy ia ten człowiek będzie nośił/ tho Gálienus powiáda/ czego był sam doświádczył ná iednym dziećieciu/ ktore gdy miáło korzeń piwoniey ná szyi/ nigdy mu tá niemoc nie pánowáłá/ á gdy skoro ten korzeń s szyie ziet/ tedy tá niemoc ná dziećie przychodziłá.
C ¶ Też náprzećiwko teyże niemocy proch piwoniey dány ku piću z winem/ w ktorymby byłá vwarzona piwonia z bylicą/ iest osobliwa pomoc.
D ¶ Też proch s korzenia piwoniey dány ku piću z winem/ w ktorymby były vwárzone bobrowe stroie/ á tego sie day nápić temu/ ktoby miał párálizową niemoc.
E ¶ Też náprzećiwko ćięszkiemu puszczániu wody/ álbo kto iey nic nie może mieć/ wino w ktorymby było wárzono korzenie piwoniey/ dane ku piću/ wyzwala sćey choroby/ máćice pániam wyczyśćia/ gdy korzenie vwárzysz z bylicą/ á oną wodą będziesz máćice nápárzáć/ gębkę maczáiąc w tey wodzie.
F ¶ Też kto ma chćiwość ná stolce/ á niemoże ich mieć/ thedy vwarz korzenie stłukszy ie z dziewánną/ tym sobie náparzay zádnice.
G ¶ Też gdy vwárzysz korzenie piwoniey z bláwásem/ piegi zginą czárne y ine szkárádośći z licá/ gdy tą wodą będziesz omywáć.

Też gdy

H ❡ Też gdy vczyniß kurzenie z náśienia piwo niowego / iest dobre opetánym ludziom / y tym / ktorzy S. Válántego niemoc ćirpią / á bo gdy vwárzyß náśienie piwoniey s kwiatkámi iey / á przyczyniß k nim troche rożánego miodku / á tego sie nápijay / iest rzecz bárzo pomocna ná ty choroby wyżßey námienione.
Awicenná powiáda / iżby tylko piwonia ktora około Rzymu rośćie miáłá te moc náprzećiw tym przerzeczonym niemocam / ále tá / ktora w inßych stronách y w Polskich rośćie / nie ma ták rozliczney mocy.
I ❡ Też gdyby ten człowiek ktoryby miał Inkube / to iest te niemoc / gdy człowiek przes sen widzi iżby spał z biała głowa / spráwuiąc śnia rzecz ćielesna / a biała głowá tákież spráwuiąc to z meßczyzna / á ták nápijay sie tego winá kilko rázow / w ktorym maß vwárzyć 15 ziarn piwoniey / żołądek też posila y boleśći iego vśmierza / iteż żołtą niemoc oddala / vryne obfićie wywodzi / y rzecz przyrodzona białym głowam / Awicenná mowi.

Piotrußká /

Petrosilinum, Petersilgen /

Rozdział clxij.

Piotrußká ma ćiepłość s suchośćia w wthorym stopniu / á iestli dwoiáká / Jedná iest domowá á druga polna / Náśienie ich ku lekárstwam sie godzi / á ták gdy pißą w Receptách o Piotrußcze / Náśienie ma być rozumiano domowey piotrußki / bowiem ma moc vryny popadząiąca.
B ❡ Sáłatá vczyniona s piotrußki / z włoskiego Kopru / z wodna rzeżucha / z boragiem / z láktuka / á ták s tych ziol z octem á z Oliwa Sáłate przypráwić / osoliwßy troche. Tá sáłatá iest dobra / ábowiem w gorących niemocách serce posila.
C ❡ Gdy Piotrußká bywa vwárzona z mięsem ábo z inßemi potráwámi / posila żołądek / y wiátry trawi w żywoćie.
D ❡ Też sok Piotrußczány wyiaśniony / bláwásu kniemu troche z Rożána wodka przyczyniwßy / a tho bedzieß miał ná chore oczy lekárstwo.
E ❡ Też Náśienie piotrußczáne z náśieniem włoskiego Kopru / opichowym / á gdy tych rzeczy bedzieß pożywał w karmiách / kámień drobi y wypadza z vryna precz / ábo vczyniwßy proch s tego naśienia przyłożywßy k nim łamikámienia / á s tego vczyń s cukrem troia / á pożyway iey dla kámieniá.
F ❡ Korzeń piotrußczány iest trudny ku strawieniu / á ták polewká tylko w ktoreyby to korzenie było wárzono / ma być pożywána.
G ❡ Też Piotrußká w karmiách iest dobra ná przećiwko zátkániu watroby y śledziony / á to gdy Jeleniego iezyká kniey przyczyniß.
H ❡ Też gdy korzenie piotrußczáne z náśieniem włoskiego Kopru / z ielenim iezykiem w piołynowey wodce / á tego sie bedzieß nápijał dla żołtey niemocy / ktora pochodzi á strony śledziony.
I ❡ Moc wßystkiey piotrußki iest popadząiąca vryne / y rzeczy przyrodzonych białych głow. Jest dobra żołądkowi y inym wnetrznośćiam. Serápio powiáda.

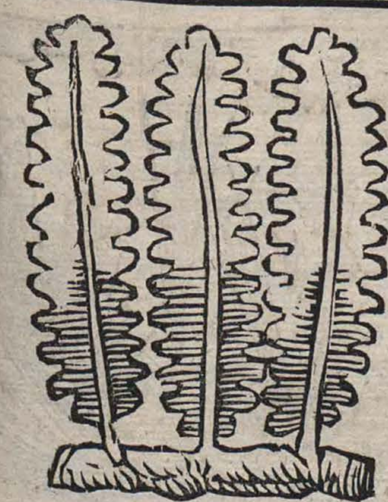
Páprotká /

Polipodium, Engelsus.

Rozdział clxiij.

Páprotká

A W Trzećim ſtopniu ieſt ćiepła y ſucha páprotká / moc iey wßyſthká ieſt w korzeniu / Jeſt korzonek ſłodki á ſękowáty / y nawiecey tá páprotká ktora rośćie ná debowym korzeniu / ieſt naylepßa. Ma moc roſpadzáiaca wiátrow / y wilkośći wyſußa.

B ❡ Z páprotka ma być záwße wárzony hányż s kminem / Abowiem rychley wiátry wypedziß z żywotá.

C ❡ Też ma moc roſpadzáiaca y przyćiagáiaca flegme wywodzi z ćiáłá y melánkolia / á ták ieſt dobra ná ty to wilkośći pánuiace / ludziem flegmiſtym y tym w ktorych Melánkolia pánuie.

D ❡ Też náprzećiwko febrze ktora ná káżdy dzień bywa y náprzećiw boleśćiam ſtáwow / Rkolice káżdey gdy vczyniß tym obyczáiem Syrop / Weżmi liſtkow ſenes / korzonkow páprotczánych / korzenia ſoſnki / káżdego s nich po puł vncy / náſienia włoſkiego kopru piotrußczánego / lubßczykowego / káżdego s nich po dwie drágmie / Rozynkow wielkich / kwiatkow Fiołkowych / boragowych po poł gárśći / Lákrycyey iedne drágme / Ty wßytki rzeczy przetłukßy warz ie w wodzie á winie / káżdego s nich po kwarćie ták długo iżby mało niepołowicá wywrzáłá / á potym przecedziwßy ocukruy dobrze / á tego ſie nápijay potrunkowi ćiepło / á gdy wypijeß ten Syrop / ty piguły ná noc weżmieß dawßy ie vczynić do Apteki. Weżmi máſſy piguł ſmierdzacych / máſſy piguł de lápide lázuli / káżdych rowno po połowicy drágmy / Turbit poł ſkropulu / Diſágrády trzy ziarnká / Máſtiki iedno ziarnko / zmießay thy rzeczy z Syropem octowym / á vczyń piguł dziewięć / á názáiutrz dla poſilenia weżmi kołaczkow Diágálange álbo Diákoros.

E ❡ Też korzonki páprotczáne s trocha Hányżu vwárzone w kurczećiu przyczyniwßy Cynámonu / Mußkatowego kwiátu / ieſt bárzo dobre y zdrowe ku iedzeniu.

F ❡ Też náprzećiwko boleśćiam członkowym / Vwarz korzeń páprotczány z náſieniem Włoſkiego Kopru / z Páluchowym korzenim / w proſtey wodzie / á tego ſie nápijay dla tych boleśći / Awicenná o tym powiáda.

Dzień y Noc.

Paritaria. Tág vnd Nácht.

Rozdział. 164.

A Moc y dzien ieſt ćiepły y ſuchy w trzećim ſtopniu / świeże ieſt wielkiey mocy / ále ſuche nie ták / Ma moc roſpadzáiaca / trawiaca / śćienczáiaca / y wiátrow rozganiáiaca.

B ❡ Wino w ktorymby to ziele było vwárzone z piołunkiem / á ocukrowawßy to pij / dla záziebionego żoładká y inßych wnetrznośći / ktore bywa z zimney á wietrzney przyczyny / y też naprzećiwko rzezakowi ieſt pomoc oſobliwa / álbo ktho wody nie może pußczáć.

L Też no-

C ¶ Też nocydzień w winie vwárzony z náśieniem hányżowym / tym mieyśce bolace nápa rzay ćiepło / boleść odeymuie y rozgania.

D ¶ Też Nocydzień sam tylko vwárzony z mie sem á iedźiony / boleść żołądkowa vśmierza y inßych ielit ktora bywa z źimney przyczyny y z wiátrow flegmistych / y owßem bárzo wiele ludzi / ktorzy czynia kołaczki z iáiec y z liścia Nocydzień / á tych kołaczkow pożywáia dla bolenia żołądkowego / y dla tych to wiátrow

E ¶ Gdy też vwárzy Nocydzień w słoney wodźie á w Oliwie / A potym tego przykłada ná krzyże ćiepło / bolenie ich vśmierza / á gdy ná dymioná y ná łono przyłożyß tych rzeczy / ćießkość vryny y zádzierżenie iey oddala.

F ¶ Też náśienie nostrzikowe w wodźie vwárzone / á potym soku Roiownikowego przymießay / tego ná zápalenie ogniste ćiáłá y ná bolaczki bolace / przykłáday / vznaß pomoc.

G ¶ Też ná spárzenie od ogniá albo od vkropu Jest dobre lekarstwo.

H ¶ Też ná káżda opuchline Nocydzień vwárzony z octem á z otrebámi pßenicznemi / iest bárzo dobre.

I ¶ Też wrzedzienice y krosty wysußa sok tego źiela z Oliwa zmießány / á tym námaß ty to krosty.

K ¶ Też sok z źiela Nocydzień z Bláywásem á z octem zmießany / piekielny ogień gáśi / y bolacke ktora ćiáło psuie / wyiada.

L ¶ Też sok źiela Nocydzień z winem á s ßáfránem zmießány / boleśći w nogách wypadza.

m ¶ Też sok liśćia Nocydzień s sokiem Lakrycyey pity ćiepło / káßel vśmierza.

N ¶ Gdy sok tego źiela zmießaß z oleykiem rożánym / á wpuśćiß w bolace vcho / boleść o-

O ¶ Też sok z liśćia nocydzień wyći- (deymuie śniony / oddala opuchline z gárdłá.

P ¶ Náśienie nocydzień stłuczone / á s tym sokiem zmießáne / krosti goi świerzbiace y ogień wypadza.

Kurzanogá álbo tłustosz.

Portulaca. Burtzelkraut.

Rozdział clxv.

Kurzanogá iest źimna w trzećim stopniu á wilká w wtorym. Ma moc odmiekczáiaca y odwilżáiaca iteż ochładzáiaca / ludziem w ktorych Kolerá pánuie / To iest Kolerykom iest dobra ku iedzeniu / Też y surowa nic niezáßkodzi / Bowiem wnetrznośći ochładza.

¶ Zátwárdzony żywot otwarza / to iest / gdy vwárzyß Kurzanoge z Láktuka / s śliwkámi / z Rozynkámi w wodźie prostey / á ocukrowawßy nápijay sie tego / ábowiem tá wodá zápalenie ktore bywa w goracce gáśi. Też iest dobra naprzećiwko rzezakowi / y vryne pobudza obfićie / á ták wten czás żywot zátwardza / bowiem ktore rzeczy vryne obfićie pedza / ty zásie żywot zátwardzáia. Plá tearius powiáda / A wßakoż kurzanogá gdyiey kto słußnie pożywa tedy żywot otwiera / Bowiem odwilża y stolce czyni.

C ¶ Też rospádliny warg spaia / gdy korzenie tego źiela stłuczeß s przesnym miodem á tym sobie námáżeß wargi / iteż trad spadza z licá gdy czesto námażeß tym lekárstwem.

D ¶ Też Kurzanoga stłuczona w mozdzerzu / przyczyniwßy octu troche á tego przyłoż ná wrzedzienice bolaca zápalona / pomoc będźie vżyteczna.

E ¶ Też to źiele sámo iedzone surowo / rospádliny

liny wnetrzne / ktore bywáia w gárdle álbo
w ielitách/goi mocnie.
F ¶ Rzecz też przyrodzona pániam zástána-
wia / Kurzey nogi sok. A wszákoż
go pożywáiac czesto wzrok mdli/y zázia bia/
chćiwość cielesna odeymuie/ y wrácánie z á-
stanawia.
G ¶ Gdy ie kto bedzie żwał z octem/tedy krew
z nosá zástánawia.
H ¶ Też zápalenie ktore bywa w goracych nie
mocách oddala / kiedy stłuczesz to ziele z oc-
tem/ á przyłożysz go ná żoładek.
I ¶ Kto ma oskominy ná zebiech/ to ziele od-
dala kiedy go kto bedzie żwał.
K ¶ Brodawki zgania gdy ie bedziesz tym zie-
lem náćierał/ Abowiem ma osobliwa wło-
sność/ iż ie spadza.
L ¶ Sok tego ziela bolenie głowy oddala kto-
re przychodzi z goracey przyczyny/ boleśći
krzyżowe vsmierza itez mecherzá/y rospádli-
ny iego goi. Rzecz też przyrodzona bia-
łych głow zástánawia/y krew ktora stolcem
wychodzi/ To iest krwáwnice/ Pándektá
iest tego swiádek.

¶ Też Plinius powieda/iżby też poczećie ná D
práwiáło kiedy go ktora czesto pożywa.
¶ Też gdy poley bedzie zágrzány dobrze w- E
płoćiennym worku ná panewce / á gdy go
kto sobie bedzie ćiepło przykłádał ná głowe/
Tedy reume z zimney przyczyny wysusza y od-
dala / á gdy przyczynisz kocenkow z árábiy/
máioranu troche/tedy iesżcze lepiey bedzie.
¶ Też gdy vczynisz charkánie / vwárzywszy F
Poley w oććie s figámi suchemi / tym sobie
ćiepło vstá płocz charkáiac/kászel ktory bywa
s strony zimney flegmy y lipkiey zástánawia
¶ Też wodá Poleiowa s tucia przyprawio- G
na bolenie oczu spadza/itez vszu bolesci vsmie
rza gdi ie kto tym zielē ćiepło bedzie okłádał.
¶ Też gdy Poley vwárzy kto z mietka w wi- H
nie/ á tego sie bedzie nápijał/żoładek posila
y boleśći iego vspokaia/álbo kołaczki s pole-
iu vczynione/ z iáiec/ z mietki/ też wspoma-
gáia żoładek chory.
¶ Też plastr vczyniwszy s poleiu/ z mietki/ I
vwárzywszy w winie á potym przyłoż ná żo-
ładek/vznasz pomoc.
¶ Też párzenie vczynione s poleiu/z bylice/ K
ná máćice / wilkośći iey wysusza itez czyni
brzegi ćienysze táiemnego mieysca / czego
wiele pań dzisieyszych czásow dochodza.
¶ Też rzezak oddala y vryne obfićie wypa- L
dza/gdy vwárzysz poley z násieniem włoskie-
go kopru/ s hányżem w winie przyczyniwszy

Poley.

Pulegium. Poley.

Rozdział. clxvj.

A Poley iest ziele bárzo woniá-
iace/ A według powieśći
pláteáryusá iest ćiepłe y su-
che w trzećim stopniu/moc
iego wszystká iest w liśćiu á
kwiátkách. Ma być zbiera
no to ziele kiedy ma ná sobie
kwiatki. Jest dwoiáki/ieden domowy á dru
gi polny / oboie iest vżytku niemáłego ku le-
kárstwu. Ma moc rospadzáiaca / trawia-
ca y potwierdzáiaca.
B ¶ Ryme zimna zástánáwia záćiska y wy-
susza / y máćice czyśći itez czyni mnieysza dla
sciśnienia/kámień drobi/żoładek potwirdza
C ¶ Ma moc chćiwość zgineła ku iedzeniu
przywrácáć y wiátry trawi w żywoćie y bo-
leśći wnetrzne vsmierza.

che Oliwy / á tego przyłoż ná krzyże ná dymioná dla tey choroby / Plateárius rádzi.

m ❡ Poley też w winie vwárzony á ciepło ná pepek przyłożóny / kolike oddala.

N ❡ Białym głowam też niepłodnym ieſt dobry dla płodu / áby go cżęſto pożywały.

O ❡ Chrobaki w żywocie zábija gdy ſokiem iego kilko rázow żywot námáżeſz.

P ❡ Poley też vſuſzony á ſtłuczony ná proch on proch bolenie żebow odeymuie / gdy będzieſz tym prochem nácierał.

Q ❡ Poley też w Winie vwárzony / purguie melánkolią / y ná przećiwko wężowemu iádowi ieſt dobre lekárſtwo.

R ❡ Też náprzećiwko mdłośći poley ſtłuczony á z octem zmieſzány / á pod noſem trzymany / poſilenie dáie.

S ❡ Ná podágrę też przyłożone / to źiele ſtłuczone / vſmierza boleśći nożne.

T ❡ Korzeń też Poleiowy ſtłuczony / á z winem zmieſzány / káżdą opuchlinę roſpadza / ná opuchłe mieyſce przyłożony.

Luk/

Porrum. Lauch.

Rozdział clxvij.

LUK ieſt dwoiáki / ieden domowy á drugi polny / ieſt ćiepły w trzećim ſtopniu / á ſuchy w wtorym / leśny ieſth gorſzy / Abowiem ieſt ćiepleyſzy y ſuſſzy niż domowy.

❡ Luk ſzkodzi żołądkowi / dla tego iż czyni nadymánie w nim y wiátry / á dla ſwey oſtrośći piete żyły pſuie.

❡ Nápełnia też głowę dymy grubemi / ktore s ſiebie wypuſzcza w głowę / á ták wzrok ćmi.

❡ Cżęſte też pożywánie łuku czyni ſtráſzliwe ſny / A przeto ludzie / w ktorych Kolerá pánuie / Y w ktorych Melánkolia obfituie / máią ſie powśćiągáć od łuku / Y ći ludzie ktorzy máią mdłą głowę / A ktoby ſie bes niego nie mogł obyść / Tedy táki po iedzeniu iego ma ieść láktukę álbo wyſokiego mlecżu ſáláte / Albo też vkopawſzy łuk vwárz ij z láktuką á pożyway go / dla wycżyśćienia pierśi y płuc / y wątroby / z niecżyſtośći grubych.

❡ Gdy łuk ſtłucżeſz z octem s ſokiem bábczánym / á tego w nozdrze włożyſz / krew ſtánowi.

❡ Gdy też kogo Wąż vie / ſtłucż łuk á przyłoż go ná ránę / wyćiągnie iad z rány.

❡ Sok też łukow s trochą miodu przáſnego zmieſzány / rány goi.

❡ Sok też łukowy zmieſzány s ſokiem korzenia liliowego / boleść krzyżową oddala / gdy im námáżeſz krzyże.

❡ Luk też ſurowy s kápuſtą iedzony / broni od vpićia / á pobudza ku ćieleſney żądzy.

❡ Sámá też wonia łukowa czyni to / iż węże / y niedźwiadkowie vćiekáią przed nią.

Sok też łukowy s piretrum ná bolący ząb przyłożony / boleść oddala y robaki z niego wypadza.

❡ A wſzákoż cżęſte pożywánie tego łuku żołądek obćiąża / prágnienie czyni / krew zápala / á to gdy go kto wiele pożywa.

❡ Náśienie łukowe z náśieniem czoſnkowym ſtárte ná proch á dáne z wodką bábczáną / záſtanawia krew ktora s pierśi płynie.

❡ Sok też łukow z Oliwą zmieſzány / ieſt dobry ná złe rány ktore s kroſt pochodzą.

❡ Luk polny kázi ćiáło / Abowiem ie drażny / grzeie / á czyni bolenie w głowie y vryne pobudza / y rzecż v białych głow przyrodzoną.

❡ Emoroidy też pobudza ku płynieniu gdy ij vwárzywſzy á potym ná ſtolec przyłożyſz ná noc. Też liśćie

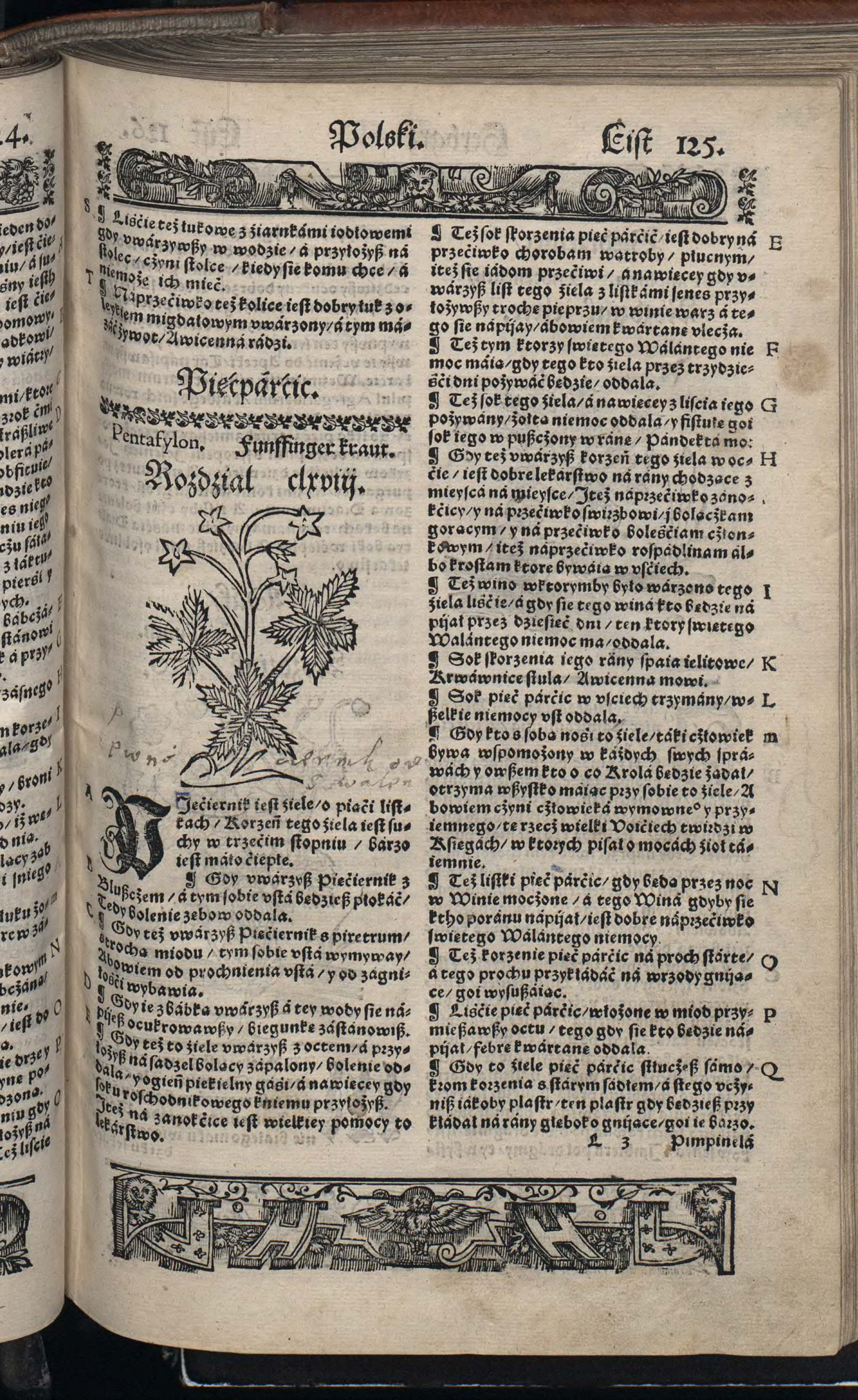
S ¶ Liśćie też łukowe z ziarnkámi iodłowemi gdy vwárzywſzy w wodzie / á przyłożyſz ná ſtolec / czyni ſtolce / kiedy ſie komu chce / á niemoże ich mieć.

T ¶ Naprzećiwko też kolice ieſt dobry łuk z oleykiem migdałowym vwárzony / á tym mázáć żywot / Awicenná rádzi.

Piecpárćic.

Pentafylon. Funffinger kraut.

Rozdział clxviij.

A Pięćiernik ieſt ziele / o piąći liſtkach / Korzeń tego ziela ieſt ſuchy w trzećim ſtopniu / bárzo ieſt máło ćiepłe.

B ¶ Gdy vwárzyſz Pięćiernik z Bluſzczem / á tym ſobie vſtá będzieſz płokáć / Tedy bolenie zębow oddala.

C ¶ Gdy też vwárzyſz Pięćiernik s piretrum / s trochą miodu / tym ſobie vſtá wymyway / Abowiem od prochnienia vſtá / y od zágniłośći wybawia.

D ¶ Gdy ie z bábką vwárzyſz á tey wody ſie nápijeſz ocukrowawſzy / biegunkę záſtánowiſz.

E ¶ Gdy też to ziele vwárzyſz z octem / á przyłożyſz ná ſadzel bolący zápalony / bolenie oddala / y ogień piekielny gáśi / á nawięcey gdy ſoku roſchodnikowego kniemu przyłożyſz. Jtęż ná zanokćice ieſt wielkiey pomocy to lekárſtwo.

E ¶ Też ſok ſkorzenia pięć párćić / ieſt dobry ná przećiwko chorobam wątroby / płucnym / itęż ſie iádom przećiwi / á nawięcey gdy vwárzyſz liſt tego ziela z liſtkámi ſenes przyłożywſzy trochę pieprzu / w winie warz á tego ſie nápiiay / ábowiem kwártanę vlecza.

F ¶ Też tym ktorzy świętego Wálántego niemoc máia / gdy tego kto ziela przez trzydzieśći dni pożywáć będzie / oddala.

G ¶ Też ſok tego ziela / á nawięcey z liśćia iego pożywány / żołta niemoc oddala / y fiſtułę goi ſok iego wpuſzczony w ránę / Pándekta mo:

H ¶ Gdy też vwárzyſz korzeń tego ziela w oććie / ieſt dobre lekárſtwo ná rány chodzące z mieyſcá ná mieyſce / Jtęż náprzećiwko zánokćicy / y ná przećiwko świerzbowi / j bolączkam gorącym / y ná przećiwko boleśćiam członkowym / itęż náprzećiwko roſpádlinam álbo kroſtam ktore bywáia w vśćiech.

I ¶ Też wino wktorymby było wárzono tego ziela liśćie / á gdy ſie tego winá kto będzie nápijał przez dzieśięć dni / ten ktory świętego Wálántego niemoc ma / oddala.

K ¶ Sok ſkorzenia iego rány ſpaia ielitowe / Krwáwnice ſtula / Awicenna mowi.

L ¶ Sok pięć párćic w vściech trzymány / wſzelkie niemocy vſt oddala.

M ¶ Gdy kto s ſobą nośi to ziele / táki człowiek bywa wſpomożony w káżdych ſwych ſpráwách y owſzem kto o co Królá będzie żądał / otrzyma wſzyſtko máiąc przy ſobie to ziele / Abowiem czyni człowieká wymownego y przyiemnego / tę rzecz wielki Woićiech twirdzi w Kśięgách / w ktorych piſał o mocách ziół táiemnie.

N ¶ Też liſtki pięć párćic / gdy będą przez noc w Winie moczone / á tego Winá gdyby ſie ktho poránu nápijał / ieſt dobre náprzećiwko świętego Wálántego niemocy.

O ¶ Też korzenie pięć párćic ná proch ſtárte / á tego prochu przykłádáć ná wrzody gniiące / goi wyſuſzáiąc.

P ¶ Liśćie pięć párćic / włożone w miod przymieſzawſzy octu / tego gdy ſie kto będzie nápijał / febrę kwártanę oddala.

Q ¶ Gdy to ziele pięć párćic ſtłuczeſz ſámo / ſkrom korzenia s ſtárym ſádłem / á ſtego vczyniſz iákoby plaſtr / ten plaſtr gdy będzieſz przykładał ná rány głęboko gniiące / goi ie bárzo.

Biedrzeniec/

Pimpinela. Bibernellen/

Rozdział clxix.

A — JAcy kosnátośćia vßedł Biedrzeniec Łamikámieniá / A iest ćie- pły y suchy.

B — ¶ Ma moc pobudzáiaca vryny y rospadzáiaca/ kámien drobi w nyrkách/ y w mecherzu. Jtez iest dobry ná- przećiwko Rzezakowi / ktory bywa w puß- czániu vryny/ Jtez gdy kto nie może puśćić vryny/ Tedy náprzećiwko tym chorobam v- warz Biedrzeniec z łamikámieniem/ z wro blim prosem/ s korzeniem piotrußczánym/ s spárágowym/ A tego sie nápijay poránu/ Abowiem to vwárzenie náprzećiwko kolice iest bárzo dobre.

C — ¶ Też náprzećiwko zátkániu watroby/ y śle- dziony/ iest bárzo dobry Biedrzeniec / á na- więcey ten syrop ták vczyniony / Weźmi bie- drzeńcu/ łamikámieniá / polney dryakwie/ ßkoczku káżde° snich po gárśći/ kwiatkow fi- ołkowych/ borakowych/ rozynkow wielkich/ káżdego snich po pol vncyey násienia piotru ßczánego/ wroblego prosá/ hányżu/ lákrycy- ey/ korzenia spárágowego / bágn ßkowego káżdego snich rowno po dwie drágmie/ list- kow senes / Jmbieru poł drágmy/ ty wßyst- ki rzeczy przetłucz grubo.

A potym ie warz we dwu kwartu wody/ ázeby trzećia cześć wywrzátá / potym prze- cedziwßy ocukruy dobrze/ A tego sie syropu nápijay poránu we trzy godziny przed obiá- dem / á przed wieczerza ná dwie godzinie/ A wypiwßy ten syrop/ maß wźiać ty piluły/ dá- wßy ie vczynić do Apteki/ Ták nápisawßy ná kartce. Weźmi massę pilul fetidarum/ mássy pilul Agregatiuarum / káżdego snich rowno po połowicy drágmy/ pulpe granorum / wil- czego łyká pieć z arnek zmießay ty rzeczy po- społu / á vczyń pilul s syropem Jelenich Je- zykow w liczbie dziewieć/ A názáiutrz po purgacyey/ weźmi kołaczkow zá groß/ ktore zowa Diaciminum / A iesliby czuł bolenie ná bokach/ tedy namázuy sobie máśćia Diál- tya boki w ćieple/ A bedzieß miał osobliwe lekárstwo.

Mák/

Papauer. Mágsamen.

Rozdział 170.

A — MAk Biáły / iest zimny y suchy w wtorym Stopniu / Ale czarny mák iest w trzećim stopniu zimny/ Awicenná powiáda. Násienie białego máku więcey sie godzi ku lekár-

karſtwam niżli czarnego máku/ ieſt ſzkodli-
wy/ A ták nie ma być pożywány.

B ¶ Spánie czyni mák / gdy vczyniſz ſniego
plaſtr z mlekiem niewieſćiem/ białku iáiecz-
nego przyczyniwſzy/ Tego przyłoż ná czoło y
ná ſkronie ná noc.

C ¶ Też náſienie mákowe álbo ſámy mákowi-
ce ſtłuczone z Oleykiem Rożánym/ przykłá-
dáy ná ſadzel bolacy á zápalony / boleść vſ-
mierza y wátrobe zápalona ochładza.

D ¶ Też náſienie mákowe s fiołkowym Oley-
kiem zmieſzáne/ á ſtłukſzy dobrze w moździe-
rzu/ potym námáży ſobie tym grzbiet wſzytek
vznaſz pomoc w goracych niemocách/ ktore
człowieká wyſuſzáia iáko w ſuchotách y w i-
nych niemocách zbytnie goracych.

E ¶ Też náprzećiwko ſuchośći pierśi y inych
członkow vſchnieniu/ Konfekt ktory bywa z
máku ieſt bárzo dobry / zowa ij w Aptekach
diápápáuer. Albo vczyń lektwarz s ſoku lákry
cyey/ z gumi árábicum/ z hányżu/ z náſienia
mákowe°/ á ták zmieſzay ty rzeczy s ſyropem
mákowym / ktory w Aptece naydzieſz/ tego
pożyway po troſzcze poránu y ná noc/ ábowiē
to ieſt dobry lektwarz náprzećiw ſuchotam.

F ¶ Też mák czyni ſpánie gdy ij vwárzyſz w łu-
gu álbo w wodzie/ á tym głowe zmyieſz.

G ¶ Z máku też zamorſkiego czynia opium/
ktore ieſt zimne w czwartym ſtopniu / á ſu-
che w trzećim ſtopniu/ Ale to ieſt lekárſtwo
ſzkodliwe.

H ¶ Káżdy rodzay mákowy ieſt podobny ſobie
w liśćiu / iedno iże w kwiećiu ma rozność/
Abowiem ieden mák ma biały kwiát á dru-
gi czarny/ á drugi czerwony/ drugi rogáty/
ktory ma kwiát żołty / A wſzák że káżdy mák
wypuſzcza s ſiebie náſienie czarne procz má-
ku białego/ ktory białe náſienie wypuſzcza.
Maſz wiedzieć iż opium bywa s ſoku czarne-
go máku zamorſkiego.

I ¶ Gdy bedzie mák wárzony w potráwách/
tákie potrawy czynia ſpánie.

K ¶ Też liſtki mákowe z octem ſtłuczone/ ná
opuchline przyłożone / roſpadzáia opuchli-
ne/ Itez piekielny ogień wypadzáia/ y boleść
vſmierzáia.

L ¶ A wſzákoż zbytnie mák pożywány pámieć
pſuie/ bolenie głowy y vſzu z ſzáfránem zmie-
ſzány vſmierza. Pándektá ſwiádek.

Topola/

Populus. Papelbaum.

Rozdział clxxj.

TOpola ieſt Drzewo / Ktorego
moc ieſt złożona z oſoby wodney
Itez ziemney ſubtylney / A ták
ma moc ſkłádána. A

¶ Wino w ktorym beda wárzo-
ne ſkorki tego Drzewá/ Jeſt dobre náprze-
ćiwko denney boleśći/ Itez ktho vryny nie
może zátrzymáć. Jednoż Doktorowie po-
wiádáia/ iżby płod odeymowáło korzenie te-
go Drzewá czeſto pożywáne/ y tákież liśćie
iego odeymuie płod / á nawiecey po przypo-
rodzoney niemocy ich. B

¶ Też ſok z liśćia Topolowego wpuſzczony
w vcho / boleść vſpakáia. C

¶ Też s tego Drzewá wypływa żywicá/ O
ktorey powiáda Dioſkorides iżby byłá dobra D

 ku lekár-

ku lekárſtwam / Bowiem pot zbytni zaſtá-nawia / y takież biegunke.

E ¶ Też s pakowia Topoley niżliby liśćie s ſie-bie wypuśćilo / czynia máść w áptekách / kto-ra ieſt zimna / gorącośći ochładzáiąca y zá-ćiſkáiąca / y ſen czyniąca / á te máść zowa do-ktorowie máść Populeon / ieſt w niemáłych potrzebách vżyteczna / á czynia ia s pakowia tego drzewá / A ták y náprzećiwko gorącym febram / Jeſt máść dobra Topolowa.

F ¶ Też gdy námážeſz ſkronie y pulſy v rak y v nog ta máśćia / vczyni ſpánie tym ktorzy ſpáć nie mogą.

G ¶ Też tá máść zmieſzána z Rożánym Oley-kiem á s fiołkowym / gdy temi námážeſz wa-trobe zápaloną / niewymownie vgaſza zá-palenie wątroby.

H ¶ Gdy tym námážeſz pepek / pot obfićie po-budza. Ktora máść ták bywa vczyniona. Weźmi papia topolowego ieden funt liſcia makowego / liſcia pokrzywowego / liśćia bie-lunowego / pſinkowego / roſchodnikowego / tákże tłuczánego / roiownikowego / każde° ſnich po pul vncyey / Ty wſzyſtki rzeczy przetłucz / á z winem warz / ażby wſzyſtko wywrzáło / A potym wyćiſni przez ſukno / co namocniey możeſz / A onemu co przecedziſz / przyday ſá-dłá wieprzowego świeżego nie ſolonego ile potrzebá / A ták to zmieſzay weſpołek ná pa-newce ná weglu / Potym ſchoway a vżyway ná ty choroby. Serápio powiáda.

Páſternaczek albo Lulek.

Paſtinaca ſilueſtris. Peſtnáchen.

Rozdział clxxij.

A Páſternak polny / To ieſt gniazdo Srocze / Ktorego moc ieſt zá-grzewáiąca y otwieráiąca / v-ryne pobudza / y rzecz przyrodzo-na paniam / á nawiethſza moc ma náſienie s korzeniem ku tym rzeczam.

B ¶ Gdy vczyniſz párzenie z liſcia Páſternacz-kowego weſpołek z Bylicą vwárzywſzy w Winie álbo w wodzie / chorobe białym gło-wam przywodzi.

C ¶ Vwarz náſienie Páſternaczkowe z ná-ſieniem piotruſzczánym / z náſieniem włoſkie-go kopru / tego ſie nápijay / Abowiem rzeżak y ćieżkie puſzczánie vryny oddala.

D ¶ Też vwarz Páſternaczek z liśćiem wyſo-kiego Slazu / s korzeniem liliowym / z máio-wym máſłem / ty rzeczy wſzyſtki w moździe-rzu / ſtłucz á vczyń plaſtr / ktory ieſt bárzo do-bry ná Pleure.

E ¶ Też korzenie páſternaczkowe pożywáne w karmiách / pobudza chćiwość ku ćiele-ſnym rzeczam / y ryme pobudza ku wyſciu / á wſzákoż páſternak polny nie dobry ieſt ku ie-dzeniu ſam / lepſzy ieſt domowy / bowiem ieſt ſmácnieyſzy / też wiátry czyni / iurność ſtroi / Ale polny páſternak nieczyni tákich wiátrow á wiecey vryny wywodzi / y rzecz przyrodzo-na białym głowam.

F ¶ Też roſpadza guzy gdy ij vwárzyſz z czer-woną lebiotką / á ná mieyſce chore przyłożyſz. A wſzákoż náſienie páſternakowe ieſt wiet-ſzey mocy ná ty to choroby niżli korzenie dla wilkośći / ktora wietſza w náſieniu niżli w ſámym zielu / Ale korzenie Páſternaczkowe na mdleyſze ieſt do tych chorob

G ¶ Pándekta mowi / iż korzenie páſternaku polnego ná ſzyi przywiązáne / opuchline s ſzy-ie wypadza.

H ¶ Też kto ma przy ſobie korzeń tego ziela / wezo-

Wężowi ßkodzić niedopußcza. Mácer powiáda.

Páſternak domowy.

Paſtinaca domeſtica

Heymiſch Peſteney.

Rozdział clxxiij.

PAſternak domowy / ieſt ćiepły około wtorego ſtopnia / y wilki troche mniey / ieſt dwoiáki / domowy y polny / Then Páſternak domowy / więcey ſie godzi ku pokármam nizli ku lekárſtwam / Ma właſność krew gruba czynić y obfitą / A ták chćiwość ćieleſną pobudza Páſternak poki ießcze ieſt świeży tedy ieſt lepßy / ále ſuchy ieſt mnieyßey mocy.

B ¶ Gdy nákráieß korzenia páſternakowego / á nákłádzieß go w cukier / tego będzieß pożywał ná noc / Abowiem chćiwość ćieleſna pobudza / ytez krew gruba mnoży / y náſienie męſkie / Tez trawienie dobre czyni / á nawięcey tym obyczáiem ſpráwuiac. Weźmi korzenia páſternakowe° / vwarz go dobrze / á potym vwárzywßy ſkray drobno / á wyćiſni z wodi á potym nákładź te° korzenia w miod od ßymowány / warz ázeby miod wywrzał / ále maß czeſto rußáć áby ku rynce nie przywrzáło / á potym ná oſtátek przyłoż / Orzeßkow Linbowych w áptece ie zową Pinee / Potym przyłoż Cynámonu / Imbieru / Gálgánu Mußkatowego kwiátu y orzechu / tego pożyway poránu dla poſilenia żołądká / y dla dobrey krwie pomnożenia / ytez dla pomnożenia męſkiego náſienia.

C ¶ Tymże obyczáiem bywa konfekt z mikołáyku / ábowiem páſternak domowy ieſt ſtráwnieyßy nizli polny / więcey pobudza ku ćieleſney żądzey dla wilkośći y ćiepłośći ſwoiey ktore rzeczy wſpomagáią tę chćiwość ćieleſną. Pándektá o tym powiáda.

Záieczy chłodek.

Hieracium minus. Haſen ſtrauch.

Rozdział clxxiiij.

A ZAieczy chłodek / ieſt źiele mleczowi podobne / iedno iż liſt ma kończyſty / korzeń podobny źielu łamikámieniowemu / kwiát ná ſobie ma drobny / Náſienie okrągłe / Niektorzy zową to źiele domkiem záiacowym / A drudzy chłodkiem záiacowym álbo záiecze źiele / A to dla tego / iż to źiele broni záiacá od melánkoliey / ktory s przyrodzenia melánkolik / rośćie to źiele ná mieyſcách ćieniſtych ytez ná piaßczyſtych.

To źiele

B ❡ Ziele záieczy chłodek iest dobre ludziem melánkolicznym / to iest ludziem smutnym / trosktliwym / á zwłaszczá kiedy bedzie w winie vwárzono / A ták to iest Wino bárzo dobre ludziem zárázonym párálizem / y tym ktorzy kolike cirpia.

C ❡ Tez korzeń chłodku záieczego w Winie vwárzony vryne pedzi y kámień kruszy / krwáwa biegunke zástánawia.

D ❡ Tez korzeń tego ziela ná szyi záwieszony / smiáłosć czyni á boiaźń oddala.

E ❡ Tez sámo ziele w winie vwárzone á pite / czwártane leczy / y wszelka niemoc sledziony oddala mocnie.

Gdulá.

Cyclaminus rotunda.

Schweinbrod Erdäpffel.

Rozdział clxxv.

A GDulá iest ziele / List ma podobny blusczowemu / iedno ize iest nieiáko biáłosćiámi skropiony / pret ćiemny ku czarnosći skłoniony / ná połtory piedzi wzwysz rośćie / kwiát ná sámym wirzchu wyrásta / podobny rozánemu / korzeń tego ziela czarni á wnatrz biały / okragły / szyroki / płáski / rzepie podobny / á nawiecey pod ćieniem drzewá wyrásta. Gálenus w szostych ksiegách simplicium pisze / iz panis porcinus / to iest / Gdulá ma rozmáita moc / naprzod oćieráiaca / roskrawáiaca / przyćiagáiaca y rospadzáiaca. ❡ Jest tez drugi rodzay tego ziela ktory zowa Grekowie Cysántemon / list ma podobny blusczowemu iedno iz mnieyszy / pret ma miaszszy sekowáty Ktory gdy doroścíe drzewá tedy sie dzierzy / iáko blusczz kwiát ma biały woniáiacy / Násienie ma iákoby iágodá tłuste / ták iz gdy roskasisz / tedy wilkosć klijowátá iáko lep śniego wychodzi / wszákoz to násienie y sámo ziele nie iest vzyteczne ku lekárstwu. Ná suchych mieyscách á nie wyprawnych rosćie / Plinius mowi / kthory pisze o pirwszym zielu / iz iest ćiepłe w trzećim stopniu / korzeń im wietszy tym lepszy / swiezy wietszey mocy nizli suchy. Ma to ziele być zbierano ná końcu Jesieni / y suszono ná Słońcu / á ná czworo korzeń ma być skráiány / á ná nići wieszány.

B ❡ Vzytek tego ziela y korzenia ten iest / Pándektá / Ktoby miał Krwáwnice zámilkłe / To iest zyły w stolcu nápeczniáłe ode krwie melánkoliczney / tedy prochem tego korzenia posyp / otwarzáia sie zyły y krew zła czarna wywodzi z wielkim vlzenim ćiáłá. Tákiezy sokiem tego ziela gdy námázesz / otwieráia sie ty to zyły.

C ❡ Ná wydymánie tez / proch tłuczony tego korzeniá z Oliwa zmieszánj á ná rynce przysmázony / rozmoczywszy w tym báwełnę przyłoz ná ielito / bedzie stolec krom wydymánia.

D ❡ Pisze tez Serápion / Wezmi soku korzenia tego ze trzy łyszki álbo ze czterzy / cukru co złoty záwazy / zmieszay społem á przywarz izby tego trzećia czesć wywrzáłá / á ktoby miał zołta niemoc / day mu ná czczo wypić / pewnie vleczysz te niemoc.

E ❡ S powieśći tez Gálenowey / izby sok tego ziela korzenia s sita miodowa vsmázony w rynce kázdego rowno wziawszy / iest lekárstwo doswiadczone ná zołta niemoc gdy bedzie ze trzy rázy dano ták wiele co dobra łyszka srebrna mozesz wziać.

F ❡ Mezue tez pisząc de Artánitá / to iest o zielu tym ktore zowiemy Gdulá / wypisuie iedne masć / kthora powieda być vzyteczna ná wiele niemocy s tego ziela.

G ❡ Sok tez korzenia tego ziela z miodem zamieszány / á w nozdrze wpuszczony / czyni kichánie á stad sie głowá czyśći.

H ❡ Korzeń tez stárty álbo stłuczony / á ná pepek przy-

pek przyłożony/ſtolce cżyni y ſwa rzecż przyrodzona pániam pobudza.

¶ Tež piſza o korzeniu gdule tey/ iż gdyby niewiáſtá brzemienna poſtáłá chwile nád nim/tedy wnet dzieciatko porzuci.

Sturzeſz.

Clinopodium. Wildir Poley.

Rozdział clxxvj.

Dioſzkorides o tym zielu piſze Ktore zowie po grecku Clinopodium / iż ieſt wzroſtu geſtego ná dwie piedzi nád ziemia / rośćie ná ziemi kámieniſtey/ Liſt ma przypodobny máćierzance/ kwiatek iáko ſzántowy. Galenus ſeptimo ſimplicium farmacorum. Piſze iże to ziele ieſt ćieple rychło w trzećim ſtopniu / Tákież też y wyſuſzáiace.

¶ Diáſcorides to ziele ſámo w wodzie álbo w winie vwárzone á dáne ku pićiu / chroni ládu rozlewáć ſie po ćiele/Ale go trawi.

¶ Tež ludziem ſtłuczonym álbo z iákiego wyſokiego mieyſcá vpádnionym ieſt dobre/ ćieſzkie odchodzenie vryny vlżewa.

¶ Tež ſwoie rzecż pániam pedzi / ále dzieciatká nie dopuſzcza donoſić/ gdy bedzie ku pićiu dáne vwárzywſzy ie w winie;

¶ Awicenna też piſze o nim w torych kſiegách Kápitulo de Clinopodio/iżby to miáło moc kolike lecżyć y biegunke ſtánowić/ma w ſobie własnośći korzenia páluchowego.

Páweł lekarz powiádá iżby vſmierzáło to ziele boleśći cżłonkowe poſiláiac ie y wypadzáiac niecżyſtośći ſnich.

Zorawie noski.

Pes columbinus. Kranych ſchnabel

Rozdział clxxvij.

Zorawie Noſki / Boćianim bárzo podobne / ile náſieniem. Ale ſa liſtu roznego/ A to iſz ieſt okragły / A ſlazowemu podobny / gáłaſká ieſt cżłonkow rumiánych nátokiec wzdłuſz rośćie ná ziemi / y ná inych ziołách leżac / niſzby ſie ku gorze mieć miáło / Niektorzy ie zowa iglica/ dla ſtracżká náſiennego / Ktory wzgore oſtro ſtárczy/ vdołu máiac/ około ſiebie 5 álbo 6 ziarnek/iáko Zányż

Náſienie

B ❡ Náśienie iego wrácánie czyni á zwłaſzcza kiedy będzie w wodzie vwárzone/ tedy flegme z żołądká wypadza.

C ❡ Też gdyby ktora páni miáłá zádußenie máčice/ okádzeniem náśieni a tego ziela będzie prozna złego.

D ❡ Też y łożyſko ktore po porodzeniu w pániách zoſtáie/ kádzenie tym naśieniem wypadza.

E ❡ Też świętego Wálántego niemoc vśmierza/ y vpádłego człowieká z ziemie podnośi kurzenie przerzeczone.

Klokoczyná Włoska.

Pistacia. Pimpernußlein.

Rozdział clxxviij.

A D Rzewo to nośi orzeßki w wielkośći laſkowych/ Wßákże łuſká miekka/ á iákoby rzemieniſta w Aptekách ie zowa Piſtácia.

❡ Naprzod według powieśći Dioſcoridesá/ iż ieſt owoc tego drzewá bárzo dobry náprzećiwko niemocam plucnym/ watrobnym s wßyſtkich pierśi.

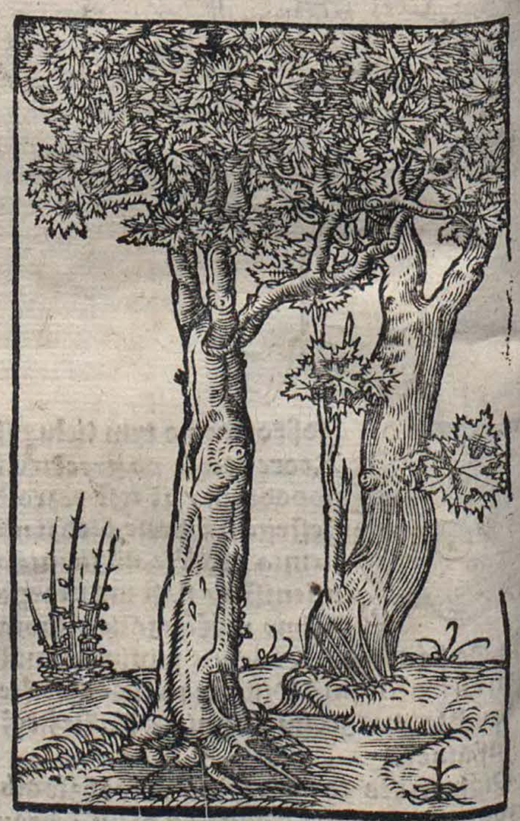
B ❡ Serápio piße o tym owocu powiedáiac/ iż ieſt ſubtylnego przyrodzenia/ ſmáku gorzknacego/ zágrzewáiacy y wyſußáiacy wiecey niżli orzechy laſkowe.

❡ Tákież też Gálenus świadßy powiedáiac iżby tego drzewá byłá wielka obfitość w Alexándryey w ziemi Egiptſkiey/ máła tuczność dáie/ A wßákoż watrobie ieſt bárzo prziiem- ne/ tym obyczáiem iż nieczyſtośći śniey czyśći á potym ia pośila dla ſmáku przyrodzonego y korzennego. Niektorzy pißa o piſtácyách żeby miáły żoładkowi ßkodzić/ w tym ieſth watpienie miedzy Lekárzmi/ á wßákoż ie przyprawuia s cukrem.

Wodny Jáwor.

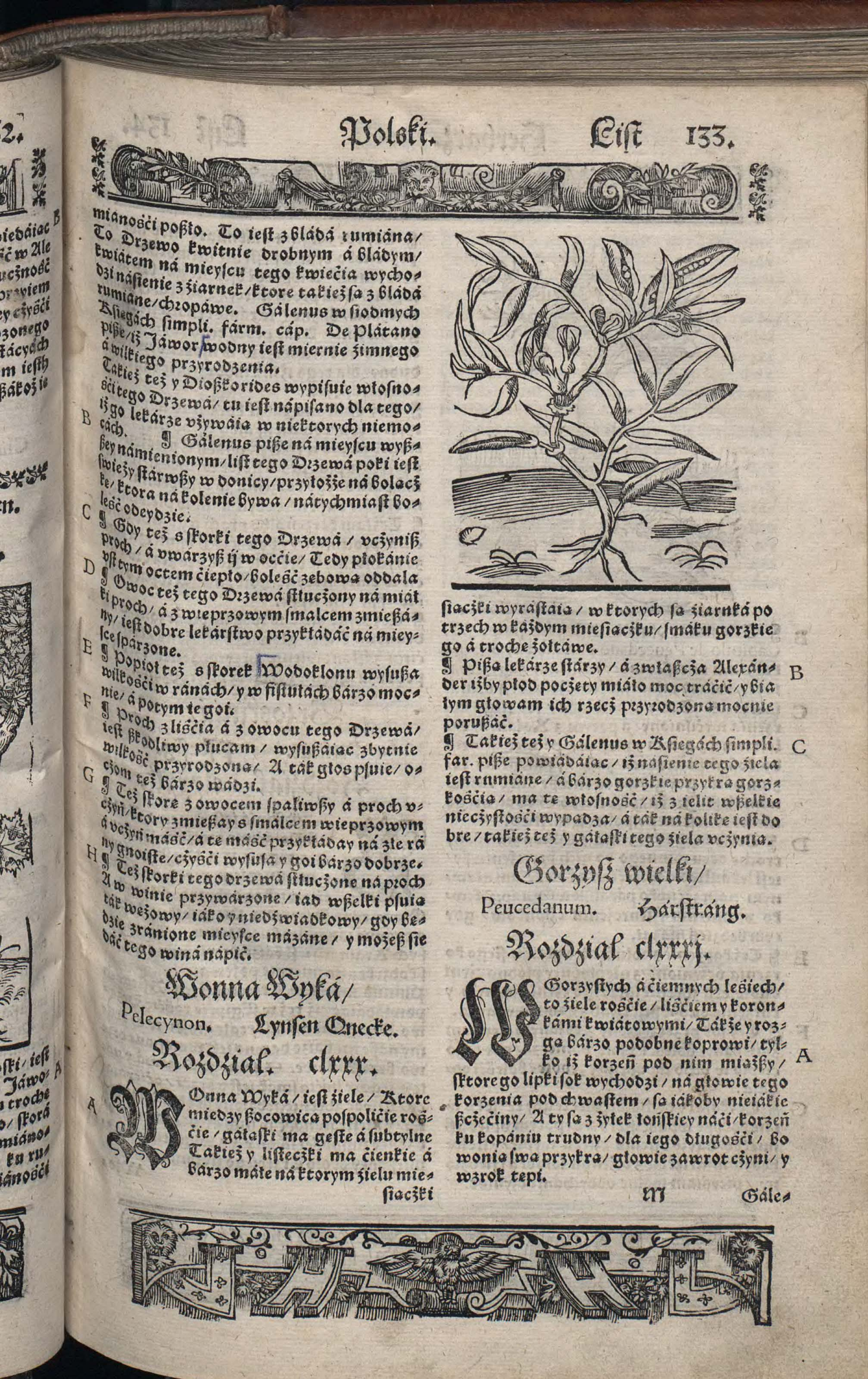
Platanus Welscher Ahorn.

Rozdział clxxix.

A J Awor wodny álbo Włoſki/ ieſt Drzewo podobne liſtem Jáworowi ſwoyſkiemu/ ſmáku trochę gorzkiego/ á ćirpnacego/ ſkorá ná nim miaßßa/ á ku rumiánośći pośłá/ Drzewo łupne/ ś młáde ku rumiánośći

mianośći pożto. To iest z bládá rumiána/ To Drzewo kwitnie drobnym á bládym/ kwiátem ná mieyscu tego kwiećia wychodźi náśienie z źiarnek/ktore tákież są z bládá rumiáne/chropáwe. Gálenus w śiodmych Kśięgách simpli. fárm. cáp. De plátano piże/iż Jáwor wodny iest miernie źimnego á wilkiego przyrodzenia.

Tákież też y Dioßkorides wypisuie włosnośći tego Drzewá/ tu iest nápisano dla tego/ iż go lekárze vżywáią w niektorych niemocách.

¶ Gálenus piże ná mieyscu wyżßey námienionym/liśt tego Drzewá poki iest świeży stárwßy w donicy/przyłożże ná bolaczke/ ktora ná kolenie bywa/nátychmiaśt boleść odeydźie.

¶ Gdy też s skorki tego Drzewá/ vczyniß proch/ á vwárzyß ij w occie/ Tedy płokánie vśt tym octem ćiepło/boleść zebowa oddala

¶ Owoc też tego Drzewá stłuczony ná miátki proch/ á z wieprzowym smalcem zmießány/ iest dobre lekárstwo przykłádáć ná mieysce spárzone.

¶ Popioł też s skorek Wodoklonu wysußa wilkośći w ránách/y w fistułách bárzo mocnie/ á potym te goi.

¶ Proch z liśćia á z owocu tego Drzewá/ iest ßkodliwy płucam/ wysußáiac zbytnie wilkość przyrodzona/ A ták głos psuie/ oczom też bárzo wádźi.

¶ Też skore z owocem spaliwßy á proch vczyń/ktory zmießay s smálcem wieprzowym á vczyń máść/á te máść przykłáday ná złe rány gnoiste/czyśći wysusza y goi bárzo dobrze.

¶ Też skorki tego drzewá stłuczone ná proch A w winie przywárzone/iad wßelki psuia ták wężowy/ iáko y niedźwiadkowy/ gdy będźie zránione mieysce mázáne/ y możeß sie dáć tego winá nápić.

Wonna Wyká/

Pelecynon. Lynsen Onecke.

Rozdział. clxxx.

WOnna Wyká/ iest źiele/ Ktore miedzy ßocowica pospolićie rośćie/ gáłaski ma geste á subtylne Tákież y listeczki ma ćienkie á bárzo máłe ná ktorym źielu miesiaczki wyrástaia/ w ktorych są źiarnká po trzech w káżdym miesiaczku/ smáku gorzkiego á troche żołtáwe.

¶ Pißa lekárze stárzy/ á zwłaßcza Alexánder iżby płod poczęty miáło moc tráćić/y białym głowam ich rzecż przyrodzona mocnie porußáć.

¶ Tákież też y Gálenus w Kśięgách simpli. far. piße powiádáiac/ iż náśienie tego źiela iest rumiáne/ á bárzo gorzkie przykra gorzkośćia/ ma te włosność/ iż z ielit wßelkie nieczystośći wypadza/ á ták ná kolike iest dobre/ tákież też y gáłaski tego źiela vczynia.

Gorzyß wielki/

Peucedanum. Hárstráng.

Rozdział clxxxj.

W Gorzystych á ćiemnych leśiech/ to źiele rośćie/ liśćiem y koronkámi kwiátowymi/ Tákże y rozga bárzo podobne koprowi/ tylko iż korzeń pod nim miażßy/ s ktorego lipki sok wychodźi/ ná głowie tego korzenia pod chwastem/ są iákoby nieiákie ßczećiny/ A ty są z żyłek tońskiey náći/korzeń ku kopániu trudny/ dla iego długośći/ bo wonia swa przykra/ głowie záwrot czyni/ y wzrok tępi.

B ❡ Gálenus w oſmych Kśiegach ſimpl. fár. Capitulo de Peucedano powiáda/ iż ſok tego korzenia wietßey mocy niżli ſam/ zágrzewáiacey/roſpadzáiacey/śćienczáiacey/ j vćináiacey. C ❡ Serápio powiáda/ ſok ſtego korzenia wyćiſniony/ á potym z Rożánym Oleykiem á z octem zmießány/ pámieć zginełą do końcá przywráca záſie/ y ßalonemu rozum dáie/ gdy głowe ogoliwßy kilko rázow námáżeß/ Jteż náprzećiwko S Walentego niemocy ieſt niepoſpolite lekárſtwo.

D ❡ Też ſok tego korzenia z Oliwą zmießány troche octu winnego do nich przycżyniwßy/ ieſt lekárſtwo náprzećiwko boleśćiam głownym/ náprzećiwko páráliżowi/ y náprzećiwko vſchnieniu y ſkurczeniu członkow/ gdy tym będzieß mázał.

E ❡ Też kádzenie z dołu białey głowie ſtego korzenia vczynione/ z niepłodney płodną czyni człowieká zbytnie ſpiącego czyni czuynym/ y kurzenie ono wßelki gad z domu wygania.

F ❡ Też ſok przerzeczony z rożánym oleykiem zmießány/ boleśći vßne vſmierza/ gdy tego ćiepło w vcho wpuśćiß/ y zębowe boleśći oddala.

G ❡ Też káßel y dycháwice leczy gdy te° ſoku w iáie kokoße wpuśćiß troche/ potym vpiecżeß miekko/ dayże onemu człeku wypić/ y ſtolce będzie miał lekkie z vlżenim żołądká j ſledziony/ pierśiam wolne oddychánie czyniąc.

H ❡ Też korzeń ſam/ iákmiarz moc ma náprzećiwko tym wßyſtkim niemocam przerzeczonym/ A wßákoż oſobnie gdy będzie vſußony/ á ná proch ſtárty/ Tedy kośći z rány wyrzuca/ bliżne (w ránie kthora ſie rychło goi) czyni/ A ták proch tego korzenia vżytecznie od bárwierzow w máśći bywa kłádziony/ dla tego iż ma moc czyśćić ráne y ćiáłem náráſczáć.

I ❡ Też Gálenus rádzi korzeń w winie wárzyć/ á ocukrowawßy álbo oſłodziwßy/ dáć trunek ćiepło wypić/ powiáda iż nieczyſtości s pierśi/ s płuc przes ſtolce wywodzi/ iteż ſáma pára onego korzenia w vſtá brána/ czyni vlżenie ćießkie° oddychánia w pierśiách.

K ❡ Też ſam korzeń álbo proch iego zęby vmocnia ſprochniáłe/ y boleśći ich vſmierza bárzo rychło/ może być cały Rok y przez dwie lećie w cáłey mocy záchowány/ A wßákoż im świeżßy tym lepßy.

L ❡ Też ſámo źiele w wodzie vwárzone/ á ná dymioná białey głowie przyłożone/ kthora ćirpi záſtánowienie przyrodzoney rzeczy/ pobudza mocnie ich rzecz przyrodzoną.

Brzoſkiniá/

Perſicus. Pferſig.

Rozdział clxxxij.

RZOſkiniá ieſt Drzewo/ Ktore ieſt Połáćinie rzeczone Perſicus Dla tego/ iż w Perſkiey źiemi tym imieniem rzeczony zacny człowiek to dobrze roſpłodził. Owoc tego Drzewá w Perſij ieſt niedobry/ á práwie iádowity ku iedzeniu. Ale w náßych Kráinách ieſt bárzo przyiemny á nie nie ßkodzi kto go miernie pożywa.

Plinius mowi w Trzećinaſtych Kśięgách powiádáiąc/ iż też w Egipćie rośćie Drzewo Brzoſkiniowe ná kxtałt gruſki/ w ty kráiny náße nie bárzo dawno ieſt wnieſione drzewo brzoſkiniowe. S ſámego Drzewá y gáłęźi iego/ y liśćia ſmák ieſt gorzki/ oćieráiący/ Owoc zbytnie iedzîony ßkodzi żołądkowi/ y nieſtrawność w nim czyni dla przyrodzoney źimnośći ſwoiey/ y z wilgotnośćią zmießáney około Trzećiego ſtopniá.

Wło-

B ¶ O Włoſnoſći brzoſkinie. Dioßkorides. Brzoſkinie odmiekczáią żywoth / gdy ſą dozrzáłe á świeże / ále niedozrzáłe / á ktemu uwiedłe / ty wiecey záſtánawiáią ſtolce.

C ¶ Też wodá w ktoreyby wrzáły brzoſkinie / kruczenie w żołądku y w ielitách oddala / Ale liſt brzoſkiniowy vſuſzony á ná proch ſtłuczony / krew záſtánawia mocnie ſkądbykolwiek płynełá / gdy tym prochem bedzie poſypano y też gliſty w żywoćie v dzieći zábija dány ſpołewká ábo ná pępek z oliwą zmießawßy pomázány.

D ¶ Mezue piße / gdy liśćie brzoſkiniowe weſpołek y s kwiátem bedzie ſtłuczono w możdzerzu / A potym bedzie ſok wyćiśniony ſtego liśćia / ktorego gdy ſie daß z łyßke nápić temu ktoby miał gryżienie w żywoćie od iákich kolwie chrobakow / zábija ie mocnie y ſtolcem wyrzuca z żywotá. Tákież też czyni tym chrobakom / ktore bywáią w vßoch / zową ie ſkorki / zábija ie y wyrzuca wen

E ¶ Też oleiek w áptekách czynią z iądrek brzoſkiniowych / ktory ieſt doświadczony ná bolenie vßu kiedy bedzie ćiepło po kropce w vchowpuſzczony y około vßu pomázowány.

F ¶ Tenże Mezue piße o nich / iże prágnienie oddaláią y żołądek poſiláią / á zwłaßczá Brzoſkinie máłe wonią złą z vſt oddaláią / y owßem dobrą czynią.

G ¶ Też Awicenná piße o brzoſkiniách / iż ſą wilgotnego przyrodzenia / á przeto też łácno prochnieią w żołądku mdłym / ktore też bronią płynienia wilkośći złych do żołądká z inßych członkow dla ſwey ćirpnośći / ktora ſie złączyłá poſpołu z odwilżenim żywotá.

H ¶ Dáią też chęć ku iedzeniu / Ale brzoſkinie nie máią być iedzione po inßych potráwách / Abowiem czynią nieſtrawność onego wßyſtkiego pokármu pirwey iedzonego / ále máią być iedzone przed inßemi karmiámi / dla tego iż ſie rychło trawią w żołądku / y rychło potym z żołądká wychodzą / zá ktoremi też poſtepuie y inßy pokarm. Záwße świeże ſą lepße niżli ſuſzone / áczkolwiek y ſuſzone dáią tuczności człowiekowi nie máło.

I ¶ Tenże Awicenná rádzi dáwáć brzoſkinie ludziem tym ktorzy miewáią niemocy z melánkoliey ſpaloney / iáko tym co kwártane miewáią / co miewáią melánkolią iż od rozumu odchodzą / tedy tákim ſą brzoſkinie dobre ku iedzeniu dla odwilżenia ćiáłá y krwie ſpaloney.

Pępkowe ziele/

Perfoliata. Durwachß.

Rozdział clxxxiij.

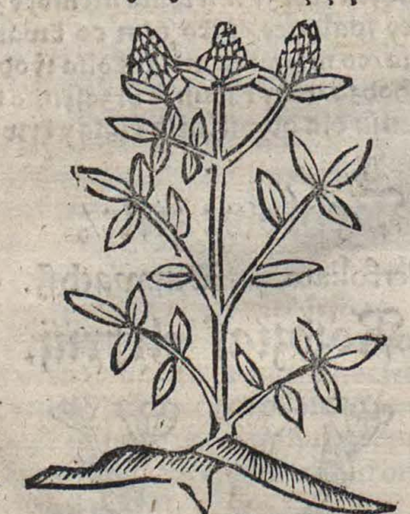
A Czkolwiek o tymże zielu zmienka byłá w Rozdziale 102. Jednák tu záś iest / Przypomnione dla okazánia wiecey mocy iego y Lekárstwá. Abowiem z liścia tego ziela Proch vczyniony/ dány ku piciu w winie/tym ktorzy są rospukli / osobną pomoc dawa.

B ¶ Też gdyby ktory człowiek álbo dziecię miáło ránę ná pepku/ to ziele stłuczone z liściem przyłożone ná pepek/ rány bárzo mocnie goi á zwłaszczá gdy ktoremu dziecięciu pepek rośćie z żywotá/ tedy iedno przykłáday tego ziela stłuczonego ná sámy pepek/ wpedziß w natrz/ á nie bedzie z niego wyrástał.

Psilen/

Psyllium. Flochkraut.

Rozdział clxxxiij.

A Psylium iest ziele listu kosmátego y sámo wßytko ziele kosmáte/ gáłąski práwie s sámego posrodká pretá wyrastáią / sámo ziele wzwyß ná połtory piedzi / ná sámym wirzchu tego ziela głoweczki rostą okrągłe po dwu y po czterzech w ktorych iest násienie czarne á twárde iáko mák wielkie. To násienie iest ktorego lekárze vżywáią / O ktorym Gálenus piße w 8 kśiegách simp. fár. iż iest bárzo vżyteczne/ á iest w wtorym stopniu zimnego przyrodzenia/ bárzo máło wysußáiacego/ktore násienie w wodę sie zánurza tákie iest lepße. Niektorzy zowa to ziele Pulicaria herba /to iest pleßne ziele/ iż násienie iego iest pchłam podobne. Násienie tego ziela ma włosność odmiekczáiaca żywotá/ ták iż stolce pobudza/ A wßákoż Joánnes Mezue cáp. de Psilio piße iż iest troiákiey fárby/ iedno białe drugie czarne/ trzecie brunatne/ lepße iest miedzy nimi ktore iest pełne á mięßę/ á w wode sie pograża. Jest to ziele dwoiákiey mocy rozney/ bowiem drzeń tego ziela iest zágrzewáiacy w czwartym stopniu/ A ták iest mocy przenikáiacey / zárumieniáiącey/ itez bebele czyniace/ á ná koniec iest rzecz iádowita / zwirzchnia skorá iest zbytnie oziabiáiaca.

B ¶ Serápio s powieśći Dioßkoridá piße/ iż sámo ziele gdy bedzie stłuczone/ á z rożánym oleykiem a z octem vczyniony plastr tedy ma moc vśmierzáć bol y zápalenie káżdego wrzodu/ y członkow boleśći oddala/ y bolenie głowy odeymuie gdy bedzie ná czoło y ná ciemie przyłożone troche rożáney wodki k temu przyłać.

C ¶ Też to ziele stłuczone/ á z octem zmießáne rospukłym dziećiom iest plastr vżyteczny / Też broni rość pepká / gdy bedzie przyłożon ná mieyscu.

D ¶ Też wodá w ktoreyby wárzono Psilen ocukrowána/chłodzi człowieká y prágnienie oddala zbytnie w gorących febrách/ y stolce lekko czyni.

E ¶ Mezue známienity Lekarz ten tákież piße o tym zielu / iż ma moc vśmierzáiąca rzezánie y dárćie wnetrzne/ ktore bywa w ielitách głádząc y odwilżáiac chropáwość ich/ wydymánie krom stolcá (zowa te niemoc tenasmon) oddala przywodząc lekko stolce.

F ¶ Sok wyćiśniony z niego też otwiera żywot iedno iż bárzo oziabia/ ktore oziebienie może być ćieplemi rzeczámi nápráwiono/ iáko Cynámonem / Tátárskim zielem álbo korzennym Winem.

G ¶ Też násienie tego ziela smáżone álbo vsußone/ zátwirdza żywot/ ále ták surowe czyni przepußczenie / ktorego násienia miárá ná iedno wzięćie iest co dwá großá záważa/ á to násienie troßke przetłukßy ma być námoczono przez kielko godzin w wodzie ták długo / iż s siebie puśći klijowáta wilkość / á potym przecedziwßy á ocukrowawßy ćiepło maß trunek wypić.

wypić/ Abowiem czyni przepuſzczenie/ kolere wypadza/ á ták ieſt dobre lekárſtwo w goracych febrách/ w Tercianách / y w łożnych ogniowych niemocách/ dla tego iże chłodzi/ prágnienia broni/ y wolność oddychánia w pierśiách czyni.

Raczki álbo Krzyſtowá dłoń.

Palma Chriſti.

Tzázychte Stendelwurtcz.

Rozdział clxxxv.

A NA łakách y w leſiech to ziele rośćie / liſt ma przy ziemi / á ná nich ſa piegi poczerniáte/ korzenie ma ſzyrokie iáko dłoń s pálcy/ pręt na iedne piedź od ziemie / á zwirzchu około prętá ma kwiatki białey bru natności / ieſt przyrodzenia powietrznego w pirwym ſtopniu/ ma moc własna iádowitość s człowieká wymiátáć / gdyby ie kto v śiebie nośił/ trućiny áni bábich czar nie trzebá ſie bać.

B ¶ Awicenná piſze/ iż ieſt gorace y ſuche w 2. ſtopniu/ moc ma oćieráiaca/ czyſćiaca ćiáłá członkam pomaga w ich przekázách/ też od złego rozumu ku rozumowi przywodzi.

Pieprzyczká álbo Włoska Rzeżuchá/

Lepidium. Pfeferkraut.

Rozdział clxxxvi.

PJeprzyczká ieſt Ogrodne ziele/ liſtu ſyrokiego y długiego / iáko miętká ále więtſzy / pobieláłey zieloności / ſmáku kaſáiacego/ bárzo y palacego/ ſzátſze też śniego działáia/ goracość w nim pánuie/ áże ku czwartemu ſtopniu. Ma moc rzeczy zimne roſpuſzczáć / w Oleiu gdy ia vſmázyſz á tym ćiáło troche potrzeſz/ pot wzbudza / febre zimna odpadza/ v ſtárych ludzi dne trzew odeymuie/ Też nádymánie czyni/ mocz záſtánowiony przepuſzcza. A

Wino ſmáżone/

Vinum paſſum. Gebeuet Weinper.

Rozdział clxxxvii.

WJNO ſmáżone / ieſth ćiepłego przyrodzenia w pierwſzym ſtopniu/ powietrzność w nim pánuie. Też ma moc iáko y rozynki/ gdy ij wyćiśnieſz z gronek/ á tey wodnośći będzieſz pożywał zá lekárſtwo/ pierśi miękczy / wątrobe y nerki czyśći / kámień A

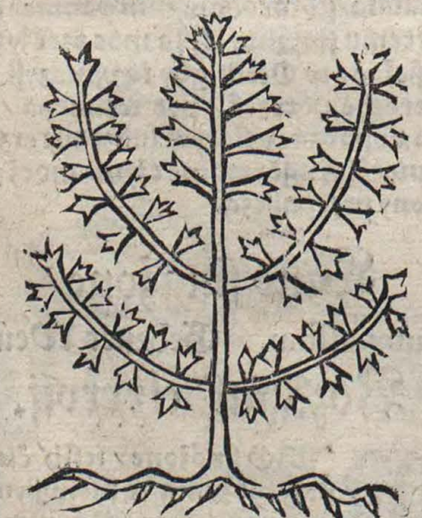

człowieká wypadza / chcę czyni ku iedzeniu gdy ie vwárzy z bábką pije te wodke / krwie plwánie zástánawia.

Kánia nogá.

Pes milui. Gaier fuß.

Rozdział clxxxviij.

A Stáwicznie to ziele przy lesiech á przy mokrych mieyscách rośćie Listy ma iáko kozłek skárbowáne / á w posrzodku czyrwone / pret wysoki / á ná wirzchu kwiát biały á dlugi iákoby kotcze ogony. Ma moc goić zimnice czwartego dniá / wárzyć to ziele z Jelenim iezykiem / á to pić / zimnice leczy dne vsmierza wszystkiego ćiáłá.

S. Piotrá ziele ábo łysiná.

Premorsa. Teuffels Abbiß.

Rozdział clxxxix.

Rzy Lesiechy ná niektorych łąkách to ziele rośćie / korzonki w koło białe / miedzy ktorymi pleśń / listy ma dlugie szerokie á gładkie po ziemi ie kłádzie / pret wypuszcza ná łokieć wzwyż á ná wirzchu ma głowecżke modra. Jest przyrodzenia ćiepłego w trzećim stopniu / suchego w wtorym. Ma moc otwieráiąca / przenikáiąca / wygryzáiąca y pot pobudzáiąca.

B ¶ Proch s korzenia tego ziela s prochem bie drzeńcowym zmieszáć / tedy ćiáło ktore bywa iákoby wody pełno (to sie to sstawa dla zimnych wilkośći) rospuszcza á czyni tácnieysze ku wygnániu tych wilkośći / fortki przechodne w ćiele otwiera / á potym wilkość tey wodnośći wygania.

C ¶ Też mocz wygania / dusznośc s kászlem w piersiách odeyma / á to ták czyniąc / wárz ná przod w winie korzeń piotłuszczány / á potym w tym sámym winie pożyway tych prochow poránu

po ránu y wieczor / dne trzewna vſmierzą.

¶ Gdyby mor ná owce albo ná iny dobytek padł / dáwáć to bydłu ieść poſaláiac / ále vwá rzyć / A gdy iego ſok wleieß do wody / á to daß pić / wßyſtki czáry od bydłá gina precz.

¶ Też ktoby miał niemoc pádáiaca / álbo komuby ſie dopiero przydáło / ſtłucz korzeń tego źiela s korzeniem piwoniowym / á dá wáć niemocnemu w ßáłwiowey wodce / ál bo ták ten korzeń ſurowo gryść / mocnie od dala te niemoc / á maß go pożywáć ze trzy niedziele.

Koſmaczek /

Vuulneraria.

Wuundtkraut. Auff der pfrimen.

Rozdział 190.

KOſmaczek ieſt źiele leśne / wyſo kie / liſty ma długie / ßerokie / miekkie / á ßpiczáſte / pobieláłe / pręt puſzcza wyſoki ku gorze od korzenia / á około praćia liſte czki drobiuchne z gáłaſki / ná wirzchu máia głoweczki koſmáte s kwiátem brunatnym / á w tych głowkách náśienie máluczkie / bia łe á podługowáte / á bárzo twárde gáłaſki nie ſa okragłe ále nieiáko gránowite.

Jeſt przyrodzenia nápoły źimnego y nápoły ćiepłego / wßákoż wżdy wiecey ma goracośći z nieiaka gorzkośćia. Ma moc oćieráć / czy śćić náprawiáć / y boleśći vſmierzáć.

¶ Warz koſmaczek z biedrzeńcem (nie be dzießli miał mnieyßego tedy ſtym poſpoli tym wßyſtko dobrze (z źielem co ie zowa wo łowy Jezyk / z źielem co ie zowa grußczyczká z źielem ktore zowa ſtárczek / z żywokoßtem mnieyßym warz to w czyſtym ſtárym piwie w czárnym albo też y proſtym / day to pić rán nym / ſtłuczonym / z wyſoká vpádłym / vbi tym ſuchemi ránámi / Albo wßyſtkim ktorzy by tákowemi vrázy byli obćiażeni / bárzo to lekárſtwo pożyteczne ieſt wßyſtkim táko wym / Jtez zemdlonym od ćießkiey prace / od dźwigánia ćießkiego przerwánym.

¶ Też wodá thego koſmaczku zmießána z miodem / z maka wilczego grochu / rány czy śći y mieſo w nich náraßcza / świrzb ſpadza / boleść y otok z rány wyćiaga.

Niektorzy miáſto tego koſmaczku biora ko rzenie niedoſpiałkowe / Ale w tym błądza / ácz y owo zowa koſmaczkiem ále polnym.

¶ Ziele grußczyczke / zowa też Jáblonká / y zymozielonym / rośćie w Leśiech ćiemnych / o ktorym niżey.

Rdeſt /

Perſicaria. Flech kraut.

Rozdział. 191.

RDEST ma liſty podobny Brzoſkiniowemu / y ieſt iey podobny w mocy. Jeſt też y drugi ktory ma ná liśćiech mieyſcá cżarne / ma też moc cżerwie w ćiele zábijáć iáko y liſt brzoſkiniowy. Ktoreby bydle miáło chrobaki z obráženia w ránie Tedy Rdeſt ſtlucż / á wyćiſnawßy wode ſniego zielona / ta woda wymyway / A chceßli áby to mocniey ſpráwowáło / wley go pirwey do gorzelcu / á potym do rány wpußcżay.

B ¶ Też gdy ij ſtłucżeß á bedzieß brzuch okłádał / gliſty vmarza w żywoćie. Ten Rdeſt rośćie przy mokrych mieyſcách / ktory nie ma ná liśćie cżarnośći / ieſt kąſánia bárzo oſtrego / áż ij niektorzy zowa pierz wodny.

Zołty pleßnik álbo ſpiwrzod.

Conyza. Durwurtz.

Rozdział 192.

A Spiwrzod rośie ná oſchłych káłużách / przeto popluſkáne błotem bywa / kwiatek ѡmłádo żołthy / wonney máło niemiethcżáney / Woda w ktorey wre / gdy ta pokropiß / pchły tym pomorzyß: Wárzone w Winie z mnieyßa chláſtáwa / dużnośc vlżywa / á weſpoł w Oleiu ſmážone / zážiebline wyćiagna gdzie przyłożyß.

C ¶ Też vwárzyć liſt s kwiátem w winie á pić iádowi ku ſercu przyſtepić nie da / vpłáwy niewieśćie y mocż záſtánowiony / y płod vmárły wygania.

D ¶ Też ij wárzyć w wodzie / á vcżynić wánne áby w tym páni ſiedziáłá / boleść w máćicy vkraca y wycżyśćia ia.

Sporzyß /

Poligonum. Wegdtritt.

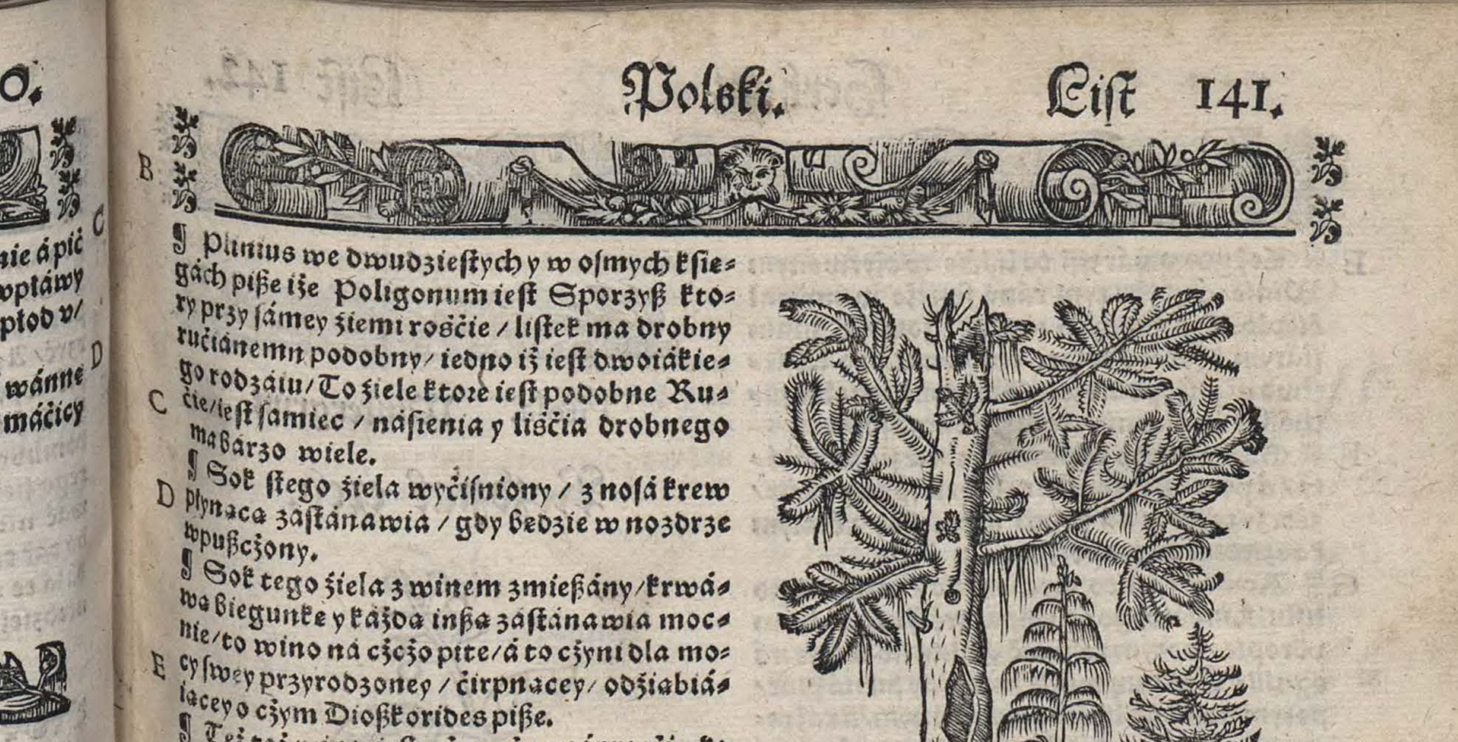
Rozdział 193.

TEż o Sporzyßu ácż było w rozdziale 129. Wßákże dla lepßey iego znáiomośći / y dla okazánia wiecey lekarſtw iego / ſtáło ſie tu záś o nim powtorzenie / ktore Dioßkorides ták kłádzie / iż ieſt rozdzek ćienkich / á cżłonkowátych / s ktorych liſtki pochodza podługowátße niß Rutá / kwiatki ácż białe wßákże z rumiánośćia ſa / wedla ſćießek poſpolićie rośćie ná ſuchych mieyſcách. A

Plinius

¶ Plinius we dwudziestych y w osmych księgách piße iże Poligonum iest Sporzyß ktory przy sámey ziemi rośćie / listek ma drobny ruciánemu podobny / iedno iż iest dwoiákiego rodzáiu / To ziele ktore iest podobne Rućie / iest samiec / násienia y liśćia drobnego ma bárzo wiele.

¶ Sok ztego ziela wyćiśniony / z nosá krew płynąca zástánawia / gdy będzie w nozdrze wpußczony.

¶ Sok tego ziela z winem zmießány / krwáwą biegunkę y káżdą inßą zástánawia mocnie / to wino ná czczo pite / á to czyni dla mocy swey przyrodzoney / ćirpnącey / odziabiáiącey o czym Dioßkorides piße.

¶ Też toż wino iest vżyteczne náprzećiwko vkąßeniu psá wściekłego y káżdego iádowitego zwierzećiá. Jteż ná káżdą zimnicę iest sok tego ziela dobry / gdy będzie wźiet godzinę przed ogrząániem.

Linbá /

Pinus. Welscher fornnbaum.

Rozdział cxciiij.

LINBA iest Drzewo wielkie / s ktorego żywicá wypływa / dáie owoc wielki w ßyßkách / to iest iadrá pstre podługowáte (zową ie w Aptekách Pinee) są lekárstwem przećiw káßlowi / y kto by miał płucá ránione á plwałby krwią. R tym ktorzy suchoty máią są ty ziarnká pożyteczne / náprzećiwko zápaleniu lędźwi / iteż przećiw zapaleniu moczu / y przećiw rzezániu są dobre / gdy ich kto pożywa z násieniem malonowym y s cukrem

¶ Też człowieká wyschłego y wyprągłego posila / stłukßy ie z migdały / A ták tego często pożywáć.

¶ Też ktoryby człowiek wysechł żeby ná sobie ćiáłá nie miał / álbo gdyby w nim wyschły wilkośći dobre przyrodzone od wielkiey gorącośći / álbo od káßlu suchego / álbo od krwáwego chárkania / y od inßych nieczystości duszących / álbo dla owrzedzenia płuc / álbo inßych członkow / w ktorych sie dychánie przechowywa. Napierwey wźiąć migdały á obłupić ie / iadrá Linbowe / mák biały / Mußkatowego kwiátu / wmocz ty rzeczy w Rożána wodkę / A przyłoż krochmalu / y Cukru czystego / Ale iadrá Linbowe zetrzy w możdzerzu / A to wßystko pospołu zmießay / przyley záśie wodki Rożáney coby dosyć było / nádziáłayże ztego gałek okrągłych / á day im vschnąć / á záwżdy ráno y o Nießporzech iedne ßtuczkę ziaday.

¶ Náßa sośnia polska też tę mocy własne ma iey moc iest w liśćiu / w skorze / w żywicy. Listy iey wárzyć w occie / á tym vstá wymywáć / flus z głowy wyćiąga. Też ię wárzyć w wodzie / á vstá płokáć / smrod ktory z vst bywa y zębow bolenie odeymuie / táż woda rány wymywáć iest im wielkim lekárstwem.

Też gdy

E ❡ Też gdy vwárzyß to liśćie w czyrwonym Winie/ á gdyby tym rány świeże wymywał ćiepło/ bes żadnych maśći zgoiß/ Ránam stárym ktoreby wiátr obwionał/ to lekárstwo nic nie pomoże. Skorá ma w sobie suchość y ćirpnienie/ á przeto bárzo susży.

F ❡ Gdyby sie kto opárzył á bebele sie zdźiáły/ á potym gdyby sie ty bebele sprzepukáły/ zetrzy te skore ná proch á zmießay z białym kadzidłem á tym posypuy.

G ❡ Komuby ielito wychodziło/ wźiąć tego listu Linbowego/ á rospárzyć ij w gorącym vkropie/ potym rospuść Háłun w winie ná ogniu/ A w tym winie zmaczay sukná plát/ potym położ ná liśćiu rospárzonym/ á każ temu ná to śieść/ tedy ielito wpadza do żywotá.

H ❡ Żywicá Linbowa ktora iest wonna/ świátła/ kruwká/ tá iest dobra/ bo zágrzewa/ rospußcza y czyśći plugástwá z ran. Gdy kto zmießa z grynßpanem á vczyni plastr/ ktory gdy przykłada ná párßywa głowe/ goi tho párchy złe.

I ❡ Też ráne wyczyśćiwßy záwiera/ ták czyniąc. Rospuść żywice z woskiem w Oliwie/ á przyłożyć ktemu Aloe y białego kadźidłá/ y sarkokollum wsypáć á zmießáć społem/ to bedźie iáko máść/ potym stey máśći plastri dźiáłáć/ á przykłádáć ná rány/ bárzo ie mocnie goi.

K ❡ Też człowiek ktory ma suchoty/ dobrze áby śiedźiał w boru miedzy linbiną/ áby wonia Linbowa weń sßłá vsty/ bo wzdychánim weźmie ią wśie/ A tá wonia gdy do płuc przydźie/ ránienie ich ábo owrzedzenie goi/ á zwłaßczá gdy tám śiedząc wyczyśćiß płucá/ charkáiąc y pluiąc.

L ❡ Też ßyßki vwárzone w wodźie/ wrzody y przymioty smrodliwe ná nogách leczy/ gdy bedźie tym wymywał/ ále przyłożk tym ßyßkam háłunu y kádźidłá białego/ á zwłaßcza człowiekowi nietłustemu iest to lekárstwo pożyteczne.

m ❡ Też ktoby miał ráne ktoraby dla wielkiey wilkośći nie chćiáłá mu sie zgoić/ zetrzy skore Linbowa/ á zásypuy tym prochem/ wysuszyia/ y zgoi bárzo dobrze.

Grußczyczka/

Pirola. Wintergrun.

Rozdział cxcv.

TO źiele Grußczyczká w Leśiech rośćie/ List ma podobny ku grußce/ źdbło ná ktorym list rośćie/ iest twárde/ korzonki ma máłe á ćienkie/ iest to źiele gorzkie y ćirpnące/ złożone od ogniá y źiemie/ á ták iest przećiwney mocy w vránionych suchemi rázy/ álbo tłuczonymi/ Jtheż z wysoká vpádłych/ krwie zbiegłość w kuperzedźi/ zetrzeć to źiele á dáć sie go nápić z Reuponticum/ y w żyłách złe zbytki trawi/ rány otwieráiąc goi/ y otokowi broni mnożyć sie do rány. A

B ❡ Też przepukle rzeczy álbo przerwánie spáia/ owrzedzenie w mecherzu y w máćicy goi.

C ❡ Gdy go przywárzy/ á tą woda wymywa rány smrodliwe/ przyłożywßy do tey wody háłunu/ gnoy z rány wyczyśćia y smrod odeymuie/ rozgniąć sie ránie nie dopußcza/ wilkwrzod ná nodze goi/ y wrzod ktory zowa ráktniedopußcza sie mu rozßerzáć.

D ❡ Też gdy ij ná mieysce przepukłe przywiąże álbo vwárzywßy iuche śniego pyie/ przepuknienie zwiera/ álbo go nákłáść w worek/ á vwárzywa

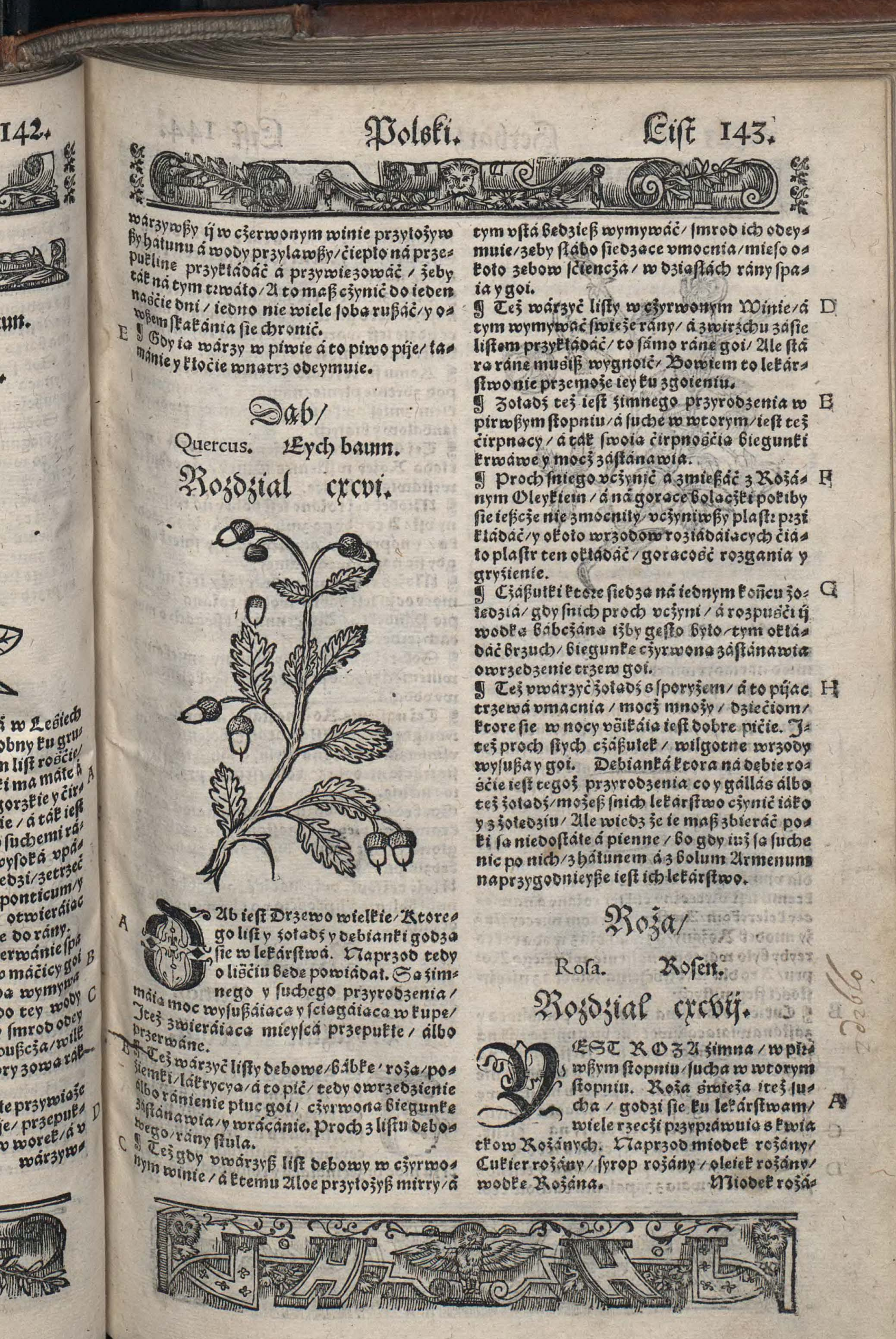
wárzywßy ij w czerwonym winie przylożywßy hatunu á wody przylawßy/ćiepło ná przepukline przykłádáć á przywiezowáć / żeby ták ná tym trwáło/ A to maß cżynić do iedennaśćie dni / iedno nie wiele ſobą rußáć/y owßem ſkakánia ſie chronić.

E ❡ Gdy ią wárzy w piwie á to piwo pije/ łamánie y kłoćie wnątrz odeymuie.

Dąb/

Quercus. Eych baum.

Rozdział cxcvi.

A Dąb ieſt Drzewo wielkie/ Ktorego liſt y żołądź y debianki godzą ſie w lekárſtwá. Naprzod tedy o liśćiu bede powiádał. Są zimnego y ſuchego przyrodzenia/ máią moc wyſußáiącą y ściągáiącą w kupę/ Jtez zwieráiącą mieyſcá przepukłe / álbo przerwáne.

B ❡ Też wárzyć liſty debowe/bábke/ różą/poziemki/lákrycyą/á to pić/ tedy owrzedzienie álbo ránienie płuc goi/ cżyrwoną biegunkę záſtánawia/y wrácánie. Proch z liſtu debowego/ rány ſpula.

C ❡ Też gdy vwárzyß liſt debowy w cżyrwonym winie / á ktemu Aloe przylożyß mirry/á tym vſtá bedzieß wymywáć/ ſmrod ich odeymuie/zeby ſłábo ſiedzące vmocnia/mieſo około zebow ściencża / w dziąſłách rány ſpaia y goi.

D ❡ Też wárzyć liſty w cżyrwonym Winie/á tym wymywáć świeże rány/ á zwirzchu záſie liſtem przykłádáć/ to ſámo ránę goi/ Ale ſtárą ránę muſiß wygnoić/ Bowiem to lekárſtwo nie przemoże iey ku zgoieniu.

E ❡ Żołądź też ieſt zimnego przyrodzenia w pirwßym ſtopniu/á ſuche w wtorym/ieſt też ćirpnący / á ták ſwoią ćirpnośćią biegunki krwáwe y mocż záſtánawia.

F ❡ Proch ſniego vcżynić á zmießáć z Rożánym Oleykiem / á ná gorące bolącżki pokiby ſie ießcże nie zmocniły/ vcżyniwßy pláſtr przikłádáć/y około wrzodow roziádáiących ćiáło pláſtr ten okłádáć / gorącość rozgania y gryźienie.

G ❡ Cżáßułki ktore ſiedzą ná iednym końcu żołedziá/ gdy ſnich proch vcżyni / á rozpuśći ij wodką bábcżáną iżby geſto było/tym okłádáć brzuch/ biegunkę cżyrwoną záſtánawia owrzedzenie trzew goi.

H ❡ Też vwárzyć żołądź s ſporyżem/ á to pijąc trzewá vmacnia / mocż mnoży / dzieciom/ ktore ſie w nocy vśikáią ieſt dobre pićie. Jtez proch ſtych cżáßułek / wilgotne wrzody wyſußa y goi. Debianká ktora ná debie rośćie ieſt tegoż przyrodzenia co y gállás álbo też żołądź/możeß ſnich lekárſtwo cżynić iáko y z żołedziu/ Ale wiedz że ie maß zbieráć poki ſą niedoſtáłe á pienne / bo gdy iuż ſą ſuche nic po nich/z hátunem á z bolum Armenum naprzygodnieyße ieſt ich lekárſtwo.

Roża/

Roſa. Roſen.

Rozdział cxcvij.

A Jeſt ROZA zimna / w pirwßym ſtopniu/ſucha w wtorym ſtopniu. Roża świeża iteż ſucha / godzi ſie ku lekárſtwam/ wiele rzecży przypráwuią s kwiatkow Rożánych. Naprzod miodek rożány/ Cukier rożány / ſyrop rożány / oleiek rożány/ wodkę Rożáną. Miodek rożá-

dek rożány ták bywa. Naprzod warz miod przajny/ zßymuy ij a potym przecedz/ w ktori miod nakladz kwiatkow rożánych drobno ye ſkráiawßy a przywarz troche. Cukier rożány ták maß czynić. Weżmi kwiatki rożáne/ ktoreby ſie ießcże nie dobrze roſkwitnely á potym ie drobno ſkray albo ſsiekay z biatym cukrem zmießawßy wtoż w ſklanke wyſtaw ná ſtonce izby ſie ták dobrze zmießáło j vkwáſilo Syrop rożany ták czyni/ Weżmi ſoku Rożánego zmießay ij z biatym cukrem á warz v ogniá ſpot godziny/ ktory ieſt dobry flegmátykom/ melánkolikom/ itez kolerykom mdlym dla vmnieyßenia duchow ożywiáiacych/ itez ktemu ieſt vżyteczny cukier rożány á nawiecey kelerykom/ Ale flegmátykom wiecey ſłuży miodek Rożány/ á zwłaßcżá z woda w ktoreyby było wárzono naſienie włoſkiego Kopru/ A to dla wyczyśćienia żoladká z nieczyſtośći flegmiſtych.

B ¶ Cukier rożany ma włoſność pośilaiaca y záſtánawiáiaca żywotowe biegunki á ták ná przećiwko czyrwoney niemocj ieſt dobry/ y ná przećiwko inßym biegunkam/ á w tákich niemocách maß przymießáć prochu maſtikowego dla wietßego pośilenia żoladká y inych

C ¶ Też Rożány cukier ieſt dobry ná　Cielit. przećiwko wrácaniu z deßczowa woda.

D ¶ Też náprzećiwko omdlewaniu y teſknośćiam ktore bywáia z zápalenia duchow ktore od ſerca pochodza/ á ták wodká rożána y Syrop rożány y cukier rożány ſa rzeczy bárzo dobre ná to.

E ¶ Náprzećiwko też zápaleniu watroby/ y náprzećiwko głowney boleśći/ námáż mieyſce gdzie ieſt watrobá oleykiem rożánym álbo ſkronie/ pomoże ná ty niemocy.

F ¶ Komu ſie też ćiáło zbytnie otworzy ták iż pod zbytnie plynie/ námáż ie rożánym oleykiem zmießawßy ij s prochem czyrwonych ſandálow y biatych.

G ¶ Też Oleiek rożány czynia niektorzy/ nákłáda Rożey w ſklenice Oliwy/ á potym ia wyſtáwia ná ſłońce.

H ¶ Miodek też rożány ieſt dobry ná roſpádliny vſt/ A to gdy go zmießaß z Rożána wodka/ y náprzećiw omdlewániu y ſmetkom/ gdy ſie napije wody ſámey.

I ¶ Możeß też twarz pokrápiáć/ itez ná niemocy oczu ieſt dobra wodká rożáná/ Serápio Pándektá/ Awicenná w kſiegách o mocách ſerdecżnych.

K ¶ Sok też z Rożey wyćiśniony zmieſzány z winem/ á troche przywárzywßy/ bolenie głowy oddala.

L ¶ Też náſienie Rożáne ſtárte ná proch/ ktorym/ gdy beda dziaſtá nátárte/ bolenie zebow vſmierza/ y dziegná wyſußa ſámá roża poki ſie ießcże niedobrze roſkwitnie/ przykłádaiac ná nie.

Gdy bedzie w wodzie wárzona á troche ocukrawana/ biegunke záſtánawia/ żoladek y głowe y ſerce pośila/ kiedy on ſyrop ná czczo bedzie pity.

Może też ſobie oczy máczáć ta wodka ktoby miał bolenie z lipkośćia y s czyrwonośćia w oczách.

Rzodkiew/

Ráphanus.　　Rettich.

Rozdział cxcviij.

EST Rzodkiew ćiepła y ſucha w torym ſtopniu/ á zwłaßcżá korzeń Rzodkwiány wiecey przyſtußa ku lekárſtwam/ á wiecey świeża niżli ſucha.

A Ma moc przećináiaca y roſpadzáiaca/ z ktorego

rego korzenia czynia syrop ktory zowa Oxi-
mel/ tym obyczáiem. Weźmi korzenia rzod-
kwiáne° á wpuśc ij w ocet iżby mokneło przez
trzy dni/ á potym go troche w tym occie po-
warz/ á przecedziwßy oslodz miodem dobrze
odßymowánym/ ábowiem iest dobry náprze
ciwko zimnicy czwarthacce/ á gdy káżdego
dniá miástho miodu włożyß dostátek cukru/
tedy bedzieß miał dobry syropek náprzeciw-
ko zimnicy ktora bywa ná káżdy dzień z slo-
ney flegmy/ y náprzećiwko trzećiatce ktora
bywa z kolery y z flegmy.

B ¶ Też gdy chceß nieczystośći flegmiste z żo-
ładká vßthy wywieść / thák vczyń. Nákray
rzodkwie á nákładz iey w ocet á miodu tro-
che włoż á zágrzey / á thák sie náiedz oney
rzodkwie y one wode álbo ocet z miodem wy
piy/ á potym włoż pálec w gárdło co nadá-
ley możeß/ wnetki bedzieß miał wrácánie o-
nemi nieczystośćiámi ktore sa w żoładku.

C ¶ Thez gdy náć rzodkwiána w winie vwá-
rzyß z piołynkiem/ á potym ztłuczeß z oliwa/
á teo ziela przyłożyß ná twárdosć sledziony/
rozeydzie sie pod tym twárdosć / á gdy tego
ná dymioná przyłożyß/ trudnosć pußczánia
wody odeymuie.

D ¶ Też wodá z rzodkwie/ z bláywásem/ z tro
cha miodu rożánego/ piegi z licá spadza y si-
nosć kiedy tym bedzieß námázowat.

E ¶ Też gdy kto pożywa rzodkwie/ czyni tákie
mu w żywocie wiátry y też rzygánie / vryne
pedzi/ zágrzewa żoładek. Kto ia iada przed
obiádem/ tedy wznosi pokármy ku gorze/ á
niedopußcza ich społem leżeć ná spodku żo-
ładká/ á ták y wrácánie czyni. Ale kto ia ia-
da po obiedzie tedy stolce czyni/ á poćiska po-

F ¶ Też gdy rzodkiew bedzie (tráwy ná doł.
wárzoná z potráwámi inßemi/ broni káßlu
ktory przychodzi z grubych nieczystośći fle-
gmistych w piersiách pánuiacych/ á ták rzod
kiew iest dobra tym ludziom ktorzy puchna

G ¶ Też gdy sok rzod- (z strony flegmy zimney.
kwiány ábo wodá iey bedzie zmießáná z wo-
da Rakolowa włosy rosci y párchy z głowy

H ¶ Też ná slinogorz iest dobra wodá (zgánia.
rzodkwiána gdy ia kto sobie vstá płocze chár
káiac długo. Serapio powiáda.

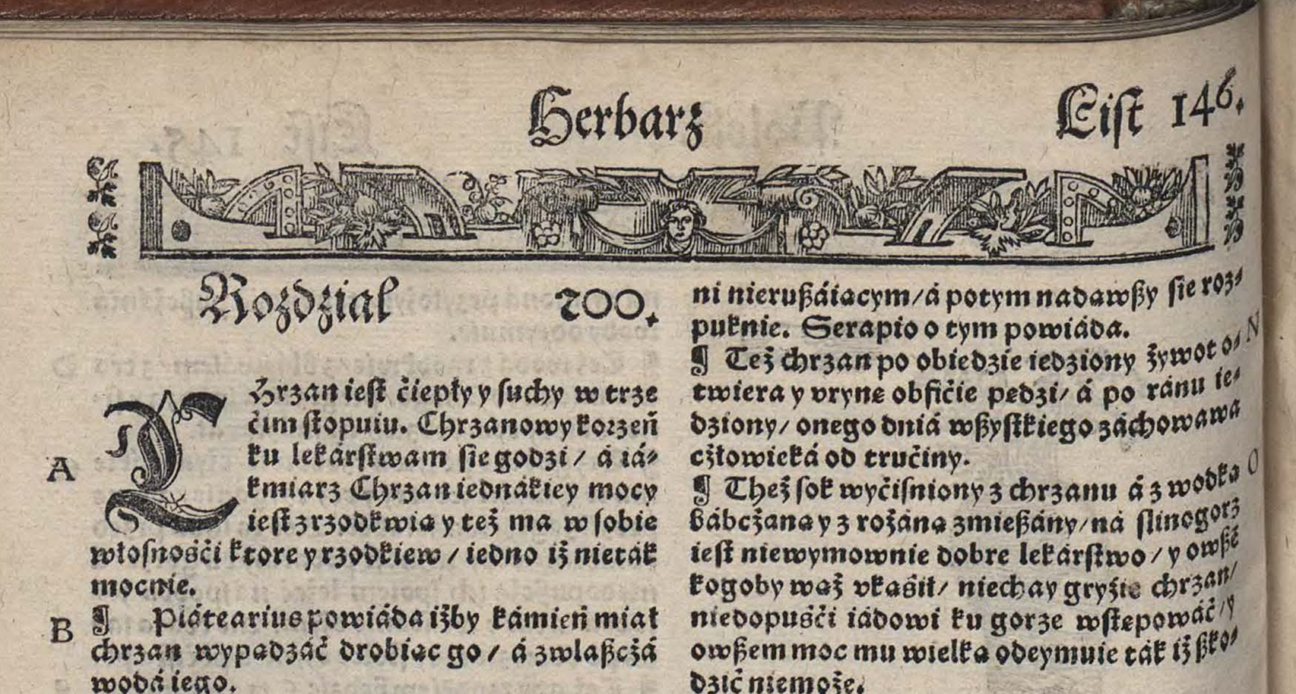
I ¶ Też wodká z rzodkwie nápalona/ ná ká-
mień mecherzowy iest bárzo dobra drobiac
á z vryna z człowieká wypadzáiac.

Chrzan.

Armoratia vel Raphanus maior. Meeretich

Rozdział 200.

A Chrzan ieſt ćiepły y ſuchy w trzećim ſtopniu. Chrzanowy korzeń ku lekárſtwam ſie godzi / á iákmiarz Chrzan iednákiey mocy ieſt z rzodkwia y też ma w ſobie włoſnośći ktore y rzodkiew / iedno iż nieták mocnie.

B ❡ Piátearius powiáda iżby kámień miał chrzan wypadzáć drobiac go / á zwłaßczá wodá iego.

C ❡ Thez wodá chrzanowá czyni wrácánie gdy ſie iey kto nápije / á potym pálcem pobudzi ſobie wrácánie.

D ❡ Też liſty chrzanowe z ßpinakiem ábo z inemi potráwámi pożywáne / iádu bronia.

E ❡ Też korzenie chrzanowe náczczo iedzione álbo w pićiu wziete / wielce zdrowiu dopomaga / iedno iż wiátry czyni / á odrzygánie też ſmrodliwe / á zwłaßczá náſienie iego vryne wywodzi / żywot otwiera.

F ❡ Thez náprzećiwko ſuchotam ieſth dobry gdy ij vwárzyß á z karmiámi pożywáß / bowiem ſpiekła flegme z pierśi wywodzi.

G ❡ Też gdy vwárzyß korzenie z woda á z octem y z miodem przáſnym á thego ſie nápieß / wrácánie czyni / y też zágniłośći vſt vlecza y roſpádliny.

H ❡ Też ſiność z licá zgánia wodá iego.

I ❡ Też náſienie chrzanowe w occie vwárzone y w wodzie / kto ſie tego nápije máiac w ſledzionie twárdość / zbedziei ey ſnadnie.

K ❡ Gdy chrzan vwárzyß weſpołek z nácia z korzenim ſlazowym / á pothym ſtłuczeß w możdzerzu / á przyłożyß tego ná twárda ſleziona / opuchliná vmnieyßy ſie pod tym zná-

L ❡ Pándectá mowi. Jam pry (mienićie. wział doświadczenie o tym chrzanie częſthokroć / gdy pry ij vwárzy z bobrowemi ſtroymi iż ſie rozeydzie / á tego ſie da nápić / ma wielka moc náprzećiwko chorobam pierśi záſtárzáłym / kthore bywáia z nieczyſtośći

m ❡ Thez náſienie chrzanowe ieſt (grubych. dobre náprzećiwko iádowi iákoby dryakiew. Raſis mowi z powieśći Serápiowej iżby teo wielekroć doświadczył á w prawdzie nálazł iże ſie iádom przećiwi. Tenże też powiáda / gdy pry wodá z korzenia chrzanoweo bedzie wpußczoná ná niedźwiadká / wnetki go vczi ni nieruſzáiacym / á potym nadawßy ſie rozpuknie. Serapio o tym powiáda.

N ❡ Też chrzan po obiedzie iedziony żywot otwiera y vryne obfićie pedzi / á po ránu iedziony / onego dniá wßyſtkiego záchowawa człowieká od trućiny.

O ❡ Thez ſok wyćiſniony z chrzanu á z wodka bábczana y z rożána zmießány / ná ſlinogorz ieſt niewymownie dobre lekárſtwo / y owße kogoby wąż vkaśił / niechay gryzie chrzan / niedopuśći iádowi ku gorze wſtepowáć / y owßem moc mu wielka odeymuie ták iż ßkodzić niemoże.

Rutá.

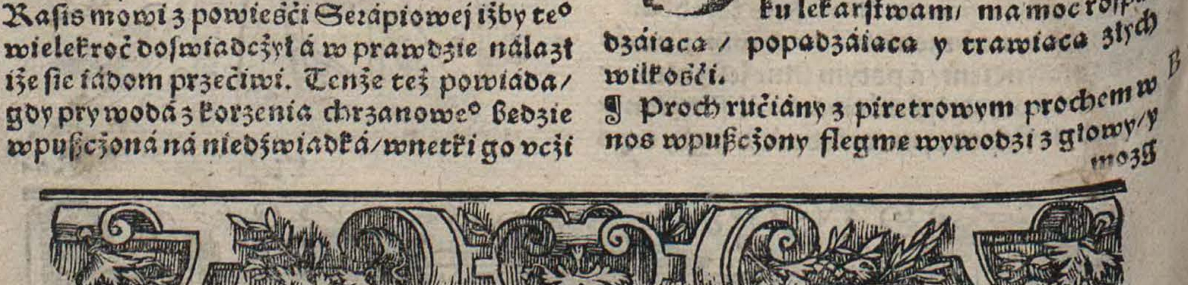
Ruta. Rautten.

Rozdział 201.

A JEſt Rutá ćiepła y ſucha w trzećim ſtopniu. Jeſt dwoiaka / iedná domowa á druga polna. Thák liśćie y náſienie godzi ſie ku lekarſtwam / ma moc roſpadzáiaca / popadzáiaca y trawiaca złych wilkośći.

B ❡ Proch rućiány z piretrowym prochem w nos wpußczony flegme wywodzi z głowy / y mozg

mozg wyczyśćia/ á ták iest dobry ná przeći-
wko świetego Wálántego niemocy/ y ná in-
ße boleśći y ćießkośći głowne ktore z obfito-
śći ogniſtey pochodzą.

C ¶ Też wino w ktorymby byłá vwárzoná ru-
tá z piwonią/ z rozmárynem/ ieſt lekárſtwo
náprzećiwko S. Wálántego niemocy y gło-
wę bárzo dobrze posila.

D ¶ Też wino w korymby byłá vwárzoná ru-
tá/ á ono wino dáne ku pićiu/ mdłość oczu
oddala y wzrok czyśći y posila.

E ¶ Też wino w ktorym rutá będzie wárzoná
z piretrum/ ieſt dobra náprzećiwko boleśći
zębowey/ iteż náprzećiwko páráliżowi ieſth
dobre wino w ktorym będzie wárzoná rutá
z bobrowemi ſtroymi/ á z zielem ktore zową

F ¶ Też náprzećiwko wßelkiej ko(páráliżowe.
lice/ sok ruciány z trochą prochu sosnki á z
miodem zmießawßy daj wypić choremu czło
wiekowi vznaß pomoc.

G ¶ Też kto ma chćiwość ku ſtolcam á niemo-
że ich mieć/ warz rute z dziewánną w winie
á w oliwie/ á ták gołą zádnicą maß śiedzieć
ná tym zielu ćiepło godzinę.

H ¶ Też wino w ktorym będzie wárzoná rutá
z piołynkiem/ z bágniſkowemi ſkorkámi/ á
ocukrowawßy nápijay śie tego dla zátkánia
wątroby y ſledziony.

I ¶ Też gdy rutá będzie wárzoná w winie z o-
liwą á tego przyłożyß ná dymioná/ rzezánie
oddala y vryne ku wyśćiu pobudza.

K ¶ Theż ku wywiedzieniu rzeczy przyrodzo-
nych białych głow/ Triferá mágná ták rze-
kacy lektwarz álbo konfekt dány ku pićiu z
sokiem rućiánym mocnie wywodzi/ y płod
vmárły z żywotá.

L ¶ Thoż vczyni sok rućiány dány ku pićiu z
mirrą/ ábo czopek vczyniony z tych rzeczy á
włożyć ij do máćice ná noc/ vczyni then po-

m ¶ Też kto ma oczy płynące ábo krwią (żytek.
záßte/ thedy sokiem rućiánym z tucyą przy-
práwionym álbo rospußczonym/ oczy chore
maczay pomoc weźmieß.

N ¶ Náprzećiwko iádowi wino w ktoryw ru-
tá będzie wárzoná/ pomaga dobzre/ tákież y
ná vkąßenie węża pláſtr vczyniony z ruty ná
ráne/ vlecza y iad tłumi.

O ¶ Też kto śie obłoży rutą iże mieyscá gołego
nie będzie/ thedy táki może Bázyliſzká zábić
bez wßelkiey ßkody y obrázy.

P ¶ Serápio powiáda y Dioscorides mu przy-
świadczą/ iż rutá ieſth rzecz kthora wiatry
wnetrzne trawi y iurność psuie/ vryne y cho
robe białych głow wywodzi.

Q ¶ Też náprzećiwko morowemu powietrzu
liſty ruciáne/ włoſkie orzechy/ figi/ wespo-
łek ty rzeczy ſtłuczone á zmießane máią táką
moc/ iż człowiek náczczo tego pożywáiac iá-
ko włoſki orzech/ záchowa śie od morowego
powietrza by też między záráżonemi ludźmi

R ¶ Też rutá ſtłuczona á z miodem (mießkat.
zmießána á ná pępek przyłożoná/ gliſthy w
dziećinnych żywoćiech morzy/ y kolike z oc-
tem przywárzoná á po ránu pita leczy/ pu-
chline tráći w winie vwárzona/ wzrok czy-
śći y wyiáśnia/ á zwłaßczá z oliwą iedzona.

S ¶ Sok rućiány w nos wpußczony/ krew z
nosá ćiekaca záſtánawia.

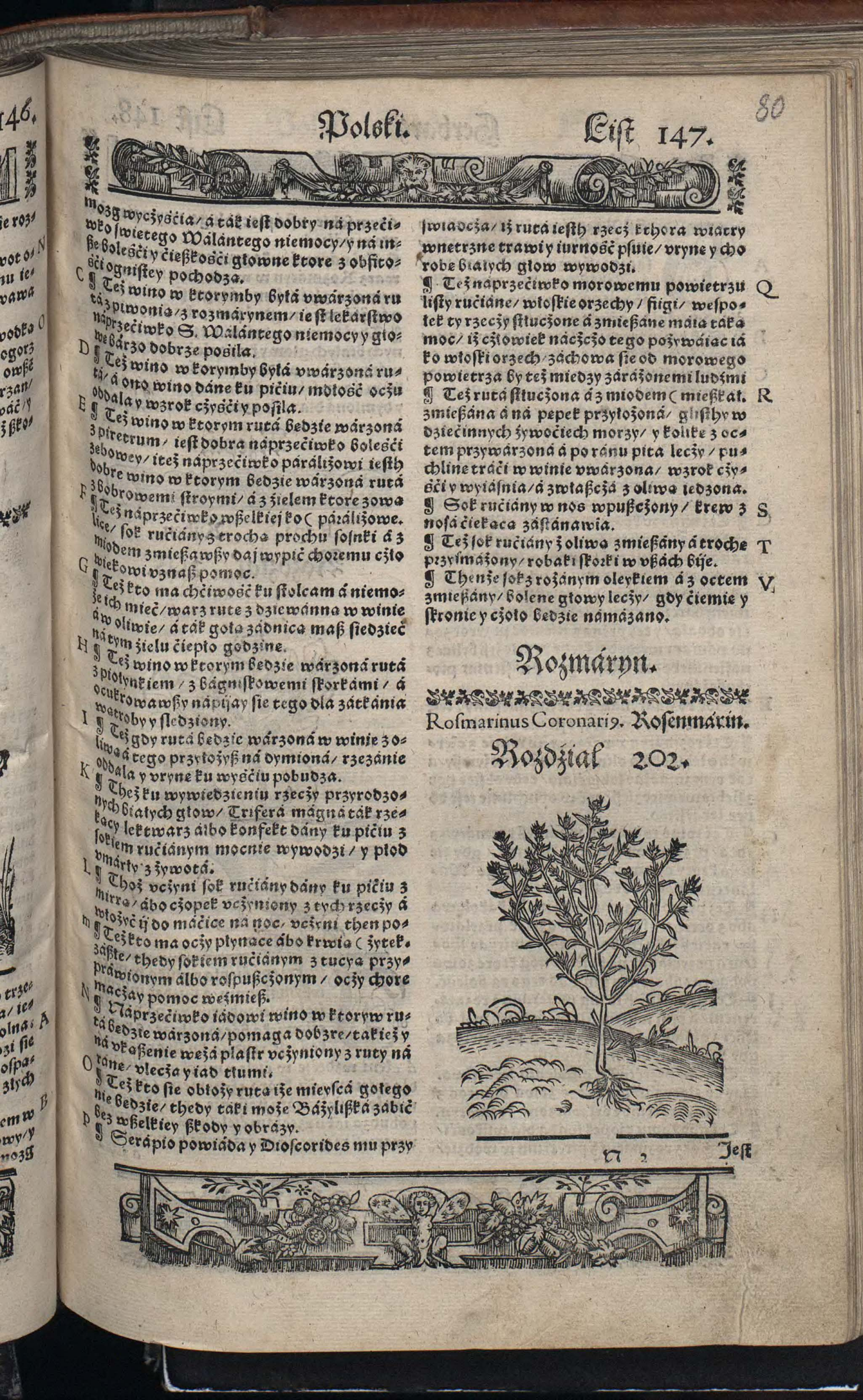
T ¶ Też sok rućiány z oliwą zmießány á troche
przysmáżony/ robaki ſkorki w vßách bije.

V ¶ Thenże sok z rożánym oleykiem á z octem
zmießány/ bolene głowy leczy/ gdy ćiemie y
ſkronie y czoło będzie námázano.

Rozmárym.

Rosmarinus Coronarius. Rosenmárin.

Rozdział 202.

A TEst Rozmáryn ćiepły y suchy w
trzećim sthopniu według Me-
sue/ á iest rozmáity Rozmáryn/
á wßákoß iednákiey mocy iesth/
ábowiem rospadza nieczystoś-
ći/ odmiekcza / oćiera y przećina.

B ¶ Sok rozmárynow z syta miodowa zmie-
ßány/ oczy twierdzi/ á ták wzrok ostrzy.

C ¶ Też plastr vczyniony z liśćia rozmáryno-
wego á z soku bábczánego / krew zásthána-
wia ktora stolcem wychodzi/ tho iest krwá-
wnice. Ten też plastr vsmierza bolaczki kto
re bywáia w stolcu bárzo bolace y odmiekcza
ie/ ithez zołzy miekczy pod gárdłem y ná káż-
dym inßym mieyscu gdy k te^v korzenia wyso-
kieg^o ślazu przyłożyß/ á z tego vczyniß plastr.

D ¶ Też wino w ktorym vwárzyß listki rozmá-
rynowe z ieleniemi iezyki/ z kwiatkámi bo-
ragowemi/ iest dobre náprzećiwko zołthey
niemocy/ á gdy ku temu przyłożyß ziela noc
y dzień/ á vwárzywßy bedzieß sie nápijał/ bo-
wiem dárćie y gryzienie ktore bywa w żywo-
ćie oddala/ y też vryne y niemoc przyrodzo-
na pániam wywodzi kiedy przyłożyß bylice z
náśienim kopru włoskiego / z náśienim pio-
trußczánym.

E ¶ Sok rozmárynow z tucya zmießány / iest
dobre lekárstwo ná oczy ostrzac wzrok.

F ¶ Też rozmáryn vwárzony w winie z czer-
wona lebiodka á oliwy k nim przyłożywßy/ á
ták tym zmaczay sobie ćiáło/ tedy obfity pot
z siebie wywiedzieß/ toć w opuchlinie iest do
bre lekárstwo.

G ¶ Też wino w ktorym vwárzyß rozmáryn z
ruta/ przyłożywßy troche pieprzu / gdy sie
tego ktory człowiek nápije / świetego Wá-
lántego niemoc oddala.

H ¶ Też proch z rozmárynu z maka kakolowa
ábo z otrebámi/ á octu kilká łyżek przylaw-
ßy/ tákież soku chebdowego / zmießay spo-
łem á przykładay ná bolenie nog ktore zowa
podágra/ ábowiem ginie od tego tá boleść.

I ¶ Też gdy włożyß w ług máieránu z rozmá-
rynem/ á tym ługiem głowe bedzieß mył/ bo
leśći z głowy wypadza y mozg potwierdza
gdy kocenkow k nim przyłożyß.

K ¶ Thez náprzećiwko omdleniu lekárstwo.
Day co złoty záważy ktore zowa diántos z
winem w ktorymby był wárzony rozmáryn.

L ¶ Też gdy komu czopek spada dla wilkośći/
tedy vwarz rozmárin z piretrum w wodzie/
á tym sobie vstá płocz długo trzymáiac ćie-
pło w vśćiech.

M ¶ Też náprzećiwko gryzieniu wnetrznemu:
warz Rozmáryn w winie z kramnym kmi-
nem ábo z hányżem/ á tego sie winá możeß

N nápijáć po ránu gdyć potrzebá bedzie.
¶ Thez ku wywiedzieniu rzeczy przyrodzo-
nych białych głow y ku poczećiu rychłemu/ v-
wárzywßy w wodzie rozmáryn z roiowni-
kiem á tym sobie máćice ma páni nápárzáć/
y dymioná dla tych rzeczy námienionych.

Rzepá.

Rapa. Rüben.

Rozdział 203.

A TEst rzepá ćiepła y wilka w pier-
wßym stopniu/ á miedzy inßemi
zioły wiecey karmi rzepá y tuczy
człowieká bárzo dobrze/ á wßá-
koß iest trudna ku strawieniu/
á czyni wzdećie w ćiele y miekkość nieiáka
dla wietrznośći ktora czyni rzepá / á stadże
mnoży meßczyznam náśienie przyrodzone/ y
pobudza ie ku rzeczam ćielesnym / á im lepiey
vwárzyß rzepe/ tym smáczneyßa y tuczniey-
ßa

á nie ták wietrzyſta/ zwłaſzcżá gdy ia z tłuſtym mieſem vwárzyß.

B ¶ Też tym ludziom ktorzy miewáia w ſtháwiech y w nogách boleſći rzepá dobrze vwárzona w wodzie/ á ona woda ſobie ćiepło nogi náparzay.

C ¶ Thež náſienie rzepne w winie wárzone/ iad wyćiaga przez pot/ też gdy waż kogo vkąſi/ tym winem maczay mieyſce vkąßone.

D ¶ Też rzepá nádyma/ á náſienie rzepne náſienie meßczyznam roſći.

E ¶ Też maß wiedzieć iż ieſt dwoiáka rzepá/ iedná domowa o kthorey tu piſzemi/ druga polna ktora zowa rapulá według Pándekty ktorey ſok dziwnym obyczáiem vlecża bolaczki herpeſy ktore gryza ćiáło/ y też ná fiſtuły ieſth nieproſte lekárſtwo gdy thego ſoku bedzieß wpußczał ćiepło w fiſtułe/ y náprzećiwko iádom wßelkim ieſth iákoby dryakiew rzepne náſienie lekárſtwo.

F ¶ Też gdy vwárzyß rzepe iż dobrze rozewre/ á potym przyłożyß ná nogi/ podegre odeymuie/ y roſpádliny ktore od zimnego wiátru bywáia ſpaia y vlecża.

G ¶ Też gdy vczyniß plaſtr z rzepy á chebdowego ſoku/ á tho ſpołem ſtłukßy przykładay ná nogi bolace.

H ¶ Thež gdy wykopaß rzepe iedne/ á wydłubawßy ia włoż woſku roſpußczonego z oleykiem rożánym/ á to wßyſtko roſpuść nárynce iże bedzie iákoby máść/ á tha máśćia námázuy roſpádliny ktore bywáia z zimná.

I ¶ Thež liśćia rzepnego vwárzonego z pietrußká/ z włoſkim koprem/ z boragiem w polewce mieśney pożyway/ bowiem vryne po(budza.

K ¶ Też náſienie rzepne ſpedza flaki y piegi z twarzy/ á ták wchodzi w lekárſtwá tákie ktore ſłuża ná tákie rzecży/ iáko z maka bobowa y z bláywáſem.

L ¶ Też ktoby był ſtrut/ tedy rzepne náſienie z miodem ma pić/ nie bedzie mu iad ßkodził.

M ¶ Dźiećiom rzepne náſienie z kozim mlekiem ieſt bárzo dobre/ czyniacym wolniuchne ſtolce/ y ſlegme z pierſi czyśći mirry troßke y ßafranu przymießawßy/ ále y ſámo naſienie ieſt dobre.

N ¶ Też wodá w ktoreyby było vwárzone rzepne náſienie/ kroſthy z licá czerwone y z inßych ſtron zgania/ gdy ta woda beda czeſto maczáne. Druga rzepá ieſt máła ktora zowa kolnik/ tá czyni wiátry y nádymánie w żywoćie/ a nie thak dobrze thuczy iáko pierwßa. Serapio powiáda.

Porzeczki.

Ribes vulgaris. S. Johans treubel.

Rozdział. 204.

NIekthorzy powiádáia/ iże porzeczki ſa zimne y ſuche w wtorym ſtopniu/ ieſth drzewko máiac czerwony owoc troche ſłodki z nieiáka kwáśnioſćia y ćierpnienim/ á dla tego záziabia żoładek y biegunke záſtánawia/ takież wrácánie y prágnienie. A

B ¶ Sok porzeczkowy ieſt dobry náprzećiwko kordyáce/ y biegunke záſtánawia/ ktore niemocy z kolery prychodza/ chćiwość ku iedzeniu przywodzi dla zimnośći ſwoiey przyro(dney.

C ¶ Też ſok tych to iágod ieſt dobry ná kroſty czerwone/ y ná oſpice gdy tÿ námażeß.

D ¶ Syrop z tych iágod thym ſpoſobem bywa czynion iáko z káliny/ ktory ieſt oz:ebiáiacy y wyſußáiacy/ ták ij vczyniß. Weźmi te[o] ſoku porzeczkowego z połkwarty/ ſoku boragowe[o] dwie kwarćie/ náſienia bábczánego/ ia-

 dreł

drek Pigwowych / káždego z nich po dwie drágmie/ octu winnego z pieć łyžek / warzże to ſpołem iżby trzećia cześć wywrzáłá/ á przecedziwſzy włoż cukru białego ile potrzebá iżeby było dobrze ſłodko/ á tho iuż bedzieß miał dobry ſyrop y vżytheczny náprzećiwko goracym niemocam/ y náprzećiwko biegunce/ y náprzećiwko powietrzu morowemu z wodką ßczawiowa y rożána daway.

F ❡ Sok tych iágod czyni oſkominy zebow gdy go w vſciech potrzimaß/ á gdj znim zmießaß wodke bábczána krwáwnice záſtánawia/ y pijáńſtwá broni/ Serapio á Pándektá mowi z powieśći Rasis / porzeczki zimney ſuche żywot zátwardzáia.

G ❡ Thenże Rasis z powieśći Meſue mowi/ ſok porzeczkowy ieſt iákoby ſok z ſkor ek cytrowych goracość ktora z kolery pochodzi/ iteż zbytek ćiepłośći krwie oziabia/ á ieſth dobry náprzećiwko morowemu powietrzu.

Márzáná wietßa ábo Retá.

Rubia tinctorum. Rodte.

Rozdział 204.

A TEſt ćiepła y ſucha Márzáná w wtotym ſtopniu według powieśći kilká lekárzow/ Ale według powieśći Auerrois w kśiegách coliget / ktory powiáda iżby to żiele było ćiepłe y ſuche w trzećim ſtopniu/ á ieſt dwoiáka márzáná/ iedná ieſt domowa á druga polna / álbo iedná wietßa á druga mnieyßa. Márzáná wietßa ma ßerßy liſt/ á v mnieyßey mnieyße liśćie ieſt y mocy mnieyßa / á ták márzáná wietßa ma moc potwierdzáiaca dla ſwey ćierpnośći/ y też vryny pobudzáiaca dla goracośći.

B ❡ Náprzećiwko (mdłośći żołądkowey y wątrobney ieſt bárzo dobre wino w ktorymby była wárzona márzáná wietßa weſpołek z máſtyka.

C ❡ Też plaſtr vczyniony ná żołądek z prochu korzenia wietßey márzány/ z prochu gáłgánowego y máſtykowego z oliwa á z woſkiem á z tego wßyſtkiego vczyń plaſtr ná żołądek/ ábowiem niewymownie zemdlony y záziebiony żołądek poſila y zágrzewa.

D ❡ Też rzecz przyrodzona pániam y płod vmárły z żywotá wywodzi/ kiedy ſtłuczeß korzeń márzany z miodem/ á z wierzchu troche poſyp ſcámonea / á vczyń z tego czopek álbo trzy/ á ták ieden z nich włoż ná mieyſce táiemne ná noc do máćice dla tych rzeczy.

E ❡ Też wodá w ktoreyby była wárzona wietßa márzáná / gdy nia zmyieß głowe / beda włoſy przyżołtßym roſły.

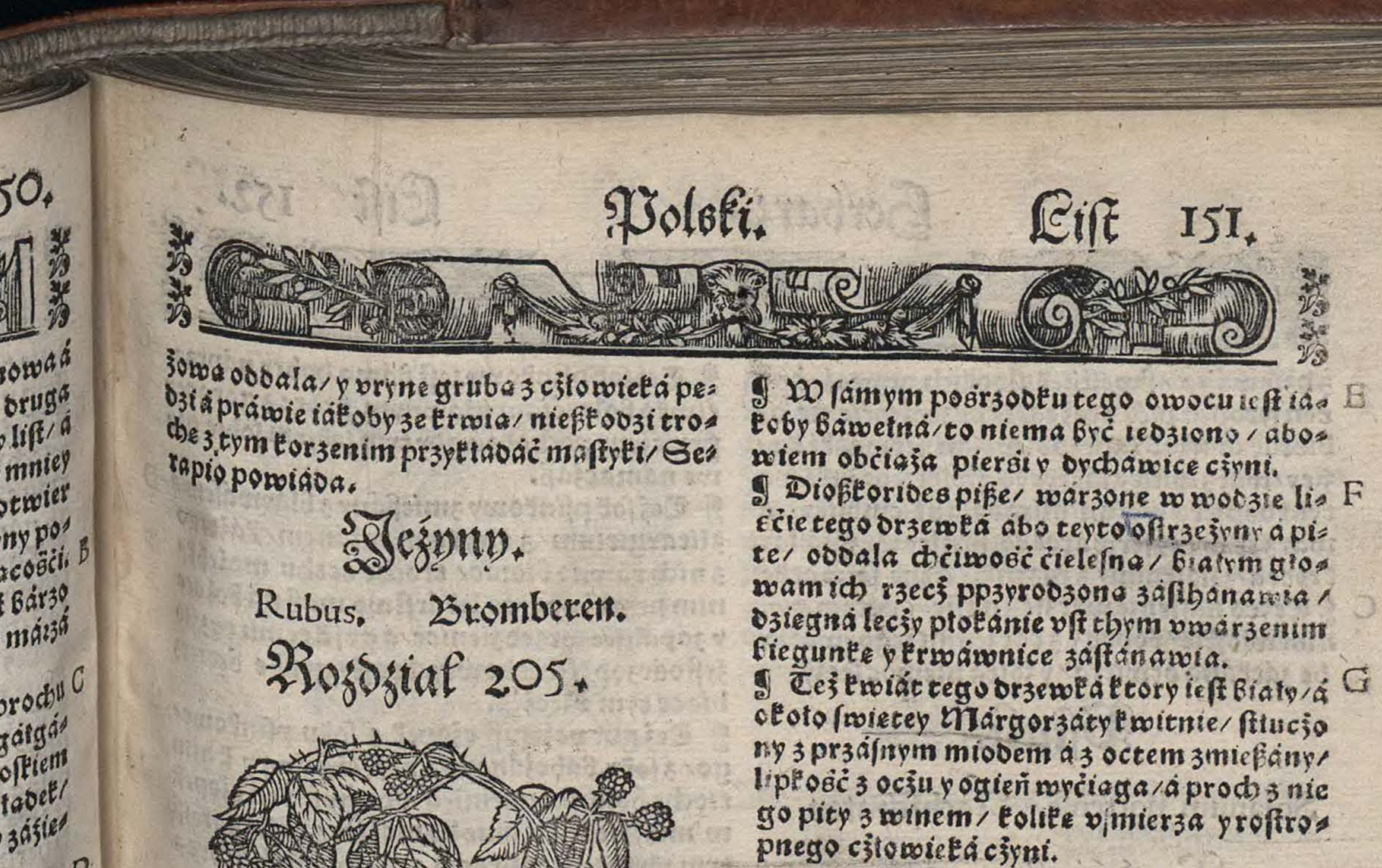
F ❡ Theż niektorzy ludzie proch dáia z korzenia teyto márzany/ tym kthorzy denna boleść ćierpia z miodem pitym / y tym kthorzy páráliß ćierpia ieſt dobre lekárſtwo.

G ❡ Też ſok tej márzány ćiepło w vßy w pußczony/ boleść vßna oddala á nawiecey z ſiárka zmießány/ Pandektá mowi.

H ❡ Theż ma moc korzeń márzány czyśćienia wątroby y ſledziony/ záttkánia ich otwiera/ y theż pobudza niemoc przyrodzona y vryne mocnie/ też oćiera/ omywa wßelkie nieczyſtośći ktore ſie dzierża iáko kliy wnetrznośći/ á ták trad biały ábo ná ine kroſty ieſth dobry korzeń márzánowy kiedy ij vwárzyß w wodzie/ á ona woda omywáć bedzieß ty kroſty/ miodu troche przyłożywßy/ bo ießcże lepiey/ vczyniwßy plaſtr z korzenia tey márzány z prochem Alony czarney/ y czoſnkowym troche miodu knim przyczyniwßy/ á ſtego vczyniß iákoby máść ktora námażeß ty kroſty ná licu/ ſpádna zá lekkim námázánim.

I ❡ Korzeń tey márzány ieſt czerwony máiac moc pobudzáiaca vryny/ á gdy ſie nápijeß ſoku z korzenia márzány z miodem pitym/ żołta niemoc wypadza y denna boleść/ y páráliżowa

zowa oddala/ y vryne gruba z człowieká pedzi á práwie iákoby ze krwia/ nießkodzi troche z tym korzenim przykładáć maſtyki/ Serapio powiáda.

Jeżyny.

Rubus. Bromberen.

Rozdział 205.

Jeżyny ieſt chrośćiec iáko ie thu widziß wyrázone/ ma włosność przyrodzona oziabiáiaca y wyſußáiaca z ćierpnienim/ takież y kwiát tego/ á dla thego liſth y takieß wierzchołeczki tego drzewká goia rány/ ktore ſie czynia ná podniebieniu/ thák v ſtárych ludzi iáko v młodych dźieći/ á to gdy beda thego drzewká wierzchy żwáne/ owoc tego to drzewká ma w ſobie mierna ćiepłość á dla tego y ſmák ſłodki ku iedzeniu nie ßkodliwy.

¶ Náſienie tego drzewká poki ießcze niedoſrzeie ma być zbieráno á ſußono/ kthore ma moc wielka záſtánáwiáć káżda biegunke/ tákieß y kwiát ie° może vczynić ná proch ſtárti.

¶ Też ług w ktorymby wrzáło to źiele fárbuie włoſy/ á korzeń thego drzewká w wodzie vwárzony álbo ná proch ſthárty/ kámień w nerkách támie y vryne z człowieká pedzi.

¶ Też ſok tego drzewká wyćiśniony/ párchy ná głowie leczy kiedy thym ſokiem bedzieß głowe námázowáł.

¶ W ſámym poſrzodku tego owocu ieſt iákoby báwełná/ to niema być iedziono/ abowiem obćiaża pierśi y dycháwice czyni.

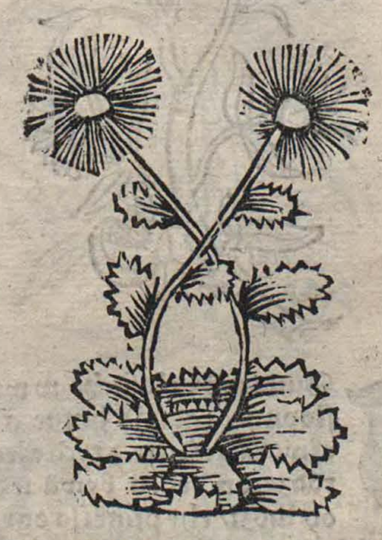
¶ Dioßkorides piße/ wárzone w wodzie liśćie tego drzewká ábo teyto oſtrzeżyny á pite/ oddala chćiwość ćieleſna/ białym głowam ich rzecz przyrodzona záſthánawia/ dziegná leczy płokánie vſt thym vwárzenim biegunke y krwáwnice záſtánawia.

¶ Też kwiát tego drzewká ktory ieſt biały/ á około ſwietey Márgorzáty kwitnie/ ſtłuczony z prząſnym miodem á z octem zmießány/ lipkość z oczu y ogień wyćiaga/ á proch z niego pity z winem/ kolike vſmierza y roſtropnego człowieká czyni.

Swini pysk ábo mnich.

Roſtrum porcinum. Pfaffen rorlin.

Rozdział 206.

To źiele ieſt mocy thákowey iáko podrożnik/ á przeto może miáſto podrożniku tho źiele bráć ku potrzebie/ bowiem ſie we wßyſtkim z nim zgodzi. Tho źiele ieſt dobre w gorácych niemocách/ w febrách gorácych/ ná zápalona watroby/ y náprzećiw zápaleniu nerek z gorácych wilkośći/ bárzo ſłuży.

¶ Náprzećiwko źimnicy ktora bywa czwartego dniá z wyſußenia inych wilkośći/ wárzyć to źiele z kánia przedza/ z ielenim iezykiem

z dziewána / ßweſtħek ſłodkich przyłożyć / á ten ſyropek pić / y też tákie przeczyśćienie obieráć maß. Naprzod weźmi ſerwátki koziey / wárz wniey lákrycyą / fiołki / rozynki / po tym dopiero weźmi mirobolani emblicy / á wárz ie w tey ſerwátce co w niey wrzáłá lákrycya / z fiołkámi / z rozynki / á thę ſerwátkę

C ¶ Też to náśienie wárzić z naśie- ⁊ potym piy. nim włoſkie° kopru y z korzenim iego / wątrobę zátkána otwiera / y żołtą niemoc leczy.

Pſinki.

Solanum hortense. Nachſchaten.

Rozdział 207.

A Pſinki ieſt źiele ſuche w wtorym ſtopniu / tákież y źimne á ieſt to czworákie źiele / z tych cztérzech rodzáiow ieden bywa iedzony od ludźi / thy pſinki ſą ogrodne / ieſt źiele niebárzo wielkie máiąc gáłąſki gęſte / liſtki czárne / podobne bázyliowym / náśienie okrągłe ktore ieſt zielone y czárne / á gdy dozrzeie thedy będą czerwone y práwie czárne / á gdy ie przetłuczeß thedy náydźieß w nim niektorą wilkość / ſmák ma nieiáko przykwáśnieyßy / ále vzrzáły ſłodki á ieſt złożone to źiele nie z iedney mocy według Serapioná / ábowiem ma dwoiákie przyrodzenie w ſobie / iedno źimne á drugie wodne.

B ¶ Kiedy vczyniß pláſtr z liśćia pſinkowego / z kobylego ßczáwiu z octem / z oliwą / roſpądzą bolączki / y świerzb / y inße kroſty goi.

C ¶ Też ſok pſinkowy ieſt bárzo dobry náprzećiwko boleśćiam głownym / ktore z gorącey przyczyny pochodzą gdy tym ſokiem ſobie głowe námaczaß.

D ¶ Też ſok pſinkowy zmießány z bláywáſem á z litárgirium / z oleykiem różánym / káżdego z nich rowno biorąc / trochę octhu możeß k nim przyczynić / to lekárſtwo maß ná bolące y zápáliſte wrzedźienice / á gdy k temu przyłożyß ośrzodki chlebowey / kroſty grube świerzbiące tym vleczyß.

E ¶ Też gdy vczyniß czopek z ſoku pſinkowego / z ſoku bábczánego / przyczyniwßy k nim trochę bolum armenú / á wpráwiß ten czopek w mieyſce tháiemne do máćice / záſtánowiß tym płynienie wilkośći zepſowánych ktore z máćice zbytnie pochodzą.

F ¶ Też ſyrop vczyniwßy tym obyczáiem. Weźmi ſoku pſinkowego cztérzy vncie / Reubárbárum drágmę iedne / ſpiki poł ſcrupułá / cukru poł vnciey / ſtárßy ty rzeczy kthore máią być ſtárte / zmießay ſpołu á day po ránu ćiepło wypić / ábowiem wßelkie niemocy wątrobne vlecżą y zápalenie iey gáśi.

G ¶ Też ſok pſinkowy z ptizánną pity / wßelkie wnętrzne zápalenie odpądzą.

H ¶ Też kto ma zápaloną wątrobę / tedy rozmoczywßy chuſtę w ſoku pſinkowym ábo tez w wodce pſinkowey áw mleczowey / czeſto ią ná wątrobę przykłádáć / odeymuie zápalenie wątrobne / y thez ſámo źiele ſtłuczone / á przyłożone ná boleśći nożne ábo ręczne / boleśći ich vśmierzą.

I ¶ Thez ná gorące ſádzele pſinki ſtłuczone z octem / przyłożyß ná ſádzel zápalony á ogniſty pomoc vznaß. Rzadko bywáią iedzione pſinki / ále dla ochłodzenia gorących niemocy ieſt przygodne źiołko. Pandektá y Serapio powiádáią.

Szpinak.

Spinachia. Spinetkraut oder Bynetſch.

Rozdział 208.

A Szpinak ieſt źimny y wilgotny w pierwßym ſtopniu / odmiekczá żywot y boleśći pierśi y płuc tákież odeymuie / y káżdą boleść ktora z kolery á zekwie przychodźi. Lepßy ſzpinak ku iedzeniu niż łobodá / á

wßákże máła iest rożność w włosności y mocy ich/ ábowiem ſą mocy ocieráiącey/ omywáiącey/ y kolery trawiącey.

C ¶ Theż iesth dobry náprzećiwko boleśćiam tym ktore bywáią w krzyżách y w grzbiećie z ſkáżoney krwie.

D ¶ Też ßpinak dla odmiekczenia żywotá ták bywa przyprawiony. Weżmi ßpinaku/ łobody/ łaktuki/ Boragu/ ty wßyſtki rzeczy warz z mieſem świeżym/ á tego ziela pożyway/ ábowiem żywot odmiekcza/ krew dobra czyni y chłodzi/ oná mieſna polewká/ á nawiecey le cie/ á gdyby chćiał dla wietße° ochłodzenia vczynić/ tedy możeß nieco kurzey nogi ziela przyłożyć/ á nawiecey w zbytnim zápaleniu á gdyby chćiał vczynić wietße odmiekczenie żywothá y łácność ku ſtolcam/ thedy k temu możeß przyłożyć ziela Szczyru/ Rozynkow drobnych/ á to ſpołem wárzyć z mieſem á pożywáć tego ziela y mieſá.

E ¶ Też záſie czáſu zimnego iesth dobra ßáłßa vczynioná z rzeżuchy wodney/ z liśćia piotrußczánego/ z máłych pokrzyw/ z włoſkiego kopru/ z ßpinaku/ á tego możeß záwße pożywáć wyiąwßy iżby było zápalenie wnetrzne/ tedy maß tego poniechác.

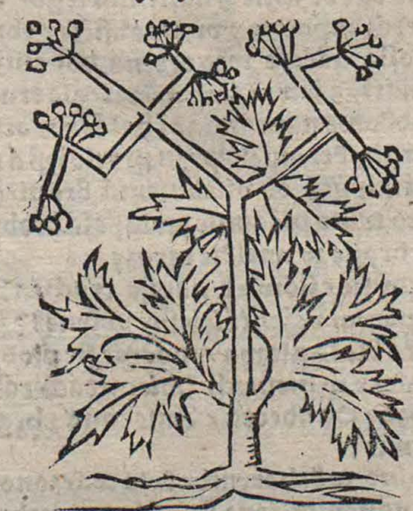
F ¶ To też maß wiedzieć/ iż czeſte pożywánie tych iármużow ſpowieśći Auerrois quinto Colliget. ktory powiáda/ iż káżdy iármuß czyni w ćiele meláncolia/ iedno láktukę z borágiem wyjmuie/ to dwoie źioł przećiwiáią ſie melánkoliey/ roża/ miodunká z fiołkowym kwiátem też máią moc náprzećiwko melánkoliey.

G ¶ Wodá w kthoreyby był wárzony ßpinak/ żywot otwiera y czyni ſtolce/ zágniłe wilkośći z żywotá wypadza/ y ćießkość pierſi oddala/ y theż kto ćierpi bolenie krzyżow/ grzbietá/ tá wodá pita kielko rázow/ wywodzi nieczyſtośći z tych mieyſc/ á thák bolenie przeſtáie.

Czárnogłow.

Silermontanum. Waldkumel.

Rozdział 210.

A WEdług Pándekty y Auicény ieſt Czárnogłow ćiepły y ſuchy nákońcu wtorego ſtopniá/ máiąc moc potwierdzáiącą/ roſpadzáiącą wilkośći flegmiſte/ grube á kliowáte/ á dla thego otwiera żyły zátkáne/ y inße drogi duchow/ mocz y rzecz przyrodzoną pániam pobudza ku wyśćiu czáſow ſwoich/ dycháwice pſuie/ y ćießkość pierśi oddala. Naſienie czárnogłowu w lekárſtwá wchodzi/ ma moc wypadzáiącą nieczyſthośći ſkáżonych.

B ¶ Gdy to náſienie vwárzyß w winie/ ieſt dobre náprzećiwko zbytniemu zádzierżeniu vryny/ zátkánie wątroby/ ſledziony/ nerek y mecherzowo wytyka/ á mocnie otwiera.

Proch

C ❡ Proch tego ziela naſienia z ſuchemi figámi zmieſzány á pożywány / ná thyż niemocy przerzeczone ieſt lekárſtwo dobre.

D ❡ Też kurzenie vczynione z ziela czarnogłowowego / z bożego drzewká / chorobe przyrodzona białych głow wywodzi / y vryne obſićie pedzi y rzezak odeymuie / á nawiecey gdy to dwoie ziele w winie vwárzyſz á ná dymioná ćiepło ras ośm przyłożyſz maczáiac ie w oney wodźie w ktorey wrzáły ty ziołá.

E ❡ Też wino w ktorym bedzie wárzony czarnogłow z korzenim koſacicowym / ieſt lekárſtwo náprzećiwko S. Wálántego niemocy. Serapio mowi zá kthorym Dioſcorides poświadcza / Moc pry tego ziela ieſt zágrzewáiaca / to ieſt korzenia y náſienia iego.

F ❡ Gdy ſie kto nápije winá w ktorymby było wárzono to korzenie z náſienim iego / ćieſzkość pierśi odpadza y vryne obſićie pobudza y podnioſła máćice wzgore ná doł zniża / y płod vmárły z żywotá wywodzi / zie trawienie żołądkowe náprawia / tákże y watr obe poſila / á gdy ktemu pieprzu przyłożyſz á tego ſie winá nápijeſz / od vzdiebuienia broni / á ták dobrze to wino pić zimie zwłaſzcza ktoby iáchał ná droge w wielkie mrozy.

G ❡ Też gdy ſie człowiek nápije troche thego ziela / á potym vczyni ćieleſny vczynek z żona ábo z iaka biała głowa / mocnie ſie płod pod tym wiaże / y w niemych zwierzetách ták ſie przygadza / Pandectá / Auicenna thego ſa świádkowie.

H ❡ Też wino w kthorymby było wárzono korzenie z náſienim iego boleść grzbiethowa oddala / á gdy ie w rożáney wodce vwárzyſz / á tey wodki ſie nápijeſz / boleśći głowne vśmierza y ſtrzykánie vſkramia.

Gorczycá.

Sinapis. Senff.

Rozdział VII.

A B Orczycá ieſt ſucha y ćiepła w czwartym ſtopniu / á ieſth dwoiáka / iedná ieſt kthorey naſienie zwierzchu ieſt troche przyczerwieyſze á wnatrz białe / Druga ieſth kthorey náſienie thák z wierzchu iáko y

wnatrz białe / iednáka moc máia / iedno iż pierwſza ieſt weitſzey oſtrośći. Ma być obieráná Gorczycá coby niebyłá zwiedła / iżgdy ia rozgryzieſz tedy wnatrz biała ieſt.

B ❡ Liśćie gorczyczne ieſt oſtrey mocy / thák iż ſie pryſzczy pod nia ćiáło / á nawiecey gdy ie zetrzeſz á zmieſzaſz z korzenim ománowym ſtártym á przyłożyſz ná gołe ćiáło / thedy po godzinie pecherze ſie wezdma z ktorych wodá poydzie / á ták náprzećiwko denney boleśći pomocno ieſt.

C ❡ Gdy thy prochy zmieſzaſz z oleykiem bobkowym / á pothym thym oleykiem pomáżeſz świerzb ábo kroſty grube / gina od tego / Toż thez boleśći ſledziony vśmierza / gdy ia thym oleykiem námáżeſz.

D ❡ Gdy korzeń gorczyczny świeży włożyſz ná bolacy zab / vſpokaia boł.

E ❡ Też ma moc potwierdzáiaca / trawiaca flegme mozgowa gdy ij kto bedzie żwał / ábo vczyń płokánie vſt z prochu korzenia gorczycznego / z prochu piretrowego / imbirowego / miodu rożánego k nim przylawſzy / wodki bábczáney społ warty / płocz ze ſobie thym vſtá ćiepło. Thoż też płokánie czopek vpadły podnośi / gdy ſobie czeſto bedzieſz vſtá płokał.

F ❡ Też gdy vczyniſz z gorczyce / z żołtkow iáiecznych á z trocha ſoli máść / á przyłożyſz iey ná żołzy rozchodza ſie pod nia.

G ¶ Też proch iey z imbirem zmieszany á w nos wstrzykniony/ czyni kichánie/ á thák ono kichanie iest dobre temu komu iest S. Wálántego niemoc/ ábo kto od pamieći odeydzie.

H ¶ Też gdy vczyniß plastr z náśienia gorczycznego/ z náśienia rućianego/ á z trocha oliwy ábo z gorczycznym oleykiem/ thym námáży tył głowy ogoliwßy włosy/ bowiem pámieć zginęła przywraca.

I ¶ Też náśienie gorczyczne z sokiem bożego drzewká zmießáne/ iest dobre lekárstwo ná párchowáta głowę y ná boleśći iey/ y też náprzećiwko boleśćiam nożnym/ dennym/ gdy tym námážeß/ ábowiem ćiagnie máteria ná wierzch/ á ták ia trawi y wysußa.

K ¶ Też gdy zmießaß proch z gorczycznego naśienia z bláywáśem/ z miodem/ z woda w ktoreyby były rozmacone pßeniczne otreby/ á gdy tym námážeß twarz/ wßystkie nieczystośći o niey spadza/ iáko flaki piegi y węgry.

L ¶ Też naśienie gorczyczne w occie wárzone iest dobre ná świerzb gruby ktory z ránkámi álbo z rospadlinámi bywa.

m ¶ Też wodá w ktoreyby byłá wárzoná gorczycá/ iest dobra náprzećiwko febram. Pandekta Auicenná powiádáia.

N ¶ Też naśienie gorczyczne z korzenim ománowym stłuczone/ á ná wrzod zebrány/ przyłożyć/ nátychmiast śię przepuknie.

O ¶ Też náśienie gorczyczne stłuczone á z octem zmießáne/ á ná mieysce vkąßone od jádowithego zwierzęćiá thák psá iáko y węžá przyłożone/ iad wyćiaga.

P ¶ Thoż náśienie ná proch stłuczone/ z miodem y z octem zmießáne á w vśćiech trzymáne/ boleśći zębow oddala.

Q ¶ Też náśienie gorczyczne stłuczone z figámi/ z kminem kramnym/ puchlyne z żywotá wypadza.

R ¶ Też gdy będzie námázány tył głowy gorczyca z gorzałka/ pámięć zginęła przywraca y niedobra z przyrodzenia potwierdza.

S ¶ Też sok gorczyczny bielmo z oká spadza.

T ¶ Też gdy ktory człowiek zgryzie dwie ziarnce gorczyce á dwie ziarnce pieprzu ná czczo/ tedy onego dniá nietrzebá mu śię bać nágłey śmierći/ ktora zowa Lekárze Apoplexia.

V ¶ Też gorczycá z winē pitá dychawice leczy.

Ráyska trawá álbo Wielbładowá plewá.

Squinantum vel Iuncus odoratus.

Camelshew.

Rozdział 212.

TEest ziele Squinantum zamorskie ktore zowa plewa wielbładowa/ bowiem wielbładowie to ziele rádzi iedza. Pandekta z Auicenna powiádáia/ iże to ziele w Arábiey bywa nálezione/ á białe iest nalepße. A

¶ Ma moc czyśćienia flegmy/ tho iest gdy ie z inßemi rzeczámi złaczyß/ iáko z páprotka ábo z lonka/ ábowiem ty rzeczy theż wyrzucáia flegme. B

¶ Ma wsobie nieiákie ćierpnienie/ á thák iest dobre náprzećiwko biegunkam. C

¶ Gdy kto pije wino w kthorymby było wárzono squinantum z páprotka/ z polna ruta ocukrowawßy troche/ iest vżytheczny syrop náprzećiwko opuchlinie ktora z zimney przyczyny pochodzi/ á kiedy vwárzyß w winie z pieprzē kurczy bolenie pietrch żył vśmierza. D

¶ Też boleśći máćice y wilkośći zbytnie wysußa/ á to gdy vwárzyß squinantum w wodzie ábo w winie z bábka/ z giczelnikiem/ á gdy śie w tym páni nápárzy/ thedy tákie párzenie pomaga náprzećiwko tym niedostátkom. Squinantum iest ziele podobne wodnemu Gałgánowi/ bez owocu ćiarnetto/ E

nego/ drugie ieſt ſquinantum z Arábiey kto
re ma dobra wonia/ ieſt lepßey mocy.

F ¶ Squinantum w winie vwárzone z byli⸗
ca/ á gdy tego ktora páni przyłoży ſobie čie⸗
pło ná dymioná/ niemoc przyrodzona y vry⸗ (ne pobudza.

G ¶ Też wino w ktorimby było
vwárzono to ziele z náſienim kopru włoſkie⸗
go/ vryne wywodzi. Korzeń iego ma w ſo⸗
bie čierpnienie/ á thák ſthad ma włoſnośč
krwie záſtánawiánia/ Serapio mowi.

H ¶ Kwiathki iego máte máia w ſobie čier⸗
pnienie/ máia moc zágrzewáiaca/ odmiek⸗
czáiaca/ y kámień łamiaca/ kruáwnice końce
ich othwiera vryne y chorobe przyrodzona
białych głow wywodzi/ thež wiátry trawi/
ktho krwia pluie/ y bolešciam żoładkowym (pomoc dáie.

I ¶ Oleiek Sqinánty ieſt dobry
náprzečiwko świerzbowi.

K ¶ Auicenna mowi/ ſquinantum ieſth čier⸗
pnace/ á dla tego kwiatki krew záſtánawiá
ia zbytnia z kadkolwiek wychodzi/ Pandec.

Weżownik.

Colubrina. Naterwurz.

Rozdział. 213.

A WEżownik ieſt čiepły y ſuchy/ ieſt
ziele kthorego korzeń ku lekárſt⸗
wam ieſt vżyteczny/ Pandecta
z powieśči Serápioná/ ktory po
wiáda iż Weżowik ieſt dwoiáki:
ieden wiethßy á drugi mnieyßy/ wiethßy ma
rośczki podobne weżowi/ álbo iże ma moc
náprzečiwko iádom/ ále mnieyßy weżownik
ma liśčie waſkie á długie Pandekta z po⸗
wieśči Galená Capitulo o weżowniku mo⸗
wi/ powiádáiac iż moc korzenia weżowniko
wego ieſt ſubtylnieyßa niż korzeń obraſkow/
ma w ſobie nieiáka oſtrośč y gorzkośč y thež
čierpnienie/ á ieſt čiepłe y ſuche w pierwßym
ſtopniu. Ma moc roſpadzáiaca y oczyß⸗
čiáiaca.

B ¶ Sok weżownikow zmießay z wodka roża
na/ á z ſtrocha bláywáſu/ wyſtaw ná ſłońce
przez trzy dni/ á thym lice námaczay/ ábo⸗
wiem biała twárz czyni y fláki z niey ſpadza.

C ¶ Thež ná fiſtułe ieſt dobry proch z korzenia
weżownikowego/ tho ieſt gdy ij zmießaß z
mydłem czarnym z ápteki/ á tego wpußczay
w fiſtułe/ bowiem rozßerza dziure tey to fi⸗
ſtuły/ á wyſußa ia bárzo dobrze áż do ſámey
kośči/ złe mieſo trawiac/ á potym y zła kość
może byč wyrzuconá pod čiáłem zgniłem.

D ¶ Też náprzečiwko Cáncerowi kthora ieſt
bolaczka bárzo ßkodliwa thák iż mieſo páda
gdzie ſie wkorzeni/ á ták weżmi prochu z te⸗
go korzenia weżownikowego dwie drágmie
wapná niegáßoneᵒ iedne drágme/ zmießay
ty rzeczy z trocha winá á z trocha octu/ á v⸗
czyń z tego iákoby kołaczek/ kthory vſuß do⸗
brze ná ſkorupie/ á vſußywßy vczyń z niego
proch/ ktory wpußczay w fiſtułe ábowie czy⸗
śči ráne wyiada zágniłośč/ á thák leczy ten (wrzod Cancer.

E ¶ Thež ku zbieraniu wrze⸗
dzienice y ku przepußczeniu iey/ ku wywie⸗
dzieniu choroby przyrodzoney białych głow/
zielone liśčie tego weżowniká wárzone w o⸗
leiu/ á teᵒ przyłoż ná wrzedzienice/ zbierze
ſie ropá pod tym plaſtrem á gdy vczyniß czo⸗
pek z tego plaſtru á włożyß ij ná noc do má⸗
čice dla porußenia choroby przyrodzoney/
ná tho pomaga.

F ¶ Thež korzenie weżownikowe wyczyśčia z
niecżyſtośči flegmiſtych grubych/ ielitá y żo⸗
ładek á zwłaßczá wino w ktorymby był wá⸗
rzony weżownik z ielenim iezykiem/ otwiera
y wyczyśčia zátkánia y wßelkie niecżyſtośči
flegmiſte z wątroby/ z ſleżiony y z nerek/ ábo
wiem grube niecżyſtośči ſubtylnemi czyni/
Woyčiech o mocách ziół mowi/ thák vczy⸗
/ zákopay weżownik ſkoniczen do ziemie á be⸗
da robaki ſthego/ z kthorych robakow gdy
vczyniß proch a włożyß go w kágániec gorá⸗
iacy/

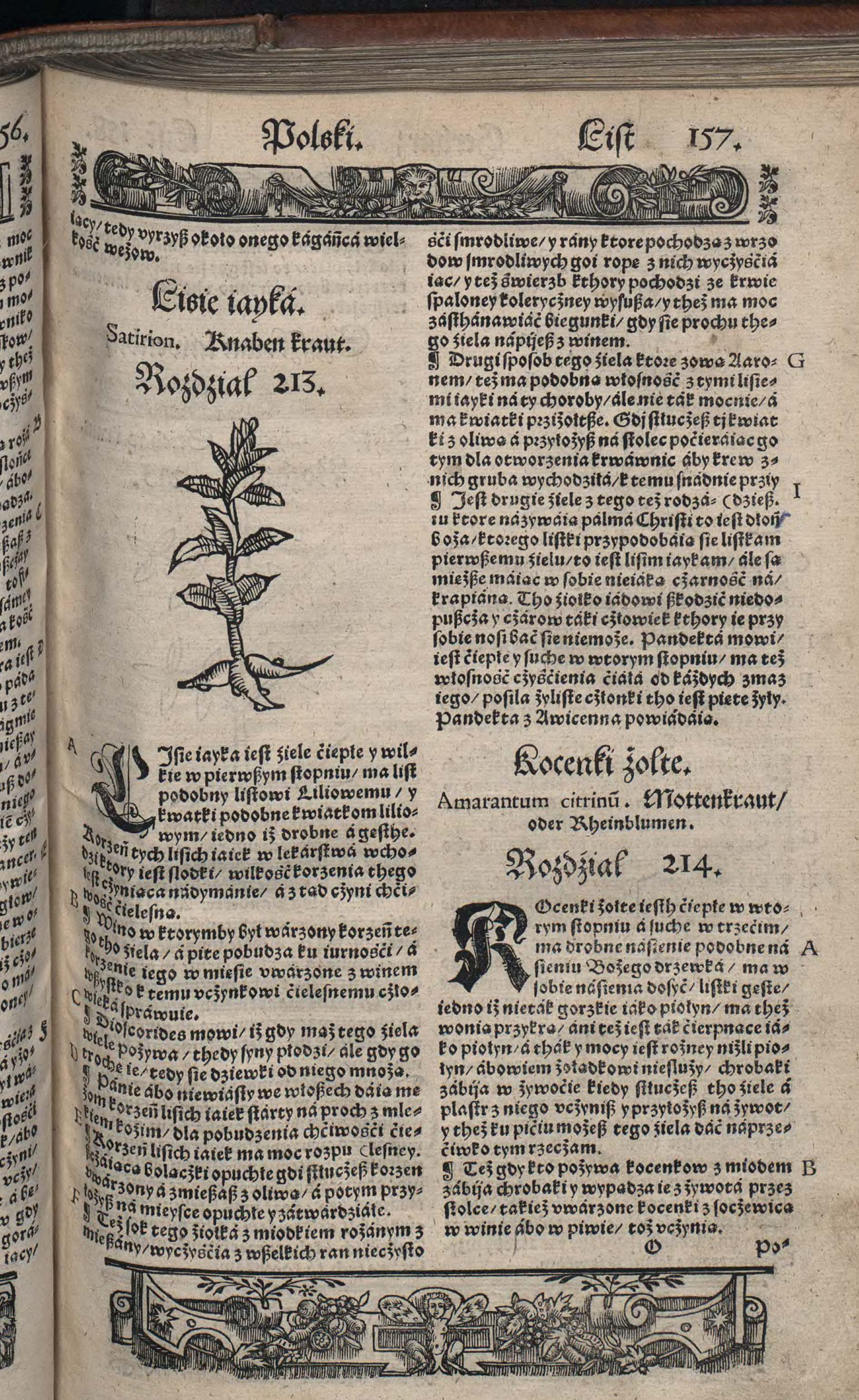

iacy/ tedy vyrzyß okolo onego kágáńcá wiel-koſć wezow.

Liſie iayká.

Satirion. Knaben kraut.

Rozdział 213.

A Liſie iayka ieſt ziele ćiepłe y wilkie w pierwßym ſtopniu/ ma liſt podobny liſtowi Liliowemu / y kwatki podobne kwiatkom liliowym/ iedno iż drobne á geſthe.
Korzeń tych liſich iaiek w lekárſtwá wchodzi ktory ieſt słodki/ wilkoſć korzenia thego ieſt czyniąca nádymánie/ á z tad czyni chćiwoſć cieleſna.

B ¶ Wino w ktorymby był wárzony korzeń tego tho ziela / á pite pobudza ku iurnoſći / á korzenie iego w mieſie vwárzone z winem wßyſtko k temu vczynkowi cieleſnemu człowieká ſpráwuie.

C ¶ Dioſcorides mowi/ iż gdy mąż tego ziela wiele pożywa / thedy ſyny płodzi/ ále gdy go troche ie/ tedy ſie dziewki od niego mnożą.

D ¶ Pánie ábo niewiáſty we włoßech dáia mężom korzeń liſich iaiek ſtárty ná proch z mlekiem kozim/ dla pobudzenia chćiwośći cieleſney.

E ¶ Korzeń liſich iaiek ma moc rozpuſzczáiąca bolaczki opuchłe gdi ſtłuczeß korzen vwárzony á zmießaß z oliwą/ á potym przyłożyß ná mieyſce opuchłe y zátwárdziáłe.

F ¶ Też ſok tego ziołká z miodkiem rożánym zmießány/ wyczyśćia z wßelkich ran nieczyſtośći ſmrodliwe/ y rány ktore pochodzą z wrzodow ſmrodliwych goi rope z nich wyczyśćiáiac/ y też świerzb kthory pochodzi ze krwie ſpaloney koleryczney wyſußa/ y thez ma moc záſthánawiáć biegunki/ gdy ſie prochu thego ziela nápíjeß z winem.

G ¶ Drugi ſpoſob tego ziela ktore zową Aaronem/ też ma podobną włoſność z tymi liſiemi iayki ná ty choroby/ ále nie ták mocnie/ á ma kwiatki przizołtße. Gdi ſtłuczeß tij kwiatki z oliwą á przyłożyß ná ſtolec poćieráiac go tym dla otworzenia krwáwnic áby krew z nich gruba wychodziłá/ k temu ſnádnie przij.

I ¶ Jeſt drugie ziele z tego też rodzá- (dzieß.ju ktore názywáia pálmá Chriſti to ieſt dłoń boża/ ktorego liſtki przypodobáia ſie liſtkam pierwßemu zielu/ to ieſt liſim iaykam/ ále ſą mieżße máiac w ſobie nieiáką czarnoſć ná/krapiáną. Tho ziołko iádowi ßkodzić niedopußcza y czárow táki człowiek kthory ie przy ſobie noſi bać ſie niemoże. Pandektá mowi/ ieſt ćiepłe y ſuche w wtorym ſtopniu/ ma też włoſność czyśćienia ćiáłá od káżdych zmaz iego/ poſila żyliſte członki tho ieſt piete żyły. Pandekta z Awicenną powiádáią.

Kocenki żołte.

Amarantum citrinū. Mottenkraut/ oder Rheinblumen.

Rozdział 214.

Kocenki żołte ieſth ćiepłe w wtorym ſtopniu á ſuche w trzećim/ ma drobne náſienie podobne ná A ſieniu Bożego drzewká / ma w ſobie náſienia doſyć/ liſtki geſte/ iedno iż nieták gorzkie iáko piołyn/ ma thez wonią przykrą/ áni też ieſt ták ćierpnące iáko piołyn/ á thák y mocy ieſt rożney niżli piołyn/ ábowiem żołądkowi nieſłużу/ chrobaki zábija w żywoćie kiedy ſtłuczeß tho ziele á plaſtr z niego vczyniß y przyłożyß ná żywot/ y thez ku pićiu możeß tego ziela dáć náprzećiwko tym rzeczam.

B ¶ Też gdy kto pożywa kocenkow z miodem zábija chrobaki y wypadza ie z żywotá przez ſtolce/ takież vwárzone kocenki z ſoczewicą w winie ábo w piwie/ toż vczynią.

C ❡ Popiol Kocenkowy z oleykiem kocenkowym abo z migdalowym oleykiem zmieszány spolem/ á tym glowe párchowáta máży/ ábowiem párchy gina od tego.

D ❡ Oleiek sam kocenkowy ná brodzie wlosy rośći kiedy nim námażesz brode.

E ❡ Też gdy vwárzysz kocenki zolthe á przylożysz ná mieysce zápalone/ thedy sie niedopuszcza czynic bolaczek iádowitych/ iáko sa herpestyomená y Carbunculosá.

F ❡ Też ná tuske ktora sie czyni ná bialośćiách ocznych/ párá z thego ziela vwárzonego w rożáney wodce/ á nád ona párá trzymay oko chore/ bowiem z niego tuske spadza.

G ❡ Też wino w ktorymby bylo wárzono tho ziele/ ćiezkość z pierśi wypadza.

H ❡ Też gdy kocenki vwárzysz z piolynkiem w prostey wodzie/ á oslodziwszy troche day sie tego ćiepło náczczo nápić/ ábowiem chrobaki z żywotá wypadza y morzy ie.

I ❡ Thez wino w ktorym bedzie wárzono tho ziele z bylica á znásieniem piotruszczánym/ vryne y chorobe przyrodzona pániam ku wyśćiu pobudza.

K ❡ Też oleiek kocenkow zoltych iest dobry ná przećiwko zimnu zbytniemu kthore bywa w febrách gdy tym obyczáiem námażesz ćiepło grzbieth álbo pulsy v rak y v nog godzine

L ❡ Też oleiek tego ziela iest dobry ná vkaszenie weżá y inszych iádowithych (przed febra.

m ❡ Też wino w ktorymby byly vwárzone kocenki z drágánthem zágrzewa pierśi / ále masz ocukrowáć izby bylo slodko. (zwierzat.

N ❡ Też iest to ziele dobre náprzećiwko rzezakowi y ná zátkánie sledziony y watroby przylożywszy troche ielenich iezykow.

❡ Też gdy chory z niemocy zmaga/ tedy posila żyly piete/ to iest gdy sie nápijesz wody w ktoreyby bylo wárzono tho ziele z láwendo wespolek.

Szyszkowa láwendá.

Sticados Arabicum. Stichas kraut.

Rozdział 215.

Szyszkowa Láwendá / ácz y we wloszech iusz rośćie / wszákże nalepsza iest Arábska / ćiepłe to ziele y suche w stopniu trzećim wedlug Pandekty. Ale Mesue powiáda ie być ćiepłe w pierwszym / á suche w wtorym/ má też w sobie zimność/ dla kthorey ćierpnie/ á ćiepłość czyni/ w nim gorzkość z ostrośćia/ ktora w nim wietsza/ á tak ćieńczy/ rozpadza/ otwiera/ y oćiera wszystkie plugástwá/ záchowywa od gnićia/ ćierpnośćia serce sili/ piete żyly mocni/ y kthemu trzewá.

B ❡ Ci ludzie ktorzy máia w sobie zbytek kolery á zwlasczá w żolądku/niemáia tego ziela pożywáć/ ábowiem porusza sie w nich tha wilkość/ á czyni gwaltowne wrácánie y zápalenie niemáte we wszysthkim ćiele. Ma moc otwieráiaca żywot y stolce czyni iedno izbárzo lekko / á ták masz k temu zielu przyczynić soli oczkowátey / álbo mirobolanow Indyiskich / kthore rzeczy vmocniáia moc spráwe tych to kocenkow.

C ¶ Ty kocenki z Arabiey przywożone/ kthore też v nas rosta w ogrodách ſiáne/ wywodza Melánkolia z człowieká y flegme/ á thák mozg y piete żyły cżyścia/ á przetho ſa bárzo dobre ná niedoſtátki głowne.

D ¶ Tey láwándy dobra garzć/ rozynkow drobnych pot gárzći/ mirobolanos z ápteki dwie drágmie/ á przetłukßy thych rzecży troche w możdżerzu/ námocżie w ſerwatce iżeby thák przez noc ſtáły/ á potym przecedź/ á przecedziwßy weżmi lektwarzu z ápteki Diafinico nis ábo káſsyey dwie drágmie/ rozmeć cżyśćie ten lektwarz w tey ſerwatce/ á day trunek ćiepło wypić ná świthániu dla wywiedzienia melánkoliey y flegmy.

E ¶ Też gdy vcżyniß nápárzenie głowy z tego żiela/ z maierané/ z ſpiki celtiki/ vwárzywßy ty rzecży ſpołem w proſtey wodzie/ tedy boleśći głowne niewymownie vſmierza/ á zwłaßcżá ktore z zimney przycżyny przychodza.

F ¶ Też oleiek tey láwándy mozg potwierdza y piethe żyły y kośći zágrzewa á prawie ie ożywia/ á gdy ſie komu nos zátka niecżyſtośćiámi grubemi/ thedy gdy ſkłoniß głowe ná páre iego/ otwiera dziurki zátkáne y oddech głowie noſem cżyni.

G ¶ Też wino tey láwendy á ielenich iezykow troche k nim/ cebule morſkiey przycżyniwßy/ otwiera á wypadza niecżyſtośći od ſledziony y od watroby/ y inßych wnetrznośći/ boleśći żył pietych káżdych y członkowych/ wßelkim obycżáiem vżywáne/ oddala to żiele/ cżego Meſue y Serapio ſa ſwiádkowie.

Gromowe korzenie.

Aſparagus. Spargen.

Rozdział 216.

A Gromowe korzenie ieſth ćiepłe y ſuche/ moc ma otwieráiaca záthkánia ſledziony/ y watroby/ y nerek/ Thez ma moc oćieráiaca/ á nawiecey náſienie weſpołek z korzenim.

¶ Gdy vwárzyß korzeń tego żiela á ocukrowawßy nápiy ſie oney wody/ oddala ćießkie pußcżánie vryny/ y żołta niemoc y denna boleść/ gdy bedzie tho korzenie w winie vwá- (rzono. B

¶ Też gdy ie w winie vwárzyß z pi- retrum/ á tym winem vſtá ſobie wypłocżeß/ bolenie zebow oddala. C

¶ Też gdy go powárzyß dobrze w wodzie/ á potym ſie go nápiieß/ tedy żywot otworzy/ y też vrynę ku wyśćiu pobudza. D

¶ Też gdy ie vwárzyß w winie/ á onym winem omyieß mieyſce od weżá vkaßone/ tedy iad wyćiaga y goi. E

¶ Też náſienie iego ieſt podobne w mocy korzeniowi/ powiádáia iżby moc korzenia ſpáragowego pſy iádem ſwym zábiiáłá. F

¶ Powiádáia niekthorzy/ gdy rogi ſkopowe beda zákopáne w żiemi/ tedy z onych rogow wyrośćie to żiele gromowe. Ma też moc oddaláiaca boleśći biodr ktore pochodza z flegmy wielkiey y z wiátrow/ też kłoćie kthore bywa w żywoćie oddala/ ábowiem żywot odmiekcża/ iedno iże zgáge cżyni gdy go ktho (wiele pożywa. G

¶ Korzenie z náſienim żie- la gromowe° ieſt pobudzáiace vryny/ iedno iż trudne ku ſtrawieniu/ y teß oćiera niecżyſtośći z żoładká/ nie bárzo zágrzewa áni teß chłodzi/ á ták y z nerek y teß z watroby záthkánie flegmiſte wypadza/ á zwłaßcżá náſienie/ Pand: z Serapi: mowia/ ále Plateari. mowi iżby to żiele było ćiepłe y ſuche w trzećim ſtopniu/ thák korzeń iáko y náſienie godza ſie ku lekárſtwam. H

¶ Też wierzchy tego żiela niżli náſienie z ſiebie wypußcża/ gdy ie vwárzyß z mieſem ábo I

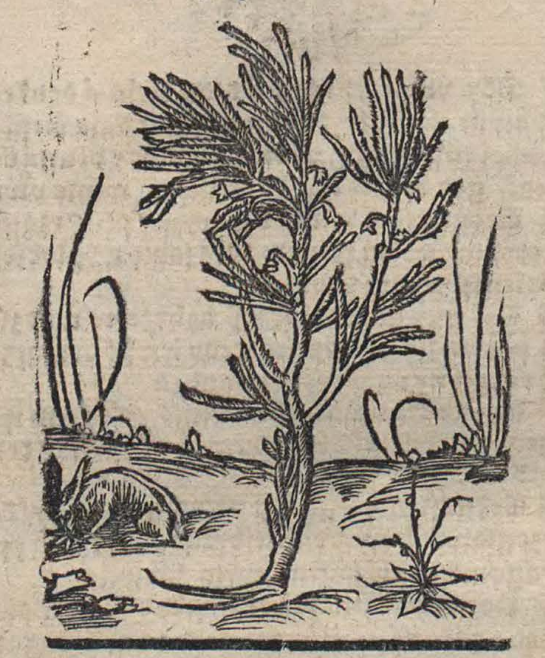

z proſta woda/ thedy zátkánie watrobne otwiera/ y thež čießkošč pußczánia wody ábo kto iey niemože mieč/ pomaga tho známienicie/ y tež bolešči zoladkowe y inßych wnetrznošči oddala táka wodá/ takież y náſienie przečiw thym tho chorobam ieſth bárzo pomocne/ kthore može być w ſwoiey mocy záchowáne przez cáły rok.

Sábiná ábo Sáwiná.

Sauina. Seuenbaum.

Rozdział 217.

A Sáwiná ieſt čiepła y ſucha/ w trzečim ſtopniu/ iedno liščie tey tho ſáwiny ku lekárſtwam ſie godzi.

B ¶ Gdy vwárzyß ſáwine w winie á tego ſie bedzieß nápijał/ thedy bolešči žołądkowe y kłočie w máłych ielitách vſpokaia/ y rzezak odpadza.

C ¶ Tež ſáwiná vwárzoná z náſienim włoſkiego kopru/ z liſty wyſokiego ſlazu w winie/ á gdy przyłožyß ná łono ábo ná dymioná/ vryne wywodzi ktho iey mieč niemože/ y rzezánie oddala/ y tež bolešči mecherzowe vlžewa.

D ¶ Sáwiná ma moc pobudzáiaca y roſpadzáiaca złych niecžyſtošči/ á nawiecey gdy vczyniß z niey párzenie vwárzywßy ia/ tedy y chorobe pániam przyrodzona mocnie wywodzi/ y takież łožyſko dziecece z nich wyrzuca kiedy ia w oliwie vwárzyß á przyłožyß ná má cice.

¶ Tež kto ma chčiwošč ná ſtolce á nie može ich mieč/ thedy vwárzywßy ſáwine z dziewána w winie á te° ſobie przyłož ná ſtolec čiepło/ ábo vſádow ſie ná thym/ pomože dobrze ku ſtolcowi przyrodzonemu.

¶ Tež náprzečiwko ſwierzbowi proch vczyniony z ſáwina/ zmießány z ſiárczánym prochem/ z litárgiriũ/ z ſokiem kobyle° ßczawiu przyczyniwßy wieprzowego ſádłá/ á z tego vczyń máść/ á ta máſčia mážy krošty tedy zginą.

¶ Tež gdy bedzie vwárzoná ſáwiná z bukwicą w winie/ á tego winá w nos wpuśćiß čiepło/ tedy ryme vlecža ktora z zimney przyczyny pochodzi/ Pandektá powiáda o tym.

¶ Tež ſok ſáwiny z miodem zmießány/ wyſußa niecžyſtošči zágnite z ran y z kroſt ſmrodliwych ktore pſuia čiáło zdrowe gryzac ie á iedząc.

¶ Dla ſwoiey ſubthylnošči przyrodzoney wiecey wywodzi rzecžy przyrodzone pániam nižli ktore inße ziele/ iedno ktho go czeſto požywa/ tedy táki ze krwia vryne mieſwa y płod zábija w žywočie á vmárły wypądza mocnie z žywotá/ Serápio powiáda.

¶ Tež liſtki tego ziela ſttucžone á z octhem zmießáne/ przyłožone ná ráne ktora bywa ze wrzodu/ czyšči ia y ſtula brzegi.

¶ Tež wodá w ktoreyby byłá vwárzoná ſáwiná z bláywáſem/ ſinošči z čiáłá ſpądza/ ſtrupy tež goi ktore z palenia ogniſtego bywáią.

Rozchodnik wietßy.

Semperuiua. Hauſwurcz.

Rozdział. 218.

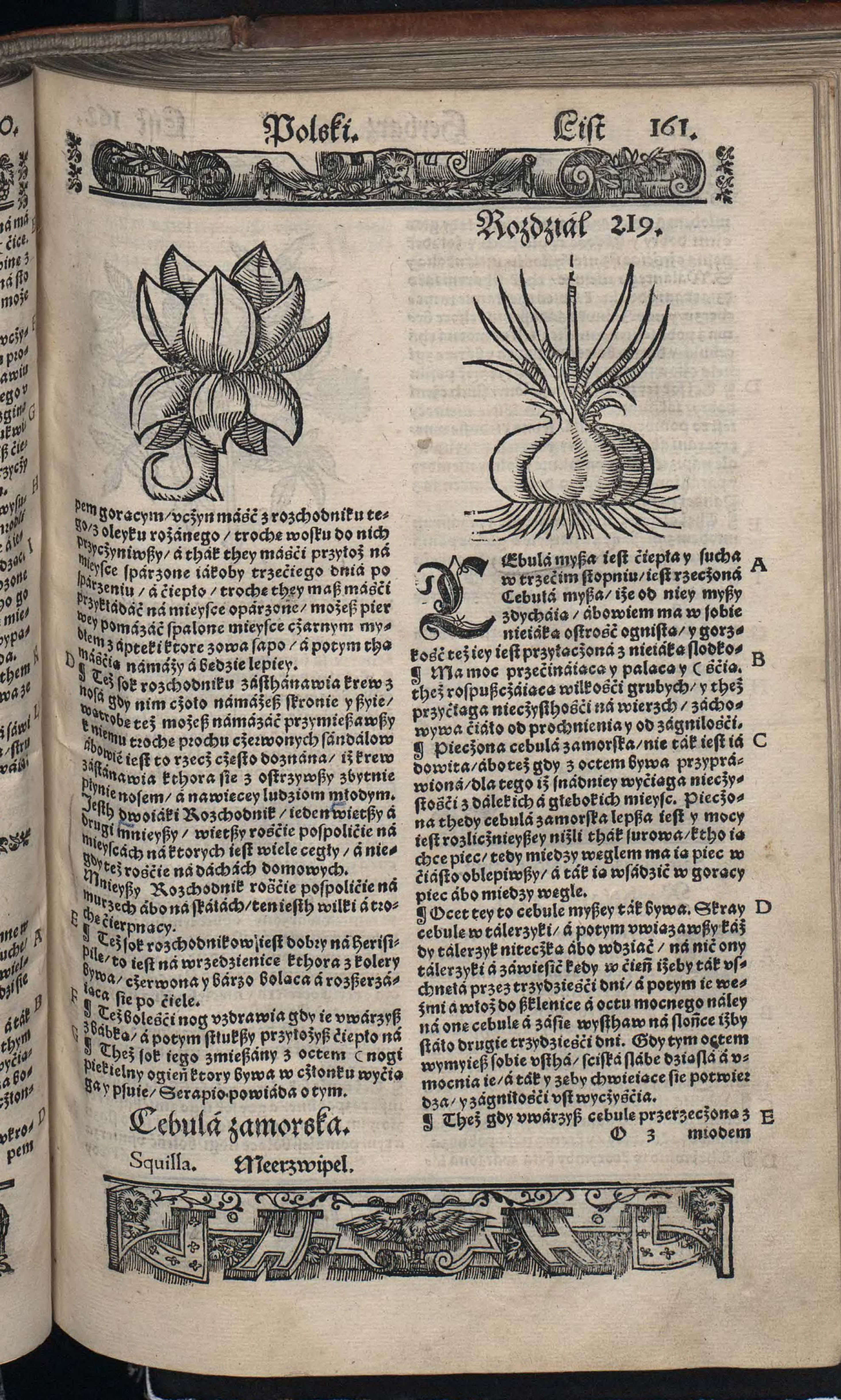

TEſth Rozchodnik ziele zimne w trzečim ſtopniu/ á troche ſuche/ poki ieſt świeže pothy ieſt wielkiey mocy/ ále ſuche niegodzi ſie ku lekárſtwu.

¶ Ma moc chłodząca y záziebiáiaca/ á ták gdy ie ſttucžeß á z octem zmießaß á pothym ná mieyſce zápalone przyłožyß/ ogień wyčiąga y ono mieyſce chłodzi/ á ták vſmierza bolešči wypadząiac zápalenie ogniſte z członkow.

¶ Tež gdy ſie kto ogniem ſpárzy álbo vkropem

Rozdział 219.

pem goracym/vczyn máść z rozchodniku te- go/z oleyku rożánego / troche woſku do nich przyczyniwßy/ á thák they máśći przyłoż ná mieyſce ſpárzone iákoby trzećiego dniá po ſpárzeniu / á ćiepło / troche they maß máśći przykłádáć ná mieyſce opárzone/ możeß pier wey pomázáć ſpalone mieyſce czarnym my- dłem z ápteki ktore zowa ſapo / á potym tha máśćia námáżY á będzie lepiey.

D ❡ Też ſok rozchodniku záſthánawia krew z noſá gdy nim czoło námáżeß ſkronie y ßyie/ watrobe też możeß námázáć przymießawßy k niemu troche prochu czerwonych ſándálow ábowié ieſt to rzecz czeſto doznána/ iż krew záſtánawia kthora ſie z oſtrzywßy zbytnie płynie noſem/ á nawiecey ludziom młodym. Jeſth dwoiáki Rozchodnik / ieden wietßy á drugi mnieyßy / wietßy rośćie poſpolićie ná mieyſcách ná ktorych ieſt wiele cegły / á nie- gdy też rośćie ná dáchách domowych. Mnieyßy Rozchodnik rośćie poſpolićie ná murzech ábo ná ſkáłách/ten ieſth wilki á tro- che ćierpnacy.

E ❡ Też ſok rozchodnikow/ieſt dobry ná heriſi- pile/ to ieſt ná wrzedzienice kthora z kolery bywa/ czerwona y bárzo bolaca á rozßerzá- iaca ſie po ćiele.

F ❡ Też boleśći nog vzdrawia gdy ie vwárzyß z bábka/ á potym ſtłukßy przyłożyß ćiepło ná

G ❡ Thez ſok iego zmießány z octem (nogi piekielny ogień ktory bywa w członku wyćia- ga y pſuie/ Serapio powiáda o tym.

Cebulá zamorska.

Squilla. Meerzwipel.

A Cebulá myßa ieſt ćiepła y ſucha w trzećim ſtopniu/ ieſt rzeczona Cebulá myßa/ iże od niey myßy zdycháia / ábowiem ma w ſobie nieiáka oſtrość ogniſta/ y gorz- kość też iey ieſt przyłaczona z nieiáka ſłodko-

B ❡ Ma moc przećináiaca y palaca y (śćia. thez roſpußczáiaca wilkośći grubych/ y thez przyćiaga nieczyſthośći ná wierzch / zácho- wywa ćiáło od prochnienia y od zágniłośći.

C ❡ Pieczona cebulá zamorſka/nie ták ieſt iá dowita/ábo też gdy z octem bywa przyprá- wioná/dla tego iż ſnádniey wyćiaga nieczy- ſtośći z dálekich á głebokich mieyſc. Pieczo- na thedy cebulá zamorſka lepßa ieſt y mocy ieſt rozliczniey ßey nizli thák ſurowa/ktho ia chce piec/ tedy miedzy weglem ma ia piec w ćiáſto oblepiwßy/ á ták ia wſádzić w goracy piec ábo miedzy wegle.

D ❡ Ocet tey to cebule myßey ták bywa. Skray cebule w tálerzyki/ á potym vwiazawßy káż dy tálerzyk niteczka ábo wdziać / ná nić ony tálerzyki á záwieſić kedy w ćień iżeby ták vſ- chnetá przez trzydzieśći dni/ á potym ie we- zmi á włoż do ßklenice á octu mocnego náley ná one cebule á záſie wyſthaw ná słońce iżby ſtáło drugie trzydzieśći dni. Gdy tym octem wymyieß ſobie vſthá/ ſciſká ſłábe dziasłá á v- mocnia ie/á ták y zeby chwieiace ſie potwier dza/ y zágniłośći vſt wyczyśćia.

E ❡ Thez gdy vwárzyß cebule przerzeczona z

miodem á z woda / á daß sie nápić / tedy glos czyni dobry y lekkość w piersiách y żołądek posila czyściąc ij z nieczystości / melánkolia y S. Wálantego niemoc / thák stárym iáko dziatkam oddala / kámień thez łamie w mechierzu / y náprzećiwko zádußeniu ktore bywa z podniesienia máćice iest pomocná thá cebulá / y denna boleść wypadza y bárwe zgi nełą człowiekowi przywráca / y wzrok posila

D ¶ Też sok iey w vcho wpußczony / słuch czyni dobry / iákmiarz y ná innych wiele niemocy iest to pomocna cebulá / iedno kiedy sie wnetrze ráni ábo rospádliny tedy iest ßkodliwa / ále náprzećiwko opuchlinie y żołtey niemocy y párálizowi iesth bárzo dobra. Auicenná z Pandekta mowia.

E ¶ Thez oleiek z morskiey cebule z przásnym miodem zmießány ná párßywa głowe pomázány / włosy vraßcza y párchow niedopußcza

F ¶ Ocet tey cebule kthory w áptekách máia / ná dycháwice y ná káßel iest dobry / zágniłośći dziąsł goi w vśćiech dzierżány.

G ¶ Nád ktorym domem tá zamorska cebulá bedzie záwießoná / iadowići chrobacy vćiekáia od domu tákiego.

H ¶ Też gdy bedzie tá cebulá w winie vwárzo ná iest bárzo dobre to wino / bowiem posila wnetrznośći / watrobe zápalona y záplugáwiona czyśći / y boleśći wnetrzne vśmierza.

Bez.

Sambucus. Holderbaum.

Rozdział 220.

A Bez iest ćiepły y suchy w trzećim stopniu / ma moc otwieráiaca / wypadzáiaca / y rozganiáiaca / y też pot czyniaca.

B ¶ Listy bzowe sa wilkie / gdy ie stłuczeß z octem á z oliwa y przyłożyß ich ná świerzbiączke álbo ná gnoiste lißay / álbo ná twarz krostáwa / iest wielkiey pomocy / ábowiem wysußa y rozpadza ony krosty / ták goi.

C ¶ Wonia thylko kwiatkow bzowych czyni bolenie głowy ludziom ćiepłego przyrodzenia iáko sa koleryey / y krew z nosá pobudza.

D ¶ Thez wino w ktorym by było wárzoná lá-

wándá ze bzem / thedy tho wino pithe rymtrawi kthora z źimney przyczyny pochodzi / ábo z strony flegmy / á nawiecey w ludziach kthorzy sa źimnego przyrodzenia.

E ¶ Też oleiek z kwiatkow bzowych iest dobry wilkośćiam źimnym panuiacym w piethych żyłách / wonia tego oleyku / áczkolwiek czyni bolenie głowy / á wßákoß rozpadza máteria z ktorey boleść pochodzi głowy / czyni też rumiánosć ná licu gdy go kto czesto wonia.

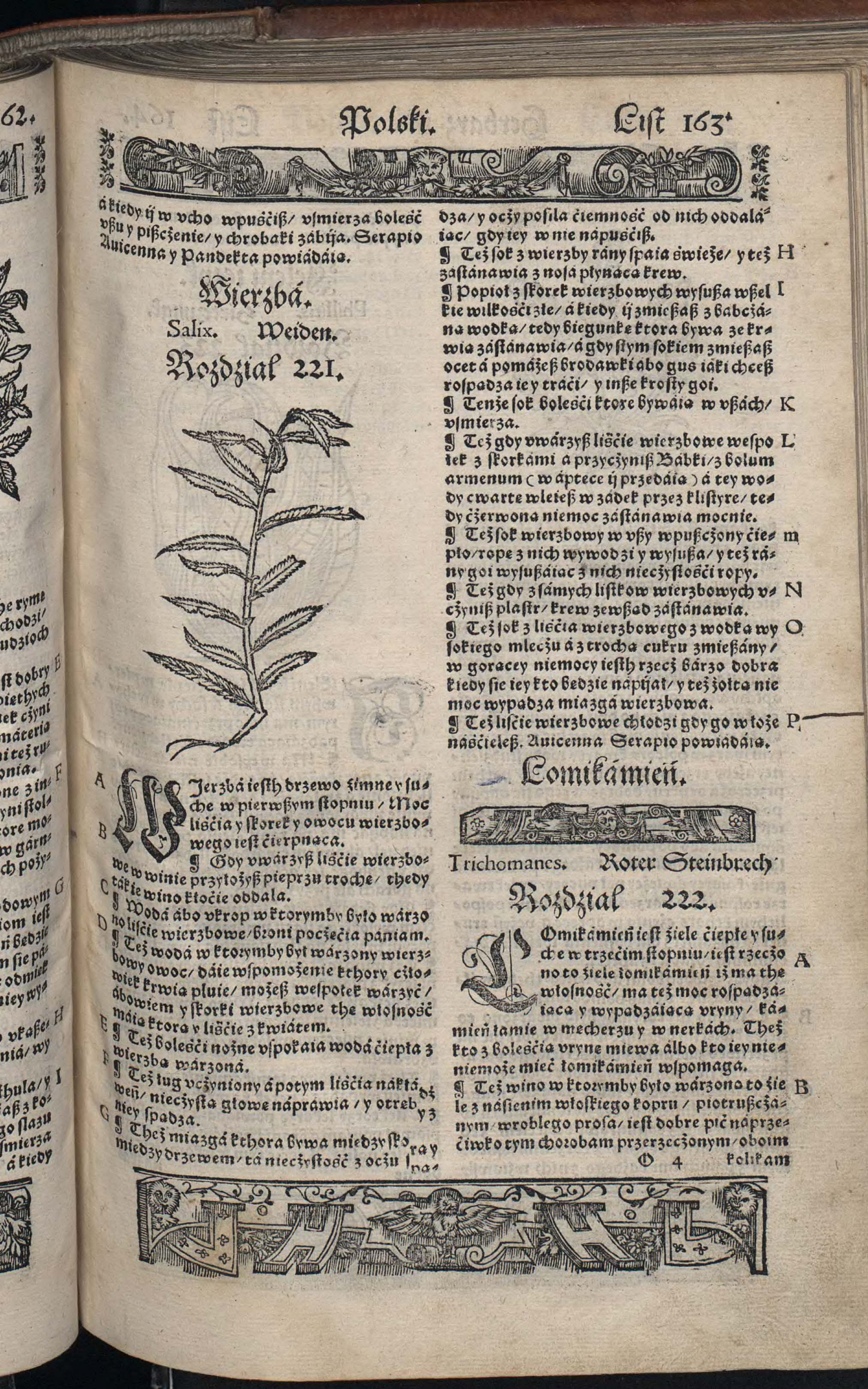
F ¶ Liśćie bzowe gdy bedzie vwárzone z inßym iarmużem á bedzie iedziono / czyni stolce / tákże y wierzchy bzowe czynia / ktore może długo chowáć vsußone zátkawßy w gárncu / á gdy potrzebá purgácyey / tedy ich pożywáć odmiekczywßy oliwa.

G ¶ Korzeń bzowy z korzeniem chebdowym w winie vwárzony / opuchłym ludziom iest dobre lekárstwo / á zásie gdy ten korzeń bedzie z bjelica vwárzony w wodzie á ná tym sie pári vsadowi ćiepło / twárdość máćice odmiekcza y też ia otwiera y nieczystośći z niey wypadza y łożysko wymiáta.

H ¶ Sok tego iest dobry náprzećiwko vkaßeniu psá wśćiekłego / y spalenie od ogniá / wyćiaga y goi.

I ¶ Też tenże sok czerni włosy fistule sthula / y inße rozpádliny / á gdy sok iego zmießaß z kozłowim łoiem / á trochę soku wysokiego słazu á tym pomażeß bolace nogi / boleść vśmierza á kiedy

á kiedy ij w vcho wpuśćiß/ vſmierza boleść vßu y pißczenie/ y chrobaki zábija. Serapio Auicenna y Pandekta powiádáia.

Wierzbá.

Salix. Weiden.

Rozdział 221.

A B Wierzbá ieſth drzewo źimne y ſuche w pierwßym ſtopniu / Moc liśćia y ſkorek y owocu wierzbowego ieſt ćierpnaca.

❡ Gdy vwárzyß liśćie wierzbowe w winie przyłożyß pieprzu troche/ thedy táki
C ie wino kłoćie oddala.

D ❡ Wodá ábo vkrop w ktorym by było wárzono liśćie wierzbowe/ broni poczęćia paniam.

❡ Też wodá w ktorymby był wárzony wierzbowy owoc/ dáie wſpomożenie kthory człowiek krwia pluie/ możeß weſpołek wárzyć/ ábowiem y ſkorki wierzbowe the własność máia ktora y liśćie z kwiátem.

E ❡ Też boleśći nożne vſpokaia wodá ćiepła z wierzba wárzoná.

F ❡ Też ług vczyniony á potym liśćia nákłá|dź weń/ nieczyſta głowe náprawia / y otreb|y z niey ſpadza.

G ❡ Thež miazgá kthora bywa miedzy ſko|ray miedzy drzewem/ tá nieczyſtość z oczu |na- dza/ y oczy pośila ćiemność od nich oddaláiac/ gdy tey w nie nápuśćiß.

H ❡ Też ſok z wierzby rány ſpaia świeże/ y też záſtánawia z noſá płynaca krew.

I ❡ Popioł z ſkorek wierzbowych wyſußa wßelkie wilkośći złe/ á kiedy ij zmießaß z babczána wodka/ tedy biegunke ktora bywa ze krwia záſtánawia/ á gdy ſtym ſokiem zmießaß ocet á pomáżeß brodawki abo gus iáki chceß roſpadza iey tráći/ y inße kroſty goi.

K ❡ Tenże ſok boleśći ktore bywáia w vßách/ vſmierza.

L ❡ Też gdy vwárzyß liśćie wierzbowe weſpołek z ſkorkámi á przyczyniß Bábki/ z bolum armenum (w áptece ij przedáia) á tey wody ćwarte wleieß w zádek przez kliſtyre/ tedy czerwona niemoc záſtánawia mocnie.

m ❡ Też ſok wierzbowy w vßy wpußczony ćiepło/ rope z nich wywodzi y wyſußa/ y też rány goi wyſußáiac z nich nieczyſtośći ropy.

N ❡ Też gdy z ſámych liſtkow wierzbowych vczyniß plaſtr/ krew zewßad záſtánawia.

O ❡ Też ſok z liśćia wierzbowego z wodka wyſokiego mleczu á z trocha cukru zmießány/ w goracey niemocy ieſth rzecz bárzo dobra kiedy ſie iey kto bedzie nápijał/ y też żołta niemoc wypadza miazgá wierzbowa.

P ❡ Też liſćie wierzbowe chłodzi gdy go w łoże náśćieleß. Auicenna Serapio powiádáia.

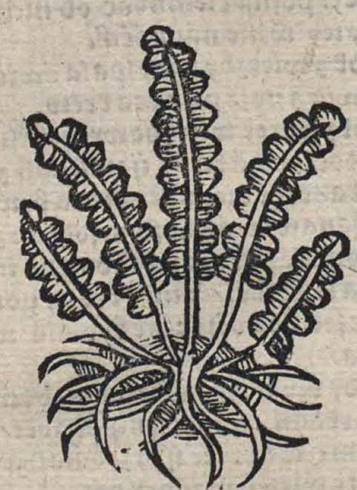
Łomikámień.

Trichomanes. Roter Steinbrech.

Rozdział 222.

Łomikámień ieſt źiele ćiepłe y ſuche w trzećim ſtopniu/ ieſt rzeczono to źiele łomikámień iż ma the własność/ ma też moc roſpadzáiaca y wypadzáiaca vryny/ kámień łamie w mecherzu y w nerkách. Theż kto z boleśćia vryne miewa álbo kto iey niemoże mieć łomikámień wſpomaga. A

B ❡ Też wino w ktorymby było wárzono to źiele z náśienim włoſkiego kopru / piotrußczánym/ wroblego proſa/ ieſt dobre pić náprzećiwko tym chorobam przerzeczonym/ oboim

kolikam ieſt vżyteczne pićie/ á k themu theż proch z thego ziela w iáiu dány ku iedzeniu/ ieſt bárzo dobry y pomocny/ ábo vczyń ſyrop tym obyczáiem ktory ieſt wietßey mocy na ty niemocy przerzeczone. Weżmi ziela łámiká- mienia/ polney dryakwie/ ſkoczku/ káżde° po gárzći/ kwiathkow borágowych fiołkowych rozynkow drobnych/ káżdego z nich pol łotá/ náſienia włoſkiego kopru/ piotrußczánego/ opichowe° wroblego proſá/ hányżu/ lákryci- ey/ káżdego z nich po dwie drágmie. Ty rze- czy to ieſt náſienie maß przetłuc troche á po- tym warz w połtory kwarty wody ſtudzien- ney ážeby trzećia cześć wywrzáłá/ pothym przecedź á ocukruy dobrze/ á tego ſie nápiiay po trunku po ránu y ná noc. A gdy iuż wypi- ieß ten ſyrop/ tedy weżmieß the purgácya ná świtániu ábo po połnocy. Weżmi benedicte láxátiue/ diafiniconis/ káżdego po dwie drá- gmie/ káſsyey świeżey poł vncyey/ ty lektwa- rze roſpuść z vwarzenim ćwikłnym á poſpo- lithym kthore czynia w áptece á vczyń tru- nek/ á názáiutrz dla poſilenia weżmieß dia- ciminum kołaczki z áptéki.

A gdyby żywoth bolał ábo ielitá/ thedy dyál- tea pomázuy/ vznaß pomoc wielka.

B ❡ Też wino w ktorymby było vwárzono to ziele z kwiećim bágniſkowym/ ieſt dobre pić ná przećiwko zátkániu y boleśći lewego boku/ gdzie ieſt ſledzioná/ y wątrobe chora wſpo- (maga

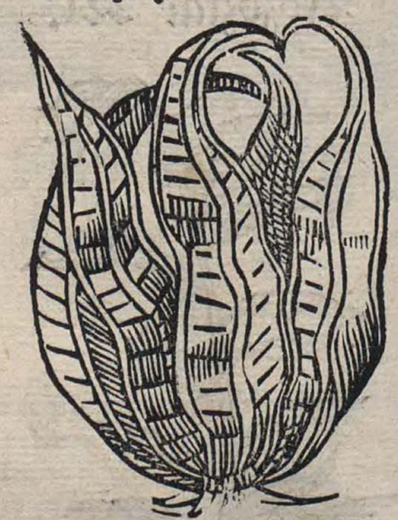
C ❡ Też ieſt bárzo dobre wino náprze- ćiwko opuchlinie/ gdy bedzie łomikámień w nim vwárzony z bágniſkowym kwiećiem/ z ko- rzenim włoſkiego kopru/ z korzenim ſoſnko- wym z páluchámi káżdego z nich wziawßy

po łoćie á przecedziwßy ocukruy troche á day pić po ránu trunek ćiepło.

Jeleni iezyk.

Phillitis. Hirtzungk.

Rozdział 223.

JEleni iezyk ieſth ćiepły w pier- wßym ſtopniu á ſuchy w wtho- rym/ ma moc przećináiaca y roſ- padzáiaca twárdośći ſledziony. A

❡ Ma w wſobie nieiáka ćier- pność z gorzkośćia/ á z tadże ieſth vżyteczny w ſledzionie á zwłaßczá z octem/ á nawiecey w winie vwárzony z bágniſkiem/ á tego ſie wi- ná nápiiáć ma po ránu ćiepło przez kielko niedziel/ ábowiem twárdość ſledziony roſpe- dzi y grubość iey ośćieńczy. Tho ziele rośćie ná gorách ále przy wodách. B

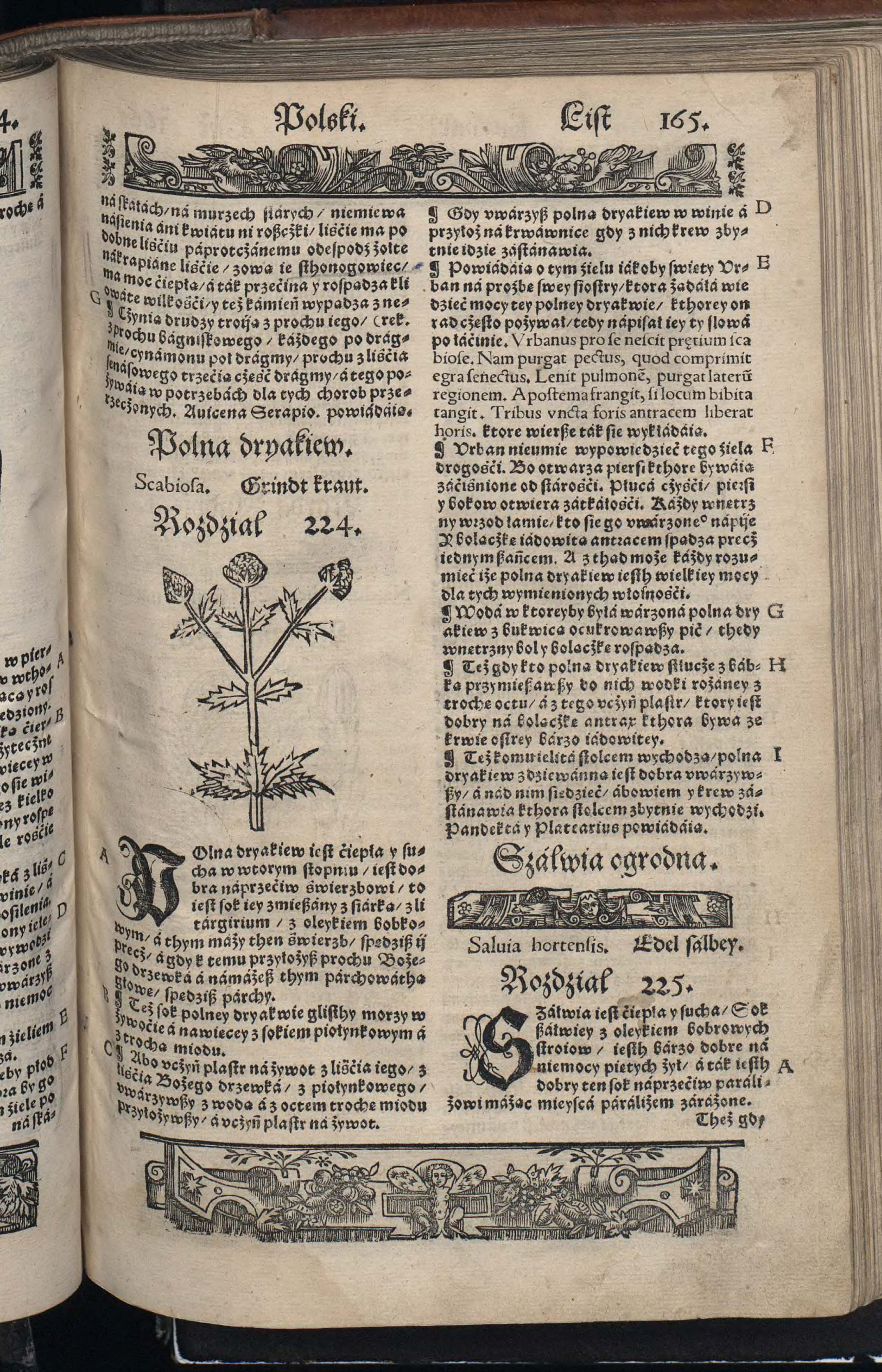
C ❡ Gdy bedzie liśćie Jeleniego iezyká z liś- ćiem wyſokiego ſlazu vwárzone w winie/ á potym przyłoż ná ſledzione dla iey poſilenia.

D ❡ Też wino w ktorym bedzie vwárzony iele- ni iezyk z piotrußka/ vryne obfićie wywodzi theż ßczkawke oddala Wino vwárzone z mietka z ielenim iezykiem/ á gdy ij vwárzyß w winie z mleczem wyſokim/ żołtha niemoc vzdrawia.

E ❡ Theż vwárzony z łomikámienie m zieliem kámień wypadza z nerek y z mecherza.

F ❡ Niektorzy lekarze powiádáia iżeby płod pſował pániam á broni poczećia ktora by go ná ßyiey noſiłá. Rośćie tym iezykom ziele po ná ſká- dobne

ná ſkáłách/ ná murzech ſtárych/ niemiewa náſienia áni kwiátu ni roſzczki/ liśćie ma po dobne liśćiu páprotczánemu odeſpodz żołte nákrapiáne liśćie/ zowa ie ſthonogowiec/ ma moc ćiepła/ á ták przećina y roſpadza kli owáte wilkośći/ y też kámień wypadza z ne-

G ❡ Czynia drudzy troſſa z prochu iego/ (rek. z prochu bágniſkowego/ káżdego po drágmie/ cynámonu poł drágmy/ prochu z liśćia ſenáſowego trzećia cześć drágmy/ á tego pożywáia w potrzebách dla tych chorob przerzeczonych. Auicena Serapio. powiádáia.

Polna dryakiew.

Scabioſa. Grindt kraut.

Rozdział 224.

A POlna dryakiew ieſt ćiepła y ſucha w wtorym ſtopniu/ ieſt dobra náprzećiw świerzbowi/ to ieſt ſok iey zmieſzány z ſiárka/ z litárgirium/ z oleykiem bobkowym/ á thym máży then świerzb/ ſpedziſz ij precż/ á gdy k temu przyłożyſz prochu Bożego drzewká á námáżeſz thym párchowátha głowe/ ſpedziſz párchy.

B ❡ Też ſok polney dryakwie gliſthy morzy w żywoćie á nawiecey z ſokiem piołynkowym á z trocha miodu.

C ❡ Abo vczyń plaſtr ná żywot z liśćia iego/ z liśćia Bożego drzewká/ z piołynkowego/ vwárzywſzy z woda á z octem troche miodu przyłożywſzy/ á vczyń plaſtr ná żywot.

D ❡ Gdy vwárzyſz polna dryakiew w winie á przyłoż ná krwáwnice gdy z nich krew zbytnie idzie záſtánawia.

E ❡ Powiádáia o tym żielu iákoby świety Vrban ná prozbe ſwey ſioſtry/ ktora żadáłá wiedzieć mocy tey polney dryakwie/ kthorey on rad cżeſto pożywał/ tedy nápiſał iey ty ſłowá po łáćinie. Vrbanus pro ſe neſcit prętium ſcabioſe. Nam purgat pectus, quod comprimit egra ſenectus. Lenit pulmonē, purgat laterū regionem. Apoſtema frangit, ſi locum bibita tangit. Tribus vncta foris antracem liberat horis. ktore wierſze ták ſie wykłádáia.

F ❡ Vrban nieumie wypowiedzieć tego żiela drogośći. Bo otwarza pierſi kthore bywáia záćiśnione od ſtárośći. Płucá cżyśći/ pierſi y bokow otwiera zátkáłośći. Káżdy wnetrzny wrzod łamie/ kto ſie go vwárzone° nápije. Y bolaczkę iádowita antracem ſpadza precż iednym ſzáńcem. A z thad może káżdy rozumieć iże polna dryakiew ieſth wielkiey mocy dla tych wymienionych własnośći.

G ❡ Wodá w ktoreyby byłá wárzoná polna dryakiew z bukwica ocukrowawſzy pić/ thedy wnetrzny bol y bolaczkę roſpadza.

H ❡ Też gdy kto polna dryakiew ſtłucże z bábka przymieſzawſzy do nich wodki rożáney z troche octu/ á z tego vczyń plaſtr/ ktory ieſt dobry ná bolaczkę antrax kthora bywa ze krwie oſtrey bárzo iádowitey.

I ❡ Też komu ielitá ſtolcem wychodza/ polna dryakiew z dziewánna ieſt dobra vwárzywſzy/ á nád nim ſiedzieć/ ábowiem y krew záſtánawia kthora ſtolcem zbytnie wychodzi. Pandektá y Plateárius powiádáia.

Száłwia ogrodna.

Saluia hortenſis. Edel ſálbey.

Rozdział 225.

SZáłwia ieſt ćiepła y ſucha/ Sok ſzáłwiey z oleykiem bobrowych ſtroiow/ ieſth bárzo dobre ná niemocy pietych żył/ á ták ieſth dobry ten ſok náprzećiw paráli-

A żowi máżac mieyſcá páráliżem záráżone.

Thez gdy

B ¶ Tež gdy vwárzyß ßáłwia z rozmárynem z źielim páráližowym w winie/ á tego ſie winá bedźieß nápijał/ ieſt dobre thym ludźiom ktorym rece drža/ y tež wodka ßáłwiowa dobrze rece vmywáć drzace.

C ¶ Tež ſok ßáłwiowy potwierdza dziaſłá kiedy nim bedźieß pomázował ábo zmießawßy z miodkiem rožánym vſtá tym płokáć.

D ¶ Tež ßáłwia w potráwách iedzioná žołądek poſila.

E ¶ Thež gdy vwárzyß ßáłwia w winie z piotrußka/ otwiera drogi ku obfitemu wyśćiu

F ¶ Tež głowe czyśći ſok iey/ przymießawßy troche prochu zebnikowego/ á thego w nos ćiepło wpußczáć á potrzymáć troche. (vryny.

G ¶ Thež gdy vwárzyß ßáłwia z bylica w wodźie ábo w winie/ vryne y przyrodzona chorobe białym głowam pobudza ku wyśćiu/ y tež płod vmárły.

H ¶ Tež ſok ßałwiowy czerni włoſy gdy iekto pomáže/ tež ná ſadzele ieſt dobry ſok ßáłwio-

I ¶ Tež ſok zbytnia krew záſtánawia/ (wy. y tež rány złe ktore z kroſt pochodza goi.

K ¶ Gdy vwárzyß w wodźie ßáłwia á pothym przyczyniß miodu rožánego troche/ á ta wodka gdy ktory męßczyzná bedźie ſobie wymywał członek taiemny/ świerzb oddala/ thakież y biała głowa može vczynić.

L ¶ Tež wino w ktorymby byłá wárzoná ßáłwia/ ieſt dobre ku pićiu ludziom páráližem zarážonym/ z ktorego tež možeß y ná mieyſce paráližem zarážone przyłožyć.

¶ Powiádaia Czarnokſiežnicy o ßáłwiey/ gdy ßáłwia włožyß do gnoiu/ thedy ſie z niey vleže prąßek/ ktory ma ogonek biały podobny wężowemu/ á gdy z tego ogoná vczynia popioł/ ktorego popiołu abo prochu włožyß w kágániec/ tedy vyrzyß iákoby było w domu pełno wežow. Pandekta. Czego tež y Woyćiech poświadcza o mocách źioł pißac.

¶ Tež ßałwia w potráwách požywána/ czyrwona biegunke ſtanowi. Tež ſok ßáłwiowy roſci ná głowie włoſy po ogoleniu mážac głowe. A gdy proch z ßáłwiey bedźie w wodźie vwárzony/ á ona woda bedźie głową mythá czeſto/ tedy czerni włoſy tákież człowiekowi.

Nárdá Indyjska.

Nardus Indica. Edel fremdt narden.

Rozdźiał 226.

A Jeſt nárdy rodzay troiáki/ iedná Indiyſka/ druga Fráncuſka/ trzećia pomowa. Tu o Indiyſkiey mamy/ ktora trzech ieſth włoſnośći/ ćierpney/ oſtrey/ goracey.

B ¶ Wino w ktorymby byłá wárzoná thá ſpiká nárdá vryne wypedźi/ y thež gryźienie w žołądku vśmierza/ biegunke zaſthanawia y głowe potwierdza

twierdza y wątrobe/ vsthkam żołądkowym iest bárzo dobra/ ma thez moc ocieráiącą z powieści Serapiowey/ y tez trawi wilkośći złe w głowie y w piersiách/ á zwłaszczá Spicá Indycka ma te moc.

C ¶ Też włosności Dioskorides powiáda być tey to spikánárdy/ iż gdy vczyniß z niey knot przyczyniwßy mumiey á troche oleyku rożánego/ á włożyß ij w mieysce táiemne ná noc tedy zástánawia chorobe przyrodzoną pániam wysußáiąc złe nieczysthośći w máćicy ktoreby miały wychodzić.

D ¶ Thez iest dobra náprzećiwko kordyáce/ y náprzećiwko omdlewániu / y náprzećiwko zápaleniu wątroby / y ná żołthą niemoc/ y náprzećiwko boleśćiam krzyżowym y nerczanym/ á gdy ią vwárzyß w wodzie w ktorey by páni śiedziáłá ćiepło/ thedy wrzedzienice ktore bywáią w máćicy wykorzenia.

E ¶ Też iest dobra komu włosy pádáią z głowy abo ze brwi/ á k temu włosy rośći.

F ¶ Też dobry ná oczy proch iey z tucyą zmießány/ z rożáną wodką/ á z tego vczyń plastr

G ¶ Też kto ma mdły mozg/ posila (ná oczy) ij iedná sámá wonia tey to spiki / á oleiek iey náprzećiwko głuchośći iest dobry/ ktora głuchość z zimnych wilkośći pochodzi.

H ¶ Wino w kthorymby byłá wárzoná spiká nárdá/ otwiera zatkánie śledziony y wątroby

I ¶ Iest tez oleiek dobry na członki páráliżem zárážone/ y tez ná boleśći członkowe / Auicenná/ Serapio powiádáią.

K ¶ Też gdy będzie spikánárdy w ług włożoná tedy rosta włosy od onego ługu/ y vmocnia włosy niedopußcza im leść.

L ¶ Thez oleiek spikánárdy iest woniáiący / á náprzećiwko podagrze / tho iest boleśćiam nog bárzo dobry mazáć ie.

Nárdá Fráncuska.

Nardus. Romiß Nárden.

Rozdział 277.

A Nárdá Fráncuska y w Rákuśiech obfićie rośćie/ Ma listhy długie kthorych barwá rumiána/ á ma kwiatki żołtáwe. Lepßa iesth świeża máiąca wonią/ gesthych korzeni á thegich w łamániu. Korzenie / kwiećie y gáłęzie wchodzi w lekárstwá/ bo w korzeniu y w kwiećiu y w gáłąstkách iesth obfitość woniey.

B ¶ Wino w ktorymby byłá wárzoná tá nárdá/ vryne pędzi/ á iest dobra żołądkowi gdy ią vwárzyß z piołynem.

C ¶ Thez iest dobra vwárzona w wodzie prosthey náprzećiw wrzodom gorącym wątroby/ to iest náprzećiwko żołtey niemocy/ y komu sie żołądek rośćiąga.

D ¶ Gdy ią kto pije z winem/ iest dobra ná boláczki śledziony/ y ná boleśći wßystkiego żywotá nerek y mecherzá.

E ¶ Ocet w kthorymby byłá vwárzoná nárdá Fráncuska/ iest náprzećiwko vkąßeniu weżowemu y inßych iádowitych źwierząt y też zbytnią chorobe pániam zástánawia.

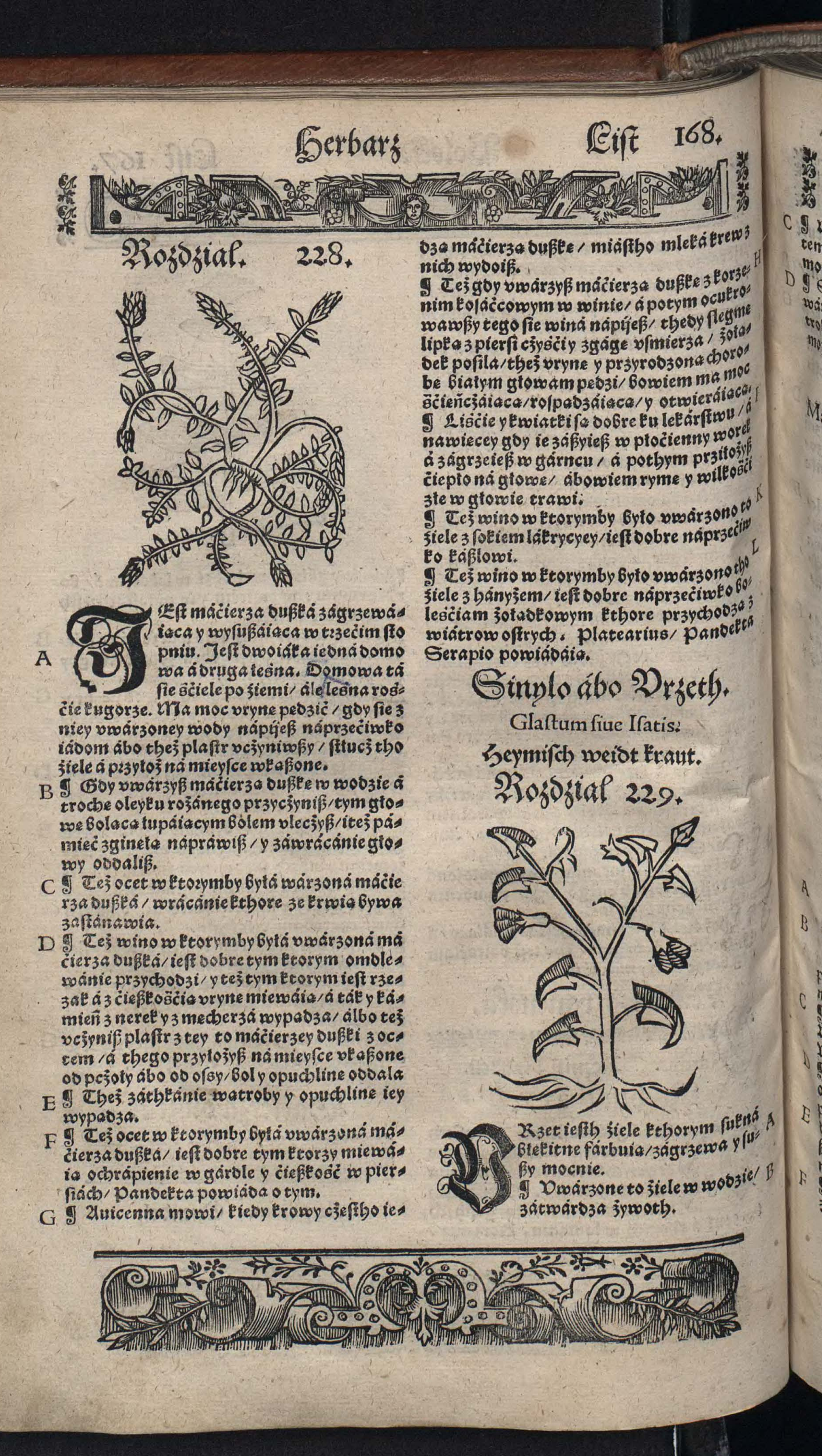
Wchodzi thez w máśći gorące/ á ma moc ku wiele chorobam vleczeniu.

F ¶ Káżda nárdá ma te moc/ iż wątrobe y śledzione wspomaga/ thez máćice w iey chorobách wßelkich gdy sie w niey páni párzyć będzie/ y thez zbytnie ćieczenie przyrodzonych wilkośći zástánawia.

G ¶ Tá nárda iest podleyßa Indiyskiey wßákże ćiepłośćią swą mocniey vryne pędzi.

Máćierza dußká.

Serpillum. Quendel.

Rozdział. 228.

TEſt máčierza duſzká zágrzewáiaca y wyſuſzáiaca w trzečim ſtopniu. Jeſt dwoiáka iedná domowa á druga leśna. Domowa tá ſie śčiele po ziemi/ ále leśna rośčie kugorze. Ma moc vryne pedzić/ gdy ſie z niey vwárzoney wody nápijeſz náprzečiwko iádom ábo thez plaſtr vczyniwſzy/ ſtłucz tho ziele á przyłoz ná mieyſce wkąſzone.

A

B ❡ Gdy vwárzyſz máčierza duſzke w wodzie á troche oleyku rozánego przyczyniſz/tym głowe bolaca łupáiacym bolem vleczyſz/itez pámieć zginełą náprawiſz/ y záwrácánie głowy oddaliſz.

C ❡ Tez ocet w ktorymby byłá wárzoná máčierza duſzká/ wrácánie kthore ze krwią bywa zaſtánawia.

D ❡ Tez wino w ktorymby byłá vwárzoná máčierza duſzká/ ieſt dobre tym ktorym omdlewánie przychodzi/ y tez tym ktorym ieſt rzezak á z čieſzkośčią vryne miewáią/ á ták y kámień z nerek y z mecherzá wypadza/ álbo tez vczyniſz plaſtr z tey to máčierzey duſzki z octem/ á thego przyłozyſz ná mieyſce vkąſzone od pczoły ábo od oſsy/ bol y opuchline oddala

E ❡ Thez záthkánie watroby y opuchline iey wypadza.

F ❡ Tez ocet w ktorymby byłá vwárzoná máčierza duſzká/ ieſt dobre tym ktorzy miewáią ochrápienie w gárdle y čieſzkość w pierſiách/ Pandekta powiáda o tym.

G ❡ Auicenna mowi/ kiedy krowy czeſtho iedza máčierza duſzke/ miáſtho mleká krew z nich wydoiſz.

H ❡ Tez gdy vwárzyſz máčierza duſzke z korzenim kosáćcowym w winie/ á potym ocukrowawſzy tego ſie winá nápijeſz/ thedy flegme lipką z pierſi czyśći y zgáge vſmierza/ zołądek poſila/ thez vryne y przyrodzoną chorobe białym głowam pedzi/ bowiem ma moc śčienczáiacą/ roſpadzáiacą/ y otwieráiacą.

I ❡ Liśčie y kwiatki ſą dobre ku lekárſtwu/ á nawiecey gdy ie záſzyieſz w płočienny worek á zágrzeieſz w gárncu/ á pothym przyłozyſz čiepło ná głowe/ ábowiem ryme y wilkośći złe w głowie trawi.

K ❡ Tez wino w ktorymby było vwárzono to ziele z ſokiem lákrycyey/ ieſt dobre náprzečiwko kaſzlowi.

L ❡ Tez wino w ktorymby było vwárzono tho ziele z hányzem/ ieſt dobre náprzečiwko bolesčiam zołądkowym kthore przychodzą z wiátrow oſtrych. Platearius/ Pandekta Serapio powiádáią.

Sinyło ábo Vrzeth.

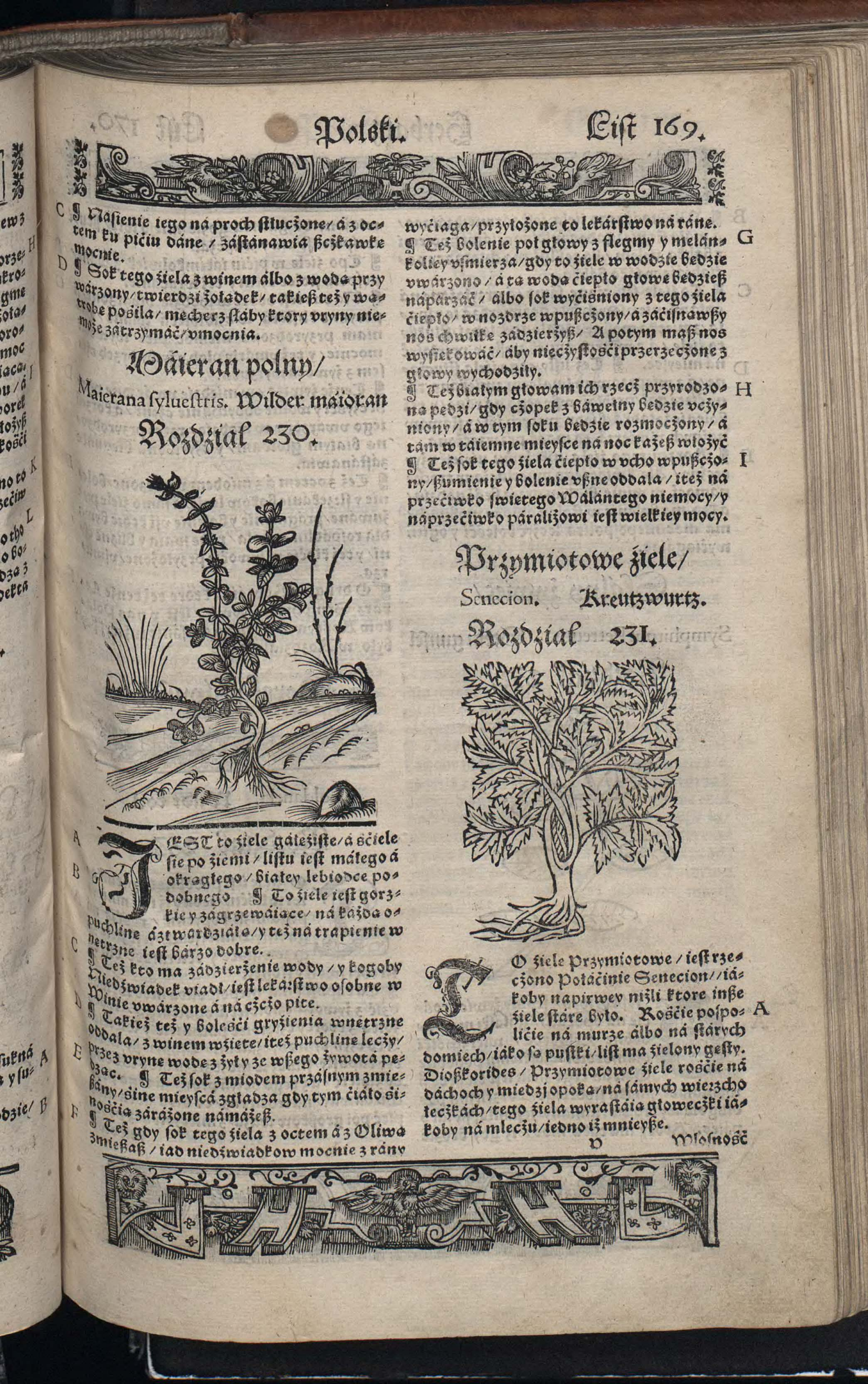
Glaſtum ſiue Iſatis.

Heymiſch weidt kraut.

Rozdział 229.

A VRzet ieſth ziele kthorym ſukná błekitne fárbuią/ zágrzewa y ſuſzy mocnie.

B ❡ Vwárzone to ziele w wodzie/ zátwárdza zywoth.

❡ Naſienie tego ná proch ſtłuczone/ á z octem ku pićiu dáne / záſtánawia ſczkawkę mocnie.

❡ Sok tego źiela z winem álbo z wodą przywárzony/ twierdźi żołądek/ takieß też y wątrobę poſila/ męcherz ſłáby ktory vryny niemoże zátrzymáć/ vmocnia.

Máieran polny/

Maierana ſylueſtris. Wilder maioran

Rozdział 230.

JEST to źiele gáłęźiſte/ á śćiele ſie po źiemi / liſtu ieſt máłego á okrągłego / białey lebiodce podobnego ❡ To źiele ieſt gorzkie y zágrzewáiące/ ná káżdą opuchlinę áztwárdźiáłą/ y też ná trapienie wnętrzne ieſt bárzo dobre.

❡ Też kto ma zádzierżenie wody / y kogoby Niedźwiadek viadł/ ieſt lekárſtwo oſobne w Winie vwárzone á ná czczo pite.

❡ Takież też y boleśći gryźienia wnętrzne oddala/ z winem wźięte/ iteż puchlinę leczy/ przez vrynę wodę z żył y ze wßego żywotá pędząc. ❡ Też ſok z miodem przáſnym zmießány/ śine mieyſcá zgładza gdy tym ćiáło śinośćią zárázone námáżeß.

❡ Też gdy ſok tego źiela z octem á z Oliwą zmießaß / iad niedźwiadkow mocnie z rány wyćiąga/ przyłożone to lekárſtwo ná ránę.

❡ Też bolenie poł głowy z flegmy y melánkoliey vśmierza/ gdy to źiele w wodźie będźie vwárzono / á tą wodą ćiepło głowę będźieß nápárzáć / álbo ſok wyćiśniony z tego źiela ćiepło/ w nozdrze wpußczony/ á záćiſnawßy nos chwilkę zádźierżyß/ A potym maß nos wyſiekowáć/ áby nieczyſtośći przerzeczone z głowy wychodźiły.

❡ Też białym głowam ich rzecz przyrodzoną pędźi/ gdy czopek z báwełny będźie vczyniony/ á w tym ſoku będźie rozmoczony / á tám w táiemne mieyſce ná noc każeß włożyć

❡ Też ſok tego źiela ćiepło w vcho wpußczony/ ßumienie y bolenie vßne oddala / iteż náprzećiwko świętego Wálántego niemocy/ y náprzećiwko páráliżowi ieſt wielkiey mocy.

Przymiotowe źiele/

Senecion. Kreutzwurtz.

Rozdział 231.

TO źiele Przymiotowe / ieſt rzeczono Połáćinie Senecion/ / iákoby napirwey niźli ktore inße źiele ſtáre było. Rośćie poſpolićie ná murze álbo ná ſtárych domiech/ iáko ſą puſtki/ liſt ma źielony gęſty. Dioßkorides / Przymiotowe źiele rośćie ná dáchoch y miedzj opoką/ ná ſámych wierzchołeczkách/ tego źiela wyráſtáią głoweczki iákoby ná mleczu/ iedno iż mnieyße.

B ¶ Włosność tego ziela iest zátwierdzáiąca/ á máło sie niezgadza włosnośćiámi swoiemi z bábką zielem / bo też list ma chłodzący y ożiabiáiący iáko bábká.

C ¶ To ziele stłuczone sámo/ á przyłożone ná odłáwienie pietych żył/ potwierdza ie y spaia/zmietka moßny zápalone chłodzi/stłukßy to ziele / á z winem zmießawßy y przyłożyć ná mieysce.

D ¶ Też listy tego ziela stłuczone/ á z wieprzowym smalcem zmießáne/ rány ćiete goi/przyłożywßy tego ná ráne/ y też bolenie żołądká/biodr/pietych żył/ y stáwow nożnych vśmierza tá máść przerzeczona.

E ¶ Korzeń tego ziela nikczemu nieiest vżyteczny/ Ale kwiát iego przetłuczony troche námocz w winie białym przez ßeść godzin/ á kto ma bolenie w stolcu álbo w moßnách/ ma moc niepospolitą leczyć bolesći y ogień wyćiągáiąc.

Skálny żywiec/

Symphitum Petreum. Stein gunsel

Rozdział 232.

A ¶ Dioßkorides/ skálny żywiec rośćie ná opokách/ gáłąski ma podobne Lebiotce / wierzchołki czámbrowi włostkiemu podobne Gáłęzie tego ziela iest twárde á woniáiące/smáku słodkiego/ korzeń ma podługowáty troche rumiány/iest miąßßy iáko pálec. Ktory ma táką moc/ iż gdy będzie włożony do gárncá gdźie mieso wre/ sztuki wespołek spaia y zraßcza.

B ¶ Tpo ziele w piciu iákimkolwiek zádáne/ pospołu stolce czyni y też wrácánie.

C ¶ Ná dne iest dobre w wodzie vwárzone/ á potym s klistera w człowieká wláne / pániam przyrodzoną niemoc pite wywodźi mocnie/ y też vmárły płod y żywy przed czásem z żywotá wyrzuca.

D ¶ Tenże żywiec / w miedzie vwárzone pierśi czyśći y wolne oddychánie czyni / á korzeń iego vwárzony w wodzie / rzecz przyrodzoną białym głowam / y czyrwoną biegunkę zástánawia.

E ¶ Też z octem á z miodem vwárzone/ bolenie y strzekánie bokow leczy/ á sámo ziele przezuwáne/ prágnienie y bolenie vst ktore bywa dla rospádlin oddala/ ráne spaia y bliznę czyni/ y też kłoćie w żywoćie przyłożone/ vśmierza.

F ¶ O drugim Rodzáiu / ktore też tenże Lekarz Symphitum zowie / iest v nas Polakow Roßtywał/ ktorego opisánie iuż wyßßey było w Rozdziale 55.

Morska kápustá/

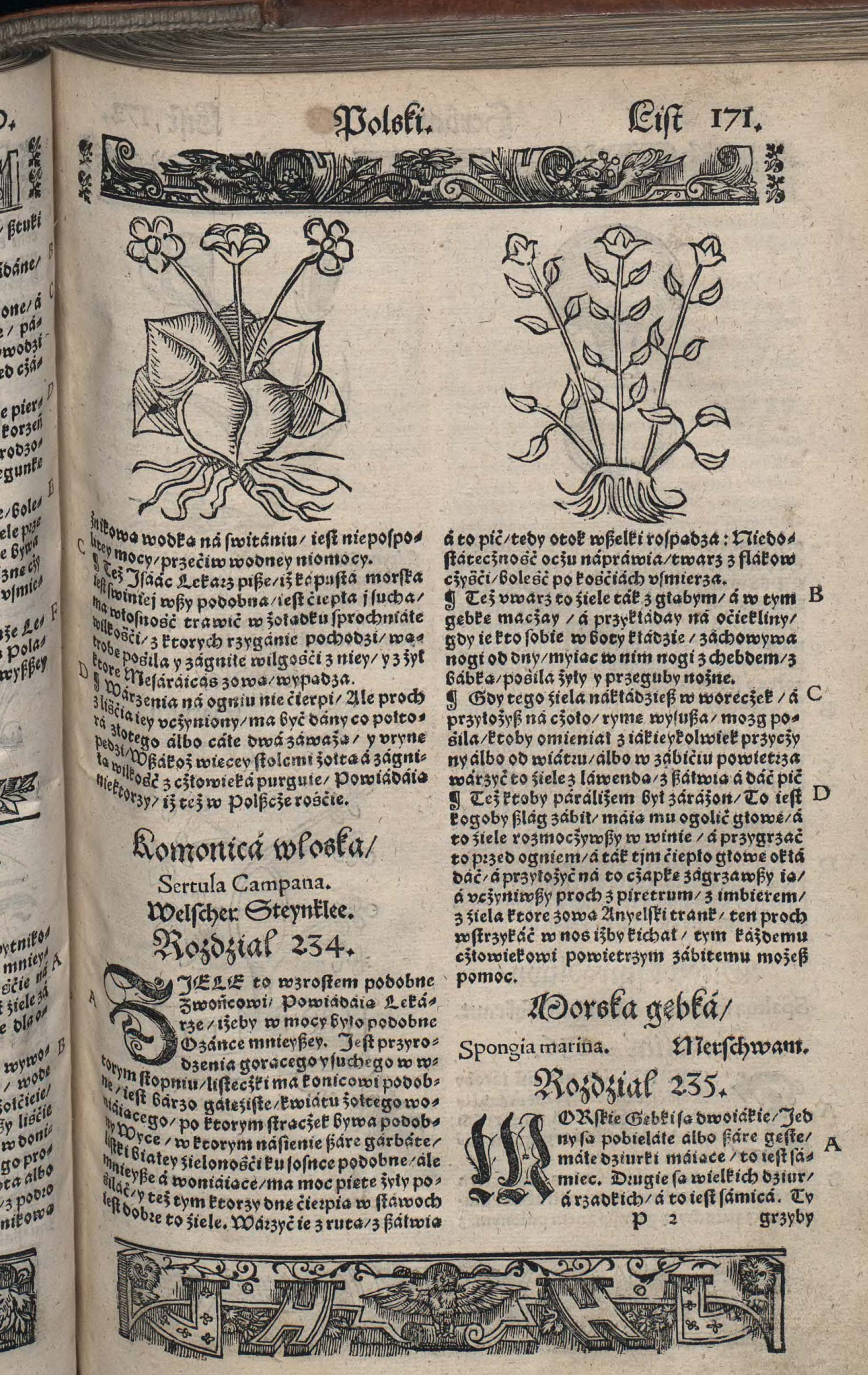
Soldanela. Wildt koel.

Rozdział 233.

A TO ziele iest podobne kopytnikowi w liśćiu/ iedno iż iest mnieyßego nizli kopytnik / rośćie ná gnoistych mieyscách/ iest ziele zágrzewáiące y oćieráiące dla ostrośći swoiey słoney.

B ¶ Tá kápustá ma niepospolitą moc wywodźić z żywotá człowieká opuchłego / wodę żołtą z ktorey człowiek puchnieie y żołćie/ A to czyń tym obyczáiem. Vsußywßy liśćie tey kápusty/ stłucz w możdzerzu álbo w donicy zwierć / á z tego vczyń proch/ á tego prochu daway/ ná ieden raz/ co dwá złotá álbo pięć poł großkow ważą/ z mleczowa/ z podroznikowa

żnikowa wodka ná świtániu/ iest niepospolitey mocy/ przećiw wodney niomocy.

C ¶ Też Isáác Lekarz piše/ iż kápustá morska iest świniej wšy podobna/ iest ćiepła j sucha/ ma włosność trawić w żołądku sprochniáłe wilkośći/ z ktorych rzygánie pochodzi/ wątrobe pośila y zágniłe wilgośći z niey/ y z żył ktore Mesáráicas zowa/ wypadza.

D ¶ Wárzenia ná ogniu nie ćierpi/ Ale proch z liśćia iey vczyniony/ ma być dány co połtorá złotego álbo cáłe dwá záważa/ y vrynę pędzi/ Wšákoż wiecey stolcmi żołtá á zágniła wilkość z człowieká purguie/ Powiádáia niektorzy/ iż też w Polšcże rośćie.

Komonicá włoska/

Sertula Campana.

Welscher Steynklee.

Rozdział 234.

A ZJELE to wzrostem podobne Zwończowi/ Powiádáia Lekárze/ iżeby w mocy było podobne Ożánce mnieyšey. Jest przyrodzenia goracego y suchego w wtorym stopniu/ listeczki ma konicowi podobne/ iest bárzo gáłęziste/ kwiátu żołtego woniáiacego/ po ktorym straczek bywa podobny Wyce/ w ktorym náśienie šáre gárbáte/ listki białey zielonośći ku słońce podobne/ ále mnieyše á woniáiace/ ma moc pięte żyły pośiláć/ y też tym ktorzy dnę ćierpia w stáwoch iest dobre to ziele. Wárzyć ie z ruta/ z šáłwia á to pić/ tedy otok wšelki rospadza: Niedostáteczność oczu nápráwia/ twarz z flákow czyśći/ boleść po kośćiách vśmierza.

B ¶ Też vwarz to ziele ták z głabym/ á w tym gębkę maczay / á przykładay ná oćiekliny/ gdy ie kto sobie w boty kłádzie / záchowywa nogi od dny/ myiac w nim nogi z chebdem/ z bábka/ pośila żyły y przeguby nożne.

C ¶ Gdy tego ziela nákłádzieš w woreczek / á przyłożyš ná czoło/ ryme wysuša/ mozg pośila/ ktoby omieniał z iákieykolwiek przyczyny álbo od wiátru/ álbo w zábićiu powietrza wárzyć to ziele z láwenda/ z šáłwia á dáć pić

D ¶ Też ktoby páráližem był záráżon/ To iest kogoby šlág zábił/ máia mu ogolić głowę/ á to ziele rozmoczywšy w winie / á przygrzać to przed ogniem/ á ták tym ćiepło głowę okłádáć/ á przyłożyć ná to czápkę zágrzawšy ia/ á vczyniwšy proch z piretrum/ z imbierem/ z ziela ktore zowa Anyelski tránk/ ten proch wstrzykáć w nos iżby kichał/ tym káżdemu człowiekowi powietrzym zábitemu možeš pomoc.

Morska gębká/

Spongia marina. Merschwam.

Rozdział 235.

A MORskie Gębki sa dwoiákie/ Jedny sa pobieláłe álbo šáre gęste/ máłe dziurki máiace / to iest sámiec. Drugie sa wielkich dziur/ á rzadkich/ á to iest sámicá. Ty

grzyby miewáią wswych skálubách kámyczki. Tá bdłá poki ieszcze świeżá ná vżytecznie y ßa iest/ bo w niey moc ieszcze trwa/ ktorey nábywá w morzu/ gdy długo leży tedy iuż oná moc mieni sie/ A ták gdy ma być ku potrzebie bra na wługu ią trzebá vpráć. Ma moc zágrzewáć w pirwßym stopniu/ á wysußa podle wtorego stopniá bárzo.

B ¶ Też moca swa rány spaia y spieka/ zátwie ra żyły/ gdy omoczy w czyrwonym winie/ á ná ráne świeża przyłoży/ krew zástánawia.

C ¶ Kámień ktory w nich náyduie/ ma moc kámień łámáć w człowieku/ bolaczki nie zebráne rozgania/ zebráne y przepukłe wysußa/ y wrzody (gdy ią w winie omoczy á przykłáda) zástárzáłe y wodnośći ich wysußa.

D ¶ Też proch z gebki (gdy ią ná proch spali) krew zástánawia/ z oczu nieczystośći sciera/ knot gdy vdziáłaß z tey bdły/ á w ráne włożyß/ ktoraby sie zwárłá/ rozßerza ią.

Mieczyk śmrodliwy/

Spaltua foetida. Wándtleußkraut.

Rozdział 236.

A TEN Mieczyk ma list iákoby Kosáćiec ále dłużßy/ pośrzod liśćia pret długi/ A náwirzchu prácia stracze ná trzy gráni/ iáko ná mieczyku.

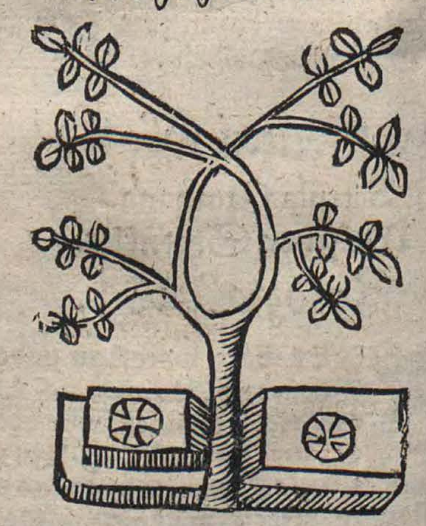
B ¶ Sok tego ziela/ fláki białe z ćiáłá sciera mocnie/ Vdziáłáć máść z iego strakow/ z iástrem/ z páluchy/ z grynßpanem palonym/ z stárym sádłem/ á tym sie mázáć/ á liśćiem bábczánym zwierzchu okłádáć.

C ¶ Korzeń tego ziela kośći złamane zraßcza Ten sam tylko/ á stracze z náśieniem bierzemy w lekárstwá/ nie liśćie.

Mydło/

Sapo. Saypfen.

Rozdział 237.

MYdło czyśći/ ośćiera/ zágrzewá/ miekczy/ rospußcza/ wrzody y bolaczki pod nim sie zbieráią/ otoki miekczy/ słucż ie z máka Kozorozcowa y ze lniána/ á tym ćiepło okłádáć/ á zwłaßcża Weneckie mydło ná to iest nalepßze.

B

B ¶ Czopki z mydłá ozialać z Weneckiego/ á do záčku wetknać/ trzewá miekčży y boleść ich lečży/ y przechody dychániu rosprzestrzenia/ niečżystość z čiáłá śćiera.

C ¶ Też twárde otoki miekčży tym obyčżáiem Naprzod wźiać głab ślazowy á vsuszyć ij/ potym vsuszywszy zetrzeć na proch/ potym wźiać mydłá weneckiego/ Oleyku liliowego/ Oleyku Fiołkowego/ łoiu Jeleniego/ to mydło z Oleyki rospuść/ á tego prochu wsypáć tám/ máki Ječżmienney/ zmieszáć to wszystko społem á bedźie iáko máść/ á tą máśćia mázáć wszystki twárdośći y guzy.

Czabr/

Saturegia. Sádáney zwipelysop.

Rozdział 238.

JEST źiołko niewielkie Czabr/ listečżki ma drobiuchne/ nieiáko ćiemno źielone/ ma zágrzewáiaca y susżaca moc/ smáku iesth gorzkiego y kasáiacego/ á iest ćiepły y suchy w trzećim stopniu. Zámulenie słonkow wnetrznych otwiera y przechody ich/ zástánowienie ktoreykolwiek rzečży/ to iest močżu álbo pániam rzečży ich przepráwia/ máćicże čżyśći z wilgośći złych wodnych á białych/ płod vmárły wypadza y łożysko/ pierśi čżyśći przez chárkánie wymiátáiac flegme/ wzrod zemdlony/ ostrzy co sie stawa dla wilkośći zimnych.

¶ Też Czabr stłučżony z pszenica/ boleść stáwowa lečży/ gdy ná nie przyłoży/ z winem ij vwárzyć/ á to wino pić/ nádymánie y gryźienie w brzuchu vśmierza/ á żołądek pośila. B

¶ Też chćiwość ku spániu szkodliwemu/ oddala gdy go stłučże z octem/ á głowe nim okłádáć/ iáko w záchwyceniu powietrza/ y w inych przygodách/ ktorym sen szkodźi. C

¶ Też gdy ij stłučże/ á tego sobie páni przyłoży práwie ná mieysce táiemne/ dusznosć ktora bywa z zápalenia máćice złemi wilgośćiámi odeymuie. Albo sok iego z sokiem roiownikowym/ A w tym rozmočżyć báwełne/ potym tą báwełna obwinać korzeń chrzanu á ná to zwirzchu posypáć ámbra/ á wetknać do máćice dobrze głeboko/ ná te dusznosć iest to lekárstwo bárzo dobre/ y máćice też ná mieysce swe przywodźi. D

Gnidosz/

Staphisagria. Leuszwurtzel.

Rozdział 239.

TO źiele z dálekich stron do nászych ogrodow przyszło/ wiecey dla iego pieknośći/ niż dla vżytku/ kwitnie błekitno/ á nośi násienie w strakách/ list według tey figurki/ goracey/ á przyćiagáiacey mocy y też oćieráiacey. A

Ty ziarnká ſa z wirzchu poczerniáte á zmarßczone/ á wnatrz biate. Gdy ty ziarnká w vſciech żuie/ ábo wárzac/ ta woda vſtá płocze mozg czyśći y głowe z flegmy/ gárdło y czopek czyśći. Gdy z nich proch vczyniß/ á w nos go wſtrzyknieß/ kichánie pobudzi/ á ták mozg wyczyśćia. Wßy y párchy ſpadza gdy ie z mießá z ſokiem białey czemierzyce/ á troche Auripigmentum przyſyp/ á tym mieyſce wßywe álbo też párßywe námázuy.

B ¶ Też wárzyć ty ziarnká/ á ta woda vſtá wymywać/ tedj boleść zebow odeymuie czyśćiac ie/ j też piete żyły wyſuſza z zbjtnich wilgośći.

Łayno po polsku gowno/

Stercus. Ein dreck.

Rozdział 240.

A Łayno wßelkie ieſt gorace w ſwey włoſnośći/ á ſtadże ma moc roſpußczáiaca/ y przyćiagáiaca/ Miedzy inßemi/ łayno pśie ieſt nalepße/ zwłaßczá tego co kośći gryzie/ moc łayná pſiego tá ieſt/ iż bolaczki w gárdle leczy/ w ſoku iábłkowym warzyćie z gwożdziki/ á to czyń przylawßy octu troche/ y płocz tym gárdło/ pomożeć. Też gdy z niego plaſtr vczyniß z miodem/ á bedzieß gárdło okłádał/ máło nie ták vczyni. Też gdy ie vſußyß ná proch/ á potym wziawßy mleká/ gáśić w nim gorace kámienie/ á w to mleko náſypáć tego prochu/ á wypić/ ten trunek czyrwona niemoc záſtánawia.

B ¶ Łayno dziećiece ktoreby nic nieiádło iedno kokoße mieſo á chleb/ też bolaczki w gárdle leczy zmießawßy ie z miodem/ á okładáć gárdło.

C ¶ Łayno wilcze boleść trzew leczy á zwłaßczá te niemoc ktora zowa koliká/ á to gdy ie wypije z czymkolwiek/ álbo ie winem roſpuśćić/ á ná brzuch y około brzuchá obłożyć/ ále lepiey możeßli tákie mieć coby było biate á coby ie náleziono ná ćierniu álbo ná iákim drzewie leżac/ potym ie włoż ná wilcza ſkore/ á z tey wełny/ ktora naydzieß w tym to łaynie/ maß vprzaść nić/ á ta nićia przywiezowáć do ſkory/ á zawinawßy iákoby kłab w te ſkore/ záwieśić ná gárdle/ ále pirwey przeczyśćić maß żywot iáka purgácia/ potjm to záwieśić.

D ¶ Bobki kozie ná bolaczki: ná oćiekliny/ ná kolána y ná inße przeguby ſa pomocne/ zmießáć ie z maka ieczmienna vczynić iáko plaſtr á ná ty mieyſcá/ gdy ſa boleſtne przykłádáć/ ále gdy ie rozczyniáć maß trzebá przylać octu w wode ktora bedzieß rozczyniał. Tá ſpráwá ma być ludziom grubym/ proſtym. Ná twárdość śledziony ieſt dobry ten plaſtr/ proch z bobkow zmießáć z inemi rzeczami roſpußczáiacymi/ á vczynić plaſtr/ ktory przykłádáć ná oćiekłe łono/ zmießáć bobki z ſádłem á przykłádáć ná mieyſce od iákiego vrázu twárde/ Też ná mieyſce odgniećione/ vkaßone od iádowitego chrobaká goi/ gdy ie da w pićiu białey głowie/ vpłáwy iey zbytnie płynace záſtánawia/ y żołta niemoc leczy.

E ¶ Łayno wołowe to ma być lećie bráne/ ieſt odmiekczáiace/ bo trawe ije/ ále iż zimie śiáno ije/ ieſt wyſußáiace/ przyćiagáiace/ vkaßenie też pczoły ábo śierßeniá/ od oſſy/ od ßczmielá leczy. Człowiek wodnoćielny ma ſobie brzuch nim okłádáć/ wyćiaga żołta wodność Z octem roſpußczono/ ná ſpárzeliny y ná odárćie gdy nim obłoży/ ieſt bárzo dobre.

F ¶ Łayná gołebie ſtárte z gorczyca/ z rzeżucha/ z octem/ á przyłożyć ná zimne członki/ ná ſtáre niemocy/ iáko łamánie w kośćiách/ w boleśći głowy/ w boleśći grzbietá/ bokow y inßych członkow/ ty wßyſtki niemocy vſpokaia y wyſußa ie.

G ¶ Gołebie łayno nagoretße ze wßech inych/ to gdj zmießaß z maka ieczmienna á vczyniß plaſtr/ ten gdy przyłożyß ná guz ktory bywa práwie ná krczycy roſpadza ij/ bolaczke zebrána przedziera kiedy ná nie przyłozyß/ z oleiem gdy ie zmießaß/ ſpárzeliny goi/ z miodem zmießáne á ze lniánym náśieniem/ á ná trad przyłożone zgoi ij.

Orlicze

H ¶ Orlicze tayno pić z woda przymieſzawſzy w niewiná/ niemoc pádáiaca oddala.

I ¶ Kurze tayná nie ták ſa gorace iáko gole=bie/ gdy ie da pić z woda á z octem/ zádusze=nie/ ktore bywa od iedzenia bedl odeymuie/ á to gdy ſie go nápije bedzie wracał/ á ták o=deydzie tá zadusznosć/ też kolike leczy/ to ieſt kłoćie.

K ¶ Myſze tayno żywot miekczy y párchy dla ktorych włoſy z głowy láża leczy.

L ¶ Jáſzczorce tayno/ fláki żolte y piegi ná twarzy ſpadza precż.

m ¶ Kozłowe tayno pite z winem żolta niemoc leczy/ á gdy ie pije z zioły wonnemi/ vmárły płod z żywotá wypycha/ záſtánowienie rze=czy niewieściey przepuszcza/ zmieſzáne z ſá=dłem ſtárym/ á z tego vczynić plaſtr y przykłá=dáć go ná podegre/ to ieſt/ ná bolenie nog/ bo=leść od tego plaſtru przeſtáie. Boleść w ſtá=wiech ktora bywa z wilgośći/ wyćiaga te wilgość ſpryſzczywſzy to mieyſce/ á ták boleść przeſtawa/ A to ták maſz vczynić. Przygrzać tayno kozłowe v ogniá/ potym wźiać wełny á rozmoczyć ia w oleiu/ á włożyć to tayno w te wełne/ á wnet zá ćiepła przyłożyć ná ty mieyſcá/ bolace/ iákom námienił/ to ieſt ná podegre y indzie/ tedy boleść vſpokaia.

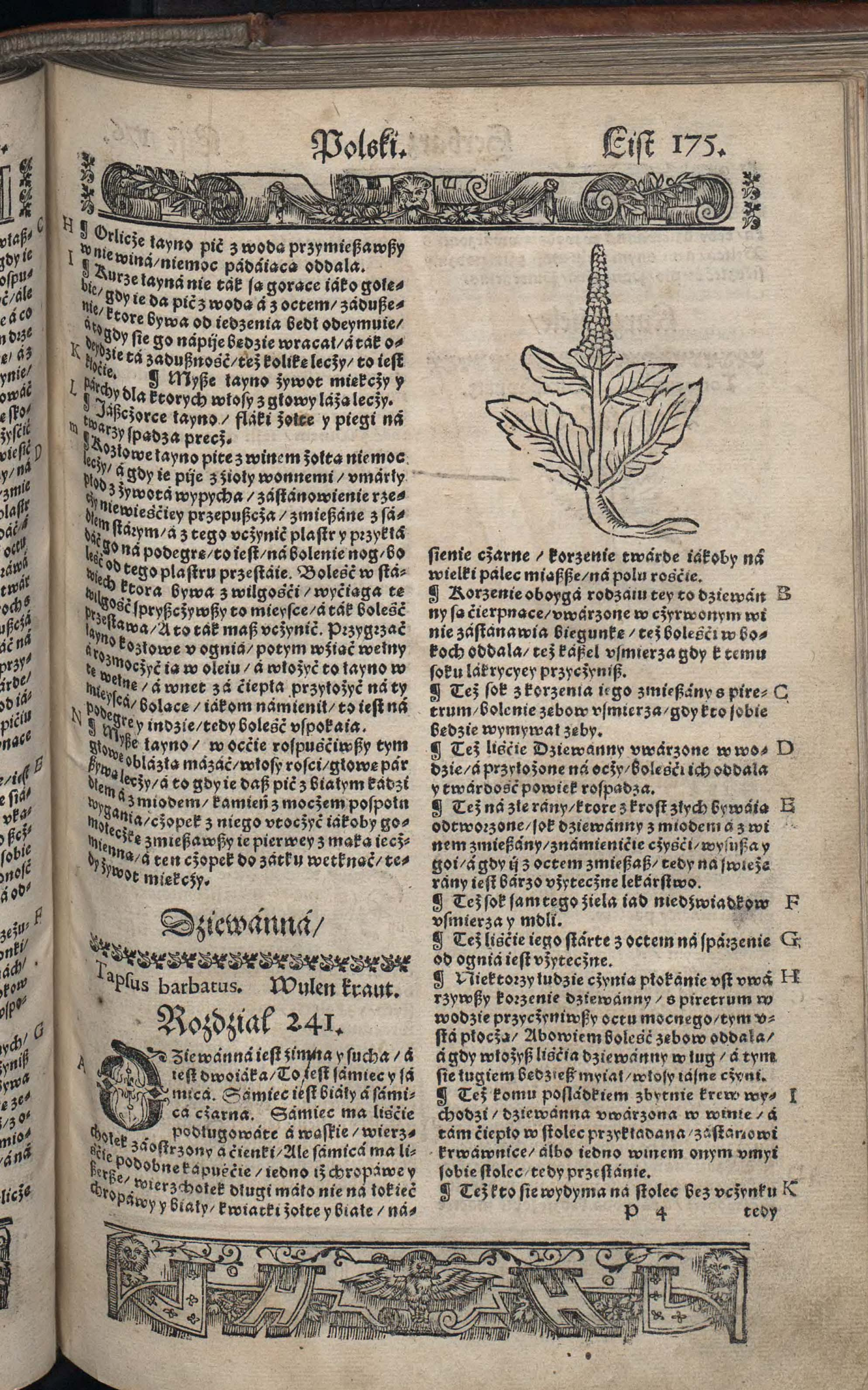
N ¶ Myſze tayno/ w occie roſpuśćiwſzy tym głowe obłázła mázáć/ włoſy rośći/ głowe pár=ſzywa leczy/ á to gdy ie daſz pić z białym kádzi=dłem á z miodem/ kamień z moczem poſpołu wygania/ czopek z niego vtoczyć iákoby go=mołeczke zmieſzawſzy ie pierwey z maka iecz=mienna/ á ten czopek do zátku wetknać/ te=dy żywot miekczy.

Dziewánná/

Tapſus barbatus. Wulen kraut.

Rozdział 241.

A Dziewánná ieſt źimna y ſucha/ á ieſt dwoiáka/ To ieſt ſámiec y ſá=micá. Sámiec ieſt biáły á ſámi=cá czarna. Sámiec ma liśćie podługowáte á waſkie/ wierz=chołek záoſtrzony á ćienki/ Ale ſámicá ma li=śćie podobne kápuśćie/ iedno iż chropáwe y ſzerſze/ wierzchołek długi máło nie ná łokieć chropáwy y biáły/ kwiatki żołte y białe/ ná=

śienie czarne/ korzenie twárde iákoby ná wielki pálec miąſſe/ ná polu rośćie.

B ¶ Korzenie oboygá rodzáiu tey to dziewán=ny ſa ćierpnace/ vwárzone w czyrwonym wi=nie záſtánawia biegunke/ też boleśći w bo=koch oddala/ też káſzel vſmierza gdy k temu ſoku lákrycyey przyczyniſz.

C ¶ Też ſok z korzenia iego zmieſzány s pire=trum/ bolenie zebow vſmierza/ gdy kto ſobie bedzie wymywał zeby.

D ¶ Też liśćie Dziewánny vwárzone w wo=dzie/ á przyłożone ná oczy/ boleśći ich oddala y twárdość powiek roſpadza.

E ¶ Też ná złe rány/ ktore z kroſt złych bywáia odtworzone/ ſok dziewánny z miodem á z wi=nem zmieſzány/ známienićie czyśći/ wyſuſza y goi/ á gdy ij z octem zmieſzaſz/ tedy na świeże rány ieſt bárzo vżyteczne lekárſtwo.

F ¶ Też ſok ſam tego źiela iad niedźwiadkow vſmierza y mdli.

G ¶ Też liśćie iego ſtárte z octem ná ſpárzenie od ogniá ieſt vżyteczne.

H ¶ Niektorzy ludzie czynia płokánie vſt vwá=rzywſzy korzenie dziewánny/ s piretrum w wodzie przyczyniwſzy octu mocnego/ tym v=ſtá płocza/ Abowiem boleść zebow oddala/ á gdy włożyſz liśćia dziewánny w ług/ á tym ſie ługiem bedzieſz mywał/ włoſy iáſne czyni.

I ¶ Też komu poſládkiem zbytnie krew wy=chodzi/ dziewánna vwárzona w winie/ á tám ćiepło w ſtolec przykładana/ záſtánowi krwáwnice/ álbo iedno winem onym vmyi ſobie ſtolec/ tedy przeſtánie.

K ¶ Też kto ſie wydyma ná ſtolec bez vczynku

ku/ tedy dziewánná w wodzie vwárzona z Bylicą/ á ná onym zielu maß z pol godziny ſiedzieć ćiepło/ Pándektá/ Pláteárius.

Kurze ziele/

Tormentilla. Birck wurtz.

Rozdział 242.

A Kurze ziele podobne Pięćperſtowi/ iedno iże ma ſiedm liſtow/ á wßyſtko koſmáte/ korzeń ma czyrwony á záwiły podobny Gáłgánowi/ Ale niema oſtrośći/ kwiát ma żołty. Jeſt zimnego przyrodzenia y ſuchego w trzećim ſtopniu/ ma moc zſtuláiąca y zraßczáiąca/ też poſila á vmocnia płod w máćicy poczęty.

B ❡ Proch z korzenia ie° zmießány z prochem Koſáccowym/ ná rány złe ktore ſie czynią z kroſt/ wyſußa y goi mocnie.

C ❡ Też wino w ktorymby było wárzono korzenie tego ziela z korzeniem ſpikánárdy/ ieſt pomocna/ bo gdyby ſie páni nie płodna tego winá nápiłá przez kielko dni/ ſpráwi ią ku poczęćiu bárzo dobrze. Albo vczyń párzenie máćice vwárzywßy liśćie tego to ziela z Roiownikiem/ z dziewánna w winie/ ábo może ſiedzieć ná tym ćiepłym zielu pięć dni po ránu/ á zwłaßczá po przyrodzoney chorobie.

D ❡ Też záſtánawia przyrodzoną chorobę/ kiedy korzenie iego będzie vwárzono w deßczowey wodzie/ á tą wodą będzie ſobie máćicę náparzáć/ maczáiąc w niey gębkę bárwirſką.

❡ Ku poczęćiu ieſt dobre Kurze ziele/ wziąć dwie częśći prochu iego/ Jedne część prochu Spikánárdy/ á ty to prochy z miodem zmießay/ á tym pomáży żywot pániey/ gdzie ieſt máćicá.

❡ Też proch z ziela Kurzego zmießány z prochem/ ktory ſkrobią z rogow Jelenich/ á ktemu przyczynić trochę cukru białego/ á ſtego vczynić troſią/ á ma iey páni po ránu pożywáć z Winem/ ieſli chce z niepłodney być płodna.

G ❡ Też proch z ziela Kurzego/ vſmaż z białkiem iáiecznym ná rynce/ á ktoby miał zbytnie wrácánie dla mdłośći żołądká/ day tego zieść/ vznaß lekárſtwo.

H ❡ Też ktoby miał mdły á záćmiony wzrok/ maß vwárzyć tego ziela w winie z tucią ſtárta miáłko/ á tego przykłáday ná oczy ná noc Abowiem y czyrwoność z oczu ſpadza/ y zágnoienie oczu wyſußa.

I ❡ Też proch ieſt bárzo dobry ná wrzod iádowity/ ktory zową Cáncer/ y náprzećiwko kázdemu iádowi/ y też náprzećiwko morowemu powietrzu z wodką ßáłwiową/ Pándektá.

Románowo ziele/

Titimalus Dendroides.

Tauffelsmilich groß.

Rozdział 243.

A JEST Ziele Románowo rozmáite/ ták iż ſiedmioráka rozmáitość ieſt miedzy nim/ A wßákoż z káżdego mleko idzie/ ieſt to ziele bárzo zágrzewáiące/ práwie czwartego ſtopniá ćiepłośćią przyrodzoną dochodzi/ ma moc żywot czyśćić z flegmiſtych/ y z kolerycznych wilgośći/ y ktemu też wrácánie czyni.

B ❡ Gálenus w oſmych Kſięgách ſimplicium fármácorum Cáp: Titimallus: piße iże káżde ziele z tego ziela ieſt bárzo wielkiey gorzkośći/ á niemnieyßey gorącośći/ á zwłaßczá gáłąſki y náſienie iego/ áczkolwiek też y korzeń ma w ſobie ty włoſnośći/ ále mierniey/ ktory korzeń tego to ziela w occie vwárzony/ zębowy bol vſmierza/ jtęż prochnienia zębow broni/ á náſienie.

ſienie ieſzcze wietſzey mocy ktemu / ktore z wirzchu ná ciáło przyłożone gryzie ciáło ták bárzo / iże ſkore przeiáda do żywego dla ſwey zbytniey gorącości / ále w płokániu vſt / á zwłaſzczá z octem nic ſzkodliwego nieczyni iedno co y korzeń.

C ❡ Náſienie tego zieláſtłuczone w możdzerzu / á z Oliwą zmieſzane / włoſy wymiáta z ciáłá gdzie tym będzie námazano / á gdy to námázánie po kielko kroć będzie vczyniono / tedy ná onym mieyſcu włoſy rość niebędą / ták iże ono mieyſce záwżdy będzie gołe.

D ❡ Też toż náſienie ſtłuczone ná proch z mlekiem onym ktore z tegoż zielá wypływa rozmáciwſzy / możeſz troche Oliwy przylać / tym námázy brodawke kielko kroć ſpędziſz ią precz z ciáłá / Tákież y párchy v dzieci ná głowie / y kroſti ſwierzbiące tym námázuy / y ná inſze kroſty / ná otfory ieſt dobra máść / iáko ná Cáncer / ná fiſtule / ná Cárbunkul / y ná inſze Apertury y bolaczki.

E ❡ Też náſienie tego zielá / y tákieſz liście gdy będzie wrzucżone do ſtáwu / tedy rybá ktora oneo zákuśi liścia álbo náſienia / káżda zemdláwſzy ná wirzch wody wypłynie / á vciekáć nie będzie mogłá.

Włoſki ſzmer /

Thymum, Welſcher Quendel.

Rozdział 244.

W Łoſki ſzmer o ktorym Dioſzkorides piſze / ieſt ziele ku drzewu podobne / máiące liſt wąſki podługowáty / ná wirzchu ſámego zielá głoweczki wyraſtáią / iáko wi dziſz námálowáne / ieſt ziele gáłęziſte twárde gáłąſki máiące / Kwiát tego zielá ieſt brunátny / roście ná kámieniſtych mieyſcách. Plinius de Thimo / To ieſt o włoſkim ſzmerze / iż to ziele ma być zbieráne / w ten czás kiedy kwitnie / á ma być w cieniu ſuſzono. Tenże Plinius piſze iż ieſt dwoy rodzay tego zielá / ieden ma korzeń twárdy iáko drzewo / á roście ná gorách / To ieſt wietſzey vżyteczności / Drugie ieſt ciemne y kwiátu ciemnego / To też máło ieſt co podleyſze niżli pirwſze **A**

B ❡ O ktorym Dioſzkorides piſze / iże ma moc zágrzewáiącą / ſciſkáiącą / á dla tego tym ludziom ktorzy ſą chorych oczu / ieſt vżyteczne ziele ku pożywániu / Abowiem poſiła żołądek / y wzrok wyiáſnia.

C ❡ Też proch z tego zielá z octem / á z Oliwą pity /

pity/ flegme stolcmi wypadza. W wodzie vwárzone/ á potym miodem álbo cukrem osłodzone/ dychawicznym ludziom/ y tym ktorzy robaki glisty máia w sobie/ iest dobre ku piciu. Łozysko y vmárły płod z żywotá pániam wymiáta.

D ❡ Też krew zsiádłą rospadza/ tarn y insza rzecz/ ktoraby sie człowiek zákłoł/ wyćiaga z ćiáłá/ słuksy ie ná proch/ á z záieczym sádłem y z maką ięczmienną ná mieysce zákłote przyłożyć ná noc.

E ❡ Tákież też y Constántinus Lekarz pisze/ iż to ziele iest zágrzewáiące y wysusáiące w trzećim stopniu/ flegmę z piersi purguie/ á ták ná dychawicę iest dobre/ y zátkánie żył wyczyśćia.

F ❡ Awicenná tákież o nim pisze/ iż nietylko flegmę/ ále y kolerę z ćiáłá człowieczego wywodzi. Rádo tho ziele rośćie ná płonistych mieyscách á piasczystych.

Nárdusek/

Trifolium odoratum. Sibengetzeit.

Rozdział 245.

A NArdusek/ iest listem Końcowi podobien/ Przeto go Grekowie trzy listnym zową/ Serápio go zowie domowym álbo swoyskim trzy listnikiem/ przeto iż sie w ogrodziech chowa/ á procz násienia ná wiosne nie wschodzi/ bo korzeń zimy nieznosi/ przeto oziebiony żołądek zágrzewa/ wiátry w nim trawi.

B ❡ Wodká Nárduskowá vśmierza kłoćie w żywoćie/ Jtez boleść oddala ktora bywa gdy kogo niedźwiadek vkąsi / gdy oną wodką bedźieś ciepło maczał mieysce/ A násienie iego też to może vczynić/ Abowiem iest mocnieysze nizli list.

C ❡ Mosen bolenie/ y máćice vśmierza/ pudyliny broni niewymownie/ ktorą zową Potáćinie Jdropisis.

D ❡ Też list iego w occie vwárzony/ iest dobry on ocet pić ludziom/ ktore wąż álbo iáki inszy iádowity robak vkąsi/ y też febrę tercianę leczy/ tym obyczáiem/ trzy listki iego álbo trzy ziarnká iego z winem wypite po kielko rázow/ iest to rzecz doświadczona.

Wodny orzech / y Kotewki/

Tribulus Aquaticus & Tribulus terrestris.

Wásser nuss vnd Stechend nusslein.

Rozdział 246.

A TRoiáki iest/ v Láćinnikow Tribulus/ To iest wodny y ziemny/ Wodny/ my orzechámi wodnymi zowiemy/ Ziemny / v nas w tych stronách nierośćie/ ále blisko morzá/ A gdzie nási Słowacy/ álbo Serpi mieszkáia/ Kotewka go zową/ Jákoby chćiał rzec kotwiczki/ Abowiem iey podobny orzeszek nosi.

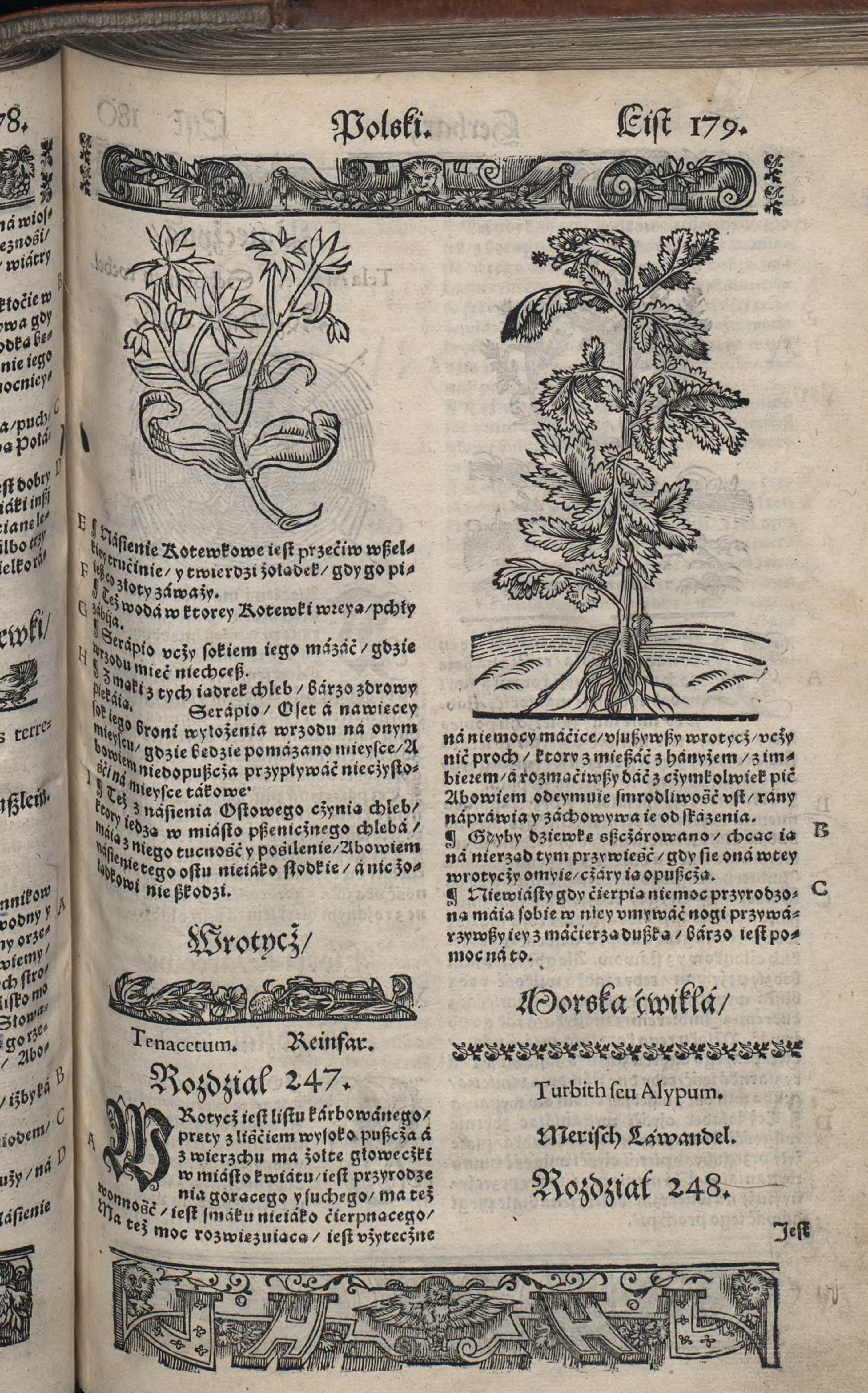
B ❡ Galenus o iadrách oboich trzyma/ iż zbykáią drobili/ gdy ie tłuczone pije.

C ❡ Sok s tych iadrek s przaśnym miodem/ dziąsłá goi/ y smrod odeymuie.

D ❡ Tenże sok ná oczy chore bárzo służy/ ná zrzenice pusczany.

Násienie

E ¶ Náſienie Kotewkowe ieſt przećiw wßelkiey trućinie/ y twierdzi żoładek/ gdy go pießco złoty záważy.

F ¶ Też wodá w ktorey Kotewki wreya/ pchły zábija.

G ¶ Serápio vczy ſokiem iego mázáć/ gdzie wrzodu mieć niechceß.

H ¶ Z maki z tych iadrek chleb/ bárzo zdrowy piekáia. Serápio/ Oſet á nawiecey ſok iego broni wyłożenia wrzodu ná onym mieyſcu/ gdzie bedzie pomázano mieyſce/ Abowiem niedopußcza przypływáć nieczyſtośći ná mieyſce tákowe.

I ¶ Też z náſienia Oſtowego czynia chleb/ ktory iedza w miáſto pßenicznego chlebá/ máia z niego tucność y poſilenie/ Abowiem náſienie tego oſtu nieiáko ſłodkie/ á nic żoładkowi nie ßkodzi.

Wrotycz/

Tenacetum. Reinfar.

Rozdział 247.

A Wrotycz ieſt liſtu kárbowánego/ prety z liśćiem wyſoko pußcza á z wierzchu ma żołte głoweczki w miáſto kwiátu/ ieſt przyrodzenia goracego y ſuchego/ ma też wonność/ ieſt ſmáku nieiáko ćierpnacego/ Ma też moc rozwiezuiaca/ ieſt vżyteczne ná niemocy máćice/ vſußywßy wrotycz/ vczynić proch/ ktory zmießáć z hányżem/ z imbierem/ á rozmaćiwßy dáć z czymkolwiek pić Abowiem odeymuie ſmrodliwość vſt/ rány nápráwia y záchowywa ie od ſkázenia.

B ¶ Gdyby dziewke oßczárowano/ chcac ia ná nierzad tym przywieść/ gdy ſie oná wtey wrotyczy omyie/ czáry ia opußcza.

C ¶ Niewiáſty gdy ćierpia niemoc przyrodzona máia ſobie w niey vmywáć nogi przywárzywßy iey z máćierza dußka/ bárzo ieſt pomoc ná to.

Morska ćwikłá/

Turbith ſeu Alypum.

Meriſch Láwandel.

Rozdział 248.

Ieſt

NEST Turbit korzenie/ ktore tu do nas przywoża/ rośćie ná brzegoch morſkich/ ieſt korzeń gtádki podobny ćwikle máluckiey/ ſtadże to imie ma/ zwierzchu popielátey bárwy/ ten ma być obieran w lekárſtwá/ czarny zły/ ieſt korzeń ſoczyſty/ goracego przyrodzenia w trzećim ſtopniu.

A

¶ Ma moc roſpuſzczáiaca y przyćiagáiaca miernie/ w żoładku czyni niechęć y wiátry pobudza/ ćiáło ſciencza gdy to oprawuia w cukier á dáia ieść/ á dla chęći przymieſzawáia Imbieru/ długiego pieprzu/ máſtiki/ á to dáia ieść.

B

¶ Też gdy będzie z cukrem zmieſzány á pożywány/ moca ſwoia ktora ma/ wywodzi z ćiáłá gruba á lipka wilkość/ y z dálekich członkow y z ſtáwow. Ale gdy tylko ſam będzie pożywan/ tedy rzadka wilkość/ y to z bliſká wypadza/ á przeto muśi ij zmieſzáć z cukrem/ z Imbierem/ z máſtyka/ á ták go pożywáć. W ſoku tego korzenia możeſz námoczyć/ ptáſzego ogorká ziarn/ á záſie vſuſzyć/ á ty ziarnká ieść/ tedy dne ſtáwowa vſmierza/ gruba wilkość z dálekich członkow wygania

C

¶ Też żołądek czyśći wyganiáiac zbytnie wilgośći/ ktore przylipáia do żoładká/ piete żyły przeguby/ y pierśi czyśći wilgość zimna wyganiáiac/ Ná niemocy z zimney przyczyny służy ná wnetrzne boleśći/ ná białe piegi dáwáć iego proch pić.

D

Páieczyná/

Tela Aranee. Schphinen webel.

Rozdział 246.

PAieczyná ma moc zwieráiaca y oćieráiaca. Páieczyny kiedy ná ráne przyłożyſz/ niedopuśći otoku być w ránie. Gdy zmieſzaſz Oleykiem Rożánym á pomażeſz ná bábczány liſt/ A potym z tym liſtem przyłożyſz ná ſkroni/ ná pulſy/ zimnice trzećiego dniá záſtánawia/ krew gdyby ſkadkolwiek zbytnie ćiekłá/ záſtánawia/ boleść głowy z goracośći oddala/ wrzody leczy.

A

¶ Też páieczyná zmieſzána z białkiem iáiecznym/ krew w ránie záſtánawia gdy będzie przyłożona ná ráne/ otokowi być niedopuſzcza.

B

¶ Też gdyby pierśi białey głowie chćiáły owrzedzieć/ á kiedyby ſie iuż czyrwoność vkazáłá z goracośćia/ zmieſzáć páieczyne z rożánym oleykiem/ á tym obłożyć.

C

Fiolki Marcowe/

Viola purpurea. Mertzen feylichen.

Rozdział 250.

FIOLKI ſa zimne/ wilgotne w pierwſzym ſtopniu Z kwiatkow fiołkowych czynia Aptekárze ſyrop/ oleyki/ y confekty. Syrop tym obyczáiem czynia, Warza kwiatki Fiołkowe w wodzie/ á potym

A

onę wode / á mocno wyczyſna przez ſito / á białego cukru z ta woda zmießáia / á ták czynia ſyrop. Albo też wyćiſnia ſok z kwiatkow Fiolkáwych / á z cukrem zmießaia / á ták ſie ſtáie ſyrop. Oleiek Fiolkowy ták bywa. Gdy vwárzyß fiolki w oliwie / á ten oleiek ieſt dobry ná przećiwko zápaleniu watroby / gdy tym Oleieykiem námážeß watrobe.

B ❡ Też boleść głowy vſmierza / gdy tym Oleykiem námážeß ſkronie / y ſen czyni.

C ❡ Syrop Fiolkowy ma moc odmiekczáiaca záſłabiáiaca y odwilżáiaca / A przeto ieſt dobry w goracych febrach / iáko w Trzećiatce / w vſtáwiczney febrze. Confekty też Fiolkowe takież czynia iáko Rożane / to ieſt / z ſiekawßy drobno kwiatki Fiolkowe nákłádź ich w ſklenice / á cukru nálypawßy wyſtaw ná ſłońce przez trzydzieśći dni / iżeby ſie ták długo ſtoiac vkiſiał.

D ❡ Też Fiołki ſtárte á przyłożone ná wrzedzienice / boleść vſmierzáia.

E ❡ Też gdy vwárzyß liśćie Fiolkowe w wodźie / á ta woda ćiepło vmyieß nogi temu ktoby miał goracżke / thakież ná czoło y ná ſkronie vczyniß z tego to liśćia plaſtr / ſen ſłodki bedzie miał chory.

F ❡ Też gdy kwiatkj Fiolkowe z liſciem weſpołek / z boragiem y z laktuka vwárzyß w mieſie / á tego bedzieß pożywał / ieſt dobry pokarm tym ktorzy gorace niemocy máia / iáko ſa fekry ćießkie / dla tego iże chłodzi y ſerce ożywia.

G ❡ Też kto ma bolace á czyrwone kroſty / to ieſt ſwierzb / fiolki vwárzone w wodzie pomagáia gdy tym obłożyß kroſty / vznaß pomoc.

H ❡ Też wonia kwiatkow Fiolkowych / álbo ſok z nich wyćiſniony / ktorym gdy pomážeß głowe bolaca / bol vſmierza ktory z goracey przyczyny przychodzi.

I ❡ Też gdy vwárzyß kwiatki Fiolkowe z kreczonym cukrem / á tego bedzie pożywał ten ktoby miał ćießkość w pierśiách / y też tym ktorzyby mieli boleść w boku / y też w pierśiách ktora zowa Plará / ieſt rzecz pomocna

K ❡ Też ieſt dobry ten cukier Fiolkowy tym ktorzy máia boleść w żoładku z nádymánim

L ❡ Też ſyrop Fiolkowy ieſt dobry koleśćiam krzyżowym y nerkowym / vryne też obfićie wywodzi y kolere oſtra. Awicenná / Pláteárius powiádáia.

Polna ßczeć /

Virga paſtoris, Kártendiſtel.

Rozdźiał 251.

IEST polna Szczeć mocy záziebiáiacey / y wyſußáiacey w trzećim ſtopniu / Korzeń tego ziela ma włoſność wyſußáiaca w torym ſtopniu / A ieſt dwoiákie / Sámiec y Sámicá.

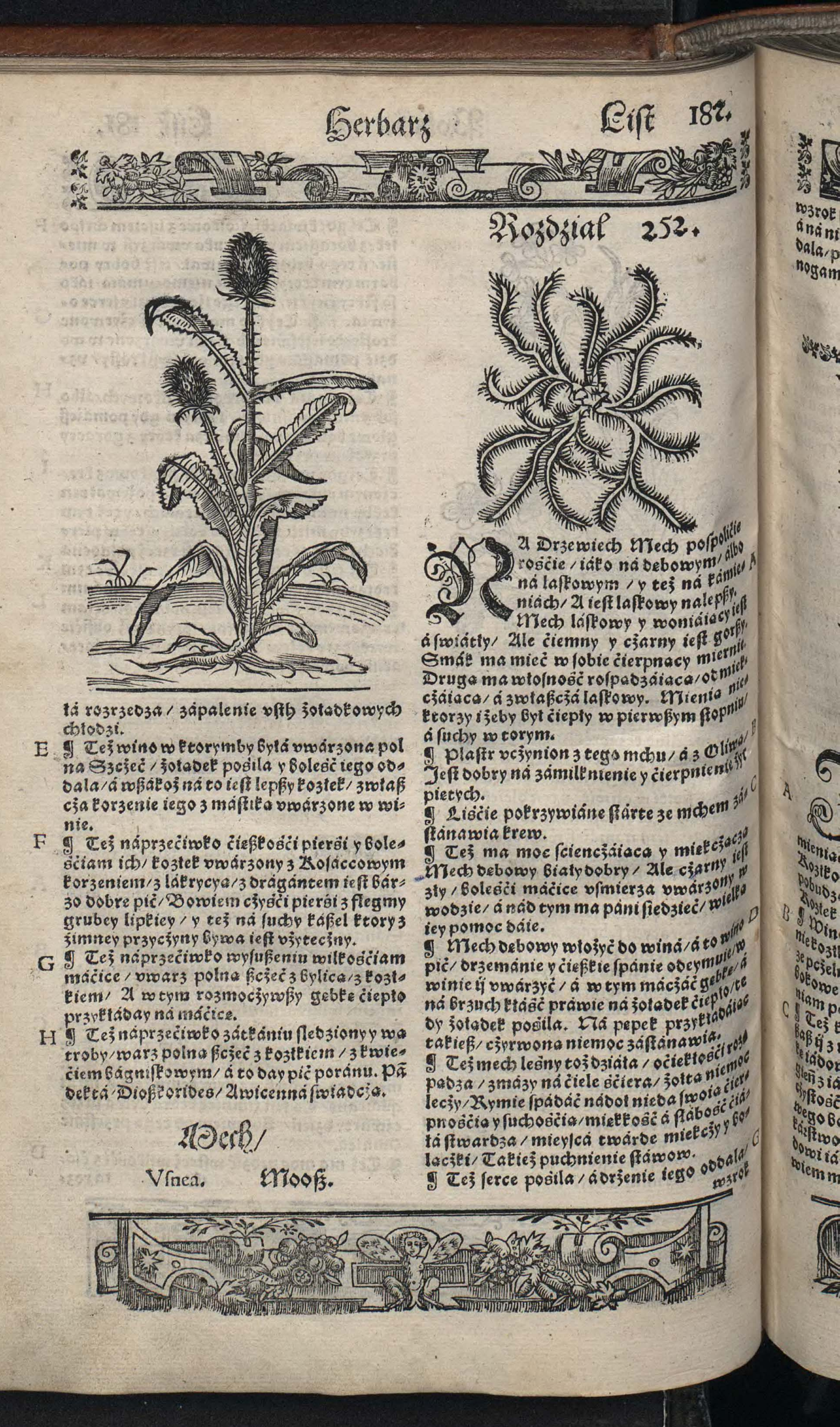
A

B ❡ Sok tego ziela z bláywáſem zmießány wyſußa fiſtuły / To ieſt rány czcze we wnatrz / y też Krwáwnice / z ktorych wychodzi krew z inßemi wilgośćiámi.

C ❡ Też chrobaki / ktore bywáia ná wierzchu tego ziela náydowáne / to ieſt w głowkách iego / gdy beda záwiazáne w rzemień ábo w zameß / á to záwieß ná ßyie temu ktoby miał quártane / To ieſt zimnice ktora bywa przez czwarty dzień / Abowiem od tego przeſtáie zimnicá.

D ❡ Też ma moc pedzić wſtecz wilkośći z ćiá-

ká rozrzedza / zápalenie vſtḣ żołądkowych chłodzi.

E ¶ Też wino w ktorymby byłá vwárzona polna Szczeć / żołądek posila y boleść iego oddala / á wßákoż ná to ieſt lepßy kozłek / zwłaßcza korzenie iego z máſtiká vwárzone w winie.

F ¶ Też náprzećiwko ćießkośći pierśi y boleśćiam ich / kozłek vwárzony z Koſáccowym korzeniem / z lákrycya / z drágántem ieſt bárzo dobre pić / Bowiem czyśći pierśi z flegmy grubey lipkiey / y też ná ſuchy káßel ktory z zimney przyczyny bywa ieſt vżyteczny.

G ¶ Też náprzećiwko wyſußeniu wilkośćiam máćice / vwarz polna ßczeć z bylica / z kozłkiem / A w tym rozmoczywßy gebke ćiepło przykłáday ná máćice.

H ¶ Też náprzećiwko záctkániu ſledziony y wątroby / warz polna ßczeć z kozłkiem / z kwiećiem bágniſkowym / á to day pić poránu. Pándektá / Dioßkorides / Awicenná ſwiadczą.

Mech /

Vſnea. Mooß.

Rozdział 252.

Na Drzewiech Mech poſpolićie rośćie / iáko ná debowym / álbo ná laſkowym / y też ná kámieniách / A ieſt laſkowy nalepßy. Mech láſkowy y woniáiacy ieſt á ſwiátły / Ale ćiemny y czarny ieſt gorßy. Smák ma mieć w ſobie ćierpnacy miernie. Druga ma włoſność roſpadzáiaca / ot mieknczáiaca / á zwłaßczá laſkowy. Mienia niektorzy iżeby był ćiepły w pierwßym ſtopniu / á ſuchy w torym.

A

B ¶ Plaſtr vczynion z tego mchu / á z Oliwa / Jeſt dobry ná zámilknienie y ćierpnienie żył pietych.

C ¶ Liśćie pokrzywiáne ſtárte ze mchem záſtánawia krew.

¶ Też ma moc ſcienczáiaca y miekczaca. Mech debowy biały dobry / Ale czarny ieſt zły / boleśći máćice vſmierza vwárzony w wodzie / á nád tym ma páni ſiedzieć / wielkiey pomoc dáie.

D ¶ Mech debowy włożyć do winá / á to wino pić / drzemánie y ćießkie ſpánie odeymuie / w winie ij vwárzyć / á w tym máczáć gebke / á ná brzuch kłáść práwie ná żołądek ćiepło / tedy żołądek posila. Ná pepek przykłádáiac takießże / czyrwona niemoc záſtánawia.

¶ Też mech leśny toż dziáła / oćiekłośći rozpadza / zmázy ná ćiele śćiera / żołta niemoc leczy / Rymie ſpádáć nádoł nieda ſwoia ćierpnośćia y ſuchośćia / miekkość á ſłábość ćiáłá ſtwardza / mieyſcá twárde miekczy y bolaczki / Takież puchnienie ſtáwow.

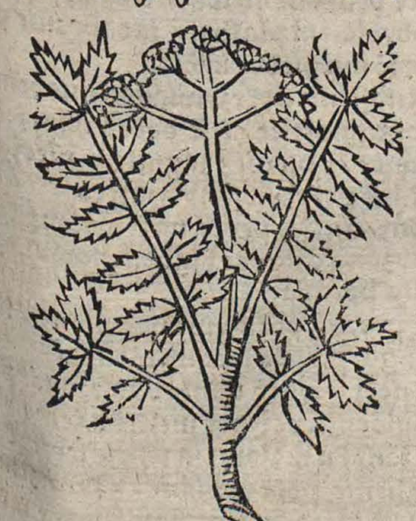
G ¶ Też ſerce posila / á drżenie iego oddala /

wzrok swem scieránim czyśći/w boty ij kłáść á ná nim chodźić dobrze/bo smrod z spar oddala/podczás też y nogi myć/wielkie vlżenie nogam czyni/ á zwłaszczá po zchodzeniu.

Kozłek/

Valeriana. Baldrian.

Rozdział 253.

A IEST ziele Kozłek ćiepły/w ktorym stopniu á suchy máło nie takież/ma moc podobna Spikánárdzie/Wiele ludzi naucżonych pożywaia go w lekárstwie mieniac ie być polskim Nárdem. Korzenie Koźlkowo w lekárstwá w chodźi/á ma moc pobudzáiaca vryny. Dioßkorides mowi/ Kozłek moc ma goraca/pobudzáiaca vryny.

B Wino w ktorymby było vwárzono korzenie kozłkowo/z náśieniem włoskiego kopru/ ze pczelnikiem/á to maß pić poránu/boleśći bokowe vśmierza/y chorobe przyrodzona pániam pobudza.

C Też kiedy kozłek zetrzeß ná proch á zmießaß ij z wodka rożána/á przyłożyß ná bolacżke iadowita á goraca/boleść vspokaia y oślen z iádem wypadza/iteż niedopußcża nieczystośćiam przypłynać do mieyscá wrzedliwego bolesnego/á nawiecey iest osobliwe lekárstwo/á bárzo vżyteczne náprzećiw wrzodowi iádowite[e] ktory zowa Herisipilá/ábowiem mu sie niedopußcża ßerzyć y rozchodźić po członkách psuiac ie/á ćiáło z nich kážac/ y też ná inße odtworzone rány iest dobre to lekárstwo wysußáiac ie y boleśći vśmierzáiac.

D Też sok kozłkowy z tucya krew zástánawia z ran swieżych. A też iest dobry ná rány ktore sie czynia z krost w vßoch/ Abowiem rope w nich wysußa y goi.

E Też zástánawia przyrodzona chorobe białym głowam/ktora im zbytnie bywa/to iest gdy vwárzyß kozłek z polna ßczećia á ze psim iezykiem/ á tym zołzy obłożyß y mácice/ tedy przestánie choroba przerzeczoná.

F Też gdy vwárzyß kozłek z bolum Armeni/ Ktory iest w Aptece/ á daß sie nápić temu/ ktoby miał krosty wnatrz/ y też kto krwia pluie/iest osobliwe lekárstwo/ y też zástánawia płynienie inßych wilkośći/ skadkolwiek by płynely/ á to gdy ij z sokiem bábczánym zmießaß/też zástánawia krew ktora zbytnie idzie dla swey ostrośći.

G Też gdy ij vwárzyß w winie/á tego sie nápijeß/ tedy kto niemoże snádnie odbywáć vryny/ iáko sa ći ktorzy po troße á często pußcżáia/á z wielka boleścia/to lekárstwo iest dobre przećiw temu/y też gdy sie tego nápije ten ktoryby miał febre przez trzeći dźień/tedy sie ma nápić tego dniá ktorego iest prożen febry poránu ćiepło dobry trunek/álbo w godźine przed źimnica/to ießcże lepiey/też iest dobre to lekárstwo pić tego czásu/gdyby kogo wąż vkąsił.

H Też sok kozłkow/ iest bárzo dobry białey głowie/ktoraby miáłá fistułe w mácicy/knot vczyniwßy z báwełny/ rozmoczywßy w soku támże ij w pußćić w fistułe do mácice. Pándektá y Serápio powiádaia.

Pokrzywá/

Vrtica. Nessel.

Rozdział 254.

A Okrzywá wespołek z náśieniem iest goracey włosnośći/máło nie w trzećim stopniu/ á sucha w torym stopniu/á náśienie nie iest ták suche iáko sámá pokrzywá.

Moc pokrzywy ieſt czyniaca rány/ y też ma moc przyćiagáiaca/rozpadzáć y też przepáláć/ Ma też moc otwieráiaca y oćieráiaca.

B ❡ Pokrzywá z rzodkwia vwárzona y z maka lniánego ſiemieniá/ otwiera wßelkie wrzody y bolaczki/ gdy tego przyłożyß ná noc.

C ❡ Też gdy vczyniß popiol s pokrzyw / á tym popiolem záſypies fiſtule kielko rázow/wyſußa y goi ia/ á gdy ktemu popiolowi przyczyniß ſoli / tedy ná káżda ráne ktora z kroſt pochodzi/y też ná te ráne ktora bywa od pſá wśćiekłego ieſt bárzo dobry / y ná wrzod ktory zowa Cáncer ma oſobliwa właſność goić ij.

D ❡ Też ſámo náſienie pokrzyw (y wyſußáć. ſtárte/á w nos puſzczone/odtwiera dziurecżki / ktore w noſie bywáia / á ták wilkośći z głowy łácniey moga wyniść precż.

E ❡ Też gdy ſie kto nápije náſienia pokrzywiánego tártego z ieczmienna woda ćiepło/lipkie niecżyſtośći flegmiſte z pierśi wyczyſcia.

F ❡ Też gdy w winie vwárzyß á nápijeß ſie go/ chćiwość ku rzeczam ćieleſnym czyni męßczyznam/ Albo w iáiu dáć mu z ieść/ á zwłaßczá nie młodem nowożeniam.

G ❡ Też odtwiera ßyie máćic niewieśćich/ A ták ie czyni ſpráwnieyße ku poczećiu. Albo też gdy to náſienie pokrzywiáne bedzie z Cebula pożywáne/ tedy takież vczyni.

H ❡ Też gdy vczyniß knot z mirra á ſtym náſieniem pokrzywnem / á włożyß do máćice ná noc/chorobe przyrodzona pániam pobudza/ Albo też z liśćia pokrzywiánego/á z mirri/ z winem vczynić plaſtr/á przyłożyć ij ćiepło ná máćice/ bowiem otwiera zátkánie iey y niecżyſtośći grube ſprochniáłe wygania z niey/ ktemu też dobrze ſłuży oleiek pokrzywiány/ też ná członki páráliżem záráżone ieſt dobry Oleiek ten gdy nim członki námáżeß.

I ❡ Też vczyń czopek z náſienia pokrzywiánego/á z miodem przáſnym vſmáżywßy ná rynce iáko ieſt obyczay.

K ❡ Pokrzywá ma w ſobie wietrzność ktora ſłuży ku pobudzeniu ćieleſnych chćiwośći/á zwłaßczá gdy proch náſienia pokrzywiánego bedzie z młodem winem pożywány. Awicenná/ Pándektá/ Serápio o tym ſwiadcża.

L ❡ Thez liśćie Pokrzywiáne ſtłucżone á ná mieyſce vkaßone od wśćiekłego pſá/ przyłożone obyczáiem plaſtru / iad mocnie pſuiey y ßkodzić mu niedopußcża.

M ❡ Też náſienie pokrzywiáne z miodem przáſnym przyſmáżone / ieſt dobre náprzećiwko dychawicy / y pierśi z zágniłych niecżyſtośći (czyśći

N ❡ Też liſt pokrzywiány z mirra ſtłucżony/ á niżey pepká ná żywot przyłożony. przyrodzona chorobe białym głowam záſtánowiáła porußa.

O ❡ Też proch z pokrzywy vczyniony / wrzod Cáncer goi predko ſypány w ráne.

P ❡ Też pokrzywá w winie vwárzoná/ pobudza y vmocnia vczynek męſki ku żenie/ y záſie takießżony ku mężowi/ á ießcże lepiey bedzie gdy náſienie pokrzywiáne / z pieprzem/ á z przáſnym miodem zmießaß ſtłukßy w moździerzu potwierdza mocnie vczynek małżeńſki/ choć iuß ozimniáły.

Q ❡ Też Oleiek vczyniony z náſienia pokrzywiánego ná rece námázány/ pot z nich pobudza y z inßego ćiáłá gdzie pomáżeß tym Oleiem (leieykiem.

R ❡ Też korzenie pokrzywiáne w winie mocnem vwárzone / á potym ſtłucżone/ ná ſtwárdziáła ſledzione przyłożony plaſtr z tego /roſpadza puchline ſtolczámi/ A gdy ktemu korzenia káparowego przyłożyß/ tedy ießcże lepiey bedzie.

S ❡ Też liſt pokrzywiány z oliwa ſtłucżony/ rány z złych kroſt czyśći wyſußáiac rope zgniła

Koßyßczko/

Verbena. Eyſen kraut.

Rozdział 255.

Jeſt

IEST ziele Koszyszczko znakomite á pospolite/ w winie vwárzone/ żołta niemoc leczy/ y ráni w vściech/ dziąsł z zágniłośći wysusza/ oćiera y vmocnia. Náprzećiwko iádowitych chrobakow vkaszeniu/ y náprzećiwko czárom iest dobre.

§ Też Koszyszczko w wodzie vwárzone/ gdy sie oną wodą ludzie będą kropić/ vwesela ie.

§ Też ná Trzećiaczkę/ trzy Korzonki á trzy listki Koszyczkowe/ z ktorymkolwiek pićiem dáne/ vśmierza zimnice/ Tákież ná Czwartaczkę cztery korzonki/ á cztery listeczki máia być dáne.

§ Sámo wszystko ziele ma moc rány spáiáć y goić. A pogáńscy káplani przy oczysćieniu álbo wywodzeniu biáłych głow/ miewáli to ziele przy sobie.

§ Też nápisano w iednych Księgách o tym koszyszczku. Gdy ktory Lekarz idąc do niemocnego/ to koszyszczko weźmie z sobą w rękę A przyszedszy/ spyta niemocnego/ iáko sie ná zdrowiu ma/ iesli chory rzecze dobrze/ tedy będzie rychło zdrow/ A iesli rzecze niedobrze tedy rychło vmrze/ A ták wiele ludzi prostych tym zielem wrożki rozmáite/ y gusłá czynią.

§ Też násienie tego to ziela ná proch stárte á z sokiem włoskiego Kopru zmieszáne/ oczy posila y wyiáśnia wzrok/ y wodká koszyszczkowa ma niepospolitą moc ná oczy.

Powoy/ Volubilis. Winde.

Rozdział 256.

POWOY iest ziele wiiące sie po drzewie álbo po zielu ktore blisko rośćie/ iest miernie zágrzewáiące/ Ale zbytnie wysusáiące/ A to sie okázuie z iego wićia/ ná tę y ná owę stronę. Poki ieszcze iest świeże ma wielkie włosności/ Ale suche máłey iest mocy Jest też rozmáitego rodzáiu to ziele/ miedzy ktorym chmiel iest policzon/ bo sie też pnie po drzewie/ ten też ma moc chłodzącą w pirwszym stopniu/ vśmierza bolesći ktore z goracey przyczyny przychodzą/ y też odwilża/ á ktemu krew czyśći/ żywot odmiękcza.

§ To ziele iest zágrzewáiące/ rospadzáiące/ trawiące/ Abowiem żyły wielkie otwierá/ czyśći ij przez vrynę nieczystośći z nich wy-

§ Też powoy iest dobry ná żołtą nie (padza. moc/ tákież y chmiel dla tego iż żołtą kolerę pędzi z żył/ y ze wszystkiego ćiáłá.

§ Też Powoy z chmielem á z ięczmieniem w wodzie vwárzony/ á potym osłodzony/ bolenie głowy oddala z goracey przyczyny/ wątrobę zápaloną chłodzi/ w gorączkách ktore bywáią z kolery y ze krwie/ iest vżyteczny powoy z chmielem. A wszákoż miedzy wszemi powoymi chmiel iest nalepszy/ A potym powoy wielki ktorego kwiát iest biáły/ á mleko w sobie ma. Drugie rodzáie powoiu są iádowite/ á ták nikczemu są pożyteczne.

§ Też wielki powoy/ á zwłaszczá sok z niego wyćis-

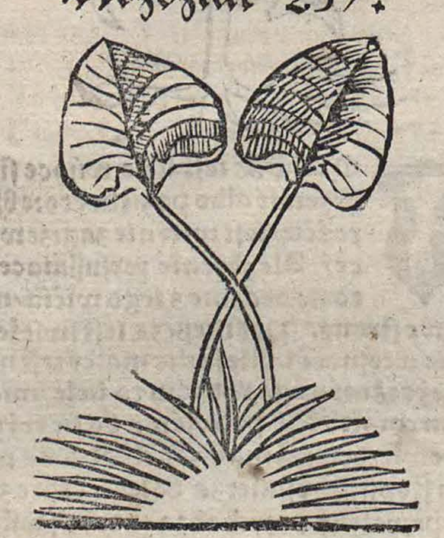
wyćiſniony goi rány y roſpádliny vſtne/ y zavſzne/ pierśiam y plucam dáie poſilenie/ á ták náprzećiwko dychawicy możeſz go wźiąć.

F ❡ Tenże ſok z Oleykiem rożánem zmieſzány/ bolenie záſtárzáłe w głowie oddala okłádáiąc ſkroni. Miárá ſoku wielkiego powoiu co czterzy złote záważą z winem/ á chmielu co tyle troie záważy możeſz przeſpiecznie wźiąć.

Podbiał/

Vngula cabalina minor. Hufflatich

Rozdział 257.

A TO źiele rośćie ná mokrych mieyſcách/ á zwłaſzczá ná łąkách mokrych/ Albo około Jeźior y około Rzek/ ma liſt rownie iáko końſkie kopyto/ niſko rośćie/ kwiát ma żołty/ piękny/ iáſny/ rychło ná wioſnę kwitnący/ A gdy to źiele pocznie roſć/ tedy ſie bárzo rozſzerzy po mieyſcu. W przyrodzeniu máło nie ieſt podobny grzybieniu/ Też ie Lekárze zową grzybienie mnieyſze.

B ❡ Lekárſtwo iego/ wźiąć iábłek coby w nich był nie wielki kwaſek/ á iżeby były woniáiące/ wiſni też/ wárzyć to w wodźie z ięczmieniem potym the wode odcedźić/ á nákłáść w nie kwiećia tego źiela/ á przykrywſzy dobrze iżby párá niewychodźiłá/ dáć ták oſtydnąć/ potym te wode przecedźić przez chuſtę z tego kwiećia/ y wytłoczyć bárzo dobrze/ potym záſie tey wody przywárzyć z cukrem/ á potym ią pić przymieſzawſzy w nie wodki podrożnikowey. To pićie leczy gorączkę/ żołtą niemoc/ boleść głowy ktora bywa z dymow gorących/ ktore wſtępuią w głowe z żołądká/ gorącość też nerek/ w źimnicy ktora bywa w ten czás gdy człowiek powietrza záchwyći/ ſerce pośila/ wnętrzne gorącośći wypądzá.

C ❡ Wárzyć to kwiećie z figami/ á te wode pić/ Abowiem ieſt dobra náprzećiwko káſzlowi z gorącey przyczyny/ y duſzność w pierśiách odeymuie.

D ❡ Też ſtłucz to kwiećie z ſádłem káczym/ á bolączki twárde okłádáy/ tedy miękczy ie y otwiera/ y gorącość ich odeymuie.

E ❡ Też wárzyć ſzweſtki w wodźie/ potym te wode odcedźić/ á nákłáść w nie przez noc kwiećia ſtego źiela/ rożánego/ y dźiewánowego/ to ocukrowawſzy pić/ trzewá vprágłe odmiękczá/ źimnice trzećiodnia leczy/ y żołtą niemoc/ wrácánie z gorącey wilkośći záſtánawia/ boleść oczu z gorącey przyczyny leczy.

Wężowy trunk/ álbo tránk/

Virga Aurea.

Haydniſch wund kraut.

Rozdział 258.

A TO źiele rośćie w gáioch/ y w leſiech/ ma koſmáty korzeń ſzáry/ pręt ná połtorá łokćiá wzwyſz/ ieſt ćiemno brunátny/ ná wierzchu kwiát żołty/ liſt około prętu długo

długo / á geſto ſie kłádzie / gdy okwitnie zoſtáwia náſienie iákoby w wełnie / liſt ßeroki nádole / w poſrzodku nie ták / v wirzchu wáſkie / á wßyſtko kárbowáne. Jeſt przyrodzenia ćiepłego we wtorym ſtopniu / ktora ćiepłość czyni kaſánie iego.

B ¶ Ma moc odtwieráiąca / ſcienczáiąca / roſpußczáiąca / kámień w mecherzu krußy / lipkośći y zakáły z niego wypadza / zimność iego nápráwia / boleśći po kośćiách leczy / mecherz ku zádzierżeniu wody vmacnia / mocż zá ſtánowiony przepráwia / máćice zimna ku poczećiu ſpráwuie / boleść trzew ktora bywa z nádymániem vkłáda / Wodnoćielnym á ośiekłym dußność odeymuie / Bokow obćiążenie wſpomaga.

Jemiołá /

Viſcus. Miſtel.

Rozdział 159.

A Jemiołá ieſt rozliczna / ná drzewiech ią náyduia / bo z drzewá wyráſta. Jeſt złożenia ſláchetnego z wody z powietrza / zimnośći w ſobie máluczko ma / iágody ma ná gáłąſkách lipkie / z ktorego chłopi lep dziáłáią / á nawięcey z dębowego.

B ¶ Liſty wziąć á proch z nich vczynić / á ten proch dáć pić przymießawßy ſoku bábczánego z winem tedy zimnice ktora bywa trzećiego dniá leczy / czyrwona niemoc záſtánawia / rány czyśći y ſpaia / kośći mdłe w człowiecze / álbo nárußone iákim vrazem / vmocnia.

C ¶ Też gdy tę Jemiołę ſtłucże / á z miodem zmießa / á vczyni iákoby plaſtr ná złe wrzody przykładay / ták wyczyśćia ie / á potym goi.

D ¶ Stárzy Lekárze o mocy tey Jemioły nie bárzo gruntownie wypiſáli / Ale zá czáſow y dniow dziſieyßych náßych / wielką chwałe ma z doświadczenia proſtych bab / á zwłaßczá grußkowa Jemiołá ku łácnemu porodzeniu dźiećięćiá / y ku grzyzieniu ktore bywa przy porodzeniu / á ſpráwi máćice / z hányżem / y z kminem kramnym / proch iey pożywány.

E ¶ Też Jemiołá głogowa álbo Jábłoniowa w winie vwárzona / ludziom ktorzy rozum ſtrácą / to wino dáwáć pić / dźiećiom też do kolebki kłáda / áby ná nie przeſtráchy nieprzychodziły / y ſtráßliwe widzenia.

F ¶ Też chłopi dáią owcam Jemiołę ieść Jodłową / iżby płodu niepotráćiły.

G ¶ Niewiáſtá iżby dźiećię donośiłá do czáſu ſłußnego / prochu z iemioły ma pożywáć z dębową wodą / ále tá iemiołá ma być grußkowa.

H ¶ Weźmi Jemioły / kwiátu z ziela / ktore zową ziele wężowe ábo wężowy korzeń Rzeſy olßowey / włoſkiego kopru / burſtynu / kokornaku okrągłego / czyrwonego dziewięćiornikú / to wßyſtko ſtłucz ná proch vſußywßy / á ták tego ma páni pożywáć / ktora ćießka chodzi ktora ieſt zdrowa / Ale gdyby iáka niemoc przypádła / tedy przez czáſu płod wygania.

Agreſt álbo wino nieźrzáłe /

Vinum agreſte. Vntzeytigen wein.

Rozdział 260.

A Agreſt ieſt Wino kwáſne / ktore wyćiſna z gron nieźrzáłych / potym wytłoczywßy dádzą ná słońcu ſtáć / iżby ſie zgeſtnęło / potym gdy zgeſtnieie / vwijáć to w chuſte / á przez noc zoſtáwiáć ná rośie. Agreſt ktory ieſt pozołćiáły ku czyrwonośći ſkłonny / ieſt kruwki ćierpnący y bárzo kąſáiący w ięzyk. Niektorzy te wodność wárzą z miodem / przyczyniwßy winá słodkie° / á tym płokáć gárdło / tedy czopek vpádły nápráwia y dziąsłá około zębow. Gdy te° w vßy wpuśći / tedy

thedy gnoy z nich wyczyścia / owrzedzenie wnatrza goi / krwia plwánie záſtánawia.

B ❡ Też wino Agreſtowe ták dziáłáia. Nárwáć gron winnych nie vzrzáłych á dáć im leżeć ná słońcu przez czterzy dni / potym wino z nich wytłoczyć / To Wino ieſt čierpnace / ma mocz żoładek posilác / á zwłaſzczá goracy / tym ludziom ktorzy ſie czeſto á wiele przečia gaia dobrze im ie pić / y też w mor dobrze ie pić / Ale to wino po wytłoczeniu muśi dobrze ſtać / bo ſkoro po wytłoczeniu niemoże go pić / w potráwách go dobrze pożywáć / kury młode z nim wárzyć á ieść.

Winna Rośl /

Vitis vinifera. Wein rebe.

Rozdział 261.

A WINO białe ieſt goracego przyrodzenia w wtorym ſtopniu / ſtáre wino tedy iuż w trzečim ſtopniu. Nowe wino to ieſt moſzcz ieſt w pierwſzym ſtopniu.

B ❡ Sok z liśčia winnego pity / owrzedzenie wnatrzá goi. Jeſt przyrodzenia zimnego y čierpnacego / krwia plwánie záſtánawia / żoładek posila / tákże y ſkorki ſa tego przyrodzenia.

C ❡ Gdy ſkorek z látoroſli winnych nákráieſz drobno / á daſz z winem wypić / kámień támie w mecherzu / zmázy wſzelkie ná čiele ſciera / y też kroſty z licá ſpadza.

D ❡ Teſz nápal popiołu z iadrek ktore bywáia w iágodách / á ten popioł zmieſzay z octem / gdyby kto miał iáka ráne w zádku / tym pomázáć gdyby iuż krew przeſtáłá / á zágoi ſie bárzo rychło.

E ❡ Gdy wino kto bezmiernie pije / ſmyſły vraża / y piete żyły mdli / á gdy ie pije z wodo zmieſzawſzy / nie ták ſzkodzi.

F ❡ Wino ſtáre białe á czyſte / mocz wypadza / á Ale bolenie głowy czyni gdy go wiele pije / á gdy kto ma iákie ſadzele álbo rány / goić ſie im nieda / bo wiecey zápala.

G ❡ Moſzc ieſt čiężki napoy / Abowiem czyni kruczenie w żywočie / wiátry mnoży y nádyma człowieká. Sny čiężkie czyni / wſzákoż trzewá miekczy / mocz wypadza.

H ❡ Wino śrzednie / to ieſt nie bárzo mocne / ieſt nalepſze zdrowym y chorym / ále białe ſło dkie nádyma żoładek / trzewá miekczy iáko y moſzcz / iedno iże mecherzowi y nerkam ieſt przyiemne.

I ❡ Wino zágrzawſzy máczáć w nim wełne / á ná brzuch przykłádáć / tedy rány wrzedliwe w brzuchu goi y bolaczki.

K ❡ Wino ieſt dobre náprzečiwko wſzelkiemu záſzkodzeniu w człowiecze / ktore bywa z zimney przyczyny / iáko z bedł / z ryb / z máku / z owocu / ná

ná ty rzeczy iest dobrym lekárstwem/ á zwłaszczá wino biale stáre á srzednie mocne/ ná wirzch przyłożone z czymkolwiek/ iad wyćiaga z wnatrza/ duchy żywiotne posila/ ich moc do wszystkich członkow przywráca/ á to gdy ie zmiesza z inemi rzeczámi ku temu służącemi/ moc wszelákiego lekárstwá w sie bierze/ badź zátwárdzáiace badź odmiekczáiace/ álbo tez posiláiace/ A ták y ku inym stawnieyszem lekárstwam może być przyliczono/ A ku wiele vżytecżnym rzeczam dowćipnym misterstwem może być brano/ Gdzieś to nam praca pilna y doswiadczenie moc iego wielka oznáymia..

Przyrodzenie winá iest złożone z ogniá y z powietrza. O mocy gron winnych iest pisano máło wyższey w ágreście/ To iest w winie niesrzáłym.

Kakol/

Pseudomelanthium Ráden.

Rozdział 262.

ZIELE iest Kakol/ ktore rośćie miedzy zbożem/ ma ziarnká czarne niewielkie gránistе/ ma moc zágrzewáiaca y rzedziaca/ iż gorzkiego smáku. A

¶ Dioszkorides/ Kakol w wodzie álbo w winie vwárzony vryne pedzi y glisty w żywoćie zábija. B

¶ Też opuchliny y twárdośći odmiekcza y rozpadza/ Ma też moc wysuszáiaca y rospadzáiaca/ A ták brodawki od niego gina/ y trad gdy kakol stłukszy ná proch/ á z przásnym miodem/ y też z octem zmieszány/ bedzieß pomázowal ty mieyscá. C

¶ Teß Ryme oddala proch iego w oćcie námoczony/ á potym wysuszony/ á tego prochu w chuste záwiazawszy masz czesto woniáć/ ták stráćisz ryme/ y Catárrus zginie od tego. D

¶ Teß wino w ktorym bedzie vwárzon kakol watrobe y sledzione czyśći/ y też kolike vśmierza w ielitách y w żoładku/ á zwłaszczá ktorzy ludzie z wiátrow tákie boleśći miewáia, E

¶ Też proch kakolow w polewkách iedziony Krwáwnice otwiera y glisty zábija/ dawszy y prochu iego z przásnym miodem ná czczo/ Tákież chrobaki ktore bywáia w vszoch. F

¶ Teß pisze Plinius iż proch kakolow z miodem y z octem zmieszány/ iest dobry náprzećiwko vkaszeniu wezowemu á námázowáć mieysce/ też boleśći zebow/ z octem vwárzony/ á tym płokáć y dzierżeć ná zebiech/ vśmierza. G

Druga cżeść Herbarzá Polskiego/

Záwieráiąc w sobie przy ziołách Domowych/ ine rośliny Cudzoziemskie/ Ták że też y to co z nich do nas przywożą/ z innymi potrzebámi ku Lekárstwam służące.

Aloná/

Aloe. Aloen.

Rozdział I.

A IEST Aloná ciepła y sucha w wtorym stopniu/ czynią ią z soku iednego ziela Zamorskiego/ ktore zową tymże imieniem. To ziele ná ktorym zbieráią czarna Aloná/ Jest podobne listem listowi Włoskiey Cebuli/ ktora zową Squilá/ A ná tym zielu iest lipkość kliiowáta obficie/ pret sámego ziela iest Mieczykowi podobny. A iest rodzay troiáki Alony/ iedna żołta/ druga podobna watrobie/ zową ią Aloepáticum/ A trzecia ktora zową Aloe cábálinum. Nalepsza iest Aloná żołta/ Ktora po łácinie zową Alóe succotrinum/ A to gdy ią przetniesz álbo przełomisz żołtość podobna Száfránowi w niey sie vkaże. Watrobna Aloná iest w barwie podobna watrobie/ To iest/ máiąca w sobie żołtość y czarność/ Jest dziurkowáta/ á widzi sie czarna. Cáballiná iest mnieyszey ważności/ y podłey máłey mocy/ A iest czarna/ á bárzo gorzka/ iest woniey przykrey.

B ¶ Aloná ma moc wyczyścienia flegmy y kolery z żołądká y z żyłek/ ktore przezywáią mesáráicás/ y też wywodzi Melánkolią z ciáłá człowieczego/ Thež potwierdza członki w ktorych są żyły pięte/ A przeto kto ma flegmy nápełnienie w żołądku wywodzi y wypadza ią/ á potym iį posila y boleści głowne oddala/ ktore z grubych dymow żołądkowych do głowy idą.

C ¶ Też Krwáwnice/ To iest końce żyłek ktore są w stolcu otwiera/ á krew czarna przez nie wyczyścia/ kto ią ná noc połyka.

D ¶ Też wzrok ostrzy/ gdy proch iey będzie z wodką Rożáną zmieszány/ A w tym rozmaczáiąc chuste ná oczy chore będziesz przykłádáć.

B ¶ Też záćkánie watroby y śledziony odtwiera/ y przyrodzoną chorobę pániam pobudza.

F ¶ Kto ma rány ná táiemnym członku męskim/ zásypuy prochem Alony zágoisz ránę/ y też ná swirzb iest bárzo dobra.

G ¶ Też iest dobra náprzeciwko opuchlinie wnetrzney z zimney przyczyny/ gdy weźmiesz Alony żołthey co złoty záważy/ Mástiki co poł złotego záważy/ dayże to wypić ciepło po ránu z wodką piołynkową dwá rázy w tydzień.

H ¶ Też proch z niey vczyniony/ á z miodem dány ku iedzeniu/ glisty w żywocie morzy/ z powieści Pláteáryusza.

I ¶ Też czarna Aloná z octem winnym rozmaczona/ świerzb ktory bywa ná ręku miedzy pálcámi wysusza/ Y też ktory około dymion y ná członku męskim táiemnym spadza.

K ¶ Też bolenie członkow v nog y v rąk czarna Aloná z sokiem topianowym zmieszána/ vśmierza gdy tym ciepło námażesz.

L ¶ Ktory człowiek często pożywa Aloe/ to iest Alony/ táki záchowywa zdrowie swoie ná długie czásy/ á niemoże w łożną y w żádną ciężką niemoc wpáść/ ále lepiey z tey Alony pilułek pożywáć ktore zową powietrzne/ bo tám przydáią ku tey Alonie mirry y száfránu/ A dla tego są piłułki niewymowney zacności/ Abowiem wywodzą z człowieká zágniłości záchowywa go w długim zdrowiu Y od iádowitego á morowe° powietrza/ by też nic inszego niebrał czásu morowego powietrza/ iedno w tydzień dwá rázy po iedennaście ná noc/ álbo poránu iáko kto chce.

Ráyskie

Orle albo Ráyskie drzewo.

Xiloaloes vel lignum Aloes.

Paradys holtz.

Rozdział 2.

A DRZEWO to iż w Táprobánie wyſpie Indyiſkim rośćie/było czás długi nieznáiome/ták iż przez długi wiek o nim trzymano/iżby indzie nierośło / iedno w ſámym Ráiu/ A to dla tego iż Rzeká Gánges (ktora mienia z Ráiu płynąć) gdy tá ná wioſne zbiera / tedy wiele gáłęzia ſtárego z ſobą do Indyey przynośi / ſtądże v inych Narodow / iáko y v nas Słowakow Ráyſkim Drzewem rzeczone ieſt/ j było przed tym wietßey wagi niżli dziś/ że ſie w drogośći złotu rownáło/ dokąd ſie Indiyczycy nie domyślili/ iż też to Drzewo v nich obfite ieſt. Wßákże y podziś dzień dla cnot á przyiemney woniey iego/ieſt w zacnych pieniądzách/ tamże w Indyey/ Abowiem Kupcy z Liſzybonu / y ini Luzytáńczycy / Tákże y Hiſzpáńſcy Kupcy / vbiegáią ſie ponie do Kálekutu/gdziego Indiyczycy przywożą wielkimi pniámi y czwierćiámi. Abowiem to drzewo wonnośćią ſwą/ ieſt v wielkich pánow/ wielkiey wagi/ z właßczá ku kádzeniu/gdyż dym iego/ſwą wdzięczną wonią nie tylo nozdrze tákomi. Ale ſerce y wßyſtki wnętrznośći/nád ine wßyſtki kádzenia vweſela ſerce śili pámięć przywráca / pochopność wzbudza/ ná oſtátek wßyſtki duchy żywnośći w człowiecze rozieſdrznáwa. Ale iż ieſt rozmáite/y ná wielu mieyſcách iuż bywa to drzewo náleziono/ Wßákże nád Indyiſkie lepße niebywa. A to bywa bárwy czarney ćießkie lipkośći pełne / Ktemu gęſte á twárde/ á co nie rádo gore/ żadnego bielu niema / á ſtąd práwe á dobre poznáć możeß.

B ¶ Trzaßczká z drzewá tego / gdy tylko żwáná będzie/czuchnienie z vſt odeymuie/ y piękna wonią czyni.

C ¶ Trocżiny álbo proch w pićiu ma być dawan/tym ktore Plara á kłoćie w boku gába też y tym ieſt pożytkiem wielkimi ktorzy częſto mdleią ze złego trawienia. Abowiem z wilgośći lipkich żołądek czyśći / ſtrawność mu przynośi/y we wßyſtkim go pośila/ A to gdy go kto w pićiu weżmie có złoty wezłoćie záważy/ á z wodą ie bráć nalepiey.

D ¶ Imieniem tego Drzewá / rozmáity rodzay przedawáią/áczkolwiek wßyſtki Indyiſkimi mogą być zwáne/A to dla tego/ iż wßyſtki ty rodzáie w Indiyey rosta/Wßákże naprzednieyßemu to imię dano. Drugi rodzay ácz też w Indiyey rośćie / wßákże od miáſtá przy ktorym rośćie/ Monſkie drzewo rzeczone bywa. Trzećie zową Zerfickie/ to dla ćießkośći w wodzie niemoże pływać/ále iáko Ołow grąźnie. Czwarte napodleyße / Altumerſkie ieſt/przeto pirwßy rodzay/o ktorym tu mowá/ieſt nalepßy y nadroßße.

Modrze-

Modrzewowa gebká.

Agaricus. Lerchtannen schwam.

Rozdział. 2.

Gebká modrzewowa iest ciepla w wtorym stopniu sucha w trzecim/ iest to gebká kthora wyrásta ze pniá modrzewiowe° drzewá/ iest dwoiáka/ sámiec y sámicá/ sámicá iesth lepsza á okragla/ á gdy vschnie stáie sie bárzo biala/ sámiec iest podługowáty/ á nie iest tákiey białosci iáko sámicá

Modrzewowa gebká purguie naprzod flegme á potym melánkolia/ a thák iest dobra náprzeciw zimnicy kthora ná káżdy dzień bywa z flegmy/ to iest dawszy tey tho gebki ták wiele co dwá złote záważa/ á squinantum (iest w áptece) trzecia cześć dragmy/ ty rzeczy sthłukszy ná proch/ day wypić z woda w ktorey by były vwárzone listki senes z korzeniem sosnkowym ciepło po ránu/ á pothym w pieć godzin ieść.

Też toż lekarstwo iest bárzo dobre náprzeciw kolice/ y náprzeciwko rzezániu/ á zwlaszczá vwárzywszy łomikámień ziele w winie/ á potym w to wino włoż prochu tey gebki modrzewowey ieden lot á day to wypić ciepło.

Náprzeciwko fistule/ weźmi gebki modrzewowey stártey ná proch/ zmieszayże ia z oleiem wáinsztenowym (w áptece naydziesz) z oliwa pospolita á miodu prząsnego k temu przyłożysz/ á vczyń iákoby máść/ á potym rozmoczywszy knot w tym/ wpuszczay w fistułe bowiem kości sprochniáłe á skáżone wyciaga/ y ciáło skáżone spadza precz/ á thák fistułe zgoisz.

Thez náprzeciwko czerwonym krostam ktore sie ná twarzy vkázuia/ weźmi soli paloney/ gebki modzewowey/ tartarum/ ták iednego iáko drugie°/ á tym prochem posypuy ty to krosty á náciera y reka/ pogina od tego

Báńká álbo iábłko zamorskie.

Coloquintida. Coloquinten.

Rozdział 3.

Jest ciepłe w trzecim stopniu/ á suche w wtorym/ á iesth iákoby iábłko iednego drzewká niewymownie gorzkie. Gdyby ktho chciał sámego tego iábłká pożywáć/

wáć/ náruſzy bárzo zdrowia ſwe°/ ábowiem ieſt rzecz bárzo iádowita.

B ❡ Ale gdy tho iáblko kthore zowa po łáćine Coloquintida vwárzyß w wodzie / tho ieſth wziawßy go co złoty záważy / á liſtow ſenes łot/ warzże to ſpołem/ á thego ſie day nápić ocukrowawßy temu człowiekowi ktory miewa kwártáne thego dniá we dwie godzinie przed przyśćiem kwártany/ przeſtánie kwár

C ❡ Też gdy ie vwárzyß w occie/ á tym (taná/ octem vſtá będzieß płokał ćiepło / boleść zębow vſpokaia.

D ❡ Proch tey Coloquintydy z przáſnym miodem zmießány / chrobaki w żywoćie zábija gdy go kto pożywa/ ále máłym dziatkam vczyń plaſtr z tey tho Coloquintydy á z ſokiem piołynkowym/ przyłoż ij ná pępek/pomorzyß

E ❡ Też przyrodzona choro (w nich chrobaki. bę pániá ku wyśćiu pobudza / to ieſt gdy ią vwárzyß w wodzie z czyrwona bylica/á tym ſobie páni dymioná y máćicę będzie náparzá

F ❡ Też ieſt dobre tho iábłko náprzećiw (łá. twárdośći ſledziony y watroby gdy vwárzyß oḿrzodkę iego z woda ielenich ięzykow á ocukruieß/ á potym daß wypić choremu.

G ❡ Też vczyniwßy z mydłá czopek rozmocz ij w oliwie ábo w máſle á prochem they Coloqvintydy z wierzchu poſyp ná czopek / mocnie wyćiaga nieczyſtośći z żywotá á zwłaſzczá kto ſie bárzo zápiecże.

H ❡ Też proch tey Coloquintydy/z żył zágniła flegmę y kolerę mocnie ćiagnie/á ták z pitułámi Doktorowie dáia niemocnym ludziom á nawięcey gdy chca z dálekich mieyſc wywodzić nieczyſtośći/iáko z głowy/ z nog/ z pięty ch żył mocnie przyćiaga do żołądká nieczyſtośći przerzeczone/ á ták podágrę/ ſcyátykę łámánie mocnie vſmierza.

I ❡ Też proch Coloquintydy z octem zmießány/ kroſthy czerwone y trad ná licu goi gdy tym kilko rázow námáżeß.

Káſya.

Caſsia fiſtula. Caſzien.

Rozdział 5.

C Aſsia fiſtułá ieſt ćiepłá y wilgothna miernie/ máiaca moc wyczyśćiáiaca / odmiękczáiaca/ y theż zápalenie krwie bárzo vgáßáiac y vſmierzáiac/ kolerę czyśći od krwie/ á przeto ieſt vżyteczna w goracych febrách/ á poſpolićie Dokthorowie przed mocna purgácya dáia Cáſsya dla odmiękczenia żywotá. A

❡ Też Caſsya z miodem rozmacona w wodce Izopowey/ á tym ſobie vſtá płokáć charkáiac ſlinogorz roſpadza y wolne połykánie czyni bolenie gárdłá y roſpádliny ie° oddala. B

Euphorbium.

Rozdział 6.

E Vforbium wykłáda ſie/ dobrze iżeby ſiego wiárował/ Jeſth iedno gummi iákoby ſmołá z drzewá ktore rośćie w Indyey ktore zbieráia po świętey Márgorzećie/ Jeſt ćiepłe y ſuche w czwartym ſthopniu/ á dla tego wßyſtki gummátá w gorącośći przyrodzoney przewyßa/ woniey bárzo oſtrey á mocney. A

❡ Włoſnośći tey ieſt iże flegmę wywodzi z ćiáłá człowieczego/ á ták ieſt dobre náprzećiw boleśćiam członkowym y nożnym. Nie ſámo bywa dawano ále z trochę Bdelium á z tro B

á z trocha Jeripigri Gálienowey/ á theżnie ná pocżatku niemocy.

C ¶ Teżkto ma fiſtule ieſt dobra z máſtyka / z mydlem áptekárſkim zmießáne kthore zowa ſapo/ á tego máß wlożyć ná fiſtule y ná brzegi iey/ ábowiem wyſußa y wycżyśćia zniey rope.

D ¶ Theż cżyni vżytecżne kichánie wywodzac z glowy flegmiſte wilkośći zwlaßcżá kto pámieć ſtráći/ tedy thego prochu wpuść w nos á bedzie kichał.

E ¶ Theż pißa niektorzy o thym Euforbium/ gdyby ktorego cżlowieká vkaſilo ktore żwierze iádowite / tedy ma być onego cżlowieká ſkorá ná glowie przerzezaná á tego prochu náſypáć w one ráne przerzezána/ iad cżlowiekowi ßkodzić niebedzie.

F ¶ Sámo Euforbium ieſth kliv bárzo oſtry á goracy/ thák iż gdyby go cżlowiekowi dał co dwá zlote záważa/ o śmierć go przyprawi/ ále z inßemi rzecżámi dáne Euforbium iáko ſa piluly w áptece/ tedy cżyśćia z ćiálá cżlowiecżego gruba y kliowáta flegme/ thákież kolere.

Mierobolány.

Mirobalani. Mirobalanen.

Rozdział 7.

A Mjerobolanow ieſt piećioráki rodzay á káżdy bárwy iney / że ſie zda áby z roznych drzew then owoc był/ ále thák z iednego rozmáity bedzie.

B ¶ Proch Mierobolanow Empelicorũ zmießány z prochem cżarney álony á k temu przycżyñ oliwy á vcżyñ iákoby máść / tha máśćia námázuy glowe/ bowiem wloſy vmacnia á niedopußcża im z glowy pádáć.

C ¶ Wßytkie mierobolany ſa żimney wloſnośći/ á ſuchey w wtorym ſtopniu: Mierobolany żolte purguia kolere/ ále chepule/ Empelici/ Bellerici/ thy wßytki flegme wypadzáia/ telko cżarne melánkolia cżyśćia.

Boża roſá mánná niebieska

Manna cœleſtis. Hymels Thau.

Rozdział 8.

A TEſt Mánná ćiepła y wilgotna miernie/ á ieſt roſá kthora zbieráia z niekthorych żioł pobudzáiacych vryne ku wyśćiu/ á zbieráia the Mánne w Jndyey y w Grecyey/ ábowiem przylipa około żioł/ á ták ia zbieráia iákoby miod/ ieſth známienithey mocy. Niekthorzy ludzie przyprawuia the mánne z cukrem álbo z miodem á niektorzy też z ſokiem lákryciey.

Sámá w ſobie mánná ieſt niebárzo biała/á w poſrzodku dziureczki ma/ ieſt niewymownie ſłodka/ przyprawna ieſt też ſłodka ále z nieiáką oſtrośćią.

B ¶ Ma moc wyczyśćiáiącą krew/ á dla tego ieſt dobra w gorących niemocách w febrách z káſsyą daná niemocnemu człowiekowi:

Rum Tureckie.

Reubarbarum. Rhumbarbarum.

Rozdział 9.

A IEſt Reubárbárum ćiepłe y ſuche w wtorym ſtopniu/dla tego ieſt názwano reubárbárum/ iże w ták rzekącey ziemi bywa naydowano/ ábo też w indyey/y też w inſzych zamorſkich ſtronách bywa kopano/ Ten korzeń ieſt ćięſzki á niema w ſobie dziurek/ á gdy ij przełomiſz/ iedno czerwone żyłeczki z białemi weſpołek zmieſzáne/ á gdy ie zżuieſz á potrzeſz po pápierze/ ieſli będzie fárbowáło pápier/tedy to ieſt dobre Reubarbarum/á kthore nie fárbuie/ tedy tho ieſt niedobre.

B ¶ Ma moc purguiącą kolerę/ á ták ieſt dobre tym kthorzy máią zápalenie wątroby y ſledziony z gorących wilkośći.

C ¶ Thez ieſth dobre náprzećiwko tercyánie wſzelkiey/ á to tym obyczáiem. Weźmi náſienia ogorkowego/málonowego/ citrulowego/ to vwarz w proſtey wodzie/ á wziąwſzy tey wody w ſklankę wenecką roſpuść w niey Káſsyey y Támáryndow po poł vncyey ábo mniey/á reubárbarum iedne drágme/ á ſpiłki poł ſkropułá/ á to ćiepło ná ſwitániu wypiy.

D ¶ Toć lekárſtwo ieſt dobre náprzećiwko żołtey niemocy/ á tho gdy w mleczowey wodce wypiieſz to Reubarbárum.

Socznicá.

Scamonea. Scamoney.

Rozdział 10.

A SCámonea ieſt ćiepła y ſucha wywodzi kolerę mocnie z żył wyćiągáiąc ia od krwie/ iedno iż troche iey ma być dawano:to ieſt poczawſzy od trzech ziarn áż do dwunaśćie ábowiem ieſt rzecz mocna á gorąca/ máſtyká ma być k niey przyſádzona dla iey iádu/ ábowiem żołądek y żyły mdli y pſuie.

B ¶ Też niektorzy ſzáfránu/ cynámonu/ ſpiki do niey przyſadzáią dla iádowitośći iey.

Senesowe liśćie.

Senes. Sene bleter.

Rozdział 11.

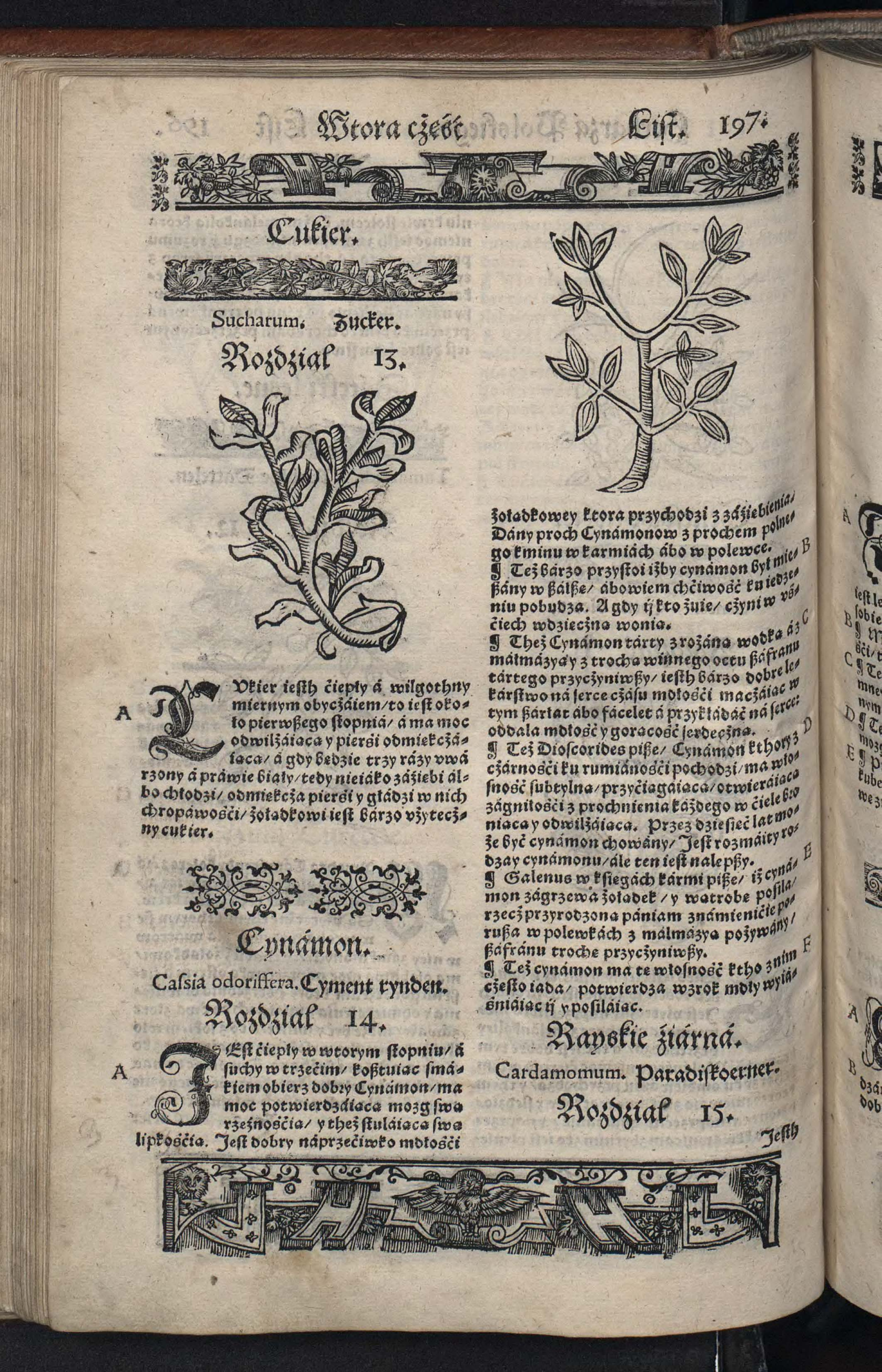
S Enes iest ćiepły á suchey włosnośći/ rośćie w zamorskich stronách Jest vżyteczny náprzećiwko niemiemocam kthore z melánkoliey przychodzą/ á ták iest dobre tym ktorzy S. Walántego niemoc ćierpią/ y tym kthorzy ku omdlewániu przychodzą/ y thym ktorzy miewáią zátkánie wątroby y śledzioę dziony/ y náprzećiw quártanie/ y náprzećiwko krwawnicam zbytnim/ to iest plrnieniu krwie stolcem. Też ná melánkolią ktora niemoc iesth z nárußenim mozgu y rozumu przyrodzonego/ á tho gdy vwárzyß syrop z tych to listkow/ z ielenim iezykiem/ z kwiatkami boragowemi w wodzie á ocukrowawßy nápiiay sie ćiepło po ránu po trunkowi ná przećiwko tym to chorobam przerzeczonym iest dobre lekárstwo.

Dátelki leśne.

Tamarindi. Wiblde Dattelen.

Rozdział 12.

W Rwodzą Támárindy kolere z ćiáłá purguiąc y zápalenie iey vśmierzą/ á ták też czyśćią krew. Są vżyteczne thym kthorym sie wątrobá wydyma dla wiátrow w niey zámknionych/ y thakież żołądkowi/ mą osobliwą moc náprzećiwko ostrym á ćięßkim gorączkam ktore potrzebuią odwilżenia y odmiekczenia/ miárá ich co dwá złote záważ/ może bydź y mniey/ á to z sokiem włoskiego kopru ábo wysokiego mleczu/ ábo z koźią serwatką mą bydź dano. Ten owoc do nas przychodzi z włoch/ Aptekárze bez niego nie mogą bydź dla tych y inßych własnośći iego.

Cukier.

Sucharum. Zucker.

Rozdział 13.

A Cukier iesth ćiepły á wilgothny miernym obyczáiem/ to iest około pierwszego stopniá/ á ma moc odwilżáiącą y pierśi odmiękczáiącą/ á gdy będźie trzy rázy vwárzony á práwie biały/ tedy nieiáko záźiebi álbo chłodźi/ odmiękcza pierśi y gládźi w nich chropáwośći/ żołądkowi iest bárzo vżyteczny cukier.

Cynámon.

Casſia odoriffera. Cyment rynden.

Rozdział 14.

A Jest ćiepły w wtorym stopniu/ á suchy w trzećim/ kosztuiąc smákiem obierz dobry Cynámon/ ma moc potwierdzáiącą mozg swą rzeźnośćią/ y thesz stuláiącą swą lipkośćią. Jest dobry náprzećiwko mdłośći żołądkowey ktora przychodźi z záźiebienia/ Dány proch Cynámonow z prochem polnego kminu w karmiách ábo w polewce.

B ¶ Też bárzo przystoi izby cynámon był miesszány w szálsze/ ábowiem chćiwość ku iedzeniu pobudza. A gdy ij kto żuie/ czyni w vśćiech wdźięczną wonią.

C ¶ Thesz Cynámon tárty z rożáną wodką á z málmázyą y z trochą winnego octu száfranu tártego przyczyniwszy/ iesth bárzo dobre lekárstwo ná serce czásu mdłośći maczáiąc w tym szártat ábo fácelet á przykłádáć ná serce: oddala mdłość y gorącość serdeczną.

D ¶ Też Dioscorides pisze/ Cynámon kthory z czárnośći ku rumiánośći pochodźi/ ma włosność subtylną/ przyćiągáiącą/ otwieráiącą zágniłośći z prochnienia káżdego w ćiele brzniącą y odwilżáiącą. Przez dźieśięć lat może być cynámon chowány/ Jest rozmáity rodzay cynámonu/ ále ten iest nalepszy.

E ¶ Galenus w kśięgách kármi pisze/ iż cynámon zágrzewa żołądek/ y wątrobę posila/ rzecz przyrodzoną pániam známienićie porusza w polewkách z málmázyą pożywány/ száfránu trochę przyczyniwszy.

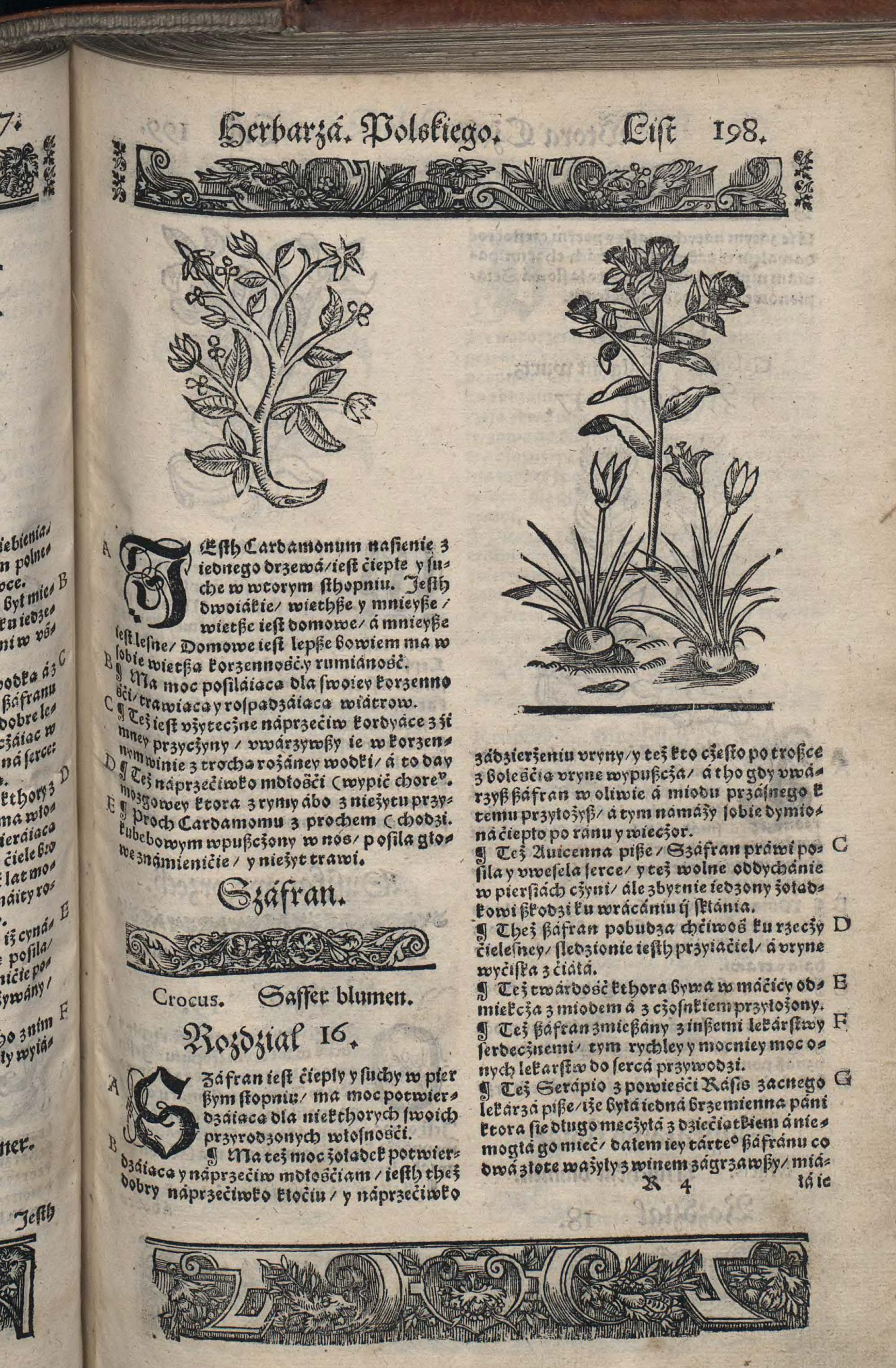
F ¶ Też cynámon ma tę włosność ktho z nim często iada/ potwierdza wzrok mdły wyiáśniáiąc ij y posiláiąc.

Rayskie źiárná.

Cardamomum. Paradiſkoerner.

Rozdział 15.

Jesth

A Jesth Cardamonum nasienie z iednego drzewá/ iest ciepłe y suche w wtorym sthopniu. Jesth dwoiákie/ więthsze y mnieysze/ więtsze iest domowe/ á mnieysze iest leśne/ Domowe iest lepsze bowiem ma w sobie większa korzenność y rumiáność.

B ❡ Ma moc posiláiącą dla swoiey korzenności/ trawiącą y rospadząiącą wiátrow.

C ❡ Też iest vżyteczne náprzećiw kordyáce z zimney przyczyny/ vwárzywszy ie w korzennym winie z trochą rożáney wodki/ á to day wypić chorey.

D ❡ Też náprzećiwko mdłośći mozgowey ktora z rymy ábo z nieżytu przychodzi.

E ❡ Proch Cardamomu z prochem kubebowym wpuszczony w nos/ posila głowe známienićie/ y nieżyt trawi.

Száfran.

Crocus. Saffer blumen.

Rozdział 16.

A Száfran iest ćiepły y suchy w pierszym stopniu/ ma moc potwierdząiącą dla niekthorych swoich przyrodzonych własnośći.

B ❡ Ma też moc żołądek potwierdząiącą y náprzećiw mdłośćiam/ iesth thez dobry náprzećiwko kłoćiu/ y náprzećiwko zádzierżeniu vryny/ y też kto często po troszce z boleśćią vryne wypuszcza/ á tho gdy vwárzysz száfran w oliwie á miodu przáśnego k temu przyłożysz/ á tym námáży sobie dymioná ćiepło po ránu y wieczor.

C ❡ Też Auicenna pisze/ Száfran práwi posila y vwesela serce/ y też wolne oddychánie w piersiách czyni/ ále zbytnie iedzony żołądkowi szkodzi ku wrácániu ý sktánia.

D ❡ Thez száfran pobudza chćiwość ku rzeczy ćieleśney/ śledzionie iesth przyiaćiel/ á vryne wyćiska z ćiáłá.

E ❡ Też twárdość kthora bywa w máćicy odmiekcza z miodem á z czosnkiem przyłożony.

F ❡ Też száfran zmieszány z inszemi lekárstwy serdecznemi/ tym rychley y mocniey moc onych lekarstw do sercá przywodzi.

G ❡ Też Serápio z powieśći Rásis zacnego lekárzá pisze/ iże byłá iedná brzemienna páni ktora sie długo męczyłá z dziećiątkiem á niemogłá go mieć/ dałem iey tárteo száfránu co dwá złote wáżyły z winem zágrzawszy/ miáłá ie

tá ie zátym nátychmiaſt/ y potym cżeſtokroć dawałem w tákich przygodách thákim pániam nigdy mi niechybiło/ to ſą słowá Serápionowe o tym doświadczeniu.

Gálgan.

Galanga. Galgant wurtz.

Rozdział 17.

A Gálgan ieſt ćiepły y ſuchy w wtorym ſtopniu/ iego korzeń obieráią lepſzy ktory ieſt rumiány á ſekowáthy/ ćieżki/ máiąc oſtry ſmák/ á ktory ieſt blády á lekki máłego ſmaku/ dziurkowáty zły ieſt á máłey mocy. Gálgan potwierdza/ roſpadza y trawi złe wilkośći.

B ¶ Wino w ktorymby był vwárzony gálgan żołądek nieſtráwny poſila/ y boleśći iego z zimnych wilkośći y z wiátrow grubych oddala y trawi.

C ¶ Też dla poſilenia mozgu gálgánowy proch włoż w nos.

D ¶ Też dla omdlewánia y kordyáki day proch gálgánowy z ſokiem boragowym choremu/ vznaſz pomoc niemáłą.

E ¶ Też czáſu krwie puſzczánia w vśćiech trzymány/ broni omdlewánia.

Muſzkatowy kwiát.

Macis. Muſchkat blumen.

Rozdział 18.

Muſzkatowy kwiát bywa obieran z drzewá y z orzechá muſzkathowego/ ieſth ćiepły y ſuchy w wtorym ſtopniu. Ma moc potwierdzáiącą dla ſwey korzenności/ roſpadzáiąc y trawiąc złe wilkośći/ Lepſzy kwiát ktory ku żołtośći ieſt podobny/ ſmaku ieſt oſtrego z máłą gorzkośćią. Muſzkat czarny abo ſmłády kthory oſtrego ſmáku w ſobie niema/ ten nieieſt vżyteczny.

C ¶ Wino muſzkatowego kwiátu ieſth vżyteczne dla potwierdzenia nieſtráwnego żołądká.

D ¶ Też mozg potwierdza gdy ij będzieſz przeżuwał w vśćiech/ á proch iego w kármiách pożywány/ ſerce mdłe poſila y kordyáke oddala.

Muſzkatowy orzech.

Nux muſcata. Muſchket nuſs.

Rozdział 19.

A Orzech muſzkatowy ieſt ćiepły y ſuchy w wtorym ſtopniu/ Jeſth owoc z drzewá iednego ktore roſćie w Jndyey/ ieſt ſmáku oſtrego/ poſiláiącego/ trawiącego/ Jeſt owoc ważny/ á ktory z ſiebie prochu nie wypuſzcza kiedy ij łamieſz/ ten ma być obierány iáko lepſzy.

B ¶ Ktho ij po ránu iada/ żołądek poſila á dobro

ádobrą bárwe licu vczyni/ átho iest częstho doświadczono od wiela ludzi.

C ❡ Wino mußkatowego orzechá przyczyniwßy troche mástyki/ żołądek záziebiony y inße wnetrznośći zágrzewa y posila.

Pierz.

Piper. Pfeffer.

Rozdział 20.

PJerz iest gorący máło nie w czwartym stopniu/ á suchy około wtorego stopniá. Jest pierz troiáki/ Jeden czarny kthory zową Melano piper tenże iest nalepßy y nakorzenieyßy/ Drugi zową długim pieprzem/ Trzeći pierz iest biały ten zową Leucopiper. Tá troiákość w pieprzu ácz iednego rodzáiu/ tedy młody pierz ktory zberáią z rzesą zową długim/ gdy bywa śrzednie źrzáły/ zową go białym/ á práwie źrzáły/ ten bywa czarny/ przeto naostrzeyßy. Czarny pierz ma moc rozpadzáiącą naprzod/ potym trawiącą/ ále pierz biały y długi nie ták dobrze trawi. A

B ❡ Pierz w karmiách pożywány czyni dobre trawienie żołądkowi/ ále ludziom ktorzy są kolerycznego przyrodzenia y krewnego/ niedobrze z nim często iádáć/ ábowiem ie wysusza y krew w nich pali/ á ták pothym trąd ná licu sie dla niego dziáłá.

Rhum Moskiewskie.

Reuponticũ. Grechisch rhabarbarũ.

Rozdział. 21.

TRobá Rumy mogły być opisáne gdyż sarodzáiem iednák ie wßák że Tureckie iest mocnieyße á tho ziemią álbo położenim Słońcá. A

Ma

B ¶ Ma moc pędzącą vrynę z inſzemi wilkośćiámi/ á to dla ſwoiey gorzkośći.

C ¶ Wino w ktorymby było vwárzono tho korzenie á przylać ku niemu ſoku włoſkiego kopru á troche ocukrowawſzy/ ktoby twárdość miał ná ſledzionie ábo w wątrobie z zimney przyczyny/ ieſt bárzo dobre ku pićiu/ po ránu trunek/ wieczor drugi.

D ¶ Też proch te° Reuponticū z miodem czyſtym zmieſzány/ ktoby miał chrobaki w żywoćie/ zábija ie.

E ¶ Też vczyń pláſtr z prochu tego to korzenia z oliwą á z woſkiem/ przyłożyſz ij ná mdły żołądek ieſli ij chceſz poſilić.

Zándał ábo Cindelin.

Santala. Sandel holtz.

Rozdział 22.

A Zimne ſą Sándáły w trzećim ſtopniu á ſuche w wtorym ſtopniu/ á ieſt ich rodzay troiáki/ to ieſt/ iedny ſą białe/ drugie ſą czerwone/ trzećie ſą żołtáwe/ á thy ſą nalepſze/ pothym białe/ á potym czerwone.

B ¶ Są vżyteczne náprzećiwko boleśćiam żołądkowym y wątrobnym ktora bywa z kolery czerwoney.

C ¶ Czerwony Sándał ieſt zimnieyſzy niżli biały/ y niżli żołty/ á ſą theż bárzo vżyteczne/ ábowiem gdy ſie wilkość ze krwią ćiągną do ktorego członku bolącego á mdłego/ tedy ty ſándały záſtánowiáią y powćiągáią płynie(nia.

D ¶ Są też dobre náprzećiwko kordyáce ktora bywa w febrze/ á to gdy proch ſándálowy rozmąćiſz w mleczowey wodce/ á w tÿ chuſteczkę rozmoczywſzy przyłoż ná ſerce/ á kto ma wątrobę zápaloną tedy y ná wątrobę to lekárſtwo známienićie pomoże.

E ¶ A gdy proch ſándáłowy zmieſzaſz z trochą kámphory/ z wodką rożáną/ á rozmoczywſzy w tym chuſteczkę przyłożyſz ſobie ná ſkronie/ boleść głowy vśmierza ktora z gorącey przyczyny przychodzi.

F ¶ Też proch ſándalu czerwonego zmieſzány z wodką pſinkową ábo kurzey nogi/ á w tim rozmoczywſzy chuſthę przykłáday ná bolące nogi.

Lep.

Viſcus arborea. Leim.

Rozdział 23.

A Wyżſzey w pierwſzych kſięgách mieliſmy o iemiele tylko/ Tu też záś o lepie z niego/ y o mocy á lekárſtwiech iego. Naprzod ieſt dobry ná wrzody iż ie zbiera/ á ropę z nich wywodzi/ á to ták czyniąc. Weź zá rowne woſku z iemiołem y z żywicą ſoſnową/ tho zmieſzawſzy v ogniá czyń plaſtry á przykłáday.

B ¶ Thež lep z iemioły z woſkiem pod iedną miárą zmieſzány/ á trochę mniey ſoſnowey żywice k themu przyczyniwſzy z tego bedzieſz miał máść ktora ieſt odmiekczáiąca y roſpądzáiąca wſzelkie twárdośći á zwłaſzczá ſlezione/y też ktore bywáią ná ſtáwiech v nog ábo v rąk/ iáko v ludzi fráncowáthych/ ná ktore możeſz przykłádáć they przerzeczoney máśći przyczyniwſzy oliwy ábo káczé° ſmalcu odmiekczá y roſpądzá guzowáte twárdość.

Imbier.

Zinziber. Jngber.

Rozdział. 24.

A JMbier ieſt ćiepły w trzećim ſtopniu á wilgotny w pierwſzym/ rośćie imbier zá morzem á zwłaſzczá w Jndyey.

B ¶ Wino w ktorymby był vwárzony imbier z figámi ſuchemi y z rozynkámi/ieſt pomocne náprzećiwko ćieſzkośći pierśi/y náprzećiwko káſzlowi kthory z źimney przyczyny pochodźi.

C ¶ Też proch imbirowy z figámi zmieſzány á vtłuczony w moźdźerzu/ieſt też vżyteczny ná przećiwko tymże przerzeczonym chorobam.

D ¶ Thež gdy vwárzyſz imbier w winie z kminem á tego ſie nápijeſz bolęśći żołądkowe y inſzych wnetrznośći vśmierza kthore z wiátrow oſtrych bywáią/ á burzenie w nim czynią.

E ¶ Też proch imbirowy ná báwełnę wpu(ni)ſzczony/ á ktho ma wydymánie y chćiwość ná ſtolec bes vczynku/ przyłoż te báwełnę y z tym imbirem ná ſtolec/odeydźie tá chorobá.

F ¶ Też w ten czás gdy ktory człowiek pádnie ná źiemię dla niemocy S. Wálánte°/ włoż mu tártego imbieru w nos dla kichánia/ieſt bárzo pomocne ná tę chorobę.

G ¶ Też imbier z miodem przypráwiony ieſth wiecey zágrzewáiący niżli z cukrem przypráwiony/áczkolwiek oboy ieſt dobry thym ktorzy ſą źimnego á flegmiſtego żołądká.

Dźięgiel.

Angelica. Engelwurtz od geiſtz wurtz.

Rozdział 25.

A ANgelicá Dźięgiel/ po Niemiecku Engel wurtz. Ma rozmáite v Lekárzow przezwiſká áczkolwiek ſtárzy o tym źielu niepiſáli/ ábo choćia piſáli ále inym przezwiſkiem thež nam nieznáiomym/ wſzákoſz tego czáſu lekárze zową tho źiele Angelicá/ Agolicá/ Angulá/

ká/ Archánieliká / Then co Pandekty pisał zowie ie Márubium nigrum/ to iest czarna szántá/ Drudzy ie zową Astráncia/ ale tho własne imie Olesznikowo/ wszákosz niekthorzy mienią iż oleszników iesth dwoy rod/ sámiec y sámicá/ sámiec ma korzeń czernieyszy y ostrzeyszy á ten własnie zową olesznikiem/ sámicá korzeń ma bielszy á nie ták gorzki ále troche łágodnieyszy/ á tho zową Angeliká v nas dziegiel.

B ¶ Gdy to ziele nam znáiome iest/ nietrzebá sie nam o iego przezwisku gadáć / tylko sie o iego mocy y też lekárstwie bádáć. Nálazłem w księgách stárych kthore zową Prákthyká Magistri Albici olim Archiepiscopi Pragensis, Iż korzeń Anyeliki iest bárzo pożyteczny. Naprzod przećiw sczárowániu ták domu iáko y persony/ kto ij przy sobie nośi / kto go námoczywszy w winie ráno pożywa/ tedy od wszelkiego iádu broni / y owszem iad wypędza/ gdy go kto z pokármy álbo ták sámego pożywa.

C ¶ Też wárzony w miedzie przáśnym/ stłukszy korzeń w możdżerzu álbo zwierćiawszy ták przyłożyć obyczáiem plastru ná ráne od psá wśćiekłego/ iad wyćiaga y ráne goi.

D ¶ Thez podrożnym ludziom pomaga/ bowiem posiláiac żyły broni sprácowánia pożywany ábo w vśćiech trzymány.

E ¶ Tákież kto ćierpi sczkánie ábo częste wrácánie tedy też oddala/ ábowiem żołądek bárzo zágrzewa.

F ¶ Jeronimus Tragus o tym zielu ták pisze/ korzenie iego ludzkim ćiáłam wielka pomoc dawa/ bowiem iesth tho korzeń serdeczny/ á przećiwko wielkim iádom ábo trućinam bárzo skuteczny/ á ták sie ma ku olesznikowi iáko imbier ku pieprzowi.

G ¶ Drugi nászych czásow lekarz Otto Brunfelsius ták pisze: Lekárstwo tego ziela wezmi od tich ktorzy doświadczili: Niemoże być nic lepszego przećiw morowemu powietrzu iáko wodá z dziegielu wárzonego/ káżdy dzień pijąc po iedney łyżce ná czczo / tedy broni od záráženia. A gdyby iuż ktho był powietrzem zárážon/ tedy wezmi tey wody vncyą iedne to iest coby był dobry trunek/ dryakwie dobrey iedne drágme to iest co ieden węgierski złoty záważy/ octu winnego dwie drágmie/ to wszytko zmieszawszy niechay ćiepło wypije chory nizli będzie spat/ potym puśćiwszy krew z żyły/ vkłádzie sie ná łoże á zápoći sie dobrze/ ták będzie zdrow.

H ¶ Korzeń tego ziela wszystkim swym sposobem to iest sokiem/ wodą/ prochem z niego/ przećiwi sie iádom wszelkim bárzo skutecznie.

I ¶ Tákież członki wnetrzne otwiera/ flegme wyćiaga y trawi/ żołądek zágrzewa / chárkánim gárdło czyśći/ serce y wszystko ćiáło posila. A mam zá to iż to ziele wszystko może vczynić/ co Dioscorides y Plinius zielu Pánaces przypisuią.

Tylko o nim pisze Otto.

Migdały.

Amigdala. Mandel.

Rozdział 25.

Migdały

A MIGDAŁY ſłodkie ſą ćiepłe y wilgotne w pierwßym ſtopniu/ á záſię gorzkie Migdały ſą ćiepłe y ſuche w wtorym ſtopniu/ gorzkie ſą więcey pożyteczne ku lekárſtwam nizli słodkie/ A słodkie więcey vżyteczne ku iedzeniu.

B ¶ Gorzkie Migdały ſą dobre náprzećiwko káßlowi/ y náprzećiwko dycháwicy ktora z źimney przyczyny pochodzi/ tym obyczáiem vżywáiąc/ Stłucz migdały w możdzerzu/ á przyłoż k nim Czukru/ á ták ich pożyway co dwá orzechy włoſkie záważą.

C ¶ Oleiek z gorzkich migdałow ieſt dobry náprzećiw głuchośći/ y też gliſty z żywotá wypądzą y vmarzą/ ktoby ie ná czczo iadał/ álbo z nich vczynić plaſtr/ á przyłożyć ná żywot proſto ná pępek.

D ¶ Też wywodzi pániam mieſieczną chorobę To ieſt gdy vczyniß czopek z báwełny/ á rozmoczyß ij w tym Oleyku/ ktory włoż do máćice ná noc. A ieſli go wiele weźmieß po obiedzie/ tedy wyćiſka pokarm z żołądká/ á rychło czyni ſtolec.

E ¶ Też słodkie migdały ſą dobre ku iedzeniu/ ták w polewkách iáko cukrem obleczone/ y márcipany z cukrem vczynione ſą bárzo dobre/ ſmáczne á roſkoßne ku iedzeniu/ wßelkim obyczáiem człowieká tuczą/ krew dobrą czynią/ żołądká nieobćiążáią/ wolne oddychánie pierśiam dáią/ á nawięcey oleiek z słodkich migdałow vczyniony/ ieſt dobry ná ćięßkość y ná bolenie pierśi/ ćiepło pomázawßy pierśi.

F ¶ Też boleśći wßelkie y zátwárdziáłośći máćice leczy z wierzchu pomázawßy/ y też peſſárium/ to ieſt z báwełny czopek vczyniwßy/ á w onym Oleyku rozmoczywßy/ włoż do máćice ná noc/ vwiązawßy nićią iedwábną zá koniec odeydźie bolenie zá tym lekárſtwem.

Pigwy/

Citonia mala. Quitten.

Rozdział 27.

A PIgwy ſą rozmáite/ iedny ſą słodkie/ Drugie tákiego ſmáku iáko leśne iábłká niedozrzáte/ A drugie ſą máiące w ſobie ćierpność/ czwarte kwáſne. Ty pigwy/ ktore ſą słodkie máią w ſobie nawiętßą wilgotność/ ále kwáſne/ y inße ſą więcey źimne.

B ¶ Máią moc ſtuláiącą ran/ á bronią płynienia wilgośći do wrzodow/ á to ná przodku.

C ¶ Też vmacniá vſtká żołądkowe/ á ktoma biegunkę/ záſtánawia ią.

D ¶ Oleiek Pigwiány też ieſt ná ty przerzeczone rzeczy vżyteczny.

E ¶ Náſienie Pigwiáne ieſt odmiękczáiące bez wßelkiego záćiſkánia.

F ¶ Oleiek Pigwiány ieſt dobry ná roſpádliny ktore bywáią od mrozu/ y też ná kroſty ſwierzbiące.

G ¶ Sok pigwiány ieſt vżyteczny/ tym ktorzy krwią pluią/ á náſienie ochrápienie gárdłá/ y ćięßkość pierśi oddala.

H ¶ Też wrácánie zbytnie záſtánawia y prágnienie oddala/ y chmiel z głowy wypądza.

I ¶ Syrop pigwiány też náprzećiw tymże chorobam ieſt pomocny.

K ¶ Też lektwarz vczyniony z pigw/ ktory zową Lekárze y Aptekarze Diácitoniton/ ieſt bárzo dobry náprzećiw káżdey biegunce/ przed obiádem w połgodźiny wźięty/ á po obiedźie iedzięny/ niedopußcza dymow z żołądká do głowy wſtępowáć.

L ¶ Tákież też ſámá pigwá vpieczona/ á potym z cukrem iedzona tákież vczyni/ iedno iż diácitoniton lektwarz vczyniony ieſt ſmácznieyßy/ y żołądkowi pośilenie więtße dáie.

m ❡ Też pigwy w wodzie vwárzone / z kogo ielitá wychodzą / wley tey wodki klistera weń tákież y máćice wychodzące wćiſká ná ſwe mieyſce / maczáiąc chuſtę / y przykłádáć tám na ono mieyſce pierwey ią reką / włożywßy tám gdzie ma być / A to czynią pigwy dla ſwey wielkiey kwáſney ćierpnośći.

N ❡ Też ſyrop pigwiány ktory w Aptekách czynią / ieſt bárzo dobry ludziom ktorzy chęći ku iedzeniu niemáią / ná czczo łyßkę abo dwie połykány / czyni wielką chęć ku iedzeniu.

Káppáry /

Capparis.   Káparen.

Rozdział 28.

A KAppáry ſą ćiepłe y ſuche w wtorym ſtopniu / korzenie / ſkorki / liśćie / owoc / y kwiatki káparowe wchodzą w lekárſkie rzeczy.

B ❡ Ma moc potwierdzáiącą żołądek / y pobudza chćiwość ku iedzeniu / wątrobę y ſledzionę zemdloną potwierdza / y twárdośći ich oddala / á zwłaßczá Wino w ktorymby były vwárzone ſkorki káparowe / Jeſt vżyteczne ná ty przerzeczone członki y niemocy / ieſt proch vżyteczny z ſkorek káparowych / weſpołek z prochem bágniſkowych ſkorek / á z cukrem zmießawßy ty rzeczy pożyway ich.

C ❡ Też náprzećiw gliſtam owoc káparowy iedziony / wypądza ie z żywotá / y ſledziony ſkázy nápráwia.

D ❡ Też przećiw kolice / Weźmi pot funtá ſkorek káparowych / powarz ich w ſoku chebdowego korzenia / á potym dobrze ocukruy / iż będzie z tego iákoby ſyrop / ktorego po ránu y przed wieczorem ſie nápijay / ieſt też ten ſyrop ná boleśći członkow dobry.

E ❡ Też proch z korzenia káparowego wźiety pod miárą ßeść łyżek ſrzebrnych / ruty liſtkow dobrą garść / vtłukßy Rutę / czyśćie zmießay z káparowym korzeniem iuż też ná proch vtłuczonym / A potym weźmi pot kwarty winnego octu / álbo trochę więcey / potym włoż ten káparowy proch z oną rutą miáłko vtłuczoną do onego octu / y przywarz onego ták długo iákoby trzy paćierze ſpiał / Tedy kto ma bolenie w lewym boku / w ſledzionie / álbo krę / álbo ná twárdzenie / rozmoczywßy modry ſukienny płát w onym occie / przyłoż ná on bok lewy ná ſtábiznę y ná ziobrá / żołądká nietykáiąc / roſpędziß one krę / twárdośći y bolenie odeydzie / A ſtolce nieczyſtośći iáko purgácyą z ćiebie poyda / á to ieſt nauká Awićenny częſtokroć ſkußoná.

F ❡ Tákież też kápáry z octem / á z Oliwą / y z drobnemi rożynkámi iedzone / ſledzionę potwierdzáią / y chęć ku iedzeniu czynią.

G ❡ Też Oleiek káparowy w Aptekách czynią ná twardośći / y ná bolenie ſledziony ieſt doświadczony / gdy nim ſledzioná ćiepło kielko rázow będzie námázowaná.

Kaſztány /

Caſtanea.   Káßtánien.

Rozdział 29.

A KAßtány ſą zimne około pierwßego ſtopnia / bárzo máło ćiepłość w ſobie máiąc / ktoby ie chćiał przyrownáć do żołedziu / tedy w nich nayduie więtßą łácność ku ſtráwieniu / ále pierśiam ſą nie dobre

dobre/ A ták káßel pobudza ią/ y boleśći gło-
wy dla ſwoiey nieſtráwnośći przywodza/
Ale pieczone ſą lepße/ á nie máią tákiey zło-
śći/ iedno iż czynią zátwárdzenie żywotá z
nádymániem wiátrow.

Figy/

Ficus. Feygen.

Rozdział 30.

A FIGI ſą dwoiákie/ świeże y ſuche/ Swieże ſą máłey mocy dla wilkośći ich zbytniey Suche Figi ſą lepße y mieśnieyße/ ich moc ieſt zágrzewáiąca/ około pierwßego stopniá/ á wietßey ſuchośći.

B ❡ Też máią moc trawiącą y roſpądzáiącą twárdośći wrzedliwych/ á zwłaßczá gdzie ſtłuczeß z mąką ięczmienną álbo z oſrzodká białego chlebá miodu przáſnego przyłożywßy. Też odmiekczáią żywot y ſtolce czynią.

C ❡ Też wodá w ktorey vwárzyß Figy/ ieſt podobna w mocy wodzie miodowey.

D ❡ Figy ſuche ſą dobre ku iedzeniu/ ále prágnienie czynią/ ochrápienie y ćieſzkość w pierśiách oddaláią/ też boleśći mecherzowe/ nerczáne vśmierzą/ á czynią dobrą bárwe licu.

B ❡ Też gdy vwárzyß Figy z Izopem w proſtey wodzie/ á ocukrowawßy napijay ſie iey dla dycháwice y dla ochrápienia nerczánych y mecherzowych niemocy/ y dla káßlu záſtárzáłego/ y boleśći płuc vſpokaia.

Pinee. Linbowe orzeßki. Pinußlein.

A PInee/ to ieſt ßyßkowe orzeßki/ Są ćiepłe y wilgotne w pirwßym ſtopniu/ dycháwicznym/ y tym ktorzy ſuchoty máią ſą bárzo dobre.

B ❡ Máią też moc wyczyſciáiącą/ odmiekczáiącą y odwilżáiącą/ ſą dobre tym ktorzy máią boleść w płucách/ y w pierśiách.

Jedwábne śliwki/

Mixaria ſeu Sebeſtena. Leymberlein.

Rozdział 31.

A IVIVBY y Sebeſteny/ ſą Owoce ćiepłe y wilgotne/ A zwłaßczá Iuiuby máią własność oddalánia oſtrośći krwie/ ktora bywa z obfitośći kolery/ Służą też dobrze pierśiam/ płucam/ boleśćiam nerkowym/ mecherzowi/ iedno iż żołądkowi nie ſą dobre/ Abowiem máły pokarm z ſiebie dáią/ A z trudnośćią ſie trawią/ w flegmę ſie obrácáiąc.

B ❡ Serapio/ Sebesten sa miernie w cieplo- ści/ y w zimności/ odmiekczáia żywot tym/ ktorzy miewáia goraczki/ y náprzeciw káßlowi/ ktory z gorącości przychodzi/ sa dobre.
C ❡ Ryme też ciepla y gorącość vryny oddaláia/ ktora z ostrey wilgości kolerycżney bywa
D ❡ Też Aptekárze z tego zamorskiego owocu Sebesten rzeczone° czynia bárzo wdzięczny y vżyteczny lektwarz ktory tym imieniem zowa to iest Electuarium de Sebesten, pospolicie Doktorowie dáia ten lektwarz ludziom/ ktorzy máia febre Trzeciaczke/ A nawiecey dzieciom y pániam brzemiennym/ bo rzecz iest nie przykra/ może być dány ták z cukrem álbo z wodkámi/ z mleczowa/ z podroznikowa/ z boragowa/ miárá iego vncya cáła/ á to młodemu człowiekowi/ ále stáremu dziesieć dragm możeß dáć/ A wßákoż oto maß Recepte do Apteki ná febre Terciáne. Weź mi Elektuárium de Sebesten siedm drágm/ Electuarium de Succo Rosarum, dwie drágmie/ Miodu Rożánego pol vncyey/ wodki podrożnikowey/ Boragowey/ mleczowey rowno po vncyey/ vczyń trunek dayże to ná świtániu cieplo wßystko rázem wypić może vsnać/ iednosie niepocić/ á wßeść godzin po tym ieść/ Ale nie te° dniá ma być brano to lekárstwo kiedy iest febrá/ ále kiedy iey niemaß.

Sliwy Węgierskie/

Pruna Damascena.

Vngerisch pflamen

Rozdział 32.

A Węgierskie Sliwki sa zimne y wilgotne/ A sa dwoiákie/ iedny sa czarne drugie czyrwone. Tyśliwki ktore sa czarne/ á przytwárdße sa lepße/ Máia moc chłodzaca/ y odmiekczáiaca wnetrzności/ á ták w gorących febrách sa dobre.

Hányż Ogrodny/

Anysum. Gärten Enyß.

Rozdział 33.

A Hanyż ogrodny/ iest ciepły y suchy w trzecim stopniu. Iest to násienie słodkie. Ma moc trawiáca/ rospędzáiaca wiátry.
B ❡ Rzygánie ktore z niestráwności żołądká przychodzi/ gdy ie vwárzyß w Winie/ przyłożywßy máßtiki/ Cynámonu/ á tego sie po ránu maß nápiiáć ná czczo.

Też

C ¶ Też przyrodzoną chorobę pániam wypadza/ to iest gdy vwárzyß Hányż w winie/ A ktemu przyłożyß co dwá złote záważy trifeśrám mágnám/ To iest lektwarz/ Ktory w Aptece czynia.

D ¶ Też náprzećiwko záttkániu watrobnemu y śledziony/ Hányż z Jelenimi iezyki vwárzony w wodzie/ pomaga/ Nasienie meßczyznam mnoży/ y w pierśiách mleko.

Bobek/

Laurus. Lorbeer.

Rozdział 34

A Bobek iest owoc/ z bobkowego drzewá. Liśćie bobkowe wchodzi w lekárstwá/ sa ćieple y suche. Jadrká bobkowe mocnieyße sa/ A dla swoiey korzenności máia moc potwierdzaiaca/ rospadzaiaca y trawiaca wiátrow.

B ¶ Owoc bobkowego drzewá ná proch stłuczony/ á potym ná pánewce zágrzany/ á ná głowe posypány/ flegme wysußa/ y mozg też potwierdza/ albo w worek záwiazawßy/ á ná głowe przykładay.

C ¶ Też náprzećiw nieżytowi źimnemu/ warz bobek z Roża w gárncu zálepiwßy/ á potym trzymay nos nad ona pára ná noc y poránu/ á potym sobie ona woda vmyi lice y czoło.

D ¶ Też Oleiek bobkowy/ boleśći żołądkowe vspokaia/ ktore z źimnośći pochodza/ y też przećiw boleśćiam nożnym/ iest dobre liśćie bobkowe w wodzie vwárzone/ á tym nogi nápárzáć. Y też máćice potwierdza y wyczyśćia/ y też poczećie rychle spráwuie/ Pandektá Platearius o tym powiádáia y świádczą.

Kubeby/

Cubebe. Cubebenn.

Rozdział 35.

A Kubeby ſą ćiepłe y ſuche miernym obyczáiem. Jeſt owoc z iednego Drzewa ktore w Jndyey rośćie podobny ziarnam białego pieprzu/ potwierdzáiac człowieká mdłego/ A nawiecey z wodka boragowa.

B ¶ Wino Kubebow ieſt dobre tym ludziom Ktorzy kordyake miewáia/ Y też náprzećiw korzuczawce/ Y ná przećiw zimney Rymie/ A ty Kubeby w cukrze przypráwione/ w Aptekách naydzieſz/ Y ſáma woniá ieſt użyteczna ná przećiw tym chorobam/ mozg y pámieć posiláia/ Sa ćiepłe y ſuche w wtorym ſtopniu.

Bob/

Faba. Bonen.

Rozdział 36.

A JEST Bob zimnego á ſuchego przyrodzenia/ poki zielony/ Tedy ieſt wilgotny w pierwſzym ſtopniu/ á máło tuczy/ grube wilgośći czyni/ á żołądek obraża/ Gruba krew czarna/ To ieſt melánkolia czyni/ Y dymy miaſſe/ A przeto mozgowi ieſt niedobry/ dziwne ſny nań przywodząc/ A wſzakoż dobrze vwárzony/ nie ták ſzkodliwy.

B ¶ Też wodá w ktorey wre bob/ lice czyśći/ á ieſzcze lepiey gdy krochmalu przyłożyſz.

C ¶ Wodká z kwiećia bobowego oczy czyśći y wyiaśnia.

Koziorożec/

Fenum grecum. Bocks horn.

Rozdział 37.

A FEnum grecum ieſt ćiepłe y ſuche/ ma ſtuláiaca moc/ trawiaca y odmiekczáiaca.

B ¶ Aby ſie wrzedzienicá rychło zebráła/ Weźmi máki tego fenum grecum/ á zmieſzay ie z żołtkiem iáiecznym/ á tego przyłoż ná wrzedzienice/ A gdy też máke zmieſzáſz z Terpentina á z żołtkiem/ tedy ſie wnet przepuknie wrzod/ A gdy ku tym rzeczam przyczyniſz máki z naśienia lniánego/ z naśieniem wyſokiego mleczu/ bedzie lepiey.

Też

C ❡ Też gdy vwárzyſz make Kſ ziorośćcowa z máka lniánego naſienia/ y też z naſieniem wyſokiego Slazu/ Tak iż z thego vczyniſz plaſtr/ Ktory przykładay ná bolacy żołądek/ y też ná opuchline czlonku táiemnego męſkie go/ boleść vſmierzyſz.

Lniáne náśienie/

Semen lini. Fláchsſomen.

Rozdział 38.

A Náſienie lniáne ieſt ćieple w pierwſzym ſtopniu/ wilgości y ſuchośći mierney/ żołądkowi ieſt nie dobre dla czynienia wiátrow/ Ale vryne pędzi/ káſzel vſmierza/ y pierśi czyśći z nieczyſtość flegmiſtych/ A to gdy kto w potráwách pożywa.

B ❡ Albo też máká z tego náſienia z máka fenigreci/ z maſłem máiowym/ A tego námázawſzy na chuſte ćiepło przyłoż ná ćiężkość pierśi/ przez noc vznaſz pomoc.

C ❡ Też ten plaſtr ieſt dobry przykłádáć iy ná członki/ w ktorych pánuie kurcż/ prawie ieſt podobne w mocy náſieniu fenugrekowemu.

Słonecznik ſtreczny/

Lupinus. Feygbonen.

Rozdział 39.

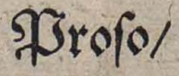

SLonecznik / iest ćiepły á suchy w trzećim stopniu / Ma moc vryne pedząca / A iest dwoiáki / Jednego ziárná słodkie / á drugiego gorzkie Ty ktore są gorzkie / wiecey sie godzą ku lekárstwu.

B ❡ Mąká z tych gorzkich ziarn zmieszána z miodem / iest dobra ku iedzeniu tym / ktorzy glisty máia w żołądku álbo w ielitách / á gdy k nim przyłożysz soku piołynowego / tedy będzie ieszcze lepiey.

C ❡ Też plastr vczyniony z mąki tych łupinow gorzkich z sokiem piołynowym / á z trochą czarney Alony / z tego vczyniwszy plastr przyłoz ij ná żywot dziećiećiu / glistj tjm wypedzisz

D ❡ Wino w ktorym by był vwárzon słonecznik / iest dobre tym w ktorych sie opuchliná mnoży wnetrzna / y też náprzećiw záctániu wątroby j śledziony z strony zimney przyczyny

Proso/

Milium.　Hirz.

Rozdział 40.

PROSO iest zimne / w pierwszym stopniu / á suche w wtorym stopniu / Moc tego náśienia iest wysusząiąca / A przeto záćiska żywot wysusząiąc ij / Ale zewnątrz Proso przyłożone / chłodzi á wysusza wiecey.

B ❡ Jest rzecz nietuczna Proso / biegunkę zástánawia / zágrzawszy go ná panwi / y násypáć w worek / A on worek ćiepło przykłádáć ná żywot / Tedy zástánawia biegunkę / á vryne pędzi ku wyśćiu.

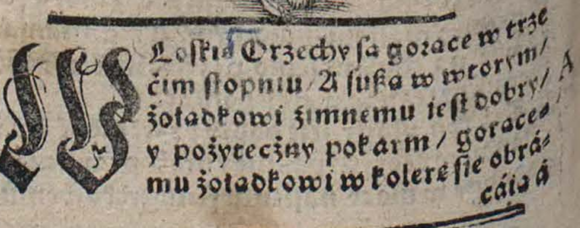
C ❡ Też Proso z solą ná panwi zágrzáne / á w chuste wsypáne / kolikę vśmierza / ták ćiepło ná mieysce / gdzie iest kłoćie przyłożone.

Włoski Orzech/

Nux Iuglans.　Welchsche nuß

Rozdział 41.

WLoskie Orzechy są gorące w trzećim stopniu / A susza w wtorym / żołądkowi zimnemu iest dobry / y pożyteczny pokarm / gorącemu żołądkowi w kolerę sie obrácáią á

ià á dymy z nich wzgore wſtepuia/ á ták oczy záćmiewáia y boleść głowy czynia z záwrácániem/ też czynia piſzczenie w vßu.

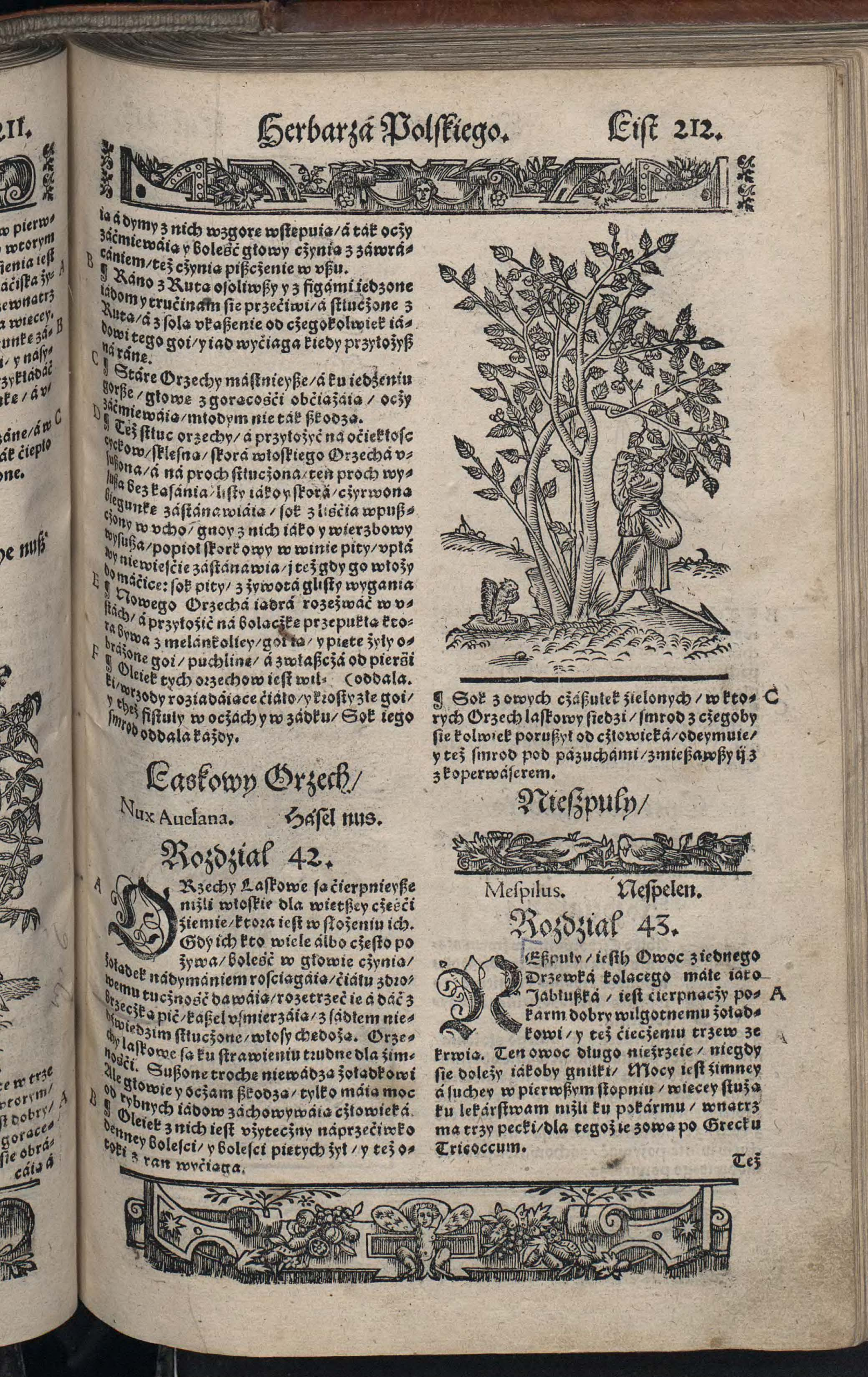
B ❡ Ráno z Ruta oſoliwßy y z figámi iedzone iádom y trućinam ſie przećiwi/ á ſtłuczone z Ruta/ á z ſola vkaßenie od czegokolwiek iádowi tego goi/ y iad wyćiaga kiedy przyłożyß ná ráne.

C ❡ Stáre Orzechy máſtnieyße/ á ku iedzeniu gorße/ głowe z goracośći obćiażáia/ oczy záćmiewáia/ młodym nie ták ßkodza.

D ❡ Też ſtłuc orzechy/ á przyłożyć ná oćiekłość cyckow/ ſkleſna/ ſkorá włoſkiego Orzechá vſußona/ á ná proch ſtłuczona/ ten proch wyſuſza bez kaſánia/ liſty iáko y ſkorá/ czyrwona biegunke záſtánawiáia/ ſok z liśćia wpuſzczony w vcho/ gnoy z nich iáko y wierzbowy wyſußa/ popioł ſkorkowy w winie pity/ vpłáwy niewieśćie záſtánawia/ j też gdy go włoży do máćice: ſok pity/ z żywotá gliſty wygania.

E ❡ Nowego Orzechá iadrá rozeżwáć w vſtách/ á przyłożić ná bolaczke przepukła ktora bywa z melánkoliey/ goi ia/ y piete żyły obrázone goi/ puchline/ á zwłaßczá od pierśi.

F ❡ Oleiek tych orzechow ieſt wilki/ wrzody roziadáiace ćiáło/ y krośty złe goi/ y też fiſtuły w oczách y w zádku/ Sok iego ſmrod oddala kazdy. (oddala.

C ❡ Sok z owych czáßutek zielonych/ w ktorych Orzech laſkowy ſiedzi/ ſmrod z czegoby ſie kolwiek porußył od człowieká/ odeymuie/ y też ſmrod pod pázuchámi/ zmießawßy ij z z koperwáſerem.

Laskowy Orzech/

Nux Auelana. Háſel nus.

Rozdział 42.

A **O**Rzechy Laſkowe ſa ćierpnieyße niżli włoſkie dla wietßey częśći ziemie/ ktora ieſt w ſłożeniu ich. Gdy ich kto wiele álbo czeſto pożywa/ boleść w głowie czynia/ żołądek nádymániem rośćiagáia/ ćiáłu zdrowemu tuczność dawáia/ rozetrzeć ie á dáć z Brzeczka pić/ kaßel vśmierzáia/ z ſádłem nieświedzim ſtłuczone/ włoſy chedoża. Orzechy laſkowe ſa ku ſtrawieniu trudne dla zimnośći. Sußone troche niewádza żołądkowi Ale głowie y oczam ßkodza/ tylko máia moc od rybnych iádow záchowywáia człowieká.

B ❡ Oleiek z nich ieſt vżyteczny náprzećiwko denney boleśći/ y boleśći pietych żył/ y też otoki z ran wyćiaga.

Nießpuly/

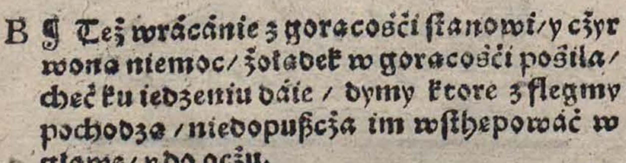
Meſpilus. Neſpelen.

Rozdział 43.

A **N**Eßpuly/ ieſth Owoc z iednego Drzewká kolacego máłe iáko Jabłußká/ ieſt ćierpnaczy pokarm dobry wilgotnemu żołądkowi/ y też ćieczeniu trzew ze krwia. Ten owoc długo nieżrzeie/ niegdy ſie doleży iákoby gniłki/ Mocy ieſt zimney á ſuchey w pierwßym ſtopniu/ wiecey ſłuża ku lekárſtwam niżli ku pokármu/ wnatrz ma trzy pecki/ dla tegoż ie zowa po Grecku Tricoccum.

Też

B ❡ Też wrácánie z gorącości stanowi/ y czyrwoną niemoc/ żołądek w gorącości posila/ chęć ku iedzeniu dáie / dymy ktore z flegmy pochodzą / niedopuszcza im wsthepowáć w głowę/ y do oczu.

C ❡ Też krew grubą działáia/ á przeto ie pożyteczniey ieść przed iedzenim nizli po iedzeniu. Wárzone z koryándrem/ á ieść ie/ cieczenie brzuchá zástánawia.

Cytrowe Jábłko/

Pomum Citri. Cyter opffel.

Rozdział 44.

JAbłko Citrowe ma w swym złożeniu skore másthą/ w posrzodku wodność kwásna y násienie/ to wszystko iest rozdzielnego przyrodzenia.

A ❡ Skorá iest goracego á suchego złożenia/ ma moc serce posiláć/ omdlewánie odeymuie/ nieprzyrodzoną chęć ledás czego niewiástam chćiwym odeymuie / w mor vczynić proch z they skory/ z násienia gwozdzikow z tych / z kthorych wieńce wiją / á tego prochu w winie pożywáć / záchowawa serce od iádowitego powietrza.

Dáttelki/

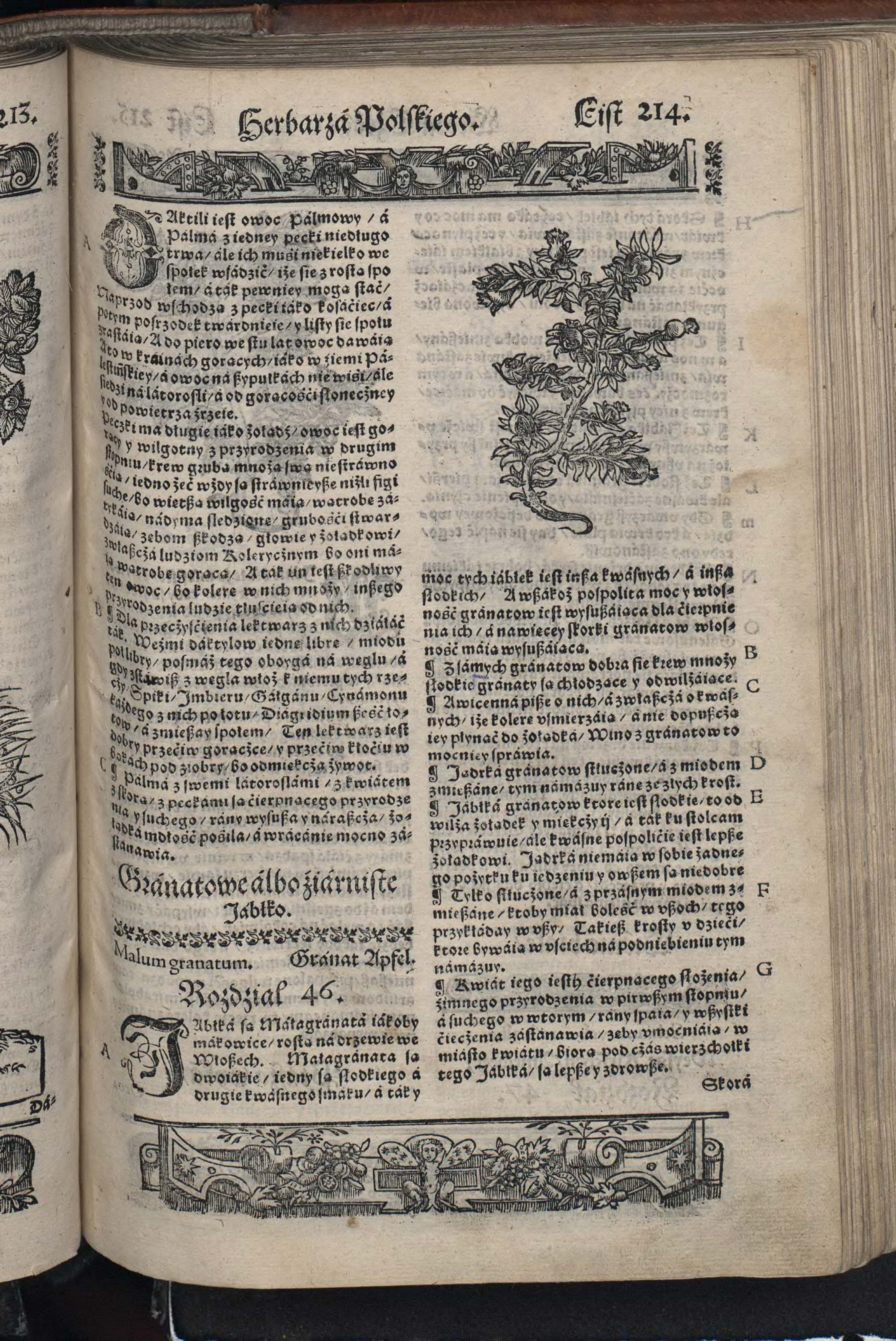
Dactili. Datellen.

Rozdział 45.

Dá-

Daktili ieſt owoc Pálmowy / á Pálmá z iedney pecki niedługo trwa / ále ich muśi niekielko we ſpołek wſádzić / iże ſie zroſta ſpołem / á ták pewniey moga ſtáć / Naprzod wſchodza z pecki iáko kośáćiec / á potym pośrzodek twárdnieie / y liſty ſie ſpołu zraſtáia / A do piero we ſtu lat owoc dawáia / A to w kráinách goracych / iáko w ziemi Páleſtinſkiey / á owoc ná ßypułkách nie wiśi / ále śiedzi ná látoroſli / á od gorącośći ſłoneczney y od powietrza źrzeie.

A Peczki ma długie iáko żoładź / owoc ieſt goracy y wilgotny z przyrodzenia w drugim ſtopniu / krew gruba mnoża ſwa nieſtráwnośćia / iedno żeć wżdy ſa ſtráwnieyße niżli figi ſuche / bo wietßa wilgość máia / watrobe zátykáia / nádyma ſledzione / grubośći ſtwárdzáia / zebom ßkodza / głowie y żoładkowi / zwłaßczá ludziom Kolerycżnym bo oni máia watrobe goraca / A ták un ieſt ßkodliwy ten owoc / bo kolere w nich mnoży / inßego przyrodzenia ludzie tłuśćieia od nich.

B ¶ Dla przeczyśćienia lektwarz z nich działáć ták. Weźmi dáktylow iedne libre / miodu pol libry / poſmáż tego oboygá ná weglu / á gdy zſtáwiß z wegla włoż k niemu tych rzeczy. Spiki / Imbieru / Gálgánu / Cynámonu kaждego z nich po łotu / Diágridium ßeść łotow / á zmießay ſpołem / Ten lektwarz ieſt dobry przećiw goraczce / y przećiw kłoćiu w bokách pod ziobry / bo odmiekcza żywot.

C ¶ Pálmá z ſwemi látoroſlámi / z kwiátem z ſkora / z peckámi ſa ćierpnacego przyrodzenia y ſuchego / rány wyſußa y náraßcza / żołądká mdłość pośila / á wrácánie mocno záſtánawia.

Gránatowe álbo ziárniſte Jábłko.

Malum granatum. Gránat Apfel.

Rozdział 46.

A Jabłká ſa Málagránatá iákoby mákowice / roſta ná drzewie we Włoßech. Málagránata ſa dwoiákie / iedny ſa ſłodkiego á drugie kwáſnego ſmáku / á ták y moc tych iábłek ieſt inßa kwáſnych / á inßa ſłodkich / A wßákoż poſpolita moc y włoſność gránatow ieſt wyſußáiaca dla ćierpnienia ich / á nawiecey ſkorki gránatow włoſność máia wyſußáiaca.

B ¶ Z ſámych gránatow dobra ſie krew mnoży ſłodkie gránaty ſa chłodzace y odwilżáiace.

C ¶ Awicenná piße o nich / á zwłaßczá o kwáſnych / iże kolere vſmierzáia / á nie dopußcza iey płynać do żołądká / Wino z gránatow to mocniey ſpráwia.

D ¶ Jadrká gránatow ſtłuczone / á z miodem zmießáne / tym námázuy ráne ze złych kroſt.

E ¶ Jábłká gránatow ktore ieſt ſłodkie / to odwilża żołądek y miekczy ij / á ták ku ſtolcam przypráwuie / ále kwáſne poſpolićie ieſt lepße żołądkowi. Jadrká niemáia w ſobie żadnego pożytku ku iedzeniu y owßem ſa niedobre

F ¶ Tylko ſtłuczone / á z przáſnym miodem zmießáne / ktoby miał boleść w vßoch / tego przykłáday w vßy / Takież kroſty v dzieći / ktore bywáia w vſciech ná podniebieniu tym námázuy.

G ¶ Kwiát iego ieſth ćierpnacego złożenia / zimnego przyrodzenia w pirwßym ſtopniu / á ſuchego w wtorym / rány ſpaia / y wßyſtki ćieczenia záſtánawia / żeby vmocniáia / w miáſto kwiátu / biora pod czás wierzchołki tego Jábłká / ſa lepße y zdrowße.

Skorá

H ¶ Skorá tych iábtek / też táka ma moc co y kwiát / wrácánie záſtánawia / y też płynaca krew z rány / To ieſt proch iey z białkiem iáiecżnym zmießány / y przyłożyć iáko plaſtr / w occie ia wárzyć / á w thym gebke macżáiacż przykłádáć ná brzuch v dołu / cżyrwona biegunke záſtánawia.

I ¶ Też proch iey z rożana wodka zmießány / á w nos wpußcżony / ćieczenie krwie záſtánawia / zmießány z wodka bábcżána / á w tym rozmocżyć kes báwełny / y włożyć do máćice / krew z niey płynaca záſtánawia.

K ¶ Też Jábłko gránatum gdy ieſt świeże vwárzywßy w winie / á potym ie ſtłukßy przyłoż ná vßny wrzod / vznaß pomoc.

L ¶ Też ſłodkie gránatá odmiekcżáia pierśi / ále kwáſne záćieśniáia / y ochrápienie cżynia.

m ¶ Gdy vwárzyß gránata w deßcżowey wodzie / á kto krwia pluie / day ſie nápić tego / tedy ono záſtánowiß.

N ¶ Też kto ma drżenie ſercá / dobrze tákiemu gránata iádáć / y z vſtek żoładkowych ſpycha kolere y flegme / iedzone.

O ¶ Rabi Moizeß Żyd / przywodzac słowá Gálenuſowe ták mowi. Gránátá máia dziwna włoſność / bo przed iadłem iedzone niedopußcżáia ſie potráwam káźić w żoładku / álbo gdy ie vwárzyß z ktora potráwa / tedy one potráwe dobrze żoładek ſtrawi / iż ſie w dobra krew obroći.

P ¶ Też korzenie drzewá ná ktorym roſta pomagránatá kwáſne / ten korzeń chrobaki w żywoćie zábija / álbo y liſt tego drzewá / tym obycżáiem przypráwiony. Weżmi korzenia gránatow kwáſnych / wyiawßy z nich drzenie / warzże ie w Málmázyey Greckiey ták długo áże połowicá wywre / á potym wſyp pieprzu tártego co złoty záważy / á potym przywarz y przecedź / á ćiepło day ná cżcżo wypić / á potym niema ſpáć.

Wiśnie białe /

Schinus vel cerasa alba

Weyſse Kirſchen / Amelbeer.

Rozdział 47.

Wiśnie białe ſa mieśiſte / cżyrwone / gdy vżrzáłe / tedy ſa ſłodkie / Gdy ie kto tje przed iedzenim y- A nych potraw / trzewá miekcża / żoładek cżyścia / pálenie wnatrz odeymuia / chropáwość w gárdle od vſchnienia / y w pierśiách ſwa mokrośćia ſłodka odeymuia.

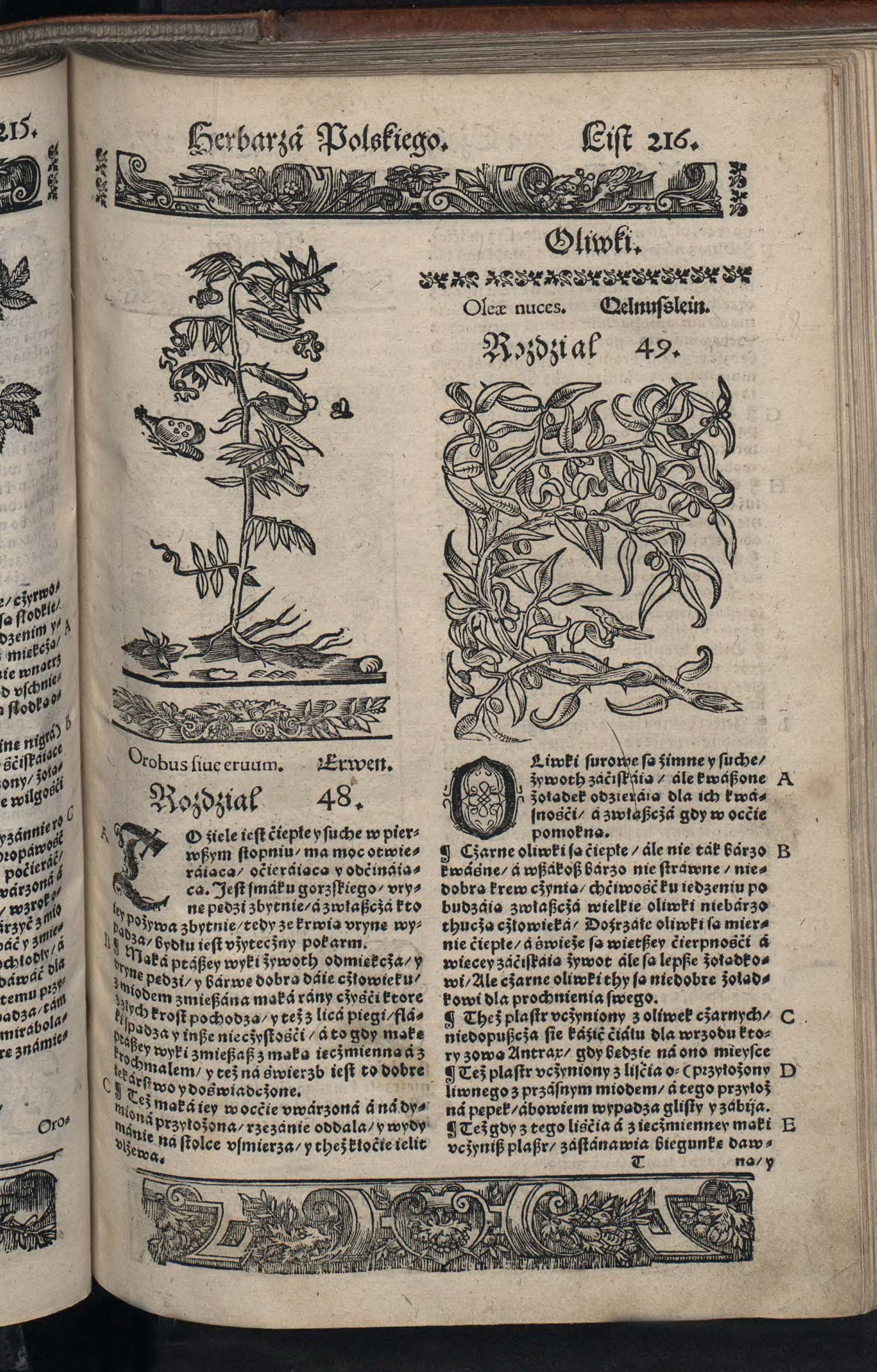
¶ Wiſnie cżarne (połáćinie Schine nigrá) B ſa ſmáku kwáſnego záwieráiace y śćiſkáiace żoładek / po obiedzie máia być iedzony / żoładek ſuchośćia ſwa wyſußáia / grube wilgośći przenikáia.

¶ Sok lipki wypływa z wiſni w tyzánnie ro- C ſpußcżony á pity / pierśi miekcży / chropáwość tchäwice odwilża / twarz tymże poćieráć / zmázy z ćiáłá ſpadza / w winie vwárzoná á pitá / kámień w mecherzu łamie / wzrok oſtrzy / wodność wiſni cżarnych wárzyć z miodem áż do zgeſtnienia ſoſnki / wſypáć y zmießáć / á wylać ná cokolwiek / áby ochłodły / á bedzie iákoby lektwarz / á tego dáwáć dla przecżyśćienia / cżemierzyce gdy ktemu przymießaß / przypalone wilgośći wypadza / támáryndow gdy ktemu przymießaß / mirabolanow / ſcámoneam / ty rzecży kolere známienićie wypadzáia.

Ptáßa wyká /

Oro-

Orobus siue eruum. Erwen.

Rozdział 48.

A TO ziele iest ćiepłe y suche w pierwszym stopniu/ ma moc otwieráiacą/ oćieráiacą y odćináiacą. Jest smáku gorzskiego/ vryne pedzi zbytnie/ á zwłaszczá kto iey pożywa zbytnie/ tedy ze krwia vryne wypadza/ bydłu iest vżyteczny pokarm.

B ¶ Maká práßey wyki żywoth odmiekcza/ y vryne pedzi/ y bárwe dobra dáie człowieku/ z miodem zmieszána maká rány czyśći ktore z złych krost pochodza/ y też z licá piegi/ flákiśpadza y inße niecżystośći/ á to gdy make práßey wyki zmießaß z maka ieczmienna á z krochmalem/ y też ná świerzb iest to dobre lekárstwo y doświadczone.

C ¶ Też maká iey w occie vwárzoná á ná dymioná przyłożona/ rzezánie oddala/ y wydymánie ná stolce vśmierza/ y theż kłoćie ielit vlżewa.

Oliwki.

Oleæ nuces. Oelnußlein.

Rozdział 49.

A OLiwki surowe sa zimne y suche/ żywoth záciskáia/ ále kwáßone żoładek odzieráia dla ich kwáśnośći/ á zwłaszczá gdy w occie pomokna.

B ¶ Czarne oliwki sa ćiepłe/ ále nie ták bárzo kwáśne/ á wßákoß bárzo nie stráwne/ niedobra krew czynia/ chćiwość ku iedzeniu pobudzáia zwłaszczá wielkie oliwki niebárzo thucza człowieká/ Dozrzáłe oliwki sa miernie ćiepłe/ á świeże sa wietßey ćierpnośći á wiecey záciskáia żywot ále sa lepße żoładkowi/ Ale czarne oliwki thy sa niedobre żoładkowi dla prochnienia swego.

C ¶ Thež plastr vczyniony z oliwek czarnych/ niedopußcza sie kázić ćiáłu dla wrzodu ktory zowa Antrax/ gdy bedzie ná ono mieysce (przyłożony

D ¶ Też plastr vczyniony z liśćia oliwnego z przáśnym miodem/ á tego przyłož ná pepek/ ábowiem wypadza glisty y zábija.

E ¶ Też gdy z tego liśćia á z ieczmienney maki vczyniß plaßr/ zástánawia biegunke dawna/ y

ná/y też płynienie zbytniej wilkośći z máćice.

F ❡ Oliwá nieźrzáłá iest dobra żołądkowi dla mierney ćierpnośći ktora ma w sobie / á tho masz rozumieć o oliwie kthora bywa ieszcze z orzechá niepráwie vźrzáłego / zowa po láćinie oleum omphacinū / dziásłá potwierdza y zeby vmacnia / gdy kto te oliwe w vśćiech będzie trzymał / broni od vźiebienia / też odeymuie inszym rzeczam iad ábo ostrość iż ćiáłá nieprzechodza.

G ❡ Też gdy kto wypije iádowita rzecz á bárzo palaca / oliwy sie day ćiepło nápić iżby mogł wrácáć / Serápio y Pandekta o thym dowodnie swiadcza.

H ❡ Druga oliwá iesth kthora biora z drzewá iuż dobrze doźrzáłego / á ta oliwá iest miernie ćiepła y odwilżáiaca / ćiáło posiláiaca y odmiekczaiaca.

I ❡ Oliwá z ieczmienna woda / to iest po sześći łyżek káżdego wźiać ćiepło wypita / stholce czyni / á gdy k temu listkow rućiánych przyłożysz á przywárzysz / kłoćie w żywoćie przestánie / y glysty wymiáta z żywotá.

K ❡ Oliwá w klisthyrách pożywáná / bolenie ktore z kłoćia pochodzi vśmierza / y iákmiarz oleyki wszytkie w áptekách ná rozmáite niemocy z oliwa przypráwuia.

L ❡ Jest też oliwá leśna / máło ogrodney niepodobnná / przeto też oley śniey / ácz go thesz oliwa zowa / nieiest ták przyiemnego smáku áto iż iest zbytnie ćierpnacy / á ták zdrowym ludziom tylko zá niedostátkiem máśći / Ale w lekárstwách wielka sławe ma / ábowiem ná bol głowny / lepszy iest niż rożány / gdy nim skroni / czoło / y wierzch głowy pomáżesz. Pot záwiera gdy nim ćiáło máża. Włosow łażacych powćiaga / otreby ze płći zgania / strup sliwiacy goi bez szkody / świerzb / párchy / y wszeláki trad goi / mázánie iego / kto sie tha oliwa ábo tym oleiem / dniá káżdego máże / niemoże rychło siwieć. Przeto lud Arábski / tákże y Egiptski / iż sie ná káżdy dzień máża / á nápospoliciey thym oleiem leśnym / zwłasszczá lud wieyski / áby ich pot niemdlił / nigdy niesiwieia / chybá roskoszni / co inych máżiot vżywáia.

m ❡ Biela też osobliwie the oliwe dla mázánia / o kthorym bieleniu Dioskorides náuke pisze / ktho chce czytay sobie v niego / do nas thu gothowa bielona y surowa woża / iesth woniey przyiemnieyszey niżli ogrodna / kthorey v nas w kármiách vżywáia.

Jábłká.

Poma. Oepffel.

Rozdział 50.

JAbłoń iesth drzewo / A iáko iábłoni sa rozliczne / tháko thesz y owoc rozliczny / ábowiem sa iedny iábłoni kthorych owoc może vźrzeć / á drugie sa kthorych owoc nigdy nie vźrzeie / iedno álbo sie vleży álbo ij musi vsuszyć. Jábłká thedy nieźrzáłe kwásnośćia swa / flegmy / febry vstáwiczne y kászel pobudzáia / żołądek oźiebiáia / sliny mnoża / á tho thesz czyni wszelki owoc nieźrzáły. A

Jábłká

B ❡ Jábłká práwie vſrzáłe ſa rozdzielne/ iedny ćierpnace/ drugie kwáſno oſkominne/ drugie też kwáśno ſłodkie á wodniſte.

C ❡ Jábłká ćierpnace ſa źimnego y ſuchego przyrodzenia z ſtrony źiemie/ żołądkowi goracemu á wilgotnemu ſa dobre/ bo iábłko ſwa oſtrośćia wilkość złá z żołądká ná doł poćiſka/ á oſtáthek wyſuſza/ ále nieſtráwne dla nieźrzáłośći nádymánie y wiátr wzbudzá/ pietym żyłam ſzkodza/ ſuchothy czynia/ ábo owrzedzenie płuc ábowiem thy wiátry ktoreodnich bywáia wzbudzony/ ſerdeczne żyły ſuſza y płucne.

D ❡ Jábłká kwáśn: á ćerpnace ſa źimne / ále ſłodkie ku ćiepłośći ſie ſkłoniły/ á ſwoia wonia ſerce y duchy ogniſthe poſiláia / głowie źimney ſzkodza ryme w niey pobudzáia.

E ❡ Syrop z wodnośći iábłek źrzáłych/ á wonnych z cukrem wárzony do zgeſtnienia/ żołądek goracy y trzewá chłodzi/ ſerce poſila/ omdlewánie oddala / á dymom goracym do głowy wſtepowáć nieda/ wrácánie z gorącośći/ y czerwona niemoc záſtánawia. Wiele á czeſte iadánie Jábłek / zwłaſzczá kwáſnych á ćierpnacych / gotowa przyczyná ku przyśćiu łamánia/ á nápełnienia głowy ryma/ y też przyczyná káſzlu / ćieczenie żołądká z náźiebnienia.

F ❡ Jábłká ſmáżone álbo pieczone ſa lepſze/ z imbierem iadáć ie/ pálenie wnatrza oddalá ia/ Wárzyć ie w wodzie/ á tym wymywáć vſtá/ chęć ku iedzeniu dáia.

Gruſzká.

Pirus. Byren.

Rozdział. 51.

A Gruſzká ieſt drzewo domowe y leśne/ Domowe ſa nieiednoſtáynego przyrodzenia iákoż tho po owocu da ſie znáć á owoce ſa kthorych czaſtká źiemiá ieſth ſa źimne/ niekthorych czaſtká wodá ieſth / dla thego ſmák ich ieſth kwáśno ćierpnacy z wodnośćia ſłodka/ bo wſzák ſłodkie gruſzki nie ſa ták źimne áni ták ſuche/ ále ſa ćiepłe á wilkie/ á káżdego czáſu moga być iedzione bo ich pokarm ieſt pożyteczny/ gruſzki kámiениſte kwáśney ćierpnośći po obiedzie máia być iedzony/ pieczone lepſze ſa/ ráno iedzone zátwárdzáia trzewá á ich dne pobudzáia / ále gdy po obiedzie pieczone gruſzki ije poſypawſzy ie prochem koryándrowym / broni dymom z żołądká do głowy wſthepowáć / y gorącośćiam do oczu / żołądek theż záwieráia / á potráwy nádoł poćiſkáia / palenie wnatrza odeymuia/ á żołądek poſiláia.

B ❡ Leśne ſa wiecey kwáśno ćierpnace/ á wiecey zmarzczáia y śćiſkáia żołądek. W occie ie wárzyć pothym ſtłuc á przyłożyć ná żołądek czerwona niemoc záſtánowia/ y też wrácánie/ żołądek potwierdzáia ku záchowániu pokármu á to zwłaſzczá w gorączkách: theż wytłoczyć z nich wodność á przywárzywſzy ocukrowáć á dáć pić/ wrácánie ſtánowi/ gorącość wnatrz gáśi/ dymom do głowy z żołądká wſtepowáć nieda y theż gorącośći ku

oczam / czerwona niemoc záſthánawiáia / włożyć kes woſku w grußke z grzebiámi ij ob winawßy / potym tho ieść po ránu.

Jeczmień.

Ordeum. Gerſten.

Rozdział 52.

A Jeczmień ieſth zimny á ſuchy w wtorym ſtopniu / nie ieſth thák tuczny iáko pßenicá.

B ❡ Czynia z maki ieczmienney / y z woda ieczmienna / z rozynkámi ocukrowawßy á tego przywárzywßy ieſt zdrowa karmia tym ludziom ktorzy goraczki máia. Też ieczmienna wodá to ieſt tyzánná ieſt tym dobra.

C ❡ Thež maká Jeczmienna z octem zmießána / ogień wyćiaga z bolaczki á nawiecey ná przodku poki ſie ießcze nie zbiera.

D ❡ Thež lice czyśći przyłożywßy k niey krochmalu / á tym ſobie vmyway lice po ránu.

Owies.

Auena. Haber.

Rozdział 53.

A Owśiány pokarm rzedzi á miekczy żywot / ſkorne dziurki ku pocotowi otwiera / bolaczki y oćiekłośći wßelkie roſpußcza / fiſtuły goi ktore bywáia przy oczách y też świerzb ktory bywa ná powiekách goi / ćierpnośćia ſwoia ktorey máluczko ma / ćieczenie trzew záſthánawia gdy go przyłożyß proſto ná trzewá. Grucá ábo krupy owſiáne ku iedzeniu ſa ſmáczne / dobra tuczność dawáia.

B ❡ Też náſypáć owſá w worek á zágrzawßy ij przyłożyć ná lewy bok náſledzione / twárdość iey roſpußcza á boleść vśmierza / gryzienie bytoliby w żywoćie / pokropić owies y kmin winem / á przygrzawßy thego oboygá wſypáć w woreczek á przykłádáć ná brzuch / á oćiekłośći dny w ſtáwiech / y wßelkie twárdośći ſwa moca miekczy / make owſiána z mießáć z winem z fenum grecum / z ſádłem kokoßym / á vczyniwßy iákoby plaſtr przykłádáć ná mieyscá twárde ábo ſámym okłádáć.

Pßenicá.

Triticum. Weyſſen.

Rozdział 54.

A W Edlug Izaáká/ pßenicá ieſt pokram człowiekowi godny y przyrodzeniu człowieczemu podobny/ ábowiem iáko oto człowiek ieſt w ſwoiey oſobie ćiepły á wilgotny/ takiez tez Pßenicá/ á wßákoß chleb iuz ma wietßa włoſność ćiepłoſći nizli pßenicá/ ktorey nábywa z ſtrony pieczenia od ogniá/ iáko tez ieczmień/ groch/ bob/ z przyrodzenia máia ſuchość w ſobie/ Ale gdy beda vwárzone thy ziárná/ tedy iuz nábywáia wilgotnośći z onego wárzenia.

B ❡ Oleiek z pßenice lißáie y párchy goi/ á ſáme ziárná zezwáne w vśćiech á przyłozone ná mieyſce vkaßone wśćiekłego pſá/ iad k ſobie ćiagnie.

C ❡ Krupy pßeniczne poki ſa ießcze młode/ nie ſa bárzo dobre ku iedzeniu/ ábowiem nádymánie w zywoćie/ kruczenie/ pobolewánie bokow czyni.

D ❡ Prazmo wiecey tuczy człowieká nizli krupy wárzone/ y wiátrow nie mnozy/ iedno iz zywot zátwierdza/ á thák ieſth potráwá ludziom prácowitym dobra/ ábowiem dobrze tuczy y długo w zoładku lezy.

E ❡ Auicenna. Maká pßeniczna lice czyśći y gładzi/ á kthora ſie ma ku rumiánośći/ wiecey tá ieſt lepßa y ſytnieyßa.

F ❡ Tez maká pßeniczna z octem á z miodem zmießána/ piegi ſpadza/ y puchline tłumi á otreby pßeniczne z octem vwárzone trad leczá.

G ❡ Kwás ábo ćiáſto vkwáßone z pße-

nice/ ieſth zágrzewáiace/ podeßwiána puchline rozgánia/ z licá kroſty y párchy z głowy ſpadza.

H ❡ Ráſis. Pßenicá dobrze vwárzona z oliwa ábo z máſłem/ tuczy bárzo człowieká á zwłaßczá gdy bedzie z mlekiem vwárzoná/ á ták rádzi tym ludziom cześto iádáć kthorzy ſa ſuchego á chudego przyrodzenia/ y mocy od tego pokármu człowiek nábywa/ ále záſie ludziom ćieliſtim á zbytnie tłuſtym niedobry ieſt pokarm/ ćießki ku iedzeniu ábowiem ná pełnia w zyłách krew zbytnia.

I ❡ Tenze. Piwo z pßenice ieſth nazdrowße y ſytnieyße człowiekowi/ takiez chleb/ á wßákoß z zythney maki dobrze wyſiáney wiecey człowieká tuczy iedno w zoładku długo lezy á zwłaßczá nie vkwáßony rzány chleb wiátry grube czyni.

Ryß.

Oriza. Reyß.

Rozdział. 55.

A Ako Ryß ziárnem/ tákze tez y kłoſem/ nic z ieczmieniem niezrownа/ ieſth goracego y ſuchego przyrodzenia/ w pierwßym ſtopniu/ ſmáku nieco ćierpnacego/

ktora ćierpnośćia trzewá zátwardza á ich dne pobudza/ á przeto go ták źle iádáć y ßkodliwie/ ále ij wárzyć w ſlodkiey ſmiothánie álbo w migdałowey polewce z cukrem thák pożywány/ nie zátwárdza ále krew mnoży. Kto ma żywotá ćieczenie/ biegunki z rozliczných wilkośći á zwłáßczá z kolery/ thedy iedz ryż proſto ij vwárzywßy/ álbo wode z niego piy poránu przed iedzenim/ gdy ſie woda z ryżu poćieraß/ piegi y inße nieczyſtośći ſpadza z ćiáłá.

Kámphora.

Caphura Campffer.

Rozdział 56.

A TEſt Kámphorá zimna y ſucha w trzećim ſtopniu/ á ieſt ſok z iednego drzewá wyćiśniony biała á iáſna ieſt lepßa.

B ❡ Jeſt vżyteczna náprzećiwko ſproſney chorobie ktora zowa Gomorea/ to ieſt płynienie náſienia meſkiego/ á to roſpuśćiwßy kámphore z ſokiem pſinkowym álbo łáktucżánym/ á w tym rozmocżywßy chuſte przykłáday ná nerki/ y ná mecherz niżey pepká.

C ❡ To też lekárſtwo ieſt dobre ná zápalenie wątroby/ y ná zbythnie odchodzenie vryny.

D ❡ Thez kámphorá zmießána z krwáwnikowym ſokiem/ krew z noſá záſtánawia/ báwełne w tym omocżywßy álbo chuſte y wło-

E ❡ Też zbytnia chćiwość ćielesna (żyć do noſá odeymuie ſámá wonia kámphory.

F ❡ Też vżytecznie wchodzi kámphorá w lekárſtwá rozmáite ktorych w goracych febrách vżywamy.

G ❡ Też kámphorá z rożána wodka roſpußczoná á z trocha białku iáiecznego/ ieſth lekárſtwo ſilno dobre ná lice/ płeć wyiáśnia/ y fláki y inße ßpetnośći z licá ſciera y ßramy bieli.

H ❡ Też ná vſtánowienie krwie ktora zbytnie noſem idzie/ kámphorá ná proch ſtárta/ potym z proſta woda roſpußczoná octu winnego przyczyniwßy/ rozmocz w tym chuſtke ná czoło przyłoż y druga około ßyie obwiń/ y też ná wątrobe to ieſt ná práwy bok ſkad zburzona krew pochodzi/ przyłoż też trzećia chuſte.

Tragacantha.

A TRágánt ieſt kliy z iednego ziela zamorſkiego/ zimny w wtorym ſtopniu/ wilgotny w pierwßym: á ieſt tho gumi białe/ iáſne ieſt nalepße.

B ❡ Ktho ma vſchnienie w pierſiách/ vwarz Drágánt z gumi Arábicum w ieczmienney wodzie á tego ſie nápijay.

C ❡ Też drágánt roſpußczony w ieczmienney wodzie/ á pothym z ſokiem lákrycyey przywarz/ á tego po trosce pożyway dla káßlu ſuchego.

D ❡ Lektwarz vczyniony ze dwu cześći drá-

či drágántu á z iedney cześči soku lákryciey: krochmalu też z poł vnciey przyczyniwszy/ vczyń plastr ktorego vżyway dla kászlu ktory z goracey przyczyny przychodzi/ y prágnienia (broni.

E ❡ Też biegunkę krwáwą zástánawia drágánt w deszczowey wodzie vwárzony ábo rospuszczony.

F ❡ Thez z białkiem iáiecznym rospuszczony/ ná spárzelinę masz lekárstwo dobre/ mieysce często maczáiac.

G ❡ Też proch vczyniony z drágántu/ w čiepłey wodzie ku pičiu dány żyły kurczem porwáne spaia/ y kurcz kthory wszystkiego człowieká kurczy oddala/ też ieczmienna wodá z drágánthem przywárzoná prágnienia broni/ Gálenus pisze.

H ❡ Też rospádliny ktore bywáią ná wárgách y ná podniebieniu/ zgoisz bárzo prętko thym obyczáiem. Rospuść drágánth w rożáney wodce á potym przez gęstą chustkę przecedz. á k niemu przymieszay niewiele krochmalu/ á ták omoczywszy w onę chustę przykłádaj ná vstá/ ná iezyk y ná podniebienie máczáiac

I ❡ Tákież y ná fláki/ ná piegi kto= (ty mieyscá. re ná licu bywáią/ drágánt w rożáney wodce rospuszczony przez noc/ á potym ráno kámphory przyłoż troche/ á tym ná noc lice námázuy kilko rázow/ á po ránu wodą álbo czym chcesz omyj. Wiedz też o tym/ iże drágánt iest rzecz nietácna ku stárčiu ná proch/ á ták ma sámo być długo tárte/ bowiem z drugą rzeczą żadnym obyczáiem niezetrzesz.

Kliy álbo Liposok Arábski.

Gumi Arabicum. Arabisch gumi

Rozdział 58.

Gumi Arabicum iest čiepłe y wilgotne/ iest podobne drágántowi/ rzeczone árabicum iż w Arábiey lepsze bywa náydowano/ ma moc odwilżáiącą y odmiekczáiącą. A

❡ Jest vżyteczne ná schnienie/ y chropáwość iezykowey/ á tho rospuśčiwszy gumi Arabicum w čiepłey wodzie/ á thą wodą możesz iezyk máczáć. B

❡ Też náprzečiwko wrácániu ktore pochodzi ze mdłośći żołądkowey. Weźmi proch tego gumi á zmieszay ij z cynámonem/ dáyże ij wypić z winem/ álbo zmieszay z sokiem bábczánym y day wypić. C

❡ Też proch iego zmieszány z prochem krwie smokowej/ á w rożánej wodce day wypić/ ktora páni miewa zbytnie płynienie przyrodzo- D

nych wilkośći / y inße płynienie krwie záſtánawia.

Kozi lep.

Laudanum.

Rozdział 59.

LAudanum Koźim lepem przeto názwáne / iż go kozy ná wełne ſwa biora gryzac drzewko iego / ieſt rzecż wonna á lipka / ciepła á wilka w wtorym ſtopniu / ieſt ćießkie á czarne.

¶ Wonia iego ieſt vżyteczna náprzećiwko rymie z źimney przycżyny.

¶ Laudanum z máſthyka zmießáne / przykłádayże go ná zeby y ná dziaſlá / vtwierdza y vmacnia zeby w dziaſlách / zádußenie máćice oddala dym wpußczony do máćice.

¶ Też vpádła máćice podnoſi gdy vſty dym wſie páni bedzie brátá / czopek vczyniony z niego / á do máćice wpußczony / pośila máćice / y czyni ſprawna ku poczećiu.

Máſtika /

Maſtix. Máſtik.

Rozdział 60.

IEST Máſtiká ćiepła y ſucha w torym ſtopniu. Ieſt gumi iákoby żywicá z iednego drzewká płynaca / ma być wybieraná iáko lepßa / ktora ieſt biała iáſna / ále ćiemna thá ieſth niedobra / ma moc potwierdzáiaca śćieráiaca / zraßczáiaca y też záćiſkáiaca.

¶ Wino w ktorymby byłá roßpußczoná máſtyká z białym kádzidłem á z białkiem iáiowym / á tego przyłoż ná ſkroni / bowiem broni wilkośći płynać w oczy y do zebow / też boleśći y ſtrzekánia ſkroni oddala / ktore bywa dla oſtrych dymow z żoładká pochodzacych do głowy.

¶ Máſtyká żwána w vśćiech á śćiſkána zebámi / wywodzi wilkośći niemáło wodnych.

¶ Thež plaſtr vczyniony z máſtyki / z bolum ármenum / z białkiem iáiecżnym zmießawßy á octu przyczyniwßy / ten plaſtr przyłożony ná żołądek / wrácánie kolerycżne záſtháná wia y biegunke żołta vćina.

Mierá.

Myrra. Myrrhen.

Rozdzał. 61.

Mirrá

A Mirá ieſth ciepła y ſucha w wthorym ßopniu. Jeſt gumi drzewá iednego z Jndyey. Kthora ieſt żołtáwa/ iáſna/ tá ma być obieráná iáko lepßa.

B ❡ Ma moc potwierdzáiaca dla ſwey lipkości/ ſkuláiac roſpádliny ćiáłá. Thez ma moc roſpadzáiaca y trawiaca/ záchowywa ćiáło od prochnienia y zágniłośći nie tylko żywe ále y martwe z doświadczenim niekthorych ludzi.

C ❡ Też ktho ma rope w żołatku y w ielitách ieſt vżyteczna.

D ❡ Też náprzećiw ſmrodliwym ránam ieſth oſobna/ mozg potwierdza kádzenie iey/ też máćice y ku poczećiu ia ſpráwuie/ wonia niewdzieczna vſt odeymuie ktora z ſprochniáłych wilkośći przychodzi.

E ❡ Wino w ktorym by byłá vwárzoná mirrá z figámi ſuchemi/ ieſt dobre náprzećiw káßlo

F ❡ Piluły vczynione z Mirry á z ſthy- (wi. rakiem trćiennym/ ſa dobre náprzećiw kátárowi/ tho ieſt nieżytowi álbo ſápce/ y trawienie żoładkowi dobre czynia.

Mirrá

Smołá.

Axungia vel Pix liquida. Bech.

Rozdział 62.

Smolá ieſt dwoiáka v inych narodow twárda/ ktora my właśnie ſmoła zowiemy/ á miekka álbo rzadka/ the my máźia zowiemy/ á obie thy ogniem z drzewá wypaláia. A

❡ Máść vczynioná z máźi/ z litárgirium/ z oleykiem bobkowym troche octu przylawßy/ ieſt vżyteczna náprzećiw świerzbowi. B

❡ Też twárdość ſledziony y boleść iey vſmierza/ to ieſt gdy plaſtr vczyniż z máźi/ z prochem piołynowym á z woſkiem/ z oliwa/ á tego przykłáday ná ſledzione. C

❡ Smoła ktora odzieráia od okrethow plaſtry Bárwierze przypráwuia/ dla thego iż wyſußá wilkośći zbytnie/ bowiem bedac w morzu ſtáie ſie tákiey moci dla wody morſkiej D

Reſina

Zywicá.

Resina. Hartz.

Rozdział 63.

A Jeſt Rozmáita żywicá według rozmáitośći drzewá z ktorego bywa obieráná / á wſzákże terpenthyná miedzy wſzyſtkiemi żywicámi ieſth naſláchethnieyſza. The maia własność / iż wſzyſtkie ſą zágrzewáiace / roſpadzáiace / wyczyśćiáiace y theż oćieráiace / á przetho świerzb ſpadzáia / y z glebokich mieyſc ćiáłá ćiągna ku ſobie wilkośći wiecey niżli inſze ſmoły / y niżli inſze liposoki.

B ¶ Powiádáia iże żywicá ieſt iákoby pot wypływáiacy z ſoſnowego drzewá / wchodzi w máśći á czyni wonia wdzieczna ktora zádusza inſze wonie / y fárbe máśći dáie / ná rány ieſt doświadczoney pomocy / ábowiem zágnite wilkośći wyćiaga y wyſuſza / Pandectá.

Modrzewowa żywicá.

Terpetina vulgaris. Lerbaumē hartz.

Rozdział 64.

A Terpentyná ieſth ćiepła y ſucha / dym iey około ſtholcá kádzony / broni niemocy ktora zowa Tenáſmon tho ieſth wydymánie ná ſtolce bez vczynku.

B ¶ Tez náprzećiw záduſzeniu máćice / ieſth dobre kurzenie z terpentyny / y náprzećiw vpádnieniu maćice / vſty brány dym podnośi ia ku gorze.

C ¶ Theż iżby ſie wrzod zebrał / vczyń plaſtr z terpentyny z máka ieczmienna / á przyłoż ná wrzod ná noc dla przepuknienia.

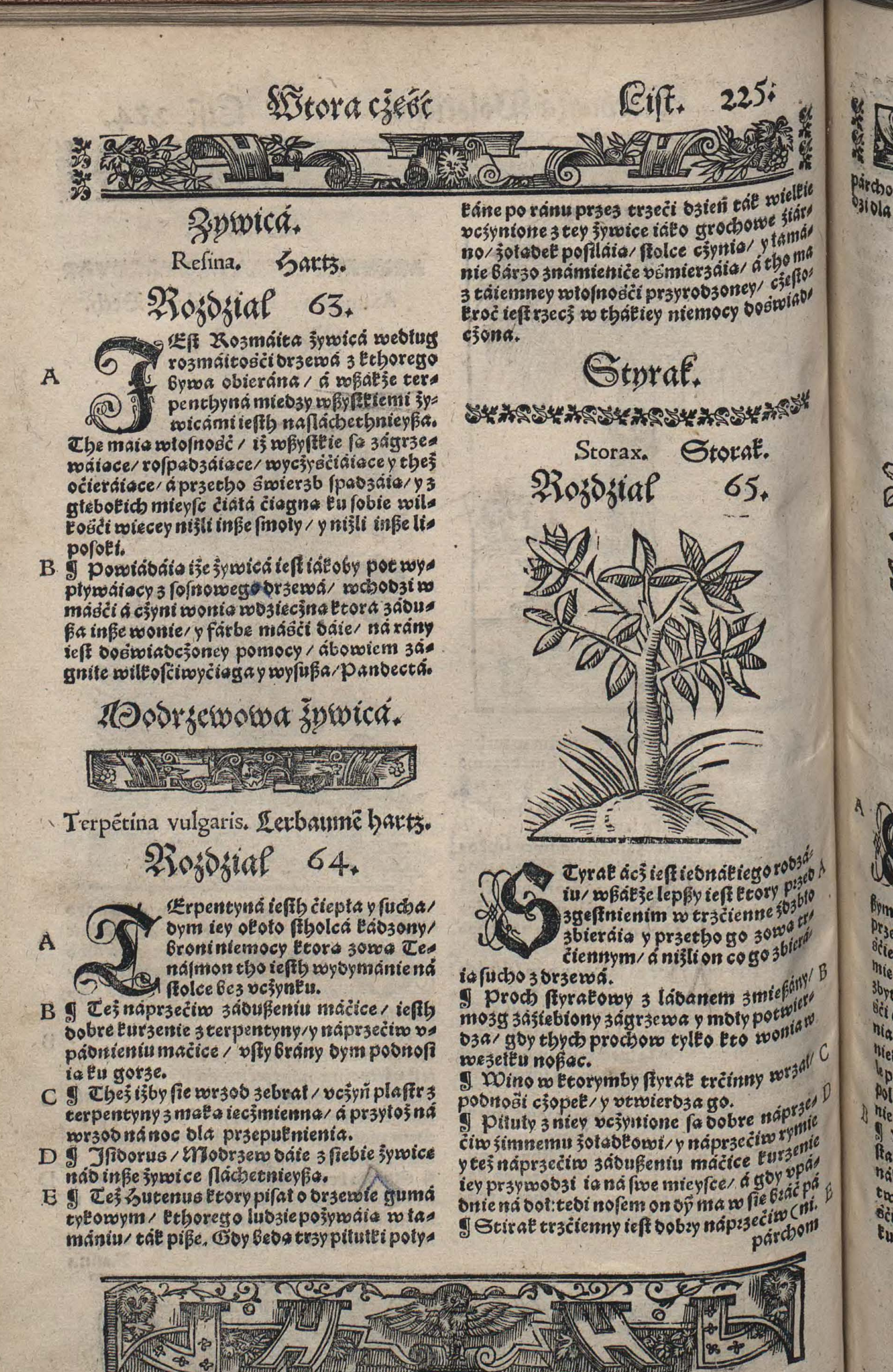
D ¶ Iſidorus / Modrzew dáie z ſiebie żywice nád inſze żywice ſláchetnieyſza.

E ¶ Tez Hutenus ktory piſał o drzewie gumá tykowym / kthorego ludzie pożywáia w támániu / ták piſze. Gdy beda trzy piłułki połykáne po ránu przez trzeći dzień ták wielkie vczynione z tey żywice iáko grochowe ziárno / żołądek poſiláia / ſtolce czynia / y támánie bárzo známienićie vśmierzáia / á tho ma z táiemney włoſnośći przyrodzoney / czeſtokroć ieſt rzecz w thákiey niemocy doświadczona.

Styrak.

Storax. Storak.

Rozdział 65.

A Styrak ácz ieſt iednákiego rodzáiu / wſzákże lepſzy ieſt ktory przed zgeſtnienim w trzćienne zdzbło zbieráia y przetho go zowa trzćiennym / á niżli on co go zbieráia ſucho z drzewá.

B ¶ Proch ſtyrakowy z ládanem zmieſzány / mozg záziebiony zágrzewa y mdły potwierdza / gdy thych prochow tylko kto wonia w wezełku noſząc.

C ¶ Wino w ktorymby ſtyrak trćinny wrzał / podnośi czopek / y vtwierdza go.

D ¶ Piłuły z niey vczynione ſa dobre náprzećiw zimnemu żołądkowi / y náprzećiw rymie y też náprzećiw záduſzeniu máćice kurzenie iey przywodzi ia ná ſwe mieyſce / á gdy vpádnie ná doł: tedi noſem on dym ma w ſie bráć pá

E ¶ Stirak trzćienny ieſt dobry náprzećiw (ni. párchom

párchom głowy/ á w rozmáite plastry chcho dzi dla tego iż ie wonne czyni.

Łysy sok.

Sarcocolla.

Rozdział 66.

A Sarncocola iest v Polakow łysym sokiem rzeczoná/ dla thego iż łysieie kto iey często vżywa/ iest żywicá drzewá iednego w Perskiey ziemi/ goraca y sucha w pierwszym sthopniu/ smáku gorzkiego/ moc swa przez vczynki swoie vkázuie/ spaia y zraszcza ściera y żrze/ rostárga y nárasczá w ránách mieso/ mieso złe wygryza z ran/ oczy czyści z zbytecznośći lipkich/ z żywotá źimne wilkośći á lipkie/ y też z stáwow y z trzew wygánia/ ále to dáwáć z inym lekárstwem/ sámey niedaway dla iey pożerno[...]i/ bo kto iey wiele pożywa rychło bedzie łysy/ w migdałowey polewce vżywamy iey/ iest rzecz przespiecznieysza.

B ¶ Włoż łysego soku do rożáney wodki/ á postaw ná słońcu iżeby vsechł/ gdy vschnie záśie náley wodki/ y takież po trzećie/ tym potym twarz pocieray fláki z niey zeżrze/ oczy czyśći y posila/ ielito gdyby z kogo wyszło podkurz nia á wnidzie záśie.

Czerwonego iáłowcu sok.

Sandaraca Arabū. Geneuer Hartz.

Rozdział 67.

A Iáłowcu czerwonego sok ábo żywica iesth pobieláła/ zwłasczá poki iest nowa á wonna/ málárze niektorzy miástho bursztynu działaia z niey pokost/ kthorym ná malowánie pokasczáia áby długo trwáło/ wárzą ia z oleiem. Tá żywicá zagrzewa y suszy w wtorym stopniu/ proch z białkiem yáiecznym zmieszány/ á czoło y skroni tym obłożyć/ ćieczenie krwie z nosá stánowi/ zmieszána z białym kádzidłem/ z oleiem rożánym á tym okłádáć żoładek/ wrácánie zásthánawia/ z octem zmieszáć á tym brzuch obłożyć/ czerwona biegunkę zástánawia/ proch z tey żywice w iáycách ieść/ wrácánia broni/ dym they żywice wysusza mokrośći z głowy/ proch iey wrzody suszy/ krwia plwánie zástánawia gdy sie iey z czymkolwiek nápije.

B ¶ Thez wziać prochu tego soku białego kádzidłá/ miry/ Styraku trzćiennego rzadkiego/ przygrzać thego w możdżerzyku/ á laudanum przyłożyć/ a gdy sie iuż dobrze rozpuśći

puśći tho w możdżerzyku / wſypáć prochy / á ſtłucż też ſtyráku cżerwonego y wegla lipowego k themu wßyſtkiemu przyłożyć / á tho wßyſtko ſpołem ſtłucżeß / á po keſu ćiepło biorac wáłkowáć ná kámieniu ná świecżki ábo głowienki / potym temi świecżkámi kurzyć / bo then dym głowe wyſußa z mokrośći zbytnich.

Smocża krew.

Sanguis Draconis. Drachen blut

Rozdział. 68.

A S Mocża krew nie ieſt z robaka / ále ſok ieſt drzewá iednego cżerwony iáko cynober w źiemi Perſkiey. Jeſt mocy źimney y ſuchey w trzećim ſtopniu / ieſth ſmáku ćierpnace° / á przetoż ma moc záſtánawiáć wßelkie ćiecżenie krwáwe / rány z wrzodow / ábo też ránienie cżymkolwiek wnetrzne ſpaia y puchnać niedopußcża / rány ſiecżone nowe ſtula / vpławy pániam záſtánawia / zmießáć z oleykiem rożánym á tym żołądek mázáć / á ná wierzch grzanke przyłożyć zmacżawßy ia w occie mocnym / żołądek poſila / chęć ku iedzeniu dawa / dawienie w gárdle y nieſmák odeymuie.

B ¶ Prochu tego w nos wſypáć / krew záwierá w żyłách / Thenże proch y gumi Arábicum z dragantem / to wßyſtko roſpuść rożaną wodką á gáłecżek z tego nádziáłáć / ktore biorac w vſthá po iedney dzierżeć pod ięzykiem á połykáć / krwią plwánie záſtánawia.

C ¶ Też zmießáć te żywice z ſokiem przeſkowym á pić / cżerwoną biegunkę z wierzchnich trzew poßłą záſtánawia / á ieſli z inßych tedy kliſtyrowáć z ſokiem bábcżánym á z tyzánną. Cżopek z tey żywice vdziáłáć z ſokiem ſporyßowym á wetknąć ij do máćice / ćiecżenie krwie záſtánawia.

G ¶ Prochy ku ſtánowieniu krwie / proch they to żywice / proch boli armeni / proch debianek proch z rożey / proch z kádzidłá / proch z máſtyki / proch z ſkory gránatow (tho ieſt z źiárniſtych iábłek w áptece naydzieß) proch z áloe / śierć też záięcża zśiekáć drobniuchno ná proch / á z ktoreyby żyły krew obfićie płynelá / záćiśni reką dziure izby ſie krwią zátkáłá z śiádła / pothym z thych prochow vcżyń pláſtr z białkiem iáiecżnym á przywiąż ná te ráne / ále nic thego nieodeymuy zá kielko dni bo by ſie krew zbiegáłá. Ten pláſtr maß tak vcżynić. Wźiąć chuſte mocną / á przymierzywßy izby ráne záſłoniło / pomáż po iedney ſtronie białkiem ćienko / á ná ten białek tymi prochy potrześni á przyłoż tego.

Serywſki ſok.

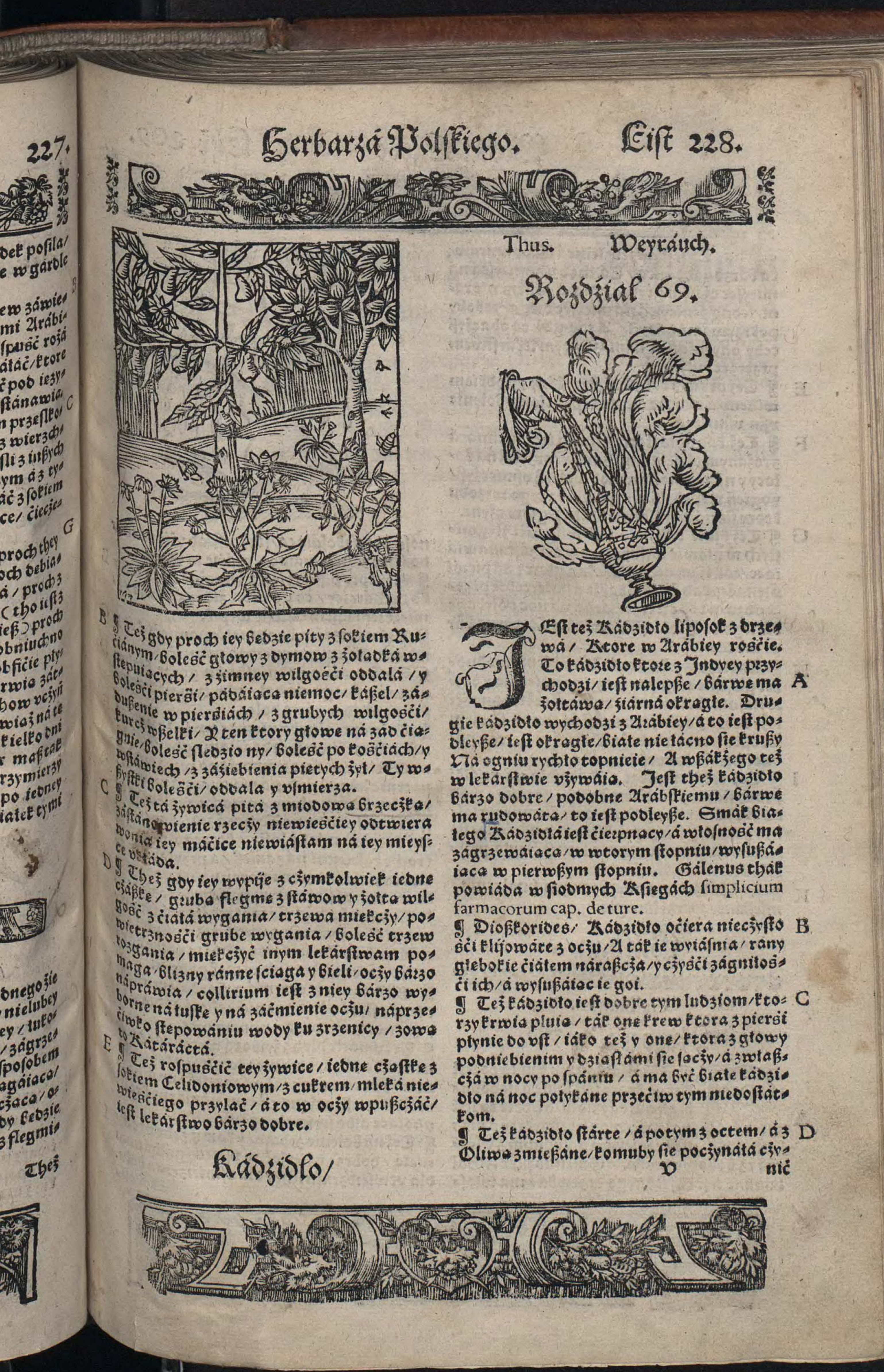

Sagapenum.

N Eſt Serapinum ſok iednego źiela zamorſkiego woniey nielubey ieſt práwie woniey owey / lukowey / ále ieſt vżyteczna / zágrzewa mocą ſwą á ſußy ſpoſobem trzećiego ſtopniá / ma moc przyćiągáiącą / ośćieńcżáiącą / roſpußcżáiącą / miekcżącą / oćieráiącą y cżyśćiącą / ná wegle gdy będzie włożoná / dym z niey głowę cżyśći z flegmiſtych wilkośći.

Theż

B ❡ Też gdy proch iey bedzie pity z sokiem Ruciánym/ boleść głowy z dymow z żołądká wstepuiących/ z zimney wilgości oddalá/ y boleści piersi/ pádáiącą niemoc/ kászel/ zádußenie w piersiách/ z grubych wilgości/ kurcz wszelki/ Y ten ktory głowe ná zad ciągnie/ boleść śledziony/ boleść po kościách/ y wstáwiech/ z záziebienia pietych żył/ Ty wszystki boleści/ oddala y vśmierza.

C ❡ Też tá żywicá pitá z miodową brzeczką/ zástánowienie rzeczy niewieściey odtwiera woniá iey mácice niewiástam ná iey mieysce vkłádá.

D ❡ Thez gdy iey wypije z czymkolwiek iedne cząstke/ grubą flegmę z stáwow y żołtą wilgość z ciáłá wygánia/ trzewá miekczy/ powietrzności grube wygánia/ boleść trzew rozgánia/ miekczyć inym lekárstwam pomaga/ blizny ránneściąga y bieli/ oczy bárzo náprawia/ collirium iest z niey bárzo wyborne ná tuske y ná záćmienie oczu/ náprzeciwko stepowániu wody ku zrzenicy/ zową Kátáráctá.

E ❡ Też rospuścić tey żywice/ iedne cząstke z sokiem Celidoniowym/ z cukrem/ mleká niewieściego przylać/ á to w oczy wpuszczáć/ iest lekárstwo bárzo dobre.

Kádzidło/

Thus. Weyráuch.

Rozdział 69.

IEst też Kádzidło lipo sok z drzewá/ Ktore w Arábiey rośćie. To kádzidło ktore z Indyey przychodzi/ iest nalepsze/ bárwe ma żołtáwą/ ziárná okrągłe. Drugie kádzidło wychodzi z Arábiey/ á to iest podleysze/ iest okrągłe/ białe nie łácno sie kruszy Ná ogniu rychło topnieie/ A wszákżego też w lekárstwie vżywáią. Jest thez kádzidło bárzo dobre/ podobne Arábskiemu/ bárwe ma rudowátą/ to iest podleysze. Smák białego Kádzidłá iest ćierpnący/ á włosność ma zágrzewáiącą/ w wtorym stopniu/ wysuszáiącą w pierwszym stopniu. Gálenus thák powiáda w siodmych Księgách simplicium farmacorum cap. de ture. A

❡ Dioszkorides/ Kádzidło ociera nieczystości klijowáte z oczu/ A ták ie wyiásnia/ rány głebokie ciáłem nárásczá/ y czyści zágniłości ich/ á wysuszáiąc ie goi. B

❡ Też kádzidło iest dobre tym ludziom/ ktorzy krwią pluią/ ták one krew ktora z piersi płynie do vst/ iáko też y one/ ktora z głowy podniebienim y dziąsłámi sie sączy/ á zwłasczá w nocy po spániu/ á ma być białe kádzidło ná noc połykáne przećiw tym niedostátkom. C

❡ Też kádzidło stárte/ á potym z octem/ á z Oliwą zmieszáne/ komuby sie poczynátá czy- D

 nić

czarna/ To iest wrzedzienicá iákoby mrowká bárzo iádowita/ Tá chodzi z mieysca ná mieysce czásem gryzac ćiáło/ á czásem nie ráni/ iedno z mieysca ná mieysce biega/ iákoby pokrzywámi párzył/ A ták gdy to obaczyß tedy ony mieyscá námázuy tym lekárstwem przerzeczonym.

E ❡ Też proch z kádzidłá zmießány z słodkiem winem/ á w vcho ćiepło wpußczony/ bolenie vßu vśmierza.

F ❡ Też kádzidło stárte z maka ieczmienna/ á z rożánym oleiem zmießawßy/ przyłoż ná bolacy y ná zapalony wrzod/ boleść vśmierzyß/ y ogień wypędziß/ á nawiecey z tego wrzodu ktory sie ná pierśiách v białych głow czyni.

G ❡ Też białe kádzidło iest wilgośći flegmistych w głowie wysußáiace/ y też zástánawiáiace/ ták iż im niedopußcza z głowy ná pierśi plynać/ z kad ćießkie káßle á śmiertelne przychodza/ á ták czterzy ziárná ná noc połykáne białego kádzidłá/ stánowi táki Cáttárus bárzo mocnie.

H ❡ Takież też y kurzenie kádzidłem/ wodnośći głowne wysußa/ mozg potwierdza y oczy wyiáśnia/ bolesći ich oddala/ y też wodnośći też/ ktore z oczu płyna zástánawia/ O czym Dioßkorides świadczy/ Takież też serce y pámieć posiła y vwesela.

I ❡ Też Mácer rádzi/ Kádzidło ná miáłki proch stárte z białkiem kokoßego iáiá/ z wodka Rożána rospußczone/ oczy ćiemne wyiáśnia z niewieśćiem mlekiem rospußczone/ bolenie oczu mocnie oddala letnie ćiepło przyłożone.

K ❡ Też kádzidło z wieprzowym smalcem zmießáne/ spárzeline goi.

Gálban/

Galbanum.

Rozdział 70.

A Jest Gálbanum gumá to iest kliy/ á ktore iest iásne á podobne białemu kádzidłu/ á lipkie to iest nalepße/ woniey przykrey á mocney/ mießáia gálbánum z żywicza y z bobowa maka. Gálenus piße iż Gálbánum iest kliy iednego drzewká/ ma włos-

nosć odmiekczáiaca/) też rospadzáiaca twárdośći/ y zágrzewáiaca/ rośćie w Syryey.

B ❡ Serápio piße/ iż iest vżyteczne náprzećiwko dychawicy/ co go dwá złote záważa/ z miekkiem iáiem dawßy wypić.

C ❡ Też náprzećiwko zginełey pámieći/ kádzenie tym kliiem potwierdza pámieć.

D ❡ Thež máćice podniosła ku gorze białym głowám sciaga ná doł/ gdy tym gálbanem będzie okádzoná ná dole.

E ❡ Też náprzećiwko niemocam ślędziony/ to iest náprzećiw twárdośćiam/ gdy Gálbanum będzie w ocet námoczono przez trzy dni potym czwartego dniá przywarz á przecedź/ przyley ktemu oliwy/ á troche wosku/ y rospuść to społem ná Rynce á zmießay/ A to iuż będzieß miał plastr/ ktorego wziawßy troche rosćiegni ná zameß/ á przyłoż ná zátwárdziáła ślędzione poránu y ná noc przez kielko dni/ áż sie pod tym twárdość rozeydzie.

F ❡ Też chrobaki glisty w żywoćie zábija y wypadza/ vczyniwßy z niego trzy piłułki ták wielkie iáko De áloe loto/ y dáć ie połknać poránu/ á nie ieść po nich w pieć godzin.

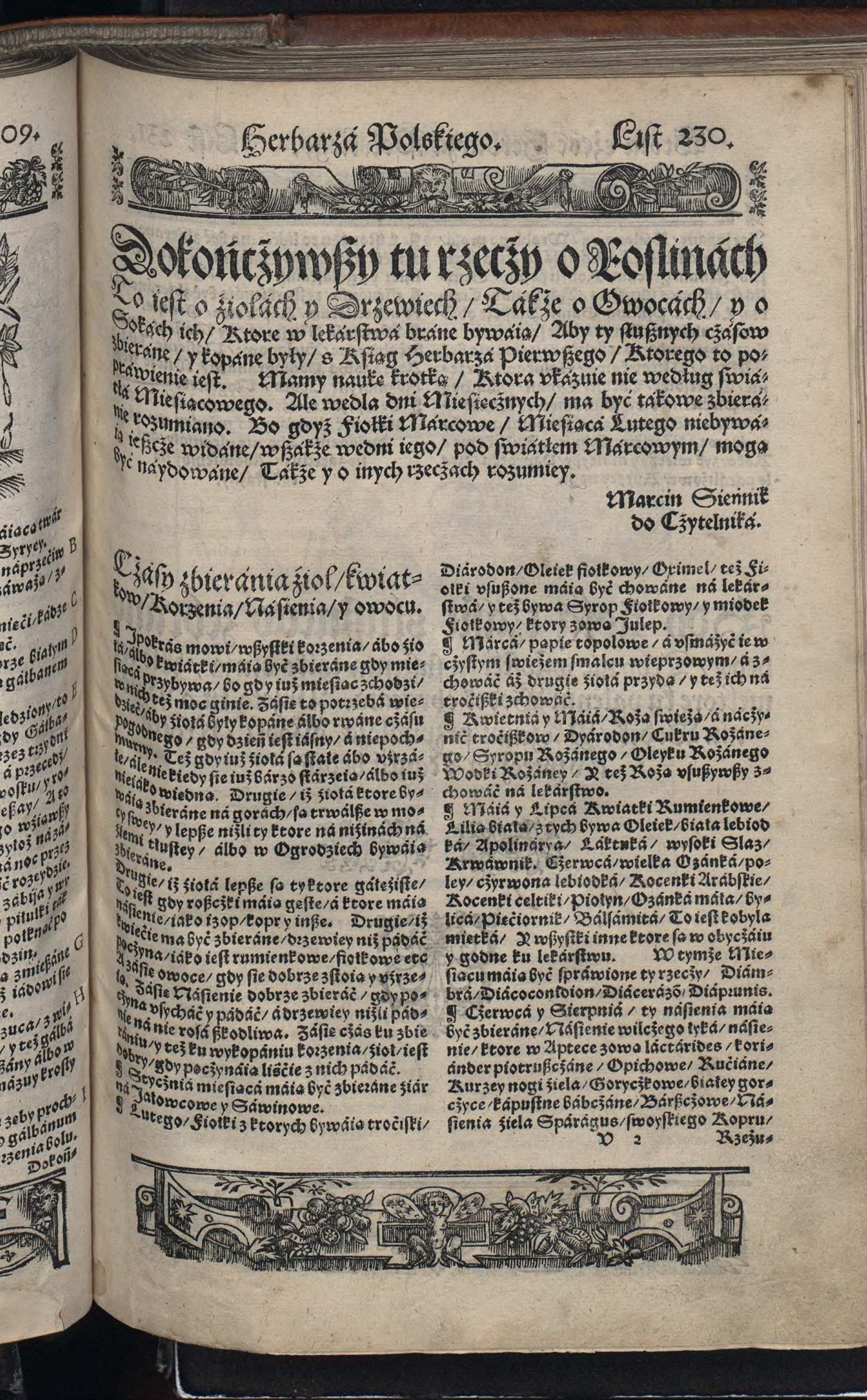
G ❡ Gálbánum z octem á z siárka zmießáne piegi y fláki z licá zgania/ y też iádowi sie przećiwi/ z mirra/ á z winem pite.

H ❡ Też vmárły płod z żywotá wyrzuca/ z winem álbo z bylicowa wodka pite/ y też gálbánum/ z octem á z rzodkwia zmießány álbo w możdzerzu stłuczony/ á tym námázuy krosty gnoiace álbo świerzb/ zgoiß.

I ❡ Też ná bolenie zebow/ y komu zeby prochnieia/ dobrze dzierżeć w vściech gálbánum dla vtwierdzenia ich/ y dla vśmierzenia bolu.

Dokoń-

Dokończywßy tu rzeczy o Roślinách

To iest o ziolách y Drzewiech / Tákże o Owocách / y o Sokách ich / Ktore w lekárstwá bráne bywáią / Aby ty słußnych czásow zbieráne / y kopáne były / s Kśiąg Herbarzá Pierwßego / Ktorego to popráwienie iest. Mamy nauke krotką / Ktora vkázuie nie według świátłá Mieśiącowego. Ale wedla dni Mieśiecznych / ma być tákowe zbieránie rozumiano. Bo gdyż Fiołki Márcowe / Mieśiacá Lutego niebywáią ießcze widáne / wßákże wedni iego / pod świátłem Márcowym / mogą być náydowáne / Tákże y o inych rzeczach rozumiey.

Marcin Siennik
do Czytelniká.

Czásy zbieránia ziol / kwiatkow / Korzenia / Náśienia / y owocu.

¶ Ipokrás mowi / wßystki korzenia / ábo zioła / álbo kwiátki / máią być zbieráne gdy mieśiacá przybywa / bo gdy iuż mieśiac zchodzi / w nich też moc ginie. Záśie to potrzebá wiedzieć / áby ziołá były kopáne álbo rwáne czásu pogodnego / gdy dzień iest iásny / á niepochmurny. Też gdy iuż ziołá są stałe ábo vzrzáłe / ále nie kiedy sie iuż bárzo stárzeią / álbo iuż nieiáko wiedną. Drugie / iż ziołá ktore bywáią zbieráne ná gorách / są trwálße w mocy swey / y lepße niżli ty ktore ná niżinách ná źiemi tłustey / álbo w Ogrodziech bywáią zbieráne.

Drugie / iż ziołá lepße są ty ktore gáłeziste / To iest gdy rośczki máią geste / á ktore máią náśienie / iáko izop / kopr y inße. Drugie / iż kwiećie ma być zbieráne / drzewiey niż pádáć poczyna / iáko iest rumienkowe / fiołkowe etc. A záśie owoce / gdy sie dobrze zstoią y vzrzeią. Záśie Náśienie dobrze zbieráć / gdy poczyna vsycháć y pádáć / á drzewiey niżli pádnie ná nie rosá ßkodliwa. Záśie czás ku zbieraniu / y też ku wykopániu korzenia / ziol / iest dobry / gdy poczynáią liśćie z nich pádáć.

¶ Stycznia mieśiacá máią być zbieráne ziárná Jałowcowe y Sáwinowe.

¶ Lutego / Fiołki z ktorych bywáią trocißki / Diárodon / Oleiek fiołkowy / Oximel / też Fiołki vsußone máią być chowáne ná lekárstwá / y też bywa Syrop Fiołkowy / y miodek Fiołkowy / ktory zową Julep.

¶ Márcá / pąpie topolowe / á vsmážyć ie w czystym świeżem smalcu wieprzowym / á zchowáć áż drugie ziołá przydą / y też ich ná trocißki zchowáć.

¶ Kwietnia y Máiá / Roża świeża / á náczynić trocißkow / Dyárodon / Cukru Rożánego / Syropu Rożánego / Oleyku Rożánego Wodki Rożáney / A też Roża vsußywßy zchowáć ná lekárstwo.

¶ Máiá y Lipcá Kwiatki Rumienkowe / Lilia biała / z tych bywa Oleiek / biała lebiodká / Apolinárya / Łákotká / wysoki Slaz / Krwáwnik. Czerwcá / wielka Ozánká / poley / czyrwona lebiodká / Rocenki Arábskie / Rocenki celtiki / Piołyn / Ozánká máła / bylicá / Pięćiornik / Bálsámitá / To iest kobyla miętká / A wßystki inne ktore są w obyczáiu y godne ku lekárstwu. W tymże Mieśiacu máią być spráwione ty rzeczy / Diámbrá / Diácocondion / Diácerázō / Diáprunis.

¶ Czerwcá y Sierpniá / ty náśienia máią być zbieráne / Náśienie wilczego łyká / náśienie / ktore w Aptece zową láctárides / koriánder piotrußczáne / Opichowe / Ruciáne / Kurzey nogi ziela / Goryczkowe / białey gorczyce / kápustne bábczáne / Bárßczowe / Náśienia ziela Spárágus / swoyskiego Kopru /

Rzežußáne/ Bielonowe/ Wroblego prosá/ Czyrwona lebiotká/ Scártolá/ Vrtica ágrestis/ Fenum grecum/ Kobyli ßczaw/ Genistá/ Pástinaca silueſtris / Ráphanus/ Cwiklá/ Lobodá/ Pſilium/ Gumi/ Blußcze obádwá/ Lubßczek/ Tarnki/ ziele ſwieczki.

¶ Páździerniká/ to wßyſtko korzenie ma być zbierano / Mieczykowo / Soſnkowe korzenie/ Cypreſowe/ Turbit/ Oman/ Páluchowe/ Pieciernikowe/ Diptámowe/ Lamikámieniowe/ Kopytnikowe/ Piwoniowe/ Goryczkowe/ Morſkiey Cebule / Kuklikowe / Kokorzyk wietßy y mnieyßy/ Páprotká/ ziele páráliżowe/ Kurzey nogi.

¶ Liſtopádu to liśćie ma być zbierano. Liśćie Bobkowe/ Sáwiná/ Jálowiec/ ták liſtki y z gáłaſkámi.

¶ Grudniá/ ty ſkorki máia być zbieráne/ iáko mirtellorum/ Káparowe/ Geniſte.

¶ Wrzeſniá Mieſiacá/ ty Náſienia máia być zbieráne/ Bielonowe/ Náſienie Jábłek Ktore zowa Pomágránatá/ Wilcze łyko/ Rozmáryn/ Cicute / Nogietek.

¶ Ty wßyſtki rzeczy wymienione ku bróniu/ máia być chowány ná mieyſcu nie zádußonem/ Aby nie pleśniáły/ áni ſie zátechły/ Abowiem by ſie ták ſkáziły.

Gdy ziołá czáſu słußnego zebráne beda / Tedy nie wßyſtki ku ſußeniu tylko służa / Ale też niektore ku paleniu Wodek obrácáia. Przeto tu o Paleniu Wodek / Y kczemu przynaleza Wodki / Krotka á vżyteczna Nauká bedzie.

O Wodkách ziol rozmáitych / y o mocy ich / A osobliwie O tych / Ktorych nawiecey Doktorowie vżywáia w Rozmáitych niemocách Ludzkich.

A WODKI bywáia palone álbo też dziáłáne z źiela y z korzeniem wespołek niektore/ Niektore też z sámych źioł/ Niektore z źioły z kwiátem/ niektore z sámego kwiećia/ Niektore z sámego korzenia Niektore też ze wszego pospołu/ Też niektore y z Owocu/ iáko z iágod/ y z gruszek gdul/ z Iátowcu/ z Bobku/ Niegdy też złożywszy rozmáitych źioł pospołu/ á z nich palą wodke/ iáko przećiwko niemocy niektore° członku/ álbo też sok wytłaczáia z iednego źiela/ álbo y z kilká pospołu.

B ¶ Też niektore wodki rozmáitem misterstwem bywáia dźiáłáne/ niegdy tylko párzeniem pod álembikiem/ á wstępowánim páry wzgorę / potym się z tey páry wodá dźiała/ á wyćieka z Alembiku.

C ¶ Też niektorzy czynią / nákłádszy ná iákie naczynie źiela z wierzchu ogniem przystáwia/ á ták wodká przez chustę ná dol do naczynia wyćiecze.

D ¶ Też niektorzy sámem słońcem dosyć sláchetne y pożytecznie czynią wodki/ á zwłasczá z kwiátu woniáiącego/ nákłáda go do sklenice pełno/ ále sklenice są z długiemi szyiámi/ á ták nákłádszy go/ obroca iedne szyie sklenice do dru-

drugiey/ále prozna ná ſpodek podſtáwia á z kwiećiem ná wierzch/á tu gdzie ſie ſklenice zchodza oblepia czym/ iżby tedy párá álbo wonia niewyſzłá / á ták przez kielko dni dádza ſtać ná słońcu gorącym/á od słońcá wſzyſtká wodność z kwiećia wynidzie w ſpodnia báńke / A nie bedzie ták wodna y świátła / iáko co przez ogień dziáłáia/ále geſta y wonia tego kwiátu máiac y bárwe/ A też naſláchetnieyſza/y w lekárſtwie napożytecznieyſza/bo mocnie ſpráwuie.

¶ Niektorzy po wypieczeniu chlebá / w ćiepły piec wſtáwiáia / A ták ſobie wodká powolnie zſtepuie ná doł.

¶ Też niektorzy w naczyniách gliniánych/ To czynia wſtáwiwſzy iedno ná drugie / á niecháia tego przez dzień y przez noc / álbo poki niewychłodnie piec.

¶ Też niektorzy wziawſzy gárniec nádziáłáia w dnie dziur/á nakłáda do niego zioł(iáko to bielunu) A poſtáwiwſzy ná drugi gárniec / iżeby to zdziuráwione dno wlázło w drugi gárniec cáły nienáruſzony / y przykryć á zákopáć w ziemie wilgotna/álbo w piáſek wilgotny/ A dáć ták ſtać przez cáły mieſiac/ álbo dłużey/ A ták wodá zſtepuie ná doł do gárncá ſpodniego z tych zioł/ iákoż ták dziáłáia Oleie wonne z Rozmárinu/ y z innych wonnych rzeczy/nápełnić ſklenice kwiećiem wonnym/ á zákryć dobrze/iżby tám wiátr nie mogł przychodzić/potym poſtáwić ná mieyſce wilgotne/ á obſypáć piáſkiem do poł ſklenice/á niechay ták ſtoi mieſiac ábo dwá iżby ſie kwiećie roſpuśćiło w wode/potym zlać te wode do inney ſklenice/á zátkáć wierzch dobrze mecherzyna / álbo párgáminem / á ná słońcu poſtáwić/bo ſtad ſie zgeſtnieie ná oley

¶ Ktore ziołá máło w ſobie wódnośći máia ſa ty/Roiownik/świeczki/Roża/á ták y ine/ tedy tákowe ziołá zſiekáć/á wárem ie polać/ ále w tákiey rzeczy maſz polać coby párá niewychodziłá / zákryć to dobrze/ á niechay ták ſtoi z ta woda przez kielko dni / á ná káżdy dzień zámieſzáć álbo wſtrzaſnać raz ábo dwá potym wypálić przez álembik. Pierwſza tedy wodá ieſt dobra/ Wtora nie ták/ Ale tu rozumieć trzebá/ iżeby ſie wodá w álembiku nie wſnosiłá / ktora ieſt miedzy zioły/ A to gdyby ſie álembik zágrzał bárzo / ále niedáwać wodce wiele iść / iedno coby rozumiał iżeby doſyć było/táko gdyby z ſámego ziela pálit/idzieli wiecey niżli potrzebá/ Nieużyteczna ieſt. Tákowe wodki nierowno lepſze/ wonnieyſze y łágodnieyſze ku pićiu niżli ty ktore ogniem pala.

¶ Ziołá ktore w ſobie wiele wodnośći máia wiele wodki dawáia/á ty wodki rády ſie káża/ A bo ſie pod nimi wiele plugáſtwá vſtáwá / przeto ie muſi czeſto czyśćić / iáko Borágowa / Wołowego iezyká/ Pſinkowa y inſzych zioł wodniſtych/ Nalepiey áby ty ziołá były ku wodce bráne poki ná nich roſá ieſt/ A gdy nárzeżeſz/gdy iuż roſy nie bedzie/tedy im day áby przez noc leżáły iżby przewiedły / á ráno ſkray/ á pal wodke.

¶ Przy niektorych wodkách zoſtawa wonia tegoż ziela / á przy niektorych też nie/ ktore ziele ieſt złożone wiecey od powietrza niż od innych żywiołow / tedy wſzyſtká ſláchetność iego wychodzi w wodke / ktora wodká nie może być palona iedno ogniem zwierzchu.

¶ Niektore ziołá ſa gorzkie/kaſáiace/wodká ich w ſobie nic niema mocy/ bo gorzkość ich niewychodzi w wodke/ále zoſtáie przy cześći ziemney/ktora ieſt w zielu/ A ták iż tá gorzkość coby w lekárſtwie miáłá dáć ſpráwe/zoſtáwa przy zielu. Ty wodki tedy nie ſa vżyteczne w żadne lekárſtwo dla grubośći/ktora máia z ſtrony ziemie.

¶ Chćiałby mieć moc te ktora gorzkość y kaſánie czyni / muſiałby tho inſzym miſterſtwem ſpráwić/áby miał práwa moc bez wtáſney grubośći zielney/ A kto to chce práwie vmieć/ Czytay ſobie Raimundum Lulium de quintis eſſentijs.

¶ Ty wodki kto ie bárzo waży/nie z wielkim pożytkiem ich bedzie pożywał/ bo cześtokroć duchy żywotne chcemy poſiláć/ A ony tylko wonnemi rzeczami bywáia poſilony. Wodká żadna woniey niema tylko ſmrod od pálenia/oſtrość y gorzkość w wodkách potrzebna ieſt/á to dla zátkánia watroby y inſzych członkow wnetrznych/też y wſzelkie záſtánowienia odtwiera/ále iż w ſobie tey mocy nie máia/ſzkoda ich w lekárſtwo bráć.

¶ Wodká mleczu wyſokiego/ma moc oddáláć/gorącość watrobna/ále nie máli w ſobie gorzkośći/nie bedzie iey czyſcić áni żył otwieráć/y żołtość zoſtánie ná ćiele / á ćieſzkość w práwym boku przedſie bedzie trwáłá.

¶ Powieda Lekarz ieden Doktor ſa práwi wiecey

więcey ku niemocam zwierzchnim wodek potrzebuie niżli ku wnętrznym/ á to ku okłádániu wątroby/ſercá/ głowy/ y/ pierśi.

Człowiekowi ktory ma záięcze ſzenie/ták proſto/ álbo oſłodziwſzy troche daway mu ie pić/ dla vmnieyſzenia gorącośći/ y też dla dymow/ktore w głowe wſtępuią.

Przy dźiáłániu wodek to ná pieczy miey iżebyś ogień mierny dawał/ogniem ie dobrze odźiáłaſz/ ále nie miernym ogniem wſzyſtko pokáziſz/To ieſt moc ziół/korzenia/kwiatu/ roſpuſzcza ſie że párámi zniſzcze ią á duchowie náużytecznieyſzy/y wonia w wodce álboz wodka niewynidzie.

Gdyżby tedy kto chćiał wodki dźiáłáć/naprzod miey álembik z noſem dobrze długim/ y ſklenice co może być nawietſza/á w niey áby byłá dźiurá coby álembikow nos wetknął ſie á około obwież mokremi chuſtámi/ potym day ogień mierny/á álembik też w kociełku/ áby pełnie ſiedźiał/ mokra chuſta czeſto obwijáć/ iżeby mocz nikedy inedy wyniść nie mogłá/ ále iżeby z wodka ſpołem do ſklenki weſzłá/ Ale ćierpnoſć/kwáſnoſć/ſłonoſć y gorzkoſć przy ziołku ná dnie zoſtánie/ Abowiem ty ſmaki przy cżeśći ziemney zoſtawáia/To ziołko lepák muſiałby kálcenowáć/to ieſt záſzpuntowawſzy w gárncu ſpálić w ogniu wielkim/ potym ná ten popioł nálać wodki tegoż źiela/ále popioł maſz wſypáć ná co płytkie° / á potym nálawſzy wodki ná ten popioł/poſtawże ná mieyſcu rownym/ á podle tego poſtaw drugie naczynie / iżby ſtáło niżey niżli to co w nim popioł z wodka/ potym położ kráykę ieden koniec ná tey wodźie/ á drugi koniec ná to ſuche naczynie/ A ták tá wodká będzie ſpływáłá po kráyce do tego naczynia niżey ſtoiacego/ále iżby pierwey ſie ná popiele vſtáło/potym to czyſte zlać do ſklenice coś ſpuśćił po kráyce. Potym to wypálić záſie przez mierny ogień iżby ſámá geſtoſć kaſáiaca/gorzka/ſłona/ćierpnaca/kwáſna zoſtáłá/ They możeſz dáwáć ku potrzebie w wodce tego źiela coś ie ſpalił ná popioł.

Ktorym ſpoſobem á iákim ſwym złożenim ty rzeczy z ziemie vroſłe niemocam/ y poruſzeniu zdrowia człowieczego pomagáia/ to maſz pilnie obáczyć/A ich moc ſláchetna máiac/dawaſz ie w lekárſtwo/ á zwłaſzczá czáſu morowego/potym też y innych czáſow ku rozmáitym niemocam/ ku dźiáłániu tego iáko maſz dźiáłáć lekárſtwá/zdami ſie iżby ſie náuczyć miał z tego co tu iuż nápiſano w tych Kſięgách / A to gdy vczyniſz praca około tego / á pilnośći przyłożyſz / w tym ſkuſzeniu przydźieſz ku práwey nauce.

Tu áczkolwiekem nieco námienił o ſpráwowániu wodek y o paleniu/ A wſzákże nieták doſtátecznie ile potrzebá/ á to zwłaſzczá nie wypiſałem iáko álembiki przypráwowáć y wſzyſtko naczynie ku paleniu/ ábowiemby było przedłużenie j prożne piſánie/ále gdy kto będźie chćiał wodki pálić/muſi ſie oczywiśnie náuczyć od tych ktorzy pierwey vmieia/ábowiem iedni pala w w álembikách/ á drudzy po proſtu. Już tedy będę piſał o mocy wodek z ziół.

Hálunowá wodká.

Hałun wziąć y ſpálić ij/ potym ná ten palony Háłun nálać czyſtey wody/ á dáć ták ſtáć przez kielko dni/ á ná káżdy dźień zámieſzáć/iżby ſie zmocniłá od Háłunu/ A gdy przydźie piąty dźień zámieſzawſzy oſtátnie/dáć ſie vſtáć/potym gdy ſie vczyſci/ zlać w co czyſtego/á záchowáć/ á gdy trzebá z winem zmieſzáć/á tym vſtá wymywáć/ zęby twierdźi/ mięſo około zębow goi / dźiąſł owrzedzenie goi/á krwi z nich iść nie da.

Też gdy omoczywſzy iáka chuſtę będźieſz przykłádał ná brzuch/biegunkę czyrwona záſtánowiſz/wrzodi nieczyſte gnijace gdyby wymywał kto/wyczyśćia wyſuſzáiac goi/ gdźiekolwiek iákie mieyſce nielubuie woniáiace pomáczaſz/odeymuie ſmrod/á zwłaſzczá miedzy ſpárámi v nog álbo pod pázuchámi/ábo około łoná/wrzody ktore zowa Cáncer ſa bárzo gnijace/ wymywáć ie ta woda/ wyſuſza ie y goi/y inſze mieyſcá plugáwie pachnace.

Też gdy ia zmieſzaſz z wodka Rożána/á tym w vſciech płokáć/czyśći gárdło y czopek vmocnia.

Anyżowá wodká/

Anyżowa Wodká odtwiera zátkánie w żyłách/y záchowywa káżdego kto ia pije ná czczo odkoliki/ rzygánie oddala / bárzo ieſt vżyteczna mámkam/ boł w krzyżách vſpokoia/

ſpokaia/y kámień piaſczyſty z nerek wypadza trawienia zołądkowi dodawa/y rumiánośc licá czyni/mleko mnoży mámkam / á z wodnego mleká geſte czyni/ y ſłodkie dziatkam.

Boragowá wodká/

A WOdká Boragowá ſerce pośila/ y grubość krwie czyśći/duchy ſerdeczne wyiáśnia/myſl dobra czyni/ſny grozne odeymuie/drżenie ſercá odeymuie / kto ma gruba krew / ieſt im vżyteczna/ Y też tym ktorzy máia głowe mdła / á ſa bliżey odeſzćia od rozumu/ktorzy ſpáć niemoga/á grozne widzenia ná myſli miewáia/ Bowiem tákowe przeſtráchy złe z melánkoliey przychodza/ y z grubośći krwie/ Przeto kiedy ia kto pije/ krew czyſci / bárwe cudna dawa / bláda y zśiniáła ſpadza/też y zmázy oſute z flaki poczerniáłe z ćiáłá ſpadza.

B ¶ Też ná kászel y ná ſuchoty / y ná plwánie krwia ieſt bárzo pożyteczna/krwi w człowieczie zgorzeć nieda / zimnice czwartego dniá Ktora przychodzi z palenia krwie západza/ w mor pitá / ſerce pośila y broni od poruszenia/omdlewánia broni / gdy kielko liſtkow z kwiátem muszkatowym záwiaże w táwte czyrwona / á złoty w winie omyć / á ſpołem zmieſzáć/á włożyć w te wode/á dáwáć iey pić w mor/á zwłaſzczá dziećiom/możesz ia oſłodzić cukrem / wiele dobrego dziáła ludziom oboygá wieku/ á zwłaſzczá grubo krewnym.

Biedrzeńcowa/

C WODKA Biedrzeńcowa łamie kámień w nerkach / y w mecherzu/záſtánowienie moczu przepráwia. Rzezánie moczu ktore bywa z boleſnym kápániem / y trzewna dne / ktora bywa z zimney przyczyny goi.

Bzowego kwiátu.

D KWiátu Bzowego wodká ieſt dobra tym / ktorzy ſa wnatrz ná mocách poruſzeni/iáko ná rozumie/ ná pámięći/ ná bácznośći/ ná mowie gdy ſie zátakáia/ nieſłyſza/mozg niedoſtáteczny máia álbo náruſzony z ſmetkow / y z innych wiele przygod/

Tá wodá iſtotnie ná ty rzeczy pomocna ieſt bárzo/ gdy ia kto będzie pił dwie niedzieli.

¶ Thez niedoſtátki Sledziony goi / bądź twárdośći iey / oći ektośći / zátkánie / gdy ia pije y też zwierzchu przykłáda/pot pobudza. Jeſt złożony ten kwiát więcey z powietrza/ niżli z inszych żywiołow/ A dla tego ieſt tak ſláchetny/bo káżde lekárſtwo / ktore w ſobie ma więtſza część powietrza/ niżli innych żywiołow/ Jeſt bárzo ſláchetne/bo w ſobie nie ma grubośći ziemney/ ná pocenie przygodnieyſze ſa.

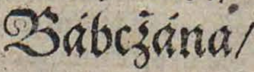
Bukwiczána/

D OZiwne w ſobie ma mocy Bukwiczána wodká. Naprzod głowe twierdzi/pierśi y płucá z nieczyſtośći flegmiſtych czyśći/ ſwietego Wálántego niemocy ſie przećiwi/ Jády wypadza y denna niemoc leczy/flegme z żołądká przez ſtolce czyśći/rzygánie czeſte ſtánowi/vryne obfićie wywodzi/ boleśći śledziony vśmierza / żołądek pośila y trawienie dobre czyni / kto krwia pluie záſtánawia/ Boleśći krzyżowe y mecherzá vſpokaia/ Przyrodzona chorobe pániam obfićie wywodzi/ w żołtey niemocy ieſt dobra/ y bol z głowy tłuczoney wywodzi ná wierzch/ boleść zębowa vśmierza/ y wzrok záćmiony wyiáśnia / Też lekkość pániam czyni przy rodzeniu ich dziatek / iad z rány wyćiaga/ gdy kogo pies vkąſi/też bolenie vſzu y głuchość oddala/ łzy ktore z oczu płyna záſtánawia/ y krew z noſá takież.

E ¶ Quártane też tłumi gdy ſie daſz nápić ćierpiacemu człowiekowi / we dwie godzinie przed przyśćiem kwártany.

F ¶ Też tá wodká ieſt dobra pić tym ludźiom ktorzy parálizem ſa záráżeni y też tym ktorzy máia drżenie w członkách ſwoich / y też tym ktorzy kurcz miewáia.

G ¶ Też niemniey ieſt vżyteczna opuchłem ludziom/y boleśći roſpadza z żywotá opuchłego

Bábczána/

H BAbczána wodká ieſt zimna około wtorego ſtopnia/a ſkłánia ſie nieco ku ſuchośći/ Ma właſność oćierájaca y ćiáłá náráſzczáiaca A tak ieſt oſobna na rány/ ktore ćiáło

čiáło káża gryzące ie/ á iż ieſt też čierpnąca á ták ieſt dobra w káżdey biegunce/ á zwłaßczá gdyby iuż kto miał w ielitách ſwoich rány/ tedy ią ma czeſto pič y kliſtyrą w ſie wpuſzcżáč/ otwiera zátkánie wątroby y ſledziony/ krew zápáloną chłodzi/ y fiſtułe čiáłem zdrowym náraſzczą/ ábowiem ma the włoſność iż po niey čiáło náraſta á zwłaßczá w ránách ſtharych/ zbytnie płynienie emoroid záſtánawia gdy kto ſobie ſtolec to ieſt ielitá koniec będzie omywał tą wodką.

¶ Też bol żebowy vſmierza kiedyby ią ſobie vſtá płokał.

¶ Też korzeń tego tho źiela zwány vſmierza żebowy bol/ y rány ktore w vśćiech bywáią vſmierza/ y w febrze tercianie ieſt dobra pič.

Bázyliowa ábo Polſkiego Bálſámu wodká.

Wodká Bázyliowa ieſth čiepłá y wyſuſzáiąca we wtorym ſtopniu ieſt bárzo ſubtylna/ vryne pędzi: y pániam ich przygody wywodzi też toże w ktorym dziečie leży w żywoćie vmárłe.

¶ Też ieſt bárzo vżyteczna pániam ku pożywániu iżby tym ſnádniey poczęły/ máčicę záźiębioną zágrzewa/ y záčmienie oczu wyiáſnia/ káßlącym ludziom ieſt bárzo dobra pič/ y dycháwicżnym/ y też thym ktorzy S. Wálántego niemoc máią/ y ná rány/ y też náprzećiwko trućinam/ żołądek poſila y trawienie dobre czyni/ gryźienia/ kłoćie ktore bywa w żywoćie vſmierza/ y flegmę grubą w ielitách trawi/ á ták y koliki broni.

¶ Jeſt oſobna náprzećiwko iádom y trućinam/ á ták ktoby wpadł w niemoc obiadßy ſie będł/ nápiy ſie tey wodki vznaß pomoc/ y ná kámień ieſt dobra łamiąc ij y wypądzáiąc

Celidoniowa.

Celidoniowa wodká ma tę włoſność/ iże gdy ią proſto puſzczą ná oczy niepráwie záčmione grubośćią iákąßkolwiek poßłe náprawia ie y wzrok iáſny czyni/ ábo kiedy ią też z czym drugim zmießa/ iáko z żołćiámi rybnemi ábo z ptáßemi.

¶ Sádłá czyſthego lipieniowego z miodem białym ſpuśćič/ á ſtą wodką zmießáč y puſzczáč ná oczy tym kłorzy máią oczy bárzo záplugáwione á zámulone/ á zwłaßczá ludziō letnim/ ábowiem to przychodzi z niedoſtátku mozgu y żyłek widzenia/ thym kthorzy máią vmnieyßenie wzroku z przyczyny złey krwie.

¶ Wiedz że ſok źielony z celidoniey wytłoczony więtßą ma moc niżli wodká ná ty rzeczy/ ábowiem kąſánim ſwym pośłość ná źrzenicách gryźie/ á z powiek zbytną mokrość wyſuſza y ſćieńcza.

Czarnego korzeniá.

Jákoż wßyſthko źiele w ſwym ſłożeniu dla ſwey wodnośći z niey że pochodzą wiátry/ niechęć czyni y rozburzenie w żołądku/ á ták y wrácánie. Tegoż korzenia wodká y z bzowego korzenia/ z korzenia ſoſnkowego/ gdy ią pije/ wodnoćielność y oćiekłość brzuchá ścieńcza/ oćiekłość ſledziony ścieńcza/ lepiey ią z winem pič niżli ſáme.

Chmielu płonnego.

Wodká tá gdy ią kto pije/ krew czyśći/ człowieká czerſtwi/ wnetrzne boleśći z gorącośći poßłe rozgánia/ y zápalenie wßelkie° członku wnetrznego chłodzi/ kolerę z żył wyćiągáiąc precż wypądza á ták tedy krew czyśći/ náprzećiw żołthey niemocy ieſt bárzo pożyteczna/ boleść z głowy z gorącey przyczyny leczy/ źimnicam ktore od kolery przychodzą y od nárußenia krwie/ iáko ſą tercyany/ náprzećiwko temu ieſt tá wodká bárzo dobra/ wilkośći gorące przypalone wygánia z čiáłá.

¶ Też ieſt dobra ná bolączki wnetrzne á zwłaßczá ná bolączki wątroby/ pierſi y płuce czyśći z zbytkow/ y dychánie wolne czyni/ gdy ktho ma świerzb ábo drobno oſypáne čiáło/ ábo liſzáie/ ábo zmázy ná čiele/ pič tę wodkę á będzie čiáło oczyśćiáč.

Chebdowa.

ALa the wodke z korzenia y z kwiećia/ otwiera żywot czyniac stolce/ y śledzione z iey nieczystości czyśći/ puchline z nog y z żywotá wypadza.

Centurzyey.

WOdká Centurzyowa iest gorzka á wysuszáiaca z nieiáka ćierpnośćia máła/ żyły czyśći záthkáne wilkośćiámi grubemi/ á ták rzedzi te grube wilkośći flegmy/ á potym wypadza flegme y kolere z żył y inszych członkow/ rzeczy przyrodzone paniam pobudza ku wyśćiu/ y płod z żywotá wyrzuca mocnie/ rány stula y goi/ twárdość watroby y śledziony rospadza/ y żołta niemoc vlecza y thez páráliż y kolike vspokaia/ y bielmo z oká rospadza.

Dziewánowa z kwiećia.

DZiewánowa wodká dawa wymowność/ iezyk wolny czyni ku wymowności/ oczy záćmiáiace sie wyiáśnia/ boleść ich y kłoćie w nich vśmierza/ łzy śćiera z błyskáwośćia á rosthyłość ich śćieńcza/ źimnice dniá czwartego z przypaloney krwie vśmierza/ płynienie z trzew zwiera/ gdy nia lice vmywa/ piekność z rumiánośćia dawa/ piegáwość y żołte fláki y insze szkárádośći śćiera: zápalenie rány y otoku niedopuszcza/ źimnice kto sie boi wode te piy á zwłaszcza lećie/ ku winu they wodki przylewáy á tho wino piy. Dziewanná pomoc wnatrz czyni w człowiecze y w myśli iego/ á też dla they dziwney iey mocy iest názwána tym imieniem.

¶ Gdyby sie kto bał czárow piy the wodke á badź przespieczen/ y thám gdzie rad śiádasz dawszy v chedożyć pokrop tha wodka á beda przy tobie dobrzy duchowie ku potwierdzeniu ćiebie tylko thy naprzod w Pánu Bogu dufay á temu wierz iż tá wodka ma te moc á stánieć sie iákomći powiedział.

Debowa.

DEbowa wodke gdy ia ktho pije ráno czásu morowego powietrza/ broni tego człowieká od iadowitego powietrza iż mu niemoże nic zászkodzić/ źimnice odpadza zmiekłość trzew stwardza/ rány y wrzody czyśći y záwiera/ z wysoká vpádłym/ przepukłym y przerwánym bárzo iest dobra ku pićiu/ kto sie krwia często dawi ábo pluie/ dobrze mu ia pić/ owrzedzenie nerek leczy/ czło nek v meszczyzn bolesny á gniiacy goi/ mocz kthory sie przydawa ze krwia zásthánawia/ ktoreyby niewieśćie máćicá zeszłá ábo ielito: włożyć zásie á leżac spokoiem the wodke pić/ nápráwi to wszystko.

Fiolkowa.

NA suchoty fiolkowa wodká y ná kászel/ pierśiam wyprágłym/ wyżonym z wnetrzney gorácośći/ y thez ludziom pluiacym krwia/ y thez ná bolaczki bokowe/ ná gorácość moczu/ ná gorácość nerek/ ná wyschłość trzew/ ná ty wszystkie rzeczy iest bárzo dobra pić ia z cukrem/ suchość oczu oddala y gorácość/ zmieszáć ia z kámphora á przykłádáć ná oczy.

Grzybieniowa.

GRzybieniowa wodká iest záźiebiáiaca y odwilżáiaca mocnie/ spánie czyni/ náśienie przyrodzone trawi/ á ták członki/ przyrodzone naczynie thego náśienia mdli/ y niepłodność czyni/ y też mocnie pokusy ćielesne oddala/ czásu kászlu y czásu pleury dobrá pić/ biegunke zástánawia/ y rány w ielithách goi/ trad biały z licá spadza/ y śledzione posila.

Gromowego korzenia.

KOrzeniá gromowego wodkáłu suchośći sie stánia/ otwiera zátkánie flegmisthe/ z żył watrobnych y śledziony vryne pedźi ku wyśćiu/ żołta niemoc leczy/ nerki czyśći/ á ták bolesći krzyżow vlecza ktore pochodza z nápełnienia flegmistego y thez z nápełnienia wietrznego/ á ták też y náprzećiwko kolice iest dobra ku pićiu/ żywoth odmiekcza/ boleść zebow vśmierza/ y zádźierżenie vryny pedźi ku wyśćiu.

Izopowa.

A Izopowa wodká iesth dobra w niemocách / w boleściách nerczánych y krzyżowych / czyści płucá y piersi z flegmistego nápełnienia / zstądże bárzo pomaga náprzeciwko kászlowi kthory z obfitości flegmistey pochodzi / y głos posila / y swethego Wálántego chorobie sie przeciwi.

Jelenich iezykow.

B Wodká Jelenich iezykow otwiera y subthylizuie twárdości śledziony / kámień łamie / y vrynę zbytnie płynaca záſtánawia / y śczkawkę záſtánawia / y żołthą niemoc vlecza niepospolicie.

Kosáćcowego korzenia.

C Wodká korzenia kosáćcowe[o] ma moc zágrzewáiaca y wysusáiaca miernie / omywa y rozpadza grube wilkości flegmiste / piersi y płucá czyści / w ránách sprosnych smrodliwych iest doświadczona ku wymywániu / kłocie w żywocie vśmierza y żywot odmiekcza / opuchłym ludziom iest dobra ku piciu / bowiem z nich wypadza żołtą wode.

D ¶ Też náprzeciwko kurczowi / y iá- dom wszelkim iest dobrym lekárstwem / zimnoy trzesienie ktore bywa w febrách oddala.

E ¶ Też gdy niewiástá námacza ciepłą wodką kosáćcową mieysca gdzie iest máćicá / boleści w niey vśmierza / y kłocie wszelkie / y żyłeczki w niey rosprzestrznia y otwiera / lisáie spadza / y skore zmarszczona ná twarzy rozciaga piegi też zgánia.

F ¶ Też bielmo z oká śćiera / boleści zebow vśmierza / y iádom sie przećiwi y wypadza gdy sie iey kto pápije / ma też moc doświadczoną wyćiegáć kości z rány połamáne / náprzećiwko scyátyte to iest denney niemocy / y náprzećiwko rzezániu w pusczániu vryny / iest pomocna bárzo ku piciu.

Kosztywałowa.

A Na przepukline iest dobra wodká kosthywałowa / ná vraz / ná vrwánie / ná owrzedzenie trzew / nerek / mecherzá / biegunkę krwáwa záſthánawia / y thez krwią plwánie / kośći złamáne spaia y zwiera dobrze rány.

Kurzey nogi.

B Omdlewáiaca y prágnienia broni y żywotá płynienie záſtánawia Jest zimna bárzo y wilgotna kurzey nogi wodká / oskominy zebow oddala / á iest bárzo pomocna tym ktorzy krwią pluią / iest też vżyteczna náprzećiw rozmáitym wrzodom / náprzećiw Hersypile / to iest wrzodowi ktory z kolery pochodzi / náprzećiw flegmonowi wrzodowi ktory przychodzi ze krwie / náprzećiw zápaleniu watroby / y thez náprzećiwko ránam ielitowym / białym głowam záſthánawia zbytnie płynienie krwie / wrácánie oddala / ále wzrok mdli / głowę posila / y osáłenie oddala gdy tha wodką głowá będzie zmaczáná.

Kániey przedze.

C Jest kániey przedze wodká ciepła y wysusáiaca w pierwszym sthopniu / ma moc otwieráiaca zátkánia w żyłách / á ták iest dobra w żołtey niemocy / vrynę pędzi / żywot odmiekcza / y watrobę posila / kolerę czyści / w febrách dziatkam młodym iest dobra ku piciu / ma włosność wypadzáć dawne á zágnite nieczystości z członkow y z żył.

Láwendowa.

D Może bráć Láwendową wodkę miásto rozmárynowey / bowiem iesth rozliczney mocy ku náprawieniu ciáłá człowieczego / á to iż nápráwia wszelkie mocy w kázdym człowiecze / iáko przyrodzenia moc / moc żywothá / moc bácznośći y ruszánia /

mozg y nerwy y z duchy ie°/ ſmyſly wnetrzne y zewnetrzne wßyſthki poſpolu y ich członki nápráwia/ y poſila á záchowywá od ßláku/ to ieſt od zábićia powietrza/ od záwrácánia głowy/ od S. wálántego niemocy/ od drżenia/ od nieſnádnośći rußánia członkow z zimney przyczyny/ od głuchośći/ od ſlepoty/ oßálenie pſuie á głowe nápráwia/ w vßach boleść vſmierza y we wßyſtkiey głowie z zimney przyczyny/ zádußenie odeymuie/ káßel/ rymy/ zwrzedzienie goi wnatrz/ członkom ſchnać nieda/ od otokow broni/ nádymánie y wodnoćielność wygánia/ mecherz záchowawa od zwrzedzienia/ nerek boleść leczy z zimnośći/ mocz broni od záſthánowienia/ y gryzienie iego odeymuie/ niepłodne niewiáſte ſpráwuie ku poczećiu/ záſtánowienie rzeczy iey przyprawia/ gryzienie iey odeymuie omdlewánia broni/ ále lepiey gdy ia w winie pije nizli ták ſáme.

Láktuczána.

A Boracym niemocam Láktuczána wodká ieſth bárzo pomocna gdy ia pije y maczáiac w niej chuſtke iáka á okłáda głowe y ſkronie/ ſen czyni/ ná wrzody y ná bolaczki/ y thez ná mieyſcá gorace przykłádáć/ chłodzi ie żołtá niemic leczy/ gorącość nerek rzezánie moczu odeymuie/ kolere wypadza.

Láncżána.

B Wodká ieſt roſkoßna ku vmywániu twarzy/ zmázy z niey ściera/ mozg poſila/ przechody do niego otwiera w noſie/ członki rozmáite pomázáć/ ſchnać im niedopußcza/ gdy ia pije ſerce poſila/ omdlewánia niedopußcza piete żyły potwierdza drżenia broniac/ thakież y głowie/ y rekam/ y pierſiam.

Lámikámieniowa.

C KAMień nerkowy y mecherzowy łamie Lámikámieniowa wodká/ Bo ieſth zágrzewáiaca/ y wyſußáiaca w wtorym ſtopniu. ¶ Thez ieſt dobra tym ludziom kthorzy vryne po troßce á częſto pußczáia z wielka boleśćia/ y thez żołtą niemoc vlecza gdy ſie iey bedzie náptjáć/ ábo práwy bok ma czay gdzie watrobá leży. Tháková thez mocy wodká biedrzeńcowa.

Miodunczána.

A Serce poſila Modunczána wodká/ ktora poſpolićie z źiela y korzenia pala/ krew czyśi/ melánkolia wypadza itez mozg záráżony nápráwia/ melánkolia ſpalona vzdrawia/ y tym ludziom ktorzy od rozumu odchodza/ ieſt bárzo dobra pić.

B ¶ Tez ieſt dobra tym kthorzy máia ná ſobie trad álbo świerzb/ możeß tak ſáme pić/ ábo z winem mießáiac ij w potráwy lać á zmiawárzyć.

Máćierzey dußki.

C Macierzey dußki wodká ieſt dobra od vkąßenia iádowithego źwierzećiá y gádziny/ bo ieſt zágrzewáiaca y wyſußáiaca/ żołądek/ wátrobe/ y ſledzione poſila/ wrácanie zaſthánawia/ z głowy wilkośći noſem wyćiaga/ gdy iey ćiepło weźmieś wnos/ ná kámień ieſt vżyteczna/ y tez kto vryny niemoże zádzierżeć/ y náprzećiwko omdlewániu y kłoćiu w żywoćie/ pámieć nápráwia/ y boleść w głowie vſpokaia/ á zwłaßcza rzeczy przyrodzone pániam ku wyśćiu pobudza.

Michonki.

Po łáćinie Alkakenge.

D Dziwney mocy ieſt thych michonkow wodká w wypedzeniu vryny kto iey pußczáć niemoże/ nerki y mecherz czyśći z piaßczyſtego kámienia/ á ieſth bárzo dobra tym ludziom ktorzy ze krwia a z wielka boleśćia vryne pußczáia.

Mleczowa.

E Mleczowa wodká ieſt zimna y wilgotna/ żyły wnetrzne poſila y wyczyſćia: wrzedzienice gorace vlecza/ ſen dobry

bry czyni/ w żołtey niemocy ſláchetna/ wątrobe niewymownie pothwierdza/ ſápke theż roſpadza.

Mietczána.

Otwiera zátkánie w wątrobie y w ſledzionie y w tych żyłách ktoremi vryná idzie/ ieſth ciepła y wyſuſzáiąca/ ma też moc roſpadzáiącą trawiącą y poſiláiącą/ to dla korzennośći y wonyey ſwoiey.

¶ Też oddala cuchnienie vſt kthore pochodzi z zágniłośći dziąſł/ żołądek poſila/ chęć ku iedzeniu wzbudza/ wrácánie záſthánawia/ omdlewánie oddala/ á to kiedy grzanká z chlebá będzie rozmoczoná w tey wodce/ w occie/ y w winie/ á the grzanke dáć trzymáć pod noſem y drugie ná ſkroni przyłożyſz.

¶ Theż máćice czyśći pita/ mleko zſiádłe w pierſiách roſtáie/ chrobaki gliſthy w żywoćie zábiia/ vryne pobudza/ y chćiwość ćieleſną.

Mátki Bożey włoſek.

Wilkośći grube ſpiekłe roſpadza rzedzi mátki Bożey włoſek wodká/ ieſt mierna w ćiepłośći/ troche ſie ſkłánia ku ſuchośći/ ieſth bárzo dobra tym ludziom kthorym włoſy z głowy pádáią/ y theż thym kthorym ſie pleſze ná głowie czynią/ otreby y łuſki z głowy ſpadza/ pierſi y płucá czyśći ze wſzyſtkich nieczyſtośći flegmiſtych/ á thák y kaſzel vſpokaia/ kámień tamie/ y w żołtey niemocy theż ieſt dobra ku pićiu/ ſledziony zápalenie y rzezánie w puſzczániu vryny oddala/ żołzy roſpadza/ żołądek czyśći y ielitá z koleryſznych nieczyſtośći.

Máioranowa.

Jeſt máioranowa wodká ćiepła y wyſuſzáiąca/ mozg záziębiony zágrzewa/ w niemocách źimnich ieſt bárzo vżyteczna/ iáko w páráliżu/ w niemocy S. Wálántego/ Sok máiorany głowe czyśći wywodząc wilkośći noſem/ gdy ten ſok wpuśćiſz w nos ćiepło/ á potym zádzierżyſz w noſie chwile.

¶ Też gdy ná ktore mieyſce nábiegnie krwie ták iż ono mieyſce náſinieie/ tedy ſok máiorany z miodem przaſnym zmieſzány/ á potim ná ono mieyſce przyłożony/ roſpadza krew y mieyſce ono poſila.

Mikoláykowa.

Jeſt dobra wodká mikoláykowa ná boleſne puſzczánie wody/ y ná kápánie rzeżące/ y też ná drżenie członka táiemnego/ ná ćieſzkośći bokow gdy mocz niechce odchodzić/ y ná záſtánowienie iego/ á to gdy ſie vliczká záthka kámieniem kthory bywa w mecherzu/ ábo lipkośćiámi grubemi/ ná thy rzeczy bárzo ſłuży.

Máku białego.

Leczy ſuchość oczu wodká białego máku/ drzemánie y ſpánie czyni/ gorącość pierſi/ kaſzel ſuchy/ ſuchoty/ gorącość głowy/ wrzody złe pálące/ thy rzeczy wſzyſtki bárzo pożythecznie leczy/ oćiekłośći gorące y bolączki leczy/ w ſtháwiech gorącą boleść á zwłaſzczá z przodku roſpadza.

Ománowa.

Jeſt dobra ománowa wodká ná zaduch y ná ćieſzkość pierſi/ kaſzel dawiący znieczyſthośćiámi lipkiemi wypadza/ ſzczkawkę/ y boleſne puſzczánie vryny leczy/ y mecherz czyśći.

Piołynowa.

Piołynowy ſok Hetmanom y roṫmiſtrzom gdy ná woyne iacháli/ ludzie ſtarych wiekow zwykli byli dáwáć (abowiem ma w ſobie niepoſpolite włoſnośći) á to czynili zá wrożkę przyſzłego zwyćieſtwá/ ktore mieli mieć z nieprzyiaćioł ſwoich/ przeto dawáli ſok Piołynow Hetmanom pić.

A ❡ A ták tá wodká piołynowa chrobaki iáko ſa gliſty zábija w żywoćie y wypadza precż/ y inße zágniłośći trawi w żywoćie wyſußáiac ie á potym ono mieyſce poſila niedopußczáiac ták tego ſie nic mnożyć w ćiele.

B ❡ Tá wodká żołądek bárzo poſila/ wßytkie nieczyſtośći czyśći z niego/ potỹ ij vmacnia.

C ❡ Thez ieſth ſláchetna náprzećiw zátkániu watroby y ſledziony/ y náprzećiw S. Wáląntego niemocy/ y też kto mowe ſtráći/ y ná przećiwko iádom y vryne pędzi/ pániam przy ich czáſiech pomoc dáie wielka.

D ❡ Przećiwi ſie iádowi bielonowemu/ opichowemu/ gdy rána bedzie ta wodka omytá/ nie dopuśći być fiſtule/ áni dziwe mieſo vrośćie.

E ❡ Y też morowemu powietrzu ſie ſprzećiwi gdy ia kto pije/ zgáge y opuchline wypadza/ á zwłaßczá iezyk opuchły vzdrawia/ y czopek vpádły podnoſi.

Pſinkowa.

F NA wrzody/ ná bolączki/ ná złe kroſty/ ná piekielny ognień/ ná oćiekliny gorace/ ná zápalenie ran z czerwonośćia álbo z ſinośćia/ ná ty wßyſtki rzeczy ieſth bárzo pożyteczna pſinkowa wodká/ gdy z nia omywa ábo też przykłáda ná mieyſcá gorace/ gorącość wyćiaga precż/ ná boleść głowna ktora bywa z goracey przyczyny/ y tákież oczu ieſt bárzo pomocna y vżyteczna.

Pożimkowa.

G OCży lecży z gorących wilkośći/ y wzrok iáſny dawa/ czerwoność ſpadza wodká Pożimkowa/ y kłoćie w nich odeymuie/ łzy zbytnie wyſußa/ gorącość nerek/ y rzezánie moczu/ kámień łamie á iákoby piaſek z moczem pędzi precż/ wrzody wnetrzne goi/ biegunkę czerwona ſthánowi/ krwie plwánie záſtánawia.

Páráliżowego źiela.

H NA wßyſtkie niemocy pietych żył/ roſpußcza ſkurczenie ich ktore bywa od kurczu wodká źiela páráliżowego/ á nie tylko żyły ále y członki niektore y owßem wßyſtko ćiáło łamánie po kośćiách/ drżenie głowy y wßyſtkiego ćiáłá/ ſtáwy mdłe/ nieſpießne rußánie ábo nie ſnádność rußánia/ z ćießkośćia chylánie/ gdy ſie náchylíß boleść w grzbiećie/ Członkow niedużność y nieſnádność ku rußániu/ ßyie ćießkie obrácánie/ nog cżeſte vpadánie/ kurczenie/ ſpánie bezmierne/ rzeczy zmienienie/ omienienie/ oſlnienie głuchość/ niebácżność/ z człowieká ſmrod/ wßego ćiáłá obćiezność/ leniſtwo/ pełność głowy ze wßech nieczyſtość/ rymy ſtepowánie ná doł/ w paćierzách giemzánie/ flux w gárdle/ w dziąſłách boleść/ y w noſie vliczek zátkánie. Ty wßyſtki rzeczy tá wodká bárzo dobrze náprawia. y leczy.

Polney ruty.

A POlney ruty wodká ſkłánia ſie ku ćiepłośći y ku ćierpnośći/ żołądek vmacnia. Ma moc wyczyśćiáiaca y vryne pędzaca/ przećiw ſwierzbowi ieſt niepoſpolita nápijąc ſie iey/ krew czyśći z wilkośći ſprochniáłych á ſpalonych.

Polney dryiakwie.

B CIepła y też wyſußáiaca/ trawi y też roſpadza Dryiakwie polney wodká/ tym ktorzy máia trad á świerzb/ lißáie/ ieſt bárzo dobra pić ná ćicżo/ y thym ludziom co máia parchy ná głowie ieſt dobra pić/ ćießkość perſi oddala á zwłaßcża ludziom ſthárym/ iuż tego doświadczenie vkázuie iż wrzody morowe roſpadza y wykorzenia z ćiáłá.

Podrożnikowa.

C WOdká Podrożnikowa ieſt zimna/ chłodzaca y wyſußáiaca/ ieſt dobra ná każde vkąßenie iádowitego źwierzećiá gdy ſie iey nápijeß ábo ono mieyſce námácżaß/ poſila wątrobe y ſledzione/ á zwłaß ciá zápalona watrobę chłodzi/ y febrę tercyane leczy.

Pigwiána.

D WOdka pigwiána á nawiecey w wino wpußczoná/ gdy ia kto pije/ żołądek poſila y biegunkę záſtánawia.

Pſiliy.

Psyliy.

A JEst zágrzewáiaca y wysuszáiaca miernym obyczáiem/ ma moc wysuszáiaca y omywáiaca wszelkie liszáie y ogniki spadza y goi/ á gdy k nyey przyłożysz miodu przásnego/ tedy płeć ná licu czyści y gładka czyni/ y na rekách tákież/ piegi z licá spadza/ twár dości z mácice rospadza/ ciáło náraszcza w ránách wszelkich/ y też náprzećiwko iádowitemu vkaszeniu iest vżyteczna.

Przeslkowa.

B ZImna iest w pierwszym stopniu á sucha w wthorym/ ma w sobie niemáła ćierpność/ á dla tego też rány goi á zwłaszczá ktore sa w ielithách/ gdy z nich krew wychodzi.

C ¶ Też y rány mecherzá goi/ żoładká y wątroby gdy sie iey nápijesz/ ábo thym mieyscá námaczasz/ krew też zástánawia kthora z nosá płynie/ á to gdy tey wodki w nos nabierzesz á reka zádzierżysz. Tákiey też mocy y własności iest wodká z ziela Sporzyszowego.

Paprocianá.

D JEst niemáley ćierpnośći páprotczána wodká/ á máło sie sktánia ku suchośći/ robaki w człowiecze zábija/ płod vmárły wypadza z żywotá/ y żywy przed czásem porodzenia wypadza z żywotá/ iest bárzo vżyteczna náprzećiwko fistułam wysuszáiac ie y goiac/ á to gdy ie bedziesz wymywał ta wodka z winem zmieszawszy.

E ¶ Powiádáia niekthorzy/ gdy nogi beda omyte ta wodka páprocianá iżeby stolce zbytnie miátá stánowić/ á potym żywot mocnie zátwierdzáć.

Rucianá.

F RJedy ktho pije wodke rucianá/ oczy czyśći y wzrok posila/ tadom do nich przystepowáć nieda/ piersi z grubych wilkośći tho iesth precż wymiáta charcháiac/ kászel dawiacy vspokaia/ y też zaduch ćiszki ktory bywa od kászlu odeymuie.

Rumienkowa.

A WOdká rumienkowa po ránu pita/ boleśći głowne vspokaia y boleśći wnetrzne kłoćie w bokách gryzienie z wrzodow wnetrznych oddala/ kámień łamie/ nerki czyśći/ niemoc biała á lipka niewieśćia rozrywa á czyśći z złych zbytkow/ y nádymánie mácice odeymuie/ y też trzew y żoładká/ żołtha niemoc leczy/ martwy płod wygánia/ zimnice wszystkie mdli y mocy im nieda wa/ vpławy niewieśćie zástánawia/ gryzienie w trzewách y ćieczenie ich vsmierza/ czerwona biegunke mocnie zástánawia.

Rozmárynowa.

B WOdke Rozmárynowa kthorym kolwiek obyczáiem przyprawisz/ choćia ia ták vczynisz przez álembik iáko y insze wodki/ choćia też vwárzysz w wodzie Rozmáryn/ ábo też wyćiagniesz moc z niego przez słońce/ tedy ma osobna moc á niepospolita ku zdrowiu ludzkiemu/ bowiem ná káżda niemoc z zimney przyczyny iest vżyteczna/ chęć ku iedzeniu strácona przywráca/ y duchy ożywiáiace pomnaża/ mozg y głowe wszystke posila/ żyły piete vmacnia/ włosy ná głowie pádáiace zádzierżawa y gesći ie gdy głowe tha wodka przemyiesz.

C ¶ Melánkolia y flegme trawi á práwie człowieká odmładza y cudnieyszego czyni/ od prochnienia y zágniłośći ćiáłá broni/ y fisthułe leczy/ zeby y dziasłá chore vmacnia/ rány ze wrzodow wysusza y goi/ náprzećiwko kordyáce iesth bárzo dobra/ biegunke sthánowi/ y mácice posila á spráwia ia tácnieysza ku poczećiu.

Rozána.

D SErce ochładza wodká Rozána y insze członki wszitkie przednieysze posila á strzeże ich vpadku vpádłe podnosi/ swa wonnośćia duchy serdeczne y przyrodzone ćiepło po

 siłá

ſila áprochnienia y zágniloſci w ćiele byč niedopußcza/ w czerwoney y w káždey inßey biegunce/ y czáſu omdlewánia ieſth dobra pič y lice kropič/ wrácánie y pot zbytni z kto rego wietßa mdlosč przychodzi záſtánawia dziaſlá pothwierdza/ y wonia vſtham dáie przyiemna gdy komu z vſt cuchnie.

A ¶ Gdy kto ſobie lice vmywa rožána wodka/ czyni pleč wdzieczna y lubiezna/ á gdy k niey troche winá przyleicß á w oczy wpuśćiß/ po twierdza oczy/ y lipkośći wßelkie śćiera á wzrok iáſny czyni/ á zwłaßczá gdy k niey wło žyß troche tucyey á czarney Alony y cukru/ ták iž ſie ty rzeczy w niey roſpußcza/ tedy ieſt niepoſpolite lekárſtwo ná chore oczy.

B ¶ Tež ſámá rožána wodká tylko z białym cu krem ábo z lodowátym zmießána/ ieſt bárzo ſláchetna ná chore oczy/ ábowiem ie poſila y czerwonośći z nich y lipkośći ſpadza.

Roiownikowa.

C WOdká roiownikowá ieſt vžytheczna žoładkowi zimnemu y wilgotnemu á czyni w nim trawienie dobre/ á tho dla włoſnośći ſwoiey ćiepłey y ſuchey/ ſmetnego człowieká vweſela ſerce y mozg poſiláiac: boiáźni oddala/ y lekánie ſercá kthore rzeczy przychodza z melánkoliey á z ſpaloney flegmy/ ieſt thež dobra temu kogoby pies viadł ábo y niedzwiadek/ tedy ma tháki człowiek pič te wodke/ zołzy y tež gruzły ktore bywáia w ßyiey roſpadza:

Rzodkwiána.

D JEſt zágrzewáiaca rzodkwiána wodká wyſußáiaca y otwieráiaca/ vryne pobudzáiaca/ oćiera nieczyſtośći w ielithách/ lißáie y žołtosč z ćiáłá ſpadza y z wßelkiego członku/ głos oſtrzy/ flegme gruba á lipka w pierſiách vkrawa/ qwártane vlecza/ y opuchłym ludziom ieſt dobra pič/ kámień tamie á pobudza cheč ćieleſna małžonkom ku krotofili/ žoładek mdli/ y wrácánie przywodzi/ bielmo máłe z oká/ y tež piegi z licá roſpadza/ ſlinogorz rozrzedza/ y twárdosč ſledziony rozgánia/ á zwłaßczá tym kthoby ſie ſkáził bdłámi dobra iešč po nich Rzodkiew/ álbo wodke rzodkwiána pič.

Rozchodnikowa.

A ODraža ogień z mieyſcá zápalonego Rozchodnikowa wodká/ bo ieſt wielkiey zimnośći á troche wyſußáiaca/ á ták ná wrzody bolace á gorace ieſt vžytheczna/ ná podágre ieſt dobra á zwłaßczá ktora przychodzi z goracey przyczyny/ y tež ná ſpalenie/ ábo ná opárzenie vkropem/ ieſt dobra máczáč ono mieyſce zmießána z rožánym oleykiem/ bolešč w głowie vſmierza/ y oßálenie vſpokaia ktore z goracey przyczyny pochodzi/ tež ránki wnetrzne wyßußa á potym ie goi.

Slazu Włoſkiego.

B WŁoſkiego ſlazu wodká gdy ia kto pije/ oćiekłośći/ bolaczki/ wrzody/ y wßyſtkie twárdośći wnatrz miekczy/ goracosč odeymuie/ pierſi y płuca miekczy y trzewá/ káßel ſuchy oddala/ owrzedzenie nerek y mecherza goi.

Skoczkowa.

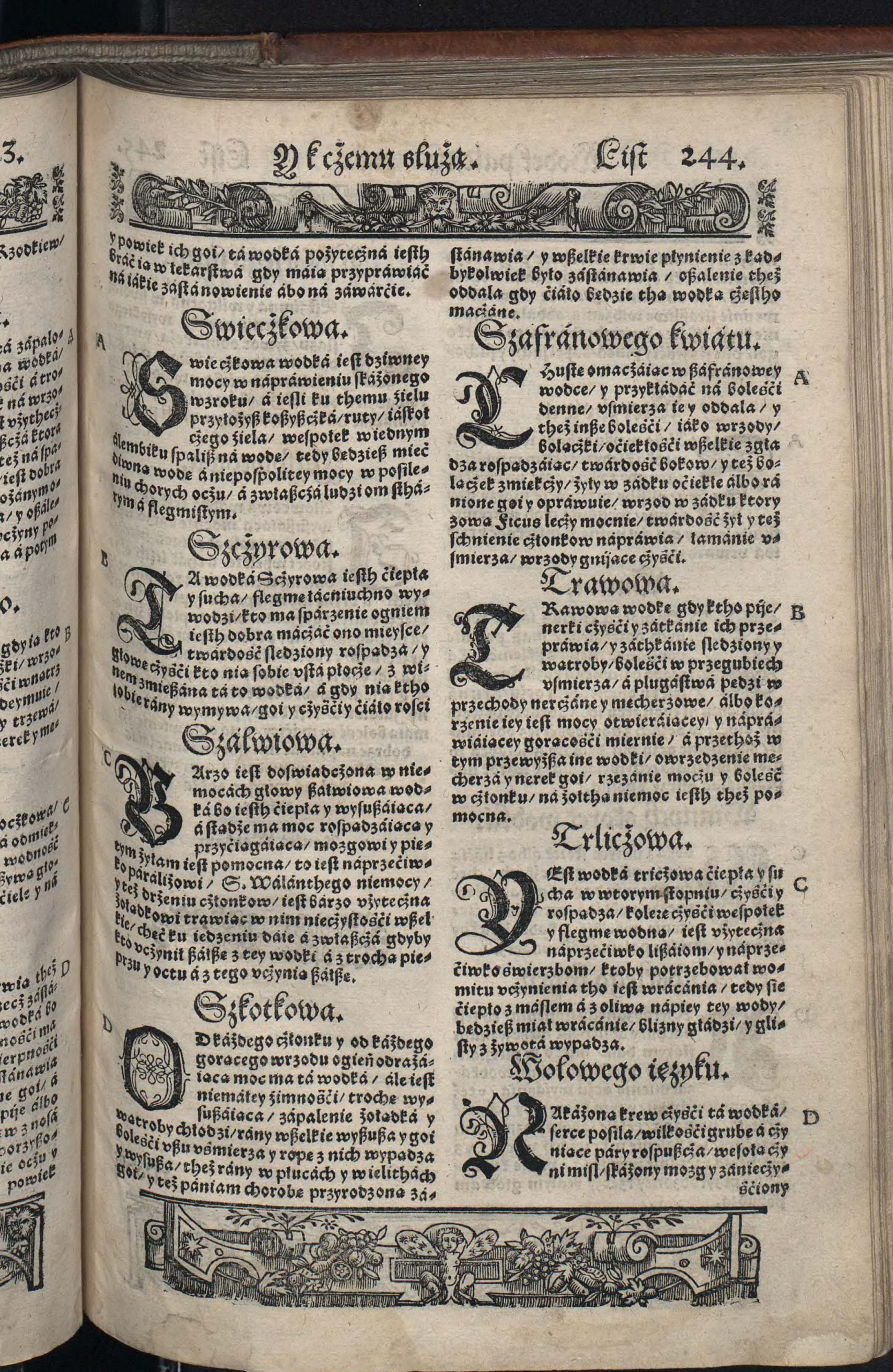
C TEſt dobra wodká Skoczkowa/ á tho iž trzewá czyśći á odmiekcza/ gliſty wygánia y wodnosč wnetrzna/ y thež párßywa głowe czyśći/ zmázy ná ćiele y ná twarzy poczerniáłe ſpadza precz.

Sporzyßowa.

D NJemoc czerwona/ krwia thež plwánie/ pániam ich rzecz záſtánawia Sporzyßowa wodká bo ieſt zimna/ á z they zimnośći ma ćierpnošč/ á thák dla ćierpnośći ſwoiey krwáwe ćieczenie trzew záſtánawia á rány ſthula/ owrzedzenie wnetrzne goi/ á thák y wßyſtkich członkow gdy ia pije álbo maczáiac chuſte przykłáda/ gdy krew z noſá zbytnie płynie thedy they wodki Sporzyßowey wlač/ záſthánowi ia/ ránienie oczu y

powiek

y powiek ich goi/ tá wodká pożyteczná ieſth bráć ia w lekarſtwá gdy máia przyprawiáć ná iákie záſtánowienie ábo ná záwárćie.

Swieczkowa.

Swieczkowa wodká ieſt dziwney mocy w náprawieniu ſkáżonego wzroku/ á ieſli ku themu zielu przyłożyß koßyßczká/ruty/ iáſkot czego ziela/ weſpołek w iednym álembiku ſpaliß ná wode/ tedy będzieß mieć diwna wodę á niepoſpolitey mocy w poſileniu chorych oczu/ á zwłaßczá ludziom ſthárym á flegmiſtym.

Szczyrowa.

TA wodká Sczyrowa ieſth ćiepła y ſucha/ flegme łácniuchno wywodzi/kto ma ſpárzenie ogniem ieſth dobra máczáć ono mieyſce/ twárdość ſledziony roſpadza/ y głowę czyśći kto nią ſobie vſtá płocze/ z winem zmießána tá to wodká/ á gdy nią ktho ſobie rány wymywa/goi y czyśćiy ćiáło roſci

Szálwiowa.

BArzo ieſt doſwiadczona w niemocách głowy ßałwiowa wodká bo ieſth ćiepła y wyſußáiaca/ á ſtądże ma moc roſpadzáiaca y przyćiagáiaca/ mozgowi y pietym żyłam ieſt pomocna/ to ieſt náprzećiwko páralizowi/ S. Wálánthego niemocy/ y też drżeniu członkow/ ieſt bárzo vżyteczna żołądkowi trawiac w nim nieczyſtośći wßelkie/ chęć ku iedzeniu dáie á zwłaßczá gdyby kto vczynił ßálße z tey wodki á z trochą pieprzu y octu á z tego vczynia ßálße.

Szkotkowa.

OD káżdego członku y od káżdego goracego wrzodu ogień odrażáiaca moc ma tá wodká/ ále ieſt niemáłey zimnośći/ troche wyſußáiaca/ zápalenie żołądká y watroby chłodzi/rány wßelkie wyßußa y goi boleśći vßu vśmierza y ropę z nich wypadza y wyſußa/ thez rány w plucách y w ielithách goi/ y też pániam chorobę przyrodzona záſtánawia/ y wßelkie krwie płynienie z kadbykolwiek było záſtánawia/ oßalenie theż oddala gdy ćiáło będzie tha wodka cżeſtho maczáne.

Szafránowego kwiatu.

CHuſte omaczáiac w ßáfránowey wodce/ y przykłádáć ná boleśći denne/ vſmierza ie y oddala/ y thez inße boleśći/ iáko wrzody/ bolaczki/ oćiekłośći wßelkie zgładza roſpadzáiac/ twárdość bokow/ y też bolaczek zmiekczy/ żyły w zadku oćiekłe álbo ránione goi y opráwuie/ wrzod w zádku ktory zowa Ficus leczy mocnie/ twárdość żył y też ſchnienie członkow nápráwia/ łamánie vſmierza/ wrzody gniiace czyśći.

Trawowa.

TRawowa wodkę gdy ktho pije/ nerki czyśći y zátkánie ich przepráwia/ y záthkánie ſledziony y watroby/ boleśći w przegubiech vſmierza/ á plugáſtwá pędzi w przechody nerczáne y mecherzowe/ álbo korzenie iey ieſt mocy otwieráiacey/ y náprawiáiacey gorącośći miernie/ á przethoż w tym przewyżßa ine wodki/ owrzedzenie mecherzá y nerek goi/ rzezánie moczu y boleść w członku/ ná żołthą niemoc ieſth thez pomocna.

Trliczowa.

YEſt wodká trliczowa ćiepła y ſucha w wtorym ſtopniu/ czyśći y roſpadza/ kolerę czyśći weſpołek y flegmę wodna/ ieſt vżyteczna náprzećiwko lißáiom/ y náprzećiwko świerzbom/ ktoby potrzebował womitu vczynienia tho ieſt wrácánia/ tedy ſie ćiepło z máſłem á z oliwą nápiey tey wody/ będzieß miał wrácánie/ blizny gładzi/ y gliſty z żywotá wypadza.

Wołowego ięzyku.

NAkáżona krew czyśći tá wodká/ ſerce poſila/ wilkośći grube á czyniace páry roſpußcza/ weſołą czyni myśl/ ſkáżony mozg y zánieczyśćiony

ny tymi párámi grubemi ktho re przywodzą człowieká áż ku ozaleniu/ nápráwia / theskność / złe dumanie / skárádę mowienie / we śnie strászliwe widzenia oddala / osypánie krost/ liszáie/ świerzb/ fránce/ to wszytko goi/ piersi czyści y płucá/ kászel suchy y suchoty vzdrawia.

Wierzbowa.

A Zabija w vszu robaki wierzbowa wodká kiedy iey tham w puściß/ gnoy gdy z vszu ciecze wyczyścia ij/ glisthy w żywocie morzy gdy ią pije/ wygánia plod martwy/ fistuły leczy y goi/ żył nożnych miekkość y trzewá vtwardza.

Winna.

B Sby wodká ciekłá z iágod winnych dojrzáłych/ maß pod nie podstáwić nieiáka śklenice. Tá wodá dziwney á rozlicznej moci iest ku oświeceniu oczu/ á ku nápráwieniu niedostátku ich z goracey przyczyny/ ktore w oczách z gorącości tez odeymuie/ záćmienie oczu dla dymow z żołądká w głowę wstepuiacych wyiáśnia/ y wzrok nápráwiáiąc ostrzy y posila.

Winnych skorek wodká.

C Wodká z winych skorek álbo z liścia gdy ią pije w goraczkách/ chęć ku iedzeniu dawa/ gorącość wnetrzną vkłada/ wrácánie/ cieczenie wszelkie z kądkolwiekby było záſtánawia/ palenie gási wnatrz.

Włoskiego kopru.

D Przyrodzonego násienia/ to iest náthury obfithość meßczyznam stárym dáie/ mleko w piersiách mnoży włoskiego kopru wodká/ záćmienie oczu wyiáśnia / y też ludziom opuchłym/ y tym ktorymby pámięć zginęłá/ pomaga/ też sie iádom rozmáitym przećiwi/ też bolenie w krzyżách vlecza / y z mecherzá rzezánie wypadza / vryne ku wyściu y przyrodzoney rzeczy białym głowam pobudza.

Wysokiego ślazu.

A Iest zimna y wilgotna w swoim przyrodzeniu wodká wysokiego ślazu/ żywot odmiekcza/ y wrzedzienice gorace á bolace chłodzi y bol w nich vćiſza/ twárdości ich rospadza á odmiekcza/ bárzo thez iest dobra pomáczáć ná to mieysce gdzie vkąsi pczołá.

Iáłowcowa.

B Iałowcowa wodká iest ciepła y wysuſzáiąca mocnie bárzo iesth subtylna/ rospadzáiąca niecżystości wszelkie/ á thák iesth osobna ná wymiwánie ran smrodliwych/ á vryne mocnie pedzi/ y przyrodzoney rzeczy białym głowam/ vmárły płod z żywotá wypadza/ y żywy przed czásem/ iádom sie przećiwia/ y robaki iádowite z domu wygánia/ iáko sa weże/ páiacy/ myszy y inszy robacy. ¶ Też sámá wodká w ktoreyby był vwárzony Iáłowiec/ iest dobry pániam pić ktore máia boleść w máćicy/ y ná odtawienie żył/ dobrze náparzáć mieysce ono maczáiac gebkę w oney wodzie / á przykłádáć ná mieysce oddtawione.

Koniec Wodkam.

Wodki ktore służą ná głowne boleśći/ á zwłasczá z zimney przyczyny / ſą thy.

A ¶ Maioranowa/ Láwendowa / Bukwiczána/ Roiownikowa / Száłwiowa / Piwoniowa/ Rumienkowa/ Bobkowa/ Kocenkowa / Noſtrzegowa.

Ná boleść oczu z zimney przyczyny.

B ¶ Wodká Włoskiego kopru/ Celidoniowa/ Swieczkowa/ Ruciána/ Werbenowa/ to ieſt koſzyſzczkowa / Kozeikowa.

Ná bolenie oczu z goracey przyczyny.

C ¶ Wodká rożána/ Pozimkowa/ Dziewánnowa/ Weżownikowa/ Liſtow winnych.

Pierſiam ná kászel y ná duſzność.

D ¶ Wodká Izopowa/ Szánthowa/ Ománowa/ Podrożnikowa/ Anyżowa/ Thyzánna/ Slazowa.

Ná bolaczki.

E ¶ Wodká polney dryakwie/ Wołowego iezyku/ Boragowa / Máku białego / Jeczmienna/ Rumienkowa.

Ná wątrobe y ná wodnoćielność.

F ¶ Wodká Piołynkowa / Mleczowa / Ropythnikowa/ Kozłkowa/ Benedykthowa/ Opichowa/ Máiownikowa.

Sledzione náprawia.

G ¶ Wodká Jeleniego iezyku / Zárnowcowa/ Polney ruty/ Ozánkowa/ Kániey przedze/ Jeſionowa/ Wieprzyńcowa.

Ktore poſiláią ſerce.

H ¶ Wodká kwiáthu Boragowego / Wołowego iezyká/ Roiownikowa / Lánczána / Jábłek ſłodkich/ ſwietego Janá ziela.

Nerkam y mecherzowi.

A ¶ Wodká Anyżowa/ Piotruſzczána/ Orzeſzkowa/ Málonowa / Rumienkowa / Opichowa/ Leſney márchwie/ Sierpikowa.

Ná niemocy máćice.

B ¶ Wodká Poleiowa / Czabrowa/ Máćierzey duſzki / Wrotyczowa / Biedrzeńcowa/ Jáłowcowa/ Roiownikowa / Bylicowa/ z ziela máćicznego / Białey lebiodki y czerwoney/ Száwinowa. Thy wſzyſthki wodki/ máią moc przeciw niedoſtáthkom máćicznym/ y czynią im wielkie wſpomożenie.

Ktore krew czyśćią z grubych wilkośći.

C ¶ Wodká polney ruthy/ Głowek chmielowych/ Kániey przedze/ Wołowego iezyká/ Boragowa/ Polney dryakwie/ Wodá z ſyrzenia dobrze wytłoczona.

Ktore leczą czerwoną niemoc z trzew ćieczenie/ Vraz/ Przepukline.

D ¶ Wodká Bábczána/ Weżowego korzenia: z ziela weżowniká / Pozimkowa / Dziewánnowa/ Przeſłkowa/ Rozchodnikowa/ Roſztywałowa/ Zywokoſtowa/ Sporyſzowa.

Dne w kośćiách/ w ſtháwiech/ y w innych członkách leczy / á tho ſkoro ſie boleść poczyna/ thym wodkámi maczáiąc w nich chuſty/ maſz przykłádáć czeſto.

E ¶ Rożána wodká/ Dziewánowa/ Bábczána/ troche octu k nim przylać/ po trzech záſie dniách to przykłáday/ Pſinkowa wodke/ Rumienkowa/ Száfránowa/ Dziewánnowa/ zmieſzáć ie ſpołem á tákież przykłádáć/ potym po kilko dniach/ chebdowa/ rumienkowa/ ſzáfránowa/ zmieſzáć ie/ á nimi okłádáć/

dáć/ ná ostátku tymi tho oktádáć/ zmießay spolem ty wodki/ Piołynowa/ Páluchowa/ Chebdowa/ Rumienkowa/ Bzowa/ winá troche przylać knim. Tháč thym rzadzenim dnez wierzchu musiß goić/ á we wnatrz inßym obyczáiem k tym służacym.

Zimnice trzeciego dniá leczyć.

A ¶ Podrożnikowa wodká/ z ziela Pepáwy/ Mleczowa/ Lámikámieniowa/ Fiołkowa/ Rożáná/ Dziewánowa/ Szczawiowa.

Zimnice káżdego dniá bedaca leczyć.

B ¶ Benedyktowa wodká/ Podrożnikowa/ Piołynkowa/ Czerwoney lebiodki/ Miethczána.

Ná zimnice czwartego dniá.

C ¶ Bábczána wodká/ Chmielowa/ Polney ruty/ Dziewánowa/ Jeleniego iezyká/ Ráńiey przedze/ Lámikámieniowa/ Wołowego iezyká/ Debowa.

Drugie Wodki

Ktore sa dobre ná wiele niemocy ludzkich/ á inßym mistherstwem bywáia palone/ nie ták iáko ty pierwße/ á dla thego położylizmy ie iákoby osobno.

D Wodek thych then iesth sposob iż sa niekthore z zioły woniáiacemi skłádane: á niekthore theż z sámey wodki. Gdzie roskázuie dáć vkisieć/ maß wiedzieć iż tho w gnoy końſki wstáwić w ßklánym naczyniu/ á dáć temu stáć ták iáko tám roskaże iżby vkisáło/ potym wypalić. Jest spráwá ku paleniu tych wodek ktora áptekárze zowa balneū Márie

Wodká złota ku vzdrowieniu wßystkich niemocy głownych.

A ¶ Weźmi Sándálow czerwonych białych y żołtych/ koralow czerwonych y białych ziela Przerwipep/ Diptamu/ Bolum armenum/ Sánguinem draconis (w áptece) Wężownikú/ Biedrzeńcu/ Terram sigillatam/ (w áptece) añ: 3. Wroniego oká 6. 3. dryakwie 3 1. ty wßystkie rzeczy zmießay z orzechi włoskiemi wziawßy ich dziewieć/ á to potym włoż w gorzałke coby iey było połkwarty/ á ktemu przyley octu winnego kwarte/ á niechay ták kise przez cáły tydzień w naczyniu cenowym/ potym to wypálić w álembiku/ á te wodke pić ták wiele coby sie wláło w pol iáiá kokoßego.

Wodki bárzo dobre ludziom niesłyßacym.

B ¶ Weźmi wodki z liscia włoskiego orzechá/ piołynowey/ rozmárynowey/ wßystkich rowno ßeść łotow/ iáiec mrowczánych świeżych ośm łotow/ to wßystko w ßklenice włoż á zákriy dobrze/ włożże w gnoy przez ośm dni áż vkise/ potym to wypálić/ á the wodke postáwić ná słońce przez trzydzieści dni/ á potym pożyway.

Wodká ludziom bárzo dobra ná záćmienie oczu/ kthorym sie zda iżby przez śckło pátrzyli.

C ¶ weźmi piołynu/ Centurzyey/ káżdego po gárźći/ Czárnuchy stártey ná proch poł funtá/ Winá białego dwá funthy/ zmeßay tho spolem á wypal przez álembik/ po wtore pal obyczáiem thym iáko zowa Aptekárze Balnevm Maie.

Ná tosz wodká bárzo dobra wpußczáć ia ná noc w oczy.

D ¶ Weźmi włoskiego kopru/ ruty/ świeczek/ wysokiego mleczu/ bukwice/ Rożey czerwoney/ Celidoniey/ thy wßystki ziołá máia być świeże á bráć ich pod iedna miára/ á z siekawßy ie włoż w czyste wino/ niech vkisieia: przez ośm dni máia stáć/ potym wypal/ pierwßa tedy wodká iest iákoby srebro/ wthora iáko złoto/ trzecia iáko bálsam.

Gdy komu łzy płyna z oczu.

z gorącey przyczyny.

A ❡ Naprzod weźmi wodki Ruciáney/ Fiołkowey/ Rożáney/ Swieczkowey/ wszystkich rowno/ zley ie wszystki w sklenice/ á day stać ná słońcu przez trzy dni/ potym ich pożywáy.

Wodká/ Ktora przywraca stráconą krasę ná obliczu.

B ❡ Naprzod weźmi Wodki Bukwicowey/ Rozmárynowey/ Verbenowey/ To iest Koszyczkowey/ Piołunowey/ wszystkich rowno zmieszay ie społem/ á day stać ná Słońcu/ przez osm dni.

Ná Trędowátą twarz.

C ❡ Wodká z korzenia Psinek/ Psiego iezyku Kwiatkow Bobowych/ wszystkiego po gárści/ Kámphory poł łotá stárcey/ zetrzeć to wszystko społem/ á potym wypalić tym obyczáiem/ co Aptekárze zową Bálneum Márie/ przynamniey dwá rázy/ á maczáiąc w tym chustę przykłádáć ná twarz.

Tá wodká iest rospadzáiąca krosty ná twarzy y ná oczách.

D ❡ Weźmi pokrzywy/ á zsiekay ie/ potym włoż w Wino przez czterzy dni/ A potym wypal/ Weźmiż tey wodki y Rożáney/ y Poleiowey/ wszystkich rowno/ maczay w tym chustę/ á przykłádáy ná krosty.

E ❡ Albo weźmi wodki z korzenia Rosáccowego/ y też rozbić białek ná wodę/ á to dwoie wystaw ná słońce przez osm dni/ przyłoż potym k temu Kámphory/ á to będziesz miał wodkę ná ty rzeczy.

Ná popadánie ciáłá/ á zwłasczá licá.

F ❡ Weźmi Koziey serwatki/ Liliey białey/ Cytwaru poł libry/ Waynsztinu palonego tákże/ korzenia Wężownikowego trzy łoty/ zmieszay społem/ á day vkisieć przez osm dni/ potym wypal á tego vżyway ná ty rzeczy.

Tá wodka bárzo dobra wybieláiąca twárz/ vmywáiąc przez dzień raz álbo dwá.

G ❡ Weźmi kwiecia Grzybieniowego białego kwiecia Tárnkowego/ kwiecia Bzowego/ Fiołkow białych/ kwiatkow Benediktowych/ tego wszystkiego kwiecia rowno/ wypal to/ A tę wodkę bárzo dobrze zchoway w sklenicy przykrywszy/ potym się tą wodką vmyway.

Wiedz że ty wszystki Wodki pospołu niemogą być palone/ Abowiem Fiołki bywáią ondzie Márcá/ A kwiát grzybieniowy/ áż Miesiącá Sierpniá/ álbo tákże y Bzowy kwiát/ y Benediktowy/ Ale pal káżde osobno/ gdy ktore násťánie/ á potym ty wodki zmieszay/ á powtore wypal/ á vżyway ich.

Náprzećiw boleśći w gárdle.

B ❡ Weźmi skory świeżey z włoskiego orzechá czterzy y dwádzieśćiá łotow/ wodki iágod zamorskich/ ktore zową Morá celsy/ wodki Jeleniego iezyká rowno dwánaśćie łotow/ wodki z polney Rożey/ wodki Rzepikowey/ Julepu Fiołkowego czterzy łoty/ Drágántum ieden łot/ Gumi árábicum/ Psilium po poł łotu/ ty wszystki rzeczy niechay pokisáią/ á potym ie wypálić przez álembik/ przynamniey dwá rázy/ obyczáiem tym bálneo Márie/ potym tę wodkę w vstá bráć/ á płokáć gárdło.

Náprzećiw vschnieniu iezyká/ dla silney gorącości wnątrz/ y też gdy Jezyk poczerniele/ á zápali się w vściech.

C ❡ Weźmi wodki Fiołkowey/ wodki polney Rożey rowno dwanaśćie łotow/ wodki z ziela/ ktore zową Głowienki z kwiatkow iego/ z kwiatkow ćierniowych/ z Psilium połtorá łotu/ potym to wstaw w gnoy/ áby vkisiáło przez czternaśćie dni/ potym to wypálić/ tymże obyczáiem bálneo Márie raz ábo trzy.

Wodká bárzo dobra tym ktorzy mą ią w vściech wiele wilgośći.

D ❡ Weźmi wodki Bukwicowey dwanaśćie łotow/ wodki Celidoniowey czterzy łoty/ wodki kopru swoyskiego sześć łotow/ Gálgánu dwá łoty/ Specierum ároMáti/ Rosárum descriptione Gábrielis ieden łot/ to masz wstáwić w gnoy przez czternaśćie dni/ áby vkisiáło/ potym to wypal bálneo Márie.

Wodká bárzo dobra ná wßystki bo leśći głowne/ zwłaßczá ná gárdło.

A ¶ Weźmi wodki/ iágod ktore zowa Morá- relły dwánaśćie łotow / wodki Fiołkowego ziela też ßesć/ Diámoron / Rob de nucibus rowno dwá łoty / Drágántu zimnego w tá- bliczkách 1. łot. Gumi árábicum 1 łot. Ty rzeczy wypálić przez álembik bálneo Márie raz álbo trzy/ ále kożdy raz co wypáliß ná o- noß záśie wlewáy co ná dnie zostáło / á ták czyń raz álbo trzy/ potym ta wodká płocz v- stá y gárdło.

Wodká ktora wspomaga żołądek/ á czyni w nim strawność.

B ¶ Naprzod weźmi wodki Ruciáney 12. ło- tow/ Piołynkowey/ Mietczáney rowno po- ßesć łotow/ Centurzyey czterzy łoty/ wodki z korzenia Ománowego/ Bukwicowey po- dwu łotu/ Tátárskiego ziela czterzy łoty/ skorke ktora iest wnatrz pepká kokoßego gdj ij rostroiß/ tey weźmi dwá łoty/ korzenia Ve zowniłowego 1. łot/ co może być proch to ze trzeć ná proch/ á zmießawßy z tymi wodká- mi dáć vkisieć/ potym wypálić bálneo Má- rie/ á vżyway tego/ żołądek bárzo pośila.

Wodká bárzo dobra/ przećiw Kordyáce.

C ¶ Naprzod weźmi wodki Wołowego ięzy- ká 24 łotow/ wodki Miodunczáney 12. ło- tow/ wodki z Lipowego kwiećia ßesć łotow Ty wodki máia być zláne do iákiego naczy- nia srebrnego / á potym weźmi złoto czyste/ á zágrzewáiac ábo rospáláiac ie/ gáś w tych wodkách/ á to czyń ták długo áżby złotá trze- ćia cześć vbyło/ To ták czyń / Jeśliby vryná tego chorego śćiagáłá śie ku czyrwonośći/ Potym przyday Species diacorali magistrali- ter 1 łot / Species Electuarium de gemmis. Diámárgáriton poł łotá/ Spodium czwar- ta cześć łotá/ Kośći z sercá Jeleniego / tákież dobrze wypráwney/ Becn białego y czyrwo nego/ skory z drzewá Citry też czwarta cześć łotá/ day temu vkisieć w gnoiu przez czter- naśćie dni/ potym to wypálić przez álembik bálneo Márie. Ale ieśliby vryná tego cho- rego śćiagáłá śie ku białośći/ Tedy nie trze- bá przydáwáć speciem Diácorali/ Ale Ele- ctuárium de gummis przydáć / Diálignum Aloe/ y Diámuscum słodkiego/ podług Me- sue Janá/ kázde pod swa waga/ iáko wyżßey nápisano iest.

Wodká bárzo dobra przećiw Kaßlowi.

¶ Náprzod weźmi wodki Jzopowey/ wodki A Poleiowey / wodki mátki Bożey włoskow/ wßystkich rowno poł funtá/ diáiris secundum Nicolaum/ Diácalamentum rowno trzy ło- ty/ to wßystko spráwić iáko y pierwße/ potym wypálić/ á tego pożywáć ráno y w wieczor.

Wodká druga ná káßel dziecinny.

¶ Naprzod weźmi wodki Fiołkowey/ Bá- B niowey rowno ßesć łotow/ Diádrágántum 3. łoty/ wypálić to przez álembik bálneo Má- rie/ á tego im dáway pić po iedney łyßce.

Wodká bárzo dobra / tym ktorym gniie watrobá.

¶ Naprzod weźmi wodki z listu debowego/ C wodki Jsopowey/ wodki Rosáccowey/ wod- ki z kwiátkow lniánych/ Wodki z mátki Bo- żey włoskow wßystkiego rowno / á zmießay ie pospołu / y wystaw ná słońce przez kielko dni/ potym dáway niemocnemu ná kożdy dźień dwá rázy po trunku.

Wodká bárzo dobra / ná vgáßenie prágnienia.

¶ naprzod weźmi wodki z wysokiego mle- D czu/ wodki Szczawiowey/ wodki Máiowni kowey wodki Fiołkowey/ wßytkich po czterzi łoty/ Jábłká ziárnistego ßesć łotow/ Limu- niey suchich 3. łoty/ Pomáráńczey suchey czte rzy łotj/ Syropu z Limunij/ ábo Oxisacchara simplex secundum Nicolaum/ Syrop Szczá wiowy / Cytrinowy / wßystkich rowno trzy łoty / Sandalu czyrwonego 1 łot. Cukru trzy łoty / miedzy tymi wßystkimi rzeczámi/ z czego może być proch/ vczynić ij/ á wßystko zmießáć pospołu/ á dáć kisieć przez dźień/ po tym wypálić bálneo Márie/ á skoro pierwßy raz wypaliß/ záśie te wodke wley ná ono/ co ná dnie zostáło/ zowa feces/ á záśie pal/ czyń ták trzy álbo czterzy rázy / á to bedźie dobre przećiw tey chorobie.

Wodká

Wodká náprzećiw zápaleniu wątroby / y wßyſtkiego ćiáłá.

A ¶ Weźmi Mleczu wyſokiego ßeść gárśći/ Podrożniku trzy gárśći/ Mátki Bożey włoſkow/ Máiowniku/ Pſinek/ Diántos/ w Aptece/ wßyſtkiego rowno/ zmießay to ſpołem á wypal przez álembik/ potym tę wodkę mießáiąc z Winem pić,

Wodká bárzo dobra kiedy kto Rzezánie miewa przy pußczániu moczu.

B ¶ Weźmi wodki Piotrußczáney / wodki Blußczowey / wodki Trzebulowey / wodki Bábczáney / wßyſtkich rowno po funćie/ Rzodkwie/ Chrzanu/ Czoſnku/ wßytkich po ośmi łotow. Márzány 4 łoty. Ty wßyſtki rzeczy zmießay / á wſtaw w gnoy w ſklenicy przez 8. dni áby vkiſiáło/ potym wypal przez álembik Bálneo Márie/ á záſie wlewáć na to co zoſtawa ná dnie / iáko wyżßey nápiſano/ czyń ták trzy rázy/ á będzieß miał wodkę bárzo dobrą.

C ¶ Też pępek námázáć iákimkolwiek łoiem/ á wnet przeſtánie.

Wodká bárzo pożyteczna ludziom ſtłuczonenym/ y z wyſoká vpádłym/ álbo brzemię dźwigáiąc vrážonym.

D ¶ Naprzod weźmi Bukwice/ Bożego drzewká/ Lebiotki białey / Przeſtki/ Fenugrecum/ z Apteki/ Hányżu/ Miodunki/ wßyſtkich rowno/ weźmiß wody iedne część / wley k niey octu ták wiele iáko ieſt wody/ warz ty źiołá w tym / á to daway pić ludźiom tákowym ná czczo.

Drugie.

E ¶ Weźmi Fenum grecum / Zimoźielon / Bożego drzewká/ warz to w ſtárym piwie/ przyłoż k temu máſłá / daway pić ludźiom vrážonym álbo vtłuczonym.

Drugie.

F ¶ Weźmi Mumiey 1 drágmę/ Bolum ármenum/ Terre ſigillate oboygá po poł drágmy/ A vwárzywßy Boże drzewko y Fenum Grecum w wodźie dždżowey / á przecedźiwßy wſyp ty rzeczy w tę wodkę / ſtłukßy ie dobrze/ á to daway pić zámießáiąc ludźiom tákowym ná czczo / á chceßli możeß wźiąć winá dobrego lekkiego y zágrzać / á w to wſypáć Mumiey dwie drágmie / dáć wypić ná czczo ná vraz.

Wodká ktora ſpędźiß zmázy od słońcá vczynione/ przez iedne noc.

A ¶ Weźmi ſklenicę / w ktoreyby było dwie kwarćie/ á włoż w nię iágod winnych niedoźrzáłych poł funtá/ ſoli oczkowátey poł funtá/ háłunu dobrze vtártego poł funtá/ wodki Trawowey poł funtá/ wley ią w ty rzeczy/ á niechay wre áż do czwartey częśći/ potym przecedź przez ſukienny płát/ á tym vmyway gdźie potrzebá.

Wodká wyborna tym ludziom ktorzy chcą czyſtość bes vſkodzenia zdrowia záchowáć.

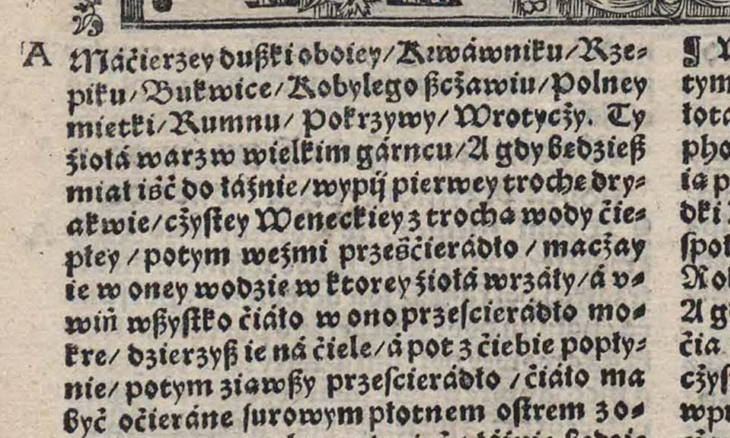
B ¶ Wźiąć tych wodek / Rućiáney/ z Kopru ſwoyſkiego / z Liliey białey / Koßyßczkowey wodki Láncząney bez winá paloney/ kożdey po poł funtá / zley ie wßyſtki ſpołu / á wypal przez álembik lekkim ogniem po wtore/ á tey wodki komu daß ná noc trzy łoty / Ale nie trzebá wieczerzáć/ álbo w poſtne dni po cztery nocy zámießáiąc / będzie miał pokoy od żądze ćieleſney.

Ocet / kiedy á komu ßkodzi.

C ¶ Ocet często pożywány wzrok mdli/ pierśi obraża/ káßel porußa/ żołądkowi y wątrobie ßkodzi/ ſtáwy y członki bárzo vćiſka.
Ocet ſtárym ludziom bárzo ieſt niepożyteczny / bo ćiem ſtárośći rychło być przynagla/ y potwierdza ią dla źimnośći y ſuchośći/ ktorą ma w ſobie. Ocet nerkam y inßym członkam/ To ieſt męcherzowi y ſtáwom nożnym bárzo ßkodzi. Ocet náſienie męſkie pſuie á niepłodność dźiáła często pożywány. Ocet Kolerykom y ludziom krewnym ieſt pożyteczny/ Flegmátikom ßkodzi/ Ale Melánkolikom wiecey niźli inßym.

Wodká bárzo pożyteczna ludziom świerzb ná ſobie maiącym / y iákiekolwiek kroſty/ lißáie y inße záſkorne choroby/ ták ma być dźiáłaná.

D ¶ Weźmi Lebiodki / Polney Dryakwie/

A Máćierzey duszki oboiey/ Krwáwniku/ Rzepiku/ Bukwice/ Kobylego szczawiu/ Polney miętki/ Rumnu/ Pokrzywy/ Wrotyczy. Ty ziołá warz w wielkim gárncu/ A gdy będzieß miał iść do łáźnie/ wypij pierwey trochę dryakwie/ czystey Weneckiey z trochą wody ćiepłey/ potym weźmi prześcierádło/ maczay ie w oney wodzie w ktorey ziołá wrzáły/ á owiń wszystko ćiáło w ono prześcierádło mokre/ dzierzysz ie ná ćiele/ á pot z ćiebie popłynie/ potym ziąwszy prześcierádło/ ćiáło ma być oćieráne surowym płotnem ostrem zonego potu/ pothym gdy iuż z łáźnie będzie miał wyniść/ tedy wszystko ćiáło oną wodą ma oblać/ á to dziáłay ná kożdy tydzień ieden raz/ zá ieden mieśiąc zeydzie z ćiáłá wszystká plugáwość/ co od wiela ludzi doświadczono iest wielekroć.

Wodká ku vmywániu brody po ogoleniu álbo po łáźni.

B ¶ Podrożniku weźmi/ á spal ij ná popioł potym z tego popiołu vczyniß kátkus coby nie był bárzo śilny/ potym tego kátkußu weźmi kwartę/ á włoż do niego trzy czwierći łotu drágántu/ Kámphory tákże wiele/ á wley społem do iákiey bánie skláney álbo Cynowey flaße/ zákriy dobrze zwierzchu/ á day stać áż sie to tám rospuśći/ potym to przecedź przez chustę/ á wley zásie do bánie/ á tym sie vmyway po łáźni.

Wodká doświadczona ná oczy ktore są opárzyste. od pániey Woiewodziney Káliskiey.

C ¶ Weźmi Jáie co naświeższe możeß mieć vwárz ie twárdo/ potym ie obłup y roskroy ná poły/ á wyrzuć żołtek z obudwu częśći/ potym w ty dołeczki/ gdzie żołtki leżáły/ násyp nieco koperwáseru/ stłukßy ij bárzo dobrze/ á poki ieszcze są dobrze ćiepłe/ potym w tych białkoch vstoi sie wodá zielona/ A ták w tey wodce pioro maczáiąc/ powieki maczay/ á tego strzedz/ Abyś ná źrzenicey niedopuśćił. Czyń ták dzień álbo trzy/ ták iáko potrzebá vkaże/ dokąd nie zeydzie/ bo nadáley do trzećiego dniá spędziß/ możeß tego vczynić z kielkánaśćie iáiec.

Lekárstwo doświadczone ná bolące oczy.

A ¶ Weźmi kwartę Málmázyey dobrey/ potym weźmi z Apteki Tuciam preparatam poł łotá/ Kámphory trzy czwierći/ á tę Kámphorę pokropić pálonym winem/ y vmorzyć ią potym zetrzeć ná proch/ potym weźmi wodki Koprowey poł kwarty/ á to wszystko zlać społu y zmießáć dobrze/ A ták temu dáć stać Rok choćia y wiecey poki potrzebá vkaże. A gdyby oczy boláły/ tedy to zmießawßy choćia skoro y po vdziáłániu/ a zmáczáć máło czystą chustę/ A w kaćiki do oczu máluczko wpußczay/ położywßy sie wznák/ A to oczom bárzo rychło pomoże/ boleść/ czyrwonosć/ gorącość/ To wszystko precz wyćiągnie.

Wodka wyborna ná oczy ze dwunaśćie ziół z Winem námoczonych.

B ¶ Weźmi Rożey czyrwoney świeżey/ ziela Swieczek z kwiátem/ Koßyßczká/ Włoskiego Kopru/ Celidoniey/ Bukwice/ Szálwiey Ruty/ Srzebrzniku/ Bábki/ y Jezyczkow Piołynu młodego/ wierzchow Hányżowych/ gdy kwitnie/ tych wszystkich pod iedną miárą/ po gárśći álbo po dwu álbo po czym chceß/ drobno skray wszystki/ y włoż w Cynowe naczynie/ álbo w gliniáne polewáne/ wwley ná nie Winá białego/ á postaw ná wielkim słońcu/ Niechay stoią czterzy dni/ zámießáiąc ná káżdy dzień dwá rázy/ Piątego dniá máią być wláne pospołu z winem w álembik Cynowy/ A ták pálić ogniem lekkim zásie oná wodká powtore ma być palona bálneo Márie.

Pożyteczność y godność tey wodki.

C ¶ Gdy kogo oczy bárzo bolą/ weźmi tey wodki dwie łyżcze/ białku czystego° vbiwßy ij dwie łyżcze/ Kádzidłá tłuczone° poł drágmy/ to wszytko vbić dobrze społem/ á w tym pácześi ná poiwßy skronie y czoło okłáday ná noc/ bol ćieszki z oczu y z głowy wyćiąga/ A ná drugą noc tá wodká w oczy ma być pußczána przed spániem dwie godzinie/ á wzáráń po wstániu oczy máią być vmywáne/ á vćichnie bol iście. Ale pewniey będzie kiedy purgácya głowna vprzedzy álbo pußczánie krwie. Tá wodká

w oczy

w oczy wpuſzczána / czerwoność ſpadza / łzy z oczu płynace ſtánowi / oczu mdłość odeymuie wzrok oſtrzy / bláſk ßkodzacy ktory bywa z wilgośći złych w oczu bedacych odeymuie / oczy iáſne y przeſpiecznego wzroku czyni. Czeſto kroć zwieczorá przed ſpániem trzy godziny w oczy wpuſzczoná / y w zárań po ſpániu w godzinie / bielmo z oczu ſpadza / łuſke y błonke zdziera / á zwłaßczá gdy w nie troche Kámphory / y czarney Alony przyłoży. Ta wodka gdy beda oczy czeſto pomázowáne / zmießawßy ia z mlekiem niewieśćiem / y też z czyſtem białkiem vbitym (máia być z wierzchu y wnatrz pomázowáne) A gdy w nich ieſt bol ſilny / tedy tho lekárſtwo bárzo pomaga / ták przyprawiáiac. Dziećiećiu młodemu ßárłookoſc náprawia. Jeſt tá wodká oczom bárzo pożyteczna / gdy bedzie ták palona iáko to náucza.

Wodká ku náprawieniu wßelkiey Száty iedwábney / ktoreykolwiek bárwy.

¶ Weżmi dwie kwarćie wody proſtey / á włoż w nie Gumi árábici prochu dwá łoty / day ták ſtać przez dzień / potym w they wodzie maczay gebke / á wyćieray ßáty.

Wodká ktora ſpedzi wßelka zmáze z kożdego ſukná.

¶ Weżmi wody ſtudzienney 20. funtow / Siárki funt / Mydłá drobno kráiánego dwá łoty / warz to wßyſtko zgodzine / potym przecedź / á pomázuy troche mydłem mieyſce zmázáne / á káżda mákułá zginie.

Ná zmázy ßáty Axámitney.

¶ Weżmi wodki ktora zowa Aqua vite / á pomázuy z tey ſtrony gdzie niekoſmáto / áż wodká przechodzi ná druga ſtrone / bedzie záſie cudna.

Ná ſpedzenie zmáz z wßelkiey ßáty iedwábney.

¶ Weżmi gliny z ktorey gárnce czynia / żołtek iáiowy / áquam vite poł ſkoycá / wody ſtudzienney dwá funty / zmießay wßyſtko dobrze w donicy / á vczyń z niego iákoby moſkalik / ktory vſuß dobrze / á zchoway / á gdy bedzie trzebá weżmiż tego moſkalá ile trzebá / á rozmoczywßy troche roſciagay iákoby ná plaſtr co naćieniey możeß / á gdzie ßátá ieſt zmázaná / przyłoż ná ty mieyſcá áż vſchnie / potym one gline wybiy álbo wytrzy precż / czyń ták długo áż zmázá precż zginie. Tymże obyczáiem wypráwiß włoſy ieſliby były czym zmázáne / ſmołá álbo czym inßym / zmaczawßy tey gliny w wodce / ktora zowa áquá vite á pomázáć włoſy / zginie zmázá. A ieſliby niepomogło / weżmi troche Oleyku z migdałow ſłodkich / przymießay k temu / á bedzie dobrze.

Spráwá iedná ku vmywániu licá / y rak / ktora pachnie á czyni ćiáło białe iáko mleko.

¶ Weżmi Drágántu vmoczonego w occie Rożánym / maki ieczmienney / Krochmálu / białek dobrze vbity z iáiá świeżego vbić ij iáko Klarum / zmießay ſpołem / á poczyń iábłußká / vſuß ie dobrze / á vmyway ſie niemi w miáſto mydłá.

Wodká bárzo pożyteczna ná wyczyśćienie ran y wrzodow ktore

ſa trudnego vleczenia / á zwłaßczá ná członku meſkim / Y też ná mieyſcách táiemnych. Máia być vmywány dwá rázy ná káżdy dzień / á po vmywániu maß przykłádáć niżey opiſáney máśći.

¶ Wodke te ták maß spráwić.

¶ Weżmi Roiowniku / Ruty domowey / Kokornaku / Koßyßczká / wßytkich po czemu chceß poki ſa czyſte świeże á zielone / ſtłucż ie w możdzerzu / á potym poley ná nie niebárzo wiele wodki Rożáney / potym wytłocż przez chuſte lniána ćienka / ále ich maß nábráć iżby ſoku było trzy vncye / potym przyłoż Hálunu palonego ſkropul ieden do tego ſoku / y też Grynßpanu ſkropul ieden oboygá vtárte° zmießáć wßyſtko ſpołem do iedney ſklenice / á wſtáwić ná ſłońce przez kielko dni / á potym zlać to co ſie vſtáło ná wierzchu do inßey czyſtey ſklenice / á to bedzie wodká ná to vżyteczna.

Tá máść

